

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

107172

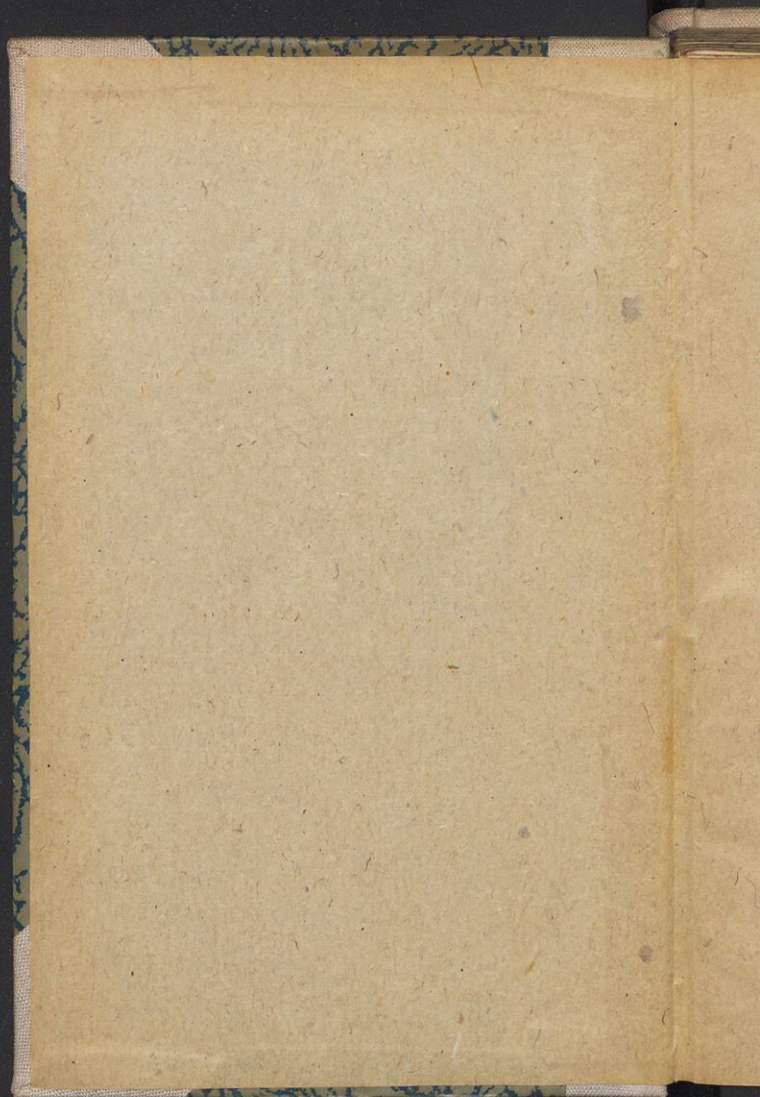
1-2

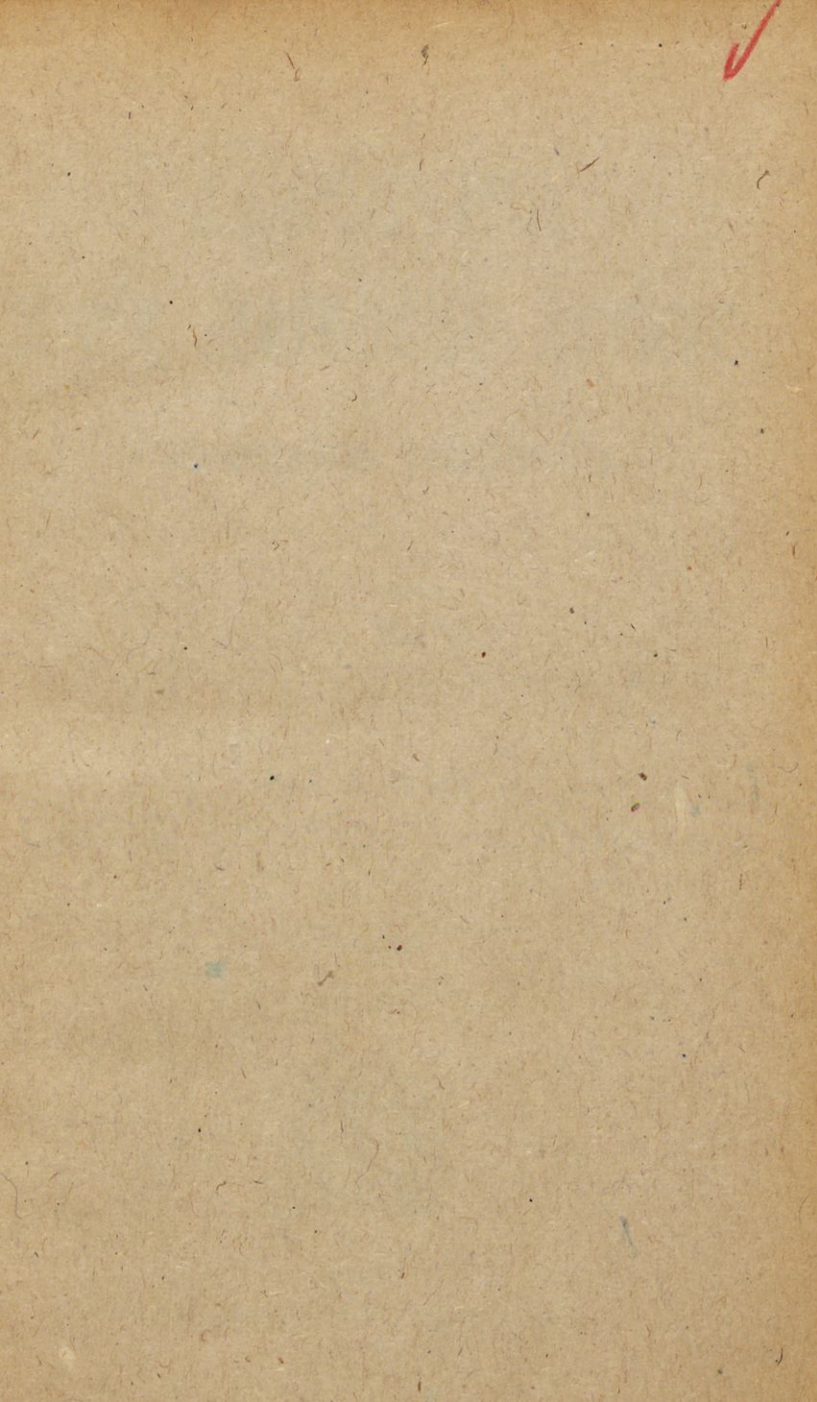
ANIC

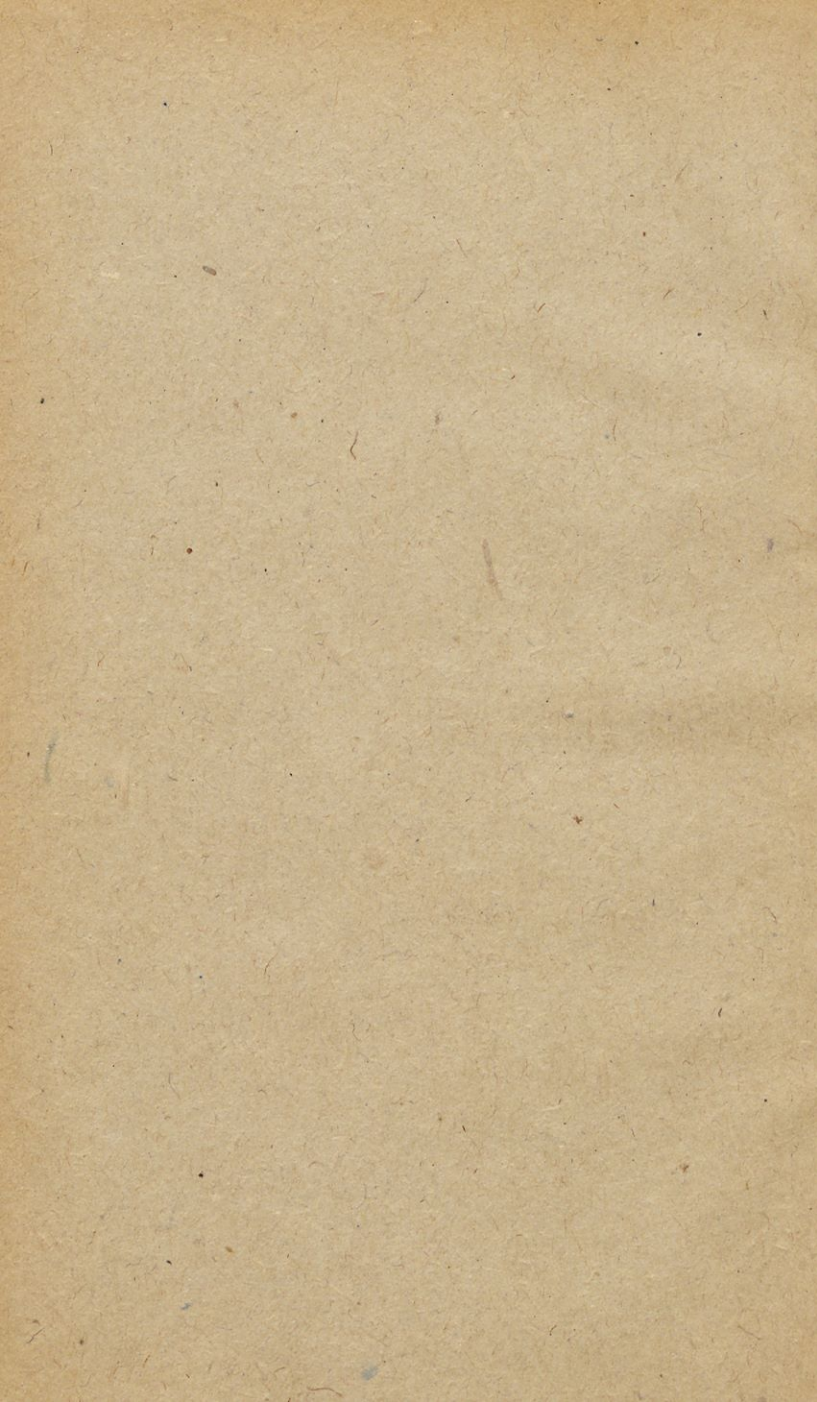
FINA

KAT.

VE

Zgodovina svete katoliške cerkve

za
slovensko ljudstvo.

o

Spisal

dr. Ivan Križanič,

profesor bogoslovja in podvodja v kn.-šk. duh. semenišču v Mariboru.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

I. zvezek.

(Drugi natisek.)

1910.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

282(091)

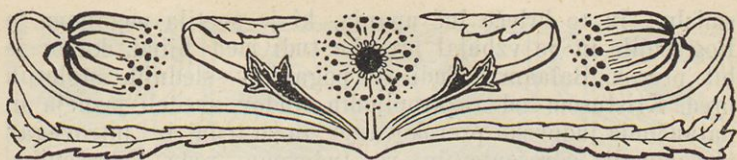
107172/1-2

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

107172

D9047/1950

Uvod.

Kako se je svet na Kristusa pripravljaj?

Adamovi otroci so večjidel vsi zgubili Boga in resnico. Pogani so se trudili štirinajst let najti Boga, pa so se končno prepričali, da si iz svoje lastne moči pomagati nikakor ne morejo. Tedaj so pričakovali od drugod pomoči, in so se ozirali za nekom, ki bi jim naj roko podal in jih potegnil iz zmot, v katere so zašli. Pogani so jeli dvomiti na resničnosti svojih verskih nazorov, in Ciceron pravi, da o njegovem času nobena ženska ni več verjela basni o tartaru (peklu) in o veselju v eliziju (nebesih). Ker pa je vera propadala, se je tudi njih nravno življenje neizrečeno popačilo. Zabredli so tako globoko, da so z najgršimi pregrehami častili svoje bogove. Iz teh grešnih globočin so si tedaj tem bolj želeli Odrešenika. „*Iz globočin sem klical k tebi, o Gospod, Gospod usliši moj glas!*“ (Ps. 129.)

Pogani so resnico izgubili. Njihovi bogovi jim niso več zadostovali, tedaj so hrepeneli po drugem, po živem Bogu, katerega še sicer niso poznali, kateremu pa so vendar že stavili oltarje. Sv. apostel Pavel je v Atenah našel oltar z napisom: „*Nepoznanemu Bogu.*“ (Dej. ap. 17.) Najimenitnejši modrijani so izpovedali, da je treba božjega preroka za resnico, da ne bi iz ene pomote zabredli zopet v drugo. Prvi veseli glas ali evangelij, da bode ženin zarod kači glavo strl, se je ohranil skoraj pri vseh poganih, in tedaj so pričakovali časa odrešenja, čeravno ne vselej v pravem

smislu. In to brlečo luč upanja, ki je svetila poganom, je Bog gojil, in je vzbujal preroke tudi med njimi, kakor je bil prerok Balaam. Tudi so pogani v slednjih stoletjih pred Kristusom od razkropljenih Judov zvedeli jasneja in natančnejša judovska prerokovanja, in so tedaj iz „jutrovega“ pričakovali odrešenja in iz Judovega roda Odrešenika. „Zarod Jakobov bo v sredini mnogih ljudstev, kakor rosa od Boga, kakor kapljice na zelišču.“ (Mih. 5.)

Judovsko ljudstvo je bilo sicer v starem veku izvoljeno ljudstvo Božje, izvoljena posoda, v kateri je Bog branil in ohranil pravo spoznanje Boga Jehove, vendar tudi judovska vera je bila takrat močno spačena. Judje so bili ločeni v dve stranki. Farizeji so bili pobeljeni grobi, na videz pravični, od znotraj pa polni grešnega smradu. Ni se tedaj čuditi, da si je ljudstvo želelo notranje pravičnosti, in da je klicalo pravičnega, rekoč: „*Nebesa rosite Pravičnega, oblaki dežite ga.*“ (Iz. 45.) Saduceji niso bili, kar se vere tiče, niti topli, niti mrzli, ampak topi; tedaj tudi ljudstva niso mogli za vero ogreti. Razumljivo je tedaj, da se je ljudstvo željno oziralo po oni zvezdi, ki bi naj iz Jakoba izhajala in pa razsvetila vsako temo. Pa Judje so imeli tudi božja prerokovanja, ki so se, in sicer sedaj, morala izpolniti. Sedemdeset Danijelovih letnih tednov je dotekalo in tempel, ki ga je Zorobabel dozidal, je pričakoval Onega, ki ga bo s svojo pričujočnostjo bolj počastil, kakor je častila temna megla, podoba božje pričujočnosti, Salomonov tempel. In ker je tudi tujec Herod izvil Judovi rodbini žezlo, tedaj je moral po Jakobovem prerokovanju vstati Mesija.

Slednjič je bilo tudi politično stanje prihodu Mesijevemu prilično. Ves svet se je takrat uklanjal vrhovni rimski oblasti. Tedaj ni nobena meja zavirala poti oznanovalcem Jezusove vere. Ves svet je bil takrat miren in je pričakoval kralja miru. Vsa rimska država je govorila en jezik, kar je oznanovanje sv. evangelija močno pospeševalo. Takrat je prinesel angel Gabriel Mariji veseli glas iz nebes, da bode Jezusa spočela od sv. Duha.

Prvi vek.

Prva doba.

Od Kristusovega rojstva do cesarja
Konstantina Velikega l. 313.

Razširjanje krščanske vere.

Jezus Kristus.

Beseda je meso postala in med nami prebivala!“ Devica Marija je Jezusa rodila v Betlehemu za časa rimskega cesarja Avgusta. Jezus je Sin Božji in sin Marijin, je Bog in človek obenem. Po svoji materi je Davidovega kraljevskega rodu, a Sin Božji je od svojega nebeškega Očeta od vekomaj. Marija je dala svojemu Sinu ime Jezus, kakor ji je nebeški Oče po angelu Gabrielu bil naročil. Novorojenemu detetu na čast so peli angeli, pastirji so ga molili, modri so mu darovali dragih darov, Simeon se je razveselil nad njim in vdova Ana ga je poveličevala. Ko je kralj Herod o novorojenem kralju zvedel, se je prestrašil in ves Jeruzalem ž njim. Ukazal je umoriti vse dečke v Betlehemu in v betlehemske okolici, ki so bili po dve in manj kakor dve leti stari. Pa Oče nebeški je čul nad svojim Sinom in je naročil Jožefu, katerega je Bog dal svojemu Sinu za

krušnega očeta in za variha, bežati z detetom v daljni Egipet. Po Herodovi smrti sta se Jožef in Marija vrnila v svojo domovino in sta prišla z Jezusom v Galilejsko mesto Nazaret. Tukaj je dete Božje na tihem in skrivnem rastlo in napredovalo v modrosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh, in odtod ime „Nazareški“. Ko je bil Jezus dvanajst let star, šel je s svojimi stariši v Jeruzalem na praznik, in je v templu poslušal učnike in pismarje, jih izpraševal, pa jim tudi tako modro odgovarjal, da so se vsi čudili. Po prazniku so se vrnili v Nazaret nazaj, kjer je bil svojim starišem pokoren, dokler ni bil trideset let star.

Preden je Odrešenik sveta začel očitno učiti, mu je sv. Janez Krstnik pot pripravljaj. Janez je bil sin Caharijev in Elizabetin. Ostro in spokorno je živel; imel je obleko iz velblodove dlake in okoli ledij usnjat pas; živež njegov je bila strd divjih čebel in kobilice. Petnajstega leta vlade cesarja Tiberija, ko je bil Poncij Pilat cesarski poglavar v Judeji, in Herod četrtnik v Galileji, ko sta bila velika duhovna Ana in Kajfa, je prišel Janez oznanovat pokoro: „*Rodite torej vreden sad pokore!*“ (Luk. 3.) Tedaj je zahajal k njemu ves Jeruzalem in vsa Judeja in vsa okolica Jordanska. On pa jih je krščeval v Jordanu s krstom vode v znamenje notranjega očiščevanja; tudi Zveličarja je Janez v Jordanu krstil. Med krstom pa so se nad Jezusom odprla nebesa, in sv. Duh se je prikazal v podobi goloba. Z nebes pa se je zaslišal glas: „*To je moj ljubljeni Sin, nad katerim imam svoje dopadenje.*“ Janeza so imeli nekateri ljudje za obljubljenega Odrešenika, a on jih je zavračal in je rekel, da ni Kristus. Ko pa je ugledal Jezusa med ljudstvom, ga je vsem pokazal ter rekel: „*Glejte, jagnje božje, ki odjemlje grehe sveta, ta je Sin Božji.*“ Herod pa je Janeza na vso moč črtil, ker ga je svaril zavoljo grešne zveze, katero je imel s Herodijado, ženo svojega brata Filipa. Vsled tega je bil Janez vržen v ječo, in Herod ga je na svoj rojstni dan dal obglaviti. Učenci Janezovi so svojega učenika lepo pokopali, a potem so se večinoma Jezusu pridružili.

Od Jordana peljal je sv. Duh Jezusa v puščavo. Tam se je štirideset dni in noči postil, potem je pristopil k njemu hudi duh in ga je izkušal. A Jezus je premagal skušnjavca in mu velel: „*Poberi se, satan!*“ Tedaj se je vrnil v Galilejo in trideset let star je začel očitno učiti. Določno je povedal, zakaj da je prišel na svet: „*Prišel je Sin človeški iskat in zveličat, kar se je zgubilo;*“ prišel je, da nas po

svoji smrti pogubljenja odreši: „*Sin človeški je prišel, da z življenjem svojim odkupi mnoge*“ (Mat. 20); prišel je pa tudi, da nam pokaže naš resničen poklic na zemlji, in pa pravi pot k večni sreči: „*Jaz sem pot, resnica in življenje.*“ Od ljudi je terjal, da ga spoznajo Boga in obljubljenega Odrešenika: „*Kdo pravi: vi, da sem jaz?*“ Simon Peter odgovori ter reče: „*Ti si Kristus, Sin živega Boga.*“ In Jezus mu odgovori: „*Blagor ti, Simon.*“ Da bi svoje božanstvo dokazal, se je skliceval na svoje čudeže: „*Ce tudi meni ne verujete, verujte pa delom,*“ in pa na prerokovanja, ki so se nad njim izpolnila: „*Danes se je izpolnilo to pismo.*“ (Luk. 4.) Jezus je v preprosti besedi in v prelepih prilikah govoril, da se izpolni, kar je rečenega po preroku, ki pravi: „*V prilikah bom odprl svoja usta, in pripovedoval, kar je bilo prikrito od začetka sveta.*“ Njegova beseda je bila mogočna in veličastna: „*Čudilo se je ljudstvo njegovemu nauku, kajti učil jih je, kakor kdor ima oblast, a ne kakor pismarji.*“ (Mat. 7.)

Kristus ustanovi sveto cerkev.

Kristus je na svet prišel, da podre kraljestvo greha in da ustanovi božje kraljestvo na zemlji: „*Jezus je jel učiti in govoriti: Spokorite se, kajti približalo se je nebeško kraljestvo.*“ (Mat. 4.) Kraljestvo božje na zemlji pa je sveta cerkev Jezusova. Prav o tej cerkvi govori Jezus in pravi Petru: „*Ti si Peter, in na tej skali bom sezidal svojo cerkev, in vrata peklena ne bodo premagala.*“ (Mat. 16.) Izbral si je sedemdeset učencev in iz njih dvanajst apostolov; dal jim je oblast sveto vero oznanjevati, sv. zakramente deliti in njegovo cerkev vladati: „*Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošljam.*“ (Jan. 20.) Dvanajsterih apostolov imena pa so: Prvi Simon, ki se imenuje Peter, in Andrej, brat njegov; Jakob, sin Zebedejev in Janez, brat njegov; Filip in Jernej; Tomaž in Matevž; Jakob, sin Alfejev in Lebej s priimkom Tadej; Simon, Kananičan in Juda Iškarijot. Izmed apostolov pa je Kristus izvolil Petra poglavarja svoje cerkve ter mu izročil ključne nebeškega kraljestva, njemu je naročil pasti jagnjeta in ovce, ter je za Petra posebno molil, naj bi ne pešala njegova vera, a on naj bi svoje brate v veri potrjeval. Slednjič je še obljubil apostolom svojo pomoč, da se v verskih rečeh ne zmotijo: „*Glej, jaz sem z vami vse dni do konca sveta.*“ (Mat. 28.) Ljudje vstopijo v cerkev po sv. krstu

v imenu Očeta, Sina in sv. Duha, kdor se pa krstu ustavlja, ostane zunaj cerkve in je zgubljen. Od vernikov Jezus terja, da apostole poslušajo, kakor njega samega: „*Kdor vas posluša, mene posluša; kdor vas zaničuje, mene zaničuje.*“ (Jan. 10.)

Jezusova obsodba, trpljenje in smrt.

Jezus je obhodil judovsko deželo ter oznanjeval sveti evangelij; delil je dobrote, ozdravljaj bolnike, ker je bil Bog. Nekoliko ljudstva, posebno galilejskega, mu je verjelo in obljubljenega Odrešenika spoznalo. Farizeji in pismarji pa so ga na vso moč sovražili in iskali pogubiti, ker je pregrehe neusmiljeno grajal. Ko je bil Jezus od mrtvih obudil Lazarja, in je zavoljo velikega čudeža vse ljudstvo drvelo za njim, je jeza pismarjev in starešin prikipela do vrha, in po nasvetu visokega duhovna Kajfe je veliki zbor sklenil Jezusa umoriti. Dotekla je tudi njegova ura, in rekel je svojim apostolom: „*V Jeruzalem gremo, in dopolnilo se bo vse, kar so preroki napisali o Sinu človekovem.*“ Mnogo ljudstva ga je v mesto spremljalo, mu je oblačila na pot pogrinjalo in z vejami obsipalo stezo ter klicalo pred njim: „Hosana sinu Davidovemu!“ Jezus pa je sklenil svoje delovanje, in se je razjokal nad Jeruzalemskim mestom in se mu pogrozil, govoreč: „*Prišli bodo dnevi, ko te bodo obdali sovražniki, in te stiskali od vseh strani. Razbili bodo tebe in tvoje otroke v tebi, in ne kamena ne bodo pustili na kamenu.*“

O veliki noči je Zveličar zbral svoje apostole in je ž njimi jedel velikonočno jagnje. Pri večerji se je v premilih besedah od njih poslovil in jim dal lep zgled ponižnosti ter jim je umival noge. Postavil je tudi zakrament Rešnjega Telesa in jim zapovedal, ponavljati čisto daritev novega zakona v njegov spomin. Po večerji je Jezus molil na vrtu Getsemani in je v smrtni bolesti krvavi pot potil. Potem se mu je približal Juda Iškarijot, ga poljubil ter ga tako izdal hlapcem, ki so ga peljali na sodbo pred Kajfo, kjer so bili starešine zbrani. Pa izpovedanja plačanih prič se niso strinjala. Šele ko je Jezus sam očitno in slovesno priznal, da je Sin živega Boga, ga je obsodil zbor, češ, da je s to prisego Boga klet. Veliki zbor je tožil Kristusa še pri rimskem namestniku Ponciju Pilatu, da se kralja dela, da brani cesarju dajati davek in da ljudstvo ščuva. Pilat

pa ni nobene krivice našel na njem. Trudil se je Jezusa rešiti. Postavil je zraven njega hudodelnika Barabo in rekel ljudstvu: „Katerega hočete, da vam izpustim?“ Ljudstvo je zahtevalo, da jim izpusti Barabo, a Jezusa je terjalo na križ. Pilat se je ljudstva ustrašil, si umil roke ter se izgovarjal, da ni kriv krvi tega pravični a, a na križ ga je vendarle obsodil. Rimski vojaki so Jezusa prijeli, mu križ naložili in so ga peljali na morišče, nagoro Golgato. Na križ pribit je umrl Zveličar med dvema razbojnikoma, kakor jagnje, ki se ne zglesi, kadar ga ženejo v klavnico. Jezusove slednje besede so bile: „Dopolnjeno je! Oče v tvoje roke izročim svojo dušo!“ Takrat se je pretrgalo v templu pregrinjalo na dvoje od vrha do tal, zemlja se je tresla, skale se razpokale, solnce otemnelo. Tudi grobi so se odprli in trupla mnogih so vstala. Preplašen je rimski stotnik vzkliknil: „Resnično je bil ta Sin Božji!“ Bogat človek iz Arimateje, Jožef po imenu, si je od Pilata izprosil Jezusovo truplo, in ga položil v svoj novi grob.

Jezusovo vstajenje in vnebohod.

Kristus je potrdil svoj evangelij z največjim čudežem, ko je tretji dan, kakor je bil prerokoval, iz lastne moči od mrtvih vstal. Začetnika življenja si smrt ni mogla pridržati. Po vstajenju se je Jezus zaporedoma prikazal Mariji, pobožnim ženam, Mariji Magdaleni, Petru, dvema učencema na poti v Emavs in vsem apostolom skupaj. Pozneje se je svojim učencem še v Galileji večkrat prikazal, ter jim pripovedoval vse, česar je bilo treba, da so dobro osnovali in vladali njegovo cerkev. Poslednjič se je svojim apostolom štirideseti dan po svojem vstajenju v Jeruzalemu prikazal, kjer jim je ukazal ostati v Jeruzalemu, dokler jim ne pošlje sv. Duha: „*Prejeli boste moč, ko pride sv. Duh na vas, in boste mi priče v Jeruzalemu, in po vsej Judeji in Samariji in do konca zemlje.*“ Ko je to izgovoril, jih je peljal na Oljsko goro. Tukaj je še enkrat spregovoril in jim dejal: „*Dana mi je vsa oblast v nebesih in na zemlji, torej pojdite in učite vse narode, in krščajte jih v imenu Očeta, Sina in sv. Duha; učite jih spolnovati vse, karkoli sem vam ukazal, in glejte, jaz sem z vami vse dni do konca sveta.*“ In povzdignivši svoje roke, jih je blagoslovil, vzdignil

se je vpričo njih in oblak ga je vzel izpred njih oči. Tako je šel Jezus v nebo, kjer sedi na desnici božji.

Delovanje apostolov.

Prve binkošti. — Prvi Judje in pogani stopijo v cerkev.

Pri Kristusovem vnebohodu je imela njegova cerkev blizu petsto bratov v Galileji, a tudi v Jeruzalemu je stodvajset učencev z Marijo, Jezusovo materjo v neki hiši pričakovalo sv. Duha. Tiste dni je Peter vstal in pričujočim oznanil, da je treba namesto izdajalca Juda izvoliti novega apostola. Vržejo tedaj kocke za pravičnega Jožefa in Matija, in kocka pade na Matija, in ta je bil prištet enajsterim apostolom. Deseti dan po Kristusovem vnebohodu, ko je bil ravno binkoštni praznik judovski, okoli devetih dopoldne, prišumi iz neba velik šum, kakor pihanje silnega vetra in napolni vso hišo. Tudi plameni v podobi ognjenih jezikov se prikažejo vsakemu nad glavo, in vsi so bili napolnjeni s sv. Duhom in so jeli govoriti različne jezike. Precej tisti dan je Peter povzdignil svoj glas in je Judom oznanjeval besedo božjo, pa jim tudi očital, da so Odrešenika umorili. Na prvo besedo apostola je prosilo blizu tritisoč mož sv. krsta. S tem je cerkev Kristusova stopila na svetlo, in ti krščenci so bili njeni prvenci.

Število vernih je po velikih čudežih in znamenjih, katere so apostoli delali, precej narastlo na pettisoč. Verniki so se shajali po odločenih krajih, da bi poslušali nauk božji, da bi molili in sv. skrivnosti obhajali. Mnogi so svojo last prodajali, in kar je kdo potreboval, je iz občnega premoženja dobil. Ko so se kristjani že zelo pomnožili in apostoli z delom niso več opravili, so Grki godrnjali zoper Hebrejce, da se pri vsakdanji razdelitvi miloščine njih vdove zanemarjajo. Tedaj so apostoli, kakor je bil Peter nasvetoval, izvolili sedem mož, polnih sv. Duha, ki bi zanaprej oskrbovali mizo in delili miloščino. Med izvoljenimi diakoni je bil tudi sv. Štefan. Sprva je sinedrij, veliki judovski svet, vse, kar se je v Jeruzalemu godilo, preziral; pa končno je jel Kristusovo cerkev preganjati. Ko sta Peter in Janez čudežno ozdravila hromežga moža, so starešine oba zaprli ter jima prepovedali zanaprej v imenu Jezusovem učiti. Pa apostola se nista zbala. Ko sta zopet v templu učila, so ju po sili tirali pred sodnijo, kjer so ju bičali in potem

zopet izpustili. Veliko slabeje bi se jima bilo godilo, ko ne bi miril razdraženih Judov spoštovani Gamalijel, učenik postave, rekoč: „Če je to delo od ljudi, razdrlo se bo; če je pa od Boga, ne morete ga razdreti.“ Ker tedaj bičanje in pretenje nič ni izdalo, in se je število vernih vsak dan množilo, so judovski poglavarji nastopili s silo. Tako je v cerkvi nastalo prvo preganjanje. Prvi je trpel sv. Štefan, ki je bil ves navdušen za sveto vero, in je delal velike čudeže in znamenja med ljudmi. Vstalo jih je namreč nekaj iz sinedrija in se prepirali s Štefanom; a niso se mogli upirati njegovi modrosti. Štefan je starešine imenoval trdovratnike, neobrezane na srci in na ušesih, ter je Judom našteval vse njihove pregrehe, tako, da so se togotili in škripali z zobmi in zatikali svoja ušesa. On se je pa ozrl v nebo in dejal: „Glej, vidim nebesa odprta, in Sina človekovega stati na desnici božji.“ Takrat so planili nanj, ter ga peljali iz mesta in ga ubili s kamenjem; on pa je molil Boga za svoje sovražnike in je Jezusu izročil svojo dušo. Vendar Judje niso dosegli svojih namenov, le razširjati so pomagali krščanstvo. Po preganjanju razkropljeni kristjani so se namreč po celi deželi razšli in povsod oznanjevali sv. evangelij.

Kmalu se je v Jeruzalemu vzdignil nov sovražnik zoper sv. cerkev. Takrat je cesar Klavdij odstavljnemu kralju Herodu Agripi, vnuku velikega Heroda, kraljestvo povrnil. Da bi se Judom prikupil, je Herod Jakoba, brata Janezovega, umoril z mečem, Petra pa je dal v ječo. A sv. Peter je bil po angelu čudežno iz ječe rešen, ter je odšel v druge kraje; Heroda pa je angel Gospodov udaril, in sneden od črvov je umrl.

Apostolom je bilo jasno, da so tudi pogani v sveto cerkev poklicani, pa kdaj in na kak način bi jih sprejemali, jim ni bilo razvidno; a ravno o tem je Bog sv. Petra po neki čudežni prikazni poučil. Peter je namreč videl nebesa odprta, in nekako posodo, kakor velik prt, za četvere vogle privezano, ki se je spuščala na zemljo, v kateri so bile razne živali, čiste pa tudi nečiste. Bog je Petru zapovedal: „*Vzemi in jej!*“ Peter se je pa branil ter se je izgovarjal, da nikoli ni jedel kaj nečistega. Bog pa ga je zavrnil, rekoč, da ni nečisto, kar je on sam očistil. Ob tisti uri je poslal poganski rimski stotnik Kornelij iz Cezareje ponj, naj bi mu oznanoval besedo božjo, in Peter je spoznal, da nečiste stvari pomenijo pogane, in da je

volja božja, da tudi pogane sprejema v cerkev. Tedaj je krstil Kornelija in njegovo rodbino. Prva večja srenja iz pokristjanjenih poganov pa je nastala v velikem mestu Antijohiji.

Sveti Pavel.

„Več, kakor vsi drugi apostoli sem delal,“ pravi apostol sam o sebi, in zaradi tega postavimo njegovo delovanje na prvo mesto. Savel, potem Pavel imenovan, doma iz Tarza v Ciliciji, je bil učenec Gamalijelov v Jeruzalemu. Izprva je strastno črtil in preganjal kristjane, tako, da je šel k velikemu duhovnu pisem prosit za Damask, ako bi tam našel mož in žen Jezusove vere, da jih zvezane pripelje v Jeruzalem. A ko se je bližal Damasku, ga hipoma obsije svetloba iz neba, in zasliši se glas: „*Savel, Savel, kaj me preganjaš? Jaz sem Jezus, katerega preganjaš!*“ Po tej prikazni je duhovnik Ananija v Damasku spreobrnjenega Savla krstil in mu razodel njegov poklic: da naj Jezusovo ime nese pred pogane, pred kralje in otroke Izraelove. Precej je Pavel oznanjeval po shodnicah Jezusa, Sinu božjega. Preden pa je začel svojo pravo apostolsko delovanje, podal se je v Arabsko puščavo, da bi tam samotnen se pripravljaj na svoj visoki poklic. Vrnivši se v Damask je Judom dokozoval, da je Jezus obljubljeni Mesija. Tedaj so razdraženi Judje noč in dan pri mestnih vratih stražili, da bi ga umorili; a učenci so ga spustili črez zid. Precej je hitel v Jeruzalem, da bi tam Petra videl, in ko se je bil tamkaj petdeset dni mudil, odšel je domov v Tarz, in od Barnaba poklican, je prišel v Antijohijo. Tukaj sta celo leto učila, ter mnogo ljudstva pridobila sveti veri, in njih učence so v Antijohiji najprej zvali „kristjane“. Zaradi velike lakote v Judeji sta pri učencih miloščino zbirala ter jo nesla v Jeruzalem; a zopet sta se vrnila v Antijohijo. To pot zapove sv. Duh duhovnim predstojnikom krščanske občine: „*Odločite mi Barnabo in Savla za delo, na katero ju kličem.*“ Tedaj so se postili in molili, ter roke na nju položili in nju odposlali.

Pavel je takoj pričel spreobračati nevernike (45—48). Povsod je oznanjeval sv. evangelij najprvo Judom; ker so se pa zveličanju ustavljali, obrnil se je k nevernikom. Začela sta z Barnabo na otoku Cipru pridigovati, kjer je bil ta doma. Ko sta bila že po vseh krajih sv. evangelij oznanje-

vala, ju še k sebi pokliče namestnik, Sergij Pavel po imenu. Želel je namreč slišati besedo božjo. Bil je pa pri njem nek Jud, Barjezu imenovan, vražar in kriv prerok, ki se je apostoloma ustavljaj, in je namestnika od vere odvrčal. Tedaj je Pavel ostro vanj pogledal in rekel: „*Sin hudičev, ali ne boš nehal prevračati potov Gospodovih? Oslepel boš, in ne boš videl solnca do časa.*“ In ko bi trenil, pade tema na vražarja in tipajoč okoli sebe je iskal, da bi mu kdo podal roko.

Iz Cipra sta se napotila v južno Malo Azijo ter sta prišla v deželo Pizidijo, kjer sta v mestu Antijohiji učila. Šla sta v judovsko shodnico prvo in drugo soboto. Pavel je govoril o križanem Jezusu, ki je od mrtvih vstal, in da je le od Njega upati odpuščanje grehov. Njegov govor je poslušalcem segal globoko v srce, in veliko ljudstva se je zbiralo, da bi ga slišali. Posebno so pa pogani bili veseli glasu, da je Jezus postavljen za luč in zveličanje ne le Judom, ampak tudi njim. Tedaj so Judje ščuvali nekaj ljudi zoper Pavla in Barnabo, in izgnali so ju iz mesta. A ona sta otresla prah raz svojih nog in sta prišla v Listro na Likaonskem. Tukaj je Pavel pridigoval nevernikom na javnem trgu. Med poslušalci je bil tudi nek hrom človek, kateri ni nikoli po svojih nogah hodil. Ko ga je Pavel zagledal in videl da ima vero, rekel mu je glasno: „Stopi na svoje noge po koncu!“ In hromi je precej skočil na svoje noge in je hodil. Ljudstvo je videlo čudež ter ostrmelo in je mislilo, da sta bogova prišla doli na svet. Pripeljali so vola in prinesli vencev, da bi jima darovali, kar sta jim apostola komaj zabranila. Med tem so ju došli Judje iz Antijohije in so zdražili ljudstvo na Pavla, da so ga kamenjali, ter izvlekli iz mesta, meneč, da je mrtev. Ko se je pa ljudstvo razšlo, prišli so njegovi učenci in ga žalostni obstopili. Pavel pa je precej vstal in se ž njimi vrnil v mesto. Se v mestu Derbi sta Pavel in Barnaba oznanjevala besedo božjo. Postavila sta tudi vsem občinam starešine ali duhovnike s pokladanjem rok. Slednjič sta se prepeljala po morju nazaj v Antijohijo.

V Antijohiji je nastal prepir med kristjani iz Judov in med kristjani iz poganov. Prvi so namreč zahtevali, da morajo pogani, preden se pokristjanijo, k judovski veri prestopiti. Ta prepir je cerkev močno vznemiril; Pavel in Barnaba sta se podala na pot v Jeruzalem, da bi apostoli vprašanje rešili. Zbrani apostoli so sklenili (l. 50.) po na-

svetu Petrovem in Jakobovem, da pokristjanjenih poganov nikakor ne veže Mojzesova postava; le malikom darovanega naj se zdržujejo, isto tako tudi krvi in zadavljenega in nečistosti; tako, so rekli apostoli, se je dopadlo sv. Duhu in njim.

Črez nekoliko časa je Pavel s Silo nastopil drugo svoje apostolsko potovanje (52—55). Z veliko navdušenostjo je obhodil Sirijo in skoraj vse dežele Male Azije, Pavel sam ni vedel, kam bi se naj še obrnil. Pa videl je v spanju moža macedonsko oblečenega, ki ga je prisrčno prosil, rekoč: „Pridi v Macedonijo in pomagaj nam.“ Pavel se je prepeljal v Evropo, in je srečno došel v Filipe, glavno macedonsko mesto. Tukaj je prva verovala žena Lidija, trgovka s škrlatom, in se je dala krstiti z vso svojo družino. Ali kmalu so se tudi tukaj javili sovražniki resnice, in so razdražili ljudstvo na Pavla. Ko je Pavel šel nekega dne v shodnico molit, sreča ga deklica, ki je imela hudega duha, in je svojemu gospodarju veliko dobička privedeževala. Ta deklica je šla za njim in je neprenehoma vpila, da je Pavel služabnik Boga najvišjega in da oznanjuje pot zveličanja. Apostol se je nevoljen obrnil, in je zapovedal hudemu duhu, naj deklico zapusti. Vsled tega so gospodarji godrnjali, ker jim je zginilo upanje dobička in so ujeli Pavla in Sila, ter ju peljali pred sodnike, ki so ju dali bičati in v ječo vreči. A o polnoči, ko sta Pavel in Sila molila in hvalila Boga, nastal je velik potres, tako da so se odprla v ječi vsa vrata, in je jetnikom železje odpadlo. Čuvaj ječe se je prebudil in videl je vrata odprta; izdrl je meč in se je hotel umoriti, misleč, da so jetniki pobegnili. Ali Pavel je na glas zaklical: „Ne stori si nič žalega, vsi smo tukaj.“ Jetničar je zdaj hitel v ječo, poklonil se je pred Pavlom do tal, in ko ga je apostol poučil o Zveličarju Jezusu, se je dal krstiti z vso svojo hišo. Pavel in Sila pa sta imela pravico rimskih meščanov, katerih nikdo ni smel brez sodbe kaznovati. Ko so sodniki zvedeli, da sta ta moža rimska meščana, so se prestrašili ter šli sami k njima prosit odpuščenja. Pavel je obiskal še več grških mest in prišel tudi v Atene. Na javnem trgu je začel oznanjevati pravega Boga in Sina njegovega, Jezusa Kristusa. Prišli so modrijani, in so ga peljali v areopag, to je v zbornico, da bi zvedeli, kakšna je njegova vera. Pavel je stopil pred zbor in govoril: „Možje, Atenci! Okrog sem hodil in ogledoval podobe vaših bogov, in našel sem na nekem oltarju napisane besede: nepoznanemu bogu.

Kar tedaj častite, dasiravno vam je nepoznano, to vam jaz oznanjujem, edino pravega Boga.“ Govoril je tudi o vstajenju od mrtvih, kateremu nauku so se nekateri smejali, a drugi so rekli, da ga o tem hočejo poslušati drugokrat. Iz Aten je Pavel prišel v Korint. Tudi tukaj so mu Judje nasprotovali; obrnil se je tedaj k poganom, katerih večina je verovala in se dala krstiti. Poldrugo leto je Pavel ostal v Korintu, potem se je prepeljal v Azijo, in se je preko Efeza vrnil v Antijohijo.

Pavel se je le nekaj časa mudil v Antijohiji, potem je nastopil v tretje svoje misijonsko potovanje (57—58). Zopet je obhodil več krajev Male Azije in je prišel tudi v Efez, glavno mesto rimske Azije. Tukaj je Pavel ostal dve leti in tri mesece in je učil, tako da so se z Jezusovim naukom seznanili vsi prebivalci Male Azije. Pavel je bil po svojih čudežih toliko čislan, da so potne rute in pasove njegove pokladali na bolnike, in so jih tako ozdravljali. Strah je obšel vse, ki so gledali take reči, in prišli so ter se spovedali svojih grešnih dejanj; prinesli so tudi svoje vražarske bukve in so jih sežgali. Tudi tukaj je beseda božja na sovražnike naletela. V Efezu je namreč stal slovit tempel boginje Dijane. Nek srebrar pa, Demetrij po imenu, je delal srebrne podobice Dijaninega templja, in je imel pri tem delu s svojimi tovariši dobrega zaslužka. Demetrij in njegovi tovariši so se tedaj razsrdili in so na glas vpili: „Velika je Dijana Efežanska!“ Vse mesto je bilo na nogah. Hrup je slednjič utihnil, Pavel pa je vzel slovo od Efežanov in je šel v Macedonijo in na Grško, kjer se je tri mesece mudil v Korintu. Domov grede je prišel zopet v Troado. V nedeljo so se sešli vsi verniki v neki hiši, da bi lomili kruh, to je obhajali sveto daritev. Pavel jim je do polnoči pridigoval. Na oknu pa je sedel nek mladenič Evtih. Ta je zaspal in padel iz tretjega nadstropja na cesto ter se ubil. Pavel ga je zopet oživil. Drugo jutro se je Pavel vkrcal in prepeljal v Milet. Tu se je prelepo poslovil od starešin cerkve Male Azije, rekoč: „Vi veste, od prvega dne, ko sem prišel v Azijo, kako sem ves čas bil z vami, kako nisem ničesar opustil, kar vam je v prid ter sem vas očitno učil vere Gospoda našega Jezusa Kristusa. In glej, sedaj grem v Jeruzalem, ne vedoč, kaj me v njem čaka, razun, da mi sveti Duh priča, da me ječa in stiske čakajo. Ali življenje mi ni drago, da le dokončam svoj tek in službo, katero sem prejel od Gospoda Jezusa. Jaz vem, da

ne boste več videli mojega obličja. Zato vam pričujem današnji dan, da sem čist krvi vseh, ker nisem se umaknil, da vam ne bi bil oznanjeval vse volje božje. Pazite torej nase in na vso čredo, v kateri vas je postavil sv. Duh, da vodite cerkev božjo, katero je pridobil s svojo krvjo. Vem tudi, da bodo po mojem odhodu prišli med vas grabljivi volkovi, in izmed vas samih bodo vstajali možje, kateri bodo napačno govorili. Zato pa čujte, spominjajoč se, da tri leta noč in dan nisem nehal s solzami opominjati vsakega izmed vas. In sedaj vas, bratje, priporočam Bogu in milosti njegovi.“ In ko je to povedal, je pokleknil in molil z njimi vsemi. In velik jok je nastal med njimi. Objemali so Pavla in ga poljubovali, žalostni najbolj zaradi tega, ker je rekel, da ne bodo več videli njegovega obličja. Potem je vstopil v ladjo in se je prepeljal v sveto deželo v mesto Cezarejo. Tukaj se je mudil več dni v hiši diakona Filipa, kamor je prišel tudi judovski prerok Agab. Ta vzame Pavlov pas in si roke in noge zveže, rekoč: „Moža, kojega je ta pas, bodo tako zvezali Judje v Jeruzalemu.“ Verni so mu tedaj branili hoditi tja, a ker mu niso mogli zabraniti, so se vdali v božjo voljo. Precej prve dni bi bili razdraženi Judje Pavla v templu ubili, ko bi ga rimski vojaki ne rešili. Tedaj se je več kakor štirideset Judov zarotilo, ne jesti in ne piti, dokler ne umorijo Pavla. Zopet ga je rešil rimski poveljnik Klavdij Lizija, ter ga je odposlal deželnemu poglavarju Feliksu v Cezarejo. Dve leti je bil Pavel tukaj ujet, vendar so verniki smeli k njemu zahajati. Celo Feliks in žena njegova, Druzila, sta poklicala Pavla, da bi ga slišala o Kristusovi veri govoriti. Ker je pa govoril o pravičnosti in o čistosti in o prihodnji sodbi, se je Feliks splašil in ga odpustil, češ, da ga v ugodnejšem času zopet pokliče. Feliksov naslednik Porcij Fest je Pavla, ko se je na cesarja skliceval, poslal v Rim cesarju. Vožnja po morju je bila zelo neugodna. Zavozili so na skalnato pobrežje otoka Malta, razbila se je ladja, a vsi so se rešili na breg. Mokri in zmraženi so napravili ogenj. Tudi Pavel je zagrabil kup hoste in jo je dejal na ogenj. V suhljadi pa je bil skrit gad, ki se mu je obesil na roko. Pavel pa je kačo otresel v ogenj in nič hudega se mu ni pripetilo. V spomladi leta 61. ali 62. je prišel v Rim.

Tukaj je Pavel, zastražen od rimskega vojaka, v svojem stanovanju dve leti sprejemal vse, kateri so dohajali k njemu, in jim je oznanjeval kraljestvo božje. Ob novem

letu (64) pa je bil zopet oproščen in je prišel do „zahodne meje“. „Zahodna meja“ je najbrže Hispanska dežela; iz lista do Rimljanov je razvidno, da je bil sv. Pavel namenjen potovati tja. Iz Hispanije se je apostol vrnil v Malo Azijo in Macedonijo, a zopet ujet, je bil drugikrat v Rim pripeljan, in pod cesarjem Neronom dne 27. junija l. 67. obglavljen. Apostol sam o sebi priča, da je oznanjeval Jezusa od Jeruzalema noter do Ilirije, tedaj sem do naših pokrajin. Ali je v Iliriji pridigoval, se ne da natanko določiti.

Sveti Peter.

Sv. Peter je takoj po vnebohodu Kristusovem nastopil najvišjo oblast, katero mu je Jezus v svoji cerkvi izročil. Najprej je priredil volitev, pri kateri se je namesto izdajalca Juda izvolil Matija za apostola. Na binkoštni praznik je Peter prvi povzdignil svoj glas, in je oznanjeval besedo božjo; prvi je storil čudež in je ozdravil hrome; prvi je na zboru apostolov v Jeruzalemu nasvetoval, naj bi se vernikom iz poganov ne nalagalo breme judovske postave. Peter je razširjal sv. evangelij po vseh pokrajinah svete dežele in je povsod ustanavljal krščanske občine. Najmenitnejšo cerkev pa je ustanovil v Antiohiji, katero je tudi kratko časa vladal kot škof. A zopet se je vrnil v sveto deželo. Tukaj je Herod apostola Jakoba starejšega umoril, in ker je vedel, da je Judom s tem ustregel, je tudi Petra ujel ter zaprl v ječo. Sv. Luka nam stvar takole pripoveduje: „Herod je Petra izročil štirim četvoricam vojakov, naj ga varujejo, in hotel ga je po Veliki noči privesti pred ljudstvo. Petra so torej sicer varovali v ječi, a cerkev je neprenehoma molila zanj k Bogu. Ko ga je pa menil Herod privesti, je spal Peter tisto noč med dvema vojakoma vkovan v dvojne verige; a varihi pred vratmi so stražili ječo. In glej, angel Gospodov pristopi, in svetloba se zasveti v ječi; udaril je Petra v rebra, zbudil ga, govoreč: Vzemi pas in obuj svoje črevlje in ogrni plašč in pojdi za menoj. In šel je za njim, in ni vedel, da je res, kar se je godilo po angelu, menil je, da vidi prikazen. Ko sta bila mimo prve straže prišla in mimo druge, prideta do železnih vrat, katera so držala v mesto, in ta se jima sama od sebe odpro, ter prideta v neko ulico, in precej stopi angel od njega. Ko se je Peter zavedel, dejal je: Sedaj vem res, da

je Gospod svojega angela poslal in me je otel iz rok Herodovih. In odšel je v drug kraj.“ Ravno v tem času, kakor nas celo verjetna poročila zagotavljajo, je prišel Peter za cesarja Klavdija (41—54) prvičrat v Rim in je tam, kjer je bilo središče poganstva, postavil svojo apostolsko stolico, iz katere je vladal vso Kristusovo cerkev. Tako je Rim postal središče krščanstva, in nasledniki sv. Petra na rimskem škofovskem stolu so bili poglavarji svete katoliške cerkve. Vendar kakor povsod, je tudi tukaj v Rimu večina Judov sv. evangelju nasprotovala. Cesar Klavdij prognal je Jude iz Rima, ker Rimljani kristjanov od Judov niso razločevali, imeli so kristjane le za judovsko stranko. Med izgnanimi je bil tudi Peter, ki se je sedaj zopet vrnil v Jeruzalem, kjer je nekoliko pozneje zboroval zbor apostolov. Po opravljenem zborovanju je Peter obhodil in sprebrnil še veliko sveta, a za gotovo le toliko vemo, da je bil v Antiohiji in v Korintu. Ko je pa vladal krvoločni cesar Neron rimsko državo, pride Peter drugokrat v Rim. Hotel je namreč sv. Peter v tem nevarnem času osebno pasti čredo, v kateri ga je sv. Duh škofa postavil. Krvavo preganjanje kristjanov se je začelo; Peter in Pavel sta bila ujeta. Pravijo, da je Peter nekoliko časa omahoval in menil pobegniti ter si tako življenje oteti. Na poti ga je srečal Jezus s križem na rami. Peter ga je vprašal: „Gospod, kam gre tvoja pot?“ Jezus mu je odgovoril: „V Rim, da me zopet križajo!“ Peter je razumel Gospodove besede, vrnil se je in se vdal preganjalcem. 29. junija l. 67. je umrl mučeniške smrti. Na križ je bil obsojen, in kakor je iz ponižnosti sam zahteval, je bil križan z glavo obrnjen navzdol.

Drugi sveti apostoli.

Apostolsko dejanje razlaga le delovanje svetih apostolov Petra in Pavla natančneje, delovanja večine drugih apostolov pa niti ne omeni. Apostoli niso nikdar želeli, da bi svet kdaj občudoval slavna njih dejanja, trudili so se širiti sv. cerkev najdalje, in Jezusovo ime zanesti v svet. Kar tedaj vemo o delovanju ostalih apostolov, je le malo in še to legenda.

Jakob mlajši, sorodnik Gospodov, je bil prvi škof v Jeruzalemu. Bil je vsled svoje pravičnosti celo od Judov visoko spoštovan. Vernim Judom je pisal apostolski svoj

list, v katerem jih opominja, da naj vero kažejo v dejanju, ter jih zagotavlja, da je vera brez dobrih del mrtva. Na povelje višjega duhovna je bil Jakob kot zaničevalec Mojzesove postave kamenjan (63).

Apostol in evangelist Matevž je sprva razlagal besedo božjo doma Judom, a potem tudi drugim narodom v Arabiji.

Filip je sklenil svoje življenje v mestu Hierapolji v Frigiji, in je bil v Mali Aziji, kakor tudi njegove tri hčere, katerih dve ste ostali devici, dolgo v blagem spominu.

O Tomažu pravijo, da je v Mediji in Perziji, o Jerneju, da je v Indiji, in o Judu Tadeju, da je pri knezu Abgaru v Edesi učil. Simon je neki v Egiptu in v severni Afriki, a Matija je deloval v Etijopiji. Andrej je najprej oznanjeval Kristusa v Kapadociji in v Bitiniji, pozneje se je prepeljal čez Črno morje v Scitijo in od tam je prišel v Ahajo, kjer je v glavnem mestu Patri sv. vero potrdil s smrtjo na križu. Poroča se, da so vsi apostoli, razun sv. Janeza, umrli mučeniške smrti. Evangelist Marko, ki je spočetka Pavla in Barnabo spremljal, in je kasneje deloval v Rimu zraven Petra, je ustanovil krščansko občino v Aleksandriji in je bil njen prvi škof.

Spominjajmo se še Marije, prečiste Device, matere Zveličarjeve. V ustnem izročilu nahajamo o nji dve pravljici: prva, ki pravi, da je leta 45. ali 47. v Jeruzalemu umrla vpričo vseh apostolov; druga, ki trdi, da je Marija apostola Janeza spremljala v Efez ter tam mirno umrla.

Judovska vojska in razdejanje Jeruzalema.

Rimski namestniki v Cezareji so Jude hudo stiskali. Izvoljeno ljudstvo božje se je čutilo ponižano in potlačeno ter mislilo na osveto. Lakomni rimski namestnik Cesij Florus (64) je ljudstvo nesramno odiral, a prevzetni vojaki njegovi so očitno zasramovali judovske verske in narodne običaje, tako, da so Judje zgrabili za meč. V celi deželi je bilo ljudstvo pokonci, povsod so se skušali z Rimljani, dokler so do dobrega užugali in pogubili rimsko vojsko Gala Cestija. Zmaga je Jude storila še srčnejše, in sklenili so, popolnoma osvoboditi ljudstvo tujega jarma. Vendar se je že bližal Judom strašni dan pravične sodbe, ker so bili prezrli dan milosti. Moralo se je izpolniti, kar je Sin božji mestu Jeruzalemu prerokoval: „Prišli bodo nad te dnevi,

ko te bodo obdali sovražniki z nasipi in te bodo oblegali in stiskali od vseh strani. Razbili bodo tebe in tvoje otroke v tebi, in ne kamena na kamnu ne bodo pustili.“ Cesar Neron je poslal poveljnika Vespazijana zoper Jude. Z veliko vojsko je udaril v Galilejo in vzel je hitro močno trdnjavo Jotopato. Štiridesettisoč Judov je bilo ubitih. Zmagonosni rimski vojaki so koprneli, precej razdejati tudi Jeruzalem. A razumni poveljnik je svoje vojake brzdal: čakal je ugodnejšega časa. Previdno je rimska vojska napredovala in počasi si je Vespazijan podjarmil celo deželo (68). A ravno tedaj je dobil poročilo, da je proglašen za rimskega cesarja; vrhovno poveljstvo v Judeji je zdaj izročil svojemu sinu Titu.

O Veliki noči (70) pripeljal je Tit svojo vojsko pred Jeruzalem. Mesto samo je bilo razdvojeno. Trezni in previdni ljudje so ubogali višjega duhovna Eleazarja; a prilo mastil je Janez iz Gišala, ki je vodil nezvedeno, prenapeto, pa za boj vneto mladino, in prisiljen ga je Eleazar moral spustiti v Jeruzalem. Tudi roparski druhali nekega Simona, ki se je klatila po deželi, so morali odpreti mestna vrata. Sedaj je Tit mesto obsedel. Ker je bila ravno Velika noč, je število ljudstva v Jeruzalemu narastlo veliko nad en milijon. Le kristjani so bežali čez Jordan in so se rešili v mesto Pelo, spominjajoč se Gospodovih besed: „Kadar boste videli, da Jeruzalem oblega vojska, tedaj vedite, da se je približalo razdejanje.“ Tit je imel osemdesettisoč mož in med njimi mnogo vajenih, izkušenih in zanesljivih častnikov. Koliko vojakov je štela judovska vojska, ni zapisano; gotovo pa je, da se je izredno dobro in hrabro vojskovala. Precej, ko je Tit mesto ogledoval, bi bil kmalu ujet; le hitri njegovi konj in hrabri spremljevalci so ga oteli smrti.

Jeruzalem se je razširjal po štirih gričih, in mesto je obdajalo trojno trdno zidovje. Rimljani so zid z velikan-skimi stroji na vso moč razbijali, a Judje so do smrti branili vsak kamen; le po strašnem klanju so Rimljani vzeli predmestje. Sedaj je Jožef Flavij v imenu Tita Hebrejce večkrat izlepa nagovarjal, naj se vdajo rimski sili; pa besede begunca Jožefa so Jude vselej razdražile, da so se zagnali iz mesta in sovražniku povzročili veliko zgube. Tudi Tit sam je večkrat govoril ter jim obljubil milost. A vsakokrat so mu odgovorili: rajši smrt nego rimski jarem. Tedaj je Tit v treh dneh dozidal zid, ki je celo mesto obkolil, da bi mesto izstradal. Že so tudi v mestu nastale kužne bolezni, ker

so nepokopani mrličiči okuževali zrak, in narastla je strašna lakota. Sestradani ljudje iskali so po hišah kruha. Ako so kje našli kaj živeža, so ljudi pretepali, ker so jim bili živež zakrivali; kjer pa niso našli nič, so ljudi do krvavega trpinčili, češ, da so hrano poskrili. Nekega dne je zadela takšna druhal na odlično gospo, ki je lastno dete zaklala in spekla. Voljno jim je podala, kar ji je še deteta ostalo, rekoč: „Moj otrok je, snejte, tudi jaz sem jedla.“ Strašni dogodek se je precej razglasil po vsem mestu, pa tudi v rimskem taboru. Nekateri Judje so zbežali iz mesta, da bi ušli tolikim nadlogam; a v rimskem taboru so našli strašno smrt. Tam je stalo križev brez števila, na katerih so viseli ujeti Judje in trpeli strašne muke. Po osemsto jih je Tit na dan velel na križ pribiti. Rimljanom je zmanjkalo prostora, kjer bi križe stavili, in lesa, da bi begune križali.

Neko noč so judovske straže utrujene zaspale. Rimljani so tedaj vdrlili v mesto in po krvavi bitki zasedli spodnje mesto na Akorskem griču.

Judje pa so trdno mislili, da so nepremagljivi, dokler tempel božji stoji, a tempel si bode Bog sam pred sovražniki branil. Po neprestanih napadih so se splazili Rimljani tudi na okrožno zidovje templja. Tit je želel ohraniti tempel, čudež lepote in bogastva, pa se mu ni posrečilo. Razdražen rimski vojak je zgrabil goreč ogor, zlezal je tovarišu na rame, ter vrgel ogenj skoz okno v tempel, ki je bil ves natlačen ljudstva. Tit bi si bil rad notranjo lepoto in krasoto templja ogledal, pa ni mogel več vstopiti, ker je že vse gorelo.

Zdaj se je krvava borba kmalu končala. Judje so se poskrili po podzemeljskih vodotokih in studencih in po zaprtih hramih. Kar so jih Rimljani našli na ulici, so jih pobili, kar je bilo skritih, so našli smrt pod razvalinami. Na jeruzalemskih stolpih je vihrala rimska zastava. Poveljnika Janez in Simon sta izstradana prilezla iz podzemeljske jame, ter sta se vdala Rimljanom. Hranili so nju za Titov slavnostni vhod v Rimu. Tako so tudi najlepši in najimenitnejši mladeniči bili odbrani za slavnostni sprevod. Druga nad sedemnajst let stara mladina je morala v egiptovske rudokope, kar jih je bilo še mlajših, so jih prodali v sužnost. Kar so si Judje prosili: „Njegova kri naj pride nad nas in naše otroke,“ se jim je hitro, a strašno izpolnilo. Razkropili so se Judje odslej po celem svetu.

Judovska vera je bila le priprava na Kristusovo vero, in ko je Kristus prišel na svet, je obledela Mojzesova postava, kakor obledi luna pred solncem, ali kakor beži senca pred lučjo. Pa dokler je še stal Jeruzalem in dokler je še stal judovski tempel, so se krščeni Judje pred drugimi kristjani s svojo postavo hoteli nekoliko ponašati, in zmeraj je bila nevarnost, da se judovski nauki krščanskim primesajo. Tako je judovska postava zadrževala hitri in mirni razvoj evangelija, in šele zdaj, ko je bil tempel, središče judovskega bogočastja, razrušen in Jeruzalem razdejan, se je cerkev Kristusova prosteje širila.

Sv. Janez evangelist.

Kakor drugi apostoli, je tudi sv. Janez sprva deloval v Jeruzalemu in v sveti deželi sploh, posebno pa v Samariji. Apostolsko dejanje ne pove več o njem. Ustno izročilo pa ve, da je pozneje zapustil Jeruzalem ter se podal v Efez, kjer je nadaljeval delovanje sv. Pavla. Slednjič je prišel v Rim, kjer je bil za cesarja Domicijana vržen v kotel vrelega olja, iz katerega je pa izstopil nepoškodovan. Potem je bil prognan na otok Patmos.

Sv. Janeza zovemo učenca ljubezni, ker ga je Jezus bolj ljubil kakor druge apostole, in ker je neki najraji govoril o ljubezni. Ko mu njegova velika starost ni več dovolila niti hoditi, niti dolgo govoriti, so ga kristjani v cerkev nosili, kjer jim je zmeraj le pridigoval: „Otročiči, ljubite se med seboj.“ Učenci so ga vprašali, zakaj jih zmeraj le eno uči? On pa jim je odgovoril: „Gospodova zapoved je, in kdor jo spolnuje, zadostuje.“ Duha ljubezni so se pri njem navzeli tudi njegovi učenci: sv. Ignacij, škof v Antijohiji, sv. Polikarp, škof v Smirni, in škof Papija. Klemen aleksandrijski pripoveduje lep zgled apostolske gorečnosti sv. Janeza. V nekem mestu blizu Efeza izročil je škofu nadepolnega, a še nekrščenega mladeniča, rekoč: „Mladeniča ti izročim v varstvo vpričo Jezusa in krščanske občine.“ Škof je mladeniča vzgojeval z očetovsko ljubeznijo, a mladenič je zašel v slabe tovarišije, spridil se ter zabredel v največje pregrehe. Končno je postal tat in ropar in celo poglavar tolovajev. Pri neki priložnosti je sv. Janez terjal od škofa izročenega mu mladeniča. Škof je globoko vzdihnil in pravil, da je mladenič umrl. Janez vpraša:

„Kakšne smrti?“ „Umril je duševno, postal je ropar, tolovaj.“ Sv. Janez je zdaj šel roparja iskat. Ko ga je ropar ugledal, zbežal je pred njim. Janez pa ga ljubeznivo kliče: „Sin, zakaj bežiš pred svojim očetom? Usmili se me, moj sin, ker zate bom moral Jezusu odgovarjati!“ Mladenič je zdaj obstal, vrgel orožje od sebe, se skesal, prosil ponižno odpuščenja in se popolnoma spreobrn timer. Še neka povest se pripoveduje o sv. Janezu: Starčka so telesne moči zapuščale, in ni mogel več opravljati svoje službe. Zaradi tega je pogostoma sedel pred svojo hišo, da se je na pomladanskem solncu grel in krepčal. Nekega dne gre lovec mimo njega in se čudi častitemu starčku, ki je ptico golobico gladil in božal. Ko svetnik to zapazi, vpraša lovca: „Kaj nosiš v svoji roki?“ „Lok nosim.“ „A zakaj ga nimaš napetega?“ „Ker bi se struna pretegnila,“ pravi lovec. „Dobro,“ odgovori nato sv. Janez, „zato pa se tudi nikar ne čudi, ako jaz svojemu duhu dajam malo počitka, da ga zopet za delo okrepčam.“

Apostol Janez je spisal sv. evangelij zoper krivoverce Ebijonite, ki so tajili, da bi Kristus bil Bog. V prognanstvu na otoku Patmu pa je spisal „skrivno razodetje“, v katerem popisuje po prikaznih, koje je v duhu videl, prihodnjo razširjanje sv. cerkve, njeno trpljenje in preganjanje zlasti v prvih časih krščanstva, njeno bodočo zmago nad vsemi sovražniki, njeno gospodovanje na zemlji, in poslednjič njeni prestop v večno kraljestvo nebeško ob drugem Kristusovem prihodu. Umril je v visoki starosti okoli l. 100.

Cerkev se bori s poganstvom.

Krvavo preganjanje (od Nerona do Decija 251).

Poganstvo se je z vso silo ustavljalo razvoju krščanske vere. Sv. cerkev se je namreč silno naglo širila po rimski državi. Pogani so tedaj segli po meču, da si obranijo svojo vero. A poganški meč se jim je skrhal na skali, na katero je Jezus postavil svojo cerkev. Sv. Avguštin pravi, da ona žena, pijana od krvi svetnikov in od krvi mučencev Jezusovih, o kateri govori sv. Janez v skrivnem razodetju, pomeni rimsko državo, napojeno s krvjo prvih kristjanov; a zver, rdeča kakor škrlat, na kateri žena stoji in ki ima deset rogov, da pomeni deset velikih preganjanj cerkve božje.

Neron.

Prvi je preganjal kristjane kruti in nesramni rimski cesar Neron (55—68). Cesar bi bil rad videl goreti veliko mesto. Zapovedal je tedaj rimsko mesto zažgati in sam je iz okna svoje kraljevske palače gledal požar, ter je, kakor gledališčni godec preoblečen, pel o požaru mesta Troje, in je zraven sviral na harfo. Vsled tolike propalosti je rimsko ljudstvo cesarja sovražilo in zaničevalo. Da bi tedaj Neron opravičil samega sebe, je kristjane obdolžil požara in tako srd ljudstva navalil nanje. Ujeli so neznano množino kristjanov in grozovito jih umorili. V živalske kože so jih všili ter psom metali, na križ so jih pribijali in v reki Tiberi utapljali. Včasih so jih s smolo povlekli in jih po noči po mestnih ulicah in cesarskih vrtilih namesto svetilnic užigali. Cesar sam je v ta namen svoje vrte odprl in se radoval nad takimi prizori. Ljudstvo pa je že pomilovalo uboge kristjane, ker niso bili, kakor Tacit pravi, zavoljo občnega blagra kaznovani, marveč divjosti cesarjevi darovani. Za cesarja Nerona sta trpela prvaka apostolov Peter in Pavel.

Vespazijan in njegov sin in naslednik Tit kristjanov nista preganjala. Tit je bil sploh blagega značaja, da so ga imenovali „ljubezen in slast“ človeškega rodu. Nikogar ni preganjal, češ, da bi raje komu življenje dal nego vzel; nikomur ni odrekel prošnje, ker se ne spodobi, da bi kdo žalosten od vladarja odšel. Ko se je nekega dne pri obedu spomnil, da še tisti dan ni nič dobrega storil, je vzkliknil: Prijatelji, dan sem izgubil!

Domicijan.

Domicijan (81—96), mlajši Titov brat, ki si je prisvojil ime „Boga in Gospoda“, je šele v predzadnjem letu svojega vladanja začel preganjati kristjane. Flavij Klemen, oženjen s cesarjevo sestro Domicilo, je bil, ker je tajil poganške bogove, obsojen; Domicilo je prognal cesar na otok Pandatarijo in neko drugo sorodnico na otok Pancijo. Zgodovinarji pravijo, da je še veliko drugih ravno iz tistega vzroka bilo pomorjenih, ali so jim vsaj uplenili njih premoženje. Sploh so cesarji in velikaši kristjane preganjali tudi iz tega namena, da se bogate z uplenjenim premoženjem kristjanov.

Domicijan je tudi skrbno poizvedoval po potomcih Davidovega rodu, ker so neverni Judje iz tega rodu še zmirom pričakovali mogočnega Mesija, ki jim bo odvzel jarem rimske države. Pripeljali so mu v Rim dva vnuka apostola Tadeja. Cesar sam jih je zaslišal ter zvedel, da sta iz Davidovega rodu, da posedata njivo in da si s trdim delom služita kruh. Cesar je videl njune žulje in ju je odpustil, ker se mu preprosta moža nista zdela nikakor nevarna.

Trajan.

Cesar Trajan (98—117) je izdal postavo, po kateri so bila tajna društva prepovedana. To postavo so na kristjane obračali, ki so na skrivnem obhajali službo božjo. Neka že stara rimska postava pa je branila, katerega si bodi boga sprejeti, ki ga senat še ni odobril; tudi po tej postavi so bili kristjani krivi. Prvo odločno kazensko postavo zoper kristjane pa je povzročil Plinij, cesarski namestnik v Bitiniji. Plinij je imel mnogo sodnijskih obravnav zoper kristjane, pa ni imel prave in določne postave, po kateri bi jih sodil. Pismeno se je tedaj obrnil do cesarja, naj bi mu naročil, kako se ima do kristjanov vesti, da ravna postavno. Plinij je pisal: „Gospod, vaju sem, se v vseh dvomljivih rečeh nate obračati. Kdo bi tudi zamogel mene nevednega bolj poučiti? Pri razpravah zoper kristjane še nikdar nisem bil, tedaj tudi ne vem, kako bi jih kaznoval in kaj bi naj obravnave obsegale? V zadregi sem bil, ali bi se bilo ozirati na starost? Ali bi razločeval med ženskami in moškimi? Ali bi skesanim odpustil? Ali je že ime kazni vredno, ali le zločinstva, ki se s tem imenom družijo? Do sedaj sem z zatoženimi kristjani tako-le ravnal: Vprašal sem jih, ali so kristjani? Kateri so se spoznali kristjane in so stanovitni ostali, sem jih obsodil k smrti. Zdelo se mi je namreč, da naj verjamejo, kar že hočejo, da se taka trdevratnost in trmoglavost itak kaznovati mora. Rimske meščane pa, ki so take vere, sem v Rim odposlal. One pa, kateri so bogove molili, in kateri so tvoji podobi darovali dišavo in vino in zasramovali kristjane, sem menil, da jih moram izpustiti. Zopet drugi med ovajenimi so priznali, da so kristjani, pa precej so zopet tajili in rekli, da so kedaj bili, a sedaj niso. Zagotavljajo me, da obstoji vsa njih krivda in zmota v tem, da se določene dni pred solu-

cem zbirajo in Bogu Kristusu na čast prepevajo svete pesmi, da se tudi slovesno zavežejo, ne krasti, ne ropati, ne lomiti zakona, ostati mož-beseda in ničesar izročnega ne zatajiti. Potem se razidejo, a zopet se snidejo k skupni večerji, kate- tere pa se sedaj ne udeležujejo več, kar sem skrivna društva prepovedal. Predno kaj odločim, se tedaj k tebi zatečem, zdi se mi vredno, da se reč dobro premisli, zlasti zaradi števila zatoženih. Vsake starosti namreč in vsakega stanu in obojega spola jih je mnogo ovajenih. Ne le mesta, tudi vasi in deželo je ta prazna vera okužila; vendar menim, da je še mogoče upreti se jej in jo zatreti.“

Na ta list je Trajan odgovoril: „Pri obravnavah z ovajenimi kristjani si pravo pot zadel. Tukaj se namreč ne morejo staviti splošna načela, ki bi veljala za vsak slučaj; zasledovati jih ni treba; ovajeni pa in obsojeni se morajo kaznovati. Kdor tedaj trdi, da ni kristjan, in dejansko našim bogovom služi ter se nanje sklicuje, naj se oprostí. Zatožb pa, ki niso podpisane, se naj ne sprejema, ker to bi bil nevaren zgled in mišljenju naših časov nasprotno.“ Kako krivična in polovična je ta kazenska postava zoper kristjane, vsak lahko sprevidi. Ako so kristjani zlobni ljudje, jih je treba poiskati in kaznovati, ako pa niso krivi, zakaj so kaznovani?

Pravega krščanskega junaka se je v tem preganjanju pokazal sv. Ignacij, antijohijski škof. Trajan si je podjarmil sovražne Parte. Prišedši v Antijohijo, je poklical Ignacija, ki je bil za Petrom in Evodijem tretji škof antijohijski, pred svoj sodni stol. „Kdo si, hudobni duh,“ je Trajan zagrmel nad njim, „ki moje zapovedi preziraš in še druge v nesrečo tiraš?“ Mirno je odgovoril Ignacij: „Nikdo ne imenuje onega, ki nosi Boga v svojem srcu, hudobnega duha.“ Cesar vpraša: „Kdo pa nosi Boga v svojem srcu?“ Ignacij pravi: „Oni, kateri ima Kristusa v svojih prsih!“ „Meniš li,“ pravi Trajan, „da mi ne nosimo svojih bogov, ki so nam pomočniki zoper sovražnike, v svojih mislih?“ „Krivo je,“ nasprotuje mu Ignacij, „da hudobne duhove imenuješ bogove. Le eden Bog je, ki je ustvaril nebo in zemljo in morje z vsem, kar je v njem; in eden je Kristus, edinorojeni Sin božji.“ „Misliš na onega,“ ga vpraša cesar, „ki je za Poncija Pilata bil križan?“ „Na onega mislim in v njegovo kraljestvo želim priti,“ odgovori Ignacij. Tedaj ga je Trajan obsodil in rekel: „Velim Ignacija, ki pravi, da v svojem srcu nosi križanega, odvesti

zvezanega v Rim, naj se na veselje ljudstva vrže divjim zverinam.“ Zaslišavši sodbo, je sv. Ignacij vesel vzkliknil: „Hvala ti, o Gospod, da si me počastil, da smem s tvojim apostolom Pavlom nositi železne vezi.“ Svojo žalujočo občino je izročil pastirju Jezusu ter se napotil v Rim. Ves pot do Rima je sv. Ignacija stražilo deset vojakov, ki so ga neizrečeno trpinčili. Služabnik božji sam piše Rimljanom: „Od Sirije do Rima se vojskujem z divjimi zverinami na morju in na suhem, po dnevu in po noči, uklenjen na deset levov, t. j. vojakov, ki so moji stražniki, kateri so tem divjejši, čim več jim dobrega storiš.“ Na tem križevem potu ga je pa tudi marsikaj razveseljevalo. V Smirni, kjer je ladja prvokrat obstala, je videl svojega prijatelja Polikarpa, in bližnje občine iz krščanske okolice so pozdravile mučenca po svojih škofih in duhovnikih. Niso ga pomilovali, marveč častitali so mu k slavni mučeniški kroni in zavidali so mu lepi mučeniški venec. On pa se ni zanašal na svoje moči, temveč na pomoč Jezusovo, ter je vernike prosil, naj ž njim molijo za milost stanovitnosti do konca, da bi postal pravi mučenik Kristusov. V posebnih listih se je pozneje zahvalil občinam za njihovo ljubezen in tolažbo ter jih opominjal k pravičnosti. Posebno se v listu do Rimljanov vidi, kako je bil Ignacij sama ljubezen in pravi učenec sv. Janeza, ljubljenca Jezusovega. Zvedel je, da ga hočejo verniki v Rimu osvoboditi. Boječ se, da bi mu bratovska ljubezen ne branila k Jezusu, jim piše: „Molčite o meni, da postanem božji; več ne terjam od vas, kakor da bodem Bogu darovan, dokler je oltar pripravljen. Rotim vas, da mi ne skazujete neprilične dobrote; naj bom hrana divjih zverin, po katerih pridem k Bogu. Božje žito sem, naj me zobje divjih zverin zmeljejo in zdrobe, da bom čist kruh Kristusov. Želim, da bi zveri že prežale name, ne da bi se me ustrašile, in kakor nekaterih, ne dotaknile. Jaz jih bom božal, da me hitro požro, in ako me nočejo pograbit, bom jih jaz silil. Odpustite mi, bratje, jaz vem, kaj mi to hasne.“ Dne 20. grudna 107 so prišli v Rim. Ignacija so dali kar v amfiteater. Ko zasliši rjojenje levov, zakliče: „Ali slišite trobento mojega kralja, ki me kliče na boj in na zmago?“ Hipoma planeta dva leva nanj ter ga raztrgata. Kristjani so mučeniškove ostanke lepo pobrali in nesli s seboj v Antijohijo. To je najstarejši zgled češčenja svetih relikvij.

Ker je cesar postopal s kristjani tako kruto, se ve, da jim tudi cesarjevi namestniki po deželah niso prizanašali.

V Jeruzalemu je trpel škof Simeon, brat in naslednik sv. apostola Jakoba. Stodvajsetletni starček je bil več dni zaporedoma tako mučen, da so se celo Rimljani njegovi srčnosti čudili, in naposled je bil, kakor njegov Gospod, na križ pribit. V Italiji je umrla mučeniške smrti devica Domitila.

Cesar Hadrijan (117—138) kristjanov nikakor ni sovražil. A pogansko ljudstvo je bilo na kristjane že tako naščuvano, da so sodniki prisiljeni obsojevali kristjane, ker vsega, kar je rimsko državo zadelo hudega, so dolžili kristjane. Tertulijan piše: „Ako Tiber naraste nad rimsko zidovje, ako v Egiptu Nil ne izstopi na polja, ako se zemlja trese, ako je suša, lakota, kuga, takoj kristjane mečete levom.“ Tako postopanje se je studilo poštenemu Granijanu, cesarskemu namestniku v Aziji, ki je o tej stvari cesarju poročal. Njegov naslednik Fundan je dobil ukaz, da se smejo kaznovati le oni kristjani, katerim se zločinstva dokažejo. Kdor pa kristjane po krivem toži, naj se ostro kaznuje. Ko je bil cesar pozneje v Atenah, sta mu škof Kvadrat in modrijan Aristid izročila pisma, v katerih sta kristjane zagovarjala, in tako je bil cesar kristjanom še bolj naklonjen. Pozneje pa je začel kristjane sovražiti in preganjati. Dal je mater Simforozo nepopisno trpinčiti in potem v reki potopiti, njenih sedem sinov pa je velel na kolo vplesti.

Že za cesarja Trajana so se Judje v Egiptu in na Kirenskem uprli zoper Grke in Rimljane ter so ž njimi ravnali baje nečloveško in grozovitno. Metali so jih izstradanim zverem, žagali so jih, in Kasij pravi, da so jedli njih meso, ž njihovo krvjo se polivali, celo ž njihovimi kožami se oblačili. Samo na Kirenskem je nad dvestotisoč poganov bilo pobitih. V Palestini so se Judje šele l. 131. spuntali, ko je Hadrijan prepovedal obrezovanje in judovsko svetišče s tem oskrnil, da je na mestu svetišča sezidal tempel bogu Jupitru. Ljudstvo je slepil novi Mesija, ki se je imenoval Barkohba, to je „sin zvezde“, ker je nase obračal besede preroka: „Zvezda bode izhajala iz Jakoba.“ Pravega Zveličarja so bili Judje zavrgli, sedaj so se pa lovili za senco in „sina zvezde“ imeli za Zveličarja! Vse ljudstvo je zgrabilo za orožje. Rimski poveljnik Julij Sever je šele v tretjem letu zadušil punt. Vzel je petdeset trdnjav, razdejal do tisoč večjih sel, in v neštevilnih bitkah je šeststotisoč Judov pobil. Število onih pa, ki so poginili za

lakoto, za kugo in v ognju in ki so bili v sužnost prodani, je nepoznano. Na jeruzalemskih razvalinah je sezidal cesar mesto „Elijo Kapitolino“, v katero Judje niso smeli priti. Tako so Judje izgubili obljubljeni deželo, ker so že davno poprej tudi nehali biti izvoljeno ljudstvo.

Še bolj, kakor Hadrijan, je bil njegov naslednik Antonin Pij (138—161) prijazen kristjanom. To pričajo najbolj pisma do nekaterih grških mest, v katerih kristjane celo zagovarja. Cesar tedaj ni bil kriv, da se je v Mali Aziji prelivala kri kristjanov, ki jih je divje pogansko ljudstvo dolžilo, da so vzrok potresov, požarov in vseh neugod in ujem.

Mučenik sv. Justin je pri cesarju pismeno zagovarjal kristjane. Bil je sin poganskih staršev. Že kot mladenič je bil silno ukaželen, prečital je vse slovite modrijane, pridno je obiskoval različne šole. A ves nauk ni zadovoljil mladega srca, ker mu ni pokazal pravega Boga, ki edino zamore človeško srce utešiti. Kar pa sam ni mogel najti, mu je pokazal nek starček. Nekoč se je Justin ves zamišljen sprehajal kraj morja; tu ga sreča starček resnobra a vendar prijaznega lica, ki mu je priporočal bukve prerokov, v njih da bode našel resnico. Tako se je Justin pokristjani. Tujega starčka Justin pred in pozneje več videl ni. Morebiti je angel božji oblekel človeško podobo, da privede mladeniča do resnice. Justin je kristjane pismeno zagovarjal pri cesarju. V pismu je zavračal laži, kakor bi bili kristjani brezbožni, nečistosti vdani in državi nevarni ljudje. „Sicer,“ pravi Justin, „izmišljenih in napravljenih bogov ne molimo, a molimo Očeta pravice in resnice, stvarnika vseh stvari, Sina njegovega in sv. Duha. Tudi so med nami osebe obojega spola, ki so šestdeset in sedemdeset let stare, ki so nedolžne ostale, in ponosno pravim, da iz vsakega stanu takih poznam. Kaj še bi le rekel o neštevilni množici tistih, ki so bili prej vaši, zdaj pa so naši, in so se nečistosti popolnoma odpovedali! Tudi poštene državljani smo, ter se trudimo, da prvi plačujemo davke.“ Justinova beseda je cesarja Antonina do dobrega sprijaznila s kristjani.

Mark Avrelij.

Za Antoninom je vladal Mark Avrelij, posinovljeneec njegov (161—180). Bil je modrijan stojik. Le-ti

stojiki so učili, da je vrhunec človeške modrosti, ne veseliti se sreče, ne žalovati v nezgodi, kajti sreča ni nič in nesreča tudi nič. Človek bi mislil, da bi se morali ti modrijani čutiti kristjanom nekoliko sorodne, a nikakor! Sovražili so kristjane in jim očitali, da so državi in domači veri nevarni. Cesar je zapovedal kristjane zasledovati in jih tožiti, da so brezverni, da jedo človeško meso in da prešestujejo v rodu. Kristjane so najprej strašno trpinčili in mučili, da bi zatajili Boga in sv. vero, in če so ostali stanovitni, so bili slednjič v smrt obsojeni. Cesarski namestniki so poželeli po premoženju kristjanov, in nastalo je krvavo preganjanje po vsi rimski državi. Sardski škof Melito se je pri cesarju pritožil in tudi Justin je kristjane drugič zagovarjal, a brez uspeha. Največ so kristjani trpeli v Rimu, v Mali Aziji in v Galiji.

V Rimu je neustrašljivi zagovornik kristjanov, sv. Justin, prvi storil smrt. Sodnika, ki ga je vprašal, ali misli, da bode v nebesa prišel, je krepko zavrnil, rekoč: „Tega ne mislim samo, to gotovo vem“; in prepevaje božjo slavo, je dal svojo glavo. Takrat je trpela tudi Felicitas in njeni sedmeri sinovi. Aleksander, ki je bil še otrok, je rekel sodniku: „Hlapec sem Kristusov, njega imam v ustih, njega nosim v srcu, njega neprenehoma molim. Mlada moja leta imajo modrost sive starosti, ako edinega Boga častim.“ Natanka poročila imamo o smrti smirnskega škofa Polikarpa. Ker sovražnik ni mogel razkropiti in pokončati ovac, dokler je živel pastir, je poslal pastirja v smrt. Na prošnjo vernikov se je Polikarp skril v nekem selu. Tu se je z gorečo molitvijo pripravljaj na boj in zmago. V spanju se mu je zdelo, kakor da bi mu zglavnik gorel, in precej je prerokoval, da bode živ sežgan. Od nekega fanta, ki so ga mučili na natezalnici, so zvedeli skrivališče sv. škofa. Pozno zvečer so ga zgrabili; bil bi se jim še lahko ognil, pa ni hotel. Pogostil je svoje sovražnike in jih je le še prosil, da ga pustijo celo uro moliti. Molil je celi dve uri in neprenehoma govoril, tako da so se biriči čudili, in je bilo nekaterim žal, da so šli starčka lovit. Ko je dotekel čas molitve, so ga odvedli v mesto in v amfiteater. Ko je brez strahu stopil v areno, zaslišal je glas iz nebes: „Močen bodi in ohrabri se, Polikarp!“ Kdo je govoril, nikdo ni vedel, pa glas so kristjani slišali. Cesarski namestnik se je dolgo trudil pregovoriti Polikarpa, naj priseže pri sreči cesarja in naj Kristusa prekolne. Tedaj povzdigne škof

svoj glas in navdušeno odgovori: „Sestinosedeset let že Kristusu služim in nikoli mi nič žalega storil ni; kako bi zamogel preklinjati svojega kralja, ki me je odrešil. Zastonj mi groziš z ognjem, ki le malo časa gori, potem pa ugasne; pa ognja ne poznaš, ki večno gori.“ Potem je bil Polikarp na grmado obsojen. Zgibalo se je sto in sto rok; nanosili so iz hiš potrebnih drv. Pogumno stopi škof na grmado. Hočejo ga pribiti na kol, a brani se, rekoč, da mu bode Bog dal mirno ostati na grmadi. Le roke so mu na hrbet zvezali, in tako je bil pripravljen Bogu prijeten dar. Še enkrat povzdigne častitljivi starček svoje oči v nebesa in moli na glas: „Gospod, vsemogočni Bog, Oče ljubljenega in blaženega Sinu Jezusa Kristusa, hvalim te, ker mi ta dan in to uro milostljivo dovoliš piti iz kupe Kristusove.“ Prižgali so grmado, da je s plamenom gorela. In glej, čudo! Plamen se sv. mučenca ne dotakne, marveč se nad njega vzpenja, podoben ognjenemu oboku ali po vetru napetemu jadru. Sredi ognja stoječi Polikarp je bil podoben kruhu, ki se peče, ali zlatu in srebru, ki se v peči čisti. Okrog in okrog se širi prijeten duh, kakor bi gorele same dišave. Tolik čudež je celo pogane omamil in splasil. Sodnik zapove biriču, Polikarpa prebosti z mečem. Iz smrtne rane je priteklo tako obilno krvi, da je ves ogenj pogasila. Mrtvega trupla nespametni pogani niso pustili kristjanom, češ, da bi kristjani Križanega popustili ter začeli častiti Polikarpa. Le večje kosti so kristjani pobrali in hranili na častnem kraju, kjer so obhajali obletnice, in kjer so se spominjali sv. mučenika ter se po njegovem zgledu utrjevali v sv. veri. Tako slavno je končal svoj tek poslednji učenec apostolov (166). Kristjani so, ponosni na svojega sv. škofa, natanko popisali njegovo smrt in jo razglasili vsem krščanskim občinam po okrožnem listu.

Leta 174. se je cesar Mark Avrelij moral vojskovati s sovražnimi Markomani in Kvadi, a v vojski nikakor ni bil srečen. Sovražniki so ga od vseh strani obkolili in potisnili v pusto Balkansko gorovje, kjer ni bilo vode. Gotov pogin je pretel cesarjevi vojski. Med polki je bil eden, v katerem je bilo vse moštvo krščansko. V tej skrajni sili so ti kristjani začeli moliti svojega Boga. In čudo! Nebo se je zakrilo s črnimi oblaki, vsul se je močen dež. Čudom so se čudili Rimljani, veseli so jemali čelade raz glav in jih polnili z deževnico in pili. Po sovražniku pa je udrihala toča, blisk jih je pobijal in tresk strašil. Rimljani so se

tedaj ohrabрили ter planili na nasprotnika in ga popolnoma zmagali. Krščanski polk je odslej dobil ime „legio fulminatrix“, „bliskovi polk“. Očividna božja pomoč, ki so jo sprosili krščanski vojaki, je cesarja s kristjani nekoliko sprijaznila; a dolgo ta prijaznost ni trajala, ker je cesar zadnja leta svojega vladanja groznejše kakor kdaj kristjane preganjal.

Galija je takrat poslala celo vrsto mučenikov v nebesa. Najbolj slovijo devetdesetletni škof Fotin, mlada sužnja Blandina in petnajstletni mladenič Pontik. Fotina je divje ljudstvo bilo s pestmi, suvalo z nogami in le malo živega so vrgli v ječo, kjer je za dva dni umrl. Blandina, mlada kakor jutranja rosa, je bila tako nežnega telesa, da se je njena gospa bala, bode-li prestala strahovite muke? Od ranega jutra do poznega večera so jo trpinčili, a vendar je bila veselega lica. Na kol so jo privezali in jej roke razpeli, a Blandina se je radovala, da posnema svojega ženina Jezusa. Dejali so jo v ječo, da jo ohranijo za novo mučenje. Blandina in mladenič Pontik sta morala več dni gledati vse grozovitosti, katere so počenjali z drugimi kristjani, a nista se ustrašila in nista zgubila poguma. S sladkimi besedami nebeške tolažbe je Blandina Pontika izpodbujala, dokler ni izdihnil junaške svoje duše. Naposled so sv. devico povezali v mrežo ter jo nastavili divjemu biku, ki jo je premetaval po tleh in teptal. A šele oster meč končal je njeno življenje. Tako je hitela junakinja po palmo vo vejico k svojemu ženinu Jezusu, ki jo je vabil, rekoč: „*Pridi, prijateljica moja, krasna moja, pridi, bodeš venčana.*“

Za Markom Avrelijem je vladal njegov sin Komod (180—192), ki je bil po vsem drug človek, nego njegov oče. Ne da bi mu bilo kaj mar za modrovanje, marveč raji je lovil divje zverine in se boril z gladijatorji. Zoper kristjane ni izdal novih naročil, akoravno jih je bilo nekoliko že na cesarskem dvoru. Celo Marcija, cesarjeva žena je bila baje kristjana, ali vsaj kristjanom prijazna. Vendar so nekateri cesarski namestniki kristjane po prejšnjih postavah obsojali, in prav v Rimu je moral trpeti Apolonij za Jezusovo vero.

Septimij Sever.

Po Komodu si je cesarsko čast prilastil Septimij Sever (193—211), ki je bil rodod Afrikanec. Sprva je

še prizanašal kristjanom, ker ga je krščanski suženj Prokul čudežno ozdravil neke bolezni. A cesarjevo mišljenje se je popolnoma sprevrglo. Leta 202. je Sever ostro prepovedal, da nihče ne sme prestopiti h krščanski veri. Precej se je po vsem cesarstvu vnelo tako grozovito preganjanje, da so verniki že mislili, časi antikrista so prišli. V Kartagu so privedli dvanajst kristjanov pred sodnika, med njimi tudi tri žene. Prokonzul jim je ponujal milost, ako zataje vero in počaste bogove. Pa eden dvanajsterih, Separat po imenu, jih je pogumno zagovarjal ter je rekel, da se nikogar in ničesar ne bojijo, kakor Boga samega, ki v nebesih kraljuje, in da za ves svet ne odstopijo od vere Gospoda Jezusa Kristusa. Sodnik se je posebno trudil pregovoriti žene; pa tudi žene so ostale stanovitne. Na smrt obsojene so peljali na morišče, kjer so sv. mučeniki pokleknili in molili: „Hvala ti, večni Bog, ki nas danes blagovoliš vzeti med svoje mučenike v nebesa.“ Vsi so bili obglavljeni.

V Kartagu ste bili zavoljo krščanske vere zaslišani tudi dve mladi gospi, Felicitas in Perpetua. Felicitas je bila v drugem stanu, a Perpetua je imela dojenca na prsih. Perpetuin stari poganski oče je hčer milo prosil, naj bi od krščanske vere odstopila. Ko mu je odločno in mirno povedala, da tega nikakor ne more storiti, zaleti se divji oče na njo, da bi jej izdrl oči. Zopet se je umiril ter odšel, in Perpetua je imela nekaj dni mir. V tem času je bila krščena. Kmalu za tem je bila Perpetua radi krščanske vere vržena v ječo. Sama priznava, kako jo je v ječi prestrašila tema, vročina in hlap, ker je bila ječa natlačena z ljudmi; vendar otroka ni dala iz rok, in kmalu ji je ječa postala ljubša, kakor dom.

Perpetua pripoveduje sama v spisu o svoji usodi: „Precej sem spoznala, da me čaka mučeništvo ter sem pustila vsó zaupanje na svet. Po nekaterih dneh se je reklo, da bomo zaslišani. Iz mesta je prišel oče, da bi me na odpoved spravil ter mi je od žalosti in skrbi ves potrt, dejal: „Usmili se, hči, mojih sivih las! Usmili se svojega očeta, če sem vreden, da me tako zoveš. Ali te nisem jaz odgojil do tako cvetoče starosti; tudi odlikoval sem te nad tvoje brate. O ne spravlaj me v sramoto pred svetom! Poglej svoje brate, svojo mater, poglej svojega sinka, ki brez tebe ne bode mogel živeti. Ne bodi svojeglavna, da nas vseh ne pogubiš.“ Tako je govoril moj oče očetovsko milo ter mi je poljuboval roke; k nogam se mi

je vrgel ter me s solznimi očmi zval ne hčer, ampak svojo ljubico. Pomilovala sem sive lase svojega očeta, ker se edini v celi rodbini ni veselil mučeniškega venca; trudila sem se utolažiti ga, a žalosten je odšel.

Drugi dan že so nas vlekli na sodišče. Ko se je to zvedelo v bližnjih ulicah, je od vseh strani navrelo veliko ljudstva. Stopili smo na vzvišen lesen oder. Prišla je vrsta name, da se odpovem svoji veri. Prikazal se je zopet oče z mojim sinkom; za eno stopnico me je siloma potegnil iz mosta ter me milo prosil: „Usmili se svojega otroka!“ Še sodnik sam je rekel: „Pomiluj bele lase svojega očeta, pomiluj svoje dete, ter daruj za blagor cesarja!“ Pa odgovorila sem: „Ne storim tega, kristjana sem!“ Ko me je sedaj oče iz mosta hotel potegniti za seboj, ga je sodnik velel suniti doli in s palico so ga topli. To me je bolj bolelo, kakor bi bila tepena jaz in pomilovala sem njegovo starost. Precej nas je prokonzul obsodil pred divje zveri; mi pa smo veseli stopili raz odra in se vrnili v ječo.“

Enako stanovitna kakor Perpetua je bila sv. Felicita; druga ste drugo s svojim lepim zgledom izpodbujali. Felicita je že porodila ljubeznivo deklico, ki jo je izročila svoji sestri v vzgojo. Napočil je slednjič tudi dan zmage, in veseli, kakor bi šli v nebesa, ste šli iz ječe na morišče. Iz oči jima je svetila sveta radost, na obrazu jima je kraljeval mir, srce jima je gorelo ljubezni. Vstopivši v amfiteater je Perpetua zapela veselo pesem. Obe svetnici ste bili nastavljeni divji junici. Perpetuo je žival hitro podrla; a sramežljiva žena se je zopet zavedla ter se usedla in si hitela popravljati svoje krilo in svoje lase. Potem vstane in zagleda Felicito, kakor bi mrtva ležala; hiti ji na pomoč, ji poda roko in jo zravna. Tako ste na morišču skupaj stali dve junakinji, in ta prizor je tudi divje ljudstvo toliko potolažil, da ju niso več tirali pred zverino. Felicita je sklonila svojo glavo pod meč, kakor jagnje, in ni odprla svojih ust. Perpetuo pa je zabodel mlad gladijator, ki se je tukaj vadal gledati kri. Neskušen še, jo je zadel z mečem med rebra. A svetnica ga je prijela za roko in sama si nastavila meč na grlo, in tako je umrla.

Tudi v Egiptu je tekla krščanska kri. „V Aleksandriji,“ pravi Klemen, „vidimo vsak dan kristjane goreti. Trpel je med drugimi Leonidas, oče Origena, slavnega krščanskega učenjaka, ki je bil takrat šele sedemnajst let star. Ko so očeta Leonida odpeljali v ječo, bil je mladenič

kakor ogenj in plamen, ter je goreče požel, tudi trpeti in umreti za Jezusa. Mati je komaj zabranila, da se ni pre-naglo sam izdal zatiralcem sv. vere. Oblačila mu je morala doma poskriti, da ni mogel vun na trg. Tedaj pa je očetu pisal v ječo ter ga za božjo voljo prosil, naj ga skrb za svoje nikakor ne zmoti, da bi se odpovedal Kristusovi veri. Pismo je očeta močno potolažilo, ker ljubil je svojega sina Origena, kakor nekdanj oča Jakob svojega Jožefa. Leonid je bil obglavljen. — V Galiji v mestu Lyonu je pod mečem umrlo veliko tisoč kristjanov, da je kri neki kar potokoma po ulicah tekla. Ondi je bil sv. Irenej, škof v Lyonu, po raznih mukah obglavljen.

Za Severom je zasedlo več cesarjev cesarski stol, ki jim nobena vera ni bila všeč; vsled tega so se trudili iz vseh verskih izpovedanj novo vero skovati. Krščanska vera jim je tedaj bila tudi le krpa, s katero bi izkrpali kako luknjo nove svoje verske suknje. Tak cesar je bil Karakala (211—217), ki je bil kristjanom dober; tak je bil Heliogabal (218—222), ki se je na vso moč trudil, da bi kristjane s pogani zedinil. — Poseben prijatelj kristjanov je bil Aleksander Sever (222—225). Ta cesar je vzel iz vsake vere tiste nauke zase, ki so se mu dobro dopadli, in torej je tudi iz krščanske vere tisto posnel, kar mu je bilo všeč. Postavimo, dal je na svojo palačo napisati besede Kristusove: „Kakor hočete, da ljudje vam delajo, tako jim tudi vi storite.“ Tudi Kristusa je častil, pa le kakor druge bogove, in je njegovo podobo v svojem domačem svetišču postavil zraven podobe Orfeja in dr. Cesarjeva mati Julija Mameja je poklicala Origena, da bi jo naučil sv. krščanske vere. Sever se je zavezal, vsak dan kaj dobrega storiti; vsako jutro je v svojem svetišču ostal več ur ter svoje bogove molil. Imena svojih namestnikov je dal očitno na steno pribiti, da se je vsak lahko pritožil zoper imenovanega. Cesar je namreč dejal: Slabo bi bilo, ako bi imenoval namestnike, ki jim je izročeno blago in življenje ljudi, in bi ne storil, kar storijo Judje in kristjani, ki tudi prej proglasijo imena tistih, ki jih v duhovnike posvečujejo.

Maksim in.

Maksim in (235—238), kmetski sin iz Trakije, je že zaradi tega sovražil kristjane, ker jim je prizanašal njegov

prednik, ki ga je on bil odstranil. V tem času je bilo tudi več potresov, kar je veliko škodo napravilo zlasti v Kapa-dociji in v Pontu, kjer je cela mesta zrušilo in veliko ljudi ubilo, česar seveda so bili zopet kristjani krivi. Začetek preganjanja pa je zadolžil krščansk vojak, ki se je pri neki slovesnosti branil venca, ker je menil, da se bo tako malikovanja udeležil. Najhuje je bilo preganjanje ob Renu in v Rimu, kjer sta dva papeža, Anter in Poncijan, postala mučenika; a vseh rimskih dežel preganjanje ni obsegalo, ker surovega trinoga niso povsod spoznavali za vrhovnega oblastnika.

Za Maksiminom je vladalo po različnih deželah cesarstva več cesarjev, ki so se med seboj pobijali, ki pa niso imena vredni. Končno je bil Filip Arabec (244—249) od vojakov za cesarja proglašen. Filip je bil kristjanom tako naklonjen, da se je govorilo, da je tudi sam bil kristjan; vendar očitno svoje vere ni spoznaval in v dejanju se ni kazal kristjana. Pač pa je slavni Origen njemu in ženi njegovi Severi dopisoval.

Krvavo preganjanje od Decija do Konstantina Velikega (251—312).

Kristjani so tedaj blizu štirideset let uživali blagi mir, izvzemši kratke dneve, v katerih jih je cesar Maksimin preganjal. Najhujša sumničenja zoper kristjane so se pomirila, in kristjani so se zelo pomnožili. Ker pa sedaj ni bilo več nobene nevarnosti, pridružili so se gorečim kristjanom mlačni in mrzli ljudje.

Decij.

Decij (249—251) je hotel rimsko državo iznova poživiti in ponoviti njeno staro slavo. Država je bila trdna in močna, dokler je ljudstvo verovalo še v bogove ter je začela propadati, ko je brezverstvo prešinilo ljudske mase. Cesar je hotel staro slavo, a ni spoznal, da se ljudstvo za staro zmoto ne da več pridobiti. Izdal je tedaj postavo, da morajo vsi državljani stare bogove moliti; če bi se pa kdo branil, naj ga izlepa nagovarjajo, ali naj mu pretijo in ga prisiliijo. Bil je določen čas, da pridejo vsi pred sodnike in tam darujejo. Kdor se je branil, je bil na natezalnico napet in strašno mučen. Takrat je sv. cerkev doživela

žalost, da je bilo veliko omahljivcev, ki so odpadli od vere, ali pa so vero vsaj na videz zatajili. Nekateri so bogovom trosili kadilo, drugi so si priskrbeli pismenih spričeval, kakor da bi bili darovali, akoravno niso, drugi so se sveti veri sploh odpovedali. Odpadnike je večkrat zadela nagla kazen. Sv. Ciprijan pravi, da je nekdo precej postal nem, ko je bil njegov jezik Jezusa zatajil. Neko ženo je takoj po odpovedi obsedel hudi duh in vsa besna si je jezik zgrizla. Neka deklica je Kristusa zatajila, a vendar se je vernikom pridružila, ko je škof Ciprijan opravljal sv. daritev, ter je z drugimi sprejela sv. obhajilo. Pa kakor bi bil angelski kruh strup za njo, stresla se je na celem telesu ter se mrtva zgrudila na tla.

Sodniki so v prvi vrsti zasledovali škofo kot voditelje krščanske črede. Prvih eden je umrl mučeniške smrti sv. papež Fabijan; starček Aleksander, škof jeruzalemski, je v verigah umrl, kakor tudi antijohijski škof Babilas, ki je bil, kakor je sam prosil, z verigami pokopan. Petinšestdeset let stari Origen je bil ujet in grozovito mučen. A ostal je stanoviten. Ude so mu sicer razdrli, pa vezi ljubezni, ki ga je vezala na Jezusa, svojega Odrešenika, niso mogli raztrgati. Precej potem je Origen vsled tolikega trpinčenja umrl. — Slavno je Origenovo ime med cerkvenimi učeniki in pisatelji. Že v svojem sedemnajstem letu je postal predstojnik katehetske šole v Aleksandriji. Bil je izredno nadarjen in zelo pobožen ter tako učen, da se mu je ves svet čudil, češ, iz njega govori sam sveti Duh. Njegovi učenci so mu bili tako vdani, kakor bi bili zrastli za njega, sploh so ga imenovali „zlatega“ ali „bisernega“ Origena. Njegovi spisi so tako obširni, da jih Epifanij šteje šesttisoč zvezkov. Največ se je trudil z razlaganjem sv. pisma. Celo besedilo grškega sv. pisma stare zaveze je popravil po prvotnem hebrejskem besedilu.

V Kartagu je pogansko ljudstvo terjalo škofa Ciprijana v smrt; pa doslej za sv. škofa v nebesih venec mučeništva še ni bil dopleten; Bog je svojega zvestega delavca potreboval še v svojem vinogradu. Ciprijan je iz mesta zbežal ter se preganjalcem umaknil. Iz svojega zavetja je vladal svojo škofijo, in je svojim vernikom pismeno naročeval, kako naj se pripravljajo na vojsko, in kako jim je treba biti previdnim, da se po nepotrebnem ne izpostavljajo nevarnosti. Le po dva duhovnika, jim je naročal, naj gresta v ječo kristjane obiskovat in sv. daritve opravljat, in da se

ne zasledita, naj gresta vsak dan druga dva. Ko je preganjanje prenehalo, vrnil se je pastir k svojim ovčicam.

Sv. Gregor, čudodelnik, je bil škof v Novi Cezareji. Po njegovih pridigah in čudežih, in ker je bil sam najlepši zgled krščanskega življenja, se je število kristjanov zelo pomnožilo. Ko je bil postal škof, bilo je v Cezareji le sedem vernikov, a ko je umrl, so našli le še sedem nevernikov. Kakor Ciprijan, se je tudi Gregor spominjal besed Kristusovih: „Kadar vas v enem mestu preženo, bežite v drugo,“ ter je bežal iz mesta v samotno gorovje. A sovražniki so ga zasledili. Preiskali so vso goro, a škofa niso našli. Bog jih je oslepil, da so v mraku prišli mimo škofa in njegovega diakona, a so mislili, da je dvojce dreves.

Nepopisne muke je prestal v Smirni duhovnik Pijonij. Dali so mu vrv na vrat in ga vlekli v tempel, da bi ga bili skoraj zadržali. Že je stal pred oltarjem omahljivi škof, ki se je bil sv. veri odpovedal, a Pijonij se je stano- vitno branil darovati bogovom. „Katerega Boga pa tedaj moliš?“ ga vpraša sodnik. Pijonij odgovori: „Tistega, ki je ustvaril nebo in ga je okinčal z zvezdami, ki je zemljo napravil in jo s cveticami in z drevesci olepšal.“ Za nekoliko dni pozneje ga je cesarski namestnik Prokul obsodil na grmado. Pribili so ga na kol in nagrmadili okrog njega drv. Ljudstvo je bilo ginjeno ter ga je nagovarjalo, naj se vda; Pijonij pa je dejal: „Občutim žreblje, a bodite prepričani, da bomo enkrat zopet vstali.“ Grmada se prižge, Pijonij moli tiho zase. Zdaj dvigne glavo, vesel pogleda v žerjavico ter vzklikne: „Amen! Gospod, sprejmi mojo dušo!“ Ko je dogorelo, je Bog čudežno poveljčal svojega sv. duhovnika. Truplo je bilo belo in mlado videti, niti lasje se niso osmodili; usta so se smehljala in iz lica je sijala rajska miloba. Pogani so kar strmeli, a verne je napolnila sveta radost.

V Siciliji slovi sv. devica Agata, ki je po velikih mukah srečno dopolnila svoj tek. V Aleksandriji je trpela devica Apolonija, katero so tako kruto bili v obraz, da so ji izbili vse zobe; umrla je na grmadi. Serapijon je bil v svoji lastni hiši mučen; polomili so mu vse kosti. Kdor bi hotel vseh imena vedeti, ki so trpeli pod Decijem, moral bi pogledati v bukve življenja, tam so vsi zapisani. Toliko žlahtne pšenice je izmlatil kruti preganjalec, a vsa se je shranila v nebeških žitnicah.

K zgodovinskim dejstvom dodala je domišljija še poezije v legendah. V Efezu se pripoveduje legenda o „Zaspancih“: Sedem kristjanov iz Efeza se je skrilo, da si ohranijo življenje, v neko votlino blizu mesta. Pogani to zvejo in zazidajo luknjo. Beguni pa so v duplini zaspali in so se zbudili dvesto let pozneje, ko je bil nekdo zrušil zid, ki je zapiral vhod v jamo. Mislili so, da so le eno samo noč spali in da še trpi preganjanje. Poslali so tedaj skrivoma enega v mesto, da bi jim živeža oskrbel, a mesto mu je bilo popolnoma tuje; medtem se je bilo pokristjanilo ter je imelo že par lepih krščanskih cerkev. Ko se je stvar pojasnila, so slavne mučenike v slovesni procesiji privedli v mesto, kjer so pa precej, in sicer vsi ob enem, zopet umrli.

Valerijan.

Cesar Valerijan (253—260) je izprva kristjane zelo čislal, in na dvoru je živel mnogo poštenih krščanskih mož, cela krščanska občina, kakor pravi sv. Dionizij. Pa sčasoma se je cesar celo spremenil, in je postal na svoje stare dni grozovit sovražnik kristjanov. Egipčovski čarovnik Makrijan je že postaranega in menda na duhu tudi oslabelega cesarja zmotil. Najprej (257) je zapovedal izgnati iz dežele škofo in mašnike; kristjanom ni bilo dovoljeno hoditi k božji službi; kdor ni ubogal, bil je mučen in vržen v ječo. Drugo pismo (258) že naročuje, naj se škofi, duhovniki in diakoni obsodijo v smrt, krščanskim plemičem in starešinam pa se naj vzameta plemstvo in premoženje.

Žalostni so gledali verniki, kako so jim morili pastirje. Med prvimi, ki jih je zadel smrtni meč, je bil rimski škof Sikst. Ko so ga peljali na morišče, ga je jokaje spremljal diakon Lavrencij. Žalosten je bil, da ni mogel ob enem s svojim škofom umreti. „Oče,“ tako je tožil, „kam greš brez svojega diakona?“ Sikst mu je nato odgovoril: „Jaz te ne zapustim, moj sin; tebe čaka hujši boj! Meni starčku prizanašajo, tebi pa je pripravljena slavna zmaga. Ne jokaj, kmalu bodeš prišel na vrsto; v treh dneh mi boš naslednik!“ Lavrenciju je pretor še prizanašal, ker je od njega upal cerkvenega denarja. Njemu, prvemu diakonu, je namreč bilo izročeno cerkveno premoženje ter tudi skrb za uboge. Tri dni odmora je dovolil Lavrenciju, da mu prinese cerkvene zaklade. Ta čas je diakon vse cerkveno premoženje razdelil med uboge. Ko je tedaj pretor prišel, da prevzame

zaklade, pokazal je Lavrencij na uboge, vdove in sirote, rekoč: „Glej, to je naše zlato in srebro!“ Pokazal mu je tudi zbrane device ter je dejal: „To so pa naši biseri in žlahtno naše kamenje.“ Pretor se je kar penil jeze ter je velel, Lavrencija dejati na železen raženj. Tako so ga živega pekli, dokler ni bil spečen okusen kruh za nebeško mizo. Ko se je po eni strani že dolgo pekel, rekel je mučenik pretorju kakor v šali: „Obrni sedaj, tukaj sem že pečen!“ Ko se je tudi po drugi strani spekel, mu pravi: „Dovolj sem pečen, sedaj le snej!“ Končno je še molil, da bi se rimsko mesto skoraj pokristjanilo ter je mirno izdihnil svojo dušo. — Svetniki božji so prelepe zvezde na nebu krščanstva; a sv. Pavel pravi, „da se zvezda od zvezde razločuje po svetlobi“. Ena najsvetlejših zvezd na nebesih je gotovo sv. Lavrencij.

V Kartagu so si bili kristjani v strahu za življenje svojega dobrega pastirja sv. Ciprijana. Škof se je nekega dne izprehajal po svojem vrtu, kar pride nekaj krščanskih mož, ki so ga na vso moč silili, naj se preganjalcem skrije, ter so mu nasvetovali varno skrivališče. A ob enem postoji pred vrtom voz, pripeljal je dva cesarska uradnika, ki sta prišla ponj. Ciprijan ju je prijazno pozdravil ter se nemudoma usedel na voz, ki ga je zapeljal k cesarskemu namestniku. Glas, da je Ciprijan ujet, se je naglo raznesel; ljudstvo se je zbiralo, ker so pogani sami čislali blagega moža ter niso pozabili, koliko dobrot je bil storil tudi njim. Cesarski namestnik je sv. škofa opominjal, naj izpolni cesarsko povelje in naj daruje. Ciprijan ga je pa odločno zavrnil in odgovoril, da si je reč že dobro premislil, naj ž njim stori, kar mu je zapovedano. Namestnik ga je sicer obsodil v smrt, ali videlo se mu je, kako nerad je to storil. Ko je sv. Ciprijan obsodbo zaslišal, je rekel: „Hvala Bogu!“ Ljudstvo pa je kričalo: „Tudi nas ž njim deni ob glavo!“ Preden se je obsodba izvršila, je sv. Ciprijan prijateljem še naročil, da rablju plačajo 25 zlatov, potem si je obvezal svoje oči, kristjani pa so hiteli tla pokrivati z belimi rutami, da bi jih mučenikova kri pomočila. Pravijo, da se je Ciprijan po svoji smrti diakonu Flavijanu prikazal. Ta ga je neki vprašal, ali ga je smrtni meč zbolel? „Meso,“ je rekel škof, „ne trpi, ako je duh v nebesih; telo ne občuti nič, ako je duša z Bogom zedinjena.“

Še dva mučenika slovita v tem mestu: Montan in Flavijan. Montan je na morišču povzdignil roke proti

nebesom, ter je na ves glas molil in prosil, da bi ga Flavijan v treh dneh nasledoval. Tudi rutico, s katero si je obvezal oči, je raztrgal na dvoje in je velel, da polovico ohranijo za Flavijanovo smrt. Res je po treh dneh bil Flavijan na smrt obsojen in si je tudi z omenjeno polovico rutice zavezal oči, preden je bil ob glavo dejan. — V Utiki je cesarski namestnik 153 kristjanov, ki so se branili bogovom darovati, potopil v apnenici. Te mučenike zaradi tega imenujemo „bele“. — V Taragoni na Španskem je zgorel na grmadi slavní škof Fruktooz.

Naj še povemo, kar se je zgodilo v Antijohiji. Duhovnik Saprícij in posvetni gospod Nicefor sta bila več let najboljša prijatelja; a ko sta se nekoč sprla, bil je srd med njima tem huji, čim prísrčnejša je bila poprej njuna ljubezen, tako, da sta se očitno sovražila in tedaj tudi dajala očitno pohujšanje. To je trajalo tako dolgo, dokler se Niceforju ni zbudila vest. Ves skesan je sklenil, spraviti se s svojim sovražnikom. Dvakrat je poslal prijatelje k Sapríciju prosit odpuščanja, pa zastonj. Tedaj gre sam v njegovo stanovanje in ga kleče prosi: „Odpusti mi za božjo voljo!“ — a zopet zastonj. Nekaj dni pozneje so peljali duhovnika Saprícija pred cesarskega namestnika, kjer je očitno in stanovitno spoznal Kristusa, in brez strahu prestal vse strašne muke, rekoč: „Do mojega mesa imaš oblast, pa nobene oblasti nimaš do moje duše; oblastnik črez mojo dušo je le Jezus Kristus sam, ki jo je ustvaril.“ Vesel gre Saprícij tudi na morišče. Ko je Nicefor zvedel, kaj se je zgodilo, hitel je za nekdanjim prijateljem, pokleknil je pred njega in ga prosil: „Mučenik Kristusov, ako sem te razžalil, odpusti mi!“ — A Saprícij koraka molče mimo njega. Nicefor je hitro zavil po drugi poti, da bi ga še enkrat srečal, ter ga je zopet kleče prosil odpuščanja; — tudi zdaj se Saprícij nanj niti ogledal ni. Nicefor je šel za razžaljenim prijateljem na morišče ter mu je dejal: „Zapisano je: prosite in prejeli boste, iščite in boste našli, trkajte in odprlo se vam bo;“ ali srce sovražnika je ostalo trdo in mrzlo kakor kamen, in se ni odprlo. Že bi Saprícij moral glavo nakloniti, da mu jo odbijejo, pa pri tej priči, — strah nas je to praviti — se Saprícij odpove Kristusu ter pravi, da hoče bogovom darovati. Ves osupnjen ga Nicefor milo prosi: „Brat, ne greši, ne taji Kristusa! O ne zametaj venca, ki si ga že zaslužil po tolikem trpljenju!“ A Saprícij je stal tiho, kakor ga ne bi bil slišal. Sedaj

je Nicofer zavpil: „Jaz sem kristjan, jaz spoznavam ime Gospoda Jezusa, katerega je tale zatajil, — mene umorite!“ Cesarški namestnik je precej zapovedal Nicefora obglaviti.

Cesarja Valerijana je zadela božja kazen. Perzijski kralj Sapor ga je premagal v silni bitki (259). Odslej je moral v železju hoditi za perzijskim kraljem, ki je na njegov hrbet kakor na stolec stopal, kadarkoli je konja zajahal.

Valerijanov sin Galijen (260—268), je bil sicer malopriden človek, a kristjanov ni preganjal, ker se zanje sploh ni briga. Poslopja in pokopališča, katera so pogani kristjanom bili vzeli, so jim morali povrniti; sploh je cesar prepovedal nadlegovati kristjane. — Za Galijenom je vladalo „trideset tiranov ali trinogov“, ne sicer vsi ob enem, ampak drug za drugim, ali tudi več naenkrat v različnih pokrajinah velike rimske države. Vojaki so razglašali svoje poveljnike kot cesarje in vladali so, dakler jih močnejši in srečnejši nasprotnik ni izpodrinil.

Avrelijan.

Cesar Avrelijan (270—275) je vso rimsko cesarstvo zopet spravil pod eno vrhovno oblast. Bil je strog mož in krutega značaja, pa tudi vnet častilec bogov. Malo pred smrtjo je zoper kristjane izdal krvave postave, ki se pa niso povsod izvršile, ker so cesarja ubili lastni vojaki.

Poveljnik Probus (276—282), ki so ga vojaki proglasili za cesarja, bil je blag in pravičen mož, in kristjanov ni nadlegoval.

Dioklecijan.

Rimsko cesarstvo stalo je na slabih nogah. Vso oblast so imeli razvajeni vojaki, ki so cesarje ubijali in razglašali, kakor jim je bilo drago. Leta 284. so proglasili Ilirca Dioklecijana (284—305) za vladarja. Bil je bistrega uma, pravi mož na bojišču, pa tudi na cesarskem prestolu. Ni bil hudoben, marveč dobrega srca, in rimsko cesarstvo se je pod njegovo vlado zopet uredilo. Sicer slavohlepen, je vendar oblast razdelil in je v zahodni polovici rimske države postavil za cesarja Maksimijana, ker je sprevidel, da sam celega cesarstva ne zamore dobro vladati. Iztočno polovico je ohranil zase in je postavil svoj prestol v mestu Nikomediji, Maksimijan pa je navadno bival v Milanu. Da

bi bilo vladarstvo še bolj oskrbljeno, imenoval je Dioklecijan še dva sovladarja, katerima je podelil častno ime „cezar“, sebi Galerija, a Maksimijanu Konštancija Klora. — Galerij je vladal v Iliriji, Konštancij pa v Britaniji, Hispaniji in Galiji.

Kristjani so uživali takrat ljubi mir, prišli so do veljave in javno so se smeli kazati kot kristjane. Cesarja sta jim toliko zaupala, da sta jih za svoje namestnike pošiljala. Celo na cesarskem dvoru ni bilo treba krščanske vere prikrivati. Cesar je dva dvorna služabnika, Doroteja in Gorgonija, ki sta bila ob enem poštena kristjana, cenil višje, kakor svoje namestnike po deželah. Škofi so bili visoko v čisljih in duhovniki zelo v časti. Kristjani so zidali veliko lepih cerkev; kakor bi rastle iz zemlje, tako so so množile hiše božje, v katerih se je na tisoče kristjanov zbiralo k službi božji.

A zunanji mir imel je tudi slabe posledice; med kristjane se je zdaj vrivalo dosti ljudi, ki se sicer niso dosti brigali za vero. Zgodovinar Evzebij piše o tem času: Ljube edinosti ni bilo več med kristjani, drug je drugega zavidal, med seboj so se radi prepirali. Škofi so vstajali zoper škofo, in krščanske občine so bile med seboj v sovraštvu. Čim bolj je rastla hudobija, tem hitreje se je bližala šiba božja.

Da se voda očisti in ostane sveža, ne sme stati. Bog je tožil nad svojim ljudstvom: „*Imam zoper tebe, da si svojo prvo ljubezen popustilo.*“ — Zaradi tega je Bog obiskal svojo ljudstvo, in prišlo je tako grozno preganjanje, kakor nikoli poprej. Izpolnile so se besede preroka Jeremije: „*Kako je s temo odel Gospod v svojem srdu Sijonsko hčer* (sv. cerkev); *iz neba na zemljo je vrgel Izraelovo slavo!*“

Kaj je le cesarja Dioklecijana tako razdražilo zoper kristjane, in kaj je krivo, da se je cesar tako izpremenil? Bržkone ga je pregovoril divji in surovi cezar Galerij. — Začelo pa se je preganjanje tako-le. Dioklecijan je v nekem mestu bogovom daroval, in iz živalskega droba poizvedoval prihodnjost. Zraven njega so stali krščanski dvorniki, ki so svoje čelo zaznamovali, kakor Laktancij pravi, z znamenjem neumrjočnosti, to je z znamenjem sv. križa. Zaradi tega je zlodej prikrival prihodnjost in ni dal znamenja. Zaklali so žival za živaljo, pa ni bilo navadnih znamenj. Slednjič je vrhovni vražar povedal, da bogovi prihodnjosti ne razodenejo, ker nekateri navzoči zasmehujejo svete obrede.

To je cesarja tako razsrdilo, da je zapovedal vsem spremljevalcem, naj darujejo bogovom, ako bi se pa tega branili, jih je velel preteptati. Tudi krščanski vojaki so morali darovati, ali pa vojaško službo zapustiti. Toliko in nič več ni storil Dioklecijan zoper kristjane. Sedaj pa se mu je približal njegov zlobni prijatelj Galerij, in je že osivelega cesarja do dobrega nadražil na kristjane. Pa cesar se je še zmirom branil, kristjane nadlegovati. Slednjič je vendar poklical pravnike, vojskovodje in namestnike in jim dal to stvar na posvetovanje. Pogani so seveda pritrjevali Galerijevemu nasvetu. A cesarja še niso pridobili. Poslal je vražarja v mesto Milet, da bi pozvedel voljo božjo, ker ondi je bog Apolon dajal svoja slavna prerokovanja. Ptica se pozna po petju, hudi duh pa po zlobnosti. Apolon je odobril preganjanje kristjanov. Cesar je še nekaj časa razmišljeval, a končno je storil, kar je svetoval Galerij.

L. 303. sta bivala oba cesarja v Nikomediji. Naenkrat je v cesarski palači nastal ogenj, ki je velik del poslopja uničil. Galerij je to priložnost porabil, in kristjane sumničil pri cesarju, kakor bi bili hoteli oba cesarja v palači živa sežgati. Takoj je Dioklecijan ukazal zapreti vse škofe in duhovnike in na vsak način jih prisiliti, da bogovom darujejo. Cesar je menil, ako se pastirji vdajo, potem bodo tudi verniki posnemali njih zgled. Še tisto leto je izdal drugi ukaz, da naj zaprte duhovnike, ki so darovali, izpustijo, a kateri nočejo darovati, naj jih prisilijo. Ker pa cesar tudi tako svojega namena ni dosegel, je zapovedal l. 304. ukončati vse stanovitne kristjane. Sedaj je potokoma tekla kri kristjanov; cesarski namestniki so si prizadevali natanko spolnovati cesarske ukaze, in drug je drugega želel prekositi v krutosti. Pričelo se je strahovito klanje in ogromno je bilo število mučenikov. Evzebij pravi, da so se morilni meči skrhali in lomili; rablji so obnemagali in se premenjali, a kristjani se niso naveličali trpeti.

Na cesarskem dvoru so živeli Peter, Gorgonij in Dorotej, krščanski možje, katere cesar poprej ni le kakor prijatelje čislal, ampak kakor sinove ljubil, a sedaj jih je dal neusmiljeno trpinčiti. Petru so ukazali darovati, ker se je pa stanovitno branil, so ga slekli, privezali in tako bičali, da so se prikazale iz mesa bele kosti. V rane so mu vlili kisa in vsuli soli, potem so ga dali na raženj in ga pri tistem ognju spekli. Enako grozovito so mučili dvornika Gorgonija in Doroteja ter ju nazadnje zadrgnili.

Trupli so sicer spodobno pokopali; a zopet so jih izkopali ter potopili v morju, da bi jim kristjani božje časti ne izkazovali.

Škof Antim je bil obglavljen. Med vojaki se je odlikoval Julij v Meziji. Namestnik mu je prigovarjal, da daruje; a vrli vojak mu je odgovoril: „Že šestindvajset let sem vojak, sedemkrat sem stal pred sovražnikom in sem moško sukal meč; zvesto sem služil ne le cesarju, ampak tudi živemu Bogu, kojemu se tudi sedaj ne smem izneveriti.“ Na morišču je še poljubil svojega prijatelja, krščanskega vojaka Hezihija, rekoč: „Brat, pridi skoro za menoj!“ Takoj si obvože oči in pokloni svoj vrat, rekoč: „Gospod Jezus Kristus, ker zavoljo tvojega imena trpim, pridruži mojo dušo svojim svetnikom!“ Mesec pozneje je Hezihij prestal mučeniško smrt.

Med vsemi devicami mučenicami, ki so v Rimu trpele, slovi najbolj sv. Neža. Sv. škofa Ambrozij in Avguštín v svojih pridigah sv. Neže ne moreta prehvaliti. Bila je mlada in lepa kakor zarja, šele trinajst let stara, krotka kakor jagnje (latinsko ime sv. Neže je Agnes, kar bi pomenilo jagnje), nedolžna kakor angel in plemenitega rodu. Izbrala si je plemenitega ženina, Jezusa, Sina nebeškega kralja, ter mu je že v prvi mladosti poklonila srce. Bogati mladeniči so prihajali snubit preblago devico, ona pa jih je odklanjala. Tako se je izvedelo, da je Neža kristjana. Zaradi tega so jo privedli pred sodnika, kjer je ostala stanovitna kakor skala. Sladke obljube sodnikove je niso omamile, grozeče besede je niso prestrašile. Sodnik jo je na smrt obsodil. Pričujoči so se jokali, ona pa je bila vesela. Rablju se je tresla roka, sv. Neža pa je mirno uklonila vrat, da ga je presekal meč. — Enako slavno ste zmagali devica Lucija v Sirakuzi in žlahtna gospa Anastazija v Iliriji, ter ste stopili v vrsto svetih mučenic.

Hispanijo je sicer vladal Konstancij, ki je bil prijatelj kristjanov, a tudi tukaj je tekla mučeniška kri, ker je bil Dioklecijan vendar vrhovni poglavar vseh rimskih dežel, Konstancij pa le njegov cesar ali podvladar. Med vsemi mučeniki v Hispaniji se odlikuje sv. diakon Vincencij. Kakor je Rim ponosen na sv. Lavrencija, tako je Hispanija vesela svojega sv. Vincencija. Nedolžnega mladeniča je Valerij, škof v Saragosi, sam odgojeval. Ko je bil dorastel, ga je posvetil za diakona in mu naročil, oznanjevati besedo božjo, ker je škof sam težko govoril. Vincencij je skrbno

in vestno opravljal svojo službo, in kar je druge učil, je tudi sam zvesto spolnjeval. Kakor biser se je svetil med kristjani, radi tega so ga zavidni pogani tudi precej zapazili. Namestnik Dacijan ga je dal ukleniti v težke verige in vreči v ječo. Ker je svojo vero hrabro zagovarjal, so ga dejali tudi na natezalnico. Med trpinčenjem ga Dacijan vpraša, kaj da zdaj reče? A Vincencij mu takoj odgovori: „Zdaj se le godi, česar sem se že dolgo veselil.“ Namestnik je mislil, da so biriči mučeniku prizanašali, zato je velel, jih preteposti. Razsrjeni biriči tedaj zgrabijo za železne grebene in mučenika tako grozovito razmesarijo, da so se prikazale bele kosti. Vincencij pa je vesel oznanjeval Gospoda Jezusa, edinorojenega Sina enega Očeta, in pa sv. Duha, edinega Boga! Nato so ga položili na razbeljen raženj, od zgoraj pa so ga žgali z razbeljenimi ploščami ter so mu v skeleče rane trosili soli in vliвали kisa. — Mučenik pa je neprenehoma molil. Sedaj ga Dacijan veli vreči v temno ječo na ostre črepine. Bog pa, ki je v Babilonu tri mladeniče v ognjeni peči ohranil, je dal mučeniku tudi na črepinjah sladko zaspati. Ko se je prebudil, videl je mesto črepinj vse polno lepih, dišečih cvetlic ter slišal tako lepo angelsko petje, da je tudi sam veselo zapel. Dacijan je zdaj zapovedal Vincencija položiti na mehko posteljo; hotel ga je namreč ozdraviti in pripraviti za nove muke. Kristjani so prihajali k njegovi postelji, poljubovali so njegove rane ter so namakali rute v njegovi krvi, da bi svojim potomcem izročili drag zaklad v spomin Vincencijeve smrti.

Stara izročila nam pripovedujejo le zgodbe najslavnejših mučenicov, imena drugih in njihove zasluge ve Bog v nebesih.

Kot da bi bili obsedeni, so si izmišljali pogani najgroznejše muke za kristjane. Nekaterim so glave sekali, drugim so lomili kosti in zopet druge so za noge obešali, pod glavo pa zakurili ogenj, da jih je dim zadušil. V nekaterih krajih so jim nose in ušesa porezali, ali roke in noge posekavali. Z razbeljenimi žreblji so jim glave prebijali in žive so žagali. V Pontu so jim ostro trnje vtikali za nohte, po hrbtu so jih z raztopljenim svincem polivali. Nekateri so z bakljami žgali po vseh udih, druge so v čolne nabasali, zapeljali na globoko morje in tam potopili. Drugim so za noge zapregli divje konje, ki so jih do smrti povlačili. Cesarski namestniki so drug drugega prekosili v divjosti, da se prikupijo cesarjem.

Konštancij se je do kristjanov zmiraj obnašal dobrohotno. Izdal je povelje, naj vsi cesarski namestniki, vojaški poveljniki in posvetni gospodje ali darujejo malikom, ali naj svoje službe takoj popuste. Večinoma so rajši popustili posvetno kakor božjo službo. Drugi pa so ostali in darovali. Tem omahljivcem je Konštancij dejal, da na take služabnike, ki malomarno zapustijo svojega Boga, se tudi cesar ne more zanesti, ter jih je odslovil iz službe, a stanovitne je pohvalil.

Ko sta se odpovedala l. 305. oba cesarja Dioklecijan in Maksimijan vladarstvu, je na Jutrovem postal Galerij cesar, na zapadu pa Konštancij, za podcesarja pa sta bila proglašena Maksimin Daja in Sever, ki ga je pa precej izpodrinil Maksencij. Leta 306. je umrl Konštancij in vojaki so za cesarja proglasili njegovega sina Konstantina.

Sedaj, ko je bil Galerij sam vrhovni vladar, je iznova začel preganjati kristjane, da bi do dobrega nasitil surovo svojo divjost ter mero svojih grehov vrhoma napolnil. Njegov podcesar Maksimin mu je pa pomagal. V Aleksandriji je umrl mučeniške smrti škof Peter in učena devica Katarina. V Feniciji škof Metodij in plemenita devica Barbara. V Palestini so ob enem škofa Silvana in 39 kristjanov obglavili. V Cezareji so mučili mladeniča Afijana in potem mrtvo truplo vrgli v morje. A morje je začelo kipeti in valovi so sveto mučenikovo truplo splavili pred mestna vrata. Tako pripoveduje Evzebij, in se na celo mesto sklicuje, da je priča te čudovite prigodbe. — Blizo takrat so tudi mladeniča Ulpijana v mestu Tiru krvavo bičali, potem so ga všili v neobdelano volovsko kožo, ž njim vred tudi psa in gada, ter ga tako v morju vtopili. Nekoč je stalo približno sto kristjanov, med njimi tudi žene in otroci, pred sodnim stolom grozovitega Maksimina. Cesar je zapovedal prerezati jim levo podkolence in desno oko izpahčiti, a rano z razbeljenim železom izžgati, potem pa jih je odposlal v rudnike.

Toliko prelite krvi je vpilo v nebo: „Gospod, sveti in resnični, kako dolgo ne boš maščeval naše krvi nad njimi, ki prebivajo na zemlji? — In jim je bilo rečeno, da naj počakajo še nekoliko časa, dokler se dopolni število bratov, kateri imajo biti umorjeni.“ Ko je pa bilo število svetih mučenikov dopolnjeno, je Bog Galerija strašno kaznoval. Gornje truplo se mu je posušilo, a na ledovji so nastale velike smrdeče in gnile rane, v katerih so se redili črvi,

in več ko so jih zdravniki izrezali in odstranili, več jih je bilo. Zasmrdela je vsa palača, prijatelji so odbežali in končno ni več bilo nikogar, da mu postreže. Ko je videl, da mu bogovi ne pomagajo, se je začel priporočati Bogu kristjanov.

Po Galerijevi smrti je Licinij postal cesar, ki se je zaročil s Konštancijo, sestro Konštantinovo. Oba cesarja sta zdaj izdala ukaz, ki vsakemu, tedaj tudi kristjanu pripušča, živeti po svoji veri (312). — V zapadnem delu države se je med Maksencijem, ki je vladal v Italiji, in med Konštantinom, ki je svojo glavno moč imel v Galiji, vnela vojska. Maksencij se je do dobrega na boj pripravil. Konštantin je bil v veliki zadregi, ko je vodil svoje vojake zoper Maksencija. Pa glej čudo! Konštantin pa tudi njegovi vojaki so videli na nebu znamenje sv. križa z napisom: V tem znamenju boš zmagal. Odslej je Konštantin popolnoma zaupal na pomoč Boga kristjanov, ter je dal napraviti na zastave, na katerih je bil poprej rimski cesarski orel, sv. križ. In kar je upal od Boga, se je izpolnilo. Popolnoma je zmagal svojega tekmeca Maksencija na milvijskem mostu poleg Rima. Konštantinova soha, ki so mu jo postavili hvaležni Rimljani, ker jih je Maksencija rešil, ima v roki s križem okinčano zastavo. Pod podobo pa je napisano: „Po tem zmagonosnem znamenju, ki je podoba prave moči, sem vaše mesto rešil iz jarma trinoga.“ Ako pomislimo, kako so poganski Rimljani zaničevali križ, se res čudimo Konštantinovi srčnosti, da se ni zbal ljudi, marveč se je uklonil križu in ga očitno častil.

Začetkom leta 312. sta se Konštantin in Licinij sešla v Milanu in sta izdala ukaz, ki je kristjane zelo razveselil. Odslej je smel vsak kristjan po svoji veri živeti, in vsakemu državljanu je bilo dovoljeno se pokristjaniti. Vse cerkve, ki so jih pogani siloma bili vzeli, so jim morali vrniti in dati nazaj uplenjeno cerkveno premoženje.

Licinij se je potem zopet podal na Jutrovo, ter je tam premagal surovega in razkošnega cesarja Maksimina, ki se je bil zoper njega spuntal. Sedaj je na Jutrovem vladal Licinij sam, kakor tudi v zahodni polovici države sam Konštantin. Krščanski cerkvi se je zdaj pričel čas miru. Izpolnila se je obljuba Kristusova: „*Na svetu boste imeli bridkosti, a zaupajte, jaz sem svet premagal.*“

O krščanskem mučeništvu.

Mučeniki sv. cerkve so živi dokaz, do je krščanska vera, božja vera. Le Bog sam je zamogel dati svojim izvoljenim toliko moči in poguma, da so veseli umirali zaradi njegovega imena. Što in stokrat se je zgodilo, da so pogani sami to spoznali, kadar so kristjane tako srčno umirati videli, ter so rekli: Res, velik je Bog kristjanov; — Bog kristjanov je pravi Bog! — Pa tudi mučeniki nikdar svoje stanovitnosti niso pripisovali sebi, marveč le božji pomoči.

Le tista cerkev, ki ima mučenike, je prava cerkev, nevesta Kristusova, ki je kralj vseh mučnikov. Svet je Kristusa do smrti na križu sovražil in preganjal, sovraži pa tudi enako njegove zveste služabnike, da se izpolnijo Gospodove besede: „*Hlapec ni večji od svojega Gospoda; ako so mene preganjali, bodo tudi vas.*“ Zaraditega sveti Ignacij lepo pravi, da so sveti mučeniki „*vejice drevesa sv. križa*“. Krivoverci se sicer tudi s svojimi mučeniki hvalijo; a to niso bili pravi mučeniki. V svoji besnosti ali zaslepljenosti so se ali sami pogubili, ali so bili radi kakega nevarnega nauka ali zavoljo zločinstva obsojeni po pravici.

Mučeništvo nam je porok, da bode sveta cerkev vedno stala, in da je peklena vrata nikdar ne bodo premagala. Ako bi bilo mogoče cerkev Kristusovo ukončati, bi jo gotovo rimski trinogi v krvi mučnikov bili vtopili. A nasprotno se je zgodilo, kar Tertulijan izpričuje, ko pravi: „Kri mučnikov je seme kristjanov; bolj nas kosite, več nas je!“

Mučeniki nas slednjič tudi s svojim lepim zgledom vabijo za seboj, ter nam pravijo: „Ne bojte se onih, kateri telo umore, duše pa umoriti no morejo; bojte se veliko bolj tistega, ki zamore dušo in telo pogubiti v pekel.“ — Zgodovinar Möhler pravi: „Resnično, ako bi postali tako nehvaležni, da bi tiste pozabili, ki so se za Kristusa tako hrabro vojskovali, bi zaslužili, da nas pozabi tudi Zveličar Kristus. Kadar sem premišljal mučenike in njih zgodbe, sem se vsaj naučil svetnike častiti in jih prositi pomoči. Velikokrat sem sedel med pismi, ki o njih poročajo, in sem se jokal; ž njimi sem čutil njih trpljenje, občudoval sem njih junaštvo.“

Boj svetne modrosti zoper cerkev.

Dokler so rimski cesarji in njihovi namestniki krščansko vero preganjali z mečem, so si poganski modrijani in učenjaki belili glave, kako bi mogli zavrniti krščanstvo po pametnih razlogih in dokazati, da krščanska vera le ni resnica. Dela pa so se na dvojen način lotili: ali so krščansko vero zasmehovali, ali pa so zagovarjali poganstvo.

Modrijan Celz (150) je spisal knjige, ki jih je imenoval „Resnična beseda“. Ta spis je pa poln laži; Kristusa imenuje čarovnika, ki je prišel, Bog ve odkod in se je za Boga izdal. Izbral si je potem deset ali enajst ubogih in razuzdanih ribičev, s katerimi se je klatil okoli in delal čudne reči, nazadnje pa je bil kot hudodelnik obsojen. Kar ima Kristusova vera dobrega, so že nekdanj poganski modrijani učili in tedaj nič novega ni. Kristjani vabijo ljudi z vsemi sredstvi k svoji veri; najljubši so jim pa hudodelniki in razuzdani ljudje, s katerimi se najrajši družijo, potem se pa vedejo, kakor bi tako vero moral sprejeti celi svet.

Lucijan iz Samosate zasramuje kristjane kot sicer dobre, a nespametne duše, ki vsakemu sleparju verujejo.

Porfirij († 304) pripisuje vse nesreče, ki so kdaj zadele rimsko državo, kristjanom. Kristjane na vsak način obrekuje ter ponavlja še stara obrekovanja. Rad bi dokazal, da Kristus ni pravi Odrešenik, ker je prišel tako pozno na svet, in da peklenške kazni niso večne, kar bi neki bilo zoper božjo pravičnost. Skrbno je iskal v starem in novem sv. pismu, da bi našel izreke, v katerih bi bilo kako protislovje. In če je kaj našel, kar se na videz ni skladalo, je takoj zapisal. Čudežev ni dal veljati, ker so le čarovnije, in čudeže, ki so se godili na grobih mučenikov, baje dela hudič. Pa vsa obrekovanja niso mogla slave Kristusove zakriti, in očitidnih čudežev ni mogel tajiti.

Flavij Filostrat je Kristusu primerjal nekega pogana, Apolonija iz Tijane, in je rekel, da je njegovo življenje enako čudežno kakor življenje Kristusovo, in vendar ga pogani kot Boga ne molijo, kakor kristjani Kristusa. Apolonij je živel ob času Kristusa, poznal je vso pogansko modrost, in je bil mož treznih in poštenih načel, in zaradi tega od drugih občudovan. Toliko se gotovega ve o Apoloniju, vse drugo je izmišljeno: da bi bil čudovitno rojen, da je svojo mladost sveto preživel, potem se na raznih krajih učil modrosti; da si je pridružil nekaj učencev in

hotel svet po svojih naukih poboljšati: da je čednostno živel, delal čudeže, poznal skrivnosti srca in da je pozneje bil izdan po svojem samopridnem in lakomnem učencu Evfratu in stal pred sodnim stolom; da je iz sodišča naglo preminil, pozneje pa se svojim osupnjenim učencem zopet prikazal ter jih prepričal, da ni samo prazna prikazen; da je slednjič tudi v nebesa šel. Vsakdo vidi, da so ti dogodki le povzeti iz življenja Kristusovega in nikdo ni verjel, da bi bil Apolonij delal takih čudežev.

Zagovorniki svete krščanske vere.

Kakor so kristjani krvavo preganjanje premagali s svojo potrpežljivostjo in stanovitnostjo, tako so sv. cerkveni očeti in cerkveni učeniki s svojo modrostjo zavračevali poganske modrijane. Omenili smo že, kako uspešno je zagovarjal krščansko vero sv. Justin. Atenagor, krščanski modrijan v Atenah, je napisal „prošnjo za kristjane“ do cesarja Marka Avrelija in pravi: „Svitli cesar, v tvoji državi je veliko različnih šeg in običajev, in nobena postava ljudi ne straši, da bi se svojim navadam odpovedali, naj so še tako smešne. Egipčani častijo celo mačke, krokodile, kače in pse kot bogove. Vsem je dopuščeno, kogarsibodi boga moliti, samo mi kristjani smo zatirani. Ako nas kdo zamore obdolžiti zločinstva, nikakor ne prosimo, da bi se nam spregledalo, marveč tirjamo najstrožjo kazen. Ako pa nas preganjajo le zaradi našega imena, potem je, dobri in modri cesar, tvoja dolžnost, da nas krivice obraniš. Kristjani nismo brezbožni, zakaj molimo enega Boga in sicer v treh osebah; častimo tudi angele, ki pa so le služabniki božji. Ako mi v zakonu prešestujemo, česar nas dolžite, ne prizanašajte nobeni rodbini, pobijte nas vse z ženami in otroci. Nam so take in enake pregrehe toliko tuje, da še navadne žene poželjivo pogledati ne smemo, ker naš Gospod in Učenik pravi: *„Kdor pogleda na ženo, da jo poželi, je že prešestoval v svojem srcu.“* Vsled tega je pri nas mnogo mož in žen, ki do svoje starosti ostanejo samski, upajoči, da se tako tesnejše z Bogom zedinijo. — Mi ne morimo ljudi, pa tudi človeškega mesa ne jemo. Tako se ljudje le lažejo, nobeden še ni rekel, da nas je videl kaj takega jesti. Mi še gledat ne gremo, ako obsojenega umorijo, in tudi amfiteatra ne obiskujemo, kjer se vaši gladiatorji

pobijajo.“ Slednjič Atenagor še lepo zagovarja vstajenje mrtvih. Človek je zavolj Boga stvarjen, in tedaj ne more preminiti, kakor je tudi Bog večn. Človek mora od mrtvih vstati, ker je zakon narave tak, da se vse zopet pomladi. Bila bi tndi krivica, ako bi duša sama na drugem svetu dobila plačila ali trpela kazni, ker se telo vseh njenih dejanj udeležuje.

Sv. Teofil, skof v Antiohiji († 181), lepo dokazuje, da krščanska vera svetu ni na škodo, marveč velika sreča za celi svet. „Kakor bi se morje že kdaj vsušilo, ako bi ga reke in potoki ne napajali, tako bi tudi svet, ko bi ne imel božje postave in prerokov, iz katerih zajema pravičnosti, krotkosti, usmiljenja in resnice, vsled svoje zlobnosti in mnogih pregreh že davno poginil. In kakor so v morju rodovitni otoki za prebivanje, kjer je zdrava voda, ter so sposobni za počivališča in pristanišča, kjer išče zavetja, komur se ladja razbije, tako je Bog svetu, ki v grehih plava, oskrbel zbirališča, to je svete cerkve, v katerih je nauk resnice, kakor v pristaniščih hranjen, in v katere se vsi lahko zatečejo, ki se hočejo zveličati, ki se resnici vdajo in tako božji jezi uidejo.“

Klemen Aleksandrijski je napisal „Opomin za pogane“, v katerem jih nagovarja zapustiti neumno poganstvo in se vdati krščanski resnici. Svoj spis tako-le začne: „Po stari pravljici sta Amfijon Tebenski in Arijon iz Metimne tako milo zapela, da je prvi zvabil ribice poslušat, in drugi je obdal domače mesto z obzidjem, ker je po svojem petju celo kamenje privabil. Orfej pa je neki tako lepo zagodil, da je krotil s svojo godbo divjo zverino. A ti pevci so ob enem tudi pomehkužili ljudi in vpeljali malikovanje. Ne tako moj Pevec (Kristus), ki je prišel kraljestvo hudega duha razdijat. On sam je najdivjejšo vseh stvari, — ljudi — ukrotil; krilate stvari, to je lahkomiselnosti, stvari, koje lazijo in gomazijo, to je goljufe, leve, besne, svinje, nečistnike, volke, roparje, celo kamenje in les, topoglave je vedel ganiti. Tako se je opravičila preroška beseda: „Bog zamore iz tega kamenja obuditi Abrahamove sinove.“ Moj Pevec, božja beseda, je starejši od onih pevcev, in se je vedno za človeka poganjal. Najpopred je poslal preroke, pa je tudi sam prišel, da nas nauči spoznavati pravega Boga.“

Da bi Klemen pogane do dobrega prepričal, jim je dokazal puhlost in neumnost tolikih bogov, ter jim je očital

krvavo in nesramno češčenje njih malikov. Pokazal jim je, kako so si njihovi najboljši modrijani celo navzkriž, in koliko napačnega da trdijo; a da huje in globokeje še so poganski pesniki zabredli. Naposled opominja pogane, naj se vrnejo k edinemu Bogu, ki so ga itak oznanjevali ne samo pravi preroki, marveč tudi poganske device prerokinje Sibile, in pa odlični poganski modrijani.

Približno sto let je minilo, odkar je Celz napisal svojo „resnično besedo“ zoper kristjane, in še vedno je bil ta spis krščanski veri zelo na kvar. Tedaj je neki Ambrozij svojega prijatelja, slavnega Origena naprosil, naj zoper Celza piše, ter naj ovrže vse, kar Celz krščanski veri očita. Origen se je nerad lotil tega dela ter je Ambroziju odpisal: „Naš Gospod in Zveličar je molčal, ko so pri sodnji krivo o njem pričali, ker ni dvomil, da bode njegovo življenje in dela, ki jih je med Judi storil, bolj izpričala njegovo nedolžnost, kakor vsaka beseda. Kaj te je tedaj nagnilo, da terjaš od mene, da obrekovanja Celzova zavrnem? Ali naša božja stvar ni sama zase dosti močna in trdna, da se vsega obrekovanja ubrani? Ali naš nauk ni krepkeji, kakor vse krive priče? Kdo nas bo ločil od ljubezni Kristusove? Ali nadloga ali stiska, ali preganjanje ali nagota, ali nevarnost, ali meč? Nič nas ne more ločiti od ljubezni božje, ki je v Jezusu Kristusu, Gospodu našem!

Ker pa bi se moglo zgoditi, da bi katerega „slabega v veri“ Celzova beseda omajala, sem se vendar odločil na tvoje povelje, ker nas tudi apostol opominja: „Glejte, da vas kdo ne zapelje s posvetno modrostjo in prazno zvijačo.“

Afrikanec Minucij Feliks je napisal govor, ki mu je dal ime „Oktavij“, v katerem zagovarja Kristusovo vero. Smisel tega spisa pa je: Pogan Cecilij in kristjan Oktavij gresta skupaj v mesto Ostijo. Na poti se Cecilij odkrije pred podobo boga Serapisa, kar mu Oktavij takoj oponaša ter mu pravi, da se kaj takega storiti olikanemu človeku ne spodobi. Razgovor se začne. Cecilij zagovarja svojo vero, češ, da največji modrijani resnice niso zasledili, in tedaj je najpametneje, ostati pri stari svoji veri. Kristjani so pa mračnjaki in se skrivajo po vseh kotih, kar kaže, da nimajo dobre vesti. Tudi stara obrekovanja ponavlja Cecilij in jih kristjanom predbaciva. Sedaj se pa oglasi Oktavij za krščansko stvar. Mirno razlaga, da je le en Bog, ki je nebo in zemljo ustvaril, da ni pametno, ostati pri stari slabi veri, a novo svetlo vero pa zavreči. Kristjani niso krivi

zločinstev, ki se jim očitajo, njih življenje je lepo in sveto. „Poglej si le,“ pravi Oktavij Ceciliju, „nedolžne kristjane, ki se niti smrti ne bojijo, v ognju preganjanja so pokazali, da so dobro, čisto zlato.“ Cecilij je precej priznal, da ga je prijatelj Oktavij premagal, ter je dejal: „Oba sva zmagala; ti si zmagal mene, a jaz svojo zmoto.“

Odličen zagovornik krščanstva je bil Tertulijan. „Ni pravica,“ piše on, „kar se kristjanom godi. Z ene strani jih dolžijo uboja in nesramnosti, z druge strani pa vsakega takoj izpustijo, ki se krščanski veri odpove. Po pravici bi ga potem morali kaznovati, ker se je poprej pregrešil. Kristjani ne molijo oslove glave, ne solnca, kakor jim očitajo; pač pa so vsega tega krivi pogani, česar se pa sedaj sramujejo in dolžijo kristjane. Tertulijan primerja življenje kristjana in pogana, razkriva vso nagoto poganstva ter dokazuje, kako se kristjan od pogana odlikuje.

Tertulijan naravnost pove, da je človeška duša po svojem bistvu že krščanska. Vsled tega se tudi pogani doma, kadar se ne zavedajo, le na boga (na enega) sklicujejo, ne pa na bogove, rekoč: Bog daj, — je božja volja, — Bog povrni, — Bog je sodnik; in vsled tega se proti nebesom ozirajo, kjer edini Bog prebiva, nikakor pa ne na kapitol, kjer so imeli svoje bogove na kupu. Tako človeška duša sama priča, da pozna Boga, svojega stvarnika.

Sv. škof Ciprijan je kristjane zagovarjal v svojem listu do imenitnega pogana Demetrijana. Zatožbe, da bi bili kristjani krivi vseh nezgod, ki so v tistem času zadele rimsko državo, Ciprijan nikakor ni dal veljati. Rekel je, da so vso nesrečo pogani sami zadolžili, ker so si s svojimi pregrehami nakopali jezo božjo. Da bi svojo besedo dokazal, nam pokaže Ciprijan grozovito podobo pogankega življenja: Na cesti, na morju mrgoli tolovajev, povsod se vojske vnemajo, pri sodnji je vse polno pravn in podkupljivih sodnikov; vsak dan so krvave igre, v katerih se gladijatorji ljudstvu za kratek čas ubijajo; v gledališčih se šopiri nesramnost in se daja pouk za moritev, za prešestvanje; o grdobah, ki se po hišah godijo, ni govoriti.

Tako in enako je še več drugih krščanskih pisateljev zagovarjalo sveto vero.

O kristjanih pa Ciprijan takole govori: „O presrečna naša cerkev, ki jo slavna mučeniška kri v naših časih tako lepo odlikuje; prej je bila bela po dejanjih bratov, a zdaj

je postala rdeča kakor škrlat po krvi mučenikov; njenemu kinču ne manjkajo niti lilije niti rože.“

Ako vsa obrekovanja sv. vere slišimo, spominjamo se preroških Davidovih besed: „Nabrusili so svoje jezike, kakor meč; napenjajo svoj lok, da bi na nedolžnega streljali.“ Z druge strani pa, če pogledamo srčne in razumne zagovornike Kristusove vere, moramo reči, da sovražniki niso kaj opravili. „Rane so, kakor od otročjih pušic, njih jeziki so oslabili.“ — Veliko blata so pometali na Kristusovo nevesto, da bi jej ognjusili rajsko lice; a hitro so jo krščanski učeniki zopet umili, in sv. cerkev je zopet bila, kakor vselej, „sveta in neomadeževana“, kakoršno ravno Jezus hoče imeti: „Kristus je cerkev ljubil, ter je sam sebe zanjo dal, da bi jo posvetil, da bi priredil sam sebi častito cerkev, katera nima niti madeža niti gube, ali kaj drugega takega, temveč da je sveta in neomadeževana.“

Razširjanje sv. cerkve koncem 3. in začetkom 4. stoletja.

Preroška beseda Kristusova: „*Kadar bom povišan, bom vse k sebi potegnil*,“ se je lepo izpolnila v cerkvi božji. Čudovito hitro se je kraljestvo božje po svetu širilo. Sv. Justin pravi: „Ni ljudstva ne med barbari, ne med Grki, ki bi ne molilo v imenu križanega Kristusa, in dajalo hvalo Očetu in stvarniku sveta.“ — Tertulijan piše: „Od včeraj šele smo, pa vse smo napolnili: v mestih, na otokih, v trdnjavah, na trgu, po taborih celo; med prostim ljudstvom, med plemiči na cesarskem dvoru, med starešini, med sodniki, le templi so še vaši.“ Enako poroča Laktancij, rekoč: „Nobeno ljudstvo ni tako neizobraženo, in nobeden kraj ni tako oddaljen, da ne bi vedel o trpljenju Kristusovem in o njegovem veličastvu. Cerkev je raztegnila svoje roke proti jutru in proti večeru, in ni tako skritega kota na svetu, da bi božja vera tja ne prodrla.“ — Celo pogani Celzij in Lucijan in Plinij pravijo, da so se takrat že nahajali kristjani po vseh krajih Rimskega cesarstva. Pa ne, da bi le posamezni kristjani tu in tam prebivali, njih število je bilo že ogromno. V drugem in tretjem stoletju štejemo že toliko svetih škofov in škofij, da lahko sklepamo, koliko je bilo število ovčic. Tudi ni res, kar sovražniki radi zatrjujejo, da se je le revno in neolikano preprosto ljudstvo pokri-

stjaniilo, kar pa je boljših in modrejših bilo, da niso marali za sv. vero. Res je sicer beseda Jezusova: „*Ubogim se evangelij oznanjuje.*“ Res je tudi, da je bogastvo trnje, ki zaduši božjo pšenico, da ne rodi sadu, in posvetna skrb je kriva, da povabljeni ne pridejo na gostijo, katero je napravil kralj svojemu sinu. A bogatini in učenjaki zavoljo tega iz kraljestva božjega nikakor niso izključeni. Tudi precej v prvih časih krščanstva so bili učenjaki in modrijani in imenitna gospoda že udje sv. cerkve. Mučenik Flavij Klemen je bil cesarske rodbine; rimski starešine, gospe plemenitega rodu, mladenči in device iz odličnih družin so veseli prelivali svojo kri zaradi Jezusovega imena. Modrijana Justin in Atenagor in še drugi so sveto vero zagovarjali, Tertulijan in Ciprijan, oba sloveča pravnik, sta postala kristjana; med odličnimi rimskimi vojskovodji so bili kristjani sv. Mavricij, sv. Sebastijan, sv. Florijan. Nekatere krščanske občine so dajale obilno miloščine, kar priča, da so bili med krstjani tudi bogataši.

Glavna cerkev v Aziji je bila v Antijohiji; zraven ste še cveteli srenji v Jeruzalemu in v Cezareji. V Edesi je že okoli l. 160. vladal krščansk knez. Iz Sirije se je sveta vera razširila po Mezopotamiji in Perziji. V rimski Armeniji nahajamo že v drugem stoletju krščanske občine. Mala Azija je itak že iz apostolskih časov bila krščanska. Ravno tako so na otokih Cipru in Kreti apostoli sv. vero oznanjevali. Leta 220. nahajamo tudi v Arabiji škofijske sedeže.

Prvi apostol, ki je v Evropi oznanjeval evangelij, je sv. Peter, ki je ustanovil cerkev v Rimu. Iz Rima se je razlegal glas besede božje po celi Italiji, in več mest po deželi se hvali, da so sprejeli sv. vero od apostolov ali od apostolskih učencev. V Akvileji je sv. Marko, v Raveni sv. Apolinarij, in v Milanu sv. Anatolon ustanovil prvo krščansko občino. Na Grškem in v Macedoniji, kakor tudi v Hispaniji je pridigoval sv. Pavel. Ne more se pa dokazati, da bi bil v Galiji prvi Kristusa oznanjeval sv. Dijoniz, katerega je sv. Pavel v Atenah spreobrn timer. Lijonska in Vienska cerkev ste tukaj prvi sloveli; pravijo, da je papež Fabijan sredi tretjega stoletja poslal sedem škofov v razne galijske kraje oznanjevat besedo božjo. Na cerkvenem zboru v Arlesu (314) je že 33 galijskih škofov zborovalo. V Britaniji, ki se je deloma Rimljanom pokorila, deloma pa je še bila samostojna, bile so že koncem drugega stoletja krščanske občine. Zgodaj se je sv. vera ukoreninila

v Germaniji in slovele so cerkve v Mogunciji, v Treveru in v Kolinu. Tudi v svobodni Nemčiji so bile, čeravno redke, krščanske srenje. Ob Donavi v Reciji (sedaj Švica in Tirolsko), v Noriku (sedanjo Avstrijsko, Štajersko in Koroško) in v Panoniji (sedaj Ogrsko) so najbrže rimski vojaki in beguni zasejali sv. evangelij. Najstarejša škofija v Noriku je bila v Lavrijaku (Lorch), kjer je deloval sv. škof Maksimilijan, ki je v Celju umrl mučeniške smrti (l. 285.). V Petoviji (v Ptuj) je sv. škof Viktorin dobil mučeniški venec, o katerem pravi sv. Jeronim, da je slovel kot cerkveni pisatelj. Spisal je knjige zoper krivoverce, razlagal prve tri Mojzesove knjige, Pridigarja, Visoko pesem, preroka Izaija, Ezekijela in Habakuka, evangelij sv. Matevža in Skrivno razodetje. Vsi ti spisi so se poizgubili. V tistem letu je dal tudi sv. Kvirin, škof v Sisciji (Sisek) svoje življenje za sveto vero. Pravijo, da so mu privezali mlinski kamen na vrat, in so ga potem iz mosta sunili v reko Savo. Pa čudežno, kakor bi bil Bog podložil svojo roko, teža ga ni vtopila, marveč kamen je plaval kakor pero na vodi. Na obrežju je stalo vse polno kristjanov, katere je opominjal, naj se ne bojijo umreti za sveto vero, mučeniška smrt prinaša neumrjočnost. Ko se je božja moč bila dovolj pokazala, je Kvirin molil ter želel biti s Kristusom. Takoj ga je kamen potegnil za seboj v globočino ter ga je pokril, kakor bi sv. truplo ležalo v grobu. V Bregencu na Tirolskem, v Kostnici in v Augsburgu na Bavarskem je ob času cesarja Dioklecijana trpelo tudi nekoliko kristjanov za Kristusovo vero.

Afrika je dobila oznanjevalce sv. vere iz Rima. Prvi škof v Aleksandriji, katerega je sv. Peter poslal tja, bil je sv. evangelist Marko. Hitro si je pridobilo krščanstvo v Afriki Rimsko pokrajino ter Numidijo in Mavretanijo; začetkom tretjega stoletja so bile tam že mnoge škofijske stolice.

Krivoverci.

Ko se je sv. apostol Pavel poslavljaj v Miletu od starešin, jim je med drugim tudi tole besedo govoril: „Pazite nase in na vašo čredo, v kateri vas je postavil sveti Duh za škofo, da pasete cerkev božjo, katero je pridobil s

svojo krvjo. Kajti jaz vem, da bodo po mojem odhodu prišli med vas grabljivi volkovi, kateri ne bodo prizanašali čredi; in izmed vas samih bodo vstali možje, kateri bodo napačno govorili, da bi potegnili učence za seboj.“ Prekmalu so se preroške besede sv. apostola v cerkvi izpolnile. Med kristjani so vstajali možje, ki so širili krivo vero ter so si prizadevali podreti, kar so zgradili apostoli in njihovi nasledniki.

Ob času apostola Janeza je učil jud Cerint, da ni Bog sveta ustvaril, ampak nek angel, in da Jezus ni Bog, marveč le človek, kakor mi; samo da se mu je pri krstu v Jordanu pridružil Kristus, koji je v njem deloval do smrti, a ga je pred smrtjo zopet zapustil. Odločno je krivoverca sveti Janez v svojem evangelju zavrnil ter je rekel: „da je beseda Bog, in da je beseda meso postala (človek postala) in med nami prebivala.“ — Iz lista sv. apostola Pavla do Korinčanov je razvidno, da se je tudi ta apostol s krivoverci boril; Pavel piše: „Tudi krivoverstva morajo biti, da, kateri so skušeni med vami, postanejo znani.“

Simon se je porodil v Samariji ter je bil krščen od diakona Filipa. Že doma je sleparil ljudi, in ker je tu in tam opravil kaj na videz čudnega, se mu je mnogo ljudstva pridružilo. Takih čudežev pa, kakor so jih delali apostoli, vendar ni mogel delati; vsled tega je apostolom ponujal denarja, ako tudi njemu podelijo oblast, delati tiste čudeže, kot so jih delali oni. Mož je pač mislil, da se čudeži delajo s tajnostnim znanjem. A Peter mu reče: „Tvoje srebro naj ti bo v pogubo, ker misliš, da se božji dar kupi z denarjem.“ Simon je zatrjeval, da je od Boga poslan, da je on „velika božja moč“, in da je tudi „zveličar ljudi“. Pravil je, da je on za Samarijo „bog oče“, za Judejo „bog sin“, a za pogansko ljudstvo „sv. duh“. Ž njim je hodila tudi nekà ženska, Helena po imenu; o nji je Simon trdil, da je mati angelov. Kakor Simon, so bili tudi njegovi učenci nečistniki ter so učili, da je vrhunec ljubezni — nečistost. Smrt tega sleparja je bila neki celo žalostna. Nekateri pravijo, da se je dal živega pokopati ter je trdil, da bo na tretji dan zopet vstal, — a ni se več prikazal z groba; drugi pa pripovedujejo, da se je hotel dvigniti v nebesa. In resnično se je nekoliko nad zemljo vzdignil, potem pa je padel na tla in se pobil. Morebiti si je bil napravil kak vzletalni stroj, s katerim se je ponesrečil.

Ebijoniti, Nazarejci, Gnostiki, Manihejci, Montanisti, Protitrinitarci.

Za Simonom in Cerintom dvignil se je zaporedoma cel roj upornikov zoper krščansko resnico in zoper cerkev, ki resnico uči.

V Jeruzalemu je za apostolom Jakobom bil škofom izvoljen sv. Simeon. Vsled tega je bil nek Tebut, ki bi bil sam rad izvoljen v škofa, tako razžaljen, da je s svojo stranko uprl zoper Simeona. Tebutovi privrženci so se imenovali Ebijonite, to je siromaki, ker so bili ali res siromaški, ali ker si je Tebut pridjal ime „ubogega“. Ebijoniti so popustili sv. krščansko vero in so bili povsem Judje. Spolnovali so postavo Mojzesovo, celo obrezo so zopet uvedli. Le evangelij sv. Matevža so priznali, a sv. Pavla so kakor odpadnika zavrgli. Rekli so, da je Jezus sicer obljubljen Zveličar, a Bog ni, marveč le navaden človek, sin Jožefov in Marijin.

Nazarejci so najbrž potomci kristjanov, ki so ob času rimske vojske iz Jeruzalema pobegnili črez Jordan in so se potem naselili poleg mrtvega morja. Le evangelij sv. Matevža je pri njih veljal, sv. Pavla niso spoznali svojega, nego le apostola poganov. Verjeli so, da je Jezus Sin božji, pravi Bog; zraven pa so deloma spolnjevali tudi Mojzesovo postavo. Ohranili so zase ime „Nazarejcev“, kar je bilo sprva splošno ime vseh kristjanov.

„Gnosticizem“ je bila zmes krščanske in poganske vere. Sv. apostol Pavel je pridigoval: „Kakor po dnevi pošteno hodimo, ne v požrešnosti in pijanosti, ne v nečistosti in nesramnosti, ne v prepiru in nevošljivosti, temveč oblecite Gospoda Jezusa Kristusa;“ in resnično, nekateri polkristjani oblačili so si Jezusa Kristusa, pa tudi svojih starih cunj, namreč, kar jim je v poganski veri ugajalo, niso celo zavrgli, in tako njih vera ni bila le zmotana, marveč tudi smešna, kakor človek, ki na staro haljo obleče novo suknjo. Ti krivoverci so se imenovali „gnostike“ (to je vedoče), ker so se ponašali, da več vedo o sveti veri in jo bolj razumejo, kakor drugi.

Tajili so edinega Boga in učili, da je dvoje večnih bitij, in sicer dober Bog in pa večna materija, ki je tudi hudobna in izvir vsega zla na svetu.

Drugič so gnostiki trdili, da iz dobrega boga izvira celi red duhov, in sicer tako, da je prvi duh, ki se iz Boga

rodi, najpopolnejši, oni pa, ki se rodi iz prvega, je že manj popolen, in tako naprej do slednjega, ki je izmed vseh duhov najslabši, ter je tudi padel iz kraljestva luči doli na svet. Eden izmed najimenitnejših duhov demijurg (to je stvaritelj) po imenu, je napravil svet, a tudi človeka, in sicer iz hudobne materije in iz delcev luči božje, ki so padli iz nebes na zemljo. Delci luči božje so bili v človeškem telesu, kakor v ječi zaklenjeni, in čim bolj so se ljudje na zemlji množili, tem bolj se je božja luč razkropila in razdelila po vseh.

Vjetih lučic (t. j. duš) iz ječe rešit, je Bog poslal odličnega duha Jezusa, ki pa ni imel lastnega telesa, marveč si je izposodil telo od cloveka Jezusa Kristusa. Ker Zveličar ni imel pravega telesa, tedaj tudi ni mogel umreti za človeka; odrešenje Jezusovo tedaj neki le v tem obstoji, da je duhove naučil, da so doma pri Bogu v kraljestvu luči.

O pričetku 3. stoletja je iztuhotal novo krivovero Mani ali Manes, ki je bil sprva suženj premožne perzijske udove, ki mu je pa pozneje podelila prostost. Po smrti gospe podedoval je vso njeno premoženje ter je tako postal bogat in imeniten gospod. V glavnem mestu je hudo zbolel sin kralja Saporja in po vsi deželi so iskali zdravnika ali čarovnika, ki bi ga zdravil. Mani, ki je zaupal svojim čarovnijam, se je kralju ponudil ter mu obljubil ozdraviti sina, a kraljevič mu je umrl. Vsled tega so Manija zvezali in zaprli v ječo. S pomočjo svojih učencev pa se mu je posrečilo zbežati iz ječe. Nekaj časa se je skrival po oddaljenih krajih, dokler ga niso zopet vjeli ter ga na kraljevo zapoved živega odrli. Drugo poročilo pravi, da je bil Mani sin perzijskega duhovnika in dobro poučen v veri Coroastra; a v možkih letih se je pokristjanil in je bil izvoljen duhovnikom krščanske občine. Vendar svoje stare vere ni hotel pustiti, ter je nameraval krščansko in coroaastrovo vero spojiti, a sebe je imenoval „tolažnika sv. Duha“, ki ga je Kristus obljubil.

Vse krivovere, ki jih dosedaj poznamo, so izcimile iz poganstva ali iz judovske vere. Montanova krivovera pa je nastala iz krščanske vere. Montan je učil, da cerkev z grešniki premilo ravna, in da je tudi v drugih rečeh premalo stroga. Doslej sicer naj velja, kakor je bilo, ker so Kristus in njegovi apostoli v tem ali onem prizanesli človeški slabosti; a odslej zahteva obljubljeni tolažnik, sv. Duh, po Montanu popolno pobožnost in življenje. Treba se

je bolj strogo postiti; le suhe in surove jedi so dopuščene; ob času preganjanja ni dovoljeuo zbežati ali se skriti; drugi zakon je prepovedan; kdor je moritve in nečistosti kriv, ali kdor je vero zatajil, ne more več upati odpuščanja in ne sme več biti v cerkev božjo sprejet.

Novi nauki so marsikomu ugajali, zlasti Tertulijanu, ki je bil po svojem značaju strog in oduren človek. Kato-liški škofje so stvar izprevideli ter so djali, da so ti lažnivi preroki obsedeni, in da je treba hudega duha iz njih izgnati. Po cerkvenih zborih, ki so jih škofje Male Azije sklicavali, so bili montanisti iz cerkve izobčeni.

Veličastna skrivnost naše sv. vere je nauk o presv. Trojici: tri božje osebe, a vendar le en sam Bog. Kako da je to, tega mi ne moremo razumeti s svojo kratko pametjo ter se moramo podvreči božjemu razodetju. Sv. Avguštin je enkrat preiskaval skrivnost presv. Trojice ter se nekega dne ves zamišljen sprehajal kraj morja; kar zagleda angela v podobi zalega fanta, ki je morje črpal v majhno jamico. Ko se sv. Avguštin temu začudi, reče mu fantič: „Vedi, Avguštin, da bom jaz prej vso morje spravil v to jamico, predno boš ti doiskal presv. Trojico.“

Teodot, strojar iz Bizanca, je dejal, da je le ena božja oseba, kakor je tudi le en Bog, a Kristus da ni božja oseba, marveč le človek. Ob času preganjanja je namreč Teodot Jezusa zatajil, potem se je pa opravičeval, da ni Boga, marveč le človeka zatajil. Pripoznal je pa, da je Kristus obljubljen Zveličar, da je bil v Marijinem telesu čudežno od sv. Duha spočet in da se je pri krstu s človekom Kristusom neka božja moč združila.

Cerkvena uprava.

Papež.

Katoliška vera je, da je papež v Rimu kot naslednik sv. Petra po božji pravici prednik vse cerkve.

Kristus je naročil, da naj ima sv. Peter naslednike. Očito je vendar, da mora biti pastirjev, dokler je še kaj ovac; da je treba vrhovnega pastirja, dokler je še Gospo-dova čreda na svetu. O ti čredi pa je Kristus rekel, da bo na svetu do konca dni, torej bo do konca dni tudi pastir. Torej mora živeti sv. Peter in pasti ovčice v svojih naslednikih do konca dni.

Ko je Gospod djal: „*Pasi moje ovce*,“ izročil je Petru vse ovčice, kar jih je kedaj bilo in jih še bo. A Kristus Petru ni dal, da vedno živi, zato moramo reči, da so njegove besede naslovljene ne le na Petra samega, marveč z njim vred na vse njegove naslednike.

Gospod je dal Simonu novo ime: „Peter“ — skala. Na to skalo si je zgradil cerkev. Temelj pa mora stati očitvidno tako dolgo, kakor naj stoji zgradba. Nikdo ne zida v mrzli zimi na zmrzlo jezero palače, misleč, da bo vedno stala. Cerkev pa bo po besedah Gospoda stala do konca dni, torej mora obstati tudi temelj. In besede: „*Ti si Peter*“ je Gospod govoril ne le svojemu apostolu, marveč ž njim vred vsem njegovim naslednikom.

Apostoli so bili razsvetljeni od sv. Duha na izvanreden način: Dan jim je bil vsem sv. Duh, da so se na vse spominjali in so vse umeli, kar je bil učil Gospod. In vendar je bilo že apostolom treba glavarja. Koliko bolj je treba glavarja cerkve po smrti apostolov, ko njihovi nasledniki niso več tako razsvitljeni, in se je Kristusova vera razširila po vsem svetu.

Pravi Petrovi nasledniki so škofje v Rimu, papeže jih imenujemo.

Lahko bi si mislili, da ima Peter naslednike, ki niso Rimski škofje, a katoliški veronauk je, da je Petrovi naslednik v Rimu. Morebiti je bilo Petru razodeto, da mora postati Rimski škof, ali pa je bilo od Kristusa naročeno, da bo veljalo do konca dni, kar Peter naroči in uredi radi svojega naslednika. V cerkvi je veljala in velja postava, da je poglavar vse cerkve, kdor je pravi Rimski škof.

Že najstarejša cerkvena zgodovina izpričuje, da se je Rimski papež čutil poglavarja, in da so kristjani poznali glavarja sv. cerkve. Tako je papež Klemen ostro zavrnil Korinčane, ki so se uprli zoper svoje duhovnike. Sveti Ignacij, škof v Antijohiji, imenuje rimsko stolico „predsednico zaveze ljubezni“, to je vesoljne cerkve. Enako pravi sv. Irenej, da se z Rimsko cerkvijo zaradi njene „večje veljave“, vse druge cerkve morajo strinjati. Sv. Ciprijan imenuje rimsko stolico „izvir in središče“ cerkvene edinosti, in graja razkolnika Novata, ki se je peljal v Rim, za svoje nauke iskat opore pri cerkvi, iz katere izhaja duhovna edinost. Montanist Tertulijan je sicer papežu Cefirinu le zabavljaj, ko ga „škofa škofov“ imenuje, ali nehote je s temi besedami izdal, kaj je veljal takrat Rimski škof. Celo

poganski rimski cesar je pri posebni priložnosti pripoznal prednost rimskega škofa. V Antijohiji sta se namreč potegovala dva škofa za škofijo in škofijsko palačo, a cesar je določil, da ima tisti pravico v palačo se preseliti, ki ga Italški škofje in Rimski škof pripoznajo škofa. Kadar so nastale verske homatije, je vselej papež odločil, kaj naj velja.

Služba božja.

Sveta vera nas uči, da ni dosti, ako človek le v srcu veruje, kar je Bog razodel, ampak treba je, da svojo vero tudi v dejanju kažemo. Kristus sam je dejansko službo božjo obhajal ter nas poučil, da je tudi naša dolžnost, v dejanju Bogu služiti. Pri zadnji večerji blagoslovil je Jezus kruh in vino, rekoč: *To je moje telo, — to je moja kri*, in je apostolom zapovedal, da tisto naj delajo njemu v spomin. Apostoli so svojega učenika dobro razumeli, in so obhajali daritev nove zaveze ter so bili „stanovitni v lomljenju kruha in v molitvi.“ Od apostolske dobe je daritev svete maše bila in ostala središče krščanskega bogočastja. Sv. Justin nam popisuje, kako so v prvih časih obhajali sveto mašo: „Po nedeljah se snidejo vsi, ki bivajo v mestu ali na deželi. V zboru berejo, kolikor pripušča čas, apostolska in preroška pisma. Kadar pa bralec neha čitati, ima starešina besedo, v kateri vernim polaga na srce nauk sv. pisma in jih spodbuja k posnemanju. Potem vsi vstanemo in molimo. Precej prinesejo kruha in vina in starešina moli in se zahvaljuje Bogu, a ljudstvo odgovarja: „Amen.“ Od posvečenega (kruha in vina) se vsem pričujočim podeli, oddaljenim pa se po diakonu pošilja na dom.“ Ako temu poročilu pridenemo še besedo, katero je pisal Plinij cesarju Trajanu, da se kristjani pred dnevom zbirajo, ter Kristusu, svojemu Bogu, prepevajo hvalne pesmi; nam je jasno, da je božja služba prvih kristjanov po vsem naši službi božji podobna. Sv. branje, pridiga, molitve in pesmi, sv. obhajilo, pred vsem pa daritev sv. maše, so bili že takrat pglavitni deli skupne službe božje. Razložek je le ta, da so v tistih časih pri vsaki sv. maši pristopili vsi navzoči k mizi Gospodovi, in da je k daritvi tudi vsak prinesel svoj dar, ki ga je položil na oltar. Diakon je vzel od darovanega kruha in vina kar je bilo treba za daritev, kar je pa ostalo, se je porabilo za skupni „obed ljubezni“, pri katerem so uboge pogostili. Veseli nas slišati vest, katero je zapisal Hipolit,

rekoč: „Dan za dnevom se posvečuje in daruje presveto in neomadeževano Telo in Kri na skrivnostni božji mizi v spomin večno znamenite mize in večerje!“

Dolgo časa si kristjani niso mogli zidati dostojnih cerkev, da bi se v njih zbirali k službi božji. Navadni hrami, prostorne izbe, skriti kraji in podzemeljske votline služile so jim v prvih treh stoletjih kot bogoslužni prostori. Posebno radi so obhajali kristjani sv. skrivnosti v prostornih podzemeljskih katakombah, na grobih sv. mučenikov. Ko so pa minuli časi preganjanja, so kristjani začeli si graditi lepe kapelice in cerkve. Prvo cerkev, ki jo zgodovina omeni, so stavili v Rimu. A gostilničarji so hoteli stavbo zabraniti, dokler ni cesar Aleksander Sever pravde kristjanom ugodno razsodil. Ob času cesarja Dioklecijana je bilo že mnogo cerkvâ, in tudi v Nikomediji, v prestolnem mestu vzhodne polovice cesarstva je stala velika, lepa krščanska cerkev.

Ob začetku krščanstva za službo božjo ni bil noben čas posebno določen. Kristjani so se shajali, kadar je prišel duhovnik, kakor dandanes še v misijonskih pokrajinah. A zgodaj že je bil prvi dan tedna, nedelja ali dan Gospodov, Bogu posvečen. V nedeljo je Jezus vstal od mrtvih, in v nedeljo je tudi sv. Duh prišel na zbrane učence Gospodove. Prav je tedaj, da so kristjani od nekdanj ta dan posebno posvečevali, da so ob nedeljah še pred solnčnim vzhodom Bogu peli psalme in sv. pesmi. — Sreda, petek in sobota so bili postni dnevi. Posebno ostro so se kristjani postili pred veliko nočjo na čast Jezusovega bridkega trpljenja in smrti; iz tega posta je sčasoma nastal štiridesetdnevni post. Prva praznika, katera so kristjani vsako leto obhajali, sta bila Velikanoč in Binkošti. Zraven so tudi smrtne dneve sv. mučenikov lepo posvečevali, ter so te praznike imenovali rojstne dneve svetnikov.

Krst in birma.

V apostolskih časih ni bilo treba dolgega pripravljanja na sv. krst; živa vera in resnična pokora ste dolgotrajno pripravo nadomestili, in kar je manjkalo, je dostavila moč sv. Duha. Pozneje, ko je cerkev doživela boljših časov, ni več vsakdo prihajal h krstu iz čistega namena, marsikdo je silil iz sebičnosti v krilo cerkve. Da se je tedaj cerkev nevrednih udov obranila, morala je krščence tako dolgo

poučevati in izkuševati, da je duhovnik katehumene kolikor mogoče spoznal. Poučevanje je trajalo po več let in šele po treh stopnjah so učenci do sv. krsta prišli: poslušajoči (učenci) so sicer smeli pridigo poslušati, potem pa so morali cerkev zapustiti; klečeči so še ostali pri molitvah in sprejeli škofov blagoslov, potem pa so morali oditi; izvoljenci, ki so pričakovali sv. krst. Šele izvoljence so naučili očenaš in apostolsko vero ter jim natanko razložili skrivnosti presv. Trojice in sv. zakramente. Krščenec se je odpovedal hudiču in vsemu njegovemu dejanju. Potem so ga trikrat potapljali pod vodo ter obenem nazivali Boga Očeta in Sina in sv. Duha, in mu tako sv. krst podelili. Pri bolnikih in slabotnih ljudeh pa se je krst opravil z oblivanjem ali kropljenjem. Novokrščenci so oblekli belo oblačilo, a osmi dan potem so krstno oblačilo zopet slekli, in ta dan se še dandanes v spomin na belo obleko krščencev imenuje bela nedelja. Sprva otrok niso krščevali, a že cerkveni zbor v Kartagu (252) je krst otrok zapovedal, ker so bili kristjani že takrat prepričani, da brez krsta nikdo, tudi noben otrok zveličan biti ne more. Začetkom cerkve so vsak dan krščevali, potem zlasti ob nedeljah, pozneje pa so bili Velika noč in Binkošti, in v jutrovih deželah tudi razglašenje Gospodovo v ta namen odločeni dnevi. Tertulijan pripoveduje, da se je voda za sv. krst blagoslavljala, ter opomni, da so se botri kot priče k sv. krstu jemali. V tretjem stoletju se je v cerkev vrinila napaka, da so odrastli odlagali sv. krst do smrtne ure, da bi tako v krstnem belem oblačilu umrli. Sv. cerkev tega nikdar ni odobraval.

Sv. katoliška cerkev je v prvih časih zvesto skrbela, da se verniki krstni obljudi niso izneverili; kdor jo je pa z večjim grehom prelomil, je bil iz svete cerkve izobčen. Izobčenje pa je bilo dvoje, večje in manjše. Po manjšem izobčenju grešnik ni smel biti pri sv. maši in ni smel sprejemati presv. Rešnjega Telesa. Po večjem pa je izgubil vse duhovne dobrote sv. cerkve ter je nehal biti njen ud. Večje izobčenje je zadelo one, ki so zatajili vero, darovali malikom ali se udeležili uboja ali prešestva, ki so prelomili obljudo devištva ali sv. pismo izročili poganom.

Pokora.

Duša iz krsta prihaja prerojena po sv. Duhu. Ako pa je kristjan po sv. krstu smrtno grešil in svojo dušo zopet

omadeževal, se greha reši le po zakramentu svete pokore. Pokora pa je bila pri gorečih prvih kristjanih veliko strožja, kakor dandanes. Skrivna spoved za odpuščanje grehov ni vselej zadostovala. Posebno očitni grešniki so morali svoje pohujšljivo življenje očitno popravljati, ter se javno pred zbrano občino izpovedati svojih grehov. Stroga so bila tudi spokorna dela. Nekateri grešniki so delali pokoro več let, drugi vse svoje žive dni, in šele na smrtni postelji so dobili odvezo. Navadno so bili spokorniki razvrščeni v štiri vrste: Jokajoči so pri cerkvenih vratih prihajajoče kristjane prosili, da jih priporočijo milosti dušnih pastirjev; poslušajoči so že smeli stopiti v cerkev in stoje poslušati besedo božjo; nad klečečim so škofje ali mašniki po pridigi molili; stoječi so smeli že ves čas ostati pri službi božji, a daril za daritev niso smeli niti donašati niti uživati. Po dostani pokori so jim slovesno podelili odvezo, ter jih tako zopet sprejeli v cerkveno družbo. Ako se je kak spokornik posebno odlikoval po svoji skrbnosti, se mu je kazen prikrajšala, to je, odpustek se mu je podelil. Za nekatere spokornike pa so mučeniki pri škofu pred smrtjo izprosili, da jim je prizanesel.

Sveto obhajilo.

Cerkveni učniki Ignacij, Justin in Irenej so jasno izpovedali svojo vero, da je sveto obhajilo pravo Telo in prava Kri našega Gospoda Jezusa Kristusa. Sv. Ignacij pravi: „Krivoverci se obhajila in molitve zdržujejo, ker ne verjamejo, da bi obhajilo bilo meso Zveličarja našega Jezusa Kristusa, ki je na križu za naše grehe trpelo, a katero je Oče po svoji usmiljenosti zopet vzbudil.“ Kar tedaj krivoverci niso verjeli, je Ignacij veroval in ž njim vsi pravoverni. Sprva so pri vsaki sv. maši vsi navzoči bili obhajani in sv. obhajilo se jim je navadno delilo pod obema podoboma, pod podobo kruha in vina. Včasih pa se je tudi zgodilo, da je kdo v cerkvi ali tudi zunaj cerkve prejel le podobo kruha, kar dovolj priča, da so si že prvi kristjani bili svesti, da je tudi v eni podobi celi Kristus pričujoč. Puščavniki so na pr. nesli sv. obhajilo s seboj v puščavo le v podobi kruha, in le v podobi kruha se je tudi jetnikom in bolnikom donášalo; otrokom pa se je delilo v podobi vina, ker te podobe niso tako lahko oskrunili. Posvečen kruh so vernim dajali na roko, ne na jezik, kakor dandanes.

Obhajilo so ali precej použili ali tudi nesli s seboj domov ter ga hranili za popotnico, ker prvi kristjani niso bili nikdar varni zaradi mnogih svojih sovražnikov; tako so pa ob odločnem času sv. popotnico imeli pri rokah ter se ž njo okrepčali na smrtni boj.

„*Kdor je moje Telo, in pije mojo Kri, ima večno življenje, in jaz ga bom obudil poslednji dan.*“ To je Jezusov zveličavni nauk, pa le za verna srca. Neverniki tega nauka niso mogli razumeti, ter so rekli: „Trda je ta beseda, kdo je more poslušati!“ Prvi kristjani so ta skrivnostni nauk o presv. Rešnjem Telesu pred neverniki kakor tudi celo pred katehumeni zakrivali. Pred neverniki so zamolčali velike skrivnosti sv. vere, da jih pogani ne bi zasramovali in napačno razumeli. Tako ravnati jim je Kristus sam velel, rekoč: „*Ne dajte svetega psom, in ne mečite biserov pred svinje.*“ Katehumenom pa niso natančneje razlagali veličastnih skrivnosti sv. vere po zgledu sv. apostola Pavla, ki pravi: „Kakor otročičem v Kristusu sem vam dal mleka piti, a ne jedi, niste še namreč zanj.“ Kadar pa so bili krščenci v veri potrjeni in do dobrega izkušeni, potem so jim natanko razložili tudi nauk o presv. Rešnjem Telesu in skrivnostni nauk o presv. Trojici.

Poslednje olje, mašnikovo posvečevanje in zakon.

Očitno je, da je že v prvih časih imela sv. cerkev zakrament poslednjega olja, akoravno to ni v zgodovini določno zapisano. Jasno je namreč povelje sv. apostola Jakoba: „Če je kdo bolan med vami, naj pošlje po mašnike (svete) cerkve, in naj molijo nad njim, in naj ga mazilijo z oljem v imenu Gospodovem; in verna molitev bo otela bolnika in Gospod mu bo polajšal, in ako je v grehah, mu bodo odpuščeni.“ Sv. Marko tudi že pripoveduje v svojem evangeliju, da so učenci Jezusovi veliko bolnikov z oljem mazilili in tako ozdravili. Origen v neki pridigi našteva pripomočke za odpuščanje grehov, ter med drugimi navede tudi „maziljenje z oljem“.

Zakrament mašnikovega posvečevanja so apostoli delili, kakor se večkrat v sv. pismu šteje, po pokladanju rok, ter med postom in molitvijo. Za apostoli so škofi posvečevali duhovnike. Posvečenemu vtisne ta zakrament neizbrisljivo znamenje, po katerem se odlikuje na veke od navadnih vernikov.

Sv. cerkev je devištvo vedno visoko cenila in device posebno proslavljala, a tudi sv. zakon je zmiraj spoštovala. Zvezo med možem in ženo, kojo je Kristus blagoslovil in v čast zakramenta povzdignil, imenuje sv. Pavel in za njim tudi Tertulijan „veliki zakrament“. Sprva so zaročenci zakonsko zvezo sklepali pred škofom. Sklenjeni zakon je bil nerazrušljiv. Le smrt zakon razruši. — Drugega zakona vdovam in vdovcem cerkev sicer ni branila, pa ga tudi nikomur ni svetovala, ker se je drugi zakon smatral kot nekako znamenje nezdržnosti. Zakon med verniki in neverniki ni veljal nikdar. Zakon, že med nevernikoma sklenjen, ako se je kateri del pokristjanil, je pa tudi v cerkvi obveljal, ali vsaj trpeli so ga s tem namenom, da bi si kristjan prizadeval, pridobiti svojega nevernega tovariša za krščanske resnice.

Krščansko življenje.

Kolik je bil razloček med življenjem poganov in življenjem prvih kristjanov, cerkveni učeniiki kaj lepo in ginjaivo popisujejo. Sv. Justin pravi: „Ki so prej živeli slastno, veselijo se sedaj čistega življenja; ki so prej uganjali vraže, se sedaj posvečujejo večnemu nestvarjenemu Bogu; ki so kedaj črez vse cenili denar in dobiček, dajo sedaj vse ubogim v porabo; ki so se prej sovražili in s tujci niso hoteli niti občevati, sedaj po Kristusovem prihodu živijo z njimi, molijo za svoje sovražnike ter si prizadevajo pomiriti tiste, kateri jih preganjajo.“ — V pismu na Diogneta se bere: „Kakor drugi se tudi kristjani ženijo in rodijo otroke, pa svojih otrok ne zametujejo; živijo v mesu, a ne po mesnih željah; po zemlji hodijo, pa v nebesih so vmeščeni; izpolnjujejo postave, in storijo še več, kakor postave terjajo; vse ljubijo in vsi jih preganjajo; — morijo jih, a smrt jim je začetek pravega življenja.“ — Tertulijan očita poganom: „Vi nas grajate, ker se med seboj ljubimo, dokler se sami sovražite, — ker smo mi pripravljeni drug za drugega umreti, vi pa drug drugega ubijate. Mi smo bratje po svojem imetju, ker je vse vseh; in ravno časno blago raztrga pri vas vso bratovstvo.“ — K temu dostavlja Origen: „Kristusovo delovanje se pozna pri vseh ljudeh; kjerkoli so ustanovljene krščanske občine, rodi Ime Jezusovo čudovito krotkost, ljubezen do ljudi in dobrotljivost pri vseh, kateri na Boga in Kristusa verujejo.“

Vera prvih kristjanov je bila toliko, da je prestavljala gore. Sv. Gregorij čudodelec je, kakor pravi legenda, zidal cerkev; pa ko si prostor ogleda, vidi, da je pretesen, ker je od ene strani od morja, od druge strani od brega omejen. Po noči se Gregorij poda na stavbišče, poklekne in v goreči molitvi opominja Gospoda na obljubo, katero je dal svojim vernikom: „*Resnično vam povem, ako imate vero, kakor gorčično zrno, porečete gori: Prestavi se odtod, in prestavila se bo!*“ Zjutraj so se čudili zidarji, da se je gora toliko umaknila, kolikor je bilo treba prostora za stavbo cerkve. — Upanje kristjanov na prihodnje življenje je bilo tako trdno, da ga vsa posvetna zgovornost ni omajala. — Ljubezni do Boga so kar goreli; hiteli so v ljubezni doseči svojega Učenika, ter so radi dajali svoje življenje za Jezusa, ki je tudi življenje dal za svoje. Origen piše: „Kristjan za svojo vero rajši da življenje, kakor pogan za vse svoje bogove le en kos svojega plašča.“ Med seboj so se verniki tako ljubili, da so nad tako ljubeznijo celo pogani kar strmeli, ter so se čudili kristjanom, rekoč: „Glejte, kako se ljubijo med seboj.“ Suženj ni bil pri poganih nič bolj cenjen, kakor neumna žival; kristjani pa so tudi v sužnjih častili božjo podobo, spoznavši, da sta oba, gospodar in suženj, otroka božja ter brata med seboj.

Krščanska vera je odpravila sužnost ker je učila, da smo si vsi enaki, bratje in sestre v Kristusu; Bog je oče vseh, vsi smo božja podoba: „Bog ne gleda na zunanjo veljavo osebe.“ Za vse je Kristus pretil svojo predrago kri in v njegovi cerkvi „ni pogana, ne žida, ne barbara, ne Skita, ne sužnja, ne plemiča, ampak vse in v vsem je Kristus.“ (Kološ. 3.) Kristus sam je nase vzel podobo hlapca in je vse predrugačil in prenovil: „Suženj je zdaj oproščenec Gospodov, in gospod je suženj Kristusov.“ (I. Kor. 7.) Sv. cerkev oproščanja sužnjev ni naravnost zahtevala, ker sužnost na sebi ni verska, marveč družabna ali socialna stvar. Tudi ni bilo mogoče milijone popolnoma posurovelih sužnjev takoj oprostiti, kakor bi tudi dandanašnji nastale največje homatije, če bi kdo privedel v Ljubljano 10.000 divjih zamorcev in bi jih v mestu naenkrat izpustil. Sužnji so se morali za prostost šele vzgajati. Iz duha krščanske vere se samo ob sebi razume, da se mora sužnost prej ali slej odpraviti in odpravila se je. Že za cesarja Trajana je predstojnik rimskega mesta na svoj krstni dan oprostil 1250 sužnjev, ter jih je tako obdaroval, da je bilo vsakemu

mogoče, začeti svojo lastno gospodarstvo. Za cesarja Dioklecijana je Kromacij oprostil 1400 sužnjev, gospa Melanija jih je 8000 in Ovidij v Galiji 5000 oprostil. Ta zgled so drugi kristjani po malem posnemali. Sužnje je krščanski gospodar pripeljal pred oltar, ter jih takorekoč Bogu daroval; oproščenje se je zapisalo v cerkvenih knjigah in mašnik ju je blagoslovil. Pogani so naročevali, koliko sužnjev se pri njih pogrebu naj pobije, krščanski gospodarji pa so v svojo oporoko zapisavali, koliko sužnjev naj se oprosti. — Tudi ženo je krščanstvo postavilo z možem v eno vrsto. Poprej je bila žena dekla, zdaj je postala gospodinja.

Odkar je Marija brez greha spočeta postala mati Zveličarja, je ženski spol ostal v najtesnejši zvezi s krščansko vero. Za duhovniški stan je Gospod določil le moža, a ženi je prihranjen drug delokrog v družini. Sv. Krizostom priča, da žene v ljubezni do Kristusa, v čistosti in v usmiljenju do bližnjega dostikrat moža prekašajo. Tudi so žene skrbno razširjale novo vero, in v preganjanju so se kot junakinje izkazovale; jetnike so tolažile in obvezavale rane mučnikov. Srčno so stale na grmadi, pogumno so pripogibale svoj vrat pod smrtni meč in pred zverinami jim srce ni upadlo. In ko so minuli dnevi preganjanja, kdo bi popisal angelsko čistost, blagost, pohlevnost in ponižnost ženske, ali kdo bi se ne čudil njeni zvestobi in junaški ljubezni? Kakor so nekdanj na križevem potu jeruzalemske žene Jezusa tolažile in se ga je Veronika usmiliła ter mu podala potni robec, prav tako tudi Jezusovo nevesto, sveto cerkev, na njenem križevem potu tolaži zgledna pobožnost krščanskih žen in jo razveseljuje čisto srce svetih devic. Koliko dobrega so storile redovnice v odgoji otrok, v postrežbi bolnikov, za rešitev na duši in telesu zapuščenih, sam Bog ve.

Otrok je po krščanski veri božji dar, staršem izročen, da bi ga vzgojili kot dediča nebes za večno življenje. Kako proslavljen je pač otrok po Kristusovih besedah: „*Pustite otročičem priti k meni in ne branite jim; zakaj takih je nebeško kraljestvo.*“ (Mat. 19.) — Prelep zgled otrokom je Dete božje v Marijinem naročju, o katerem sv. pismo govori: „*Jesus je rasel v modrosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh.*“ (Luk. 2.)

Predstojniki prvih krščanskih občin so bili večinoma odlični in sveti možje. Ignacij, Klemen, Polikarp, Irenej, Ciprijan in drugi so bili svetniki. Že sv. Pavel je vernikom

naročeval, da naj mladih kristjanov ne volijo starešinom, da se kje ne prevzamejo. Takrat se ni vrival nikdo v cerkvena dostojanstva, vsakdo se je bal odgovornosti, ki jo nalaga duhovniški poklic. Vsled tega pa so bili duhovniki ljubljene očetje svojih ovčic. O sv. škofu Polikarpu beremo, da se je vsak kristjan razveselil, ki se je smel le njegove obleke dotakniti.

Domače življenje vernikov je bilo tiho, mirno, sveto in nedolžno. Nekateri so od prve mladosti živeli v vednem devištvu, in akoravno sredi sveta, so vendar zaničevali posvetno veselje, tudi tako, ki ni prepovedano. Drugi so svet popolnoma zapustili ter se preselili v puščavo, da bi jih nikdo v službi božji več ne motil. Oče puščavnikov je bil menih sv. Pavel. Od mladosti je Bogu lepo služil, in še komaj petnajst let star, je zbežal v puščavo, kjer je živel celih devetdeset let za nebesa. († 340.) Kristjani so bili trezni in zmerni, in Klemen iz Aleksandrije pravi: „Drugi ljudje živijo, da jedo, naš Učenik pa veli jesti, da se živimo.“ In Tertulijan piše: „Jemo toliko, da nismo lačni, pijemo toliko, da ni v kvar nedolžnosti.“

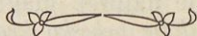
Kršćanstvo je učilo ljudi spoštovati delo. In če je delo podlaga napredku in blagostanju, če je delo ključ do božjega blagoslova, kdo nam prehvali zasluge krščanstva, ki je delavca, sv. Jožefa, dvignilo na oltar. Delo je bilo poganu sramotno, krščanstvo pa je proglasilo lenobo za poglavitni greh. Delati ni sramotno, marveč dolžnost vsakega človeka; vsak naj je svoj kruh, in naj ne bo nadležen drugim: „*Kdor noče delati, naj tudi ne je.*“ (II. Tesal. 3.) Kristus, naš Zveličar, je bil tesarjev sin in je bil svojim staršem pokoren, in sv. apostol Pavel se je z delom preživil. „*Moli in delaj,*“ je geslo za vsakega kristjana. Delavna krščanska roka je pustinje, ki so se nekdanj širile po Evropi, spremenila v bogate dežele, mohamedanstvo pa je pokrajine, ki so bile nekdanj polne medu in mleka, strlo v prah in popolnoma opustošilo.

Uboge je cerkev od nekdanj smatrala za svoj največji in najlepši zaklad. Pogan je uboštvo zaničeval in smatral za božjo kazen. Evangelij pa je veseli glas za uboge, in Zveličar sam je bil ubog, in ni imel niti toliko lasti, da nanj položi svojo glavo. Ko je pridigoval na gori, je odprl svoja sveta usta in je najprej blagroval uboge: „*Blagor ubogim v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo.*“ (Mat. 5.)

Mnogi izmed prvih kristjanov so prodali vse, kar so imeli, in so denar prinesli apostolom, da ga razdele. Tako so hoteli biti podobni Zveličarju, in mnoge izbrane duše zapuščajo še dandanašnji vse, ter gredo v samostane, da tam v uboštvu, v pokorščini in čistosti živijo za svojega Boga. Krščanstvo sicer ne prepoveda imetja, pa ljubezen naj bi premostila prepad, ki je med uboštvom in bogastvom. Že za cesarja Trajana je cerkev v Antijohiji vzdrževala okoli 1500 ubogih. Cerkev v Rimu je pošiljala zbirko v take kraje, kjer je bila lakota, in egiptovski menihi so podpirali svoje bližnje sosedes s tem, kar so pridelali s svojimi rokami. Kadar pa je bila sila zelo velika, so škofi čestokrat prodajali dragoceno cerkveno posodo, da se pomore skrajni sili. Za jetnike so kristjani skrbeli, kakor za lastne brate. Bolnikom so ljubeznivo stregli, kakor bi stregli Jezusu samemu. Posebno pa jih je skrbel dušni blagor in pazili so, da jim ni nikdo umrl brez sv. popotnice. Mrličev niso sežigali, kakor je bilo v navadi pri poganih. Med cerkvenimi obredi in molitvami so polagali trupla, posvečen tempel sv. Duha, nazaj v krilo matere zemlje, polni zaupanja, da jih bo trobenta angelov zopet prebudila na sodni dan. Umrlih vernikov so se vsako leto na dan njihove smrti spominjali ter za nje molili in darovali daritev sv. maše.

Lepo in sveto je bilo življenje velike večine prvih kristjanov. Pa že med dvanajsterimi apostoli je bil eden Juda, in tako je tudi sedaj marsikateri iz sebičnosti ali iz drugih posvetnih nagibov prestopil v sv. cerkev. Taki kristjani ob času preganjanja niso bili stanovitni. Odpadli so in sramotili sv. cerkev.

„Glej, novo storim vse!“ Resnično, Kristus je ves svet ponovil, in krščanska vera je vse narode prerodila. Akoravno „so hrumeli narodi in so se zemlje kralji vzdigovali in se prvaki zbirali zoper Gospoda,“ vendar mu je dal Oče nebeški „narode v delež in meje zemlje v njegovo last.“ Jezus je postavil božje kraljestvo, dočim je kraljestvo hudičevo razpadalo in se zrušilo. „Raztrgajmo njih vezi, in vrzimo od sebe njih jarem,“ so rekli sovražniki Jezusovih nauk; a ljudem se je prikupilo novo breme, „ker je lahko,“ in narodom se je priljubil novi jarem, „ker je sladak“.

Druga doba.

Katoliška cerkev ob času cerkvenih očetov 313—692.

Prodiranje krščanske cerkve.

Cesar Konstantin Veliki.

Konstantinov oče Konstancij je vladal zapadni del rimske države: Galijo, Hispanijo in Britanijo. Leta 306. je v Yorku v Britaniji umrl, poprej pa je določil, naj mu bo najstarejši sin Konstantin naslednik. Tudi vojaki so bili za Konstantina, bil je vesel in hraber mož in v armadi v visokih čisljih.

Prva Konstantinova skrb je bila, pomiriti svojo deželo. Kristjanom, ki jim je bil že oče naklonjen, je zagotovil prostost verskih vaj. Zdaj se je Konstantin oženil s Fausto, hčerjo cesarja Maksimijana, ki se je odpovedal vladi in je prosil zeta, naj mu dovoli, ostati pri njem. A ta Maksimijan bil je nestanoviten človek; postalo mu je žal, da se je vladi odpovedal, in pričel je spletkariti zoper svojega zeta. Oče Maksimijan je namreč nekega dne prosil hčer Fausto, da mu izroči ključ do Konstantinove spalnice. Fausta mu ga je dala, a nekaj slabega sluteč, opozorila je moža in ta je pustil tisto noč v svoji postelji spati slugo. Zjutraj so našli slugo ubitega. Zdaj so Maksimijana zaprli in ta se je sam obesil.

V Rimu je vladal Maksencij, Konstantinov svak. In ta svak je zdaj hotel maščevati očetovo smrt, ali pravzaprav iznebiti se je hotel nevarnega tekmeca, ker dva gospodarja ne moreta ukazovati v eni hiši in dva cesarja ne v eni državi. Nastala je vojska, ki se je v bitki ob Milvijskem mostu pri Rimu usodepolno končala za Maksencija. Maksencij je na begu utonil v reki, Konstantin pa je postal po zmagi edini vladar zapadne Rimske države.

Kakor na zapadu, nastala je med cesarjema Maksimonom in Licinijem na vzhodu tudi vojska.

Maksimín je kristjane sovražil, Licinij pa je naročil, naj vsa armada moli pred bitko, ki se je vršila pri Adrijanopolju, k edinemu Bogu, ki ga molijo kristjani. In Licinij je zmagal, Maksimin pa je bil popolnoma poražen l. 313.

Zdaj se je začel razpor med Licinijem in Konštantinom. Licinijevi vojaki so v Emoni (Ljubljani) zasramovali Konštantinovo soho, kar je dalo povod vojski. Prva bitka se je bila v Panoniji, druga zopet pri Adrijanopolju. Licinij je bil premagan, Konštantin mu je pustil Azijo, Trakijo in Ilirikum (balkanske dežele) pa je moral Konštantinu odstopiti. Iz sovraštva zoper Konštantina je Licinij začel preganjati kristjane. Prišlo je zopet do vojske, ki je tokrat imela značaj verske vojske. Duhovniki so molili za Konštantinovo zmago, Konštantin sam je molil k edinemu Bogu. Pri Adrijanopolju je prišlo do odločilne bitke. Licinij je imel 165.000 vojakov, Konštantin le 120.000 in vendar je nasprotnike porazil. Še enkrat se je Licinij dvignil zoper srečnejšega tekmeca, nato so ga l. 324. zadavili. Zdaj je bil Konštantin sam vladar velikanskega cesarstva.

Domače življenje Konštantinovo ni bilo preveč srečno. Soproga Fausta je sovražila Konštantinovega sina iz prvega zakona, Krispa in njegovega stričnika Licinijana. Tožila ju je pri cesarju, ki je pustil oba nadepolna mladeniča v prenapli svoji jezi l. 326. v Puli umoriti.

Nepremišljeni ta čin je cesarju zagrenil odslej vse življenje. Cesarju bivanje v Rimu ni več ugajalo. Iz severa in vzhoda so začeli prodirati barbari, razni narodi, in v tisti dobi moral je cesar biti pri vojski sam. Vojak je držal državo, vojak cesarja, komur so bili vdani vojaki, bil je vladar. Rim pa je bil od Perzije in skitskih mej preveč oddaljen. Zato je cesar sklenil, ustanoviti novo prestolno mesto v Bicancu in je novo mesto imenoval Konštantinovo mesto: Konštantinopol. Petnajst milijonov tolarjev je dal cesar, da se zgradi novo mesto, sam je s sulico načrtoval, kje se naj postavi zidovje za ograjo. V štirih letih je bilo mesto dograjeno: prvo krščansko mesto, kjer ni bilo poganških templjev, ne podob raznih bogov. Pri tej zgradbi je cesar seveda mislil le nase. Bog pa je mislil na vse kaj drugega: Rim je postal prost prevelikega cesarjevega vpliva in je postal prava papeževa prestolica, kjer je odslej mogel papež, prost prevelikega vpliva cesarskega dvora, vladati katoliško cerkev.

Napram katoliški cerkvi je Konštantin drugače postopal, kakor njegovi predniki. Ali ga je spreobrnilo čudežno znamenje pri Milvijskem mostu? Morebiti. A Konštantin je bil dovolj bistroumen, da je moral uvideti, kako v poganstvu vse propada in razpada. Prazni so bili templi, nikdo ni več veroval v bogove, pravnost je grozno propadala, ljudstvo je postalo mehkužno ter ni bilo ne za delo, ne za boj sposobno, ob enem se je dvigala ob mejah nevarnost, gibala so se razna ljudstva, o katerih je moral vedeti, da danes ali jutri začno z Rimom boj na življenje in smrt.

Le ena vesela prikazen je bila v Rimski državi očita. Iz stare gnilobe se je dvigal mlad zarod, krepak, pogumen v vojski, delaven doma, varčen v gospodarstvu, trezen, požrtvovalen: krasni mladeniči, možje kakor hrasti, dekleta in matere občudovanja vredne v svoji čistosti: to je bil mladi krščanski zarod! In ta zarod so pogani doslej davili in teptali, kakor se tepta gada, ki se ga najde poleg steze.

In ko je prišlo do bitke, najprej z Maksencijem, potem z Licinijem, stala je krščanska polovica države z navdušenjem za Konstantina. Kaj čuda, da je cesar potem krščanstvo proglasil za državno veroizpovedanje. A katoliške vere ni popolnoma umel. V Rimu je bil cesar obenem najvišji duhoven, in zgodovinar Evzebij graja, da „se je vedel kakor od Boga postavljen najvišji škof“. Tisti Evzebij tudi pripoveduje, da je cesar v svoji palači imel večkrat pridige za svoje državne uradnike in jim je čestokrat grozil z peklenškimi kaznimi. Ker so v cesarju videli nekako višjo oblast, dali so mu tudi v cerkvi prestol v prezbiterij poleg škofovega prestola. V zapadni katoliški cerkvi je šele škof Ambrozij imel pogum, da je postavil cesarjev stol na drugo mesto. Konštantin pa je delal, kakor bi bil on vladar cerkve, sklicaval je škofove na posvetovanja, potrjeval ali zavračal njihove sklepe. S tem je cesar krenil na napačno pot, ki pelje v „cesaropapizem“. Svobodna naj bo cerkev od posvetne oblasti, če naj popolnoma izpolnjuje od Kristusa ji dano nalogo. Sicer pa je bil Konštantin dosti bistroumen, da ni pretiraval. Cerkev je bila vzrastla v nasprotju s svetno vlado, njeni škofje so bili možje božji, a cesarjevo prijateljstvo je pričelo spravljati na škofovske prestole cesarjeve može: in to je bilo cerkvi v pogubo.

Konštantin je krščansko vero proglasil kakor vero države; a s tem odlokom država še ni bila pokristjanjena.

Nravstveno popolnoma propadel narod mora zamreti, popboljšati ali prenoviti se ne da.

Cesar pa je moral kaj ukreniti zoper pogane, sicer se je bilo bati, da se prej ali slej spuntajo zoper vladarja.

Še predno je bil Licinij premagan, je cesar prepovedal v zasebnih hišah opravljati poganske daritve. Sicer so se poganom pustile verske vaje proste. Saj so gotovo cesarju tudi škofje tako svetovali, kajti katoliška cerkev drugovernikov nikdar ne preganja, če mirno ostanejo pri svojih verskih vajah in ne napadajo katoličanov. Le v kolikor je bilo pogansko bogoslužje nenravno in pohujšljivo, ga je prepovedal. Tako je bilo prepovedano v Feniciji skrajno nenravno Venerino bogoslužje in v Egiptu silno pohujšljivo češčenje reke Nila. Tudi iz visokih državnih služb Konštantin poganov ni izključeval, pač pa je državnim uradnikom prepovedal, udeleževati se javnih poganskih žrtev.

Ob sklepu Nicejskega cerkvenega zbora je Konštantin škofo poučeval, kako naj pridobivajo pogane. Dejal je: „V prvi vrsti je treba pogane privedi tja, da bodo po položaju kristjanov pozeleli. Treba jih je včasih podpirati, treba hraniti jih ali pridobiti jih z darovi. Lepih naukov malo-kdo ljubi, ker resnica malokomu ugaja, zato se mora posnemati pametnega zdravnika, ki ima za razne bolezni razna zdravila.“

Za krščanske siromake je cesar dajal veliko denarja, zato so vsi berači postali kristjani. Kdor je imel škofa prijatelja, bil je gotov, da so mu naklonjeni sodniki; kdor je torej hotel dobiti pravdo, postal je kristjan. Cesar se je javno spoznaval kot kristjan: ako je kako mesto iskalo pri cesarju posebne milosti, postalo je naenkrat vse mesto krščansko, podrli so poganske temple in strli podobe bogov. Kdor je hotel priti v visoke državne službe, postal je kristjan, vedoč, da ima zdaj do smotra gladko pot. Zlasti pa so morali cesarski namestniki biti kristjani. Povsod je dal Konštantin graditi novih cerkev. Zgradil je krasno cerkev nad Svetim grobom v Jeruzalemu, krasne cerkve je zidal v Nikomediji, Antijohiji, Heliopolu in drugod in vse te cerkve je dal okrasiti z zlatom in srebrom v najobilnejši meri.

Tako je Konštantin spreobračal ljudi, ali spreobrnjenci so bili po tem. Malopridna sodrga se je pričela vrvati v svetišča.

Cesar, ki je toliko storil za krščansko cerkev, pa sam niti kristjan ni bil. Šele, ko je na smrt obolel, se je dal krstiti in je umrl na binkoštni praznik l. 337.

Julijan odpadnik.

Poganstvo v rimski državi je bilo kakor ogenj, ki tli pod pepelom. Julijan je še enkrat pihnil vanj, da je s plamenom vzplapolalo, preden je za vedno ugasnilo. Julijan, dasiravno v krščanski veri rojen in odgojen, je očitno zatajil sveto vero ter je postal povsem nevernik. Že v svoji mladosti je težko zakrival svoje pogansko mišljenje. Kakor hitro pa je nastopil vlado, vrgel je krinko strani. Pogani so se zbirali okoli njega kakor čebele, ki hočejo rojiti, okoli svoje izvoljene matice.

Čudimo se, da se je Julijan, rodом kristjan in stričnik cesarja Konstantina, tako vnel za pogansko vero. Pa vse nam je jasno, ako pomislimo razmere, v katerih je mladi Julijan vzrastel. Mati mu je umrla precej po porodu; očeta in brata in vse druge sorodnike mu je usmrtil cesar Konstantin, ker se je bal, da bi mu bratje hrepeneli po prestolu. Krščanski vladarji, ki davijo brat brata, so dali pobiti Julijanu očeta, ali potem ni umevno, da je mlado srce začelo črtiti sorodnike in s sorodniki vred njihovo vero? V šoli je imel Julijan najprej poganske učenike. Potem je bil izročen Evzebiju, arijanskemu škofu v Nikomediji. Ta škof je bil, kar se vere tiče, zelo omahljiv, in tedaj tudi svojega učenca ni mogel v veri utrditi. Arijanci niso verjeli, da je Jezus pravi Bog, ta nauk pa je jedro svete katoliške vere. Kaj si je mogel Julijan o krščanski veri misliti, če ga je krščanski škof učil, da Kristus ni Bog? Kot mladenič je prišel Julijan v Atene učiti se modroslovja. Tam je bil Bazilij njegov sošolec pa tudi Gregor Nacijanski, ki je o cesarjeviču rekel: „Kako nevarnost si s tem človekom vzgaja cesarstvo.“

L. 355. je bil Julijan imenovan cesarjem in poslan v Galijo, kjer si je s svojo delavnostjo, čistostjo in z lepimi svojimi bojnimi uspehi pridobil naklonjenost armade. L. 361. prišel je po smrti Konstantinija kot vrhovni vladar v Konstantinopol. Mladi cesar se je hotel najprej oprati krščanstva in je dal izvršiti na sebi tavrobolij: Zaklal se je bik in kri zaklane živali se je čez darujočega razlila. Kristjani so

bili razcepljeni, ker je skoraj večja polovica ljudstva se pridružila arijanski krivi veri; od cesarjev povzdignjeni dvorni škofje dajali so slab zgled, mnogo kristjanov se v življenju za krščanska načela ni brigalo. Šole so bile večinoma še poganske, med pogani je bilo mnogo učenjakov, kaj čuda, da je Julijan upal poživiti staro poganstvo in v njem najti novih življenskih moči za napredek svoje države.

1. Je hotel cesar dati poganstvu novo obliko, in sicer je je hotel cesar preustrojiti po krščanskem zgledu. Modroslovje naj bi bilo jedro verskih nauk; poganska duhovščina naj se hierarhično uredi, da bo podobna krščanski hierarhiji; poganski duhovniki naj se pripravljajo s študijami za svoj poklic, naj se jim prepove pohajati gostilne in gledališča; v svetiščih naj se vedno poučuje in naj bo vsakdo izobčen, ki se poganskih verskih vaj ne udeležuje.

Cesar je hotel, da poganstvo posnema tudi dobra dela kristjanov. Ustanavljal je bolnišnice in sirotišnice. „Sramotno je za nas,“ piše cesar v nekem pismu; „da Galilejci, ki so sovražniki naših bogov, poleg svojih revežev vzdržujejo še naše, ki smo jih pustili brez pomoči!“

2. Potem je cesar hotel krščanstvo izpodkopati s pospeševanjem notranjih prepиров. V katoliški cerkvi se je v tisti dobi vršil prevrat, podoben prevratu, ki ga je cerkev doživela pozneje v reformaciji. Večja polovica vernikov je odpadla h krivi Arijevi veri. In to krivo vero je cesar Julijan na vso moč podpiral. Potem je podpiral tudi Jude.

Hudobni odpadnik je hotel osramotiti prerokovanje Jezusovo, ki je v templu dejal: „*Ne bo obstal kamen ob kamenu.*“ Pozval je tedaj Jude, naj si iznova sezidajo svoj tempel in jim je za stavbo obljubil veliko denarja. Ko so Judje spoznali, da se cesar ne šali in da hoče obljubo izpolniti, privrela je množica Judov v Jeruzalem, da pomaga pri delu ali z rokami ali z denarji. Tudi pogani so se dela udeležili, ne sicer iz ljubezni do Judov, marveč iz sovraštva zoper kristjane. Sv. Ciril, škof Jeruzalemski, pa je zaupal na božjo pomoč ter poprej trdil, da se stvar ne bo posrečila in da bodo obveljala prerokovanja Danijelova in Kristusova. Pričelo se je delo; dovažali so gradivo; a po noči je nastala taka burja, da je vse raznesla. Drugi dan so zopet začeli delati, pa potres je zemljo tako stresel, da ničesar niso mogli opraviti. Črez par dni so se dela zopet lotili, a zgodil se je čudež, ki ga pripoveduje celo poganski zgodovinar Amijan: „Zemlja je metala strašne ognjene

krogle iz sebe, ki so delavce požgale, da jim ni bilo mo- goče ostati na stavbišču; ker jih je ogenj stalno preganjal, so končno popustili delo.“

3. V svojih spisih je cesar krščanstvo naravnost po- bijal. Templi, ki so se bili dali kristjanom, da služijo kot cerkve, so se poganom vrnili in cesar je gradil nove. Cerkvi in duhovščini je jemal dohodke, vsak Galilejec, tako je na- zival kristjane, je bil izključen od javnih služb. Galilejcem je cesar zaprl šole, učiteljem je prepovedal poučevati krščanske otroke, pri sodnijah za kristjana ni bilo več pra- vice. Mučiti pa cesar kristjanov ni hotel, ker bi se zasmilili ljudstvu, vendar pa bi se bilo pričelo preganjanje, ko bi cesar ne bil padel v vojski zoper Perze l. 363. Ustno izročilo pripoveduje, da je umrl z vzklikom: „Galilejec, zmagal si!“

A r i j.

Kar so trdovratni Judje in zaslepljeni pogani pod križem izpovedali o Zveličarju: „*Resnično, ta je bil Sin božji!*“ — to se je predrznil tajiti krivoverec Arij. Arij je bil iz Libije doma in se je šolal v Antijohiji pri učenikih, ki vere niso dosti poznali. Ako že viri, iz katerih je Arij zajemal, niso bili čisti, jih je pa sam popolnoma skalil ter učil, da Jezus Kristus ni pravi Bog, marveč le ustvarjen od Boga Očeta. Trdil je, da Kristus ni od vekomaj, sicer pa ima večjo čast in oblast, kakor vse druge stvari, katere je vse ustvaril on, zakaj Bog je presvet in prevzvišen nad svetom, kot da bi bil sam kaj ustvaril. Med Očetom in Sinom je neizmerno velik razloček in Kristusa le vsled tega Boga imenujemo, ker ni grešil, akoravno bi lahko bil grešil, resnični Bog pa Kristus ni bil. — Verska resnica, da je Jezus pravi živi Bog in istega bitja, kakor Bog Oče, je pa pglavitni in prvi nauk naše sv. vere, je temelj ka- toliške cerkve. Zakaj ako Kristus ni Bog, potem ne vemo več, je li njegov nauk resničen ali ne; ako Kristus ni Bog, nismo odrešeni, ker le sam Bog nas je zamogel z razžalje- nim Bogom zopet spraviti in mu za nas zadostiti.

Ko je Arij trosil take nauke po Aleksandriji, si je škof Aleksander prizadeval na vso moč, Arija zopet spraviti k pameti. A dobra beseda ga ni ganila, žuganje ga ni plašilo; trdovratno je ostal pri svoji zmoti. Škof Aleksander skliče tedaj cerkveni zbor v Aleksandrijo, ki je Arija izobčil

„in pogнал iz cerkve, katera moli božanstvo Kristusovo“. Pa ne da bi se bil Arij kazni ustrašil, zagotovil si je najprej doma svojih privržencev in potem je šel po svetu prijateljev iskat. In res je našel zelo veliko škofov, posebno škofa Evzebija v Nikomediji in škofa Evzebija v Cezareji, ki sta se za njegov nauk zavzela in sta se tudi na cesarskem dvoru potegovala za Arija. Cesar Konstantin izprva ni sprevidel hudobije Arijevih naukov ter je dejal, da so to otročji prepiri. Vendar bi bil rad imel v državi mir, zato je poslal škofa Hozija v Aleksandrijo, da posreduje med škofom Aleksandrom in Arijem ter ju spravi. A Hozij je zastonj govoril, ker Arij ni poslušal, in nemir in prepir je vedno rasel. Sedaj je obveljal nasvet katoliških škofov in cesar je sklical vesoljni cerkveni zbor v Nicejo.

V prostorni cerkvi v Niceji je zborovalo 318 škofov, večinoma jutrovcev, a tudi zapadne krščanske dežele so bile zastopane. Papeža Silvestra I. sta namestovala rimska duhovnika Vit in Vincencij. Prečasten je bil ta zbor, kajti bilo je veliko škofov, ki so imeli še znamenja muk, katere so bili v preganjanju prestali. Med drugimi imenujemo egiptovskega škofa Pafnucija, kateremu so v preganjanju za cesarja Maksimina izdrli desno oko in prerezali koleno. Cesar Konstantin je sv. moža visoko čislal ter ga je pogosto vabil na cesarski dvor. Tudi čudodelniki so bili med zbranimi škofi. Najbolj slovi pastir Špiridijon iz otoka Cipra, ki je bil postal duhovni pastir in škof. Ko je še doma pasel ovce, so neko noč tatje vdrli v njegov hlev, da bi ukradli nekaj ovac; a neka skrivna moč jih je do zore v hlevu zadrževala, da se niso mogli z mesta gani. Zjutraj se je pastir čudil svojim jetnikom in jih po svoji molitvi zopet oprostil, in jim je podaril ovna, da se niso zastonj trudili. Aleksander, aleksandrijski patrijarh, je s seboj pripeljal diakona Atanazija, svetlo zvezdo, ki je na tem zboru prikratk zasvetila.

Predsedovali so v papeževem imenu škof Hozij in rimska poslanca Vit in Vincencij. Ko se je zborovanje začelo, je prišel cesar sam v zbor. Evzebij stvar takole pripoveduje: „Ko so vsi škofi vstopili v cerkev, kjer je na obeh straneh bilo pripravljenih mnogo sedežev, se je vsak usedel na svoj prostor in molče so pričakovali cesarja. Precej potem so vstopili dvorni uradniki, a le tisti, ki so bili kristjani. Takoj so napovedali, da pride cesar, in vsi so vstali in cesar je bil videti, kakor božji poslanec, obsejan

z zlatom in z dragim kamenjem, prekrasna prikazen, jako lep in veličasten. Pri toliki visokosti pa je bil cesar ves krotek in ponižen, tako da je oči spoštljivo pobesil ter se na pripravljen zlat stol ni prej usedel, dokler mu škofi niso namignili.“

Zborovanje se prične. Škofi so nevoljni poslušali Arijev bogokletni nauk; vendar je tudi kakih dvajset škofov stalo na Arijevi strani. Arijanci so na vse načine zavijali svoj nauk o božjem Sinu, da bi iz zbora izšli neobsojeni, a ni se jim posrečilo. Zbrani škofje so povzdignili svoj glas ter odobrili nauk sv. cerkve, ki ga je posebno Atanazij z bistrim svojim umom krepko zagovarjal, „da je Sin božji enega bitja z Bogom Očetom“. Arijanci si niso vedeli več pomagati in so se nekaj časa še izgovarjali in obotavljali. Naposled pa so sklepe zbora podpisali vsi škofje razun dveh in razun Arija; krivoverce je tedaj zbor izobčil, cesar pa poslal v pregnanstvo.

Po smrti Aleksandra je bil v Aleksandriji Atanazij škofom izvoljen, mož poln svetega Duha, katerega je previdnost božja izvolila, da pastiruje Gospodovo čredo v silno nevarni dobi. Sicer majhne postave, a velikan po umu in junak po pogumu, se je Atanazij 46 let svojega pastirovanja potegoval za čast božjega Sina; petkrat je moral bežati v pregnanstvo, ker je arijancem vse zanke zmedel in vse njihove lažnive nauke razkril, a vsakokrat se je mogel zopet vrniti v svojo cerkev.

Arij pa je imel pri cesarju prijatelje, ki so zanj govorili. In tako se je zgodilo, da mu je cesar dovolil, vrniti se iz pregnanstva. Cesarja so tedaj prevarili, a Atanazij se je odločno branil, sprejeti Arija v cerkveno zvezo. Arijanci so z vso močjo na Atanazija pritiskali ter so sklenili, izpodriniti ga na vsak način. Dolžili so Atanazija, da je umoril škofa Arzenija, ter so odsekano roko umorjenega očitno kazali, a Arzenij sam se je skrival, da je bila laž arijancev verjetnejša. Cerkvni zbor v Tiru (335) je Atanazija zaradi tega zločinstva sodil. Arzenij, radoveden, kaj bo zbor v tej reči sklenil, je skrivoma prihitel v Tir ter je čakal odločbe. Po naključbi pa je Atanazij zvedel za njegovo stanovanje, in ker so ga arijanci na zboru moritve dolžili, je pripeljal živega in zdravega Arzenija v zbornico. Ker so se s to zatožbo arijanci osmešili, iztuhtali so drugo, ki bi naj Atanazija uničila. Pripeljali so žensko, ki je lagala, da jo je Atanazij nekdanj obiskal in zapeljal. Ata-

nazija je spremljal prijatelj, duhovnik Timotej. Ko oba stopita v zbornico, se precej Timotej zglesi ter vpraša žensko: „Ali je res, da sem jaz nekda bil pri tebi?“ In ženska je zagotavljala, da je bil vprašalec pri nji! Atanazijeva nedolžnost je bila s tem izpričana, a njegovi sovražniki niso mirovali. Pregovorili so cesarja Konstantina, da je poslal svetega škofa v pregnanstvo v Germanijo, kjer je bival v Treviru.

Ko je bil Atanazij v pregnanstvu, je Evzebij, škof v Nikomediji, pregovoril cesarja, naj Ariju dovoli, vrniti se v Aleksandrijo. Kriva vera je obhajala svoje zmagoslavje. V slovesnem sprevodu so spremljali Arija v mesto in veliko ljudi je navrelo od vseh strani gledat svečanosti. Pa na poti v cerkev Arij kar obledi, in neka telesna potreba ga obide. Stopi na stran, a zdaj ga zadene šiba božja; drob se je iz njega vsul in našli so mrtvega na stranišču (336).

Kmalu za tem je umrl tudi cesar Konstantin, in njegovi sinovi so sklenili, poklicati prognane škofo domov, tudi Atanazij se je vrnil v svojo škofijo. A Evzebij je Atanazija iznova tožil pri Konstanciju, ki je bil zavsem arijanec, da je zoper cesarja podpiral vstaše in še več drugih hudobij ga je dolžil. Atanazij je zopet zapustil svojo čredo ter je šel v Rim k očetu krščanstva, k papežu Juliju I., iskat brambe in zavetja. Sv. oče je l. 343. sklical v Rim zbor škofov, ki so Atanazija spoznali nedolžnim, a nasprotnike so obsodili kot sovražnike resnice. Toda cesar Konstancij je še vedno podpiral krivoverce, in papež Julij za zdaj ni mogel več doseči, nego da je bil sklican cerkveni zbor v Sardiko na Ilirskem (343), kjer bi se naj katoliški in arijanski škofje sešli, da bi Atanazijevo reč zopet in zopet preiskovali. Nad tristo skoraj samih katoliških škofov se je zbralo. Takoj je arijanska stranka spoznala, da tukaj ne bode našla posluha za svoje zvijače in laži, zavolj tega so se zboru umaknili in so se zbrali v bližnjem mestu Filipopelji. Slednjič so se vendar tudi cesarju nekoliko oči odprle nad predrznim nastopanjem arijancev, in dovolil je, da se katoliški škofje vrnejo v svoje škofije. Atanazija so v Aleksandriji z neizrečeno radostjo sprejeli; tožniki so preklicali svoje laži ter ga prosili odpuščanja.

Na sardiškem cerkvenem zboru je bila katoliška vera krivo vero premagala; pa zakon narave je tak, da ljulika, če se samo potrga in s korenino vred ne izruje, zopet raste. Arijanci nikakor niso mogli prenašati, da jih je sardiški zbor

ponižal, in zopet so se začeli gibati ter Atanazija vnovič tožiti, in ker je bil cesar popolnoma v njihove zanke zapleten, so imeli toliko vpliva, kakor nikoli poprej. Sklicali so s cesarskim privoljenjem cerkveni zbor v Arles (353), med tem ko je papež Liberij nameraval zbor obhajati v Ogleju. V Arlesu so arijanci imeli večino, in tedaj so katoličanom takoj predložili pismo, v katerem je bil Atanazij obsojen, da ga podpišejo. Katoliški škofje in papeževi poslanci so se branili, a ker jih je cesar silil, so se zbal, in vsi škofje s papeževimi poslanci vred so podpisali obsodbo Atanazijevo. Edini Pavlin, Trevirski škof, je ostal stanovit. Cesar ga je zaradi tega prognal v Frigijo.

Zdaj je papež Liberij prosil cesarja, naj skliče nov cerkveni zbor v Milan (355). Papežu ni bilo znano, da si arijanci ravno ta zbor želijo, ker so si bili tamkaj najbolj svesti cesarske pomoči. Iz zapadnih krajev se je zbralo kakih 300 škofov; jutrovcev je prišlo malo, ker jim je bila pot predaljna. Cesar Konštancij je hotel, da zbor privoli v obsodbo Atanazijevo in vsled tega je škofo pred se pozval ter od njih zahteval, da podpišejo obsodbo. Škofje so odgovorili, da bi to bilo zoper cerkvene postave, a cesar jim je dejal: „Moja volja vam bodi postava!“ Tistim, ki bi ne podpisali, pretil je s prognanstvom.

Stanovitni so ostali samo Evzebij Verčelski, Dionizij Milanski in Lucifer Kaljarski škof in oba poslanca papeževa, vse druge je cesarsko pretenje tako prestrašilo, da so se sili vdali ter podpisali. Stanovitne škofo so uklenjene odpeljali v daljne kraje v prognanstvo, diakona Hilarija so poprej pretepli s šibami.

Bile so le-to čudne razmere: Cesar sklicava shode, ukazuje podpisovati, grozi škofom, preganja jih, kakor se mu poljubi! Tako je delal cesar v starem Rimu, tako se dela povsod, kjer se ne pripozna, da Kristusovo kraljestvo ni tega sveta, in da svetna oblast nima vladati v cerkvi. Cerkev je prosta, samosvoja družba, njeni poglavar je papež, in cerkev sodi v verskih in nravnih vprašanjih tudi cesarja in državo. Evropski narodi so se teh načel navzeli in ta načela so ustvarila svobodno Evropo. Koder pa cesar vlada državo in cerkev (cesaropapizem), se mora uničiti država in izgubiti sveta vera.

Cesarski namestnik v Egiptu je tedaj pripeljal v Aleksandrijo 5000 vojakov, obstopil škofovsko cerkev sv. Atanazija, vlomil cerkvene duri ter stopil oborožen v cerkev.

Nekaj vernikov so vojaki ranili, nekoliko jih celo umorili. Atanazij je mirno sedel na svojem škofovskem sedežu ter ni hotel odbežati; a prijatelji so ga siloma potegnili iz cerkve ter ga peljali skozi gnečo, medtem ko so ga vojaki kakor oslepljeni iskali še zmiraj v cerkvi. Tako je Atanazij zbežal in se je skrival v puščavi, da ga sovražniki niso zasledili.

A ne samo s silo so arijanci pritiskali na katoličane, tudi z zvijačo so jih hoteli preslepiti. Kovali in snovali so verska izpovedanja, ki so bila na videz pravilna, a pravzaprav vendarle polovična, da bi ž njimi pravoverne preslepili. In res so zvodili celo pravičnega škofa Hozija, da je tak sestavek podpisal; papež Liberij je neki tudi podpisal versko izpovedanje, ki je bilo sicer po besedi dobro katoliško, samo da ni imelo v sebi izraza: da je Sin božji istega bitja, kakor Bog Oče.

Ko je umrl cesar Konštancij, se je ž njim arijancem podrla njih zaslomba. Prosto ljudstvo pa itak ni bilo nikoli na strani arijancev, in prav je nekdo rekel: „Da so ušesa ljudstva bila svetejša, kakor srca arijanskih duhovnikov.“ Prosto ljudstvo bogokletnega nauka niti poslušati ni hotelo.

Cesar Julijan je dovolil vsem škofom iz prognanstva vrniti se domov. Sodil je tako: Če se katoličani in arijanci prepirajo, se bo krščanstvo najpreje podrlo in na njegovo mesto pride staro poganstvo. Ker so bili sedaj dobri pastirji zopet pri svoji čredi, so zoper volkove arijance nastopali ter jih do dobrega razgnali. V Galiji se je sv. Hilarij upiral zoper krivo vero; v Italiji sv. Ambrozij. Da Atanazij v Egiptu rok ni križem držal, je umevno. V Mali Aziji so se za sveto reč vojskovali sv. Evzebij, sv. Gregor Nacjanski in sv. Gregor Nisenski. V Siriji se je oglasil cerkveni pesnik sv. Efrem in iz Betlehema je svoj glasen glas povzdignil sv. Jeronim.

Slednjič je cesar Teodozij izdal znamenito postavo (380), v kateri se odločno poteguje za Nicejsko versko izpovedanje, ter vsem kristjanom katoliško vero naročuje.

Druge krive vere.

Za Arijem prihajali so še drugi krivoverci. Makedonijanci so učili, da sveti Duh ni pravi Bog. Obsodil jih je cerkveni zbor v Carigradu l. 381.

Sredi četrtega stoletja pričel je novo krivo vero Priscilijan. Ko ga je cesar dal obsoditi, je sv. Martin prosil cesarja milosti, in ob enem vladarja opominjal, da v cerkvenih stvareh on ni sodnik. Vsekako se je nad Priscilijanom, dvema diakonom in gospo Evhrocijo izvršila smrtna kazen. To je prvi slučaj, da so bili krivoverci na smrt obsojeni. Papež Siricij in škof Ambrozij sta tako postopanje obsojala.

Pelagij in Celestij sta tajila katoliški nauk, da človek brez milosti božje nič zaslužnega storiti ne more. Učila sta, da je človek zdaj še takšen, kakoršen je bil v raju, da ni podedovanega greha, da je krst nepotreben. Na cerkvenem zboru v Milevi (416) sta bila krivoverca obsojena in papež Inocencij I. je potrdil obsodbo. Končno je to krivo vero obsodil cerkveni zbor v Efesu l. 431.

Polpelagijci so učili, da človek dobro delo z lastno močjo prične, katoliška vera pa uči, da človek brez milosti za večno življenje zaslužnih del sploh ne more delati. To verstvo je obsodil cerkveni zbor v Arauziki l. 529.

Silno razširjena je bila Nestorijeva kriva vera. V Antiohiji je učil sloveči Teodor, da sta v Kristusu dve osebi. Za ta krivi nauk se je navdušeno zavzel Teodorjev učenec Nestorij. Nestorij je postal škof v Carigradu in je tudi tukaj širil svoje krive nauke. Verno ljudstvo je v cerkvi zoper lastnega škofa godrnjalo, a brez uspeha. Ako ste v Kristusu dve osebi, učil je Nestorij, potem je Marija le mati Kristusa človeka in se ne sme nazivati božja porodnica.

Ko je sv. Ciril, škof v Aleksandriji, zvedel o teh stvareh, se je odločno postavil za Marijino čast: „Kakor navadno ne imenujemo samo mater telesa, marveč mater celega človeka, četudi je duša od Boga ustvarjena, tako smemo o Mariji reči, da je božja porodnica, četudi je Beseda iz matere le meso postala.“

Nestorij svarila ni poslušal, očital je Cirilu, da se je slabo učil bogoslovja. Ciril je poročal o zadevi zdaj papežu Celestinu I., ki je sklical cerkveni zbor v Rim l. 430. Zbor je Nestorija obsodil, ali ker se Nestorij ni vdal, je cesar Teodozij sklical cerkveni zbor v Efez l. 431.

Nestorij je mislil, da bo na zboru Cirila lahko zmagal. Nestorij je prišel s 16 škofi in Ciril s 50 tja. — Zbor je začel zborovati, in sicer v stolni cerkvi, ki je bila kakor nalašč „božji porodnici“ posvečena. Nestorij je došel v

Efez z oboroženim spremstvom, kakor bi bil prišel na vojsko. Trikrat je zbor vabil Nestorija, naj pride v zbornico, a ta jim slednjič niti ni odgovarjal več, in ošabni vojaki, ki so stražili pri njegovem stanovanju, so škofom celo nagajali. — Že v prvi seji so Nestorijev nauk zavrgli, Cirilov nauk pa so odobrili ter proglasili kot nauk svete katoliške cerkve: „Ako kdo ne spozna, da je Kristus zares Bog, in zatorej sveta Devica „porodnica božja“; ako kdo ne spozna, da je en Kristus, in sicer ravno tisti — Bog in človek skupaj; ako kdo med dve osebi razdeljuje, kar je v sv. pismu o Kristusu rečeno, naj bo iz cerkve izobčen.“ — Okoli 200 škofov je podpisalo ta sklep. Seja je trajala od zore do mraka, in ves dan so vsi katoliški Efežani težko pričakovali odločbe. Ko so že pozno zvečer zvedeli versko resnico, da je Marija božja porodnica, so katoličani radosti in veselja vriskali, ter so škofo častno spremljali v njihova stanovanja, tudi je bilo mesto na več krajih krasno razsvetljeno.

Cesar je Nestorija prognal v Sirijo ter zaprl v Apamejski samostan, a mesto njega je velel škofom voliti drugega škofa. Ciril je bil doma v Aleksandriji slovesno sprejet, kakor nekdam sv. Atanazij.

Za Nestorijem je nastopil Eutih, ki je učil, da je v Kristusu le ena narava, in sicer božja narava, v kateri človeška izgine, kakor kapljica v morju. Sv. vera pa uči, da je Kristus popolnoma Bog in človek v eni osebi. Carigrabski patrijarh Flavij je novi razpor naznanil papežu sv. Leonu I. Cesar Teodozij II. pa je sklical cerkveni zbor v Efez. Na tem zboru so imeli krivoverci večino in njihov voditelj Dioskur dal je patrijarha Flavija pretepati. Papežev poslanec je moral natihoma zbežati.

Kakor hitro je papež Leon izvedel, kar se je v Efezu zgodilo, je proglasil Efeški zbor kot „tolovajski zbor“ ter je vse ovrigel, kar so bili sklenili, Dioskura pa je izobčil. Tudi cesarju je pisal, naj skliče nov velik cerkveni zbor. Cesar Teodozij je l. 450. nenadoma umrl. Za njim je vladala njegova sestra Pulherija, ki se je omožila z vrlim vojskovodjo Marcijanom, ter je tega povzdignila na cesarski prestol. Nova vladarja sta papeža rada ubogala in sta sklicala veliki zbor v Kalcedon; tudi sta prognane pravoverne škofo poklicala domov in ostanke sv. spoznavalca Fabijana poiskala in v Carigrad prenesla ter častno pokopala v cerkvi apostolov.

Cesarica je sklicala cerkveni zbor v Kalcedon l. 451. Okoli 600 škofov se je zbralo. Najprej so preiskovali zapiske tolovajskega zbora in so razkrili sramotno in nasilno obnašanje Dioskura. Škofje, ki so v Efezu zoper Flavijana glasovali, so se izgovarjali, da jih je premagal strah. Nekateri so tudi naravnost spoznali svojo pregreho in so zbornico prosili odpuščanja. Že v tretji seji so Dioskura odstavili, Evtiha pa vnovič obsodili, pa tudi katoliški nauk so po besedi lista, ki ga je Leon poslal, jasno razložili. Ko se je čital Leonov list, so očetje enoglasno klicali: „To je vera očetov, to je vera apostolov, mi vsi tako verujemo. Peter je po Leonu govoril, tako so apostoli učili!“ Tiste, ki so na tolovajskem zboru z Dioskurom glasovali, sprejeli so škofje milostljivo zopet v cerkveno občestvo.

A s tem prepir ni bil končan, pričele so se divje homatije zlasti v Egiptu, kjer je bilo mnogo pristašev nove vere.

Tako je izdal zdaj še cesar Baziliok (475—477) cesarsko okrožnico, v kateri je zavrgel verski list Leonov in sklepe kalcedonskega zbora. Blizo 500 škofov je bilo tako omahljivih, da so okrožnico podpisali; a carigrajski patrijarh Akacij je stal kakor skala, in tako je samosilni vladar moral svoj ukaz preklicati. Njegov naslednik, cesar Ceno, je izdal (482) drug verski ukaz, ki ga je Akacij izmislil in napisal, ki bi naj pravoverne in monofizite zedinil in kojega tedaj zovejo henotikon, to je list zedinjenja. Ta listina pa ni niti monofizitov pridobila, niti katoličanom ni bila po godu. Feliks III. je Akacija opominjal na pravo pot; ker pa Akacij ni poslušal svarilnega glasu, ga je papež izobčil in odstavil (484). Še sedaj se Akacij ni hotel papežu pokoriti in tako sta se rimska in carigrajska cerkev razdvojili in razkolništvo je trpelo čez trideset let, dokler ni Justin I. (518—527) zasedel cesarskega prestola, ki se je s papežem Hormizdom z lepega pogodil. Za Justinom je tudi njegov stričnik cesar Justinijan odločno zagovarjal kalcedonski zbor, in tako bi se bila kriva vera celo skrčila, ako ne bi je cesarica Teodora skrivoma podpirala.

Teodora je dobila na svojo stran častilakomnega rimskega diakona Vigilija, kateri jej je obljubil delati v njenem smislu, ako mu pomaga do papeževe časti. Cesarica je papeža Silverija prognala na otok Palmarijo, kjer je kmalu umrl, a na njegovo mesto je vrinila Vigilija. A ko je bil Vigilij postavno izvoljen papežem, je zagovarjal pravo vero.

V pričetku sedmega stoletja trosil je carigrajski patrijarh Sergij novo krivo vero Monoteletov (enovoljcev). Učil je, da ste v Kristusu sicer dve naravi, pa da ima Kristus le eno, in sicer samo božjo voljo, ker človeška njegova volja se je popolnoma v njegovi božji volji zgubila, da tako ostane pravzaprav le ena božja volja in eno božje delovanje. To pa nikakor ni nauk svete katoliške cerkve, ker ona uči, da ima Kristus popolnoma človeško naravo, kakor mi drugi ljudje, da potemtakem mora tudi imeti človeško voljo, in če bi človeške volje ne imel, bi ne bil več popolnoma človek. Privržence Sergijeve so zvali monotelete, edinovoljce. Zoper novo zmoto se je v Aleksandriji vzdignil menih Zofronij, ki je kmalu potem postal škof v Jeruzalemu.

Ko je Sergij slišal, da je Zofronij v Jeruzalemu po-
višan, zbal se je za svojo novo vero in je pisal papežu Honoriju I. zvit list o novem prepiru. Honorij ni videl mu postavljenih zank in stvari ni prav pretehtal, ampak je le površno odgovoril, še celo pohvalil je Sergija, da mu je za cerkvene reči toliko mar. Papež je mislil, da se jutrovcji zopet zaradi kake besede pričkajo in ni sprevidel, da se gre za apostolsko vero; vsled tega je tudi prepovedal, da ne smejo več niti o eni niti o dveh voljah v Kristusu govoriti in pisati. V papeževem listu se nahajajo te-le besede: „Mi izpovemo eno voljo Gospoda svojega Jezusa Kristusa.“

Vatikanski cerkveni zbor (1870) je proglasil kot versko resnico, da je papež, kadar o veri govori, nezmotljiv. Nasprotniki tega verskega člena se pa pozivljajo ravno na papeža Honorija I. ter trdijo, da je iz njegovih besed jasno, da se je v veri zmotil, ker le o eni volji Kristusovi govori. Ako pa se je en papež zmotil, pravijo dalje, kdo nam je porok za druge, da se ne zmotijo. A besede Honorijeve: „mi izpovemo eno voljo v Kristusu,“ nimajo tega pomena, kakor bi papež bil človeško voljo Kristusovo tajil in samo njegovo božjo voljo priznal. Omenjene besede le pomenijo, da človeška volja v Kristusu božji volji nikdar ne nasprotuje, da človeška volja zmiraj eno in tisto hoče, kar njegova božja volja; kakor postavimo tudi mi govorimo o dvojih dobrih prijateljih, da sta ene volje in enega srca, s tem pa gotovo ne tajimo, da ima vsaki lastno svojo voljo, in da vsakemu lastno srce v prsih bije.

S to zadevo se je pozneje bavil šesti vesoljni cerkveni zbor v Carigradu l. 680.

Papeževi poslanci so s seboj iz Rima prinesli Agatov „verski list“, ki so ga zahodni škofje na rimski sinodi (ali zboru) odobrili. V Carigradu so tudi iztočni škofje sprejeli ta verski list. Največ je bilo Enovoljcev še na libanonski gori, ki so se po svojem očaku Janezu Maronu zvali „maroniti“, ki so se pa leta 1182. zopet spravili z rimsko cerkvijo. Sklepe carigrajskega zbora je papež Leon II. potrdil. — Ta zbor je proklel Sergija in „ž njimi tudi Honorija, ki je bil one krive vere pospešitelj.“ Zopet iz tega izreka sklepajo nasprotniki papeževe nezmotljivosti, da je baje šesti vesoljni zbor sam bil prepričan, da se je Honorij zmotil v veri, sicer ga ne bi bil proklel. Pa navedene besede nikakor nimajo pomena, ki ga jim sovražniki vrivajo. Honorij ni bil krivoverec in zbor ga tudi ni proklel kot krivoverca, zbor Honorija le graja, ker je po svoji malomarnosti in neskrbljivosti pospeševal krivo vero. Ako hišni gospodar domačim v nemar pripušča kletne ključee in se njegova družina vsled tega opijani, zategadelj gospodar sam še ni pijanec, pač pa je nezmernost svojih zakrivil in pospeševal. Tudi so na carigrajskem zboru brali Agatov list, v katerem papež tako-le govori: „Apostolska Kristusova cerkev v Rimu po milosti božji, nikdar niti ni apostolskih potov zapustila, niti je niso premotile ali premagale krivo-verske novotarije.“

Sv. cerkveni očetje — zagovorniki sv. vere.

Kadar je sila največja, najbližja je božja pomoč. Svojo pomoč je obljubil Kristus cerkvi in dal ji jo je, ko je bila potreba velika. Dal je svoji cerkvi ne cesarje, da jo branijo, ne učenjake, da jo zagovarjajo s človeško modrostjo, dal ji je svetnike, ki so z zgledom in navdušeno besedo zavračali krivo vero.

Sv. Atanazij.

Najsrčnejši boritelj zoper Arija in najpogumnejši branitelj katoliške vere je bil sv. Atanazij. Rodil se je v Aleksandriji okoli leta 298. od krščanskih staršev. Vzgal ga je škof Aleksander, ki je fanta vzel na svoj dvor in

tukaj se je pridno učil bogoslovskih in drugih znanosti. Kot odrasel mladenič je šel v puščavo k sv. Antoniju in se tam naučil poznati samega sebe, zatajevati svoja nagnjenja in sveto živeti.

Leta 319. je postal diakon aleksandrijske cerkve in leta 325. je spremljal svojega škofa na cerkveni zbor v Nicejo, kjer se je potem prvikrat poskusil z arijanci. Pred smrtjo je škof ljubljenega diakona duhovnikom priporočil kot naslednika. Ko je pa popraševal po njem, ga ni bilo nikjer najti, in tedaj je Aleksander izgovoril preroko besedo: „Meniš, Atanazij, da se boš odtegnil, a motiš se.“

Po Aleksandrovi smrti so Atanazija poiskali ter ga izvolili škofom. Kot višji pastir je vedno lepo pasel čredo svojo, ter jo je branil zoper krive preroke. Sovražniki so ga obrekovali, a verno ljudstvo ga je pa kot svetnika častilo. Petkrat so krivoverci povzročili, da je bil prognan. A ljudstvo mu je ostalo vdano, in ko se je vračal, ga je vselej z živahnim veseljem sprejelo. Zgodovinar pravi: „Cerkve so bile polne radosti in povsod so Bogu darovali zahvalne daritve. Kjerkoli se je na potu mudil, povsod so ga škofje prijazno sprejemali.“

Bog je svojega služabnika večkrat čudežno obvaroval preganjalcev. Nekdaj se je bilo zgodilo, da je stopil v ladjo, da po Nilu zbeži pred biriči, ki so ga iskali. Že so sovražniki na drugi ladji blizu, ko Atanazij svojim zapove obrniti ladjo in sovražnikom veslati naproti. Ko se ladji srečate, poprašujejo zasledovalci po Atanaziju, a on jim da odgovoriti, da Atanazij ni daleč od tod in ga celo lahko dobijo. Takoj se biriči spravijo za Atanazijem, misleč, da se vozi ne daleč pred njimi. Atanazij pa se je varno peljal v Aleksandrijo. — Ko je bil Atanazij petokrat prognan, se je štiri mesece skrival po starih grobovih, ki se jih v Egiptu mnogo nahaja v puščavi. Končno je že ljudstvu pošla potrpežljivost in malo je manjkalo, da ne nastane upor zoper cesarja, ker je bil dal izgnati škofa-svetnika. Razmere so postale tako kočljive, da je cesar Valens preplašen dovolil, naj se Atanazij vrne. Drugi katoliški škofje, ki so se bili zamrzeli dvoru, so morali takoj svoje škofije pustiti, ter pustiti svoj prostor ljubljencem cesarja, Atanazija se cesar ni upal odstavljati. Po postavi bil je Atanazij majhen, vsled strogega posta ves suh, a v malem suhem možu je bival duh velikana. In pred takim duhom, ki je žarel ob enem v svitu sijajne svetosti, se je

klanjal svet in zmota se je morala ukloniti. — Pastiroval je v prid cele katoliške cerkve celih 46 let. Zgodovinar pravi o njem: „Njegovo življenje, njegovo bojevanje, njegov veliki um je bolj pospešil rast krščanstva, kakor oblast Konstantina Velikega.“ Umrli je v visoki starosti l. 373., ko je moč arijancev že pojemala in ko je že izhajala prva zarja zmage za vero na božanstvo Sinu božjega.

Najimenitnejši Atanazijevi spisi so: „Zoper arijance.“ V tem spisu poudarja božjo naravo Zveličarja ter sploh arijance zavrača, ki so napačno tolmačili besede sv. pisma. Dobra je njegova „Beseda zoper pogane“, v kateri dokazuje, da mora Kristus biti Bog in njegova vera božja, sicer bi nas ne bil mogel odrešiti. Pisal je še dva zagovorna lista; prvega „Do cesarja Konstantina“, v katerem zavrača obrekovanja svojih sovražnikov; drugega „O svojem begu“, v katerem dokazuje, da ni iz strahu bežal iz škofije, marveč ubogal le svojega učenika, ki je velel bežati v drugo mesto, ako nas v enem preganjajo. — Ko je živel prognan v Trevirih, popisal je „Življenje sv. Antona“ puščavnika, da bi redovniki imeli lep zgled pravega meniškega življenja.

Vedno na begu in vedno v nevarnosti je vendar napisal lepo število knjig, ki pričajo o učenosti in gorečnosti.

Sv. Hilarij.

Kakor Atanazij na Jutrovem, tako hrabro se je na zahodu boril sv. škof Hilarij zoper arijance za pravo sveto vero. Rodil se je leta 320. ter je bil imenitnih, premožnih a poganskih staršev sin. V Galiji so takrat cvetele znatnosti, pa tudi razuzdano in pohotno življenje se je močno šopirilo po deželi. Mladenič Hilarij si je hitel nabirati znanosti, kakor si nabira čebelica medu, a razuzdanega življenja se je skrbno ogibal. Kmalu je tudi spoznal, da poganski nauk nima pravega jedra. Hilarij je trkal na vrata resnice in odprle so se mu. Resnica pa je Kristus, ki je govoril: „*Jaz sem pot, resnica in življenje.*“ Pridno je čital sv. pismo in od Boga razsvetljen je precej spoznal, da je resnica tu doma in da je edino le krščanski nauk „resničen in opravičen sam na sebi, bolj zaželen kakor zlato in celo drag kamen.“ — Hilarij je stopil v sv. cerkev in ž njim vred njegova žena in njegova hčer. Bil je pa tako izgleden kristjan, da so ga izvolili škofom. Kot škof je tistim, ki so se potegovali za sv. vero, stopil na čelo in

se je na vso moč zoperstavljal arijancem. Njegov nadškof Saturnin, ki je bil ves arijanec, je vsled tega na cesarskem dvoru dosegel, da je cesar Konštancij, ki je bil arijancem prijazen, Hilarija prognal na Jutrovo. Kot prognanec se je Hilarij udeležil cerkvenega zbora v Selejciji (359), kjer je tako dobro zagovarjal katoliško vero, da so arijanci, da se ga zopet iznebijo, cesarja nagovorili, naj mu dovoli, vrniti se domov.

Koliko je pač bilo veselje v Piktaviju in po vsem Zahodnem, ko se je vračal dobri pastir. Dober vojak in junak pa ne dene meča strani, dokler je še kaj sovražnikov. Tako je tudi Hilarij doma nadaljeval boj zoper arijance, dokler ni sovražnika popolnoma premagal in zapodil iz dežele. Zgodovinar Sulpicij Sever pravi, da je prav Hilarij celo Galijo obranil arijanske krive vere, in da zasluži po pravici in resnici ime „zahodnega Atanazija“. Umrl je l. 366. Svet dolgo ni vedel za njegov grob, in šele v najnovejšem času so našli njegovo rakev tik škofijske cerkve v Poitiersu.

Med njegovimi spisi nahajamo dva „lista na cesarja Konštancija“, v katerih cesarju odkritosrčno in naravnost očita, da se po krivici meša v cerkvene zadeve, in da po svoji trmoglavosti razdira edinost cerkve. On pravi: „Tokrat sem Kristusu dolžen, da spregovorim, Konštancij, sedaj ti povem, kar bi Neronu, Deciju in Maksiminu bil povedal. Zoper Boga se vojskuješ, svetnike preganjaš, sovražiš oznanovalce Kristusove, razdiraš vero, trinog si, ne v človeških, marveč v božjih rečeh. Vernega se hliniš, pa si le nov sovražnik Kristusov ter pot pripravljáš antikristu in njegove skrivne namene pospešuješ.“ — Enako oster je njegov „list do škofa Avksencija“, ki se je na cesarsko pomoč upiral. Poglavitno Hilarijevo delo pa je spis „O presveti Trojici“. V tej knjigi tolmači veliko skrivnost svete vere, namreč nauk o večnem rojstvu edinorojenega Sinu božjega, ki je enega bitja z Bogom Očetom. Da je Kristus pravi Bog, dokazuje posebno iz sv. pisma. Naslanja pa svoj nauk na izrek apostola Pavla: „*Glejte, da vas kdo ne zapelje s posvetno modrostjo in prazno zvijačo po človeškem nauku, in ne po Kristusu, ker v njem prebiva vsa popolnost božanstva telesno*“ (Kološ. 2.); in na besede Kristusa samega: „*To je večno življenje, da spoznajo tebe, samega pravega Boga, in Jezusa Kristusa, katerega si poslal.*“ (Jan. 17.)

Sv. Bazilij Veliki.

Bazilij je rojen v Cezareji, glavnem mestu Kapadocije, okoli l. 330. Bil je najstarejši sin premožnih, pa tudi poštenih krščanskih staršev. Mati Emelija je pobožno odgojevala sinčka in stara mati Makrina ga je dobremu privajala. Bazilij sam je pozneje večkrat pravil: „Nikdar ne pozabim dobrega vpliva, ki so ga imele besede in zgledi spoštovane gospe (Makrine) na moje še nežno srce.“ Najprej je obiskoval domače šole v Cezareji, potem pa je pohajal višje šole v Carigradu in v Atenah. V Atenah je sklenil s svojim rojakom, sv. Gregorijem Nacijancem, sveto prijateljstvo. Ko se je bil vrnil v Cezarejo, obiskal je pobožne menihe v Siriji, v Palestini in v Egiptu. Strogo življenje menihov napravilo je na Gregorija resen vtis. Vrnivši se domov, razdelil je vse svoje premoženje med uboge in je poleg vasi Amezi, kjer ste njegova mati in sestra Makrina v nekem samostanu služili Bogu, živel kakor redovnik. Za nekaj časa se mu pridruži v samoti sv. Gregorij. Prijatelja sta bila enih misli in enega srca; skupaj sta molila, psalme prepevala, učila se sv. pisma, pa tudi skupaj sta delala in si s svojimi rokami služila kruh.

Cezarejski škof Evzebij je Bazilija prisilil, da se je dal v duhovnika posvetiti. Po Evzebijevi smrti (370) pa je bil Bazilij izvoljen njegovim naslednikom ter je postal metropolit za Pont in Kapadocijo. Zoper arijance je stal kakor skala nepremagljiv, in niti cesarska namestnika Modest in Demosten, niti cesar Valens sam ni mogel omajati njegove stanovitnosti. Valens je poslal svojega namestnika Modesta v Pont, da bi pripravljaj tja arijanski veri pot. Pa katoliške vere nikakor niso mogli zatreti, dokler jo je branil sv. škof Bazilij. Modest se je tedaj hitro spravil nad škofa samega ter mu je očital, da se drzne verovati drugače, kakor cesar veruje. Modest je Baziliju pretil, da mu bo vzel premoženje, da ga bo prognal in mučil čeprav do smrti; a Bazilij mu mirno odgovori, da vse to, s čim mu preti, njega ne more zadeti. Kdor nima nič, rekel je škof, onemu se nič vzeti ne more; prognanstva ne poznam, ker sem povsod po vsem božjem svetu doma; muk ne bom občutil, ker že skoraj nimam telesa; smrt mi je pa celo draga, ker me hitreje pripelje k Bogu.“ Seveda Modest s takim možem ni nič opravil.

Cesar sam je sovražil sv. Bazilija. Zaukazal je, izgnati ga v prognanstvo, a prav tisto noč na smrt zbolí šestletni sinek cesarjev, in cesarica je po hudih sanjah spoznala, da je krivica, ki se Baziliju godi, zakrivila njeno nesrečo, in da se sam Bog poteguje za svojega sv. škofa. Takoj je cesar preklical pismo in je prosil sv. Bazilija pomoči. Škof je zdaj zahteval, da se cesar zaveže sina izrediti v katoliški veri. A omahljivi cesar je naprosil arijanskega škofa, da mu je sina krstil, in res je otrok precej po krstu umrl. Cesar svojega greha tudi sedaj ni spoznal, togotil se je nad nedolžnim škofom, ter hitel podpisat pismo, ki Bazilija prežene v prognanstvu. Pa roka ga ni ubogala, in ni mogel podpisati. Slednjič se mu je roka začela tresti, groza ga je obšla, zdaj je pograbil pismo ter ga raztrgal; odslej je vernega škofa pustil pri miru.

Leta 368. je bila huda lakota po vsi deželi, in Bazilij je vsaki dan nasitil veliko ubožcev, ne samo cezarejskih, nego tudi zunanjih, ki so prihajali v mesto ter prosili živeža. Sam pa je živel tako ostro, da je Modestu mogel reči, da niti nima telesa. Umrl je na novega leta dan 379.

A Bazilij ni bil le velik škof, marveč tudi duhovit učenik katoliške cerkve. Najimenitnejša je njegova „Knjiga o sv. Duhu“, v kateri dokazuje božanstvo sv. Duha. Napisal je tudi „Nauk mladeničem, kako bi s pridom zamogli čitati knjige poganov“. On pravi krščanskim mladeničem, da jih za njihov pravi poklic sicer sv. pismo najbolje odgojuje, pa dokler so še premladi, da bi sv. pismo razumeli, naj si svoj razum po drugih spisih ostrijo. „Kdor gre v boj, se prej doma vadi boriti, in vaja mu je potem v pravem boju v prid. Najprej se moramo navaditi solnce gledati v vodi, potem šele je mogoče oči upreti v solnčno luč. Tako se tudi vi mladeniči vadite po spisih poganskih modrijanov in govornikov, da potem lažje razumete visoki pomen sv. pisma. Nikako pa ne smete poganskim pisateljem izročevati krmila, da bi vas zapeljali, kamor jim je drago, ampak kar je dobrega, posnemajte, kar je pa strupenega, tega se ogibajte.“

Redovnikom na Jutrovem je Bazilij napisal „meniške postave“, ki veljajo še dandanašnji, in med Jutrovci razkolniki sploh ni druge vrste redovnikov, kakor sami „Bazilijci“. — Sestavil je cerkveni obrednik, ki je v izhodnih cerkvah še sedaj merodajen.

Sv. Gregorij Nacijanec.

Gregorij je rojen okoli l. 329. v Kapadociji. Njegov oče je bil nekaj časa krivoverec; ko pa se je bil spreobrnil, postal je duhovnik in celo škof. Mladega Gregorija je mati Nona skrbno odgojevala ter njegovo srce razgrevala za vero Jezusovo. Prve šole je dovršil v Cezareji, kjer se je tudi seznanil z Bazilijem, a potem se je v Aleksandriji in v Atenah do dobrega izšolal. Že mož sprejme sveti krst in precej obljubi s svojimi znanostmi edino le Bogu služiti ter si pobožnost izvoli v svojo nevesto.

Bazilij je prijatelja povabil na neko posestvo v Pont, kjer sta kakor redovnika živela in se veselila, ko sta pogrešala najpotrebnejših reči; le samo z znanostmi sta se pečala ter preživela najlepše dni svojega življenja. Gregorij se nikakor ni mislil mešati v verske prepire tistega časa; pa prilično se je vendar zgodilo, da je postal borilec za božanstvo Sinu božjega, kakor je tudi zelo temeljito tolmačil skrivnost presvete Trojice. V tihi samoti in pri svojem prijatelju je Gregorij našel zadovoljnost, veselje in mir. A otroška dolžnost ga je primorala, da je mesto miru zopet zapustil ter hitel staremu osemdesetletnemu očetu na pomoč. Okoli božiča leta 361. ga je oče nenadoma in tako rekoč po sili posvetil v mašnika. Tolike časti se je Gregor čutil nevrednega ter je nevoljen zbežal nazaj k svojemu prijatelju Baziliju. Kmalu se je potolažil ter vdal očetovi volji in prošnjam krščanske občine. Vrnil se je v Nacijanec, kjer je bil desna roka svojemu očetu do njegove smrti.

Tudi Bazilij je postal leta 364. duhovnik in leta 370. škof v Cezareji. V Kapadociji so bili ravno uredili novo škofijo Sasimo, ki jo je Bazilij zdaj ponujal svojemu prijatelju. Gregorij je težko prenašal, da ga je Bazilij obsodil na revno in ubogo škofijo, a vendar ga lepo zagovarja, rekoč: „Moj prijatelj je gledal samo na duhovno korist in božjo čast ter je tudi dolžnosti prijateljstva zanemarjal, kadar je šlo za božjo reč.“ — Sasimske škofije pa Gregorij ni nikoli vladal, ker mu je sosedni nadškof Antim, ki je bil nasprotnik Bazilija, zabranil priti v škofijo. Gregor je torej bil pomožni škof v Nacijancu, kjer je ob času velike suše deloval posebno dobrodejno. Za očetom prevzel je škofijo on in jo sam vladal.

Med tem mu je umrl mlajši brat Cezarij, dvorni zdravnik v Carigradu, in njegova ljubljena sestra Gorgo-

nija, s katero se je ob zadnji njeni uri pogovarjal o veselju v večnosti. Slednjič mu tudi umrje stara mati Nona; v Selevciji ga je dohitelo poročilo o smrti prijatelja Bazilija. Potožil se je tedaj svojemu prijatelju Gregoriju v Nisi, ki ga je vprašal, kako da se mu godi? — „Prav hudo“ je rekel; „Bazilija nimam več, Cezarija pogrešam, svojega duhovnega in svojega lastnega brata. Oče in mati sta me zapustila. Telo mi je bolešno, starost me tare, skrbi se kopičijo, cerkev je brez pastirjev.“

Sedaj so se oglasili duhovniki in katoliško ljudstvo v Carigradu ter prosili Gregorija, da bi prevzel izpraznjeno škofijsko stolico v glavnem mestu. Le nerad je privolil, in šele, ko so mu prijatelji očitali, da mu ni mar za občni blagor cerkve, se je napotil v Carigrad. Razvajena gospoda Carigrajska je gledala slabotnega prišleca, ki je bil tako revno oblečen, in se ni mogla nič kaj prav za njega navdušiti. Arijanci pa so ga zaničevali in se mu smejali. Stanje katoliške občine v Carigradu je bilo prežalostno, ker so za cesarja Valenta bili arijanci katoličane popolnoma obvladali. Le nekoliko razkropljenih ovac je našel, ki jih je zbiral v borni kapelici svojih sorodnikov. Pa iz kapele je nastala kmalu velika cerkev, ki je komaj obsegala vse vernike, ki so se na gorečo besedo dobrega pastirja spreobrnili. Imenoval je tedaj to cerkev Anastazijo, to je vstajenje, na spomin, da je tu v Carigradu tako dolgo zatirana katoliška vera zopet vstala. Vedel je tako lepo govoriti in tako duhovito tolmačiti sveto pismo, da se je kar trlo ljudstva pri njegovih pridigah; ker mu je srce gorelo, je ogenj ljubezni tudi mrzla srca poslušalcev hitro razgrel. Krivoverci pa so ga črez vse črtili in preganjali ter si poleg njega postavili drugega škofa. Hišo, kjer je stanoval, so mu razdrli ter sklenili zavratno ga umoriti. A „*ljubezen je potrpežljiva, vse pretrpi, vse prenese.*“ (I. Kor. 13.) Tudi Gregorij je rad prenašal vse nadloge, da se je Bog povelical in da se je prava vera širila. Pozneje je cesar Teodozij velel arijancem vse cerkve v Carigradu vzeti, a Gregorija je tako čislal, da ga je nekoč očitno pred vsem ljudstvom objel.

V Carigradu se je leta 381. obhajal drugi vesoljni cerkveni zbor, in ker so pretresovali tudi zadeve Carigrajske cerkve, so takoj nekateri, posebno egiptovski škofje, oporekali zoper nepostavno izvolitev Gregorija za carigrajskega škofa. — Gregorij jim sicer pojasnjuje, da se nikakor ni vrival za škofa, da je le prisiljen ubogal in prevzel to čast. Toda

nasprotniki niso nehali ter so poudarjali posebni kanon, to je posebno cerkveno postavo, ki jo je zbor v Niceji sklenil: da škof ne sme svoje škofije z drugo škofijo zameniti, a Gregorij da je že itak škof v Sasimi. Tedaj svetnik vstane v zboru in pove: „Ljubljeni tovariši in sopastirji črede Jezusove! Ne spodobi se nam, ki drugim mir oznanujemo, da bi se med seboj prepirali. Sem li jaz vzrok razprtije, porečem s prerokom: Vzemite me in vrzite me v morje, da potolažite vihar, ki ga pa sicer nisem jaz zakrivil. Rad se vrnem v priljubljeno mi samoto, da ne kalim miru v občini. Le en dolg moram odslužiti, namreč smrt, in sem jo Bogu dolžan; in le to vas prosim, da povzdignite na škofijski sedež moža, ki bo kaj maral za sv. katoliško vero.“

Verniki so ga prosili, da jih ne zapusti, cesar sam bi ga bil rad zadržal, a Gregorij je ostal stanovit. Poslovil se je še pri svoji čredi in potem je odjadral. Zadnje svoje dni je preživel na očetovem selu blizu arijanca in pisal veliko lepih knjig ter „se razveseljeval v senci tistih dreves, ki jih je še kot fant bil sadil in gojil“. Umrl je l. 389.

Gregorij slovi posebno kot cerkveni govornik; vsled tega nahajamo med njegovimi spisi največ govorov, v katerih je razkladal resnice svete vere ter je branil katoliško cerkev pred njenimi sovražniki. Cenimo ga tudi začetnika mrtvaških govorov, ker je slavo govoril bratu Cezariju, sestri Gorgoniji, svojemu očetu in tudi prijatelju Baziliju. Dobro znana je njegova knjiga, ki jo imenuje „Besedo o Bogu“; ker je namreč bil zbežal očetu, ko ga je v mašnika blagoslovil, je svoj beg zagovarjal, ter je pisal o pomenu, o časti in o bremenu mašništva. Tudi je bil Gregorij prvi krščanski pesnik; njegove pesmi so mile, navdušene, živahne in celo mladostne, akoravno jih je šele v svoji starosti spisal.

Sv. Gregorij iz Nise.

Tretji Kapadočan slavnega spomina je sv. Gregorij iz Nise, brat sv. Bazilija. Bil je mlajši od svojega brata, a leta njegovega rojstva ne vemo. Na visokih šolah se ni šolal, pač pa se je izobraževal pri svojem bratu Baziliju. Odločil se je za duhovski stan in je bil že posvečen v lektorja svete cerkve. Pa nagloma zamenj svoj stan ter postane posvetni zagovornik in se tudi oženi z neko Evzebijo, ki pa mu je kmalu umrla. Sedaj ga brat Bazilij pregovori, da se vrne v duhovski stan. Gregorij Nacijanec mu je

tedaj pisal: „Pravijo, da te je hudič častilakomnosti zvodil na krivo pot, da niti nisi zapazil, kako ti je ljubši, da te kličejo zagovornika, kakor če te kristjana zovejo.“ Gregorij je bil krščanski govornik, dobro je razumel krščanski nauk in temeljito je pisal o verskih resnicah. Leta 371. je bil posvečen škofom v Nisi, katera škofija je spadala pod veliko škofijo brata njegovega Bazilija. Za cesarja Valenta je bil zopet odstavljen od svoje časti in tudi pregnan, ker je baje slabo gospodaril s cerkvenim premoženjem. Ko je bil cesar v boju proti Gotom ubit, je Teodozij Gregoriju dovolil, vrniti se k svoji čredi. Na drugem občnem zboru v Carigradu so ga tako častili, da so ga imenovali „očeta očetov“, in po dokončanem zborovanju ga cesar v svoji okrožnici imenuje „steber katoliške pravovernosti“. Isti zbor mu je tudi naložil častno nalogo, da potuje v Jeruzalem in v Arabijo, pomirit tamošnje škofije, ker so se razne stranke prepirale med seboj. Veselil se je videti sv. mesto Jeruzalem, Betlehem, Oljsko goro, goro Golgato in pa obiskati grob Kristusov; a kmalu se mu je Jeruzalem zameril zaradi razprtij med verniki in zaradi sovraštva, ki so ga gojili zoper svojega sv. škofa Cirila. Zopet se je vrnil v svojo škofijo in umrl leta 395. O njegovih spisih sodijo, da so izvrstni, polni jedrnatih misli in lepih zgledov.

Sv. Janez Krizostom (Zlatoust).

Janez, ki so ga zavoljo njegove sijajne zgovornosti Zlatousta imenovali, se je porodil v Antijohiji l. 347. Njegov oče Sekundus je bil poveljnik vojaštva na Jutrovem, a tudi mati Antuza je bila imenitnega pokolenja. Mati je postala že v svojem dvajsetem letu vdova in je odslej živela edino le za vzgojo svojega sina. Znanosti se je mladenič najprej učil pri poganskih modrijanih in se je tako odlikoval, da so modrijani žalovali za njim, ko so kristjani mladeniča pridobili na svojo stran. Po dovršenih šolah je služboval kot odvetnik v Antijohiji, in že so mu ponujali najvišje in najimenitnejše posvetne službe, ko zapusti svet ter odslej živi samotno, premišljuje človeški poklic ter se uči sv. pisma. Pobožni škof Melecij ga je krstil leta 369. Ker mu je bila mati v tem času umrla, podal se je med menihe, ki so živeli okoli Antijohije, in sedaj se mu je zdelo, „da je v mirnem pristanišču, dokler je prej bil na razburjenem morju“.

V tej samoti je pisal sv. Krizostom prve svoje spise. Pisal je „zoper sovražnike redovnikov“, ter je rekel, da menišstvo stoji nad cesarsko častjo; zagovarjal je tudi „devišstvo devic“. Vsled slabega zdravja se je moral vrniti v Antijohijo. Tu ga je škof Melecij posvetil v diakona, in naslednik Flavijan v duhovnika (386), in mu je naročil, da mesto škofa pridiguje.

Cesar Teodozij je bil takrat razpisal poseben davek, da bi lažje slovesno obhajal peti rojstni dan svojega sinka Arkadija. Zoper ta davek so se pa Antijohijci spuntali ter podrli vse cesarske podobe in spomenike po mestu. A precej so se kesali. Bili so se prenaglili, in sedaj so trepetali pred cesarjem. Poslali so v Carigrad poslaništvo prosit milosti, ki je je vodil škof Flavijan sam. Med tem je pa Zlatoust doma govoril o spomenikih in pokazal svojo pastirsko modrost, svojo visoko učenost in izredno zgovornost. Vse mesto je težko pričakovalo dobre vesti iz Carigrada. V govorih Janeza je iskalo in našlo obilne tolažbe in dobrega upanja. Kar naenkrat pa se je razlegal veseli glas pomiloščenja. Sedaj jim je Zlatoust dejal: „Ko vam je došla vesela vest pomiloščenja, ste okinčali z venci očitne prostore ter ste jih s kresi razsvetili. Nadaljujte ta praznik, ovenčajte se, a ne s cvetlicami, ampak s čednostmi; naj sveti svetloba luči tudi zanaprej, in sicer luč vaših dobrih del, ki srca razsvetljuje. Ne nehajmo hvaležno slaviti Gospoda, ki srca knezov vodi, kakor vodo potoka. Vse to oznanite svojim sinom; vaši sinovi tisto svojim potomcem, in oni zopet naj prihodnjemu zarodu naznanjajo, da bodo vsi ljudje vedeli, kako se je Bog usmilil našega mesta.“ — Po teh dogodkih je Janez še dvanajst let pridigoval v Antijohiji z najboljšim uspehom. Grajal je strankarstvo krivovercev, pa tudi prazno vero in poganske šege; posebno pa je grajal obiskovalce gledišč, ki se niso mogli dosti nagledati zapeljivih in grešnih prizorov. Iz tega časa imamo njegova najboljša razlaganja sv. pisma: „Razlaganje knjig Mojzesovih,“ „Evangelij sv. Matevža in sv. Janeza,“ kakor tudi razlaganje skoraj vseh listov sv. apostola Pavla.

Nenadoma in proti njegovi volji ga je imenoval cesar Arkadij leta 397. patrijarhom v Carigradu. Aleksandrijski patrijarh Teofil ga je posvetil v škofa. V prestolnem Carigradu nikakor ni utihnil gromeči glas ostrega pridigarja. Karal in svaril je prosto ljudstvo, a tudi plemenitašem in dvornikom ni prizanašal. Brez ozira jih je grajal in bičal

njih pregrehe. Kakor nekdanj sv. Janez Krstnik je premo-gočnemu cesarskemu prijatelju Evtropiju povedal v lice, da je sovražnik cerkve, in celo pred cesarico Evdoksijo ni molčal, da s svojo nošo ljudstvo pohušuje. Enako strogo je postopal zoper nevredne škofe svojega patrijarhata. Toda polagoma so se združili vsi sovražniki škofovi, da ga preže-nejo iz njegove stolice. Razžaljena cesarica in razdraženi Evtropij sta jim bila na čelu. Z nasprotniki je bil tudi Teofil, patrijarh v Aleksandriji.

Teofil bi bil takrat moral priti na cerkveni zbor v Carigrad zagovarjat se, ker je bil velikih pregreh obtožen, a sedaj se je zgodilo, kar je skoraj neverjetno. Sklical se je cerkveni zbor. Na tem pa se je s pomočjo cesarice stvar tako razvila, da je Teofil sodil Zlatousta, ki so ga dolžili, da je privrženec Origena in še drugih tožb so si zoper njega izmislili. Ker se je Janez branil priti v ta zbor, ga je Teofil in njegova stranka takoj obsodila in odstavila (403). Po tej razsodbi je cesar ukazal Zlatousta odvesti v Bitinijo. A ljudstvo se je spominjalo dobrot svojega pastirja in očeta, jelo je biti nemirno. Prisilili so cesarja, da je Janeza poklical nazaj. Kdo bi popisal veselje, s katerim je ljudstvo svojega pastirja spremljalo nazaj v njegovo cerkev.

Osramočeni in pobiti sovražniki pa niso mirovali. Čakali so priličnejšega hipa, da bi se osvetili nad Zlatou-stom. Zlatoust je nekdanj bil pridigoval o „Herodijadi“, o deklici, ki je nekdanj pred Herodom plesala ter z mikavnim svojim plesom zaslužila glavo sv. Janeza Krstnika. Cesarici Evdoksiji je menda vest očitala, da je Zlatoust pravzaprav menil njo, a ne Herodijado. Poklicala je zopet Teofila na pomoč in na osveto, a Teofil, ki se je zbal ljudstva, ni se več upal prikazati, ter je cesarici pismeno svetoval, da naj z Janezom ravnajo po cerkvenem kanonu, ki pravi, da škofa, ki ga je cerkveni zbor odstavil, zamore upostaviti le drug cerkveni zbor.

Zlatousta je pa bil cerkveni zbor odstavil, a nobeden zbor ga ni zopet postavil škofa. Takega dobrega sveta, po katerem se Janeza prav lahko iznebijo, sovražniki niso pre-slišali. Akoravno se je papež Inocent I. potegoval zanj, so vendar sovražniki cesarja zmotili in pregovorili, da je Zlatousta drugič prognal, in da mu je imenoval Arzacija za naslednika. Ko se je Janez poslavljal od vernikov, jim je dejal: „Res je veliko valov, strašna je burja, pa ne bojimo

se, da bi utonili, ker stojimo na skali. Naj morje šumi, skal ne bo razrušilo, naj burja buči, ladjica Kristusova se ne bo razbila. In česar bi se le bali? Smrti? Kristus je moje življenje in umreti moj dobiček. Prognanstva? Gospodova je zemlja in vse, česar je polna. Zgube premoženja? Nič nismo prinesli na svet, nič posvetnega ne bomo vzeli s seboj. Kar ima svet strašnega, zaničujem jaz, kar ima vabljivega, ne maram. Ne bojim se uboštva, ne hrepenim po bogastvu, ne tresem se pred smrtjo, in za življenje mi ni, če ne za voljo vaših duš.“

Peljali so ga v prognanstvo daleč, daleč tja v Armenijo. Potoma je sv. škof trpel veliko telesnih nadlog. A tudi v Armeniji še ni bilo miru. Slednjič bi še bil moral bežati tja za Črno morje, prav v zadnji kot države. Pa ubogega trpina so moči zapuščale, da ni več dosegel onega kraja, marveč je na poti tja izdihnil svojo junaško dušo, izgovorivši besede Jobove: „*Hvala bodi Gospodu za vse.*“

Verniki v Carigradu so pomilovali trpečega svojega pastirja ter so neprestano terjale od cesarja Teodozija II., da je slednjič moral sv. truplo rajnega prepeljati v Carigrad. Krasno je bilo razsvetljeno morje in mesto, ko so ostanke v slavnostnem vходу nesli v cerkev apostolov. Cesar je pred sv. ostanki kleče molil in svetnika milo prosil odpuščenja zaradi krivice, ki so jo rajni stariši, a posebno njegova mati, povzročili blagemu pastirju.

Izmed Krizostomovih spisov slovi knjiga „o duhovstvu“, kjer med drugim tako-le piše: „Ako mašniško čast kraljevi primerjam, je prva toliko imenitnejša, kakor je duša več od telesa. Če tedaj vidiš, kako se Gospod daruje in leži na oltarju, kako mašnik pri daritvi moli in verniki sprejemajo Gospodovo telo in kri, verjameš še takrat, da si med ljudmi in da si še na zemlji? Pa čim višja je čast, tem težje je tudi breme, celo angelskim ramam pretežko. Kakšne čistosti in izredne pobožnosti je treba, da mašnik vredno daruje presveto in strašno daritev, pri kateri Gospoda samega drži v svojih rokah, med tem ko angeli obdajajo oltar ter božji hram napolnjujejo, tistemu na čast, ki tukaj leži. Kakšne, le povej, morajo biti roke, ki to opravljajo, kakšen mora biti jezik, ki izgovarja posvečujoče besede, kako čisto in sveto mora biti srce, mar ne čistejše, kakor vse drugo? Mašnik mora tedaj po svojih čednostih biti vzvišen nad vse druge.“

Sv. Ambrozij, škof v Milanu.

Ambrozijeva zibel je tekla v starodavnih Trevirih, kjer je bil l. 340. rojen. Njegov oče je bil cesarski namestnik v iztočni Galiji. Toda oče je zgodaj umrl in mati se je s svojimi otroki preselila v Rim, kjer se je mladi Ambrozij poprijel uka. Materino oko ga je varovalo zapeljivih priložnosti, in materina roka ga je ohranila na pravem potu čednosti. Odločil se je za odvetniško službo in kot zagovornik je bil na zelo dobrem glasu, tako, da ga je cesar že leta 370. imenoval svojim namestnikom v Liguriji in Emiliji, ki je imel v Milanu sedež. Odhajajočemu je cesar naročil, da naj svojo službo opravlja ne kot sodnik, marveč prav kakor škof.

Milan je bil tisti čas popolnoma razdvojen, ker so katoličani in arijanci živeli v vednem prepiru. Leta 374. je umrl škof Avksencij, ki je bil po veri arijanec, in sedaj je bilo treba novega škofa voliti. Katoličani so odločno zahtevali, da mora višji pastir biti katoličan, a arijanci so terjali arijanca. Volitev se je vršila v stolni cerkvi. Namestnik Ambrozij je vodil volitev ter je navzoče opominjal, da naj važno delo spodobno in mirno izvršijo. Nenadoma se zasliši izmed množice otročji glas: „Ambrozij je naš škof!“ Ljudstvo postane pozorno, oči jim plamtijo, srca jim gorijo, milost božja jih je ganila, in pravoverniki in arijanci kličejo ob enem: „Ambrozij je naš škof!“ Takrat pa še Ambrozij niti krščen ni bil in tudi v bogoslovskih vedah ni bil poučen, zato se je na vso moč branil škofijske časti. Toda ko je sprevidel, da je tokrat glas ljudstva res božji glas, se je podal. Cesarja pa je veselilo, ko je zvedel, kar se je v Milanu zgodilo in takoj je potrdil izvolitev. Ambrozija so tedaj najprej krstili in potem posvetili v mašnika in škofa. Bogoslovskih vednosti pa ga je mašnik Simplicijan do dobrega naučil.

Božja milost, ki je Ambrozija privedla na škofijski sedež, ga je tudi podpirala vse dni življenja, tako, da se čudimo njegovemu delovanju. Ko je nastopil škofovsko službo, razdelil je vse svoje premoženje med uboge; pridigal je vsako nedeljo in včasih vsak dan in delitev svetih zakramentov ga nikdar ni utrudila. Sv. Avgustin se je bil spreobrn timer po njegovih pridigah. Z arijanci se je svoje žive dni boril in je poskrbel, da so v Sremu izvolili pravovernega škofa. Ko je cesar sv. Ambroziju zapovedal, neko

cerkev prepustiti arijancem, se ni vdal, akoravno so mu s smrtjo žugali in s prognanstvom. „Zapovedujete mi, da bi bazilike (to je večje cerkve) prepuščal krivovercem; pa to mi ni dopuščeno in ne koristi cesarju. Nikdar naj cesar ne misli, da ima na to, kar je božjega kako pravico. Kar je božjega, gre Bogu, kar je cesarjevega, cesarju; cesarjeve so palače, škofove so cerkve.“ Ambrozij je bil prijazen in dobrega srca, a tudi tako odločnega značaja, da niti za piko ni odstopil od božje postave. Svojim vernikom je bil dober pastir in jih ni zapustil, kadar se jim je volk bližal. Pa tudi ljudstvo je bilo svojemu škofu vdano ter ga je v sili branilo.

Leta 390. se je mesto Solun v Macedoniji spuntalo ter ubilo vojaškega poveljnika in več drugih cesarskih uradnikov, ker so bili Solunčanom zaprli nekega gledališkega igralca. Cesarju se je stvar sporočila v Milan; bil je nagle jeze in je takoj vzkipeł. Naročil je, naj se Solun kaznuje. Sicer se je cesar zopet skesal, preklical je prvo svoje povelje in za prvimi poslanci poslal druge, ki pa prvih niso več došli. Ko pridejo poslanci v Solun, se je raznesel glas, da bo drugi dan velika dirka na tekališču. Že zjutraj je tedaj v tekališče navrelo ljudi, da se je vse trlo. Zdaj so obstopili vojaki tekališče in pobili blizu 7000 Solunčanov.

Ko se strašna vest zve v Milanu, pošlje Ambrozij cesarju list, v katerem ga prosi, da naj zaradi očitne pregrehe dela tudi očitno pokoro. Nekaj dni pozneje čuje Ambrozij, da se je cesar ravnokar napotil v cerkev. Škof mu hiti naproti in zastopi pot pri cerkvenih vratih: „Dozdeva se mi, o cesar, da grozovitosti svojega dejanja še sedaj ne spoznaš, ko se ti je jeza že ohladila. Tvoja častihlepnost je vzrok, da svojega greha ne vidiš. Ozri se v prah matere zemlje, iz katerega smo izšli, tja se bomo zopet vrnili. Naj te ne preslepi škrlat, ki ga nosiš na svojem revnem telesu. Ljudstvo, ki mu zapoveduješ, ima tisto človeško naravo kakor ti. Eden le je kralj in gospod vseh, stvarnik sveta in Bog! Kako se drzneš dvigniti svoje krvave roke kvišku, da prejmeš presveto Telo Gospodovo? Ali hočeš svoja usta odpreti predragi krvi, ki si v svoji togoti prelil toliko nedolžne krvi? Odstopi! Ne predrzni se prvi hudobiji prikladati drugo.“ — Cesar se je izgovarjal, da je bil tudi kralj David grešnik. Na to reče škof: „Ako si Davida posnemal v grehu, posnemaj ga še v pokori!“

Ta beseda je zadela cesarja v srce. Ponižno se je pokoril celih osem mesecev in potem ga je Ambrozij zopet sprejel v cerkveno zvezo.

Tako se je sv. škof potegoval za pravice sv. katoliške cerkve vse svoje žive dni. Njegovo ime in njegova svetost je zaslovela po celem krščanskem svetu. Prišla sta odposlanca iz Perzije, da bi se prepričala o njegovi modrosti, in polna občudovanja sta se vrnila v domovino. Tudi poslanci markomanske kraljice Fritigile so prinesli bogate darove za milansko cerkev ter so Ambrozija prosili, da jim poda pismen pouk o pravi veri. Drugo leto je prišla kraljica sama v Milan, a sveti škof je bil že pokopan. V spomladi leta 397. je nevarno zbolel. Tistim, ki so ga nagovarjali, naj si od Boga izprosi podaljšanje svojega življenja, je mirno odgovoril: „Živel sem med vami tako, da se mi ne bo treba sramovati, ako bi moral še dalje živeti; vendar se tudi smrti ne bojim, ker imamo dobrega Gospoda.“

Ambrozij je v svoji cerkvi vpeljal nov obred pri službi božji, ki ga je milanska cerkev ohranila do današnjega dne v hvaležni spomin velikega škofa. Spisal je tudi knjigo „o dolžnostih služabnikov“, v kateri govori o krščanskih dolžnostih sploh, a posebno še o dolžnostih, ki jih imajo služabniki božji, to je duhovniki. „Večno življenje,“ pravi Ambrozij v teh knjigah, „je naš cilj in poklic, ki ga človek doseže po krščanskem življenju. Za zveličanje so nam potrebne štiri poglavitne čednosti: Razumnost, pravičnost, srčnost in zmernost. Razumnost človeka nauči Boga prav spoznavati in njemu služiti; pravičnost mu veli, da bližnjemu ne stori ničesar, kar sam ne bi hotel, da mu delajo drugi; srčnost ga drži, da ga težave ne odvrnejo od dobrega; zmernost ga uči, zmerno uživati božje darove.“ Posebno nas zanima, da Ambrozij koncem svojih knjig duhovnikom priporoča medsebojno prijateljstvo: „Ohranite, sinovi moji, prijateljstvo s svojimi sobrati, ker na svetu ni ničesar lepšega. Najslajša tolažba v življenju je, če koga imamo, ki mu odpremo svoje srce, ki naše skrivnosti hrani v svojih prsih in ki mu naše srce zaupa. Vselej in povsodi se zvest prijatelj veseli naše sreče, bolijo ga naše bolečine, a ob uri skušnjave nas dviguje njegova beseda. Lepo govori David: „*Savel in Jonatan, ki sta se ljubila, in si bila draga v življenju, tudi v smrti nista bila ločena.*“ (II. Kralj. 1.) In resnično, kaj je dražjega nego prijateljstvo, angeli in ljudje so sposobni za prijateljstvo! Prav Jezus sam se je imenoval našega

prijatelja: „*Vi ste prijatelji moji, ako storite, kar vam ukazujem.*“ On nam daje zgled prijateljstva, ki ga mi posnemamo; On nam je odprl svoje srce, a mi mu odpirajmo svoja.

V dveh drugih spisih je Ambrozij dokazoval, da je Sin božji pravi Bog in da je sv. Duh pravi Bog; tudi je evangelij sv. Luka lepo razlagal. Krasne in polne pesniškega duha so njegove hvalne pesmi, ki jih je sv. cerkev uvrstila v dnevni molitvenik duhovnikov. Ali je tudi takoimenovani Ambrozijev slavospev: „*Tebe Bog mi hvalimo*“ (Te Deum laudamus), ki ga je neki od Boga razsvetljen pri krstu sv. Avgušтина spesnil, res Ambrozijev, ni prav dokazano.

Sv. Jeronim.

Sv. Jeronim je bil rojen l. 331., ali kakor drugi poročajo l. 340., v Stridonu v Panoniji. Učenjaki ne vedo, ali je to mesto nekdanji Stridon v Dalmaciji, ali je morda slovenska Štrigova v Medjimurji, to je na polotoku med Muro in Dravo.

Že od mladih nog se je Jeronim pridno učil; sam pravi, da bi bil rajši letal po družinskih izbah, in da se je jokaj, kadar so ga jemali stari materi ter ga peljali k učitelju, ki je bil zelo strog. Mladičica so poslali v Rim, kjer se je šolal pri poganskih učenjakihi. L. 360. je sprejel sv. krst. Da bi se popolnoma izšolal, šel je po svetu ter prišel v Trevir, kjer ga je razkošno življenje na cesarskem dvoru za nekaj časa omamilo; a zopet se je zavedel, ter je sklenil služiti s celim srcem Bogu. Iz Galije se je podal v Akvilejo k svojemu prijatelju Rufinu. Tu je začel resno misliti na redovno življenje ter se je združil z Rufinom, Kromacijem, Evzebijem, Jovinom, Krizogonom in Nicejem.

Ni prav znano, zakaj je Jeronim zapustil Akvilejo in se podal na prvo dolgo pot na Jutrovo leta 373. Z velikim trudom je prišel v Antijohijo, glavno mesto Sirije, kjer je od jeseni do spomladi (374) prestal hudo bolezen. V Antijohiji je slušal Apolinarja, ki je slovel kot razlagalec sv. pisma, predno je zabredel v krivo vero. Koncem leta 374. se je preselil Jeronim v kalkidiško puščavo, in je tam našel nekaj puščavnikov, ki se jih je že dolgo veselil. Le-ti puščavniki so živeli silno strogo življenje. Jeronim o nekem pravi, da trideset let ni zapustil svoje hišice in da ni nič užival, nego skorjico ječmenovega kruha, in o drugem, ki je v izsušenem vodnjaku živel ter ni drugega zaužival, nego

pet suhih smokev na dan. Taki zgledi so ga mikali, in ker je bil sam strogega značaja, začel je posnemati še sam strogo puščavniško življenje. Živel je samotno in niti vroče solnce ga ni pregnalo iz drage mu puščave. Veliko je bdel, strogo se postil, a živež si je sam pridelaval, rekoč: „Kdor ne dela, naj tudi ne je.“ Štiri ali pet let je živel sv. Jeronim v puščavi v molitvi in v delu. Tukaj se je priučil hebrejskega jezika in se je s tem usposobil, da je mogel sv. pismo prevesti iz hebrejskega izvirnika in spisati sloveči prevod sv. pisma, vulgata, ki ga še zdaj rabi katoliška cerkev.

Ko se je Hieronim vrnil, posvetil ga je škof Pavlin v mašnika, čeravno se je tolike časti branil. L. 380. zapustil je to mesto, ter se napotil v Carigrad, da bi tam čul Gregorija Nacijanca razlagati sveto pismo. Jeronim škofov na Jutrovem sicer ni posebno čislal. Gregorija se pa večkrat v svojih spisih hvaležno spominja ter se ponaša, da je tako razsvetljenega in sv. moža imel kot svojega učenika.

Iz Carigrada je Jeronima poklical papež Damaz v Rim ter mu naročil, da latinsko besedilo celega sv. pisma po grškem izvirniku popravi. Sv. Avguštin sodi, da se Bogu za Jeronimovo delo ne moremo dosti zahvaliti. Papež sam je učenjaka tako čislal, da mu je dajal vedno novih nalog. Če je bilo treba zavriniti krivoverca, obrnili so se do Jeronima; če je bilo treba pojasnil k sv. pismu, povpraševali so njega. V Rimu se je strogemu možu pridružilo celo kolo učencev in učenk, ki so občudovali njegovo vsestransko učenost ter poslušali zgovorno njegovo besedo. Večkrat so ga obstopile pobožne gospe in redovnice, in moral jim je razlagati sv. pismo. Najodličnejše med njimi so bile Marcela in njena gojenka Principija, njena sestra Asela, potem Melanija, Pavla in njena hči Julija, ki jih sv. cerkev vse prišteva svetnicam.

Jeronim je včasih kake stvari tudi pretiral. Vendar ni nikdar prišel v nasprotje s sv. cerkvijo, ker je bil obenem ponižen in zelo pobožen človek, ki je pa tudi sv. pismo do dobrega razumel. Tisti čas se je v Rimu mudil Helvidij, učenec arijanca Avksencija. Helvidij je trdil, da je Devica Marija po rojstvu Jezusovem še več drugih otrok sv. Jožefu porodila, in ker zmota nikdar sama ne hodi, jej Helvidij pridruži še drug pohujšljiv nauk, da deviški stan neki nima nobene prednosti pred zakonskim. Jeronim je napisal zoper njega knjigo, v kateri mu zavrača njegove nauke.

Leta 385. je umrl papež Damaz, in ker naslednik Jeronimu ni več toliko zaupal in ker so ga tudi njegovi sovražniki iznova začeli zbadati, se mu je Rim zameril in drugič se je podal na Jutrovo, da obiše sveto deželo in Egipet. V Antijohiji ga je došla sv. Pavla s svojo hčerko Julijo in od ondod so potem skupaj potovali po Siriji in Feniciji v sveto deželo. Jeronim je pobožno obiskal svete kraje, kjer se je Jezus rodil, kjer je učil, molil in umrl za nas. V družbi učenih Judov je prepotoval celo sveto deželo ter se od njih marsikaj naučil, kar mu je pozneje dobro služilo pri razlaganju svetega pisma. Iz Palestine je šel v Egipt in tam poslušal predavanja slepega starčka Didima, ki je učil na aleksandrijski katehetskimi šoli.

Zopet se je vrnil v Jeruzalem in potem v Betlehem. Tukaj je odslej živel v borni hišici celih petindvajset let do svoje smrti, ter je ob enem tudi bil prednik menihov, ki so se bili zbrali okoli njega. Tukaj v Betlehemu je mislil na glas trombe, ki bo ob sodnem dnevu zapela ter nas poklicala na sodbo. Ta kraj tudi posebno milo in ljubeznivo popisuje, rekoč: „Mestece Kristusovo je kmetski pohlevno in prijazno urejeno. Ušesa ti ne slišijo nobenega drugega glasu nego petje psalmov. Kamor se obrneš, poje oratar za plugom alelujo, ali se truden delavec oddihuje pri pesmi, ali viničar obrezuje trto in zraven popeva Davidove psalme.“

V Betlehemu je neprenehoma pisal in čital ter le par ur po noči počival. Tu je razložil več listov sv. apostola Pavla, a poglavitno njegovo delo je bilo, da je sedaj celo sveto pismo po prvotni hebrejski besedi prevedel v latinski jezik. Ta prestava je boljša, kakor katerakoli prejšnja in je sama obveljala ter je še sedaj v katoliški cerkvi obče priznana in sprejeta.

Leta 393. prišel je Alipij, najboljši prijatelj sv. Avguština, iz Afrike v Palestino ter obiskal sv. Jeronima. Po Alipiju je Jeronim marsikaj zvedel o Avguštinu, a Avguština je Jeronima že poprej poznal po njegovih spisih in visoko cenil. Vojaški poveljnik Marcelin je Avguština prosil, naj mu pove, odkod je človeška duša? Ponižni Avguština mu je svetoval, naj se v tej stvari obrne do Jeronima, ki je velikan v poznanju sv. pisma. Istotako je sv. Jeronim vselej s posebnim spoštovanjem govoril „o svetem in učenem škofu Avguštinu.“

Vse, kar je sv. Jeronim napisal, je po listih priobčil prijateljem, ali tudi drugim pobožnim osebam, ki jih je sv. pismo zanimalo, a ki ga iz lastnega niso mogli razumeti. Zategadelj se ni samo učeni Avguštin pri njem oglasil, da mu je po izvirni hebrejski besedi razjasnil eno ali drugo mesto sv. pisma, nego celo dva Gota Sunija in Fretela sta mu pisala, da naj v psalmih po hebrejski besedi pojasni mesta, ki se v latinski in grški prestavi med seboj ne strinjajo. Jeronima je ta prošnja tako razveselila, da je rekel: „Kdo bi to verjel, da neolikan jezik Gotov išče pravo hebrejsko besedo, in da celo Germanija preiskuje izreke sv. Duha, dokler Grki (to je izobražen svet) spijo!“

Umrl je leta 420. v visoki starosti. Jeronim je bil po svojem značaju silno občutljiv in takoj mu je vzkipela kri. V naglosti je čestokrat povedal tudi prijateljem katero ostro. A svoje slabosti je spoznal ter pogostoma s skesanim srcem Boga prosil: „Prizanesi mi, o Gospod, ker sem Dalmatinec,“ to je, ker sem mož vroče krvi. Sv. Avguštin ga hvali, da je bil najučenejši bogoslovec tistega časa. Zgodovinar Sulpicij pravi o njem: „Krivoverci so ga sovražili, ker jim ni dal miru; mnogi so ga črtili, ker je grajal njih življenje in pregrehe, a vsi dobri so ga občudovali in ljubili.“

Tukaj navedemo iz spisov sv. Jeronima lista, katera je pisal iz Betlehema v naše kraje. Prvi „Na Emonske (Ljubljanske) device“, ter se tako-le glasi: „Malo papirja imam v svoji samoti, ker namreč živim kot menih in puščavnik, in zato sem stisnil dolgo besedo na majhen prostor. Zakaj rad bi se z vami dolgo pogovarjal, pa pičli papirček me sili molčati. Zdaj je vendar srce premagalo mojo revščino. Pismo je sicer kratko, pa zabava dolga; toda v tej moji siromašnosti opazite vendar mojo ljubezen, ker me tudi pomanjkanje papirja ni zadrževalo od pisanja. Vi pa mi ne zamerite, da me nekaj boli; kajti jaz govorim razžaljen, jaz golčim s solzami in v jezi, ve mi niti ene pičice niste odpisale, ki sem vam že toliko ljubezni skazal. Vem sicer, da se luč in tema ne družita in da služabnice Gospodove nimajo tovarišije z grešniki. Vendar tudi grešnica je s solzami Gospodu noge umivala, in od drobtinic svojih gospodarjev tudi psički jedo, in Zveličar sam ni prišel klicat pravičnih, ampak grešnikov; „zakaj zdravim ni treba zdravnika.“ On ima tudi rajši pokoro grešnikov kakor smrt; on nese zgubljeno ovčico na svojih ramah nazaj, in zgubljenega sina, kadar se vrne, oče vesel zopet sprejme. Apostol celo

pravi: „*Ne sodite pred časom. Kdo pa si ti, ki tujega hlapca sodiš? Svojemu Gospodu on stoji in pade.*“ In: „*Kdor stoji, naj gleda, da ne pade,*“ in: „*Drug drugega težo nosite.*“ Predrage sestre, drugače sodi človeška zavidnost, drugače Kristus. Ni ena in tista sodba pred njegovim stolom in v zakotju opravljalcev. „*Veliko potov se ljudem zdi pravičnih,*“ kateri bodo pozneje kot krivični obsojeni, in tudi v glinastih posodah se večkrat shrani zaklad. Petra, ki je trikrat Gospoda zatajil, so njegove grenke solze zopet popravile. Bolj ljubi, kateremu se več odpusti. O celi čredi ni govora, in zaradi ene rešene ovce se angeli v nebesih veselijo. Komur to ni prav, naj posluša Gospoda: „*Zakaj je tvoje oko hudobno, ako sem jaz dober?*“

Drugi list na meniha Antonija v Emoni ima to-le vsebino: „Ko so se učenci zavoljo prednosti prepirali, je prijel naš Gospod, učenik ponižnosti, otroka za roko ter je dejal: „*Kdorkoli izmed vas se ne bo spreobrnil, kakor otrok, ne more priti v nebeško kraljestvo.*“ Da bi pa ne bilo videti, da on to samo uči, stori pa ne, je to tudi dopolnil s svojim zgledom, ko je svojim učencem noge umival, ko je izdajalca s poljubom sprejel, ko je govoril s Samarijanko, ko je Mariji sedeči pri njegovih nogah pripovedoval o nebesih, in ko se je po vstajenju od mrtvih najprej prikazal ženam. Satan pa iz vrhunca arhangelške časti ni padel iz drugega vzroka, kakor zavoljo napuha, ki je sovražnik ponižnosti. In judovsko ljudstvo, ki si je prvih sedežev iskalo, ter je hotelo, da se je na trgu pozdravlja, je bilo od poganov pokončano. Tudi zoper modrijane in zoper svetne učenjake sta bila poslana ribiča Peter in Janez. Zato pravi sv. pismo: „*Prezvetnim se Bog zoperstavlja, a ponižnim daje svojo milost.*“ Glej tedaj, brat moj, kolika hudobija je napuh, ki se mu Bog sam zoperstavlja, in radi katerega je v evangeliju zavržen ošabni farizej, in uslišan ponižni cestninar!“

Sv. Avguštin.

Avguštin se je porodil v mestu Tagaste v Numidiji leta 354. Njegov poganski oče Patricij je bil mestni svetovalec, sicer dober človek a silno nagle jeze. Mati mu je bila Monika. Matere, kakor je bila sv. Monika, ima samo sv. katoliška cerkev. Monika je bila nasproti možu krotka, postrežljiva in ponižna; kadar se je togotil in je razsajal, bila je tiha kakor grob. Zgodilo se je tedaj, da

je Patricij svojo ženo vedno bolj cenil in spoštoval, in se je tudi po njeni želji iztrgal iz rok poganške vere ter je postal kristjan.

Četudi je bila Monika tako pobožna mati, vendar sin ni bil krščen. Po neki razvadi so ljudje v tisti dobi krst odlašali, dokler otrok ne priraste in niso pomislili, da tako odtegnejo mladini molitev in zakramente, in da si mladina brez teh pripomočkov ne ohrani nedolžnosti. A kakor se vsi podajamo razvadam naše dobe, tako se tudi Monika in Patricij nista znala dvigniti nad običaje svoje dobe, četudi so bili očitvidno pogubni.

Kot otrok se je Avguštin rad igral, in v igri kakor v vsaki drugi stvari bi bil rad prekosil svoje vrstnike, ker je bil zelo častihlepen. Učenje pa mu je mrzelo. Iz Tagaste se je preselil v Madavro, da tam pohaja višje šole. Vendar se je precej zopet vrnil domov in je do šestnajstega leta bil doma. Slabi tovariši so ga tudi kmalu zapeljali na slaba pota. Avguštin je pozneje grajal svoje stariše, zakaj takrat niso bolj pazili, da ga obvarujejo razuzdanega življenja. Pa oče je imel rajši učenjaka kakor poštenjaka, in tudi mati je vednosti previsoko cenila, ter je menila, da ga bodo znatnosti sčasom spametile in poboljšale.

Leta 371. se je podal Avguštin na visoke šole v glavno mesto Kartago, kjer se je odlikoval med učenci posebno v zgovornosti. Slabi tovariši dijaki so ga pa spridili, in akoravno ni bil prav njihovih misli, ga je bilo vendar sram za drugimi zaostajati, čeprav tudi v slabih rečeh. Pogostoma je zahajal v gledališče, kar je njegovo poželjivost vzbudilo še bolj, ter ga pogreznilo še globlje. Dobra mati pa je molila in jokala, — jokala in molila, pa tudi pri vsaki priložnosti opominjala svojega ljubljenega sina na boljšo pot. Tako joče dobri pastir za izgubljeno ovčico, ki se je zapasla, in ki ne ve, kod bi jo iskal.

Razuzdano dijaško življenje privedlo je Avguština h krivovercem manihejcem, ki so se hvalili, da vse vedo in vse razumejo. Dvajset let star se je vrnil v Tagasto, kjer je učil lepe znanosti in kjer ga je med drugimi poslušal tudi njegov prijatelj Alipij. Monika je silno žalovala za zgubljenim sinom, pa „*Bog vse tolažbe, kateri nas tolaži v sleherni naši nadlogi*“ (II. Kor. 1.), je potolažil srce dobre Monike. Sanjalo se ji je namreč, da je stala na neki deski sredi velike vode, in približa se ji bliščeč mladenič, ki se ji smehlja ter jo vpraša, zakaj da je tako žalostna in pobita,

in zakaj toliko solz preлива. Ko mu je odgovorila, da za zgubljenim sinom žaluje, jej pravi mladenič, naj samo dobro pogleda, da sin stoji na tisti deski, kakor ona sama. In res je precej zapazila, da Avguštin stoji poleg nje. Tako je zasijal prvi žarek upanja v žalostno materino srce, in jela je upati, da se bo sin res kedaj rešil iz močvirja greha. Tolažil jo je tudi škof, pri katerem je večkrat iskala pomoči. „Le pojdi,“ ji je dejal škof, „otrok tolikih solz nikdar ne bo izgubljen.“

Avguštin se je preselil iz Tagaste zopet v Kartago, ter je tukaj poučeval mladeniče v zgovornosti. Tja je takrat prišel tudi nek Faust, ki je bil manihejski veri pravi steber in ki so ga krivoverci častili kot svojega preroka. Avguštin se je s Faustom večkrat pogovarjal, a njegovi odgovori so bili lepa lupina, pa brez jedra; ponujal mu je, kakor Avguštin sam pravi, zlat — pa prazen kozarec, in tako je Avguštin zopet jelo žejati po resnici.

Avguštin je sklenil, podati se iz Kartaga v Rim. Mati ga je spremljala do pristanišča ter ga lepo prosila, naj vendar ostane, in če že noče ubogati, je bila voljna, spremljati ga v Rim. Da bi se matere iznebil, jo je zagotavljal, da se še ne odpelje, ter da hoče čakati ugodnejšega vetra. A ko je mati odšla, podal se je na ladjo ter se odpeljal. „Nalagal sem svojo mater, tako mater, in potem sem se odpeljal.“ Zjutraj ob zori stopila je Monika na morsko obrežje, a ladje ni več videla. Jokala se je ter se zopet vrnila domov, kjer je neprenehoma molila za svojega sina.

V Rimu je Avguštin hudo zbolel; da takrat ni umrl v svojih grehih, pripisuje sam goreči molitvi svoje matere. Ko je ozdravel, jel je učiti zgovornost, in ker so v Milanu takega učenika iskali, se je Avguštin preselil tja in je dobil dotično službo. V Milanu je pridno poslušal pridige škofa Ambrozija, a ne, da bi se učil, marveč le, ker je bil ves očaran po sijajni zgovornosti slavnega škofa.

Zdaj je prišla mati za sinom; ljubezen jo je privedla v Milan. Prav kakor angel varih je bila zmiraj poleg svojega Avguština ter ga je na dobro napeljevala in od hudega odvrčala. Tudi beseda božja je že nekaj vplivala nanj. „A besede le mičejo, zgledi pa vlečejo,“ in tako je tudi slednjič lep zgled učenega osivelega modrijana in govornika Viktorina, ki je očitno prestopil v sveto katoliško cerkev, Avguštin potegnil za seboj na pravi pot. „*Moja duša je kakor suha zemlja*“ (Ps. 142.), tako suho je bilo srce

sv. Avgušтина. Nekoč je tožil svojemu prijatelju Alipiju: „Kaj se godi, kaj slišimo? Neučeni vstajajo in potegujejo nebesa nase, mi učenjaki pa se valjamo v mesu in krvi!“ Zbežal je iz hiše, kjer je stanoval, na vrt in se je pod figovim drevesom jokal in zdihoval: „Gospod, boš se li na večno srdil? Ne spominjaj se mojih pregreh! Kako dolgo porečem: jutri, jutri! Zakaj ne precej, zakaj bi takoj ne napravil konec svoji nesramnosti?“ Takrat zasliši od nekod mili glas: „Tolle, lege,“ to je: „Vzemi in beri!“ Nemudoma se vrne v sobo, kjer je sv. pismo pustil na mizi, je vzame v roke ter je odpre in njegovo oko zagleda besede: „*Ne v požrešnosti in pijanosti, ne po hišah nesramnosti, ne v prepiru in zavisti ne živimo, nego oblecite našega Gospoda Jezusa Kristusa in ne strežite mesu v poželjenju!*“ (Rim. 13.)

Zdaj je Avguštin spregledal in našel je resnico, ki jo je iskal toliko let. Milost božja je zmagala, slaba človeška volja pa, ki se je milosti tako dolgo upirala, je bila strta.

Po tem dogodku se je Avguštin preselil s svojimi prijatelji na neko pristavo, kjer se je v veri utrjeval ter je v ta namen bral preroka Izaija. Tukaj je spisal prelepo knjižico: „Samopogovori,“ v kateri nam kaže, da se Bog spoznava po veri, po upanju in ljubezni, in da naj svojo dušo od posvetnega in časnega odvrčamo. Tudi spis „o neumrjočnosti duše“ je tam napisal.

Avguštin je bil, 32 let star, na veliko soboto l. 387. v Milanu od sv. Ambrozija krščen. Kdo bi popisal, kako je materi srce igralo veselja!

Kar je Avguštin doživel, kako se je zakopal v greh in užitek, kako se je boril s seboj in z milostjo, kako je končno zmagal, vse to je spisal v knjigi: „Samoizpoved.“

Ob enem s sv. Avguštinom sta bila krščena tudi njegov prijatelj Alipij in njegov sin. Po svetem krstu so si iskali zavetja, kjer bi mirno služili Bogu. Sklenili so, iti domov v Afriko. Prišli so do mesta Ostije, kjer so hoteli stopiti na ladjo. Nekega dne slonita Avguštin in mati Monika pri oknu, iz katerega sta imela lep razgled v okolico ter se pogovarjata o veselju svetnikov v nebesih. Tedaj je Monika dejala Avguštinu: „Sin, kar se mene tiče, me več ne zanima živeti. Ne vem, kaj bi še tukaj imela opraviti in zakaj še živim, ko me na svetu nič več ne veseli. Le radi tega sem si želela živeti, da bi se ti pokristjanil, predno umrem. Nisem pričakovala, da mi bo ljubi Bog dal doživeti, da te gledam božjega služabnika. Kaj pa tedaj še delam tukaj?“

Pet ali šest dni pozneje je mati Monika zbolela. Padla je v nezavest, in ko se je zopet zavedla, rekla je Avguštinu in njegovemu bratu Navigiju: „Ali bosta svojo mater tukaj pokopala?“ Avguštin je molčal ter se komaj zdržal solz. In mati je zopet spregovorila in je rekla: „Pokopljita to telo, kjer vama drago in naj vama ne bodi skrb, a to vaju prosim, da se me spominjata pred oltarjem božjim, kjerkoli hodita.“ Kmalu potem je izdihnila svojo sveto dušo. Dobro mater so lepo spravili, „in med tem, ko je bilo truplo položeno kraj groba, se je darovala daritev naše odkupnine (to je daritev sv. maše), kakor je bilo navadno.“ Že takrat tedaj je bila krščanska navada, za rajne darovati daritev sv. maše.

Po materini smrti je Avguštin šel v Rim ter je tam ostal približno deset mesecev, in šele leta 388. se je prepeljal v Afriko. Doma je oddal vse, kar je imel, da bi ga posvetne skrbi več ne motile pri molitvi, pri premišljevanju in pri opravljanju dobrih del, in je živel s svojimi tovariši na nekem malem posestvu poleg domačega mesta Tagaste. — Nekoč potuje Avguštin v bližnje mesto Hipo. Tamošnji škof je bil ravno pridigoval, kako zelo potrebuje dobrega duhovnika, ko je tudi Avguštin bil v cerkvi navzoč. Takoj ga ljudstvo prime in ga škofu predstavi ter lepo prosi, da jim v mašnika posveti tega moža. Avguštin se je branil in jokalo, a slednjič se je prošnjam vdal ter postal duhovnik. Goreče je oznanjeval besedo božjo namesto že starega svojega škofa. V Hiponu je ustanovil več moških in ženskih samostanov, v katerih je veliko oseb obojega spola služilo Bogu. Tem svojim redovnikom daje sv. Avguštin lepo spričevalo, češ: „Še nikdar nisem videl boljših ljudi, kakor dobre redovnike in redovnice v lepo urejenih samostanih.“ Ko je l. 395. umrl škof v Hipu, so Avguština izvolili naslednikom in odslej je do svoje smrti pasel ovčice hiponske cerkve.

Kot škof je živel s svojo duhovščino kakor menih. Živel so, kakor nekdanj kristjani prvenci v Jeruzalemu. Jedli so pri eni mizi, bivali v enem domu, last jim je bila vsa skupna. Življenje v tem samostanu je bilo zelo strogo. Če je kdo izmed sobratov izgovoril neprevidno besedo, so mu takoj odlili nekaj njegovega vina. Oster post jim je dajal teka tudi do preprostih jedi, in krščanski pogovori so bili pri kosilu za poboljšek. Sv. škof je bil dober oče, imel pa je tudi vrle duhovnike. Nosil se je dostojno, a nikdar

razkošno. Ko mu je nekdo podaril prekrasno obleko, jo je prodal, in izkupilo je dal revežem, češ: Taka obleka ne pristoja mojemu stanu in se ne strinja s sivimi mojimi lasmi. Za zločince je rad poprosil pri posvetni gosposki, da je dovolila časa za pokoro.

Ženske na svojem domu ni trpel, ne sestre in tudi stričnic ne; rekel je: kjer je ena ženska, tja zahaja še več drugih, a treba je vsako nevarno priložnost odstraniti in slabim govorom v okom priti. Pridigoval je mnogokrat, včasih pet dni zaporedoma, včasih tudi po dvakrat na dan. Kjer se tako obilno seje, tam se kaj naveje! Beseda mu je bila prijazna in srčna, pa je tudi v srce segala. Rekel je večkrat: „Brez vas se nočem zveličati, zakaj pa sem škof? Zakaj sem na svetu, kakor da v Jezusu živim, in da z vami v njem živim? To je moja čast, moja slava, moje veselje in bogastvo!“ Molitev je svojim vernim zelo priporočal, ter je tudi dejal, da sta post in miloščina peroti, po katerih se molitev k Bogu dviga.

Že takrat so bili marsikateri kristjani za vsakdanje obhajilo, a drugi so bili zoper. Sv. Avguštin pa je stvar tako-le razsodil: „Vsak naj stori, kar se mu dobro dozdeva, in nobeden ne bo skrunil Telesa in Krvi Gospodove, če se oba za čast presvetega zakramenta poganjata. Saj se tudi Cahej in stotnik nista med seboj prepirala in ni se drug črez drugega povzdignil, akoravno je prvi Gospoda vesel sprejel v svojo hišo, drugi pa je rekel: „Gospod, jaz nisem vreden, da stopiš pod mojo streho.“ Tako je sveti učenik vsako reč upiral na ljubezen, a ničesar ni pretiral.

Ko je sv. Avguštin zadnje leto pastiroval svojo škofijo, prihrumeli so divji Vandali iz Španskega v Afriko. Tedaj sta Avgušтина vprašala dva škofa, ali se sme bežati pred sovražniki po besedah Kristusovih: „*Kadar vas v enem mestu preženo, bežite v drugo.*“ (Mat. 10.) Avguštin jima je njuno dolžnost lepo razjasnil ter rekel, da morata čredo Gospodovo pasti, „*katero je odkupil s svojo krevjo*“, nikakor pa je ne smeta zapustiti: „*Le najemnik in kdor ni pastir, vidi volka in popusti ovce in odbeži.*“ (Jan. 10.) Le takrat bi škof smel pobegniti, ako je on sam v nevarnosti, čreda pa ne, ki še ima zraven škofa tudi drugih pastirjev; pa tudi takrat, ako bi vsa čreda zbežala, tako, da bi pastir ne imel nikogar več pasti, bi smel škof pobegniti. Kar je pa drugim škofom naročal, je Avguštin storil tudi sam. Kruti Vandali so rušili mesta, morili prebivalce, pustošili deželo

ter prišli do Hipa. Avguštín je ostal med svojimi in je govoril o pravičnih božjih sodbah, pa tudi o njegovem neskončnem usmiljenju. Prosil je Boga, da naj ali sovražnika prežene, ali svoje služabnike pokrepča v trpljenju, ali pa ga naj k sebi pokliče. Slednja volja se je svetniku izpolnila. Tretjega meseca, odkar so Vandali mesto oblegali, se ga poloti huda mrzlica. Pa še na smrtni postelji je sv. škof pomagal, komur je le mogel. Prinesli so mu namreč bolnika, ki ga je prosil, da mu naj roke poklada, da ga ozdravi, in precej, ko mu je roko položil na glavo, je bolnik ozdravel. L. 430. je mirno v Gospodu zaspal.

Največ knjig je spisal Avguštín zoper krivoverce manihejce, donatiste in pelagijce. Vendar one knjige ne smemo prezreti, ki je najobširnejša in menda najlepša med vsemi spisi cerkvenih učenikov, namreč knjigo „O kraljestvu božjem“. V tem spisu zavrača pogane, ki so trdili, da je katoliška vera kriva nadlog, katere trpi rimska država. V božjem kraljestvu, to je v sveti cerkvi, ljudje sploh ne morejo biti nesrečni. Srečni so ne samo na tem svetu, pričakujejo še tudi večno življenje.

Papež Gregorij I. Veliki (590—604).

Sveti papež Gregorij Veliki je eden najslavnejših mož cerkvene in sploh tudi svetne zgodovine. On je edini, ki ga svet imenuje brez oporekanja svetnika in Velikega. Dokler bo katoliška cerkev stala, do konca dni, bo ponosna na moža, ki je obenem dika benediktinskega reda in papeževega prestola. Z močjo velikanskega svojega duha in z milobo svojih čednosti je ta papež utemeljil na eni strani svetno neodvisnost papeštva, na drugi strani pa je dvignil katoliško cerkev v duševno vladarico narodov, dvignil je papeža nad kralje in cesarje. Zgodovinarji sodijo, da se ž njim prične moderno krščansko življenje, da ž njim zmaguje krščanska olika nad poganstvom in nad barbarsko surovostjo.

Gregorij je bil sin ene najplemenitejših in najslavnejših rimskih rodbin, bil je sin rodbine „gens anicia“. Oče mu je bil neizmerno bogat senator. Že kot mladenič postal je Gregorij pretor, po naše bi morebiti rekli župan, in si je kot tak znal pridobiti ljubezen vseh. Sam pa pripoznava, da se mu je v tem času prikupil svetni lesk, da je hotel nastopati, hotel se kazati kot sina najbogatejše rodovine.

Bog pa je blago to srce namenil za drug, za višji poklic. Na gori Montecassino je bil sv. Benedikt (l. 480.—543.), sorodnik sv. Gregorija, ustanovil benediktinski red, katerega sinovi so živeli vzorno po pravilih svetega ustanovnika. Gregorij je mnogo občeval z redovniki in njihov zgled je vzbudil v njem hrepenenje po popolnosti, ki je je občudoval na menihih.

Dolgo je premišljeval, potem pa se je odločil: S svojim premoženjem zgradil je v Siciliji šest samostanov, svoj dom, svoj grad na hribu Skaurus, je prezidal tudi v samostan in je tukaj vstopil sam kot menih. Menihi so bili tedaj skoro edini duhovniki, svetne duhovščine je bilo malo; samostani so bili ognjišča kulture, samostani zavetišča preganjanih. Katoliška cerkev je izrastla v srednjem veku iz samostanov. Gregorij je poznal pomen duhovskega stanu, poznal pomen samostanov, kjer se je zbiralo, kar se je našlo med pogani blagih src, da sprejme in spremeni barbarsko v krščansko ljudstvo. Veliki del svojega premoženja je Gregorij razdelil revežem, ki jih je bilo v Rimu vse polno. Barbari so napadali Rimsko državo od vseh strani, nesrečni, napadeni in oropani so se vračali tisoči domov v Italijo in v Rim, iskat tam kruha in utehe v nepopisni svoji bedi. Rimljani so bili doslej navajeni, videti mladega pretorja v zlatu in bisernih, zdaj so strmeli, videči ga v siromašnem plašču benediktinca meniha, in še bolj so strmeli, videči, kako streže tujcem in bolnikom, ki jih je sprejemal v svojo bolnico.

Kot menih je živel Gregorij silno strogo. Stregla in služila mu je mati, ki je po očetovi smrti postala tudi redovnica. Živel je le ob sočivju, ki mu je je mamica pripravila vsaki dan in postavila v sobo, kjer je svetnik neumorno delal. Le-to sočivje je mati dajala sinu na srebrnem krožniku, ki si ga je še ohranila zase, ko sta s sinom vse premoženje oddala za dobre namene. Nekega dne pa je prišel prosit pomoči tujec, ki se mu je bila razbila ladja. Gregor je iskal v vestijariju, a ni imel ne obola več; zagledal pa je na mizi zadnji srebrni krožnik in ga je dal tujcu. Kmalu potem se je Gregoriju prikazal angel varih v podobi tistega tujca in mu je naznanil, da ga je Bog v tistem trenutku določil, da vodi sveto cerkev in da bo naslednik sv. Petra, ki ga je posnemal v ljubezni.

Papež Benedikt I. je izprevidel, da se takega moža naj postavi tja, kjer bo imel svojim zmožnostim primeren delokrog. Imenoval je Gregorija l. 577. kardinal-diakonom.

Iz te dobe piše Gregor o sebi: „Zdi se mi, da sem kakor ladja, ki jo je vihar odtrgal od obali, kjer je bila zasidrana, tako sem zašel v globoko morje. Zdaj šele cenim samostanski mir, ki si ga nisem znal ohraniti.“

Papež Pelagij poslal je Gregorija kot apokrizijarija (dandanašnji nuncija) v Carigrad. Na cesarski dvor vzel je Gregorij s seboj nekatere pobožne menihe; ž njimi je molil, ž njimi se učil, ž njimi živel kakor redovnik. „Ž njihovim zgledom se držim molitve kakor zasidrana ladja, kadar se mi duša premetava po razburkanih valovih raznih opravkov.“ Svojo službo je opravljal sijajno in uspešno ter je zopet ustvaril prijateljsko razmerje med Rimom in Carigradom.

Leta 578. so Longobardi oblegali Rim. Ko je papež Benedikt umrl, volili so v Rimu naslednika Pelagija II., a ni bilo mogoče iskati v Carigradu, kakor se je sicer godilo, potrdila te volitve. Cesarski namestnik, eksarh v Raveni, je komaj mogel Raveno braniti, Rimu ni mogel na pomoč in papež se je moral z Rimljani postaviti zoper Longobarde, kakor je pač bilo mogoče. Obenem so v cerkvi nastali v teh nevarnih dneh še notranji boji in upori. Oglejski metropolit se je uprl. Radi Longobardov se je tedaj cerkveni poglavar Istre preselil na mali Gradežki otok. Pelagij je ta korak odobril in je Gradež proglasil za metropolo Istre in Venecije. Beneški škofje so imeli l. 579. svoj shod, v katerem so zopet sklenili, da se papežu ne vklonijo; cesar Mavricij pa jih je ščuval in podpiral, hoteč oslabiti oblast papeža v Rimu. Mladi apokrizijarij v Carigradu je dosegel, da sta se papež in cesar sporazumela.

Leta 584. se je Gregorij vrnil v Rim in je tu bival med svojimi redovniki, ki so ga izvolili opatom. Bil je nasproti sobratom poln ljubezni, a tudi silno strog. Med drugimi je bil v šamostanu menih Justus, ki je bil poprej v svetu sloveč zdravnik. Redovna pravila sv. Benedikta naročujejo popolno uboštvo, noben menih ne sme imeti svojega denarja. Ko je Justus umrl, našli so pa pri njem tri cekine. Sv. Gregorij je dal zdaj zanesti mrliča ven na gnojišče, tri zlate pa je moral sluga vreči na mrliča, med tem, ko so menihi izgovarjali besede, ki jih je sv. Peter dejal čarovniku Šimenu: „Tvoj denar naj bo s teboj v pogubo.“ Grozno naročilo je vse preplašilo in pretreslo. Ko pa se je bila kazen izvršila, naročil je Gregorij, da se skozi trideset dni daruje sv. maša za umrlega sobrata in se tako njegovi duši pomaga iz vic.

Nekega dne je videl Gregorij, kako so se na trgu prodajali poganski mladeniči, kakor se dandanašnji prodaja živina. Raznovrstne sužnje je videl, med njimi večje število lepih rdečeličnih, zlatolasih mladeničev. Zvedel je, da so Angli (iz Britanije) in je dejal: „Dobro! Angli! Kakor angeli so, take obraze imajo in naj bodo v nebesih z angeli vred.“ Gregorij je hitel k papežu in mu je poročal o Anglih, kjer se prodajajo taki sužnji; prosil je, naj pošlje papež tja misijonarjev. A koga se naj pošlje? Ko ni nikogar, ponudi Gregorij sebe. Ko mu je papež dal dovoljenje, hitel je vse pripraviti za na pot. Ko so Rimljani zvedeli, da Gregorij odhaja, prestrašili so se; deloma iz ljubezni, deloma pa iz skrbi. Hiteli so k papežu: „Ako pustiš oditi Gregorija, uničiš Rim.“ Še je imel Gregorij velikanska posestva na Siciliji in v južni Italiji. Oskrboval jih je, kakor le more vzoren gospodar, in z dohodki je podpiral tisoče revežev in mnogoštevilne redovnike. „Rim uničiš!“ Taki pritožbi se papež ni mogel ustavljati in pozval je Gregorija nazaj. Tri dni hoda bil je že od Rima oddaljen, ko so ga došli in s silo odvedli nazaj v Rim.

Leta 590. je umrl papež Pelagij II. Senat, ljudstvo in duhovščina so zdaj izvolili soglasno Gregorija. Gregorij se je ustrašil, branil se je, pisal cesarju Mavriciju, naj te izvolitve ne potrdi. A Rimljani so slutili nevarnost in selu vzeli na cesarja naslovljeno pismo, in cesar ga je potrdil. Zdaj se je Gregorij preoblekel in je zbežal iz Rima. Tri dni je blodil po gozdovih, Rimljani pa so ga zasledovali, našli in s silo odpeljali domov. S solznimi očmi se je Gregorij končno vdal v svojo usodo.

V Rimu je tedaj grozno razsajala kuga. Da se ta kazen od ljudstva odvrne, naročil je Gregorij javne procesije, katerih so se udeleževali vsi menihi in vse redovnice. Ko je šla procesija mimo Hadrijanovega spomenika, videl je Gregorij vrh gradu stoječega angela, ki je meč vtaknil nazaj v nožnico. V spomin na to prikazen so vrh Hadrijanovega spomenika postavili angela, in se ta spomenik še dandanes imenuje „Angelski grad“.

Ljudje so Gregoriju k izvolitvi seveda čestitali: med drugimi mu je pisala cesarjeva sestra. Tej je Gregorij odgovoril: „Izgubil sem srečni svoj mir. Na zunaj sem povzdignjen, v srcu pa ponižan. Ničesar nisem želel na tem svetu, ničesar se nisem bal, a zdaj me je burja nenadoma vrgla v skrbi in strah. Radi sebe me ni strah, a bojim se

za tiste, katerih skrb mi je izročena.“ Patriciju Narsesu pa je pisal: „Tako me je žalost potrla, da komaj še govorim. Tema mi je obdala dušo; samo žalost vidim okrog sebe.“

Samo žalost je videl okrog sebe: Videti je moral, kako se dviguje s cesarjevo pomočjo patriarh v Carigradu, in kako vsled tega cerkvi preti razdor. Patriarh v Carigradu se je obnašal, kakor da je on prvi v katoliški cerkvi ter ni hotel pripoznavati vrhovne oblasti naslednikom sv. Petra v Rimu. V Afriki je vse zapadlo krivi veri Donatovi. Španska je bila arijanska, Anglija je padla nazaj v pogansko malikovanje, v Galiji se je mnogo grešilo s simonijo, vrhutega je teklo veliko krvi v vojski med kraljicama Fredegundo in Brunhildo; na vzhodu so prodirali Obri in Perzi. Najžalostnejši pa je bil položaj v Italiji. Za povodnimi je nastala lakota, za lakoto pa je prišla kuga. Ob enem pa so arijanski Longobardje neusmiljeno preganjali katoličane. Papeža so smatrali za služabnika cesarjevega in so ga sovražili. Cesar v Carigradu pa je zopet papežu očital, da ne postopa popolnoma v njegovem smislu zoper Longobarde. Sv. Gregorij je v takih pretežavnih razmerah krenil pravi pot, hvaležni so mu bili vsi, vsi so ga občudovali in po hvaležnosti in občudovanju narodov se je visoko dvignil ugled rimske stolice.

Nasproti Longobardom je papež nastopal v katoliškem duhu. Katoliška cerkev hoče ohraniti vse narode in nikdar in nikjer ni odobraval, da se slaběji izkorišča in zatira. Longobardi so bili krivoverci, a iskal jih je in mislil, kako bi se dali spreobrniti in pridobiti. Sam papež poroča v pismu: „Ko bi bil jaz hotel pomagati, da se uničijo Longobardi, ta narod bi ne imel več ne kralja, ne vojvod, ne grofov. A bal sem se Boga in nisem nikomur hotel delati v pogubo.“ Longobardi pa papežu niso bili hvaležni, ropali in pustošili so Italijo brez prenehanja. Papež piše cesarju: „Na lastne oči sem moral videti, kako se gonijo Rimljani, vrv okrog vratu, kot da bi bili psi, v frankovsko deželo, da se tam prodajajo v sužnost“. In ker cesar ni mogel ali ni hotel pomagati, začel je Italijo vladati papež. Izpodbujal je posamne poveljnike, naj se postavijo v bran. Neapoljskim vojakom je papež imenoval generala, vojakom je plačeval mezdo, Longobardom je pošiljal vojno odškodnino in kontribucijo — vse pa je plačeval s premoženjem, ki je je bil on podaril cerkvi. „Cesar ima plačevalca za svojo vojsko v Raveni, jaz pa sem tukaj plačevalec za Longobarde.“

Ko je Longobardski kralj Agilulf oblegal Rim, je papež dejal v neki pridigi: „Kaj nas naj na svetu še veseli? Vse naokrog vidimo le žalost in ne čujemo nič kot vzdihovanje in plakanje. Kam si zašel, Rim, ki si nekdanj vladal ves svet? Kje je tvoj senat? Kje je tvoje ljudstvo? Poslopja se podirajo, zidovje se ruši. Naša skrb narašča, povsod vladata meč in smrt. Ljudje prihajajo s posekanimi rokami in nam naznanjajo, da so drugi pomorjeni, ali ujeti. Obmolkniti moram, ker se mi je duša naveličala življenja.“ Grozno so Longobardi pustošili po deželi, a Rima se niso mogli polastiti.

Med Longobardi je papež pozneje našel zaveznico, kraljico Teodolindo, hčer bavarskega vojvode, ki je bila katoliškega rodu. Longobardi so svojo kraljico zelo častili, kraljica pa je spoštovala papeža in vedno posredovala med Rimom in Longobardi.

Po delovanju Teodolinde so se Longobardi polagoma pridobili za katoliško vero.

Ne manj poguma kakor nasproti Longobardom, je bilo treba nasproti grškim uradnikom, kateri so deželo do pogube izkoriščali in ljudstvo do krvi odirali. Papež piše o teh ljudeh: „Longobardi morijo samo naša trupla, cesarjevi sodniki pa uničujejo tudi naše duše!“ V pismih na cesarico papež bridko toži, da cesarski uradniki dajejo za denar dovoljenje, opravljati žrtve malikom. In če se pogani spreobrnejo in pokristjanijo, zahtevajo od njih še vedno dotični davek za žrtve. V Korziki da zahtevajo od ljudi tolike davke, da mora ljudstvo prodajati v sužnost svoje otroke, da zmore naložena plačila.

Silno bridko je svetega papeža zadel prepir za primat v katoliški cerkvi. Kristus je Petra in njegove naslednike vpostavil v poglavarje sv. katoliške cerkve. Na tega poglavarja, na skalo, je zgradil cerkev in kakor poslopje ne stoji, če mu izpodkoplješ temelj, tako katoliška cerkev ne more obstati brez poglavarja. Tedaj je carigradskega patriarha preslepila čast, ki jo je užival na cesarskem dvoru, da proglasi sebe za ekumeničnega patriarha, to se pravi, za vrhovnega škofa katoliške cerkve.

Kakor cesar ne trpi, da bi se v njegovi državi drug prolašal za cesarja in je taka proglasitev upor, upor pa bi uničil državo, če se pravočasno ne zatre, tako tudi papež ni smel molčati, če si je patriarh Janez v Carigradu svojil papežev naslov. Gregorij je pisal cesarju: „Kakšni so časi,

kakšni ljudje! Vsa Evropa je izročena barbarom; mesta so razdejana, gradovi porušeni, dežele so puste in brez ljudi, manjka nam rok, ki bi obdelovale polje, a duhovniki (Janez), ki bi naj pred cerkvijo opravljali dela pokore, si iščejo praznih častnih naslovov!“ Razlagal je cesarju, da ugovor v ti stvari ni brezpomemben prepir: „Jaz sem služabnik vseh duhovnikov, ki kakor duhovniki žive. Ako pa kdo dvigne svojo glavo zoper Boga in postave naših pradedov, me ne bo uklonil, tudi z mečem ne.“ In da se izkaže pravega Kristusovega naslednika, začel se je Gregorij na svojih listinah podpisovati kot „služabnik služabnikov božjih.“ Zopet se je papež s cesarjem sprl, ko je vlada prepovedala, da v bodoče ne sme cesarski uradnik ali vojak vstopi v kak samostan. Dežele so bile opustošene, vse razdrto, umevno je, da je cesar potreboval in težko našel uradnikov in vojakov. A vendar papež take prepovedi ni mogel odobravati. Da se uradnikom prepove, postati duhovniki, papež ne graja. „Le-ti hočejo svet premeniti, a ne zapustiti,“ piše papež. Ostro pa je grajal papež prepoved, v kolikor se tiče vojakov: „Ta sklep me je zelo prestrašil,“ piše Gregorij, „ker se ž njim mnogim zapira pot v nebesa. Mnogi pa tudi lahko v svetu pošteno živijo, a drugi bodo zveličani le, če so vse zapustili. In ker spoznam, da je ta postava zoper Boga, mojega Gospoda, ne morem več molčati. Kristus, o cesar, ti po meni, svojemu zadnjemu služabniku, govori: „Povzdignil sem te od notarja v poveljnika cesarske telesne straže, od vojvode v cesarja in v očeta cesarjev. Svojo duhovščino sem ti izročil, a svoje vojake odteguješ moji službi.“ Ponižno papeževo pismo je imelo dober uspeh. To razvidimo iz Gregorijevega pisma na metropolit Ilirije in Italije, katerim naročuje, da se smejo vojaki sprejemati v samostane le po triletnem novicijatu; le tako cesar dovoljuje vojakom izstop iz armade.

Gregorij pa ni gledal le na Rim, na cerkev, ki jo je vladal, skrbel je z vsemi sredstvi, da si vzgoji zadosti mladih duhovnikov, skrbel je za Rim in Italijo, kakor le oče skrbi za svojo družino; skrbel je za Longobarde, skrbel za cesarja, skrbel za slogo v cerkvi. Njegovo oko videlo je dalje: kakor se razumni vojvoda hoče boriti v deželi nasprotnikovi, tako je hotel papež barbarske narode prijeti na njihovem domu, poiskati njihove šotore in jih spreobrniti v katoličane. Izprevidel je papež, da se le tako pride do zaželenega miru.

Papež Gregorij je spoznal, da je evropska bodočnost v mladih barbarskih narodih in ne več v Rimljanih ali Grkih.

Med mladimi barbarskimi narodi bili so Franki edini katoličani, drugi pa so v krščanstvo vstopili potom arijanstva. Zato je papež najprej iskal stika s Kildebertom II., kraljem katoliških Frankov. Pisal mu je: „Kralj biti je malo, kralji so tudi drugod, a veliko je biti katoličan, ker drugod ljudje te prednosti niso deležni. Tvoja vera žari v temi narodov; bodi vedno dober s podložniki, ne kaznuj brez sodbe; tembolj boš dopadel kralju kraljev, čimbolj se zavedaš, da nimaš toliko pravice, kakor oblasti.“ Na Frankovskem, kakor povsod, je papež v prvi vrsti skrbel, da dobe škofije dobrih škofov, ljudstvo dobrih duhovnikov. Ko je bilo treba v Milanu voliti novega škofa (volili so ga tedaj duhovniki in ljudstvo), se je papežu sporočilo, da bo voljen eden njegovih najboljših prijateljev. Nato je Gregorij odgovoril: „Nikdar se nisem vmešaval v prilog katerikoli osebi; jaz bom samo zasledoval vašo volitev in Boga prosil, naj vam da pastirja, ki vas pase na pašniku besede božje.“

Nasproti škofom bil je Gregorij zelo strog. Ako je izvedel, da se volitev kakega škofa ni pravilno vršila, izobčil je dotičnika iz cerkve. Dobre škofove pa je strogo nadzoroval, da so redno vizitirali svoje škofije in skrbeli za potrebni verski pouk svojega ljudstva. Vedno je škofove opominjal, naj njihovo notranje življenje odgovarja častnemu poklicu. „Za kaj je molitev, ako življenje ni pošteno?“ Zahteval je od škofov odločnosti, zmožnosti in delavnosti. „V času, v katerem zdaj živimo,“ piše Gregorij, „se naj škofovska oblast daje le možem, ki vedo braniti blagor duš, a tudi vedo zastopati časne interese svojih vernikov.“

Rimska cerkev je imela že v tistem času obširna posestva v Galiji, Afriki, na Korziki, v Dalmaciji, Siciliji in posebno v srednji Italiji. Velik del teh posestev je cerkvi podaril ravno Gregorij sam, ki je bil sin neizmerno bogate rodovine. Le-ta posestva je papež oskrboval z največjo pozornostjo in tako mu je bilo mogoče, iz teh posestev dobivati dohodkov za premnoge potrebe katoliške cerkve. Pri vsi natančnosti pa je bil Gregorij svojim kmetom najboljši gospodar. Ohranjena so nam še njegova pisma na oskrbnika. V takem pismu piše: „Sporočilo se mi je, da žitno ceno, kadar je dobra letina, kmetom znižujete. Zaukažem, da ljudem plačujete vedno navadno tržno ceno. Prepovem tudi, da bi se od najemnikov zahtevalo več, kot je določeno; in da

jim po moji smrti ne bo nikdo nakladal novih bremen, naj se pogodbe napišejo in se pismeno zabeleži, kaj vsakdo plačuje; jaz nočem, da se cerkvena blagajna omadežuje z nepoštenim dobičkom.“

Posebno pozornost je papež obračal na ljudsko nrvnost. Skrbel je, da se ljudem omogoči, sklepati poštene zakone in da se dedičem otrokom ohrani, kar so stariši imeli svojega. V vrhovne oskrbnike svojih posestev postavljaj je papež poštene duhovnike, svetne ljudi pa je odslavljal. Duhovniki oskrbniki pa so mu morali obljubiti, da bodo oskrbovali cerkveno premoženje, obenem pa tudi imetje kmetov in last sirot in revežev.

Sužnosti Gregorij ni mogel odpraviti, a v srce so se mu smilili zaslužnjeni milijoni ljudstva. Storil je vse, da prej ko mogoče nesrečnemu sužnjemu stanu zasiye solnce svobode. Zaukazal je, da se mora s cerkvenim premoženjem odkupiti vsak suženj, ki se je dal krstiti. Prepovedal je, da bi kristjani bili sužnji židov; ako drugače ni mogoče jih osvoboditi, naj jih cerkev odkupi. Škofom pa je prepovedal, da bi koga po sili krstil. „S prijaznostjo, dobroto in poukom pridobivajmo nevernike za cerkveno enoto. Bodite proti njim tako dobri, da se nam ne bodo mogli protiviti. A nikdar jih ne silimo.“

Krščansko življenje.

V obče je od časa Konstantina Velikega sem krščansko življenje zelo pojemale. To si tudi prav lahko razjasnimo. Krvavo preganjanje kristjanov je bilo minulo. Nastopili so mirni časi, in tako se je gorečnost vernikov ohladila, da niso več toliko pazili na nevarnosti, ki pretijo duši. Mnogo poganov je prestopilo v sveto cerkev ne iz pravega prepričanja, marveč ker se je kristjanom boljše godilo, a poganom svetne postave niso bile mile; taki kristjani pa seveda niso bili niti topli niti mrzli. Verski prepiri so ljudstvo pohujšavali in dražili. Kjer pa je nemir v hiši, tam se v dobrem ne napreduje. Med kristjani je bilo še zmiraj veliko poganske prazne vere in surovih šeg, ki so slabo vplivale na krščansko življenje. Ljudskih šol je bilo malo, a iz visokih šol še poganskega duha niso odstranili. Mlačni duhovniki ljudstva niso mogli ogreti za vero in cerkev in njih beseda ni imela pravega blagoslova, ker niso enako učili in enako živeli. Po mestih in posebno na ce-

sarskem dvoru so razkošno in v obilnosti živeli, in iz mest se je pokvarilo tudi ljudstvo na kmetih. Že sveto pismo starega zakona na več mestih priča, da kdor je ljubljeneč božji, pa svojemu trebuhu preveč streže, lahko Boga pozabi in na grešne poti zaide. Tudi so silili divji narodi čez meje rimskega cesarstva, ki so večkrat kristjane zmagali in se potem med njimi naselili ter jih več ali manj popačili.

Akoravno pa ta podoba krščanskega življenja, ki smo jo tu narisali, ni vesela, vendar od druge strani ne smemo zamolčati, kar ima ta doba dobrega. Sploh se namreč v življenju, kar je hudo in hudobno, prej zapazi, dobro pa bolj skrito in na tihem deluje; hudo plava na vodi, a dobro leži na dnu. Kristjani so bili v tem času zelo gostoljubni in dobrotljivi in tako so nastale bogate ustanove in velikanski zavodi za uboge, za sirote, za bolnike in celo za popotnike, za katere so jih pogani zavidali. V cerkvi ni bilo razločka več med gospodarjem in sužnjem, oba sta podoba božja in dediča nebeškega kraljestva; za rešitev sužnjev so potrosili škofje veliko denarja. Žena je stopila nazaj v tisto čast, v katero jo je Bog postavil v raju, ter je bila možu pomočnica, a ne njegova sužnja; otroke so v krščanskem duhu odgojevali starši sami, in jih niso več prepuščali sužnjem v odgojo. Sedaj nahajamo celo vrsto zglednih krščanskih mater in cele rodbine, samih svetnikov. Ni tudi manjkalo stanovitnih in dobrih pastirjev, katere je ljudstvo čez vse ljubilo, in ki se niso zbal niti krivih prerokov, ki so v ovčji obleki zalezovali čredo, niti posvetnih mogotcev, ki so jim hoteli pravice kratiti. Izvrstni cerkveni učeniški so čistost svete vere branili z besedo in peresom in so zoper pregrehe tistega časa zagovarjali lepo krščansko življenje. Kar posamezni niso mogli doseči, to so opravili okrajni in splošni cerkveni zbori, ali so naredila papeževa pisma. Tudi svetih mučnikov ni manjkalo; ne le zunaj rimskih mej, posebno v Perziji, ampak tudi v rimskem cesarstvu vemo za nje, posebno, ko so vladali Julijan, Valent in Konstant. Bili so možaki v cerkvi, ki so se upali cesarju stopiti nasproti, kakor je nastopil sv. Ambrozij. A zopet drugi so na tihem dobrodejno delovali, kakor postavimo sveta cesarica Pulherija. Veliko svetih duš pa se je podalo v puščavo ali stopili so v samostan, da bi dosegli vrhunec krščanske popolnosti, drugim pa, da bi s svojim zgledom svetili, kako se je treba zatajevati in svet zaničevati, da nebes ne zgubimo.

Začetki meniškega življenja na Jutrovem: Sv. Antonij.

Kdor dela božjo voljo, to je, kdor izpolnjuje božje zapovedi, si zasluži nebesa. Jezus je namreč rekel v svoji pridigi, ko je govoril na gori: „*Kdor stori voljo mojega Očeta, ki je v nebesih, pojde v nebeško kraljestvo.*“ (Mat. 7.) Kdor pa hoče popoln biti, in si v nebesih pridobiti še večjo slavo in si priboriti poseben zaklad, naj spolnjuje tudi to, kar Kristus ljudem ni zapovedal, da pa je svetoval: „*Ako hočeš popoln biti, idi, prodaj kar imaš, in daj ubogim, in boš imel zaklad v nebesih ter pridi in hodi za menoj.*“ (Mat. 19.) Kdor tedaj hrepeni po popolnosti, naj odda vse, kar ima; naj zapusti bogastvo, zataji svojo voljo in se odpove svojemu poželjenju, ali z drugimi besedami: naj živi v prostovoljnem uboštvu, v stanovitni pokorščini pod duhovnim predstojnikom in v vednem devištvu. Ta trojni nasvet naj nasprotuje poželjenju mesa in napuhu življenja. V sveti cerkvi ni bilo in tudi nikdar ne bode časa, da bi vsaj nekateri ne bi živeli po teh nasvetih, sicer bi nam sovražniki naše svete vere lahko očitali, da je katoliška cerkev sicer postavila lestvico popolnosti, a nikdo se ne najde, ki bi po nji hodil. Prve začetke takega življenja najdemo že v prvi dobi. Pravi ustanovitelj menišтва pa je bil sv. Anton puščavnik.

Sv. Anton se je porodil sredi tretjega stoletja v Egiptu in je bil sin bogatih, plemenitih in krščanskih staršev. Že kot otrok ni imel veselja z igračami tovarišev, pa tudi mladeniča ni mikalo iti na visoke šole iskat učenosti, pač pa ga je veselilo premišljevat božje resnice in globoko v nje se zamakniti. Ko je bil odrasel, slišal je nekoč besede, katere je Jezus rekel bogatemu mladeniču: „*Ako hočeš popoln biti, idi, prodaj kar imaš, in daj ubogim;*“ in zopet druge besede: „*Ne skrbite za prihodnji dan.*“ (Mat. 6.) Takoj se je odpovedal svojemu bogastvu in je šel med puščavnike učiti se pobožnega življenja. Strašne skušnjave je moral prestati od lastnega mesa, pa tudi od hudega duha, ki ga je v raznih prikaznih nadlegoval. Z božjo milostjo pa je vselej zmagal ter je dobil nad vragev toliko oblast, da jih je že z znamenjem svetega križa pognal v beg. Za cesarja Maksimina, ki je kristjane krvavo preganjal, se je sv. Anton podal v mesto Aleksandrijo, ter je veliko vernikov potrdil, da niso zatajili sveto vero. Tako je ljudstvo sv. puščavnika spoznalo, in ko se

je vrnil v puščavo, prihajalo je veliko ljudi za njim, ki bi ga radi v pobožnosti in svetosti posnemali ter ž njim pre-mišljevali skrivnosti božje. Sv. Anton jih je učil iskati, kar je zgoraj v nebesih, in ne to, kar je na zemlji. Kruh so si služili s svojimi rokami, in ker ga niso veliko potrebovali, so dajali ubogaime, kar jim je preostajalo. Dasiravno je bil sv. Anton od Boga tako obdarjen, da je delal čudeže, bil je vendar silno ponižen. Ko mu nekdo pripelje obsedeno osebo, da jo ozdravi, je rekel: „Človek, za kaj me imaš? Jaz sem človek kakor ti. Ako veruješ v Kristusa, kateremu jaz služim, pojdi, prosi Boga v svoji veri, in se ti bo spolnilo.“ Ko mu je cesar Konštantin s svojimi sinovi pisal, je rekel ponižni mož: „Ne čudite se, ako vam cesar piše, on je le človek; čudite se veliko več, da je Bog ljudem svojo postavo dal, in po svojem Sinu z nami govoril.“ On sam sicer niti črke ni poznal, pa sveto pismo mu je bilo tako dobro znano, da je tudi učenjakom gladko odgovarjal. Vsakemu je kar v lice povedal, kar mu gre; tako je cesarju Konštantinu pisal: „Veselim se, da Kristusa častite; spolnajte vladarjeve dolžnosti, spominjajte se prihodnje sodbe in pomislite, da je Kristus sam pravi in večni kralj.“ V arijanskem verskem prepiru je delal za spoznanje božje narave v Kristusu in za cerkveni mir. Bil je zmiraj veselega srca, nikdar ne otožen ali žalosten. Umrl je 105 let star leta 346.

Prvi menihi še niso bili družina enega samostana, ampak so vsak zase imeli svoje bajtice. Sv. Pahomij je postavil prvo družinsko hišo, ali samostan, na nekem otoku sred Nila. Skoraj tistega časa je združil posamezne menihe sv. Anton v samostanu na Nitrijski gori. Menihi sprva sploh niso bili duhovniki, le njih predstojnik je bil navadno mašnik. Svoje predstojnike so zvali opate, to je očete.

Tudi ženski spol se je zanimal za samostansko življenje. Sestra sv. Antona je bila prednica prvega ženskega samostana, ki mu je dal sv. Pahomij pravila. Redovnice so imenovali nune, to je device.

Kazalo.

	Stran
Uvod. Kako se je svet na Kristusa pripravljaj?	3
Prvi vek.	
Prva doba. Od Kristusovega rojstva do cesarja Konstantina Velikega l. 313.	
Razširjanje krščanske vere	5
Jezus Kristus	5
Kristus ustanovi sveto cerkev	7
Jezusova obsodba, trpljenje in smrt	8
Jezusovo vstajenje in vnebohod	9
Delovanje apostolov	10
Prve binkošti. — Prvi Judje in pogani stopijo v cerkev	10
Sveti Pavel	12
Sveti Peter	17
Drugi sveti apostoli	18
Judovska vojska in razdejanje Jeruzalema	19
Sv. Janez evangelist	22
Cerkev se bori s poganstvom	23
Krvavo preganjanje (od Nerona do Decija 251)	23
Neron	24
Domicijan	24
Trajan	25
Mark Avrelij	29
Septimij Sever	32
Maksimian	35
Krvavo preganjanje od Decija do Konstantina Velikega (251—312)	36
Decij	36
Valerijan	39
Avrelijan	42
Dioklecijan	42
O krščanskem mučenilstvu	49
Boj svetne modrosti zoper cerkev	50
Zagovorniki svete krščanske vere	51
Razširjanje sv. cerkve koncem 3. in začetkom 4. stoletja	55
Krivoverci	57

Ebijoniti, Nazarejci, Gnostiki, Manihejci, Montanisti, Proti-trinitarci	59
Cerkvena uprava	61
Papež	61
Služba božja	63
Krst in birma	64
Pokora	65
Sveto obhajilo	66
Poslednje olje, mašnikovo posvečevanje in zakon	67
Krščansko življenje	68

Druga doba. Katoliška cerkev ob času cerkvenih očetov
(313—692).

Prodiranje krščanske cerkve	73
Cesar Konstantin Veliki	73
Julijan odpadnik	77
Arij	79
Druge krive vere	84
Sv. cerkveni očetje — zagovorniki sv. vere	89
Sv. Atanazij	89
Sv. Hilarij	91
Sv. Bazilij Veliki	93
Sv. Gregorij Nacijanec	95
Sv. Gregorij iz Nise	97
Sv. Janez Krizostom (Zlatoust)	98
Sv. Ambrozij, škof v Milanu	102
Sv. Jeronim	105
Sv. Avguštin	109
Papež Gregorij I. Veliki	115
Krščansko življenje	123
Začetki meniškega življenja na Jutrovem: Sv. Antonij	125

Zgodovina svete katoliške cerkve

za
slovensko ljudstvo.

Spisal
dr. Ivan Križanič,

stolni kanonik v Mariboru.

❧ Drugi natisek. ❧

Izdala in založila
Družba sv. Mohorja v Celovcu.

II. zvezek.

1895.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

1895

Natisnjeno v tiskarni Družbe sv. Mohorja v Celovcu

Drugi vek.

Prva doba.

Od začetka svete cerkve med Germani in Slavjani do papeža Gregorja VII.

(692—1073.)

Utemeljitev krščanskega življenja pri Germanih in Slavjanih; — ponovljenje zahodnega rimskega cesarstva; — in nadvlada države nad cerkvijo.

I. poglavje.

A. Razširjanje krščanske cerkve med germanskimi narodi.

I. O preseljevanji narodov.

201. V tem veku preselilo se je krščanstvo na celo druga tla in luč sv. vere je zasvetila celo novim narodom. Iztočno rimsko cesarstvo si je izbiralo nauke med božjimi resnicami, kakor malopridno in gizdavo dekle moža med ženini, in ni čuda, da je slednjič ostalo na cedilu, ker je ljubi Bog dragi zaklad sv. vere izkopal v jutrovi deželi ter ga je v zahodnih krajih zakopal, kjer so ga mladi narodi bolj cenili. Kakor smo čuli, je sv. vera v iztočnih krajih zelo pešala, dokler ob konci prvega veka ni popolnoma zamrla: Muhamed jo je zadušil skoro po vseh pokrajinah iztočnega rimskega cesarstva. Le Mala Azija in balkanski polotok sta še bila

z rimsko cerkvijo zedinjena. To je bila še veja na drevesu sv. cerkve, pa tudi to je v tem veku, kakor bomo slišali, odčesnila brezbožna roka carigrajskega očaka Mihaela Cerularija in odtrgala od cerkvene edinosti. Kjer je kedaj Jezus, božji Sin, sam učil, kjer so apostoli postavljali in utrjevali cerkve, kjer so bila vsa tla premočena s krvjo mučenikov, kakor postavimo v Egiptu, v Siriji, v Mali Aziji, ondi skoro ni bilo več sledú krščanstva. Prej bilo je v tistih krajih, kar se vere tiče, veselo kakor ob mladem dnevu, a sedaj žalostno kakor po temni noči, — kdo bi zamogel božje poti razumeti?

202. Dočim je iztočno rimsko cesarstvo še životarilo do 15. stoletja, podrl je Odoaker, kar smo že povedali, hirajoče zahodno rimsko cesarstvo, a njegovo ljudstvo in drugi divji narodi, ki so od vseh stranij silili v lepe rimske pokrajine, ustanovili so na razvalinah rimskega cesarstva nove države. Ovi narodi so zapustili svojo domačijo na severu, ki jih je le pičlo redila, in so šli iskat proti jugu lepših dežel in boljšega kruha. Česar so iskali, so našli, ob enem pa jih je tudi srečalo kraljestvo božje, kojega niso iskali, in zvedeli so za kruh besede božje ter so od Rimljanov sprejeli luč sv. vere. To pa se ni slučajno zgodilo, nego Oče nebeški jih je vlekel k sebi, da bi spoznali Sina njegovega, Jezusa Kristusa, ker Zveličar pravi: *Nihče ne more k meni priti, ako ga ne vleče Oče, ki me je poslal.* (Jan. 6.) Narodi so se nemirno gibali in preseljevali, dokler niso našli pravega Boga in Zveličarja svojega, a potem so se pomirili in stalno naselili. Nam se prav zdi, da je prerok Izaija preseljevanje narodov nekdanj že v svojem duhu gledal, ko je prerokoval: *Vzdigni Jeruzalem (t. j. cerkev božja) okrog svoje oči in poglej: vsi se ti zbirajo ter k tebi prihajajo; tvoji sinovi bodo od daleč prišli, in tvoje hčere bodo od strani vstajale. Kdo so ti, ki letijo kakor oblaki in kakor golobje k svojim linam?* — Mi odgovarjamo, to so narodi, ki so za časa preseljevanja ljudstev hiteli v cerkev božjo! — Krepki sinovi germanski so prišli od daleč, in milene hčerke matere Slave so od strani vstajale ter hitele v sv. cerkev.

Sv. mati katoliška cerkev je imela sprva odrastle gojence, že olikane in omikane narode: Rimljane namreč in Grke; zdaj pa je prevzela odgojo drugih narodov, koje je odgojevala z mladih nog, in ker so ji oni narodi bili nehvaležni, želela si je izrežati vrednejših in hvaležnejših otrok. Taki otroci, nevedni, še celo surovi, pa tudi še nepokvarjeni, bili so takrat nemški in slovanski narodi.

2. Razširjanje sv. vere med Goti.

203. V drugem stoletji po Kr. zapustili so Goti mrzlo in pusto svojo domovino v Skandinaviji in so se preselili na južno stran ter zasedli okraje ob Črnem morji. Iztočni Goti so se udomačili med rekama Donom in Dnêstrom, a zahodni Goti med Dnêstrom in Tiso. Sredi tretjega stoletja so Goti že pustošili rimske pokrajine ter so silili čez Donavo v Mezijo in čez Črno morje v Malo Azijo. Še le Konstantin veliki jih je do dobrega užugal in porinil nazaj čez Donavo. V teh bojih so Goti najprej slišali veseli glas o krščanski zveličavni veri. Na nicejskem vesolnem zboru že nahajamo gotskega škofa Teofila, in Goti so bili prav srečni v krilu sv. katoliške cerkve. Leta 375. pa prihrumijo divji Huni mongolske krvi iz sredine Azije in udarijo tako silno na Gote, da se jim morajo ti umakniti čez Donavo ter Hunom prosto pot pustiti v osrčje Evrope. Atanarik, kralj zahodnih Gotov, je tedaj cesarja Valenta prosil, naj dovoli narodu njegovemu domačijo v rimskih pokrajinah. Valent pripusti, da se naselijo Goti ob desnem bregu Donave na sedanjem Bolgarskem s tem pogojem, da so rimskemu cesarju zvesti in da sprejmejo arijsko vero. Tako so zahodni Goti postali arijci, posebno tudi po prizadevanji svojega škofa Ulfile, ki je gotsko abecedo znašel in potem sveto pismo na gotsko besedo prestavil.

Po smrti Valentovi, za cesarja Teodozija, postala je rimska država sicer zopet katoliška, a Goti so ostali arijci, ker so kljubovali Rimljanom, katerim se itak niso radi pokorili. V tem času je blagodejno deloval v dušni prid Gotov sv. Janez Zlatoust v Carigradu, ki je odgojeval gotske mladeniče ter jih je pošiljal kot misijonarje med njihovo ljudstvo. Tudi je odločil Gotom v Carigradu posebno cerkev, v kateri se je božja služba v gotskem jeziku obhajala. Ondi je kedaj sam navdušeno pridigal o čudovitem spreobrnjenji ovega divjega naroda ter je dokazoval čudno moč svetega evangelija, rekoč, da se zdaj spolnuje prerokovanje Izaijevo: *Volk in jagnje se bosta skupaj pasla.* (Izaija 65.). Ravno tako je spreobrnjenje veselilo sv. Atanazija, ki je rekel: „Kdo je to opravil, da v miru živijo oni, ki so se med seboj sovražili? Kdo drugi kakor Ljubljenec Očeta, Zveličar vseh, Jezus Kristus, ki je iz ljubezni do nas vse trpel za naš blagor. Sedaj se dopolnuje, kar je Izaija obetal: *Narode bo sodil (Bog) in svaril veliko ljudstev, ki bodo meče pokovali v*

lemeže in sulice svoje v srpe: nič več ne bo narod zoper narod meča vzdigoval, in zanaprej se ne bodo več na vojsko vadili. (Izaija 2.). Čudovito je, da se divjaki, dokler bogovom darujejo, koljejo med seboj in nikakor nóčejo biti brez meča; če pa se pokristjanijo, takoj pustijo boj in primejo za priroče.“

204. Goti so imeli takrat izvedenega in hrabrega kralja Alarika; a Teodozijev sin Arkadij je bil slab vladar, ki je moral Gotom, da se jih je iznebil, prepustiti Ilirijo, kjer so živeli kot svoboden narod pod neodvisnim kraljem. Ker pa je Alarik bil le nevaren sosed, našuntali so ga carigrajski ministri, naj gre nad Italijo. Alarik je rad slušal, ker ga je bogata italijanska dežela itak že davno mikala, in udaril je na zahodno rimsko cesarstvo. A takrat ni kaj posebnega opravil, ker je Italijo branil Stilikon, vrli poveljnik cesarja Honorija. Ko je pa vsled zavidnosti bil Stilikon umorjen, imel je Alarik prosto pot v Italijo in v Rim, kojega je z naskokom vzel leta 410. Goti so se po vsem mestu razkropili in so tri dni plenili ter pobrali vse, kar je bilo večje vrednosti, samo cerkvâ sv. Petra in sv. Pavla se na posebno povelje kraljevo nišo smeli dotakniti, tudi nikomur streči po življenji. Toda Alarik se v Rimu ni nič kaj varnega čutil in je torej svoje ljudstvo peljal v južno Italijo, kjer pa ga je že leta 411. smrt prehitela.

Za Alarikom je vladal njegov svak Ataulf, ki je Gote peljal črez Alpe v Galijo, in njegov naslednik Valija je ondi takraj in onkraj pirenejskih gor ustanovil kraljestvo Gotijo s prestolnim mestom Tolozo. Arijski Goti so sprva svoje katoliške podložnike lepo prenašali, dokler ni hudobni kralj Evrik (466—484) zasedel prestola, ki je prvi začel katoličane krvavo preganjati. Že prvi dan njegovega vladarstva bil je krvav, in je tako svedočil, kako bode vladal za naprej; ubil je namreč svojega brata in gospodarja Teodorika II. in je tako s krvavimi rokami prijel za kraljevo žezlo. Vse škofove je ali v ječe zaprl ali iz dežele prognal; ako je kateri škof umrl, ni dovolil naslednika voliti, in ker ni bilo škofov, ki bi mašnike posvečevali, zmanjkalo je tudi duhovnikov. Udrihal je pač po pastirjih, da bi se čreda razkropila. Najimenitnejši škofijski sedeži v Gotiji so bili izpraznjeni. Katoliške cerkve so razpadale, med vratmi je grmovje rastlo, po cerkvah je trava zelenela, tako da se je živina v njih pasla in raz oltarjev travo mulila ali tudi med podrtinami ležala. Sv. katoliška čreda pa se ni imela kje pasti ter je zastonj pričakovala pastirjev, ki bi jej hrane

položili. Ker je v tem času v Galiji divjal tudi strašen boj, in je za bojem prišla lakota in pomor, bil je stan katoliške cerkve v Galiji res prežalosten.

Pa Bog ne zapusti svoje cerkve; vzbudil je v Galiji velike svete može, ki so ljudstvo tolažili ter kot dobri pastirji vodili, da se ni celo izgubilo. Med njimi imenujemo sv. Maksima, škofa v Riezu, sv. Lupa, škofa v Troyes-u, sv. Mamerta in še več drugih.

205. Evrikov sin Alarik II. se je do katoličanov celo dostojno obnašal. Gotski kralji so zapovedovali skoro že celi španski deželi, in ker so jih v Galiji Franki zmiraj dalje rivali proti pirenejskim goram, stolovali so sedaj rajši na Španskem.

Leta 567. je bil Leovigild kraljem izvoljen in je v mestu Toledi kraljeval. Leovigild je bil eden najmogočnejših gotskih kraljev, in le edini madež gnusi njegovo lepo ime v zgodovini, da je namreč bil zagrizen arijec in da je katoličane do krvavega preganjal ter jih silil, da bi prestopili k arijski krivi veri. Pa katoličani kralja v tem, kar je božjega, niso ubogali in prvorojeni njegov sin Hermenegild je sam bil vernikom na čelu, ki so se stanovitno ustavljali kraljevi krivični zapovedi. Prva Leovigildova žena Teodozija mu je porodila dva kraljiča, Hermenegilda in Rekareda, a potem je umrla še celo mlada. Leovigild se je drugokrat oženil z neko Gosvinto, ki pa je bila huda arijanka. Svojega starejšega sina Hermenegilda je kralj imenoval sovladarjem ter ga je oženil z mlado, lepo kraljičino Ingundo, hčerko frankovskega kralja Sigberta; vendar pravo vrednost je mladi nevesti dajala sv. katoliška vera, koji je bila iz vsega srca udana. Hudobno oko Gosvintino pa ni moglo gledati v nedolžni obraz katoliške sinahe, zato jo je na vsak način mučila in silila, naj bi se izneverila katoliški veri ter se dala prekrstiti na arijsko vero. Ker pa niti z groženjem, niti z ljubkovanjem ni nič opravila, spozabila se je hudobna ženska tako, da se je v lase zagnala Ingundi, jo vrgla ob tla, do krvavega jo tolkla in z nogami suvala, ter je slednjič služabnici zapovedala, da jo sleče in v ribniku podurne, ker je menda menila, da jo na ta način prekrsti v arijanko.

Hermenegilda je surovo obnašanje mačehe razčemerilo, in z dovoljenjem očetovim se je preselil iz Tolede v Sevilo ter je ondi stoloval. Hermenegild je do sedaj bil še arijske vere, a v Sevili se je zmoti odpovedal ter postal katoličan.

To pa se je tako zgodilo. V Sevili je takrat sedel na škofjskem stolu sv. Leander, ki je posejal v srce Hermenegildovo seme prave Jezusove vere, in ker je ljubezniva žena njegova neprenehoma molila, rosila so tudi nebesa svoj blagoslov na Leandrovo setev, in ni čuda, da je tako seme božje besede pognalo močno kal ter tudi obrodilo veseli sad. Po Leovigildu je vse gorelo, ko je slišal, da je sin postal katoličan, in takoj mu je ukazal v Toledo priti. Jeza bi se bila očetu, ki je sicer ljubil svojega sina, menda skoro ohladila, ko bi je Gosvinta ne bila podpihovala in ko bi bil Hermenegild svojega očeta ubogal. Pa Hermenegild se je uprl zoper kralja, bodisi, da se je bal razkačenega svojega očeta, bodisi, da je menil, da je prav, če katoličane in katoliško vero brani zoper arijsko nasilstvo. Upora zoper postavno oblast pa naša sv. vera ne trpi, in tedaj obnašanja Hermenegildovega ne moremo zagovarjati: kar ni prav, pa ni prav. Kralj je takoj šel nad svojega upornega sina, vzel je mesto Sevilo, a Hermenegilda je dal zvezati z železnimi verigami ter ga vreči v ječo. V ječi se je kesal svojih grehov, in ker je dobro vedel, kaj ga čaka, pripravljal se je z molitvijo in z zatajevanjem samega sebe na mučeniško smrt. Dolgo ga je oče nagovarjal, naj se zopet odpove katoliški veri, pa vse zastonj. Slednjič še pošlje v ječo zvitega krivoverskega škofa, ki mu ponuja milost očetovo in krono kraljevsko, ako vsaj skrivoma prejme obhajilo iz njegovih rok. Pa sv. Hermenegild se ni udal, da ne bi izgubil milosti nebeškega Očeta in krone večnega življenja; pokaral je zapeljivca, rekoč: „Ali bi ti, škof, mogel to krivdo prikriti vsevidečemu očesu večnega Boga?“ Potem je nevoljen iztiral zapeljivca iz ječe ter mu prepovedal, še kdaj se povrniti s takimi ponudbami. Ko škof ni ničesar opravil, pride takoj za njim rabelj, ki je stanovitnemu Hermenegildu na kraljevo povelje glavo odsekal. Bilo je ravno o polnoči na velikonočni praznik leta 585., ko je Hermenegild bil obglavljen. Ječa in ves okraj daleč okoli se je razsvetil, kakor ob belem dnevu; rajske pesmi so se razlegale po zraku, in angelji božji so peli hvalno pesem neomadeževanemu Jagnjetu, kojemu itak gre vsa čast in slava; sv. Hermenegilda pa so prav na veliko noč v nebesih ovenčali z mučeniškim lepim vencem.

206. *Draga je pred Gospodovim obličjem smrt njegovih svetnikov.* (Ps. 115, 15.) Te besede so se lepo uresničile ob smrti sv. Hermenegilda, ker on je s svojo drago mučeniško smrtjo od Boga kupil milost izpreobrnjenja za svojega očeta

in za vse svoje ljudstvo. Oče ni imel več mirne vesti, odkar je dal svojega sina ubiti, in celo v sanjah ga je strašil krvavi obraz njegovega nekdanj ljubljeneega sina. Ko je tedaj stal ob kraji svojega groba, in ko so se mu že odpirala vrata večnosti, izprevidel je svoj greh, in je vse škofe in mašnike poklical iz prognanstva, katoličanom povrnil cerkve, in sv. škofa Leandra je celo poklical na kraljevski dvor, kjer mu je skazoval vso ljubav in čast. Sv. škof pa je porabil lepo priliko ter je vzbudil v srci kralja duha prave pokore in je kazal solznemu njegovemu očesu neizmerno božje usmiljenje. Koncem leta 585. je Leovigild umrl kot katoličan, in v nebesih je bilo veselje nad grešnikom, ki se je bil spokoril. Na smrtni postelji je poklical sina svojega Rekareda (586—601) ter mu je svetoval, naj se drži vzgleda brata svojega Hermenegilda in naj prestopi v sv. katoliško cerkev. Modri sin je slušal svet svojega očeta, prestopil je očitno z vso svojo rodbino v katoliško cerkev, kateri je na velikem cerkvenem zboru v Toledi leta 589. podelil popolno svobodo v svoji državi. Število arijcev se je sedaj bolj in bolj krčilo, in veliko arijskih škofov in velikašev in večina gotskega ljudstva se je za vselej odpovedalo arijski krivi veri. Katoliška cerkev se je lepo razcvetala, in slavni škofje, kakor postavimo sv. Heladij, sv. Izidor, sv. Ildefons in več drugih, so jo na cerkvenih zborih celo lepo uredili. Toda kralj Vamba, okoli leta 680., in grozoviti Vitica, okoli leta 700., sta cerkvi zopet kratila pravice. Vitičina sina sta slednjič tudi pozvala Arabce v Španijo, ki so katoliške Gote podjarmili in sv. vero zatrli. Le malo število krščanskih junakov se ni pokorilo muhamedancem in je rajše zbežalo v asturske gore. Od ondod so se skušali več stoletij s soslednimi Arabci, dokler jih niso premagali ter zopet spodili iz Španske, pa še le l. 1492.

3. Med Vandali.

207. Med vsemi nemškimi narodi najbolj divji in surovi rod bili so Vandali. Ko so zahodni rimski cesarji svoje vojake doma v Italiji potrebovali, da bi se branili zoper zahodne Gote (okoli leta 406.), tedaj nihče ni več branil nemškim rodovom ob reki Reni iti čez rimsko mejo v bogato Galijo. Takoj so prestopili reko Svevi, Alani, Vandali in Burgundci, ki so izprva imeli svoj dom kraj Baltiškega morja na Nemškem. Nemški divjaki bili so lepo Galijo oropali in osiromašili, in potem so šli dalje čez pirenejske gore

na Špansko, kjer so Svevi zasedli severne kraje, Alani srednje, a Vandali so vzeli južne kraje za se; le Burgundci so ostali v Galiji ter so se naselili ob gorenji Reni.

Leta 412. so tudi zahodni Goti prišli na Špansko, ki so Vandale rivali vedno dalje proti morju, in Bonifacij, rimski namestnik v Kartagini, je Vandalom zelo ustregel, ko jih je pozval v Afriko. Vrlega Bonifacija so namreč zavidni jeziki pri cesarici Placidiji obrekovali, naj mu nikar preveč ne zaupa. To pa je sicer poštenega in zvestega služabnika tako razkačilo, da je Vandale črez morje poklical, da bi cesarici lepo afrikansko pokrajino vzeli. Koliko zla je pač s tem napokal sv. katoliški cerkvi Bonifacij, akoravno je bil sam dober katoličan! Pozneje se je sicer kesal svojega čina, a popraviti ni mogel več, kar je bil zakrivil. Brezbožni Vandali, ki so bili arijski veri udani, so osipali cvet cvetoče cerkve Kristusove v Afriki ter cvetlico samo pomandrali. Sto in sto škofijskih stolic si takrat naštel v Afriki; veliko učenih škofov in svetih pastirjev je takrat ondi cerkev vladalo. Domači krivoverci, kojih v petem stoletju ni bilo nikjer toliko, kolikor v Afriki, niso mogli ondi zatreti katoliške cerkve, sedaj so jim pa prišli tujci Vandali na pomoč. Pod svojim kraljem Genserikom so podirali najlepše cerkve, požigali mesta in vasi, zatirali katoličane, mučili in morili duhovnike. Sv. Avguštin, ki je kot dober pastir do zadnjega izdihljeja tolažil nesrečne svoje katoliške rojake, umrl je v mestu Hiponu, ko so ga bili Vandali že več mesecev obsedali.

Mogočnemu Genseriku se je cela afrikanska rimska pokrajina pokorila, kar si napravi brodovje in gre tje črez morje na plen, in sicer kar naravnost v poglavitno mesto cesarstva, v Rim sam. Papež Leon je šel strašnemu vandal-skemu kralju nasproti ter ga prosil, naj mestu prizanese. Pa ni zamogel omehčati srca silnega vodje, le toliko je izprosil, da je Genserik svoji drhali prepovedal požigati in moriti. Vandali so se vsuli po mestu in so vse, kar so našli dragocenega, pobrali po hramih in cerkvah ter znosili na svoje ladije in z neizmernim plenom so se odpeljali nazaj v Afriko. Ujeli so tudi veliko imenitnih in bogatih Rimljanov, koje so pa za dobro plačilo zopet izpustili. Takrat je kartaginski škof Deogracijas razprodal vso zlato in srebrno cerkveno posodo in opravo in je s tem denarjem odkupil veliko rimskih jetnikov. Nolski škof, sv. Pavlin, pa je sam sebe zastavil za nekega jetnika, edinega sina uboge vdove. Krščanski ljubezni — enake jej ni! —

Taki blagi čini pa vplivajo le na blago srce; surove duše Genserikove niso nič kaj ganili. Katoliške škofo je, kakor poprej, prodajal v sužnost, in kartaginskega škofa in dosti duhovnikov je naložil na neko razklopotano ladijo ter jih je prepustil morskim valovom; a Bog jih je ovaroval in srečno so dospeli v Neapolj. Arijska duhovščina je kralja šuntala na vsakojake grozovitosti in katoličani niti niso smeli očitno božje službe obhajati. Tako hudo se je v Afriki godilo katoliški cerkvi, da so nekteri dvomili, ali pač ljubi Bog ve za vse to, kar morajo ondi katoličani trpeti. Toda Bog že ve, kar stori, pa ljudje ne vedo, kaj delajo. Tako tudi Afrikanci niso vedeli, kaj delajo, ko so posebno po mestih strašno razuzdano in požrešno živeli, dokler jih ni šiba božja hudo doletela, ter jim strašne kazni zapela.

V visoki starosti je Genserik umrl leta 477. in njegov sin Hunerik (477—484) mu je bil naslednik. Sprva se je Hunerik kazal blažjega od svojega očeta. Katoličani so smeli zopet očitno božjo službo opravljati, in dopustil jim je, da so si v Kartagini, kjer je bil škofijski sedež že 24 let izpraznjen, izvolili novega škofa, gorečega Evgenija. Pa kraljeva prijaznost je bila enaka rudečemu juternemu nebu, ki neki napoveda buren, deževen dan. Žareča zarja naznanja vihar. Viktor, škof iz Vite, ki je bil sam tudi v ječi in v verigah zavoljo Kristusa, nam je zanesljiv poročevalec o tem, kar so katoličani trpeli pod grozovitnim Hunerikom.

208. Da bi Bog svoje izvoljence potolažil v prihodnjih nadlogah, pokazal jim je preteče preganjanje po čudovitih znamenjih in prikaznih. — Tako je imel neki pobožen dijakon v sanjah to-le prikazen. Zdelo se mu je, da je bil sredi velike in krasne cerkve sv. Favsta v Kartagini. Cerkev je bila krasno okinčana; na velikem oltarji je gorelo brez števila sveč; svetilnice so divno razsvetljevale celo cerkev. Dragocene preproge so prepregale stene, in cerkev je bila naphana pobožnih vernikov, ki so bili vsi lepo belo oblečeni. Začne se slovesna božja služba; verniki prepevajo slavospeve in psalme, in rajska godba odmeva po prostorni cerkvi ter povzdiguje pobožnost vernikov. Pobožnemu diakonu je veselja igralo srce, in tudi sam je hotel Bogu zapeti zahvalno pesem. Pa takoj vse sveče ugasnejo, godba in pesmi prenehajo, oborožena drhal divjih zamorcev se vsuje v cerkev ter kakor veter v enem hipu razkadi zbrano pobožno ljudstvo. Zdaj dijakona obdaja tema in strašna tihota, in iz celega srca prosi Boga, da bi se lepa služba božja zopet začela.

Na enkrat gleda novo prikazen. Vidi ravno tisto cerkev sv. Favsta vso pusto in razrušeno, in kože in svinje so se pasle po njej. — To prikazen je vrli dijakon, ki gotovo ni lagal, pozneje, ko se je preganjanje začelo, sam kartaginskemu nadškofu razlagal, in da je bila pripoved resnična, se je hitro pokazalo.

Vandalski škof Cirila je kralja šuntal zoper Evgenija in katoliško cerkev, in Hunerik je zapovedal, da nihče ne sme v škofijsko cerkev v Kartagini zahajati. Zavaroval je tedaj vse vhode in je pri cerkvenih vratih nastavil beriče, ki so imeli dolge šibe, ob konci z železnimi kremplji. Ako se je kdo bližal, da bi v cerkev vstopil, napadli so ga beriči ter tako grozovito po glavi tolkli, da mu niso le lasi izpulili, nego tudi celo kožo raz glave potegnili. Strašno je bilo gledati take mučenike, katerim je kri curkoma tekla raz glave, zlasti ker so jim z grozovitnimi šibami navadno tudi oči iztaknili. Hunerik je velel poiskati svete in učene škofo, ki so bili posebno na glasu, vsakemu 150 batic naštetih in jih potem v puščavo prognati. Vsak dan so kakega škofa ujeli, sramotno trpinčili in v temno ječo zaprli. Svetega Leta, škofa iz Nepte, je trinog na očitnem trgu v Kartagini živega sežgal; 46 škofov je prognal na otok Korziko in 302 v razne afrikanske pokrajine. Ko so tako vejali s pastirji, pokazalo se je, da je bila tudi marsiktera smet med rumenim zrnem, pa le redka — kakor je bil le en Judež med dvanajsterimi apostoli.

209. Ker smo apostole omenili, povemo precej tukaj zgodbo o dvanajsterih majhnih apostolih kartaginskih. — Med dečki, ki so se vadili cerkvenega petja, jih je bilo dvanajst posebno izurjenih, ki so imeli jasne glase in so lepo zapeli, kakor da bi zvonilo. Arijski popi so tedaj sklenili, da samo one druge fante pošljejo v prognanstvo, teh dvanajst pa doma obdržijo, da jih pridobijo za petje pri arijski službi božji. Ko so otroci to zvedeli, so se na glas jokali in kričali in objemali kolena svojih tovarišev; s palicami in pikami so jih tolkli, pa vse zastonj; rekli so, da se rajše dajo zadaviti, kakor ločiti od svojih součencev. Pa vse nič ni pomagalo; peljali so jih nazaj v mesto, ter so jih hoteli z dobrega za arijsko vero pridobiti; ker pa svojega namena niso dosegli, zaprli so jih v podzemeljske luknje. Tam so strašno gladovali ubožci, in poleg tega so jih še skoro vsaki dan s šibami in palicami pretepali ali tudi do krvavega bičali. Pa ravno v slabih se

kaže moč milosti božje in Bog si tudi v ustih dojenčev hvalo pripravljala. V velikih mukah so otroci klicali, da svoje vere nikdar ne zatajijo, in da se svoji krstni obljubi nikoli ne izneverijo. — Ko arijski trinogi nič niso opravili, so slednjič fante izpustili, a dečki so zdaj sklenili skupaj ostati in se ne več drug od drugega ločiti. Odsihdob so skupaj prebivali, skupaj jedli, in skupno tudi psalme in pobožne pesmi na čast trojedinemu Bogu prepevali. Celo mesto se je izgledovalo nad nedolžnimi mučeniki, in niso jih več inače imeli, kakor za dvanajstere majhne apostole kartaginske.

210. Siba božja je nemarne afrikanske kristjane hitro vere naučila. Popustili so svoje mehkužno in pohotno življenje in začeli so se oistro pokoriti. Duhovniki so sveto živeli, pri katoliških rodbinah je vladal lep krščanski red, in celo ženski spol in otroci so se bili stanovitne skazali v trpljenji in preganjanji. — Zgodilo se je, da so rabeljski hlapci naleteli na imenitno gospo Dionizijo, ki je za roko vodila svojega sinka Majorika. Gospa je bila plemenitega rodu, zalega obraza, in, kar je največ vredno, bila je pobožna in bogaboječa žena. Med divjim krohotom strgajo hudičevi pomagači sramežljivi ženi obleko z nje in jo tako kruto bičajo, da je kri curkoma tekla po njenem telesu. Ob vseh mukah se krščanska junakinja niti zglasila ni, da ne bi svojega sinka prestrašila. Zdaj se neusmiljeni rabeljni lotijo nedolžnega otroka. Ko Majorik krvavo orodje vidi, se prestraši; pa mati ga oistro pogleda in ga potem tudi z milim maternim glasom nagovarja, naj se usmili svoje matere, in naj ne pozabi svoje krstne obljube; potem pa je na glas Boga prosila moči in pomoči za svojega ljubljence. Majorik je dobil od zgoraj moči ter se je osrčil in se nič več ni bal, kakor se mlado drevesce več ne maja, če mu pristaviš močen kol. Med trpljenjem je otrok hvalil Boga, da sme zavoljo božjega imena trpeti. Niso ga dolgo trpinčili, ker krvave in vajene roke divjih beričev so lahko in hitro zadušile mlado življenje sv. Majorika. Vsa ranjena in s krvjo oblita se je zdaj mati zgrudila na mrtvo truplo svojega sina, je poljubovala njegove rane, in je s solznimi očmi gledala v nebesa ter hvalila Boga, da je toliko vredna, da je presrečna mati sv. mučenika. Potem je vzela sveto telo v svoje naročje in ga je nesla domu, ter ga je na svojem vrtu častno zagrnila ter mu grob s svojimi solzami kropila. — Tolike sreče in tolažbe menda druge matere ne občutijo, če zdravega svojega otroka na naročji pestujejo,

kakor sv. Dionizija, ko je mrtvega Majorika na svojih rokah nosila.

Dva brata iz Bicacene sta prosila rabeljne, da bi ju naj ob enem in oba na isti način umorili. Prošnjo jima izpolnijo. Obema na noge navežejo težko kamenje in ju potegnejo kvišku ter ju pustijo tako viseti. Že sta skoro ves dan tako visela med nebom in zemljo, ko eden brat zavoljo neznanih bolečin obljubi, k arijski veri prestopiti. Drugi brat to slišavši, vpije in mu pravi: „Si li pozabil, kar sva si včeraj pred Bogom drug drugemu obljubila? Nekaj ur še in stal bom pred sodnim stolom božjim; zagotavljam te, če se sedaj izneveriš, da te bom ondi sam najbolj zatožil!“ — Te besede so brata prestrašile in osrčile, rabeljne pa tem bolj razdražile. Prinesli so razbeljene plošče, železne žreblje in klešče, pa čuda, nobena muka se ni več prijala svetih mučenikov. Vse navzočne ljudi je strah obšel, in rabeljni sami so se branili, brata več mučiti; spustijo ju doli na zemljo ter spodijo od ondot. — Res lepo sta si ta dva brata v nebesa pomagala, dočim se dostikrat krščanski brati in sestre vse žive dni grizejo in kolnejo in sovražijo, in si tako drug drugemu pot v pekel nastiljajo.

211. Takih in enakih krvavih prizorov je krvoločni Hunerik sto in sto povzročil, a mi vseh ne moremo in nečemo opisati, da zmirom ravno istih nečloveških muk ne ponavljamo. Vendar tipaške mučenike še moramo omeniti, da ne kratimo Bogu časti, ki se je v teh mučenikih posebno in izredno poslavil. — V bogato mesto Tipaso, kraj sredozemskega morja, poslal je Hunerik arijskega škofa Bulimanda. Katoliški kristjani, to zvedevši, so se večji del vsi hitro preselili črez morje na Špansko, vedoč, kaj da jih doma čaka; samo tisti, ki niso imeli s čim pobegniti, morali so doma ostati. Katoličani so se novega škofa ogibali kakor greha in nikdo ni hotel z njim cerkvene zaveze imeti; vsled tega je tožil škof Tipaščane pri Huneriku zarad upora. Kralj se razsrdi nad upornimi katoličani, in pošlje poveljnika in trumo vojakov v Tipaso s poveljem, vsem mestjanom in vsem, ki okoli mesta stanujejo, desno roko odsekati in jezik ob korenu odrezati. Število katoličanov, ki jih je poveljnik v mesto nagnal, bilo je veliko, z mestjani vred bi jih več tisoč našteali. Ubogim ljudem razglasijo sodbo, a nikdo ne prosi milosti in niti eden ne odstopi od katoliške vere, raji vsi do slednjega trpijo strašno muko. Sedaj pa tudi večni Bog čudovito poslavi svoje zveste služabnike. Vsi, kojim

so jezike porezali, so govorili na glas, gladko in razumno kakor popred; in neki mutec, ki je prej samo blebetal, je sedaj tudi izpregovoril ter na ves glas hvalil mogočnega, usmiljenega Boga.

Ovi sveti spoznavalci so se potem po vsem svetu raztrosili in so povsod razglašali čudež božje milosti. Okoli šestdeset jih je prilično pribežalo tudi v Carigrad, kjer so jih lepo sprejeli in z vsem dobro oskrbeli. Posebno se je pa med njimi odlikoval pobožni subdijakon Reparatus, kterege so radi vabili na cesarski dvor, kjer sta ga cesar Cenon in cesarica posebno odlikovala. Viktor iz Vite pravi: „Naj gre, kdor hoče, v Carigrad; tam bo v cesarski palači našel subdijakona Reparata, ki sicer nima jezika, česar se vsakdo z lastnimi očmi lahko prepriča, govori pa celo točno, kakor kdor bodi drug.“ — Kdo bi se tukaj ne spominjal besed Davidovih: *Čudoviten je Bog v svojih svetnikih; Izraelov Bog sam daje moč in krepost svojemu ljudstvu.* (Ps. 67.)

212. Nedolžna, po Huneriku prelita kri pa je že na ves glas klicala v nebesa za osveto. Ko je bil napolnil mero greha, doletela ga je šiba božja; podrla ga je zdravnikom nepoznana, strašna bolezen. Glava, roke, noge in vse telo mu je strašno oteklo; neznane bolečine so ga mučile noč in dan, in nikdo mu jih ni mogel polajšati. Iz trebuha so se vsuli črvi, nestrpeljiv smrad ga je obdajal in posamezni udje so mu počasi odpadali. Živel je sicer še in dihal, ali bil je že ves podoben gnilemu mrliču. H koncu ga je tudi ljuba pamet zapustila. Sv. Gregorij turski pravi, da ga je hudič obsedel, ker je sam sebe preklinjal, grizel in razjedal lastne roke, in je slednjič ves besen in stekel umrl. Človeka je strah črez tako smrt gledati v večnost!

Guntamund, Hunerikov naslednik, katoličanov ni preganjal, in leta 494. so se prognani škofje smeli vrniti iz prognanstva. Kralj Trazamund (496—523), brat Guntamundov, je zopet zatiral katoličane. Sprva se je sicer kralj dobrikal katoličanom, kazal jim je prijazno lice ter jim dajal visoke službe; pa Trazamund jim je le zategadelj ponujal roko, da bi jih tem lažje potegnil na Arijevo stran. Ko pa mu je ta bila izpodletela, preganjal je škofo, 120 jih je ob enem prognal na otok Sardinijo, med njimi učenega sv. Fulgencija, škofa iz Ruspe; pojemal jim je cerkve in prepovedal je nove škofo posvečevati.

Steber sv. katoliške cerkve, kterege so se afrikanski katoličani zvesto držali, bil je pa sv. Evgenij, škof kar-

taginski; na njega so vsi gledali, kakor cvetlice obračajo svoja lica proti solncu, njega so vsi poslušali; dobre ovce namreč poznajo glas svojega pastirja. Hudobni kralj je tedaj tudi Evgenija sklenil pogubiti. Evgenija so na kraljevo povelje zgrabili in z dvema drugima škofoma, z Vindemialom in Longinom, v smrt obsodili. Vindemialu in Longinu takoj glave odsekajo; tudi Evgenij še kleči na zemlji ter svoj vrat rabeljnu ponuja; tedaj ga še enkrat vprašajo, je li res pripravljen za svojo vero umreti. Ko na to vprašanje veselo pritrdi, oznanijo mu, da ga je kralj pomilostil, ob enem pa na vsikdar v Galijo prognal. Ondi je sv. Evgenij mirno v Gospodu zaspal leta 505.; Bog mu je dan in uro smrti poprej bil naznanil. — Razum teh bi jih še tisoč našteli, ki so za sveto vero življenje dali, ali vsaj eden ali drugi ud telesa izgubili; več tisoč je bilo tudi prognanih, in zgodovinarji sploh pravijo, da je bilo zatiranje kristjanov za kralja Trazamunda časih ravno tako krvavo, kakor za kralja Hunerika. Še na smrtni postelji je Trazamund tirjal od svojega naslednika Hilderika prisego, naj bi katoliško cerkev v vseh svojih deželah zatrl.

Blagi Hilderik (523—530) ni ubogal svojega brezbožnega očeta, nego je preklical vse naredbe, ki so bile katoliški cerkvi na kvar, in se je s katoličani pomiril. To pa nikakor ni bilo po volji trdovratnim Vandalom, ki so bili zagrizeni arijci. Njegov stric Gelimer (530—534) se je uprl zoper kralja in mu je vzel krono in življenje. Znova se je začelo neusmiljeno zatiranje katoliških prebivalcev. Toda carigrajski cesar Justinijan, ki se je že prej pogrozil Gelimerju, je zdaj poslal vrlega svojega poveljnika Belizarja z vojsko v Afriko, ki je Gelimerja užugal leta 534., in je zadušil vandalsko kraljestvo in vandalski narod, kateri se je počasi ves pozgubil med drugimi afrikanskimi narodi.

4. Med Huni.

213. Med tem, ko so se narodi najbolj selili proti jugu in proti zahodu, prilomastili so sem iz notranje Azije surovi Huni, koji menda nimajo para v zgodovini. Že smo na svojem mestu omenili, da so Huni zahodne Gote porinili čez Donavo v rimsko državo, iztočne Gote pa so si podjarmili in morali so se jim pokoriti ter se jim pridružiti. Okoli leta 400 so se v današnjem Ogerskem ustavili in so od ondot strahovali skoro vso Evropo. Najbolj mogočni so pa Huni

bili za svojega kralja Atila (444—453), kojega so kristjani le „šibo božjo“ zvali. Atila je bil sicer majhne postave, pa širokih pleč, in oko se mu je kar žarilo, in nikdo se ni upal nasprotovati mu, kedar je zapovedoval. Na Ogerskem se je pripravljaj na vojsko zoper zahodne evropske države. Leta 451. v spomladi je zapustil Panonijo ter je na čelu 700.000 mož pridrl do Rene. Gređoč je povsod požigal in pustošil, kamorkoli je prišel, tako, da so ljudje govorili: „Kjer je sled kopita Atilnega konja, ondi trava več ne raste.“ Ob Reni je opleni in potem razdejal bogata in zveča krščanska mesta Trier, Mogunec in Špeier. Zdaj je šlo za to, ali bo Evropa zanaprej velika pustina ostala, ali pa se bo po njej krščanska omika razcvetala. Upepelil je tudi galijska mesta Rheims, Arras, Toul, Besançon in Metz. Le mestu Troyes je prizanesel na prošnjo sv. škofa Lupa, ki je sovražniku moško stopil nasproti. Bog je srce Atila omečil in zbal se je visoke postave in častitljive osebe sv. škofa in mestu nič žalega ni storil. Pa v Galiji so Huni naleteli na pravega moža, na rimskega namestnika Aëcija. Temu ni upadlo srce, ampak združil je svojo vojsko z zahodnimi Goti, koje je vodil kralj Teodorik, in s Franki, kojim je zapovedoval kralj Merovej, in potem Atili srčno stopil nasproti na katalonskem polji ob reki Marni. Vnela se je tako strahovita bitka, in vojski ste tako silno udarili druga ob drugo, da bi se lahko zemlja zazibala pod njima; celi dan so se bili in do temne noči vojna sreča nobenim ni bila mila. Drugi dan je Aëcij zastonj čakal na Hune, niso se več upali na svetlo, da ne bi jih Rimljani celo premagali, nego močno so se zgradili ter za zagrajami čakali svoje nasprotnike.

214. Slednjič se je Atila vzdignil z vso svojo vojsko in se obrnil proti Italiji. Onda je leta 452. vzel veliko in bogato mesto Oglej ter ga je popolnoma razdril; prebivalci so se deloma rešili in so zbežali na močvirnate bližnje otoke jadranskega morja, kjer so utemeljili slavne Benetke. Potem je Atila razsajal po lepi padovi dolini tje do Milana; nesrečni prebivalci so razbežali na vse strani, da bi ušli strašni „šibi božji“. Zdaj grozovitnemu Atili nič več ni zaviralo pota v večni Rim sam; peščica rimskih vojakov bi nič kaj ne opravi la zoper silnega sovražnika. Ko se je Rim strahú tresel kakor šiba na vodi, odpravi se namestnik Kristusov, sv. oče Leon I., v veličanski procesiji v hunski tabor, ter prosi mogotca, naj prizanese Rimu, pa se mu tudi z ostro besedo zagrozi, naj se Rima nikakor ne loti, ker Bog je pre-

drznega Alarika, ki je bil rimsko mesto oropal, kaznoval s tem, da je precej potem moral umreti. Veličastna prikazen velikega duhovnika vseh kristjanov, ki je tako srčno in trdno stal pred kraljem, ker ga je krepila božja moč, in moška beseda Leonova osupnila je Atilo, in njegov srditi obraz se je pogladil, in dobrotljivo je sprejel prošnjo velikega papeža. Rimljani so se morali sicer precej drago odkupiti, a potem se je Atila vrnil nazaj na Ogersko, kjer je od mrtuda zadet naskorem umrl. Neki zgodovinar pravi, da sta Atilo najbolj prestrašila sv. Peter in sv. Pavel, ki sta se prikazala ob strani papeža Leona, ter mu z očmi pretila smrt in pogin, ako bi ne uslišal papeževe prošnje; vendar ta povest ni popolnoma zagotovljena. — Po Atilovi smrti so Huni celo oslabili; narodi so zopet otresli težki jarem ter Hune iz Evrope nazaj porinili tje za Črno morje, in kmalu jim v zgodovini ni več duha ne sluha. In res tako je moralo priti, ker Bog jih je peljal k luči sv. vere, pa so se jej odtegnili; prav namestnika Kristusovega samega so srečali na svojih potih, pa se niso pokristjanili, zategavoljo jih je zadela preroška beseda: *Glej, kateri se tebi (o Bog) odtegnejo, poginejo, vse pokončaš, kateri so ti nezvesti.* (Ps. 72.)

5. Med iztočnimi Goti.

215. Ko so se iztočni Goti bili rešili hunskega jarma, so se zopet postavili na svoje noge in so bili z nova kakih trideset let nevarni sosedi in včasih tudi sitni gostje vzhodne rimske države. Leta 473. si kraljem izvolijo junaškega Teodorika, ki je celih enajst let živel na dvoru carigradskega cesarja kot porok zvestobe svojega očeta, in se je ondi naučil marsičesa lepega in dobrega. Prebrisani in bistroumni Teodorik se je v Carigradu do dobrega prepričal, na kako slabih nogah stoji iztočno rimsko cesarstvo in kako ne bi trebalo veliko moči, da bi ga celo prevrgel. Zatorej se je leta 487. na čelu svojih gotskih junakov napotil naravnost v Carigrad; mehkužni in boječi cesar Cenon se je kar tresel na svojem prestolu in si je komaj zopet oddahnil, ko mu je Teodorik mir ponujal s tem pogojem, da mu dopusti iti v Italijo, da si ondi pridobi novo domovino. Cesar bi se že davno rad Gotov iznebil in je to najbolj želel, da bi se preselili — če tudi v deveto deželo — ter je Teodorika kar prosil, naj le gre v Italijo. Goti so se takoj napravili na pot v svojo novo domovino.

V Italiji je tačas že več kot deset let kraljeval vrli Odoaker, ki je bil zahodnemu rimskemu cesarstvu konec pripravil. Ker je bil Odoaker moder vladar, so ga radi slušali razni narodi, koji so za njegovo zastavo prišli v Italijo; pa tudi katoliški rimski podložniki so ga ubogali, ker jim je bil zelo pravičen in ni zatiral njihove vere, akoravno je bil sam arijec. Ko se je tedaj zvedelo, da hoče Teodorik pregnati Odoakra, bila je vsa Italija na nogah; in ker je bil Odoaker tudi zveden vojskovodja, moral si je Teodorik z velikim trdom in z mnogo krvjo priboriti novo domovino. Slednjič pa je Odoaker vendar opešal in se je v trdnem mestu Raveni udal gotskemu kralju, ki mu je obljubil ohraniti življenje ter ga spodobno počastiti. Toda takrat Teodorik ni bil mož beseda, ampak je pri veliki gostiji, ki jo je obhajal v Raveni, dal Odoakra zavrtno umoriti. Ta čin zelo grdi lepo ime Teodorika, — rana je na lepem lici njegovega značaja.

216. Modri kralj je hitro lepo uredil svojo novo državo; povsod je bilo blagostanje in zadovoljnost doma. Tudi katoliški Rimljani se niso mogli pritožiti zavoljo svojega novega vladarja, ker jim je bil povsem pravičen; ni zatiral katoliške cerkve, nego je rad odlikoval katoliške škofe, celo na svoj dvor jih je vabil ter se ž njimi posvetoval; sploh ni kratil katoliški cerkvi nobene pravice in se nikdar ni mešal v njene naredbe. Reč se je pa nekoliko prevrgla, ko Justin I., cesar iztočne rimske države, ni trpel arijcev. Teodorik je cesarja prosil milosti za arijce, ker pa mu Justin ni dopolnil prošnje, tudi on v svoji deželi katoličanom ni več celo zaupal ter jih je bolj in bolj zatiral. Razun tega so še prevzetni gotski ogleduhi katoličane očrnili pri kralju, kakor bi mu po življenju stregli; Goti so namreč zelo težko prenašali, da so prvi svetovalci kraljevi bili dobri katoličani. Učeni Kasijodor, vesten katoličan, je bil desna roka kraljeva. Njegova glava je kralju pomagala misliti na vse, kar bi bilo podložnikom na hasen; tudi bogati in modri Boēcij, ki je pred kraljem odkritosrčno zagovarjal nedolžne katoličane, bil je veren sin katoliške cerkve. Pa rimski katoliški gospôdi Teodorik ni več zaupal, in Kasijodor je zapustil kraljev dvor, je postal menih in je postavil samostan Vivarium ter je ondi bil opatom izvoljen. Boēcija pa so krive priče v ječo in ob glavo spravile. Papež Ivan I. je izstradan moral v ječi umreti. Že je bil nož nabrušen za katoličane, pa preden se je začelo občno preganjanje, poklical je Bog Teodorika na račun; umrl je leta 526. Teodorik se je sprva pokazal kakor lepo juterno

solnce na italijanskem nebu, ki pa je potem zvečer krvavo zahajalo za gore. — Za njim je še vladalo nekoliko gotških kraljev, ki pa niso nič zadeli katoličanom, tudi niso imeli časa prepirati se s katoličani, ker jih je mogočni sovražnik Justinijan, carigrajski cesar, nadlegoval v lastni deželi. Poslal je v Italijo dva svoja izvedena poveljnika, Belizarja in Narzesa, ki sta ondi zatrla junaški gotški rod (553). Posamezni Goti, ki so še ostali, so se stopili z drugimi narodi; odsihdob jim zgodovina ne vé več sledú. Italija, ki je kedaj zapovedovala celemu svetu, postala je pokrajina carigrajskega cesarja, kojo so vladali njegovi namestniki, ki so v trdni Raveni stolovali.

6. Med Longobardi.

217. Pa tudi iztočni rimski cesarji niso dolgo Italije imeli. Longobardi, ki so kedaj stanovali ob spodnji Labi, so se pomikali bolj in bolj na jug, in ko so v Panoniji slišali o lepi in bogati Italiji, jih je kralj Alboin takoj tje peljal, kjer je sčasom vso Italijo osvojil tje doli do Rima (568). Surovi Longobardi so še bili arijci, ko so bili prišli, in starim katoliškim italijanskim prebivalcem se je zopet hudo godilo; posebno dosti so trpeli po Alboinovi smrti, ko ni bilo pravega gospodarja v deželi. Leta 584 je bil Avtaris izbran za kralja, ki s katoličani tudi ni lepo ravnal, dokler ga ni katoliška njegova žena Teodolinda, hči bavarskega vojvode, pregovorila, da je katoličanom prizanašal. Po smrti Avtarisa se je Teodolinda omožila z vojvodo Agilulfom, kojega je tako tudi povzdignila na kraljevski prestol. *Devet rečij visoko cenim* (Sir. 25.), pravi sv. Duh; in med temi deveterimi rečmi našteje tudi človeka, *kteri je tako srečen, da ima razumno ženo*. Srečen je bil tudi Agilulf, ki je imel modro Teodolino za ženo, ki ga je privabila na katoliško vero. Vse cerkve in samostane, ktere so divji Longobardi v prejšnjih bojih požgali in razdrli, je kralj po volji kraljice zopet pozidal in bogato obdaril.

Carigrajski cesar kot vladar Rima se ni nič več brigal za svoje podložnike, zategadelj pa tudi Rimljani niso več marali za svojega vladarja, nego so raji ubogali papeža ne le v cerkvenih, marveč tudi v posvetnih rečeh.

Ravno takrat je bil Rim prav zapuščen od carigrajskih cesarjev, in Longobardom je bila prosta pot v mesto sv. Petra. Vsako jutro so vstajali Rimljani s strahom, da pridejo Longo-

bardi in jim vzamejo mesto, a prebivalce da odpeljejo v sužnost ali pa jih pomorijo. Kakor nekdanj Leon, ohranil je sedaj Rim edino le veliki papež Gregorij I. Njegova krotka beseda je kterokrat ohladila jezo divjakov, njegov resni obraz je vselej obrnil Longobarde in niso se upali lotiti mesta, v katerem je stanoval namestnik Kristusov. Posređoval je med Longobardi in med namestniki carigradskega cesarja, rekoč: „Kaj bo le konec tega bojevanja, ki kakor smrt pobere več tisoč ljudij, kojih roke bi Rimljanom in Longobardom prav dobro hasnile ter obdelovale polje!“ Resnično, že davno bi Rima ne bilo, ko bi papežev ne bilo! Da se je Rim ovaroval, k temu je veliko pomagala tudi prijateljska zveza med papežem Gregorijem in kraljico Teodolindo. Papež jej je dopisoval, in listi, koje je kraljica dobivala, so vrli kraljici res na čast. Časih jej je celo doposlal kako darilce za njene otroke. Kot dobra hči sv. katoliške cerkve je marsikdaj pogladila nagrbančeno čelo srditega kralja, da se ni znosil nad Rimom, in dostikrat je prekrižala nakane in zmešala zanke, ki so bile katoličanom nastavljene.

218. Agilulf in posebno Teodolinda sta tedaj krščanstvu nekako pot pripravila med Longobarde, in že je nekoliko Longobardov popustilo arijsko krivovero ter se pridružilo katoličanom. Pa arijska vera je že pregloboke korenine poglala med Longobardi, da bi jo kdo tako z lahkega izrul. Zavoljo tega niso trpeli kralja Adalvalda, Teodolindinega sinu in naslednika, ki je bil po katoliško krščen in se je za katoličane potezal, nego zavdali so mu (525). Tudi katoliški Bayarec Aribert, sin Teodolindinega brata, se je komaj obdržal na longobardskem prestolu. Naposled kralj Grimoald (662—671) vendar Longobarde pregovori, da so se odpovedali krivi veri ter prestopili v katoliško cerkev. Tako je modri kralj sprijaznil Longobarde s starimi italijanskimi prebivalci, ter je na ta način tudi utrdil kraljevo oblast. Toda velika njiva se ne opleje naenkrat, in tako tudi arijska vera ni v enem hipu preminila med ljudstvom; tu in tam je še rastel grdi kokolj in se pokazal nad mlado pšenico.

Nemirna kri, ki je tekla po žilah longobardskih junakov, se ni mogla pomiriti, dokler so se lakomni grški namestniki za trdnim zidovjem v mestu Raveni štilili kot lastniki Italije, in dokler se jim Rim ni pokoril. Že Luitprand (712—744) je namenil Rim vzeti, in le težko ga je naprosil papež Caharija, da tega ni storil. Toda kralj Aistulf (749 do 756) si ni dal nič dopovedati, nego vzel je Raveno ter

vodil svojo vojsko naravnost proti Rimu. Papež Štefan II. je pošiljal pisma in poslanca v Carigrad, da bi cesar prišel Rimu in Italiji na pomoč; pa Konstantin V. se niti zmenil ni za Rimljane — prepustil jih je svoji osodi. Ker si tedaj Štefan ni vedel drugače pomagati, pozval je frankovskega kralja Pipina Malega na pomoč. Dvakrat je prišel Pipin čez Alpe v Italijo in je Longobarde prisilil, da so morali vse kraje popustiti, koje so Rimljanom bili vzeli. Pipin pa teh krajev ni dal carigrajskim cesarjem nazaj, ki bi jih sicer zdaj zopet radi imeli, nego jih je prepustil rimskemu papežu rekoč, da Franki svoje krvi niso prelivali za Grke, ampak za sv. Petra v zveličanje svojih duš. — Tako je bil položil temelj papeževi posvetni državi, ki sovražnike svete cerkve tako strašno v oči bode.

Ko so Franki s pota odšli, Longobardi niso več gledali drugam, kakor samo v Rim, in kralj Desiderij si je zopet hotel Rim osvojiti. Na prošnjo papeža Hadrijana I. pripelje frankovski kralj Karol Veliki svojo vojsko v Italijo, premaga kralja Desiderija in ga s seboj odpelje; onih pokrajin, koje je že njegov oče dal papežu, mu ni le potrdil, ampak še razširil in okrožil jih je. Longobardi so izgubili svojo državno samostalnost ter so služili frankovskim kraljem in so se počasi zmešali s starimi rimljanskimi prebivalci v novo italijansko ljudstvo.

Sv. Benedikt iz Nurzije.

219. Da bi ljubi Bog zacelil rane, iz katerih je krvavela njegova sv. cerkev po preseljevanji narodov, vzbudil in poklical je sv. Benedikta, ki je ustanovitelj meništva v zahodnih krajih. Kdor vé, kako strašna šiba božja je boj, si lahko misli, v kakšnem redu je bila Italija, za kojoj so se pipali razni narodi celih tri sto let. Kjer je meč za srp, tam ne žanjejo žita, in kjer je konjsko kopito za kopača, ondi ne berejo grozdja. Mesta so bila porušena, vasi požgane. Znanosti so pešale, ker se nikdo ni pečal z njimi, in krščansko življenje je hiralo bolj in bolj. Očetje benediktinci pa, učenci sv. Benedikta, so pridno stavili, kar je bilo podrtega, zasejali, kar je bilo praznega in zasadili so puste kraje; močvirnate prostore so posušili, temne gaje posekali in si tako pridobili novega polja. Pa tudi učili so pridno ter spise cerkvenih učenikov in starih modrijanov ohranili v svojih samostanih, lepo so molili in sveto živeli sami ter s svojim lepim vzgledom tudi ljudstvo vabili za seboj. Sami so zidali cerkve in

oltarje, in okoli sebe zbirali zanemarjeno prosto ljudstvo; stavili so bolnišnice in učilnice ter so ljudem prižigali luč svete vere, pa tudi povsod budili krščansko življenje. Jedro pravil sv. Benedikta ste besedi: „Moli in delaj!“ — in ovih besed so se zvesto držali njegovi učenci. Toda ne samo v Italiji, ampak v vseh zahodnih državah v Evropi so bili benediktinci menda do 12. stoletja skoro edini učeniški ljudstva.

Sv. Benedikt se je porodil leta 480. v Nurziji na Italijanskem. Papež Gregorij veliki, ki je popisal njegovo življenje, opomina, da mu ni bilo brez skrivnih visokih namenov božjih dano ime Benedikt, t. j. blagoslovljenec, nego da bi pomenjalo obilni blagoslov božji, ki je po njem rosil na rod človeški. Že od mladih nog ga ni veselilo igrati se z otroki; tihi in pobožni Benedikt je bil najrajši sam za-se. Ko je stopil bolj v leta, poslali so ga stariši v Rim, da bi se ondi izšolal. Srce ga je bolelo, ko je videl grešno, razuzdano življenje svojih sošolcev in zbežal je rajši v samoto, da ga zapeljivi svet ne bi več motil v službi božji. Sredi bregov v neki globoki votlini poleg Subjake je živel cela tri leta, in nikdo ni vedel za njega, razun nekega meniha, ki mu je donášal jesti in piti. Pastirji, ki so ga bili najprej zasledili, so menili, da je divja zver, ker je bil s kožami ogrnjen, a precej so se prepričali, da je to krotka ovca Gospodova, svetnik božji. Njegovo ostro življenje je privabilo od vseh strani mož, ki so se pri njem učili sveto živeti, in menihi nekega samostana so ga opatom izvolili. Toda razvajeni menihi se precej kesajo svojega dejanja, in radi bi se zopet iznebili ostrega in svetega predstojnika. Najzlobnejši med njimi mu tedaj v kupico vina namešajo strupa, da ga umorijo; pa sv. Benedikt po svoji navadi kozarec prekriža, in takoj ta razleti na male kosce. Rad je menihom odpustil njihov greh, a ker je videl, da s takimi ljudmi ne bode nič kaj opravil, vrnil se je v ljubljeno svojo samoto v Subjako.

220. Zopet se je dosti učencev pri njem oglasilo, in pozidal jim je dvanajst samostanov, ter jih je ondi učil zatajevati se in Boga ljubiti iz vsega srca. Stariši so mu tudi zaupali svoje otroke, da jih je poučeval in vadal krščanskih čednostij. Setev, katero je sv. Benedikt nasejal, je že veselo rastla, tedaj pa pride sovražnik in naseje kokolja. Neki bližnji duhovnik mu je bil nevoščljiv za njegovo dobro ime, in tako dolgo je trosil laži zoper njega ter ga obrekoval, da je Benedikt rajši pobegnil iz tega kraja, ter se preselil na goro Montekasino, kjer je nov samostan pozidal.

Menihom, kateri so se mu tukaj pridružili, je napisal modra pravila, iz katerih veje, kakor govori sv. Gregorij, pravi duh božji. Na jutrovem so se smeli menihi preseljevati iz enega samostana v drugega; a to potepanje je bilo ondi meniškemu življenju zelo na kvar. Vsled tega je sv. Benedikt v svojih pravilih menihom zapovedal, da mora vsak v istem samostanu, v katerega je vstopil, do smrti ostati. Bog je veliko čudežev storil po svojem zvestem služabniku, in mu je dal tudi dar prerokovanja. Leta 543. ga je dohitela smrt, ko je že prej bil svojim bratom napovedal. Šest dnij poprej si je velel jamo skopati, in ko je bila jama gotova, ga je takoj mrzlica stresla. Šesti dan ga menihi занesejo v cerkev, kjer je použil presv. popotnico ter je stojé umrl naslonovši se na nekega meniha. — Sicer so že pred sv. Benediktom v zahodnih krajih bili menihi, in sv. Ambrozij, sv. Martin in sv. Avguštin so si kaj prizadevali, da bi bili uvedli menihe; sv. Martina je že nad dve tisoč menihov sprevajalo h grobu. Pa menihi niso imeli trdne vezi med seboj, ki bi jih bila vezala, in ker je preseljevanje narodov večino samostanov pokopalo, — moramo sv. Benedikta imenovati začetnika in urednika zahodnega menišтва.

7. Med Franki.

221. Mogočni frankovski narod je štel več rodov, in vsakemu rodu na čelu je bil vojvoda; samo, kedar so Franki šli na boj, slušali so skupnega kralja. Najmogočnejša roda med njimi sta bila ripuarski rod, ki je zasedel kraje ob dolnji Reni, in salijski rod, ki je stanoval v sedanji Belgiji. Pravi začetnik frankovske države je bil Klodvik, iz merovejske kraljevske rodbine, ki je po svojem očetu Hilderiku zasedel kraljevski prestol (481—511). Sprva so ga samo salijski Franki ubogali, pa s časom so se vsi frankovski rodovi morali pokoriti zmagovalnemu Klodviku. Da bi svojo deželo še bolj razširil, napovedal je vladohlepni junak vojsko rimskemu namestniku Sijagriju, ki je v severni Galiji bil samostalen vladar, odkar je razpadlo rimsko cesarstvo. Pri Soisonu je Klodvik svojega soseda premagal ter mu je vzel deželo in življenje, in je tako meje svoje države raztegnil proti jugu doli do reke Loire.

Klodvik je bil še pogan, pa zategavoljo ni bil brezbožnik in brez vsega pobožnega čuta, nego je celo katoliške škofe, kot božje služabnike, spoštoval, kar nam pojasni ta-le povest. Po svojih vojnih potih so Franki oropali neko ka-

toliško cerkev ter so ondi vzeli drago, umetno izdelano zlato posodo. Sv. Remigij, remski škof, je tedaj prosil kralja, naj blagovoli cerkvi ovo zlato posodo vrniti. Preden so Franki kockali za plen, izpovedal je kralj svojo željo, da bi za ovo zlato posodo ne kockali, nego jo sami radi njemu prepustili. Pa neki drzen Frank stopi pred kralja in s svojo francezko (to je vojno sekiro) udari po posodi ter mu v lice pové: „Tukaj ti nimaš nobene prednosti pred nami in ničesar ne dobiš, kakor le to, kar ti kocka odkaže.“ Klodvik je sedaj brzdal svojo jezo; zlato posodo mu je pa tisti Frank, kojemu je pripadla, itak hitro prinesel, a kralj jo je oddal oropani cerkvi. K letu je Klodvik razgledoval na veliki ravnici svojo vojno; vsak vojak je moral pokazati svoje orožje, je li kaj vredno in za boj pripravno ali ne. Kralj si je bil dobro zapomnil lice tistega vojaka, ki mu je lansko leto tako predrzno nasprotoval; takoj ga sedaj spozna, opo- naša mu nemarnost in niti sulica, niti meč, niti francezka mu ni bila prav, in vse orožje požene na tla. Vojak se pripogne, da bi orožje pobral, pa pri tej priči mu kralj razkolje glavo s svojo francezko, rekoč: „Tu zdaj imaš povrnjen udarec, s katerim si udaril po cerkveni posodi, ko smo lani kockali za plen.“

222. Ko je bil Klodvik svojo državo uredil in svoj prestol utrdil, snubil je kraljičino Klotildo, pobožno krščansko hčerko burgundskega kralja. Snubaču je na burgundskem kraljevem dvoru Klotilda z deviško bojazljivostjo odgovorila: „Za krščansko devico se sicer ne spodobi s poganom se močiti, pa zaupam na Boga, da mi bo s svojo milostjo pomagal soproga svojega malikovalskih sleparij rešiti ter za spoznanje pravega Boga pridobiti.“ Kakor se je pozneje pokazalo, bila je to res preroška beseda. Blaga Klotilda je kralja vedno z vzgledom in besedo nagibala, a čudež iz nebes ga je do dobrega nagnil na krščansko vero.

Aleman, hraber nemški rod, je namreč dražil ripuarske Franke, in Klodvik je šel draženim na pomoč. Franki slovijo kot junaki, pa srčnim Alemanom niso mogli do živega priti, marveč morali so se sovražniku umikati nazaj. Klodvik, ki je sam najhuje udrihal po sovražniku, je takoj spoznal, da bo popolnoma pobit, če mu Bog ne pomaga. Kakor bi ga bil sv. Duh sam razsvetil, vzdigne vpričo cele armade svoje roke proti nebesom ter na glas kliče: „Ti Bog kristjanov, kojega moli moja žena Klotilda, podeli mi danes zmago; jaz in vse moje ljudstvo bode potem tebe molilo.“

Bog vojskinih trum je uslišal prosečega kralja; Alemane je kar prišla groza in strah, Franki pa so se osrčili in še enkrat pritisknili na sovražnika ter ga popolnoma zmagali (l. 496.). Klodvik je ostal mož-beseda. Sv. Remigij ga je še istega leta krstil v cerkvi v Rheimsu in z njim 3000 drugih Frankov. Kralja je spremljala vsa dvorska gospoda in večji del armade v Rheims. Cerkev je bila prekrasno okinčana in divno razsvetljena; tla in stene so bile z dragimi preprogami preprežene; venci so krasili oltar in zaljšali krstno kapelico in cerkvene stebre; mira in najzlahtnejša kadila so gorela v srebrnih kadilnicah ter so po vsej cerkvi razširjala rajsko dišavo. Namen sv. Remigija je bil, da bi zunanja lepota in krasota službe božje presunila trda srca Frankov, da bi v strahu božjem pristopili h krstnemu kamenu. Med sv. krstom je neki priletel z nebes bel golobček in je prinesel v mali steklenici svetega olja, kojega so znanprej po kapljici jemali in rabili pri maziljenji francoskih kraljev; pri maziljenji zadnjega kralja „po božji milosti“, Karola X., so pa vse porabili. A da bi olje bil golob z nebes prinesel, to je menda samo pobožna pravljica. Papež Anastazij II. se je razveselil nad frankovskim narodom, ki se je s časom ves pokristjanil, ter je rekel, da je to tako bogat in blagoslovljen ribji vlak, kakor nekdanj sv. Petra, ki je na besedo Gospodovo mrežo vrgel.

223. S tem, da se je Klodvik pokristjanil, pridobil si je srca vseh galijskih katoličanov, in nekteri so se dobrovoljno podali frankovski oblasti. Slavohlepnost je Klodvika gnala zopet na boj; a nekaj je menda tudi Klotilda kriva, da je vojsko napovedal burgundskemu kralju Gundobaldu, da bi osvetil Klotildinega očeta in brate, katere je Gundobald umoril, in tudi mater njeno, koji je kamen na vrat obesil ter jo utopil. Gundobald, akoravno je bil junašk in moder vladar, se ni mogel Frankov ubraniti, ter se je podal mogočnemu frankovskemu kralju in ga je spoznal za svojega vrhovnega vladarja.

Klodvik je sedaj vsej Galiji zapovedoval, le južnim krajem ne, kjer so še Goti gospodarili. V Parizu, ki je bil že takrat prestolno mesto frankovsko, bili so zbrani frankovski velikaši (l. 507.), in Klodvik jim je tožil, da je gotski kralj Alarik II. pravi trinog, ker svoje katoliške podložnike stiskuje in sv. katoliško cerkev preganja. Naposled je še rekel: „Mene srce boli, da imajo lepšo polovico Galijske arije v svoji oblasti; hajd, gremo nad nje in nebesa bodo nam

pomagala, da osvojimo prelepo deželo.“ Ko je bil kralj izgovoril, so Franki veselja vriskali in mladi goreči frankovski katoličani so se zaobljubili, da se ne bodo brili, dokler sovražnikov svoje sv. vere popolnoma ne zmagajo. Kraljica, ki je bila kakor dober angelj Klodvikov, ga nagovarja, da naj stori prej kako zaobljubo, in potem še le naj gre na boj, in božja roka mu bo mila. Kralj je že bil ves oborožen z ajahal konja svojega, ko v pričo cele svoje armade krepko zasuče svojo francesko ter jo visoko v zrak požene, rekoč: „Kamor bo padla moja franceska, tam se bo na čast svetih apostolov cerkev pozidala.“ — Pri Vivoni je Klodvik Gote popolnoma zmagal, in pokorila se mu je vsa Galija, razun južnega pomorja, od pirenejskih tja do alpskih gor.

224. Pa bliščoba sreče in slave je Klodvika tako omamila, da nikogar ni več videl, kakor le samega sebe. Bal se je, da bi ga kdo z vrhunca sreče ne pognal, zategadelj je vse merovejce, ki so še živeli, grozovitno in zavrtno pomoril, potem pa je na ves glas kričal in se tožil, da na celem svetu nima žive duše, nego je ves osamočen, ker mu je nemila osoda pobrala vse sorodnike. Toda Klodvikova žalost je bila le za okó, da bi tako pozvedel, če še živi kje kateri merovejec, ki bi mu mogel postati nevaren. Bil je Klodvik prav enak ptičarju, ki posnema ptičji glas in tako privabi ubogo živalico, a potem pa jo dene v kletko ali jo zadavi. Prav pravi sv. Duh: *Kdor je grozovit, tudi sorodnike svoje zametuje.* (Prig. 11.) Pravični Bog ga je tudi kaznoval ter mu je v najlepši dobi naglo pretrgal nit življenja; umrl je leta 511. pet in štirideset let star.

Svojo obširno državo je Klodvik zapustil svojim štirim sinovom, ki so po njem, kakor sploh vsi potomci njegovi, tudi njegovo krvoločnost podedovali. Zgodovina merovejske rodbine je v šestem stoletju tako krvava, da se je pero boji pisati. Med seboj so bili zmirom nesložni; bili so sicer kristjani, pa le po imenu, a živeli so hujše, kakor pogani, prav po živinsko, niti človeškega imena niso bili vredni. Koliko je ubogo prosto ljudstvo trpelo pod takimi razuzdačnimi in surovimi vladarji, si lahko mislimo. Narod takrat ni imel boljšega prijatelja kakor duhovnika, in ne varnejšega zavetja kakor katoliške cerkve. Duhovniki in menihi so razširjali krščansko omiko in gojili čednosti, brez kojih nobena država obstati ne more; pobožni škofje so ostro grajali razuzdane vladarje in so se srčno upirali krivičnim velikašem, ki so tlačili ubogo ljudstvo; duhovniki so ljudstvo tolažili,

da so jarem trdne sužnosti lože prenašali; duhovniki so se potezali za pravice zatiranih vdov in sirot.

Velika galijska država se je s časom razdelila na dve veliki polovici. Kar je bilo na desnem bregu Rene in Mase, zvali so Avstrazijo (t. j. iztočna dežela), kar je pa bilo ob levem pobrežji teh rek, so imenovali Nevstrijo. Nemci v Avstraziji so se zmirom bolj ločili od Nevstrije, kjer se je skoraj sploh že samo francoski govorilo.

225. Kakor pohoten človek pride s časom ob vso telesno in duševno moč, pa tudi ob vsako poštenje, tako so bili razuzdani kralji merovejci prave ničle na kraljevskem prestolu, in nikdo se ni posebno več zmenil za nje. Visoko pa je frankovsko ljudstvo cenilo kraljevske mogočne majordome, ki so imeli vso vlado na svoji skrbi. Majordomi so bili sprva le oskrbniki kraljevih grajščin in zemljišč, a v sedmem stoletji so dobili zmirom večjo in večjo oblast, tako da so bili prav za prav majordomi dejanjski vladarji, samo da so merovejci še imeli kraljevo čast in ime. Posebno mogočen majordom je bil Karol, kojemu so dali priimek „martel“ ali po slovenski „kladvo“, ker je vse svoje sovražnike potolkel, kakor bi jih kladvo zdrobilo. Nad vse slavna je njegova zmaga nad muhamedanskimi Arabci, ki so črez pirenejske gore vdrli v Galijo, da bi si s časom pokorili vso krščansko Evropo. Pri Toursu in Poitiersu (732) je srečal Karol Arabce, koje je vodil silni Abderrama. S strašno silo treščite vojski ena ob drugo; sedem dnij že trpi strahovito klanje, pa nobena stranka se ne gane s svojega torišča; kakor sèzidani stebri so stali na vsaki strani junaki. Ko osmo jutro zasiye zlato solnce, Franki že zopet stojijo pripravljeni na krvavo delo, pa sovražnika ni od nobene strani več, — po noči so jo pobrisali ter so nesli polumesec, znamenje muhamedanske vere, kojega so namenili v Galiji postaviti namesto sv. križa, nazaj črez pirenejske gore. Očividno je, da so Arabci namenili od zahodne strani užugati vse evropske narode, a svetli meči frankovskih korenjakov so jim hitro posvetili domú. Isto tako so muhamedanski Turki v 16. in 17. stoletji od iztočne strani hoteli prodreti v osrčje Evrope, toda tukaj so jim naši slovenski in slavjanski junaki stopili na pot, ter jih obrnili nazaj v Turčijo. Bog živi hrabre Slavjane in mogočne Franke, ki so ohranili Evropi luč sv. vere, da neveren muhamedanec ni pihnil po nji.

Isti Karol je dobil od papeža Gregorija III. pismo, naj bi branil s svojimi Franki rimski apostolski sedež zoper

Longobarde. Pa Karol je imel takrat doma toliko skrbij, in ker ni bilo varno, da bi frankovsko državo zapustil (sovražniki so mu okoli in okoli gledali črez meje), ni mogel dopolniti papeževe prošnje. Na nečast Karolovo moramo omeniti, da pravic cerkvenih in duhovstvenih ni dovolj spoštoval ter je s cerkvenim premoženjem in posestvom rad svoje zašlužne in doslužene vojake odškodoval. Zopet se je obrnil papež Caharija (743) do frankovskega majordoma Pipina „malega“, sina Karola Martela. Pipin je papeža uslišal in je v dveh vojskah Longobarde popolnoma premagal, a deželo, ki jo je Longobardom vzel, daroval je „sv. Petru in cerkvi in rimski ljudovladi.“

Ker je bil zadnji merovejski kralj Hilderik III. slabe pameti, začel je sedaj Pipin resno misliti na kraljevo krono. Da mu je frankovski velikaši ne bodo odrekli, tega si je bil svest: samo rad bi še vedel, kaj bode papež na to rekel. Poprašal ga je tedaj po dveh duhovnikih: „Ali bi ne bilo prav, da bi tisti, ki ima kraljevo oblast, dobil tudi kraljevo ime?“ Papež je majordomu pritrdil in Pipin je bil v Soissonsu po papeževem namestniku Bonifaciju za kralja maziljen (752). Kratkovidni zgodovinarji papežu Cahariju očitajo, da je po krivici vzel merovejcem krono raz glave. Pa kdor to trdi, ne vé, da so velikaši pri Germanih sploh imeli postavno pravico si kralja izbrati; ako so tedaj Pipina kraljem izvolili, zakaj bi papež volitve ne odobril? Tudi noben zgodovinar tistega časa tega ne graja, nego samo nekteri dosti poznejši pisaci s tem ropočejo, da bi papežem sploh dali brco. Poslednjemu merovejskemu kralju Hilderiku III. pa so postrigli lase ter so ga porinili v samostan, in nikdo ni več prašal po njem.

Pipin je bil pravičen ter je katoliški cerkvi povrnil vse premoženje in vsa posestva, koje si je bil oče njegov osvojil; nevredne duhovnike je odstavil, in stare cerkvene pravice so zopet obveljale. Česar pa Pipin ni vedel, postavimo, kako bi zakonske stvari uredil in kako bi duhovstvo poboljšal, to je pa v Rimu lepo poprašal, da je pravo zadel. Za Pipinom je zasedel kraljevski prestol njegov sin Karol I. Veliki, po kojem se kralji njegovega roda zovejo Karloviči.

8. Krščanstvo na britanskih otokih.

226. Že v drugem stoletji je na Angleško prisvetila luč sv. vere; Irska in Škotska še menda takrat nič niste zvedeli o Kristusovi veri. Pravi apostol Irske je sv. Patricij.

Bil je sin imenitnih starišev in se je najbrže v Galiji porodil. Okoli 16 let starega so ulovili morski tolovaji ter so ga odpeljali na Irsko in ga ondi prodali nekemu velikašu, ki mu je izročil v skrb svojo čredo. Samota se je pastirju precej prikupila in tolažil se je v svoji nadlogi z molitvijo in premišljevanjem božjih rečij. Za šest let so ga čudovitne sanje napotile, da je svojemu gospodarju pobegnil tje proti morju, kjer je stopil prilično na ladijo, ki je ravno menila odjadрати, ter je s posebno božjo pomočjo zopet prišel domú. Stariši so želeli, da bi ljubljeni sin po takih hudih izkušnjah zmirom pri njih ostal; njega pa je neka skrivna moč nazaj tirala na Irsko, da bi ondi ubogim nevernikom oznanjeval sv. evangelij. Po noči se mu je večkrat zdelo, da vidi Irce, kako roke proti njemu molijo ter ga jokaje prosijo, da naj vendar k njim pride; a od druge strani ga ljubezen do roditeljev ni z doma pustila in ga je strašila tudi divjost in surovost Ircev. Toda kdor premaga sam sebe, je največji junak; Patricij je pretrgal vse vezi, ki so ga vezale na svet, ter je šel vesel za Kristusom. Papež ga je pooblastil kot oznanjevalca sv. vere, in ko je bil v Galiji škofom posvečen, je stopil leta 432. na irski otok. Ovi otok zovejo zeleni otok, a takrat ondi ni nič zelenelo, nego kokolj malikovanja in kostreba poganskih razvad; imel je tedaj sv. misijonar dosti pleti, predno je zamogel posejati dobro seme božje besede. Kdo bi vse naštel, kar je ondi oviralo delovanje oznanjevalca sv. evangelija; pa sv. mož se ni zbal nobene zapreke. Pod milim nebom je zbiral ljudstvo ter mu pripovedoval o življenji in smrti Zveličarja sveta, Jezusa Kristusa. *Ker pa ni nič, kateri sadi, in nič, kateri zaliva, ampak Bog je, kateri daje rast* (I. Kor. 3.), prosil je sto in večkrat na dan Boga, da bi dal rast njegovi setvi; in res, nebesa so tako obilen blagoslov rosila na njegovo delo, da je po tridesetletnem trudu takorekoč vso Irsko pridobil za Jezusa. Svojo škofijsko stolico je Patricij postavil v Armagh. Ob času njegove smrti okoli leta 465. je bilo na Irskem že več škofij in mnogo gorečih duhovnikov in menihov. Ženske samostane je postavljala sv. Brigita (490). Sploh pa Irci niso samo sv. vere sprejeli, nego so tudi po naukih besede božje tako lepo živeli, da irski otok že od nekdanj zovejo „otok svetnikov“.

Apostol Škocije je irski menih sv. Kolumba. Ta je z dvanajsterimi svojimi učenci na otoku Hy poleg Škocije postavil samostan, in od ondod so prodirali zmirom dalje in dalje v deželo, dokler ni zmagala luč sv. vere temote

malikovanja; celo kralj Brid se je dal krstiti. Kar je sv. Kolumbi še dela ostalo, opravili so po njegovi smrti (597) učenci njegovi.

227. V Britaniji se je bilo krščanstvo že veliko prej udomačilo; pa Briti so bili, ko so je Rimljani njihovi osodi prepustili, tako nesložni, da se niso več mogli ubraniti zunanjih sovražnikov, ki so hodili v njihovo deželo ropat. Angli in Sasi so iz severne Nemške prihruli na otok ter ga vzeli domačinom (449), koje so porinili nazaj v skrajno gorato pokrajino Wales, kjer so med seboj ohranili zaklad sv. vere. V ostali britanski deželi pa, ki so jo sedaj po novih gospodarjih zvali „Angleško“, vladala je tema neverstva. Toda krilo sv. matere katoliške cerkve je pripravljeno vsem narodom, in tedaj je namestnik Kristusov, sv. Gregorij Veliki, mislil tudi na Angleže, kako bi jih tja privedel. Ko je bil Gregorij še opat, so ga neki že Angleži zanimali. Neka dne je namreč hodil v Rimu po tistem trgu, kjer so s sužniki tržili, in je ondi videl tudi lepih in krepkih angleških mladeničev na prodaj. Gregoriju dopadajo vrli mladeniči in vpraša jih, odkod da so. Odgovorijo mu, da so Angli ali Angleži. Na to je neki rekel: „Res ste lepega obraza kot angelji, in morali bi tudi biti sodediči nebeških angeljev.“ Najprej se je sam napotil na Angleško, toda Rimljani so ga zadržali in ni jih smel zapustiti. Ko je pa bil Gregorij papežem izvoljen, bila mu je prva skrb za Angleže, in leta 596. je poslal opata Avguština s štiridesetimi tovariši na Angleško, kjer je takrat sedem kraljev kraljevalo. Med potem so misijonarji slišali tako grozne reči o divjih Angležih, da bi se bili radi vrnili v Rim, česar pa jim papež ni dopustil. Na srečo se je bil kralj Etelbert oženil s frankovsko krščansko kraljicino Berto, ki je svojega moža naprosila, da Avguštinu ni branil oznanjevati sv. evangelija v svojem kraljestvu. Nebeško kraljestvo je pa res kakor kvas, *kterega je žena v moko položila, dokler se vse ne skvasi.* (Luk. 13.) Ker so apostolski možje na Angleškem vmesili ta kvas, sedaj ni več miroval, dokler ni skvasil vsega Angleškega. Najprej se je kralj Etelbert izpreobrnul in njegovo ljudstvo; a potem se je vera širila od kraljestva do kraljestva, kakor gre veseli glas od hrama do hrama. Gregorij pa je dajal oznanjevalcem sv. evangelija modra ravnila, rekši, da naj poganov nepotrebno ne dražijo in njihovih verskih napak kar naravnost ne odpravljajo, nego naj poganskim šegam počasi krščanski pomen podrivajo, in malikovalskih templjev naj ne podirajo,

nego naj jih v krščanske cerkve posvečujejo. Prav kar je Kristus že apostolom velel: *Bodite modri kakor kače.* — Ko je papež pozvedel, da je Avguštin že več tisoč Angležev krstil, imenoval ga je nadškofom v Canterbury-ji (Kenterbüri), a kralj Etelbert mu je odkazal prostor za stolno cerkev ter je tudi oskrbel, česar je cerkvi trebalo. Najbolj na hasek angleški cerkvi so bili dobro urejeni samostani, v kojih niso samo prosti ljudje živeli, nego v sedmem in osmem stoletji je nad trideset kraljev in kraljic stopilo v samostan.

9. Krščanstvo med Nemci.

228. Na Nemškem so že za časa rimske vlade bile dobro urejene katoliške občine; posebno so bile tiste pokrajine ob Reni in ob Donavi, koje so si Rimljani osvojili, več ali manj krščanske. Toda prišlo je preseljevanje narodov in je pohodilo in potlačilo evangeljsko setev, ki je že prav lepo poganjala. V šestem in sedmem stoletji so tedaj nastopili mnogi drugi misijonarji ter znova začeli trudapolno delo. — Delavci pa so prišli zveča z britanskih otokov. To je pač lep dokaz, kako dobri Jezus skrbi za svojo cerkev. Dokler namreč so se po Evropi preseljevali in mešali narodi, razcvetala je sv. cerkev lepo na britanskih otokih, katerih preseljevanje ljudstev ni doseglo in pogubilo; ondi so med tem rastli delavci za opustošeno veliko nemško polje.

V južno-zahodni Nemčiji ob gorenji Reni med Alemani je oznanjeval božjo besedo Irec sv. Fridolin. Najprej je prehodil Galijo, a potem mu je prst božji pokazal pot med Alemane, kjer je v mestu Saekingenu ustanovil dva samostana, ki sta za izpreobrnitev tistih krajev prav veliko pripomagala. Fridolin je umrl okoli l. 511. — Kakih sto let pozneje je prišel tje sv. Kolumban, ki je tudi po sedanjem Švicarskem sv. evangelij razširjal. Pa frankovski kralj Teodorik II., ki je že v Galiji oviral delovanje sv. opata, tožil ga je sedaj po krivem tudi pri alemanskem vojvodi Gunzu; zategavoljo zapusti Alemanijo in gre na Italijansko, kjer je umrl leta 615. Njegov učenec sv. Gol pa je ostal na Švicarskem in je ondi postavil imenitni Šent-Golski samostan. Ob levem pobrežji gorenje Rene v Breisgavi je deloval puščavnik sv. Trudpert, kojemu je hlapec, ki mu je moral pomagati gozd krčiti, s sekiro glavo razklal (643). Na istem torišči so potem sèzidali slavni samostan sv. Trudperta. Ponovil je krščanstvo v Breisgavi in v Alzaciji sv. Pirminij,

ustanovitelj reichenavskega samostana († 753). Sv. misijonarji so pomrli, pa samostani, koje so radi postavljali, so ostali kakor trdnjave sv. evangelija; ondi so pobožni menihi obranili v viharjih časih za zavetjem luč sv. vere, a prilično so jo nesli ven iz samostanov ter ž njo razsvetili vso okolico.

229. Na južno-iztočnem Nemškem, t. j. na Bavarskem in Avstrijskem, je o času preseljevanja ljudstev veličastna oseba sv. Severina (454—482) branila sv. križ Kristusov, da ga krivoverci niso prevrgli in pogani niso potlačili. Sv. Severin se nikdar ni razodel, kdo je in od kod je, a to smemo svobodno reči, da ga je sam Bog poslal v te kraje, ki so toliko trpeli po preseljevanji narodov, ker bil je tukaj ubogim, nevoljnim in nesrečnim ljudem pravi angelj varuh. Celó poganski in krivoverski velikaši so ga visoko spoštovali ter pri njem iskali dobrega sveta in se tudi priporočali njegovi molitvi. Gredoč v Italijo se mu je neki tudi Odoaker, ki je bil takrat še prost vojak, v njegovi celici poklonil, in sv. Severin mu je prerokoval njegovo povišanje v Italiji v kraljevo čast. — Okoli leta 580. je prišel sv. Rupert, škof vormski, na Bavarsko, kjer je vojvodo Teodota in veliko drugih plemenitašev krstil ter je v Solnem gradu postavil svojo škofijsko stolicu in ustanovil samostan sv. Petra. S pomočjo frankovskih duhovnikov in nun je veliko opravil, in blagoslov božji je bil očiten nad njegovim delovanjem.

Vojvoda Teodo mlajši je l. 652. naprosil sv. Emerana, ki je namerjal v Panonijo iti Avarom oznanjevat besedo božjo, da je deloval na Bavarskem, kjer je celih sedem let ostal v blagor sv. cerkve. Bavarci pa so sv. misijonarju slabo plačali trud njegov. Uda, vojvodova hči, je namreč bila zanosila. Da bi očetove jeze ne nakopala na glavo svojemu zapeljivcu, krivila je po nedolžnem Emerana. Udin brat Landpert, ki itak ni mogel trpeti ostrega pridigarja, je potem misijonarja grozovito umoril. Tako pač hudobija nikdar sama po svetu ne hodi, in nečistost je res košata mati vseh pregreh. — Pri Bavarcih pa še ni bilo vse opravljeno; veliko je bilo še poganskih razvad, dosti prazne vere in malikovalske nesnage. Frankovski menih sv. Korbinijan se je tedaj še enkrat dela lotil in je ustanovil škofijo v Brizingu, kjer je bil prvi škof (730).

V sredini Nemčije, v Frankoniji okoli Würzburga se je trudil za sv. vero sv. Kilijan, ki je tudi krstil vojvodo Gocberta. Ob dolnji Reni so iskreni redovniki budili sv. vero; a v Belgiji jo je utrjeval sv. Amand; Turingija in Hasija ste pa še spali.

Na severu sta poskusila sv. Wilfried in sv. Wilibrord Frize izpreobrniti, pa le malo sta opravila. Sicer bi bil Wilibrord mogočnega kneza Frizov, Radboda, skoraj pridobil za krst, a knez ga je vprašal, ali bodo v nebesih zraven kristjanov tudi njegovi pradedi. Wilibrord je rekel, da ne, in Radbod je zopet odstopil. Sasi so še sedeli v temi.

Sv. Bonifacij, apostol Nemcev.

230. Že so tedaj tu in tam na Nemškem misijonarji oznanjevali zveličanski nauk sv. vere; vendar ker je delal vsak na svojo roko, njihovo delo ni imelo stalnega uspeha. Z večjim haskom je deloval angleški menih Winfried, ki je posamezne krščanske občine zvezal z vezjo cerkvene edinosti ter jim je dal škofov in nadškofa, in je zedinjeno nemško cerkev potem tudi naslonil na rimsko cerkev, na skalo sv. Petra. Odsihdob je tedaj ondi cerkev trdno stala ter se lahko obranila vseh sovražnih viharjev, ki so sicer semtertje katero vejo odtrli od lepega drevesa, a drevesa samega nikdar več niso mogli podreti. Winfried je dovršil delo, katero so drugi začenjali, ter je na Nemškem izpodrinil poganstvo in iztrebil krivoverstvo. Papež Gregorij II. je dal Winfriedu ime Bonifacija, in res je bil nemškim rodovom pravi Bonifacij, t. j. dobrotnik.

Bonifacij je bil plemenitega pokolenja; porodil se je v Kirtonu v Wessexu na Angleškem (680), in je že v mladih letih vstopil v samostan, kjer je jako pobožno živel. Božji glas ga je že zjutraj zgodaj klical na delo v vinograd Gospodov, in ko je bil posvečen duhovnik, prevesla leta 716. prvokrat morje, da bi Frizom oznanjeval sv. evangelij. Toda takrat je bila v deželi Friziji huda vojska med Radbodom in frankovskim kraljem Karolom Martelom; kjer pa sovražniki kri prelivajo, tam ni polja za *noge vselega oznanjevalca, in za oznanjevalca miru*. (Nah. 1.) Moral se je vrniti na Angleško, ne da bi bil kaj opravil; a že leta 718. se napoti v Rim, kjer ga papež Gregorij II. pooblasti kot misijonarja za nemške dežele, ga blagoslovi in mu izroči priporočilna pisma do vseh tamošnjih krščanskih knezov in kraljev.

Prišel je veliko delo na Bavarskem in v Turingiji. Po smrti kneza Radboda je nekaj časa podpiral sv. Wilibrorda v Friziji, a zopet se je vrnil v Turingijo in Hasijo. Ko je izpreobrnil mladega kneza Gregorija in krstil dva imenitna župana v Amineburgu, postavil je ondi prvi samostan. Kmalu je srečni misijonar zamogel v Rim poročati, da je krstil že

več tisoč poganov. Papež ga tedaj povabi v Rim (723) in ga za Nemško posveti škofa brez stalne stolice. Bonifacij pa je papežu in rimski cerkvi zvestobo prisegel rekoč, da hoče katoliško vero vselej in povsod čisto oznanjevati in zoper vse sovražnike braniti in za izvršitev cerkvenih postav skrbeti. To, in edino to je sv. Bonifacij papežu prisegel, in grdo obrekovanje je, da ga nekteri zgodovinarji dolžijo, da je s to prisego Nemčijo papežu izdal, in da je po takem kriv dolge pravde med papeži in nemškimi vladarji, ki je Nemčiji v srednjem veku toliko nadlog nakopala. Neki sovražnik rimske cerkve in sv. Bonifacija je kedaj to laž raztrobil po svetu, in dosti drugih jo prežvekuje za njim, in čuda, da jim ne preseda. Ko bi hoteli le enkrat prečitati tisto prisego, ki nam je še ohranjena, spoznali bi takoj, da jih je sovrašтво do katoliške cerkve oslepilo, da ne vidijo resnice.

231. Majordom Karol je Bonifacija, ko se je bil vrnil iz Rima, dobrotno sprejel ter mu je napisal pismo za obrambo. Brez tega pisma bi menda težko bil premagal toliko zaprek, ki so ovirale krščanstvo, in malikovanja ne bi lahko zatrl, a tako mu je delo šlo veselo izpod rok. Nekteri novokrščenci so Bonifaciju svetovali, da naj pri Geismaru podere velikanski in košati hrast, kojemu so dajali božjo čast, in ki je bil posvečen Donarju, bogu groma in bliska. Ravno se je bilo zbralo lepo število ljudstva okoli ovega drevesa in hoteli so darovati svojemu maliku. V istem hipu stopi Bonifacij srčno med nje in jim navdušeno oznanjuje pravega živega Boga. Potem popade sekiro in krepko maha po drevesu, in ob enem ga silni vihar tako zmaja, da z velikim treskom pade na tla ter se razkolje na štiri kose. Hasi so kar strmeli in so pričakovali, da bo takoj strela z neba pobila predrznega tujca. Ker pa zastonj čakajo na svojega boga, da bi se potegnil za svojo čast, pomirijo se neverniki; a Bonifacij je iz tistega hrastovega lesa sèzidal kapelico na čast sv. Petra. Po tej dogodbi se je sv. vera še bolj širila, in ko je Bonifacij povzdignil svoje oči ter videl tako obilno žetev, poklical je iz svoje domovine več novih delavcev, med kojimi so se pozneje posebno odlikovali Burkard, Lul, brata Wilibald in Wunibald in Wita. Tudi so iz Angleškega prihiteli pobožne redovnice, ki so dobro podpirale delovanje misijonarjev.

232. Iz Turingije gre Bonifacij v Frankonijo, kjer je imel hudo vojsko zoper razuzdane kristjane, pa tudi zoper nevedno in nemarno duhovenstvo. Še Sase bi bil rad pri-

dobil za Kristusa, kar pa se mu ni posrečilo. Med tem je leta 731. umrl papež Gregorij II. in njegov naslednik Gregorij III. je imenoval Bonifacija nadškofom ter mu je podelil oblast, da sme povsod škofije ustanavljati med novimi kristjani. Leta 738. je potoval tretjokrat v Rim. Papež ga je imenoval velikim škofom ter tudi papeževim namestnikom na Nemškem. Vrnivši se iz Rima je razdelil Bavarsko v štiri škofije: Solnograd, Režno, Brizing in Pasavo, in potem je uredil cerkev v Turingiji, Frankoniji in Hasiiji ter je ustanovil škofije: Würzburg, Eichstädt, Buraburg in Erfurt. Bonifacij sam pa je postavil svoj nadškofijski stol v Moguncu [Mainzu] (745) ter je od tod vladal vso nemško cerkev. Kot veliki škof je sedaj obhajal več cerkvenih zborov, na katerih so se vse cerkvene zadeve končno uredile. Škofom je bilo priporočeno, da naj svoje škofije lepo nadzorujejo; duhovnikom, da naj dajo meč iz rok, naj pustijo vojsko in lov, naj se ne nosijo posvetno, nego čisto naj živijo; redovnikom in redovnicam, da vestno izpolnujejo samostanska pravila; krščanskih sužnjev ni smeti malikovalcem oddajati; stare poganske šege in običaji naj se iztrebijo.

Vendar tudi zdaj še ni bilo vse opravljeno. Sv. Bonifacij je zveča ledino oral in dosti je še trebalo, da je bilo veliko polje do dobrega obdelano. Da bi si vzgojil novih delavcev, ustanovi samostan Fulda, kojemu postavi opatom najljubšega svojega učenca Šturma. Ta samostan se je bil Bonifaciju zelo prikupil in vsako leto je nekaj časa ondi preživel, da si je nekoliko odpočinil. Tam je bilo pravo semenišče nemških duhovnikov; ob smrti opata Šturma si naštel že 400 redovnikov razun novincev.

Nekoliko pozneje (753) je s papeževim dovoljenjem nadškofijo v Moguncu prepustil svojemu učencu Lulu, a sam se je napotil še enkrat med Frize: ljubljena misel njegove mladosti še sivemu starčku ni dala miru. Z mladeniško sigurnostjo se napravi na pot in s svojim spremstvom srečno dospé v Frizijo. Tudi zdaj ga spremlja božji blagoslov; veliko število poganov sprejme sv. krst in več malikovalskih templov izpremeni v katoliške cerkve. Toda ondi ga ob večeru njegovega življenja sreča tudi mučeniški venec. Prav na binkoštni praznik leta 755. je ob potoku Burdi pričakoval novokrščencev, da jim podeli zakrament sv. birme; a ni jih učakal. Namesto vernikov prihrumi divja drhal poganov in grozovitno umori sv. Bonifacija in 52 njegovih spremljevalcev. — Krasen je breg velikan, ktereга obsije večerno solnce, lep

je tudi veliki sv. Bonifacij, katerega ob večeru njegovega življenja obseva mučeniška slava. Truplo sv. mučenika so verniki prenesli v Fuldo, kjer še zdaj počiva; tam se tudi hranijo dragocene bukve sv. evangelija, oškropljene z njegovo krvijo in od njegovega morilca presekane. Nemški zgodovinar Leo ima celo prav, ki pravi: „Bonifacij v nemški zgodovini veliko več pomenja, kakor posamezni kterisibodi poznejši nemški kralj.“

10. Med Sasi.

233. Sasi so bivali med rekama Labo in Emzo ob pobrežji Severnega morja doli do Turingije in Hasije. To ljudstvo je ljubilo nad vse svojo svobodo in se je na vso moč branilo frankovske nadvlade, pa se tudi upiralo zoper krščanstvo. Niso imeli niti mest niti kraljev, nego so živeli po svojih raztresenih selih pod župani in grofi, koje so si sami volili. Bil je junaški pa divji rod, ki je najbolj nadlegoval frankovske krščanske sosedo, ondi cerkve podiral in kristjane pobijal ali tudi s seboj vlačil v sužnost. Ves opravičen je bil torej boj, ki ga je Karol Veliki Sasom napovedal (772), ker vsak ima pravico braniti se, a kralji imajo tudi dolžnost braniti svoje podložnike. Boj je bil pa sila krvav, ker so se od ene strani Sasi vojskovali za svojo svobodo in drago jim svojo staro vero, od druge strani pa so krščanski Franki hoteli med Sasi postaviti sv. križ in jih pridobiti za Kristusovo vero. Karol Veliki je bil dober kristjan, in dober je bil tudi njegov namen — Sase pokristjaniti; kar pa ni hvale vredno, je to, da je krščanski veri z mečem pot pripravljaval med Sase. Karol je to storil na hasek svoji državi in državljanom svojim, ker so se poganski Sasi vsaki pogodbi izneverili in vse zakone prezirali, — in le do krščanskih Sasov je imel Karol zaupanje, da se bo mogel ž njimi pogajati. Vsa kri, ki se je v dolgotrajnem boji s Sasi prelila, naj se torej ne piše na račun sv. katoliške cerkve, nego na račun državljanske modrosti ali nespameti Karolove. Na čast njegovo pa moramo povedati, da je dolgo Sase poskušal z dobrega dobiti za sv. vero, in ko na ta način nič ni dosegel, takrat še le je meč potegnil. Najbolj krvavi čin Karolov je, da je v Verdunu leta 783. velel 4500 puntarjev ob enem posekati, ker so se bili že četrtokrat spuntali ter mnogo Frankov ubili. Mi ne odobravamo tega ljutega čina iz nobenega stališča, ali razumemo ga popolnoma. Sedaj živimo v razsvetljenem in omikanem devetnajstem stoletju. Vprašamo, kaj bi Prus storil

podjarmljeni Alzaciji, ko bi se četrtočkrat zaporedoma spuntala in pruske vojske in uradnike pomorila? Ali bi jim trikrat prizanesel, in jih še le četrtočkrat kaznoval? — Lahko bi sicer vzeli tudi drug vzgled, pa mi smo ga nalašč na Nemškem pobrali, ker ondi najbolj kričijo zoper Karola, — celo po krivici pa zoper katoliško cerkev, ki tega čina gotovo ni zakrivila. — Celih trideset let so se Sasi branili frankovskega jarma, dokler niso popolnoma opešali in onemogli. Naposled se je vendar junaški knez Vitekind moral ukloniti in podati Frankom ter se je tudi dal krstiti. Sedaj, ko so bili Sasi užugani (804), bili so vsi Nemci združeni pod vlado frankovskih kraljev.

II. Krščanstvo v severni Evropi.

234. Iz Nemčije je prodiralo krščanstvo dalje na sever, na Dansko, v Švedijo in Norvegijo. Dela, kojega so se vsi misijonarji nekako lecali, poprijel se je srčno sv. Ansgar in je ondi širil vero Kristusovo ter je tako postal pravi apostol severne Evrope. — Leta 827. je šel z danskim kraljem Haraldom, ki je bil v Moguncu sv. krst prejel, na Dansko, ter je ondi začel v imenu božjem svoje delovanje. Mojzes je nekdanj obupal, da bi iz pečine zamogla voda privreti, sv. Ansgar pa ni zdvojil, nego je tako dolgo govoril, dokler ni milost božja ganila in omehčila trdih src surovega ljudstva. Nadškofija hamburška je postala središče severnega misijona in sv. Ansgar je bil nadškofom izvoljen in od papeža Gregorija IV. imenovan papeževim namestnikom na severu. — V Švediji je bil kralj Olaf volje, Ansgaru dovoliti prosto oznanjevanje sv. evangelija, a poprašati je hotel poprej prvake svoje države. Dogovorijo se, da kocka naj odloči, je-li božanstvu dopadljiva ova pridiga ali ne. Kocka je za sv. evangelij odločila in kralj je takoj sam podaril prostor, kjer se je postavila prva krščanska cerkev. Ansgar je umrl l. 865. izgovorivši besede: „Gospod, spomni se me po svojem velikem usmiljenji in zavoljo svoje velike dobrotljivosti.“ Po Ansgarovi smrti sedemdeset let ni bilo nobenega misijonarja v Švedijo in še le sredi dvanajstega stoletja za kralja Erika svetca je krščanstvo do dobrega zmagalo. — V Norvegiji se je kralj Olaf Trygvesen koncem desetega stoletja začel za krščansko vero poganjati, a še le za Olafa svetca († 1033) je popolnoma zmagala malikovalske Normane.

B. Krščanstvo med slovanskimi narodi.

I. Med Slovenci.

235. Srce nam poskakuje veselja, da smemo pisati zgodovino pokristjanjenja Slovencev, naših očetov; a zopet se nam srce krči, ker ne bomo mogli vsega tako določno in natanko povedati, kakor bi to Slovenci od nas radi zvedeli, ker so viri, iz katerih smo zajemali, precej pičli in tudi ne vselej zanesljivi.

Slovencem v primeri z drugimi narodi dolgo ni pri svetila luč svete vere. Že so narodi okoli bivajoči sedeli pri obilni mizi ter se dobro gostili z okusnim kruhom božje besede, a Slovenci so še prosili in čakali, da bi jim sv. katališka cerkev dovolila vsaj drobtinic, ki raz polne mize padajo. Ko so Slovenci enkrat pokusili slajo božjega kruha, so bili vselej in vsigdar verni sinovi matere cerkve, kar so pred vsem svetom na glas posvedočili sv. oče papež Leon XIII., ko so slovenskim romarjem v Rimu na pismo udanosti leta 1881. odgovorili: „Nam je bilo silno prijetno sprejeti ta novi dokaz najtesnejše edinosti Slovencev z rimskim prestolom, kateri, kakor so med drugimi slovanskimi rodovi bliže tej cerkvi, ki je vseh cerkev mati in učenica, tako so drugim svetili z zvestobo in stanovitnostjo v pravi veri.“

Kdaj so Slovenci zasedli sedanje slovenske pokrajine?

Na to vprašanje se ne da določno odgovoriti. So zgodovinoslovci, in sicer imenitni, ki trdijo, da so Slovani že pred Kristusovim rojstvom med Karpati in Jadranskim morjem bili naseljeni; drugi pa trdijo, da so še le v petem in šestem stoletju prišli v dežele takraj Dunaja. Med prvimi je ruski letopisec Nestor, ki poroča, da so v Noriku in v Panoniji prvi stanovali Slovani, in da so jih Vlahi za Karpate bili porinili, ko so v početku četrtega stoletja bili iz Galije prihruli v podonavske pokrajine. Tudi staropoljska letopisca Boguhval in Długoš pišeta, da so pradedi Poljakov prišli iz Karantanije. V 18. in 19. stoletju so se začeli starinoslovci zopet pečati s tem vprašanjem in nekteri imenitnejših so dali veljati, da je vsa črta od Jadranskega do Baltiškega morja bila naseljena s prebivalci slovanskega plemena. — V novejših časih so se temu trdenju pridružili nekteri nemški zgodovinoslovci, potem češka učenjaka Šafařík in Šembera in med Slovenci Hicinger in Trstenjak.

Toda kakor stvar stoji, je dozdej verjetnejše, da so tudi Slovenci še le takrat v naše kraje priplavali, ko je eden narod drugega gibal in porival, kakor mogočni morski valovi drug drugega tirajo in naganjajo, dokler se niso v sedanji svoji domovini obdržali.

Nekdanja domovina Slovencev bi torej bila v srednji in severno-iztočni Rusiji. Ko so se pa ljudstva začela gibati in so Huni in Goti prodirali proti zahodu in na jug, začeli so se tudi Slovenci pomikati naprej proti jugu ter so koncem petega stoletja zasedli severno stran dolnje Donave, sedanjo Moldavo, Vlaško, Erdeljsko in južno Ogersko. Najprednji Slovani so se menda zamotali med Hune, in niso se mogli več rešiti hunske sile, nego kot pešci so morali v prvi vrsti pred njimi hoditi in se vojskovati zoper vse sovražnike, kojih so se Huni lotili. Le tako razumemo, da so nekteri nemški zgodovinarji mogli Slovane Hunom prištevati, ne sicer za tega voljo, ker so bili tega do dobrega prepričani, marveč ker jim je svetlo slovansko ime oči klalo in bi ga radi s hunskimi grozovitostmi otemnili. Da so že med Huni na sedanjem Ogerskem živeli Slovani, svedoči zgodovinar Prisk, ki pravi, da so poslance carigrajskega cesarja na dvoru hunskega kralja Atila obdarili s prosom in medom, kar je oboje slovanska narodna hrana, in še neki drugi zgodovinar trdi, da so obhajali ob smrti Atila „stravo“, t. j. navadno slovansko sedmino.

Vendar takraj Donave Slovenci niso obstali, ampak nekteri rodi so šli črez Donavo ter so se po malem naselili tje do balkanskih gor. V tem času je prè pritekel v Carigrad neki slovenski deček po imenu Iztok, ki je ondi odrastel ter so ga uvrstili med vojake, kjer se je bolj in bolj odlikoval in slednjič tudi zasedel cesarski prestol kot Justin I. Ta cesar ni imel lastnih otrok, posinil je pa Slovenca Upravo, ki je svoje slovansko ime prestavil na grško, ter se je zval Justinijan, in je menda najbolj sloviti carigrajski cesar. Sčasom so Slovenci prekoračili tudi Balkan in so se naselili po Trakiji, Macedoniji, Albaniji, posamezni celo tam doli po peloponeškem polotoku, in do desetega stoletja se je ondi število slovanskih prebivalcev tako pomnožilo, da jih je bilo več nego Grkov. Živelj slovanski onkraj Donave je postal tako močen, da so se Bolgari, sicer hunskega pokolenja, morali posloveniti, ko so se v sedanji Bolgariji udomačili (678). Verjetno je, da so ti Slovenci, naseljeni med samimi krščanskimi podložniki iztoč-

nega rimskega cesarstva, bolj in bolj spoznali sveto Kristusovo vero ter so se po malem popolnoma pokristjanili. Manje se je menda danilo, kar se vere tiče, Slovincem takraj Donave, akoravno niso bili več popolnoma neznabogi. Iskali so si namreč posvetno kraljestvo in so tedaj zanemarjali kraljestvo božje. Razširjali so se dalje in dalje proti zahodu tje do Drave, kar se je tem lažje godilo, ker so Longobardi leta 567. ove kraje zapustili ter si šli Italijo osvajat.

Slovence, ki so živeli takraj Donave, zadela je koncem šestega stoletja, okoli leta 570., strašna osoda. Divji Obri, hunske krvi, ki so se že kakih dvajset let klatili po južni Rusiji, zvalijo se kakor silni valovi nad nje, ter jih kakor močna povodenj tirajo s seboj. Še le na sedanjem Ogerskem se ustavijo in zasedejo tudi Štajersko, Avstrijsko, Kranjsko in Primorsko. Na jugu so tedaj segali do Jadranskega morja in na severu so se tikali severnih svojih slovanskih bratov, ki so ravna polja za Tatrami zapustili ter se na Češkem, Moravskem in gorenjem Ogerskem naselili. Slovenci bi krute Obre bili gotovo premagali, ko bi se bili zjediniili; pa niso imeli vrhovnega poveljnika ali kralja, nego vsak rod je slušal svojega poglavarja, in tako niso mogli nič zdatnega opraviti zoper svojega sovražnika. Po tem takem so bili Obri, ki so se prav sredi Slovencev naselili, prava mōra za slovenski narod, ki mu je kri pila in ga celih dve sto let, do leta 788., tlačila in malo, da ga ni zadušila. Obri so bili namreč surova roparska drhal, ki se je včasih zaletela čez Donavo v carigrajsko cesarstvo plenit, včasih zopet je udarila na zahod ali proti severu na sosedna ljudstva, da si napleni živeža in bogastva. Ubogi Slovenec tedaj nikdar ni imel miru pred silnim svojim gospodarjem. Zdaj je moral zgrabiti za meč in iti v boj zanj, zdaj je moral zanj obdelovati polja, da mu je kruha pridelal, ker po leti je Ober živel ob plenu, a po zimi je prišel domu in se je dobro gostil s tem, kar so mu pripravili krvavi žulji delavnega Slovenca. Obri so imeli na Slovenskem devet silnih obročev ali taborov, t. j. takih prostorov, ktere so okoli in okoli ogradili in utrdili z močnimi nasipi. V te obroče so vlačili svoj plen, kakor ga skriva ropna zverina v svojem brlogu, ter so ga ondi mirno in varno zauživali. Obrski obroči so bili železni oklepi na rokah miroljubnega sužnega Slovenca.

Da bi se nekoliko odtegnili nestrpni sili, poskrilo se je veliko Slovencev v gorate štajerske, koroške, tirolske in kranjske kraje, kjer so si v zavetji lažje opočinili in oddah-

nili od poprejšnjega robstva. Toda tudi ondi niso našli stalnega mirú, ker so si one kraje svojili sosedni Bavarci. Vojvoda Tasilo je leta 595. dvakrat napadel karantanske Slovence; prvokrat jih je premagal, a drugokrat je bil potolčen, ker je Slovincem obrski kan (t. j. kralj) prišel na pomoč.

Ker so tedaj Obri, kakor piše zgodovinar Fredegar, s Slovani sploh z živinsko krutostjo ravnali, Slovani strašnega jarma niso mogli, pa tudi niso hoteli prenašati, ampak prišli so leta 623. za meč, da si priborijo svobodo. Izvolijo si hrabrega Sama za svojega kralja, ki ni samo severnim Slovanom, temveč tudi Slovincem, posebno karantanskim, zapovedoval ter jih rešil obrskega jarma. Celih 35 let, do leta 658., je vladal modri Samo. Toda po njegovi smrti se je njegova država zopet razdrla in zlasti panonski Slovenci prišli so zopet do dobrega Obrom v pest; le karantanski Slovenci so obdržali samostalnost pod domačimi vojvodami, dokler niso prišli pod bavarsko in pozneje pod frankovsko oblast.

236. V takih nemirnih in burnih časih se vé, da evangelij mirú ni dobil posluha, in v deželi, kjer je bil povsod krvavi sled, kdo bi ondi zasledil oznanjevalca mirú? Kakor hitro pa so postali Slovenci samostalni, napotili so se tudi že k njim misijonarji, in skrbna mati sv. katoliška cerkev jim je hitela mizo pogrinjat. — Prvi je bil sv. Amand, škof utrehtski, ki je za kralja Sama (630) prišel v naše kraje ter je na sedanjem Štajerskem oznanjeval sv. evangelij. Kakor je podoba, ni veliko opravil, in vrnil se je nazaj domú. Okoli leta 650. se je frankovski škof Emeran napotil čez Bavarsko k Slovanom, da jim prižge luč sv. vere; zategadelj je povabil kraj sebe kot tolmača duhovnika Vitala, ki je bil zmožen slovenskega jezika; vendar Emerana so na Bavarskem obdržali in ni dovršil svoje prve misli. — Veliko si je prizadeval za izpreobrnitev Slovencev sv. Ruperta, vormski škof. Sveti mož, ki je bil kraljevskega pokolenja, šel je najprej na Bavarsko, kjer je krstil vojvodo Teodota; potem ustanovi v mestu Juvaviji, v sedanjem Solnogradu, prav na meji karantanskih Slovencev, škofijo in samostan sv. Petra. Obhodil je sam Koroško in Štajersko daleč proti jugu; stara celjska kronika pravi, da je prišel celo v Celje, kjer je vzdignil ostanke sv. Maksimilijana. Krstil je precejšnje število Slovencev, postavljal jim je cerkve in samostane ter jim pustil toliko duhovnikov in menihov v deželi, da so lahko nadaljevali njegovo delo. Po trudapolnem življenji je umrl leta 718. Za sv. Rupertom je sledil njegov

učenec Vital na škofovskem stolu; neverni Slovenci so takrat pridrli v solnograško dolino, so razdejali mesto Juvavijo in tudi cerkev sv. Maksimilijana.

Da povestnica naša pokristjanjevanje Slovencev prav razjasni, treba je, da Slovence razdelimo na tri dele. Karantanski Slovenci so bivali od desnega dravskega brega na Štajerskem, na Gorenjskem, na Koroškem in Tirolskem; panonski Slovenci so živeli med levim dravskim bregom in med Donavo in še više nad Donavo; južni Slovenci pa na Kranjskem, Primorskem in v Furlaniji.

237. Sem od smrti Samove do sredine osmega stoletja so karantanski Slovenci bili sami svoji in so ubogali domače svoje vojvode. Toda vojvoda Borut je prosil pri Bavarcih pomoči zoper Obre, katero je sicer dobil, a ob enem je tudi postala Karantanija odvisna od Bavarske (748), in ravno v tem času se je dognalo izpreobrnjenje Slovencev. Borutovega sina Gorazda in stričnika njegovega Hotémira, ki sta bila na bavarskem dvoru poroka zvestobe njegove, so ondi lepo krščansko odgojili, in ko sta se bila vrnila, sta v svojo deželo pripeljala duhovnika Majorana. Tasilo II., bavarski vojvoda, in Virgilij, nadškof solnograški, sta si največ prizadevala v ta namen, ter si za vselej zaslužila zahvalo Slovencev, ktere sta potegnili iz teme neverstva. Virgilij sicer osobno ni prišel na Koroško, akoravno ga je vojvoda Hotémir bil prijazno povabil, pa pošiljal je rad tje gorečih in vrlih svojih duhovnikov. Prvi med vsemi je Modest, ki kot škof ni imel stalnega sedeža v deželi, nego je hodil od enega kraja do drugega ter je od sela do sela oznanjeval veseli glas božje besede. Usmiljeni Bog pa je blagoslovil delo svetih mož; krstili so večino Slovencev ter jim postavljali cerkve in posvečevali duhovnikov. Poglavitni sedež misijonarjev je bil pri Gospej sveti, eno uro zunaj Celovca, kjer je tudi Modest pokopan, ki si je dobro zaslužil častno ime „apostola“ Slovencev. Po njegovi smrti je bil duhovnik Latin na čelu misijonarjev, a njegovo delovanje so že zelo ovirali uporni Slovenci, in ko je leta 769. tudi Hotémir umrl, vzdignejo se Karantanci zoper nemške misijonarje in izpodijo vse do slednjega iz svoje dežele. *Ko je namreč vzrasla pšenica, pokaže se tudi kokolj* (Mat. 13.); kokolj pa, kterega je sovražnik nasejal v verna srca, je bila hudobna misel, da misijonarji niso prišli v deželo, da bi Slovence naučili prave, zveličavne vere, nego najbolj zaradi tega, da jih popolnoma porinejo v nemški jarem.

Vendar njih razburjena kri se je zopet pomirila, in za vojvodo Valduha pošlje Virgilij novih misijonarjev, med kterimi nam je po imenu znan samo duhovnik Hajnulf, ki so prav uspešno delovali. Toda že leta 788. se je moral vojvoda Tasilo II. udati frankovski sili in odsihdob se je moralo Bavarsko s Koroško vred klanjati frankovski vrhovni oblasti. — V tem času so menda karantanski Slovenci včasih bili pod solnograškimi nadškofi, včasih so pa tudi imeli lastnega škofa. Okoli leta 840. je bil Ozbald škof Karantanije.

Sedaj je bila tudi bavarskim misijonarjem prosta pot med Slovence, kteri so ondi vero najbolj utrjevali s tem, da so postavljali velike opatije, ki so bile kakor trdnjave krščanske cerkve sredi Slovencev. Najimenitnejši opatiji ste bili sarniška (764) in inihška na Tirolskem, in kremsmünsterska na sedanjem Gorenjem Avstrijskem (777). — Posebno zasluženje za pokristjanjevanje Slovencev pa gotovo ima brižinska škofija, ker brižinski škofi so imeli na Slovenskem svoja posestva, postavimo Bohinj in pozneje tudi Bled, in prav med knjigami brižinske cerkve nahajamo najstarejše spominke karantanske slovenščine, in sicer dvojce spovednih molitev in pridigo o grehu in o pomiloščenji. — Med najstarejšimi cerkvami na Koroškem omenimo posebno cerkev sv. Andraša v lavantinski dolini, katero že karantanski vojvoda in poznejši nemški cesar Arnulf (887—899) omenja v svojih pismih. Prav ta cerkev je postala v 13. stoletji škofijska cerkev, ter je ostala škofijski sedež lavantinskih škofov noter do l. 1859., v katerem letu se je škofijski sedež od ondod s skrbjo rajnega nepozabljivega knezoškofa Antona Martina Slomška v Maribor prestavil.

238. Panonski Slovenci vzdihovali so do konca osmega stoletja pod obrskim jarmom, dokler jih ni osvobodil Karol Veliki, ki je od leta 791—799. sedemkrat šel nad Obre ter je njih mogočne obroče potrl in predrl, da so se razlili, kakor se čmiga razlije po zemlji in v pesku premine, kedar obroči popokajo. Na skorem preminejo Obri celo iz zgodovine.

Ko je bil Karol Veliki pridobil Norik in Panonijo, napravil je ondi Iztočno marko med Donavo in Dravo, med Anizo in med Blatnim jezerom. Takoj se je solnograški nadškof Arno, naslednik sv. Virgilija, lotil misijonskega dela ter je tje poslal oznanjevalcev Kristusove vere. Arno je bil oseben prijatelj Karola Velikega, in gotovo se je lotil trudapolnega misijonskega dela v Iztočni marki tudi v smislu Karolovem, ki je dobro znal, da mu bodo verni Slovenci

zvestejši državljani, kakor poganski. Misijonarji so ljudstvo pridno učili, stavili cerkve, a Arno je posvečeval potrebnih duhovnikov ter je Slovencem postavil škofa Teodorika, ki pa še ni imel stalnega sedeža, nego je zdaj tu zdaj tam stoloval. Tako so se raztezale pravice solnograškega nadškofa zmiraj dalje proti jugu. Vsled tega toži akvilejski nadškof Urz solnograškega nadškofa Arnota, češ, da mu krči pravice njegovega nadškofijskega kroga. Karol je v tej pravdi razsodil, da naj zanaprej Drava mejaši med obema nadškofijama. Urzovemu nasledniku Maksenciju ni bila po volji ova določba, in tožil je solnograškega nadškofa tudi pri papežu, pa brez uspeha. Ludovik „pobožni“ je potrdil razsodbo svojega očeta, in pri tem je potlej ostalo do sedanjih časov. Toda ne samo škof Arno, ampak tudi vojvoda Ingo je za to skrbel, da bi se poganska smet kar najprej pometla iz lepe Koroške dežele. Pri prostem ljudstvu se je sv. vera že dobro utrdila, a pri visoki gospodi se ljubi Jezus, ki je ponižen in krotek iz srca, dolgo ni mogel prikupiti. Juterna zarja sicer najprej pozlati vrhunce gôr in vršiče dreves; a zarja milosti božje pa prej v dolini zasveti in poboža najprej cvetlice nižin. — Ingo je hotel visoke glave svojih plemenitašev nekoliko ponižati, in kakor pravijo, je napravil veliko gostijo gospodi in kmetovalcem ob enem. Poštene krščanske može iz kmetov vse povabi k svoji mizi, ki se je šibila dobrih jedij, in kjer se je žlahtna kapljica podajala v zlati posodi; poganski velikaši pa morajo zunaj pred durmi črni kruh glodati in slabo vino iz grdih prstenih ročk piti. Gospodo močno boli, da vojvoda ž njo tako ravna, in zelo mu zamerijo in glasno mrmrajo nad njim, ker jih tako zametuje. Ingo pa jim tako-le odgovori: „Vi, ki v mestih in visokih palačah stanujete, niste tako čisti, kakor ti, ki stanujete na kmetih v revnih bajticah. Ovo prosto ljudstvo in kmeti so svojo dušo umili in očistili v krstni kopeli, in vsled tega so zdaj lični in lepi; vi plemenitaši in velikaši pa, ki za grdimi bogovi hodite, ste uma-zane in črne duše in polni smradú, da vas ne morem trpeti okoli sebe; zategavoljo sem bil celo pravičen, ko sem kmete obcenil više od vas.“ — Takoj za vojvodo je tudi škof Arno poprijel besedo, rekoč: „Ako se ne izpreobrnate, tudi po smrti ne boste gledali obličja večnega kralja, in ne boste sedeli za nebeško mizo, ampak zunaj pred vratmi boste ostali združeni s smrdečimi kozli v peklenškem ognji.“ Ta beseda neki tako presune gospodo, da se v kratkem vsi

spokorijo in za sv. krst pripravijo. — Za Arnotom je zasedel Adalram (820) solnograški škofijski sedež, ki je Otona imenoval za slovenskega škofa, kateri je v mestu Salavaru stoloval, kjer je tudi knez Privina imel svoj trdni grad. Ondi je Kocelj, Privinin sin, postavil veliko cerkev, kjer je leta 865. solnograški nadškof Adalvin sam obhajal božični praznik.

Slovenci moramo tedaj vedno hvaležni biti solnograški škofijski stolici, ker je brez dvoma veliko storila, da se je naš narod pokristjanil. Vendar naši dedi niso imeli pravega zaupanja do nemških misijonarjev, ker so vedeli in izprevideli, da si Karol zategadelj toliko prizadeva za katoliško vero med njimi, da bi s tem tudi utrdil svojo oblast v slovenski deželi. Neki zgodovinar, kojemu pa ne vemo imena, namreč odločno pravi, da je Arno po Karolovem povelji v Panoniji ogledoval in uredoval cerkvene reči. S tem pa nočemo reči, da duhovnikov misijonarjev ni vodila edino le misel, razširjati kraljestvo božje, drugače bi si ne bili izvolili poklica, ki jim je s smrtjo pretil, in včasih tudi mučeniško smrt povzročil. Drugi vzrok, da Slovenci niso imeli pravega srca do svojih duhovnih očetov, je bil, ker so le slabo slovenski govorili, ali so jim morda celo v nemščini pridigovali, ker so se Slovenci, kakor dandanes, hitro nekoliko nemškega naučili. Ko bi ne bila taka, bi ne imele pravega pomena besede, katere letopis govori o prihodu sv. Cirila in Metoda, da „so Slovenci radi bili, da so veličija božja slišali svojim jezikom.“

239. Moravskega vojvodo Privino je Mojmir leta 830. pregnal iz Morave, in ta je pobegnil čez Donavo k mejnemu grofu Radbodu, kateri ga je priporočal cesarju Ludoviku „nemškemu“, ki mu je dal v dolnji Panoniji lepo kneževino kot fevd, t. j. kot posojeno zemljišče, in pozneje celo kot alodij, t. j. kot njegovo lastnino. Ta deželica je obsegala Štajersko med Dravo in Rabo in ogerske županije: vesprimsko, zaladsko, železno, šopronjsko in mošonjsko; najtrdnjše mesto v njej je bilo Salavar ob Blatnem jezeru. Privinin sin in naslednik Kocelj in moravski vojvoda Rastislav sta tedaj leta 862. prosila carigradskega cesarja Mihaela III., da jima pošlje misijonarjev, ki bi vedeli tudi v slovenskem jeziku njihovim podložnikom razlagati sveto vero. Mihael je rad uslišal prošnjo mogočnih knezov, ter jima pošlje Metoda in mlajšega njegovega brata Cirila, ki se je takrat še zval Konstantin. Sv. brata se

takoj odpravita na pot; leta 863. sta dospela na Velegrad, odkoder zdaj ni le Moravski, nego tudi sosednim slovenskim deželam zasvetila luč svete vere.

Bilo je leta 867., ko gresta sv. Ciril in Metod prvokrat v Rim. Pot ju je peljala iz Morave proti jugu skoz same slovenske pokrajine tje do Jadranskega morja. Potemtakem sta sv. brata prišla v Koceljevo deželo, kjer so ju panonski Slovenci z velikim veseljem sprejeli. Od vseh stranij so prihajali, da bi poslušali veseli glas sv. evangelija, in niso se mogli zadosti načuditi, kako čisto in gladko sta vedela slovenski govoriti in oznanjevati čast Jezusovega imena. Kocelj je bil tako zavzet za sveto reč pa tudi za slovenski jezik, da se je sam začel učiti iz slovenskih knjig, in je tudi petdeseterim mladeničem v svoji državi isto storiti zapovedal.

Ker sta sveta slovenska misijonarja srca Slovencev s slovensko besedo vsa za se zagrabila, nemškim duhovnikom sevéda ni bilo po volji; vendar so nemški misijonarji zopet bolj obveljali, ko sta Ciril in Metod morala dalje odpotovati. V Rimu je papež Hadrijan II. povzdignil oba brata v škofovsko čast. Ciril je ondi l. 868. umrl, Metod pa, katerega je papež imenoval nadškofom Moravije in Panonije ter mu tudi dovolil sveto mašo v slovenskem jeziku peti, vrnil se je domu v Moravo.

240. Nemški cesar Ludovik je začel leta 868. boj z Rastislavom, ki ni več hotel nositi nemškega jarma; Metod je vsled tega počakal v Salavaru pri knezu Kocelju mirnejših časov, da se vrne na Moravsko. Vse breme apostolskih opravil se je po Cirilovi smrti zvalilo edino le na rame sv. Metoda. Sicer Koceljeva dežela, kar se vere tiče, ni bila več ledina, kakor Rastislavova Moravska, nego bila je res po prizadevanji solnograških duhovnikov h krščanski veri izpreobrnjena in večkrat tudi od nadškofov samih obiskana, ki so ondi posvetili že kakih 30 cerkev. Še leta 865. je nadškof Adalvin na gradu Salavar Božič praznoval ter še tudi pozneje ondi pridigal in birmal. O prihodu Metodovem je pa bilo pastirstvo zaupano nadduhovniku Rihbaldju. Ko je sv. Metod prišel na Koceljev grad, razveselil se je žlahtni knez zelo in vse njegovo ljudstvo se je radovalo, ker izpolnile so se jim sedaj njih srčne želje: imeli so slovenskega duhovnika pri sebi. Okoli sv. Metoda se je ljudstvo gnetlo, kakor dobre ovce okoli svojega vernega pastirja; bilo mu je popolnoma udano, ker je slovenski pridigoval ter tudi sv. mašo pel in služil v tem jeziku, ker je službo božjo

olepšal s pesmami in duhovnimi spevi in vse cerkvene obrede opravljal v slovenski besedi. Nemškega Rihbalda so tedaj ovce druga za drugo zapuščale; vsled tega se je čutil osamelega, in žalosten in razžaljen se je vrnil v Solnograd. Bog ne daj, da bi mi kamenje pobirali in nehvaležni metali za Rihbaldom, ki je bil gotovo velik duhovni dobrotnik naših očetov, pa reči moramo, da je to vse naravno, če nam srce gorkeje bije za brata, kakor za tujca.

Dokler je knez Kocelj živel, mogel je Metod svobodno opravljati duhovno svojo službo in tudi celó bližnjim sosedom proti jugu biti na hasek; vendar to se ne vidi iz zgodovine, da bi bil svoje škofovske pravice razprostil tudi črez Karantanijo, ker v povestnici o izpreobrnitvi Karantancev je razločno le zaradi Panonije izrečena pritožba zoper Metoda, ki si namreč ondi po krivici prilastuje škofovske pravice; tudi je zavaljo Metoda le panonski nadduhovnik Rihbald pobegnil nazaj v Solnograd, o karantanskem podškofu Ozbaldu in njegovem nasledniku Salamonu se nič ne omenja. Knez Kocelj je okoli leta 877. v boji izgubil življenje, in njegova dežela je ubogala nekaj časa cesarja Ludovika, le en majhen del z mestom Ptujem je pripadal grofu Gozvinu. Potem je cesar podelil Koceljevo deželo Svatopolku kot fevd, samo med Savo in Dravo je zapovedoval vojvoda Braclav, Koceljev sin, ki se je z nemškim kraljem pogajal bolje od svojega očeta. Metod se ni več čutil dosti varnega pred svojimi sovražniki in se je torej umaknil v Moravijo, kjer ga je zdaj vojvoda Svatopolk prijazno sprejel.

241. Na svoji drugi rimski poti leta 880. je Metod zopet prehodil slovensko zemljo, kjer je svoje ovčice tostran Donave v veri utrjeval, pa po svojih nasprotnikih tudi veliko preganjanja prestal. Pred svojo smrtjo (885) je sv. Metod svojega učenca Gorazda odločil za naslednika v panonsko-moravski nadškofiji; vendar niti on, niti drugi učenci sv. Metoda ondi niso imeli dolgega obstanka, ker jim Svatopolk ni bil prijazen. Tudi prisilnik Vihnik, škof nitravski, vedni Metodov nasprotnik, je gospodaril le nekoliko časa v moravski in panonski cerkvi.

Leta 892. se vname huda vojska med Nemci in Moravci; nemški kralj Arnulf pokliče Madjare, divji čudski narod, ki je sem od Urala prilomastil, na pomoč zoper vojvodo Svatopolka. Svatopolk se je sicer krepko branil zoper sovražnike, pa leta 894. je umrl, in ž njim je razpadla mo-

ravska država, ker njegovi sinovi niso bili zložni med seboj. Nebodijih treba Madjari pa so prekoračili Donavo in grabili vedno dalje v Panoniji; že okoli leta 900. je bila tako opustošena, da ni bilo niti ene cerkve več zagledati v deželi. V desetem stoletji so bili krščanski Slovenci v Panoniji zopet pod solnograškimi nadškofi, dokler ni sv. kralj Štefan I. uredil madjarske cerkve in države, ker potem so ogrski Slovenci, kar jih še ni bilo pomadjarjenih, ubogali nove madjarske škofe v Gjuru, v Vesprimu in v Pečuhu pod ostrogonskim nadškofom, in le štajerski Slovenci med Dravo, Muro in Rabo so ostali pod solnograško nadškofijo.

242. Južni Slovenci v Krajni, v Furlaniji in na Primorskem niso pozneje sprejeli svete vere, kakor korotanski Slovenci, ampak menda celo nekoliko poprej. Za nove neverne naseljence so bili kristjani, ki so se od poprejšnjih prebivalcev bili vzdržali na slovenski zemlji, ondi nekakšen kvas, katerega se je sčasom tudi novo slovensko ljudstvo nazvalo. Furlanija bila je pod Longobardi, in tedaj so se prišli ondašnji Slovenci ob enem z njimi že koncem sedmega stoletja Kristusove vere. V Primorji so grški cesarji obdržali oblast, in kot podložniki krščanskega cesarstva so se tudi Slovenci naskorem pokristjanili. Gotovo so tudi imeli tržaški škofje dober delež pri izpreobrnitvi nevernih Slovencev, zlasti na Primorskem in na Krasu. Iz tega časa so nam po imenu znani tržaški škofje Gavdencij (680), Janez (759) in Mavricij (766). Slednjič je še od hrvatske strani utegnil priti kak dober vpljiv, da se je bolje utrdilo krščanstvo med sosednimi Slovenci, ker Hrvatje so bili že za papeža Janeza IV. in grškega cesarja Heraklija okoli leta 640. zedinjeni s katoliško cerkvijo po duhovnikih, ki so jim bili iz Rima poslani.

Ko se je pa akvilejska cerkev leta 700 zjediniła z rimsko stolico, od ktere je bila celih 150 let odcepljena zaradi Origenovega prepira, začeli so akvilejski očaki krepko delati za popolno zmago krščanstva na južni slovenski strani in njihovo delovanje je segalo sem gori do Drave. O Ljubljani se trdi, da je bila ondi cerkev sv. Miklavža v sedmem stoletji zidana; v Lurni (Tiburniji) je prè očač Janez za papeža Caharija in frankovskega kralja Pipina okoli leta 750. posvetil kapelo sv. Petra. Zlasti pa hvalijo sv. Pavlina, ki je bil za Karola Velikega akvilejski očač od leta 776. do 802. Karol je namreč l. 774. Longobardijo s Furlanijo vred osvojil, in leta 789. si je tudi Krajno in Istro pridobil;

celo verjetno je torej, da je verni kralj Karol tudi tukaj v južnih slovenskih krajih, kakor drugod povsod, skrbel za utrjenje krščanstva, in sv. Pavlin, ki je neki bil oseben prijatelj Karolov, je z veseljem podpiral kraljeve želje. Da akvilejski očaki Slovencev niso v nemar puščali, dokaz temu je to, da so se dvakrat zaporedoma tožili s solnograškimi nadškofi za škofijsko pravico na slovenski zemlji. Tudi dejanje sv. Metoda gotovo ni bilo brez haska in vpljiva tje na južno slovensko stran proti Jadranskemu morju, ker se je njegov slovenski obred pri svetih opravilih celo doli v dalmatinsko in istrijansko primorje razširil in se je ondi deloma še do današnjega dne ohranil. Letnik očaka Friderika iz leta 901. piše, da je imela akvilejska cerkev oblast tje do panonske meje, samo majhen del je bival pod tržaškim in koperskim škofom, kar je tako ostalo do novejših časov, dokler niso ustanovili ljubljanske in goriške škofije.

2. Med Moravci.

Slovenska apostola sv. Ciril in Metod.

243. Slovani, kateri so se sredi 6. stoletja ob preseljevanji národov naselili najbolj ob reki Moravi, dobili so ime Moravcev. Prvotna njihova zgodovina je v gosti temi, in še le začetkom 9. stoletja zasledimo njihovo ime prvikrat v zgodovini. Takrat so bili Moravci podložni Karolu Velikemu in njegovemu sinu Ludoviku, ki sta se trudila, jih s pomočjo solnograškega in pasovskega škofa izpreobrniti h krščanski veri. Toda prve krščanske naprave med Moravci so bile polovične, kakor povsod, kjer so misijonarji govorili isti jezik, kakor njih strahonje, ker Moravci so zmiraj mislili, da za nemškimi misijonarji z evangeljskimi bukvami stoji nemški strahonja z mečem ter gleda prvemu črez ramo. Ko jim ne bi Franki najpred naložili na rame težkega jarma sužnosti, sprejeli bi bili gotovo z veseljem iz njihovih rok sladki jarem Gospodov. Ni čuda torej, da krščanska vera na Moravskem ni kaj veselo napredovala. Prvi širitelji svete vere ondi so bili namreč brez izjemka nemški duhovniki, ki niso znali slovanski govoriti in se tudi niso hoteli tega jezika temeljito naučiti; sicer so z nekterimi krščanskimi obredi seznanili ljudstvo in tudi desetino pobirali od njega, ali duha prave krščanske vere jim niso navdihnili.

Še le sv. bratoma **Cirilu in Metodu** se je posrečilo Moravce za vselej spraviti v naročje sv. cerkve. To pa se je tako-lé zgodilo. Mogočni moravski vojvoda Mojmir je težko prenašal frankovsko vrhovno oblast in celo rad bi se je bil iznebil. Nemški kralj Ludovik je to lahko občutil in je leta 846. udaril na Moravsko z veliko vojsko, prekucnil je Mojmirov prestol ter je na njegovo mesto postavil za vojvodo njegovega stričnika Rastislava. Ali Ludovik takrat ni zadel svojega moža, kajti ni bilo nevarnejšega nasprotnika nemške vlade od Rastislava, ki se je trudil vse svoje življenje samo za to, da bi otresel raz sebe nemški jarem. Tudi v cerkvenem obziru bi bil rad napravil svojo državo od nemških škofov neodvisno. Odpravil je zatorej l. 861. poslanca h grškemu cesarju Mihaelu III., ki mu naj naznanijo, da se njegovo ljudstvo sicer ne klanja več malikom, vendar pa še ne pozna do dobrega božjih zapovedij; zaradi tega mu naj cesar dpošlje takih mož, kateri so zmožni oznanjevati ljudstvu vero in mu kazati pot pravice. Cesar je uslišal njegovo prošnjo in mu je poslal brata Cirila in Metoda, dva Solunčana, kjer so govorili najbolj čisto slovenščino.

244. Ciril in Metod sta se porodila v Solunu, v imenitnem primorskem na pol slovenskem mestu, v pokrajini macedonski na obali solunskega zaliva. Oče jima je bil Leon, visok častnik v vojski grškega cesarja; materino ime nam ni ohranjeno, pa morala je biti že sveta mati, ker je dva svetnika porodila. Stariši so ju lepo krščansko odgojili in v vseh potrebnih rečeh izobrazili. Cirilu se je neki kot sedemletnemu dečku prikazala v sanjah modrost kot krasna nebeška devica; in res bil je tako moder mož, da so ga zvali častnim imenom modrijana. Metod pa se je bil posebno v slikarstvu izuril. Komaj sta brata odrasla, dobila sta že tudi visoke in imenitne službe; najvišje časti pa so ju še čakale. Toda posvetni lesk je najpred omrzel starejemu bratu Metodu; zapustil je svet in stopil v samostan; nekoliko pozneje je storil isto tudi Ciril. — Apostolsko svoje delovanje sta Ciril in Metod nastopila najpred med Kozari, pri na pol divjem narodu, ki je imel svoj sedež med Črnim in Hvalinskim morjem. Kakor hitro sta se s tem ljudstvom seznanila, kmalu sta ga pridobila Jezusu. Oborožena z besedami Kristusovimi in z darom zgovornosti, izvedla sta ga hitro iz zmot, v ktere so ga pred židi in Saraceni bili zapleli. Prvi svetovalec kneza kozarskega se je neki najprej odpovedal zmôtam ter je učenim muhamedancem očitno rekel:

„Gost naš (sv. Ciril) je z božjo pomočjo pobil na tla napuh židovski, vaš saracenski pa je kakor pleve popilnil za reko. Bog je dal Kristusu vlado nad vsemi narodi. Brez vere v njega ne more nikdo doseči večnega življenja. To je naša vera; — bodi Bogu hvala in slava na veke!“ Tako je klical knez in vse ljudstvo njegovo. Bog sam je kazal svetnikoma svoj prijazni obraz ter jima je skazal veliko milost, da sta ondi našla ostanke sv. Klementa, rimskega papeža in mučenika, ktere sta potem s seboj nosila po svojih misijonskih potih. Po tem slavnem poslovanji pri Kozarih morala sta naša sv. brata nekoliko časa v Carigradu živeti, Ciril pri cerkvi sv. apostolov, med tem, ko Metoda nahajamo v samostanu polihromskem. V tej dobi je menda dozorela v njiju velikanska misel postati apostola slovanskemu narodu.

245. Slovenski sta znala že od mladih nog; pa kar je slovanskemu jeziku še manjkalo, to je bila pisava. In glej, bistra glava Cirilova je izmislila za slovenske glasove primerna znamenja ali črke, slovansko azbuko „glagolico“, iz ktere je njihov učenec Klement napravil v Bolgariji sedaj tako imenovano „cirilico“, ki je tedaj prav za prav „klemenčica“. Nekatere pismenke je vzel iz grščine, za one glasove pa, za ktere v grškem jeziku ni našel pismenk, izmislil in napravil je znamenja čisto nova. Rusi in Srbi še dandanašnji rabijo v pismu cirilico. Ko je tedaj Ciril bil izmislil slovansko azbuko, začel je brž predstavljati v slovanski jezik sv. evangelije t. j. odelke, ki so iz sv. pisma vzeti in po cerkvenem letu na nedelje in praznike razdeljeni za branje. Najbolj učeni možje in zgodovinarji našega časa se zlagajo v tem, da je bilo narečje, v katerem je Ciril pisal, staroslovensko.

Panonska legenda trdi, da se na poti v Moravsko sv. brata nista mudila nikjer, a bolgarska legenda pripoveduje, da sta gredoč pridigovala Bolgarom in krstila kralja njihovega, Borisa, kar pa ni prav verjetno. Leta 863. dospeta srečno na Moravsko v Velegrad, v glavno mesto Rastislavovega kraljestva. Nosila sta s seboj ostanke sv. Klementa, ki je gotovo v nebesih podpiral njuno delovanje, ktero je na zemlji hudobni duh dosti zaviral. Kakor ovce pogledujejo na vrata in komaj pričakajo pastirja, ki jih pelje na dobro pašo, tako so Moravci gledali raz Velegrada, odkod da jim prideta sveta blagovestnika. Ko sta se tedaj mestu približevala, vrelo jima je vse ljudstvo nasproti in Rastislav sam ju je sprejel z neizrečenim veseljem. Od leta

863.—866. sta pobožna moža širila zveličavni nauk Kristusov po moravski deželi in sta prav vse ljudstvo oprala grehov v kopeli sv. krsta. Pridne zmožne mladeniče sta učila latinskega in slovenskega jezika ter sta jih vadila vsega, česar je bodočim duhovnim pastirjem treba. Velik del sv. pisma sta prestavila na slovensko in sta v tem jeziku priredila tudi druge pri službi božji potrebne knjige; da bi pa že zdaj bila božjo službo v slovenskem jeziku opravljala, o tem ni sledú.

246. Tako hitro kakor sta brata sv. Ciril in Metod izpreobrnili Moravce, niso Nemci še nikdar nobenega naroda izpreobrnili h krščanski veri, akoravno jima niso bile razmere preveč ugodne. Bila sta namreč duhovnika iztočne grške, ne pa rimske cerkve, poklical ju ni nobeden škof in delovala sta v deželi, ki je bila cerkveni oblasti pasovskega nemškega škofa podvržena. Človek bi rekel, da so se veselili po vsem krščanskem svetu plodovitega in uspešnega delovanja slovanskih apostolov, ali jako bi se motil. Nemškim duhovnikom, ki so bili tam precej na suhem, sta sv. brata zeló mrzila. Vendar Rastislav je to najbolj želel, naj bi vpljiv sv. misijonarjev le še rastel, ker je bil glavni njegov namen, da bi postala njegova država v cerkvenih rečeh neodvisna od nemškega pasovskega škofa, da tako naredi pot državni neodvisnosti Moravije. Ta stvar se je pa mogla edino le v Rimu rešiti in Rastislav se je pismeno obrnil do sv. očeta Nikolaja I., naj sv. brata v škofa posveti. Papež rad pritrdi Rastislavu in Cirila in Metoda, o katerih je že toliko lepega in dobrega slišal, v Rim pozove. Brž se vesela odpravita na dolgo in težavno pot, ker sta bila vredna, da je njiju povabil sam Kristusov namestnik. Preden dospeta v Rim, umrje papež Nikolaj I. in Hadrijan II. bil mu je izvoljen naslednikom, ki je bratoma z vso svojo duhovščino pred mestna vrata proti šel, ker je bil zvedel, da s seboj nosita ostanke sv. Klementa, tretjega rimskega škofa po sv. Petru. Papež se je prepričal o pravovernosti sv. bratov, in ker je bilo jasno, da sta rimski stolici zvesto udana, podelil je obema škofovsko posvečenje. Toda Ciril se ni dolgo veselil škofovske časti; 40 dnij potem že umrje, komaj 42 let star, leta 868. Na papeževo povelje se je moralo za rajnim udeležiti mrtvaškega opravila vse rimsko duhovenstvo in obredi za njim so se obhajali tako svečano, ko za papežem samim. Sv. Oče je tudi uslišal prošnjo Metodovo in pokopali so svetega njegovega brata v cerkvi

sv. Klementa ob desni strani oltarja. Prav v tej cerkvi se je s skrbjo papeža Leona XIII. o priliki tisočletne obletnice sv. slovanskih apostolov postavil prelep nov oltar sv. Cirila in Metoda.

247. Po smrti bratovi je Metod sam imel na skrbi moravsko panonsko cerkev. Rastislav je tedaj dobil za svojo deželo lastnega slovanskega škofa, ki pa bi bil sevéda odvisen od solnograškega nadškofa. Vsled tega se Rastislav še enkrat obrne do papeža, naj bi bil njegov škof podvržen neposredno rimski stolici. Tudi to prošnjo je Hadrijan kralju uslišal, ter je ustanovil novo nadškofijo za njegove pokrajine in je imenoval nadškofom Metoda, ki se je zdaj napotil k svoji čredi.

Gotovo je rimska stolica ustanovitev nove nadškofije pismeno naznanila nadškofu solnograškemu in škofu pasovskemu. To samo na sebi nadškofoma nepovoljno naznanilo ju je tem huje vznemirilo, ker se je nova nadškofija ustanovila, pa ju vendar ni nikdo prašal, ali jima je vse to prav ali ne. Tudi je to postopanje rimske stolice nekako razkrilo skrivne državne namere Rastislavove. Take slutnje so menda napotile nemškega kralja Ludovika, da je koj leta 868. s svojo vojsko zgrabil Rastislava. Prvo leto se je Rastislav dobro otresel Nemcev. Med tem ko so se take reči godile, sevéda ni bilo mogoče sv. Metodu priti na Velegrad. Moral se je za časa vojske drugam obrniti: ostal je ta čas pri panonskem knezu Kocelju. Leta 870. ste se nemška in slovanska vojska zopet spoprijeli, vendar Nemci Moravcem niso mogli priti de živege. Toda, česar nemška prevzetnost ni mogla izvršiti, k temu mu je pomogla prokleta slovanska nesloga. Plemenitega Rastislava je izdal lastni njegov stričnik, rjavi Judež Svatopolk, ki je kot namestnik za svojega strica upravljal kneževino Nitransko na severnem Ogerskem. Po zvijači ujame Rastislava, ga izroči uklenjenega kraljiču Karlmanu, ki ga s seboj odpelje v Režno, kjer so mu oči iztaknili in ga v neki samostan zaprli. Tako tedaj blagi vojvoda niti ni mogel objokovati nesreče svoje mile domovine, in srce njegovo, ki je zmiraj le bilo za slovansko zemljo, niti v slovanski zemlji ne počiva. Vsem Slovanom je oskrbel slovanske duhovnike, sam pa ob slednji uri ni imel tolažbe slovanskega duhovnika. Nemcem pa prepovedamo, da slovansko lice vedno krvavo slikajo in nam krutost oponašajo. „Ali ne čutite bruna v svojem očesu?“ — pometajte najpred pred svojim pragom!

248. Toda Svatopolku so slabo plačevali izdajstvo. Na skorem so tudi njega dolžili, da ni dosti zvest novemu svojemu gospodarju, in Karlman ga pokliče na svoj dvor, da se opraviči. Zdaj še le je spoznal Svatopolk, da je volku pete lizal, ker tudi njega so v ječo vrgli, in tako je ležal tudi sam v jami, ktero je bil svojemu stricu skopal, in imel je dovolj časa pokoriti se za svoje grehe. Med tem se pa vzdignejo vsi Moravci in si izvolijo Slavomirja, sorodnika Rastislavovega, za vodjo v boji proti Nemcem, ker nemški upravitelji na Moravskem so gulili in tlačili slovanško ljudstvo, da je bila groza, in niti krotki pohlevni Slovan ni mogel več prenašati takega robstva.

Karlman ni mogel dopričati Svatopolku nobenega greha in ga je torej oprostil. Ko je Svatopolk zopet gledal solnce, ni več mislil drugega, kakor na to, da se maščuje nad Nemci. Uklanja se tedaj Karlmanu in se mu kaže dobrega in zvestega: celo s svojo krvjo hoče podpisati svojo zvestobo, ako mu izroči vojsko, ki je imela oditi nad Slavomirja. Karlman mu veruje in izroči vojsko njegovemu vodstvu. Svatopolk dospe pred slavni Velegrad in okoli in okoli razpostavi svoje vojaške oddelke, potem pa gre sam v grad, rekoč, da pregovori svoje rojake, naj se zopet voljno udajo nemški nadvladi; prav za prav pa se je le šel dogovarjat, kako bi za vselej do dobrega rešil svojo domovino krutih sovražnikov. Nemški vojaki se ničesar hudega ne nadejajo ter mirno počivajo v taboru; kar na enkrat pa se zasveti kakor blisk iz vedrega neba nad njimi meč moravskih junakov, ki ga sučejo nad glavami nemške vojske. V krvavem boji so Moravci posekali skoraj vso nemško vojsko, in srečen, kdor je zdrave pete odnesel črez mejo. Tako je tedaj Svatopolk svojo jezo, ktero je že dolgo kuhal v svojih prsih, razlil kot krop nad nemško vojsko, ter jo je tudi popolnem poparil.

Svatopolk je vedel, da si bodo Nemci udarce, ktere jim je pred Velegradom naštel, dobro zapisali, da jih ne pozabijo, in da se bodejo prilično maščevali nad njim; zatega voljo se je zavezal z mogočnim češkim vojvodom Bořivojem. Leta 872. so poslali Nemci eno vojsko na Moravsko, drugo na Češko, a nič niso opravili, marveč Ludovik je prišel v toliko zadrego, da je Svatopolka moral miru prositi. Tako je tedaj velika Moravija bila sama svoja.

249. Med tem je Metod izvrševal v Panoniji svojo škofovsko oblast in uvedel slovensko službo božjo. Metod je bil namreč prepričan, da se bo krščanska vera tem krep-

keje utrdila med narodom, njegovi pastirski skrbi izročnim, ako se pouk in vsa služba božja vrši v narodnem jeziku. Zato sta brata Ciril in Metod že pred, ko sta bila šla v Rim, cerkvene knjige, to je mašne bukve, obrednik in breviar poslovenila. Slovenska služba božja pa se je uvedla z dovoljenjem papeža Hadrijana II., kar svedoči papežev pismo do Rastislava, Svatopolka in Kocelja, katero je ohranjeno v panonski legendi; pismo vелеva, da se berilo in evangelij pri sv. maši prvlje naj latinski bere in potem še le slovenski. Ali je Metodovo delovanje že sedaj segalo tudi dalje črez Donavo v Svatopolkovo državo, ni celo jasno. Metod in Svatopolk sta se menda rada drug drugega ogibala; Metodu je gotovo mrzelo do izdajalca Rastislavovega, a Svatopolka moralo je biti sram pred Metodom. Svatopolk je bil tudi nasprotnik slovenske službe božje ter je papeža Ivana VIII. poprosil za latinsko bogoslužje, in letopis o sv. Klementu kar naravnost izreka, da se je Svatopolk proti Metodu obnašal, kakor proti sovražniku. Svatopolk je rajši podpiral zloglasnega Vihinga, ki je pozneje celo škof postal in, podpiran od solnograškega in pasovskega višjega duhovstva, bil tudi najhujši zopernik Metodov. Vihing ni bil apostolski mož, kakor Metod, in je menda rad izpregledal pregrehe Svatopolkove — od tod menda njiju prijateljstvo.

Metod je sicer imel v rokah od rimske stoliceodeljena pisma, ki so pričala za njegova pravična zahtevanja, a nikjer ni našel petrebne podpore, nego povsod le obilo nasprotnikov; posebno med nemško višjo duhovščino, ki se je opirala na nemškega kralja. Najpred je tožil Metoda solnograški nadškof Adalvin pri kralju Ludoviku, ker je izpodrinil njegovega namestnika Rihbalda v Panoniji. V strastnem svojem pismu nadškof niti z eno piko ne omenja tega, da je bil Metod v Rimu samem za nadškofa posvečen in da mu je stolica sv. Petra sama odkazala in okročila nadškofijo njegovo. Ovo pisanje imenuje Metoda samo Grka ter mu očita, da je latinski rimski obred pri službi božji izpodrinil s slovanskim in tako pri slovanskem ljudstvu onečastil mašo, evangelij in sploh službo božjo. — Prav takih mislij je bil cerkveni zbor bavarski, pred kterega so Metoda koncem leta 871. ali začetkom leta 872. pozvali, da se opraviči, kako si je upal polastiti se duhovskih pravic v pokrajinah solnograškemu nadškofu podložnih. — Ko so mu tedaj očitali, da v njihovi oblasti uči, ugovarja jim, rekoč:

„Ako bi bil vedel, da je vaša, bi se bil umaknil, vaša pa ni, ampak sv. Petra, to je, papeževa in neodvisna od kakšne druge nadškofije.“ Sodniki so Metoda brez veljavnih dokazov v ječo obsodili, kjer je celi dve leti in pol vzdihoval in menda tudi Boga molil za oslepljene svoje sovražnike.

Cerkvenega zbora, pri katerem je bil navzočen tudi kralj Ludovik sam, udeležili so se: Adalvin, nadškof solnograški, Hermanrik, nadškof pasovski, in Anon škof brižinski, ki so se vsi brezobzirno, da ne rečemo surovo, proti sv. Metodu obnašali. Kralj Ludovik bi se bil rad ob priložnosti malo pošalil z Metodom, a bi se menda ne bil, ko bi bil vedel, da mu bo dal Metod tako grenko požreti. Ko je po dolgem prepiranji že besede zmanjkalo Nemcem, omenil je neki kralj vmes: „Nikar mi ne mučite več mojega Metoda; poti se že, kakor bi pri peči stal.“ Na to mu je Metod zavrnil: „Že kedaj se je nekemu drugemu modrijanu tudi tako godilo, kakor danes meni, da se je potil. In ko ga vprašajo radovedni ljudje, zakaj da se poti, rekel je: prepiral sem se s samimi bedaki.“

250. Sv. Metod je bil res pravi mučenik, toliko je prestal pred svojimi sovražniki. Da mi ne pretiramo stvari, o tem nam priča pismo papeža Ivana VIII. do imenovanih škofov, v katerem jih ostro graja in v Rim kliče na opravičenje. Pismo na škofa Hermanrika, ktero je neki učenjak leta 1880. našel v velikem mestu Londonu na Angleškem, se tako-le glasi: „Menimo, da za objokovanje tvoje hudobije niti potok solz ne zadostuje. Ne prekaša li tvoja predrznost krutosti, ne presega li celó živinske besnosti, da ne rečemo le vsakega škofa, temveč vsakega posvetnjaka in tudi celo trinoga! — Brata našega in soškofa Metoda si vrgel v ječo, v najhujši zimi in med groznimi nalivi si ga imel več časa pod milim nebom, in od cerkve, ki je njegovi vladi izročena, si ga odtrgal in tako daleč zblaznel, da bi ga bil s konjskim bičem tepel, ko so ga v zbor škofov privlekli, če bi te ne bili zadržali drugi. Prosim, se li spodobi to za škofa, ktereга, čim večja je čast, tem večja je njegova pregreha. O nesrečni škof, ki s škofom tako dela! Vendar nočemo zdaj vsega naštevati, kar si učinil, da nam ni treba vsega brezobzirno razglašati, kar se je zgodilo. Pa po oblasti Boga vsegamogočnega in blaženih prvakov apostolov Petra in Pavla in po oblasti, ktero imamo, ti začasno zabranjujemo prejemati obhajilo in občevati s svojimi duhovnimi tovariši; in če ne prideš s pričujočim častitim škofom Pavlom,

ali pa z ravno ovim presvetim bratom našim Metodom v Rim, da te ž njim vred zaslišimo, ne bo izostala pravična kazen tam, kjer se je znašla takšna in tolika predrznost, in apostolska stolica nima zastonj preobilne oblasti ondi, kjer je dokazano težko breme brezmerne hudobije.“ — Imenom Pavel je bil škof jakinski; ta je prinesel Hermanriku ovi list in je kot papežev poslanec sporočil nadškofoma Adalvinu in Hermanriku, da je prišel Metoda zopet postaviti na njegovo prejšnje mesto, a njima za toliko časa zabraniti opravljati duhovska opravila, kolikor časa sta častitega moža zadržavala od njegovega službovanja. Gledé na Metoda je imel še Pavel posebno povelje, da ga spremi k vojvodi Svato-polku v Moravijo, naj ondi nadaljuje svoj posel kot nadškof (873). Tako tedaj se je papež pokazal vnetega branitelja matice panonsko-moravske škofije. Sicer je solnograški nadškof branil svojo pravico do panonske dežele z določbo cerkvenega prava, po katerem pripada za krščansko vero iznova pridobljena dežela tistemu škofu, ki je ondi prvi oznanjeval sv. evangelij, in solnograški misijonarji so dokazali, da so imeli Panonijo že 75 let v svoji oblasti. Toda rimski poslanec Pavel je moral tudi iti h kralju Ludoviku, ki je bil ravno tako zavzet za pravice solnograškega nadškofa, in ga prepričati, da je že v rimskih časih v Panoniji obstala škofijska stolica Srem, katero je pa preseljevanje narodov zatrla; zavljo tega pa še ni nehala pravica rimskega papeža do teh nekdanj njegovi oblasti podvrženih pokrajin. Papež je s tem, da je postavil Metoda kot nadškofa panonskega, le zopet oživil nekdanjo panonsko škofijsko stolico v Sremu.

Čudom pa se čudimo, da je rimska stolica po poslancu Pavlu leta 873. prepovedala Metodu sv. mašo slovenski služiti; ta prepoved bi menda naj nekoliko potolažila Nemce, da jih ni papež celo brez vsega odpravil. Tako dá moder oče nemarnemu otroku, ki poželi nož, kako šibico v roke, da ga zadovolji. A Metod je vendar tudi zanaprej službo božjo opravljal slovenski. Ker je pa Metod dobro znal cerkveno pravo in je tudi bil rimskemu papežu odkritosrčno udan in vselej pokoren, moremo si to prikazen le tako tolmačiti, da je Metod papeževega poslanca čisto prepričal o hasnovitosti slovanske božje službe, in mu je ta tudi obljubil, da ga hoče v Rimu vrlo zagovarjati, — ker ni nobenega sledú, da bi se bil Metod v Rimu zameril s tem svojim obnašanjem.

Od leta 874. naprej je torej delal Metod več časa mirno in uspešno v svoji panonsko-moravski nadškofiji, posebno pa v Panoniji, ker Svatopolk še zmiraj ni bil prijazen svetemu možu. Ondi je bilo še vedno dosti starih poganskih grehov, ktere je moral iztrebljati; njiva je bila sicer razorana in posejana, a trebalo je še brane za debelo grudje. Bilo je v deželi več imovitih velikašev, ki so imeli po več žen, ktere so prilično tudi z drugimi zamenjavali. Zato je že papež Ivan VIII. sam pisal Kocelju leta 877., naj vendar brani svetost zakonske zveze in naj ne trpi med svojimi podložniki omenjene izprijenosti.

251. Med tem pride Metod po smrti Koceljevi iz Panonije zopet v Moravijo koncem leta 877. ali začetkom 878. Pa nemški škofje še vedno niso mirovali: zopet so ga dregali. Zdaj so ga tožili, da je krivoverec, posebno pa so mu očitali, da on z Grki vred ne veruje, da izhaja sv. Duh tudi iz Sina, ne pa samo iz Očeta. Potem pa — Bog nas obvaruj — Metod je službo božjo še vedno obhajal v slovenskem jeziku. Nemci niso razumeli slovenskega jezika Metodovega, a vendar so vedeli, da krivo uči. Sv. Metod se je zaradi te tožbe lahko utolažil, saj so rimski vojaki tudi speči videli, da so apostoli ukradli truplo Kristusovo. Vojvoda Svatopolk sam je torej odposlal (879) v Rim mašnika Janeza, ki bi naj papežu ustmeno poročal, da Svatopolk ne ve, kaj bi naj veroval, ker dolžijo od rimske stolice mu poslanega škofa Metoda, da je krivoverec.

Papež povabi Metoda s pismom v Rim na opravičenje, rekoč: „Zapovedamo ti, da se potruдиš brez vsega odloga k nam priti, da iz tvojih ust slišimo in pozvemo, ali tako pridigaš ali ne, kakor si z besedo in pismom rimski cerkvi verovati obljubil. Slišimo tudi, da mašo poješ v tujem, to je v slovanskem jeziku, zatorej smo ti prepovedali že v svojem listu, ktereга smo ti doposlali po jakinskem škofu Pavlu, da v onem jeziku ne obhajaš več svete maše, temveč bodiš v latinskem ali v grškem jeziku, kakor to dela cerkev božja po celem svetu razširjena.“ Ob enem je pisal papež tudi knezu Svatopolku in mu naročil, naj veruje le vselej nezmotljivi nauk rimske cerkve, ako bi se primerilo, da bi kateri škof ali mašnik kaj krivega učil. Mašnik Janez, ki je bil prinesel v Rim tožbo zoper Metoda, imel je tudi imenovani dve pismi izročiti Metodu in Svatopolku.

Metod se hitro in rad napoti v Rim, ker je izprevidel, da je najbolje, če enkrat sam govori s papežem, da bo ta

zvedel, kaj se v cerkvi godi in kdo dela nemir. V Rimu je papež Metoda prijazno sprejel in ker cerkvene postave velevaljo, naj zatoženega škofa vedno sodi škofovski zbor, sklical je torej tudi tak zbor. Metod se je sijajno opravičil pred sodniki svojimi ter dokazal svojo nedolžnost, in papež kot najvišji sodnik je razsodil, da se ujema v veri čisto z rimsko stolico in zategavoljo ga v njegovi nadškofijski oblasti potrdi. To je papež Svatopolku naznanil v posebnem listu (880) ter pristavil, „naj Metoda kot svojega pravega pastirja s spodobno častjo, s spoštovanjem in z veselim srcem sprejmejo.“ Nadalje beremo v tem pismu: „Zaukazujemo, da so mašniki, dijakoni in duhovniki vsake stopnje, naj si bodo Sloveni ali ktereга bodi naroda, vašemu nadškofu podložni in v vseh rečeh pokorni, tako da ne smejo celo nič početi brez njegovega dovoljenja. Ako bi se pa predrznili nasprotovati in nepokorni biti, pohujšanje dajati in razpor delati, in bi se po prvem in drugem opominjanji ne poboljšali, naročamo, da jih v našem imenu kot take, ki ljuliko sejejo, iz cerkev in iz vaših dežel izpodite.“

Iz teh papeževih besed se vidi, kako so Metodu njegovi duhovniki kljubovali, in glavač med njimi je baje bil mašnik Vihing, ki je Metoda bil tudi v Rim spremljal. Svatopolk in Arnulf, hotiv Karlmanov, sta pa ravno Vihinga papežu ponudila, da ga posveti za škofa Nitranskega, kar je papež tudi storil menda zavoljo tega, da Nemcem postreže ter jih nekoliko utolaži, da bi se več tako ne zaganjali v Metoda. Metod pa je videl, kaj Nemci nameravajo s svojim Vihingom, in zaradi tega je papež pisal Svatopolku: „Mi zapovedamo, da mora Vihing svojemu nadškofu v vseh rečeh po določbah svetih cerkvenih postav pokoren biti.“

Konečno je Metod tudi papeža naklonil, da je odobril slovansko službo božjo. V listu do Svatopolka piše namreč Ivan VIII.: „Kar se slednjič tiče slovenskega pisma, ktero je izmislil rajni modrijan Konstantin, pohvaljamo ga po pravici in zapovedujemo, da se v tem jeziku poslavljajo nauki in dela našega Gospoda Kristusa. Kajti ne samo v treh, ampak v vseh jezikih nas sveto pismo Gospoda slaviti opominja, ki velevali: „*Hvalite Gospoda vsa ljudstva, hvalite ga vsi narodi*“. In apostoli polni sv. Duha so v vseh jezikih oznanjevali velika dela božja. Zaradi tega nas tudi nebeški Pavel na glas opominja: „*Vsak jezik naj pričuje, da je naš Gospod Jezus Kristus v časti Boga Očeta*.“ Tudi ne škoduje nikdar zdravi pameti in nauku, ako se v slovenskem

jeziku popevajo maše, ali se v njem beró sveti evangeliji in berila božja novega in starega zakona dobro predstavljena in pojasnjena, ali molijo cerkvene ure; kajti ta, kateri je stvaril tri glavne jezike, namreč hebrejski, grški in latinski, On je tudi naredil vse ostale sebi v čast in slavo. — Zapovedujemo pa, da se v vseh cerkvah vaše dežele zavoljo večje veljavnosti evangelij bere latinski, in še le potem slovenski za ljudstvo, ki latinskih besed ne razume.“ Ker pa Svatopolk še sploh ni bil prav zavzet za slovenski obred, pisal mu je papež: „Če se pa tebi in tvojim uradnikom poljubi, mašo raje v latinskem jeziku poslušati, zapovedujemo, da se naj maša za te latinski služi.“

252. Tako se je Metod do dobrega otresel svojih sovražnikov pred rimsko stolico in je sovražnim svojim obrekovalcem jezike zavezal. Človek bi sodil, da bo Metodu zdaj ob večeru njegovega življenja sijalo solnce zlatega miru; — pa dokler je živel junak, ni smel svojega meča vtakniti v nožnico. Že med spremstvom svojim je imel človeka, kterege se je tako težko obranil, kakor kedaj David svojih domačih sovražnikov. Ta človek bil je Vihing. Vihing je že pred trobil v isti rog, kakor Metodovi nasprotniki, in je menda pri papežu v smislu nemških škofov menil kaj opraviiti; ker pa mu je v Rimu tako grdo izpodletelo, a domov bi pa vendar svojim prijateljem rad prinesel kaj veselega, podvrgel je Vihing domov gredé pravemu pismu papeževemu do Svatopolka drugo pismo, ki je ugajalo njemu in njegovim prijateljem. Po tem podvrženem listu je papež neki poročal Svatopolku, da je bil Metod res krivoverec, a da je sedaj svojo krivo vero preklical; da je rimska stolica čisto prepovedala slovensko službo božjo; Vihingu bi pa papež prê naročil bil, da naj skrbi, da se te papeževe naredbe tudi zvesto izvršijo. Vsled te nesramne goljufije se vé je vojvoda Svatopolk še bolj neprijazen postal do Metoda, in od hudobnega lažnjivca in podškofa svojega Vihinga je moral prestati veliko razžaljenja in preganjanja, ker je ta zmiraj trdil, da mu je papež na tihem dal določna povelja gledé na nadškofa Metoda. Da bi bil Vihing tako predrzen, da bi si celo upal papeževa pisma ponarejati, o tem se niti sanjalo ni poštenemu Metodu, ker krščanska ljubezen „*ne misli hudega*“. (1. Kor. 13.)

V teh zadregah obrnil se je Metod do svetega očeta, ter se mu je potožil, kako hudo da se mu godi, in ga je

tudi poprašal, ima li Vihing res od njega posebna skrivna naročila ali ne.

Na to pismo je papež odgovoril Metodu l. 881 tako-le: „Pastirsko tvojo skrb, da pridobiš duše vernikov za Gospoda, našega Boga, priznavamo in ker izprevidimo, da se strogo držiš prave vere, radujemo se zelo v Gospodu, slavimo ga brez konca ter se mu ne moremo zadosti zahvaliti. — Slavnemu vojvodi Svatopolku pa nismo poslali nobenih drugih pisem, razven onega, o katerem praviš, da ga je prejel, niti nismo onemu škofu (Vihingu), bodi si očitno bodi si na skrivnem, kaj družega učiniti zapovedali in zopet tebi kaj družega storiti naročili. Tem manje je verjetno, da bi od onega škofa terjali bili kako tajnost v rečéh, o katerih z njim niti besedice nismo izpregovorili. Zavoljo prestanega trpljenja pa ne bodi žalosten, nego to ti naj bo, kakor govori apostol, največje veselje, ker če je Bog s teboj, nihče ne more biti zoper tebe.“ Konečno še pozove papež oba, Metoda in Vihinga, v Rim na odgovor.

Metod je bil pripravljen zopet iti v Rim, ne pa Vihing, ki se je zanašal na mogočnega kneza Svatopolka in Arnulfa, in ki je dobro vedel, da ga v Rimu ne čaka nič kaj dobrega. Med tem je v grudnu leta 882. umrl papež Ivan VIII., blagodušni pokrovitelj po krivici preganjanega sv. Metoda in duhovnik, v vsem pravičen Slovanom; zato mu naj bo več en hvaležni spomin tudi med Slovenci. Metod si ni mogel več drugače pomagati in je Vihinga izobčil. Vkljub temu je ta gospodaril v svoji panonski škofiji, kakor samsvoj škof, ter je neprenehoma roval zoper svojega nadškofa; Metod pa je z naprej mogel le še v Moraviji delovati in tukaj je zvest ostal svojemu poklicu do smrti. Svatopolk ga sicer še sploh ni hotel podpirati, vendar pa mu tudi ni mogel čisto odreči svojega spoštovanja in bil mu je, posebno odkar se je bil sprl z Arnulfom, bolj naklonjen. Bolgarska legenda namreč poroča, da je bil Svatopolk nečistnik in je jako razuzdano živel; Metod nasproti pa je bil svet in pravičen mož, kako bi se tedaj bila mogla lepo gledati? Svatopolk ni mogel ljubiti Metoda, ker strah ga je bilo pred njim, prav kakor kedaj rimskega namestnika Feliksa, ko mu je sv. apostol Pavel govoril o *pravici in zdržljivosti*.

253. Ko je Metod že 17 let sejal s *solzami* seme božje besede ter opravljal svojo višepastirsko službo, približala se mu je smrt in *šel je z veseljem ter nesel svoje*

snope (Ps. 125) pred sodni stol Jezusa Kristusa. Panonska legenda poroča o njem: „Ohranil je vero, pričakoval je vrnec pravice, skončal je svoj tek, in ker je bil Bogu drag in ljub, bližal se mu je čas miru in počitka od žalosti in stisk, in čas plačila za toliko truda in dela.“ Na cvetno nedeljo je prišel Metod v cerkev, izpregovoril je kratko, blagoslovil vojvodo, duhovnike in ves narod ter je rekel: „Bodite, otroci, pri meni do tretjega dne.“ Tako se je tudi zgodilo. Ko je napočil tretji dan, rekel je Metod: „Gospod, v tvoje roke izročam dušo svojo,“ in mirno je zaspal v naročji svojih duhovnikov 6. malega travna 885. leta. Kdo bi popisal žalost brezbrojne množice, ki se je zbrala k njegovemu sprevedu! Možaki so jokali, žene so si roke vile nad glavo, otroci so vpili, ubogi so stokali, — a ves krič ni več prebudil dobrega pastirja. Tudi nam Slovencem panonskim lesketa solza hvaležnosti v naših očeh za ves tvoj trud, o sv. Metod, in ker naša roka ne more seči do tvojega nagrobnega kamena, ti naj tukaj v slovensko cerkveno zgodovino zapišemo: „Bog plati!“ — Pokopali so ga v sinodalni cerkvi Device Marije v Velegradu.

Nekoliko pred njegovo smrtjo so učenci prašali Metoda, kdo bi naj po njegovi volji postal njegov naslednik. Nadškof je pokazal na nekega zvestega svojega učenca ter je rekel: „Gorazd naj bo; on je sin vaše domovine, je prebrisana glava in pravoveren; to naj bi bilo Bogu drago in vam prav, kakor je tudi meni.“ Pa Gorazd in drugi učenci Metodovi, katerih je bilo kakih dve sto, niso imeli več dobre ure v Moraviji. Nemški duhovniki in pred vsemi Vihing niso mirovali, dokler jih niso popolnoma izpodrinili, in ker je tudi Arnulf bil njihov nasprotnik, napeljal je Svatopolka, da jih je leta 886. z vojniki pognal preko Donave. Metodovi duhovniki so bili veseli, da so vredni postali zavoljo imena Jezusovega preganjanje trpeti, in šli so v Bolgarijo, kjer so jih prav radi sprejeli. Najimenitnejši med njimi so bili razun Gorazda še Klement, Naum, Angelar in Sabas.

V Moravi se je pa Vihing polastil škofovske časti, a ni se dolgo veselil svoje zmage. Že leta 892. se je začela med Svatopolkom in Arnulfom krvava vojska, in kot Arnulfov ljubljeneec se ni mogel več držati v deželi; pritekel je k Arnulfu, ki ga je leta 893. napravil za svojega velikega pečatnika; leta 899. je postal tudi škof pasovski, a že leta 900 ga je solnograški nadškof zopet odstavil. Arnulf nič ni mogel kaj zdatnega opraviti zoper Svatopolka in je to-

rej leta 892. povabil divjake Madjare, ki so prihruli sem od Urala na pomoč; zavezal se je tudi z vojvodom dolnje Panonije, Braclavom, in ga je zgrabil od treh strani. Pa dokler je Svatopolk živel, odnesli so sovražniki vselej krvave glave iz njegove dežele; toda leta 894. je Svatopolka pobrala smrt. Še na smrtni postelji je svojim trem sinom lepo priporočal složnost, pa zastonj; bili so njegovi sini Slovani in torej nesložni, in niso se mogli upirati več združeni moči Nemcev in Madjarov. V bitki pri Vratislavi l. 908. je pal Mojmir, junaški sin Satopolkov, in izginila je nekdanj toliko slavna država Moravska in z njo vred skoraj ves trud slovenskih misijonarjev, sv. Cirila in Metoda. Mojmir je še bil terjal od papeža Ivana IX., da naj ustanovi novo nadškofijo v njegovi deželi, in akoravno so nemški škofje zopet ugovarjali, poslal mu je papež vendar nadškofa Ivana, ki bi naj škofov posvetil za osirotelo deželo. Odkar je pa moravska država prenehala, slušal je večji del Moravskega češke škofe; lastnih škofov Moravska ni imela do l. 1063., v katerem so v Olomuci postavili novo škofijsko stolico, na katero se je prvi vsedel benediktinec Ivan.

3. Krščanstvo na Češkem.

254. Čehi so se v 6. stoletji naselili na Češkem. Luč sv. vere jim je prisvetila iz Moravije, deloma tudi iz Nemčije. Štirinajst čeških plemenitašev, ki so bili v zavezi s kraljem Ludvikom „nemškim“, krstili so z njihovim spremstvom vred v Reznu leta 845.; to so bili prvenci krščanstva na Češkem. Pa poganski rojaki niso trpeli krščanskih plemenitašev v deželi in so jih pognali črez mejo, in le z nemško pomočjo so si zopet pridobili svoja posestva. Da ni hitro zamrla prva setev sv. evangelija, bilo je treba, da jim je škof rezenski ponudil duhovnikov, ki so jim bili v domačiji za dušne pastirje. Tako lahko razumevamo, zakaj da je Češka več kot sto let spadala v škofijsko oblast rezenskega škofa, in še le potem je dobila lastnega škofa. — Naš sv. Metod pa je bil, ki je vojvodo Bořivoja samega krstil ter tako sv. vero na Češkem do dobrega utrdil. Že leta 871. se je Svatopolk zavezal zoper Nemce z mogočnim češkim vojvodo, in ravno ta zveza je pripeljala Bořivoja tudi leta 879. na dvor krščanskega kneza Svatopolka, kjer ga je sv. Metod pregovoril na sv. vero in mu je dal tudi duhovnika, ki bi zanaprej skrbel za njegov dušni hasek. Z

vojvodo vred je prejela sv. krst tudi njegova žena Ljudmila, ki je potem tako lepo živela, da jo svetnicam božjim prištevamo. Vse odobrujemo, kar tukaj sloviti zgodovinar Palacký govori o Metodu: „Vkljub temu, da najstareji viri molčijo, mi vendar ne dvomimo o tem, da je Metod sam prišel tudi na Češko, da bi tukaj, če ne Ljudmile krstil, vsaj delo izpreobrnitve poganov, ki ga je tako srečno začel, z besedo in dejanjem pospeševal. Ali se je morda apostolski mož, ki je največji del svojega življenja preživel na potih za razširjanje krščanstva, ogibal kratke in varne poti iz Moravskega na Češko, da bi se prepričal, kako ondi napredujejo prve od njega vsajene kali zveličanja pri mnogobrojnem ljudstvu?“

Za junakom Bořivojem so stopali še drugi plemenitaši v cerkev božjo, in dišava Ljudmilinih čednostij je vlekla tudi prosto ljudstvo za seboj. Tako se je sv. vera vsaki dan bolj in bolj širila po Češkem. Krščansko cerkev, kateri je Bořivoj postavil tako rekoč vogelni kamen, sta veselo naprej zidala njegova sina Spitignjev in Vratislav I., ter jo do dobrega utrdila po vsem Češkem. Vratislav je preživel in nasledil svojega starejšega brata in je vzel za ženo Dragomiro. imenitno a še pogansko polabsko Ljudtičanko. Iz tega zakona se je porodil Večeslav I., kteremu ni bilo na svetu za nobeno stvar toliko mar, kakor ravno za sveto Kristusovo vero. Lepega krščanskega življenja je mladega kraljiča navadila najbolj babica njegova sv. Ljudmila, ker mati Dragomira se je malo brigala za otroke in je rajši vladarska opravila opravljala. Dragomira nosi sicer dragi mir v svojem imenu, a v svojem srci je kuhala črno sovraštvo do krščanske vere. Zavezala se je z nezadovoljnimi še poganskimi plemiči, izganjala je duhovnike, podirala cerkve, zatirala kristjane. Tudi pohlevna in pobožna Ljudmila se je morala umakniti pred svojo hudobno sneho, ki ni mogla prenašati, da je ljudstvo staro kneginjo bolj spoštovalo nego njo. Ali zavidni Dragomiri se srce ni upokojilo, dokler je Ljudmila živela; najela je tedaj brezbožne morilce, ki so jo med molitvijo napadli in umorili (927). To res ni bilo junaško dejanje, umoriti staro Ljudmilo, ki je po svoji starosti že itak tako rekoč umirala.

255. Ko je Večeslav I. sam prevzel vlado, ni imel večje skrbi, kakor da bi se krščanstvo po celi deželi lepo racvitalo in obrodilo dobrega sadu. Sam je pa bil dobrega kristjana najlepši vzgled. Kjer še ni bilo cerkev, tam jih

je pobožni knez sezidal ter jih tudi bogato obdaril; duhovnike je jako spoštoval in Bog ne daj, da bi se kdo iz svetih rečij norčeval, ostro bi ga bil kaznoval. Res ganljiva pa je njegova iskrena ljubezen in angeljska pobožnost do presvetega Rešnjega Telesa. Z lastno roko je neki sejal pšenico, kolikor je bilo treba za sv. hostije, in iz grozdja je sam ožemal vino, ki se je darovalo pri daritvi sv. maše. Celo po noči je vstajal in obiskoval cerkve ter je pred cerkvenimi vrati prosil klečé Boga milosti za se in za svoje ljudstvo. Pravijo, da je neko noč po snegu in ledu šel s svojim častnikom cerkve obiskovat; častnik se naveliča nočnega potovanja in se tudi pritoži pri Večeslavu, kako hudo ga mrazi. Svetnik mu svetuje, da naj stopa v njegove stopinje; in res, njegov sled čudovito ogreje častnika, da ne občuti več nobenega mraza. Vbogaime je obilno dajal in zmiraj tako, da skoro levica ni vedela, kar je dala desnica; za vdove in sirote je skrbel prav po očetovsko. Toda nebeški nauk našega Odrešenika Jezusa Kristusa še ni tako prešinil češkega národa, da bi znal ceniti svetle lastnosti svojega vladarja, marveč bilo je še mnogo gospode, ki niso odobravalí njegovega vladanja, in katerim je mrzela njegova pobožnost. Na čelu jim je bil Večeslavov brat Boleslav, ki je bil ravno tako poln hudobije, kakor njegov brat poln sv. Duha. Boleslav je težko slušal svojega brata; najraje bi sam vladal v lepi češki deželi. Nabrusil je tedaj svoj meč, in ko je nekega jutra brat zopet klečal in molil pred cerkvenimi vrati, napade ga nenadoma s svojimi tovariši in mu pri tej priči glavo razkolje. — Češka dežela časti sv. mučenca Večeslava kot svojega zaščitnika.

Sedaj je vladohlepni Boleslav I. „grozoviti“ brez skrbi zasedel prestol. Takoj se je trudil zopet zatreti krščanstvo; krščanski cerkvi je kratil pravice in katoliške duhovnike je jako preganjal. Ali ravno takrat je na Nemškem vladal mogočni kralj Oton „Veliki“, ki je bil ob enem tudi rimski cesar in vsled tega tudi pokrovitelj rimsko-katoliške cerkve, in ta se je potegnil za pravice kristjanov na Češkem in ni pred odjenjal s silo svojo, dokler Boleslav ni obečal, krščanski cerkvi vse pravice povrniti (950). Ko je Boleslav umrl (967), nasledoval ga je njegov sin Boleslav II., ki pa ni bil prav nič enak svojemu očetu, ampak bil je pošten kristjan in zgodovinarji ga zovejo „pobožnega“. Boleslav je bil mogočen vojvoda in je v svoji deželi krščanstvo do dobrega utrdil. Ustanovil je

v zlati „Pragi“ samostalno škofijo (973) za vse slovanske kraje, ki so spadali pod njegovo oblast. Že njegov oče je hotel imeti lastno škofijo, pa rezenski škofje so se na vso moč branili izgubiti Češko iz svoje oblasti. Še le ko je sv. Bolbenk sedel na rezenski škofijski stolici, privolil je v Boleslavovo zahtevanje, akoravno so mu njegovi korarji bili svetovali nasprotno. Bolbenk je namreč bil mož po božji volji, in ni toliko gledal na to, kako bi rezensko stolico spravil do večje časti, nego na to, kako bi se bolj širila božja čast. Izprevidel pa je, da je potrebno, da ima tako močni narod, kakor je češki, lastnega svojega pastirja, ki mu vé slovanski oznanjati besedo božjo. Papež Benedikt VI. je ustanovitev nove škofije potrdil in praški škof je bil postavljen pod oblast nadškofa v Moguncii. Prvi škof je bil menih Ditmar, rojen Sas, ki je bil celo zmožen češkega jezika; ko je pa ta že leta 982. umrl, postavilo je ljudstvo domačina Vojtěha na praško škofijsko stolico.

256. Vojtěh je bil sin zeló mogočnega češkega plemenitaša. Že od mladih nog je bil jako pobožen, in ni imel drugih mislij in večjega veselja, kakor duhovnik postati. Ko se je bil izšolal in je bil za mašnika posvečen, služil je v Pragi pri cerkvi sv. Vida, dokler ga niso za škofa izvolili. Mladi škof je ves gorel za božjo čast in prehodil je vso svojo škofijo, da uredi povsod lepo krščansko življenje. Toda Vojtěh je našel med ljudstvom še veliko poganskih razvad; naletel je na oženjene duhovnike, gospoda je imela po več žen, zakon jim ni bil svet in nerazrušljiv, oddajali so krščanske sužnike celo judom in poganom. Vojtěh je vzdignil svoj glas zoper tolike pregrehe; ker pa ga niso slušali, zapustil je svojo škofijo, vzel popotno palico v svoje roke in je romal v Rim. Ondi ga lepo sprejmejo in papež ga odveže vseh škofijskih dolžnostij ter mu dovoli ostati v Rimu, kjer je potem celo leto živel v nekem samostanu. Doma na Češkem so med tem jako pogrešali škofa, in knez Boleslav II. je poslal nekoliko mož v Rim, da Vojtěha naprosijo, naj bi se zopet domu povrnil. Lepo so mu obetali, da bodo zmiraj njegove zapovedi slušali in odslej tako živeli, kakor se spodobi dobrim kristjanom. Pa kar so obljubili, so le slabo izpolnjevali; večina gospode še sploh ni pustila svojih poganskih razvad, in prosti duhovščini je mrzelo do ostrega škofa. Z žalostnim srcem pastir drugič zapusti svoje neposlušne in svojeglavne ovce in se zopet napoti v Rim. Še enkrat ga pregovorita

papež in nemški cesar Oton III., da se vrne na Češko, a ker so mu nehvaležni njegovi rojaki poslali glas, da ga doma nihče ne pričakuje, šel je na Poljsko in od ondod med poganke Pruse oznanjat zveličanskih nauk Kristusove vere. Vojtéh Pruse lepo nagovarja, naj se odpovejo mrtvim malikom in naj verujejo v živega Boga, Stvarnika vseh stvari, in na Sina njegovega Jezusa Kristusa. S tem si je nakopal sovraštvo poganskih popov, ki so planili na njega ter ga ubili (997). — Ko zvé poljski knez Boleslav „hrabri“ o mučeniški smrti slavnega škofa, pošlje po njegovo sveto truplo ter ga častno pokoplje v svojem prestolnem mestu Gnjezdnu. Od vseh krajev so pobožni kristjani romali na njegov grob, in celo cesar Oton III. je prišel častit njegovih svetih ostankov. Leta 1039. so njegovo truplo prenesli v Prago ter ga z veliko svečanostjo položili v cerkev sv. Vida. Sv. Vojtéh nosi častno ime „apostola“ Prusov.

Na Češkem so še le sredi ednajstega stoletja ponehale poganke pregrehe, ter se je začelo lepše razcvitati krščansko življenje.

4. Na Poljskem.

257. Že večkrat smo slišali v cerkveni zgodovini, kako so hčerke krščanskih kraljev, ki so se možile z nevernimi knezi, zanesle v poganke države luč sv. evangelija, — in isto moramo zopet povedati, če govorimo o pokristjanjenji Poljske. Dubravka, hči češkega kneza Boleslava I., je bila tako rekoč angelj, ki je prinesel na Poljsko veseli glas zveličavnih nauk Kristusove vere, ko je bila vzela kneza Měčislava I. za svojega moža.

Poljake zovemo tiste Sloane, ki so živeli v porečji reke Odre in Visle. Njihova starejša zgodovina je polna pravljič, katerih jedro je, da je neki mogočen Leh ondi prvi zjedinił posamezne male slovanske rodove in plemena ter je tako utemeljił poljsko državo. V devetem stoletji je bil priprosti mož Piast, pošten in gostoljuben kmet, za kneza izvoljen, in Měčislav (962—992) je prvi vladar iz te rodovine, o katerem zgodovina kaj gotovega in zanesljivega povedati zamore.

Měčislav je bil še pogan in je imel sedem žen, a nič zaroda. Svetovali so mu tedaj, naj se odpove krivim bogovom in naj si vzame samo eno ženo, in Bog mu bo po-

daril otrok. Knez je ubogal in je prosil češkega kneza Boleslava, naj mu da svojo hčer Dubravko za ženo. Boleslav mu je obečal svojo hčer. Pobožna Dubravka si je na vso moč prizadevala svojega moža pridobiti za Kristusa. Že leta 966. je krstil češki duhovnik Boguvid Měčislava in ž njim vred veliko število plemenitašev. Ne rečemo, da bi to bili najprvi kristjani na Poljskem. Verjetno namreč je, da so posamezni kristjani, ali tudi cele krščanske rodbine živele že pred raztrošene po deželi, posebno pa ob mejah, kjer je Poljsko s krščanskimi deželami mejašilo. Takoj je Měčislav rekel podreti temple starih malikov in njih podobe je velel v reke pometati. Poljaki so sicer slušali in malike potopili, a poleg so se na glas jokali; res prazna žalost za take bogove, ki se morejo vtopiti. Po vsi deželi je zidal Měčislav cerkve trojedinemu Bogu, a Bog je zdaj tudi njemu pozidal hišo ter mu dal sina, ktereга si je bil tolikanj poželel. V Poznanju je ustanovil škofijo, in za prvega škofa na Poljskem je bil izbran Jordan, čegar škofija je bila pod oblastjo nemškega nadškofa v Devinu. Jordan si je vse žive dni prizadeval krščanski veri na Poljskem pomagati do popolne zmage in je zaradi tega postavljал šole in samostane, kjer bi se naj likali in odgojevali duhovniki. Vendar včasih se je ljudstvu še stožilo po starih svojih bogovih in puntali so se zoper novo vero; pa ravno s tem, da so včasih nekoliko majali mlado drevesce krščanstva, pognalo je tem globlje svoje korenine.

258. Měčislava je nasledil njegov sin Boleslav I. „hrabri“ (992—1025), ki je bil mogočen in pravičen vladar, ob enem pa tudi dober kristjan. Poljsko državo je po srečnih vojskah tako raztegnil, da je na severu segala do Baltiškega morja in na jugu do karpatskih gor in do Donave. Za toliko državo je bila ena škofija premalo, in Boleslav je s papeževim dovoljenjem in s pomočjo cesarja Otona III. za vso Poljsko utemeljil nadškofijo v Gnjazdnu, kateri je podredil nove škofije v Krakovi, v Kolbergu in v Vratislavi. Pozval je menihe benediktince, katerim je izročil novo postavljeno opatijo Tinijec. Pobožni očetje bi naj Poljake učili lepo krščansko živeti, — pa tudi omiko naj bi širili; brati in pisati, umno gospodariti in polje dobro obdelovati bi jih naj vadili. Boleslav je ostro gledal na to, da so posvetne njegove postave spoštovali, a tudi cerkvenih postav bi nikdo ne smel prezirati; brez usmilenja ga bi bil kaznoval. Lep red je bil za Boleslava po

vsem Poljskem, kakor v hiši, kjer gospodari moder gospodar in pošten krščanski oče. Leta 1025. so Poljaki svojega ljubljenelega kneza za kralja venčali, in še tisto leto ga je tudi nebeški oče poklical iz tega sveta, da mu dá v nebesih nevsahljivi venec večnega veselja. Poljsko ljudstvo je celo leto žalovalo za svojim blagim vladarjem; celo leto niso šli Poljaki niti na ples niti na kako drugo veselico, nego žalostni so rekali: Kdo nas bo zdaj branil? Kdo nas bo tako po očetovsko ljubil?

Boleslavov sin Měčislav II. ni bil prav nič podoben slavnemu svojemu očetu. Poljska je bolj in bolj oslabela, posebno ker so jo od vseh strani napadali sosedje, kateri so se jej za Boleslava morali pokoriti. Kralj je ustanovil še nekatere nove škofije, drugače pa se ni dosti brigal za srečo svojih podložnikov in je živel takó požrešno in poredno, da je še mlad umrl, že leta 1034. Njegov sin Kazimir I. je še bil otrok, in tedaj je mesto njega vladala njegova mati, Nemka Riksa. Kraljica je vesoko cenila Nemce in jim je dajala najimenitnejše službe. Obdajali so jo sami nemški svetovalci in nemške šege in nemški jezik bi morali v deželi obveljati. Poljaki so se naveličali takega vladanja in so Rikso spodili iz dežele. Sedaj pa v deželi prav za prav ni bilo nobenega gospodarja, in to je veliko škodilo zlasti sv. krščanski cerkvi. Pobožno življenje je propadalo in ni bilo ravno malo število tistih, kateri so za svoje stare malike iz nova zidali oltarje. Leta 1040. je nastopil mladi Kazimir sam vlado, in se je na vso moč trudil, da si zopet uredi deželo in da zopet prevrže malike ondi, kjer so stali po konci. Menihe je visoko častil in za samostane je dobro skrbel, ker je neki tudi sam bil v nekem samostanu odgojen. — Boleslav II. (1058—1080) je sprva bil blag in pravičen vladar, kakor njegov oče, a kmalu je zabredel v grde pregrehe. Ženska zmoti pač tudi modrega moža, in sv. Duh pravi, *da iz oblačila pride molj, od ženske pa moževa hudobija*. (Sir. 42). Boleslav je živel tako razuzdano, da je bilo že vse ljudstvo nevoljno, zraven je pa bil tudi predrzen in samosilen vladar, da so Poljaki že komaj prenašali njegov jarem. Tedaj vzdigne višji pastir, škof krakovski Stanislav, svoj glas in prijazno posvari kralja ter ga prosi z lepega, naj se poboljša in obrne na pravo pot. Ker pa Boleslav ni poslušal cerkve, proklel ga je škof in izobčil iz cerkve: *če kdo cerkve ne posluša, naj ti bo kot nevernik in očiten grešnik*. (Mat. 18.) Grozno razkačen poišče kralj takoj

škofa, najde ga ravno pred oltarjem in mu ondi z enim mahom glavo razkolje. Mrtvo truplo je velel razsekati in kosce razmetati, a zgodilo se je po božji volji, da so se vsi kosci zopet združili in truplo sv. mučenika je bilo celo, kakor bi ga nikdar nikdo ranil ne bil. Papež Gregorij VII. je potem dejal deželo v cerkveno prepoved in je odvezal podložnike pokorščine in prisežene zvestobe do kralja, škofa Stanislava pa je za sv. mučenika proglasil. Sedaj so se razdraženi Poljaki vzdignili zoper svojega kralja in iztirali so ga iz dežele. Boleslav je pobegnil na Ogersko, kjer je neki umrl v veliki siromaščini in v blaznosti. Drugi pa pravijo, da je nepoznan stopil na Koroškem v Osojanski samostan, kjer je opravljal najprostejša dela in se kot mutec pokoril do smrti svoje.

5. Na Ruskem.

259. V osrednjih pokrajinah sedanje velike ruske dežele so že od nekdaj živeli Slovani, ktere imenujemo Ruse. Na severu so bili njih narodi čudske in finske krvi, na jugu pa so bili Kozari njihovi mejaši. Pa tudi ti Slovani niso bili združeni v večjo državo, ampak razdrobljeni so bili na sto in še več manjših rodov, in morala je že biti turška sila, če so se časih zjedini in so vsi slušali skupnega vodjo.

Ruski zgodovinar Nestor piše, da bi prê sv. apostol Andrej prvi bil prinesel v te kraje veseli glas sv. evangelija. On pravi: „Dnjeper se izliva v Črno morje v treh žrelih; to morje se imenuje tudi rusko; tu je učil sv. Andrej, brat Petrov, kakor se nam poroča. Ko je tedaj Andrej učil v Sinopi (na južnem bregu morja) in je prišel v Herzon, izvedel je, da je blizu tega mesta izliv Dnjeprov, pa je hotel priti v Rim. Prišel je v izliv Dnjeprov, in od tod je šel po Dnjepru gor, in po naključbi je prišel in stal je pod gorami na bregu reke. Ko je zjutraj vstal, rekel je učencem, ki so ž njim bili: „Vidite li gore? Na teh gorah bode posijala milost božja, in tukaj bode veliko mesto, in mnogo cerkev bode Bog tu povzdignil.“ Ko je prišel na te gore, blagoslovil jih je in postavil križ. Ko je pomolil k Bogu in prišel zopet z gore, kjer je pozneje nastalo mesto Kijev, šel je po Dnjepru gor. Prišel je torej k Slovenom, kjer je sedaj Novgorod, in videl je tamošnje ljudi, pa običaj njihov, in kako se umivajo in brišejo, pa se jim je čudil. Pa je šel proti Varjagom (to je proti Norvegiji

in Švediji) in je prišel (seveda po morji) v Rim, in je pravil, koliko se je naučil in koliko je videl, in jim je rekel: „Čudovite reči sem videl v slovanski zemlji, ko sem šel semkaj. Videl sem lesene kopeli, ktere zelo zagrejejo ter se slečejo, da so nagi, potem se polivajo z vročo vodo, in polagajo na se mlado protje, in bijejo se ž njim sami, in se tako dolgo obdelujejo, da komaj živi izlezejo; potem se pa oblijejo s studenčno vodo in tako zopet oživijo. In to delajo vse dni, dasiravno jih nikdo ne sili, ampak sami se silijo. To se jim zdi prijetno kopanje, ne pa mučenje. In ko so to slišali, so se čudili. Ko je bil torej Andrej v Rimu, prišel je zopet v Sinopo.“

Kar tukaj pravi Nestor, ki je že v 11. stoletji pisal po prav starih grških virih rusko zgodovino, gotovo ni celo prazna pravljica, ampak ima konči nekaj zgodovinskega zrna. Toliko resnice menda iz teh besed smemo posneti, da je sv. Andrej, ki je v Skitiji oznanjal sv. vero, v svoji navdušenosti tudi prestopil Donavo in je prišel tje do Dnjepra; potem je ondi tudi učil ter znamenje svetega križa zanesel kar najdalje v sedanje ruske pokrajine. Koliko je to prvo zasajeno seme besede božje sadu obrodilo, sicer ni vedeti; gotovo pa je, da je tu prvo krščanstvo popolnoma zatrla preseljevanje narodov, ki so se prav v tistih krajih najbolj menjali.

260. Grški zgodovinarji pravijo, da je potem v devetem stoletji zopet prisvetila luč sv. vere na rusko. To bi se prê bilo zgodilo po nekem čudeži. Leta 865. je pripeljal Rurik, ustanovitelj ruske države, brezštevilno ladij pred Carigrad, tako da je spravil cesarja Mihaela in očaka Fokija v veliko zadrego. Kar si Carigračani sami niso mogli pomagati, iskali so pri Bogu pomoči in Marijo klicali na pomoč. Prinesli so Marijino obleko, ktero so hranili v Carigradu, in so jo v slovesni procesiji nesli do morskega pobrežja, kjer so jo v morji namočili; in takoj je nastala strašna burja, ki je skoro vse ruske ladije razbila in Ruse same močno prestrašila. Precej so Rusi prosili krščanskih duhovnikov in so je tudi dobili; njih večina se je izpreobrnila h Kristusovi veri. O vsem tem Nestor nič ne vé razlagati in torej moramo reči, da je to zgolj Fokijeva zduha; izmislil jo je, da se prikupi rimskemu papežu, ki ga ni hotel potrditi kot carigrajskega očaka. Da bi pa laže sprožil to laž, oblekel je tudi čudovito suknjico.

Z začetkom desetega stoletja so bili Rusi neverniki;

v Nestorjevih letnikih nahajamo listine pomirja med Rusi in Grki, v katerih se bere, da je veliki ruski knez Oleg še prisegel na ime slovenskega boga Peruna. Še le za velikega kneza Igor-ja (912—945) se je začela krščanska vera bolj širiti po Ruskem, in ko so leta 945. Rusi prisegli grškemu carju, da hočejo odzdaj biti mirni, prisegel je že en del Rusov v krščanski cerkvi sv. Elije v Kijevu, ki je bilo poglavitno mesto ruske države. Večina Rusov sevêda je bila še sploh poganska, kakor tudi veliki knez Igor in kneginja Olga.

Po smrti svojega moža pa se je leta 955. Olga napotila v Carigrad, kjer so jo slovesno sprejeli. Očak Teofilakt sam je krstil pobožno kneginjo, cesar jej je bil za kuma, in dobila je ime Helena. Blagoslovljena po očaku se je vrnila domu, in Nestor poroča, da je pripravljala pot krščanski veri, kakor zgodnja danica, ki dan napoveduje, kakor juterna zarja, ki vzhod svetlega solnca oznanjuje, sijala je, kakor luna po noči, svetila se je, kakor biser iz zlata. — Olga je nagovarjala svojega sina Svetoslava (957—972), da bi se dal krstiti, ali ni ga mogla pregovoriti. Prosila je tudi cesarja Otona I., da jej pošlje misijonarjev, pa nemški duhovniki niso nič opravili, in Adalbert, ki je bil namenjen za ruskega škofa, vrnil se je za leto dnij domu na Nemško; vse njegove tovariše in spremljevalce pa so ubili na Ruskem.

261. Vladimir I., najmlajši sin Svetoslavov, je preživel svoje brate in je postal očetov naslednik. Sprva je bil Vladimir jako vnet za pogansko vero; Nestor pravi, da se je zemlja kar kadila od vroče krvi živinskih daritev, ktere je bogu Perunu daroval. Če je vse resnično, kar Nestor poroča, hoteli so Vladimira najpred muhamedovci obrniti na svojo vero; ker pa Muhamed svojcem prepoveduje vino piti, rekel je Vladimir: „Rusu je pitje veselje, ne moremo brez tega biti.“ — Judom, ki so mu hvalili svojo vero, rekel je: „Ako bi Bog vas ljubil in zakon vaš, bi ne bili razpršeni po tujih zemljah.“ Tudi latinski oznanjevalci sv. evangelija mu niso bili všeč. Slednjič pride še neki krščanski redovnik, mu živo popisuje veselje nebeško, pa tudi muke peklenške ter mu pokaže ob enem naslikano podobo sodnega dne. To je Vladimira tako presunilo, da je sprejel sv. vero. Pa ta Nestorjeva povest je preveč nakičena in ni prav verjetna; ne bomo menda slabo pogodili, če rečemo, da so vse to Grki pozneje izmislili, da bi lože rusko cerkev za seboj

potegnili v grško razkolništvo, rekši, da je kedaj že Vladimir tudi le grškemu oznanjevalcu sv. vere pritrdil. — Vladimir snubi potem Ano, sestro grškega cesarja Vasilija II. za ženo, in dobil jo je s tem pogojem, da se pokristjani. Cesar je poslal duhovnikov v mesto Herzon, kjer so kneza Vladimira krstili ter ga ob enem poročili s kneginjo Ano l. 988. Sedaj so Rusi v Kijevu razbili malike, podobo najvišjega boga Peruna so posunili v reko Dnjeper, in vse ljudstvo je moralo kar na enkrat prestopiti h krščanski veri. Vse ljudstvo namreč je moralo stopiti v vodo; velikaši so stali do vrata, drugo ljudstvo do pojasa, a fantiči so stali pri kraji v vodi reke Dnjepra, in duhovniki so molili krstne molitve nad njimi; Vladimir pa je klečal na pobrežji ter je na glas Boga hvalil za milost, katero je storil njemu in njegovemu ljudstvu. V Carigradu so posvetili več skofov za Rusko, ki so imeli svoje škofijske stolice v Kijevu, v Novgorodu, v Rostovu, v Jaroslavu in Črnigovu. Po deželi so vstajale krščanske cerkve in samostani in povsod so stavili šole, v katerih je obveljala slovenska cirilica, kakor je tudi slovenski jezik obveljal pri službi božji.

Vladimir je umrl leta 1015. Pokopan je v Kijevu sredi cerkve, katero je sezidal na čast Mariji Bogorodnici. Rusi pridevajo Vladimiru častne ime „velikega“ ali tudi „apostola“ in ga svetnika častijo. Njegov sin Jaroslav (1019 do 1054) je do dobrega utrdil krščansko cerkev na Ruskem in je povzdignil škofijo v Kijevu za veliko škofijo cele Rusije.

6. Med polabskimi Slovani.

262. Goti in druga jim sorodna plemena so se začeli gibati proti konci drugega stoletja; zapustili so namreč svoja bivališča ob baltiskem morji in so se počasi pomikali proti jugu. Zapuščene kraje med rekama Vislo in Labo so potem zasedli sami slovenski rodovi in sredi šestega stoletja ond ni bilo več ne duha ne sluha o kakem nemškem plemenu. Pokrajine polabskih Slovanov je na severu oblivalo baltiško morje, na iztoku jih je reka Odra ločila od Poljakov, na jugu so segale do Krkonoške gore in do Rudogorja, in na zahodu so ob reki Sali in Labi mejile z nemško državo. Polabske Slované delimo na tri glavna plemena, namreč na Lutice ali Velete med Labo in Odro, na Srbe v današnji Lužici na Saskem Pruskem, in na Bodrice v današnjem Meklenburškem in Holštanjskem.

Država Karola Velikega je segala do polabskih Slovanov, in Karol je imeli dovolj opraviti z njimi, da jim je zabranil hoditi ropat v njegovo državo in je zategavoljo postavil močne trdnjave na meji. Za cesarja Ludovika II. so ondi Slovanom menihi iz korvejskega nemškega samostana oznanjali besedo božjo, a niso kaj posebnega opravili. Cesar Henrik I. je Srbe in njihove zaveznike premagal (926) in je proti njim osnoval troje nemških mejnih grofij. Oton I. je prodrl celo do reke Odre. Pa nemški vojskovodje so bili brez srca in zelo lakomni in zatorej tudi njihovi rojaki, nemški misijonarji, niso kaj opravili med Slovani. Boso, kaplan Otonov, naučil se je tedaj slovanskega jezika in je potem tudi z haskom pridigoval ter postal prvi škof v Mezibornu. Še tri druge škofijske stolice je Oton postavil za Slované in z dovoljenjem papeža Ivana XII. je bila ustanovljena tudi nadškofija v Devinu. Ker so pa bila škofijska mesta ob enem močne trdnjave, za katerimi so varno živeli tlačitelji slovanskih trpinov, vzdignejo se Bodrici pod svojim knezom Mistivojem zoper krščansko vero (l. 983.) in pokoljejo kristjane v Aldiboru in razdenejo mesto in škofijo. Pozneje se je Mistivoj kesal grozovitega upora in se je vrnil v krilo cerkve; vsled tega pa ga rojaki niso več trpeli in moral je bežati od njih. Mistivojev vnuk, vojvoda Godešalk, je vse Polabce združil v eno mogočno kraljestvo, in ker je bil od mladih nog v krščanstvu odgojen, trudil se je na vso moč, da bi vse Polabce izpreobrnil h krščanski veri. Pa trdovratni neverci se zopet spuntajo leta 1066., ubijejo svojega hrabrega vojvodo, podirajo cerkve in meklenborskega škofa Janeza živega darujejo v Retri na oltarji boga Radegasta. Po tem takem je med Bodrici in Lutici zopet zmagalo poganstvo; med tem pa je med Srbi škof sv. Beno deloval s tolikim uspehom, da si je zaslužil lepo ime „apostola“ Slovanov.

7. Med Hrvati in Srbi.

263. Hrvati so imeli kedaj svoja bivališča gori nad karpatskimi gorami, zatorej tudi nekteri mislijo, da beseda Hrvat ne pomenja nič družega, nego človeka, ki biva ob „gori“ ali „hori“, kakor nekteri Slovani to besedo izgovarjajo. V šestem stoletji so Hrvati prekoračili Karpate in so šli proti jugu iskat si nove domovine in so v podravski Panoniji in v Dalmaciji utemeljili novo hrvatsko državo.

Prav v teh krajih, ktere so Hrvati zasedli, bila je krščanska cerkev že pred preseljevanjem narodov lepo urejena, in ostanki starih krščanskih prebivalcev so bili menda med Hrvati prvi misijonarji. Leta 619. se je grški cesar Heraklij s Hrvati zavezal zoper Obre in se je zelo trudil, zaveznike svoje pridobiti za krst. Papež Martin I. (649 do 655), kakor mislijo, rojen Dalmatinec, poslal je svojega poslanca Ivana iz Ravene, naj si prizadeva izpreobrniti narod. Ivan je srečno in dobro opravil svoj posel, stolico Solin, ktera je bila leta 639. razdejana, prestavil je v Splet ter je ondi starinski tempelj Jupitrov premenil v cerkev blažene Device Marije. Ivan je bil prvi spletski nadškof. Od ondot je obhodil Hrvatsko, stavil cerkve, posvečeval škofo in menihe, ter je po malem obračal narod na krščansko vero. V panonski Hrvatski ni mogla krščanska reč tako dobro napredovati, ker niso imeli nikake škofijske stolice. Ko je potem hrvatski knez Porga prosil grškega cesarja Konstantina „bradača“ misijonarjev, svetoval mu je ta, naj se raje v Rim obrbne za nje. Od ondot jim pošlje papež duhovnikov, ki so kneza in večji del ljudstva krstili okoli leta 670. Papež Vitalijan je Hrvate tudi sprejel v svojo apostolsko varstvo in zavetje, a junaški narod se je zavezal sv. Petru in njegovi stolici, da se ne bode brez vzroka vojskoval proti ostalim krščanskim državam, to je, da bode miroval z vsakim, kateri ga bode spoštoval in ga pri miru pustil, ali z drugo besedo, narod hrvatski je stopil v družino krščanskih narodov evropskih, kateri poglavarja sv. cerkve spoštujejo kot svojega očeta, a on jih zove prvorojene sinove svoje, kakor so papeži zmiraj zvali hrvatski narod, kar pričajo stara pisma njihova. Po današnjem hrvatskem Primorji in v Istriji so gotovo tudi duhovniki iz Ogleja prižigali luč sv. vere. Naznanilo o hrvatskih škofih imamo še le od leta 879. Sploh pa moramo reči, da je Hrvatska bila že koncem sedmega stoletja krščanska.

Od sedmega stoletja do Karola Velikega ostaja povestnica Hrvatov zelo temna. Oni so se pokorili vrhovni oblasti frankovski, ali kedaj in kako, to se ne zna.

Ko so po smrti Ludovika nemškega v frankovski deželi nastali domači nemiri, odrekli so dalmatinski Hrvati pod svojim županom Mojslavom furlanskemu grofu pokornost in samo posavska Hrvatska je odzdaj še bila pod frankovsko vrhovno oblastjo, dočim sta Mojslav in njegov naslednik Trpimir neodvisno vladala nad dalmatinskimi Hrvati.

Iztočni cesar Vasilij I. (867—886) je Hrvatom Zdeslava vrnil za kneza (877), kateri je hotel ne samo državo, ampak tudi cerkev tesno zvezati s Carigradom, kar pa se mu ni posrečilo. Ko je naslednik njegov Branimir (879) videl, da iz Carigrada ni kaj dobrega pričakovati, razdril je zvezo s Carigradom in se je s svojim škofom Teodozijem obrnil do papeža in je obljubil rimski stolici zvestobo. Ker pa si je za cesarja Vasilija nadškof spletski svoje potrjenje izprosil v Carigradu ne pa v Rimu, ločila se je Hrvatska od nadškofije spletske in se je podala pod škofa ninskega. (Nin je bilo mesto nad Zadrom na morji).

264. Slovanski duhovniki so dvakrat zaporedoma prišli iz Moravskega in iz Panonije na Hrvatsko, da so se izognili surovosti Nemcev in Madjarov, in so prinesli s seboj slovenske knjige sv. Cirila in Metoda za službo božjo. Ninski škof Teodozij je potem dognal, da so tudi tisti Hrvati, kateri so poprej spadali pod kterege drugega latinskega škofa, odslej prišli pod njegovo oblast in da jim je bilo dovoljeno rabiti pri službi božji slovenski jezik.

Sedaj je pa nastal prepir med spletskim in ninskim škofom, ker spletski nadškof je hotel, da bi mu ninski škof bil pokoren. Ker so bile stare pravice za spletskega nadškofa, odločila je slednjič rimska stolica zoper hrvatskega škofa Teodozija, ki se je potem moral pokoriti spletskemu nadškofu. Vendar še ni nehal prepir; posebno pa je nastala zategavoljo zmešnjava, ker so spletski škofje hoteli slovanski jezik pri službi božji odpraviti. Papež Ivan X. (914—828) je poslal tedaj dva poslanca do kneza Tomislava in do škofov, da poravnajo nered. V ta namen se je začel leta 925. v Spletu cerkveni zbor, na katerem pa so bili Hrvati celo premagani.

Odsihdob so vsi hrvatski škofje spadali pod Splet, slovenski jezik pri božji službi je bil prepovedan in le to je bilo dovoljeno hrvatim duhovnikom, da smejo slovenski jezik pri božji službi še tako dolgo ohraniti, dokler ne bode dosti takih duhovnikov, kateri so zmožni latinščine. Ninski škof Gregorij pa tudi zdaj ni miroval in tako je leta 928. bil sklican v Splet drugi cerkveni zbor, po katerem je ninska škofija prenehala, ter bila združena z zadarsko; škofu Gregoriju pa je bilo na voljo dano, svojo stolico postaviti bodi si v Skradinu, Sisku ali v Duvnem. Izbral si je mesto Skradin. Tudi slovenskega jezika niso zatrli pri službi božji, nego večina naroda ga je ohranila.

Za Petra Krešimira „velikega“ (1050—1073) prišel je papežev poslanec kardinal Maynard v Splet ter je ondi obhajal cerkveni zbor okoli leta 1070., v katerem so se odobrili sklepi prejšnjih zborov in papež Aleksander II. jih je zopet potrdil. Ljudstvo pa ni mirovalo in je poslalo v Rim svoje poslance pred sv. očeta samega. Ker pa ni bilo takih mož, kakor je bil kedaj sv. Metodij in škof Gregorij, ki bi podpirali prošnje ljudstva, ostalo je vse pri starem; po časih se je uvedla latinščina v cerkev, čeravno še dozdej ne povsod.

Cerkvena pokrajina nadškofa spletskega je obsegala škofije: Osor, Krk, Rab, Senj, Zadar, Trogir, Dubrovnik, Kotor, Nin, Knin, Beligrad (ob morji), Ston in Trebinje. V desetem stoletju je bila utemeljena že tudi nadškofijska stolica v Duklji, ki se je pa po povelji papeža Aleksandra II. (1061—1073) prenesla v Bar. Pod barskega nadškofa so spadale škofije: Kotor, Pulat, Skadar, Drivast, Svač, Olgun in Trebinje. Koncem ednajstega stoletja (med l. 1091. do 1095.) ustanovil je ogerski kralj Ladislav škofijsko stolico v Zagrebu.

265. Tudi **Srbi** so zapustili svojo prvotno domovino za Tatrami in prišli za Hrvati na jug okoli l. 636.; vsedli so se na vzhodni strani tik hrvatskega naroda, ob rekah Drini, Moravi in Mljava, v današnji Srbiji, Bosni in Hercegovini, med Hrvate in Bolgare. — Carigrajski cesar Konstantin pripoveduje prihod Srbov tako-le: Eden velikaš ali župan srbskega roda zaprosi cesarja Heraklija, naj jim odkáže zemljo za stanovanje, in cesar mu je na prošnjo odkazal solunsko pokrajino v Makedoniji. Ali narodu se zemlja ne dopade, in žalosten se vzdigne in se vrača nazaj na svoj prvi dom. Toda na Donavi se je zopet premislil in je cesarja poprosil druge zemlje; po zagovoru cesarskega namestnika v tistih krajih odkazal mu je nov kraj, kjer se je tudi naselil.

Cesar Heraklij je Srbe prisilil na krst in na krščansko vero. Srbi so bili razdeljeni, kakor Hrvati, na županije, in kolikor je bilo županij, toliko je bilo tudi samostalnih vladarjev, nad katerimi je vladal kot skupni vladar veliki župan. Sprva hvalijo lepo slogo med župani; veležupanska čast je prelazila v rodu od očeta na sina. Leta 837. so Srbi katoliško vero zopet zavrgli in so se potem držali starih svojih narodnih bogov. Toda cesar Vasilij I. je leta 868. Srbe premagal in morali so se mu pokoriti in zopet

krščansko vero sprejeti. Nekoliko let pozneje je bolgarski kralj Simeon (888—927) spravil Srbsko pod svojo oblast ter je Srbom, po svoji volji postavljaj in odstavljaj župane. Sploh je pa carigrajski cesar Srbe rad hustil na Bolgare, kar se je vsakokrat zeló osvetilo na srbskem narodu.

Ko se je v prvi polovici desetega veka župan Časlav povrnil iz bolgarskega robstva, zbiral je okoli sebe narod, ki se je ali otel bolgarskega robstva, ali se je vračal z gôr, kamor se je bil zatekel, ali ki je bil k sosednim Hrvatom zbežal, in je obnovil veliko-župansko čast pod vrhovno oblastjo grškega cesarja. Ko je pa bolgarsko kraljestvo palo, prišla je tudi Srbska zopet pod grško vladu leta 1018. Knez Štefan Bojeslav je pozneje osvobodil kos Srbije ter je pregnal grškega namestnika in je postavil narodno vladu, in sin njegov Mihael, knez dukljanski, (1050 do 1080) si je od papeža Gregorija VII. izprosil kraljevsko krono in se je proglasil za srbskega kralja.

8. Med Bolgari.

266. Bolgari so prišli iz notranje Azije in sem od Volge; naselili so se od reke Dnjestra tje do balkanskih gor, kjer so po krvavih vojskah ustanovili samostalno državo. Že začetkom šestega stoletja so bili Bolgari nevarni sosede carigrajskih cesarjev, kateri so jih morali časih dobro plačati, da so se jih obranili; v devetem stoletji je Bolgarija segala celo doli do Tesalije in Fokide in prestolno mesto je bilo Ahrida. Krščanstvo med Bolgari je le malo napredovalo. Za cesarja Leona IV. († 780) je sicer kristjan postal bolgarski knez Teleros, potem ko se je bil svoji časti odpovedal, ali Manuel, škof v Adrijanopolji, kterege so Bolgari ujeli, in kateri je kot jetnik med njimi ustanovil majhno krščansko občino, moral je zavoljo tega umreti kot mučenik. Tudi ujeti menih Kifaras je po svoji moči po Bolgarskem širil sv. vero, in sestra kneza Bogorisa, ki je bila kot jetnica v Carigradu krščena, storila je za sveto vero, kolikor je mogla. Ni pa še dokazano, da bi se gredoč na Moravsko ondi pomudila in delovala tudi slovanska apostola sv. Ciril in Metod in da bi kneza Bogorisa Metod izpreobrnil s tem, da mu je pokazal podobo, na kateri je bila naslikana strašna poslednja sodba. Bolj gotovo je, da je Bogoris ostal pogan, dokler ga ni grška vojska in strašna lakota v njegovi deželi pripravila, da je obljubil Bolgarijo

krščanskim grškim misijonarjem odpreti in sebe samega dati krstiti. Kar je obečal, to je tudi izpolnil leta 864., posebno, ker ga je njegova krščanska sestra vedno opominjala na njegovo obljubo. Po svojem kumu, cesarju Mihaelu III., je Bogoris dobil pri sv. krstu ime Mihael. Poganska stranka med Bolgari se je sedaj spuntala zoper kneza, a Mihael je s krvavim mečem zadušil vsak upor. Leta 866. je knez prosil v Rimu latinskih misijonarjev, ktere je tudi dobil; to je pa bil vzrok, da sta se potem Rim in Carigrad dolgo let pipala za cerkveno oblast čez Bolgarijo, kar sevé ondi ni bilo na hasek krščanski cerkvi. Od 870. leta so morali latinski duhovniki zopet pobegniti pred grškimi, in iz Carigrada so poslali nadškofa, ki je v Bolgariji vladal cerkev. Zastonj se je rimska stolica trudila, da bi Bolgarijo dobila v svojo cerkveno oblast. Tudi papež Ivan VIII., ki je bil sploh prijatelj Slovanov, pri Bolgarih ni dosegel nič družega, nego da so poslanca z darili v Rim poslali, ki so ondi prazne obljube obetali.

Več upanja na dober uspeh je dobil Rim, ko je prestol zasedel hrabri Mihaelov sin Simeon, ki se je vedno vojskoval z grškimi cesarji in ki je dobro poznal rimskega papeža Formoza (891—896), kateri je bil ravno pred v Bolgariji za papeževega poslanca. Simeon je bil visokih mislij in je hotel sam postati carigrajski cesar, in vsled tega je za se izprosil pri papežu kraljevski naslov, za svojega nadškofa v Ahridi pa čast cerkvenega očaka. Toda po njegovi smrti (927) pod njegovim slabejim sinom Petrom je mogočna država zopet razpala; Peter sam se je oženil z Marijo, hčerjo grškega cesarja Krištofa. Ker je Roman I., oče Krištofov, Bolgarjem tudi dovolil od carigrajskega očaka neodvisnega očaka v Ahridi, sprijaznila se je Bolgarija zopet bolj s Carigradom. Da bi Bolgari ne postali več od Carigrada odvisni, uvedli so pri službi božji slovanski jezik. Ko se je pa Peter vnovič sprl z Grki, iskal je zopet zveze z Rimom (967), a bil je od Grkov, ki so se z Rusi zvezali, premagan ter je malo pozneje tudi umrl. Bolgarska država je potem naglo propadala in je postala, po skoraj 30 letnem boji, pokrajina grškega cesarstva (1019). Bolgarom so v Carigradu nalagali tako velike davke, da jih niso mogli več zmagati in vsled tega so se večkrat vzdignili zoper nestrpljivo nasilstvo. V takih okoliščinah se krščanstvo ni moglo do dobrega utrditi v deželi, in zato so pozneje razkolniki Bolgare tem lože dobili na svojo stran.

C. Pokristjanjenje Madjarov.

267. Madjari so prišli okoli leta 890. sem iz Azije in so zasedli staro Panonijo, sedanjo Ogersko, kjer so utemeljili stalno državo, iz ktere so potem hodili plenit v Nemčijo in Italijo, časih tudi celo v grško carevino. Najbrže je to ljudstvo finskega rodú in njihova stara vera se najbolj strinja s perzijsko vero, ker so na dobrega in hudega boga verovali ter jima na gričih in v logih darovali živinske darove, zlasti bele konje. Že leta 948. so jim grški misijonarji oznanjevali sveto vero in za očaka Teofilakta († 956) sta prišla madjarska velikaša Bulesud in Gila v Carihrad in sta se dala ondi krstiti. Menih Kierotej je bil blagoslovljen za prvega ogerskega škofa, ki pa ni dosti opravil med poganskimi Madjari; Bulesud se je celo zopet izneveril; le rodbina Gilova je ostala verna, in hči njegova Šarolta se je omožila z vojvodo Gajzo (972—997), kterege je pregovorila na Kristusovo vero. Vojvoda je sicer še omahoval na dve strani; rad bi služil Kristusu, pa tudi belialu se ne bi rad zameril. Slednjič je vendar prosil cesarja Otona II. misijonarjev, in pasovski škof Pilgrim in sv. Vojtéh, škof praški, in menih Bolbenk, ki je bil pozneje škof v Reznem, oznanjevali so odsihdob na Ogerskem besedo božjo. Kar so drugi začenjali, dovršil je krepko junaški sin Gajzov, sv. Štefan; ta blagosrčni vladar je postal pravi apostol svojega ljudstva. Štefan se zaroči s pobožno Gizelo, sestro nemškega cesarja Henrika II., ki je bila ravno tako polna krščanskega duha kakor on. Najpred je mladi vojvoda zatrl divji upor velikaša Kujsana, ki je bil meč potegnil za stare narodne bogove, in potem je začel, kakor bi bil tudi škof, urejevati cerkev v svoji državi. Razun opatije Št. Martinske ustanovil je še štiri druge samostane, pozval duhovnike iz Nemškega in Češkega, stavil cerkve in zapovedal za cerkvene namene dajati desetino. Cerkev pa je tako uredil, da je ustanovil nadškofijo ostrogonsko, kateri je podredil deset škofijskih stolic; na desnem porečji Donave: Gjur, Vesprim in Pečuh, med Donavo in Tiso: Bač, Koločo, Jegar, Vac; onkraj Tise: Veliki Varadin, Čanad in stolni Beligrad. Potem pošlje poslanca v Rim, da papež potrdi njegove naredbe in si ob enem izprosi kraljevski naslov. Sveti oče je bil silno vesel takega sina, kakor je bil sv. Štefan, ter potrdil vse njegove naprave, pa ga tudi pripoznal za

ogerskega kralja; dal mu je častni naslov „apostolskega“ kralja in v priznanje posebne svoje zadovoljnosti mu poslal s svojim papeškim blagoslovom kraljevsko zlato krono in dragocen križ ter mu dovolil, da se sme ta križ v vojski pred njegovo armado nositi. Štefan je bil potem leta 1000. v Ostrogonu svečano za kralja kronan. Naš presvetli cesar, ki so ob enem tudi ogerski kralj, imajo še sedaj častni naslov „apostolsko“ veličanstvo. Za velikega škofa cele Ogerske je papež Silvester posvetil meniha Dominika.

Štefan kralj sam je bil pa tudi dobrega kristjana najlepši vzgled, in družina na njegovem dvoru je bila svetlo ogledalo za podložnike. Koliko milih darov je njegova roka razdelila med ubožce in sirote, pričuje čudež, da so njegovo desnico 45 let po njegovi smrti, ko so odprli njegov grob, našli nestrohnelo. Svoje otroke je odgojeval v strahu božjem in kraljevič Emerik, ki pa je že pred očetom zamrl, prištet je svetnikom božjim. V očitnem kraljevskem pismu je razglasil preblazeno devico Marijo za zaščitnico svojega kraljestva, in še dandanes Ogrji Marijo kot posebno patrono častijo. Ta veliki častilec Marije umrl je v Gospodu ravno na veliko Gospojnico leta 1038., in papež Benedikt IX. ga je svetnika proglasil.

Med Madjari pa je bilo še zmirom dovolj poganov, kateri so že težko čakali na smrt sv. Štefana, ki jih je z mogočno roko krotil. Kakor hitro je tedaj umrl, nastal je krvavi boj med pogani in kristjani. Štefanovega stričnika Petra, kterega so krivili razuzdanega življenja, pahnili so uporniki s prestola in mu oči iztaknili; škofo in mašnike so neusmiljeno pobijali; takrat si je zaslužil sv. Gerard, škof čanadski, mučeniški venec. Ko je slednjič Bela I. premagal vse svoje sovražnike in se je vsedel na kraljevski prestol l. 1061., tirjali so predrzni velikaši v državnem zboru naravnost, naj smejo živeti po stari poganski šegi, naj smejo zvonove razbijati in daviti duhovnike pa tiste, kateri desetino pobirajo. Vendar Bela je hitro prijel uporne kričače in jih ponižal. Tako je za vselej zatrl moč poganstva na Ogerskem, akoravno so se poganske navade še dolgo nahajale med ljudstvom.

II. poglavje.

O verskih bojih in prepirih.

1. Muhamed in njegova vera.

268. Muhamed se je rodil leta 570. v Meki, arab-skem mestu blizu Rudečega morja. Njegov oče Abdalah je bil malikovalec in mu je zgodaj umrl, mati pa je bila židovka in je tudi umrla, ko Muhamed še ni spolnil šestega leta. Zdaj je zapuščenega dečka izrejal njegov ded, potem pa njegov stric Abu Talib. — Tudi Muhamed se je trgovine lotil, kakor njegov rajni oče, in komaj dvanajst let star je že potoval po kupčiji s svojim stricem v Sirijo. Rekel je bil svojemu stricu: „Kdo bo skrbel za me, če ti odrineš?“ Ko je bil petindvajset let star, nastopil je službo pri bogati vdovi Kadidži, je vodil njeno veliko trgovino in je pogostoma namesto nje potoval v razna sirska mesta. Ker je bil spreten trgovec in lep mož, ponudila mu je Kadidža svojo roko in se je omožila z njim. Zavoljo njegove pravičnosti in dušnih zmožnostij je pri svojih rojakih imel mnogo veljave in večkrat so ga naprosili, da je v verskih in drugih prepirih on razsojeval med njimi.

Arabci so potomci Abrahamovega sina Izmaela in so izprva verovali na enega Boga. Po časih pa se je ta vera bolj in bolj izgubila iz naroda, in dajali so božjo čast črnemu štirivoglatemu kamenu, ki je bil v njihovem narodnem svetišči, v Kabi postavljen, in ki je neki iz nebes na zemljo padel. Okoli Kabe je bilo tudi še 360 drugih malikov nastavljenih. Ko je bila Kaba pogorela, potegovale so se štiri rodbine za čast, da bi smele zanesti sveti kamen na svoje prejšnje mesto. Muhamed, ktega so izvolili, da razsodi med njimi, je velel donesti velik prt in na njega položiti sveti kamen, in potem je rekel starešinom onih štirih rodbin, naj vsak prime prt za en vogel, — in konec je bil prepira.

Kako je pa Muhamedu prišlo na misel, da je začel snovati novo vero? Da na to prašanje odgovorimo, treba je, da Muhameda prav spoznamo, kakšen človek da je to bil. Muhamed bil je sanjar, drugače pa bistre pameti, žive domišljije in poln živosti in ognja, kakor jutrovci sploh; bil je zgovoren in poln pesniškega duha. Sprva je bil tudi pobožen, dokler je naposled postal očividni slepar; bil je mož lepega obraza in prijaznega obnašanja. Muhamed, že od

mladih nog sirota, ni imel matere, ki bi ga ljubila, in očeta, da bi skrbel za-nj; pravega Boga pa ni poznal, ki je sam oče sirot, in tako je mlado njegovo srce ostalo prazno in nemirno. Pred Kabo ni mogel najti miru in tolažbe, ker mrzel kamen, kako bi občutil vroče njegovo srce? Tudi iz tega, kar je stvarjeno, je spoznal, da mora biti vsemogočen Bog, ki je vse to stvaril in vse ohranjuje, in da gluhi in slepi maliki, ki se niti ganiti ne morejo, tega niso stvarili. Ker je bila mati njegova židovka, ponujala mu je menda že z mlekom, čeravno skrivoma, nauk o edinem pravem Bogu. Ta misel je potem ž njim vzrastla in postala velika, in ko je na svojih potih prišel v Sirijo in je ondi spoznaval krščansko in judovsko vero in tudi sveto pismo starega in novega zakona, izprevidel je do dobrega, da je enega Boga moliti pametno, veliko bogov pa častiti je nespamet. Gotovo je tudi videl veličastno službo božjo po krščanskih cerkvah, in je poleg mislil na črni umazani kamen, pred katerim so na tleh ležali njegovi ubogi rojaki. Usmilil se mu je torej njegov rod, ki se klanja takim bogovom in vzdigale so se v njegovem srci goreče želje, pomagati svojemu ljudstvu ter ga prepričati njegove revnosti, in naposled je dozorel v njem trdni sklep, svojemu ljudstvu oznanjevati vero na edinega Boga. Tako so bili prvi nameni, ktere je Muhamed gojil v svojih prsih, precej čisti, — pa pozneje, kako so se skalili! Kar je Muhamedu vedno po glavi hodilo, o tem se mu je tudi sanjalo, in v živi njegovi domišljiji je menil, da je res pozvan za preroka svojemu ljudstvu. Tako se mu je sanjalo, da je baje videl angelja Gabriela, ki mu je razodenja od Boga donášal in mu povedal, da ga je Bog izvolil za svojega preroka ter mu ukazal, da mora ponoviti in dopolniti čisto vero Arahamovo. Ko se mu je angelj zopet prikazal, imel je neki na čelu napisano: „Bog je Bog, a Muhamed njegov prerok.“ Drugokrat se mu je zdelo, da je šel po zlati lestvici v nebesa z Abrahamom, Mojzesom in Jezusom in je obiskal vsa sedmera nebesa, dasiravno so ena od drugih pet sto let oddaljena, pa Muhamed je bil kakor blisk zdaj v enih zdaj v drugih nebesih. Visoko nad sedmim nebom so angelji držali božji prestol, iz kterega je Bog dolgo govoril z izvoljenim svojim poslancem, med tem ko so angelji večkrat ponavljali pesem, „da je le en Bog in Muhamed njegov prerok.“ Seveda to so bile gole sanje, o kterih je pa Muhamed v živi svoji domišljiji mislil, da so resnične dogodbe. — Drugi zgodovinarji zopet trdijo, da ga

je vročinska treslika tresla in božjast metala, in tako se mu je včasih kaj dozdevalo v njegovem bolehnem stanu, kar je pa raztrobil za resnico. Enkrat je namreč prišel ves vroč iz svoje jame, v kateri je dobival razodenja, in rekel Kadidži: „Odenite me — bojim se za svojo pamet“; — večkrat ga je tudi božjast tako vila, da se je kar penil. — Pravijo, da je Muhamed kedaj beli dan izpremenil v temno noč in da je ukazal mesecu, da naj se prikaže na nebu. Takoj je polni mesec zasvetil na nebu ter jel celo govoriti. Na povelje prerokovo je mesec tudi nekolikokrat smuknil skoz njegov rokav, se rascepil na dvoje ter se povzdignil nad oblake, kjer se je zopet zjedini. Je-li take in enake sanjarije niso zduhe bolnega človeka? — Odslej je mesec postal zunanje znamenja Muhamedanske vere, kakor je postavimo sv. križ zunanje znamenje krščanske vere.

Ko se je Muhamed naposled do dobrega vzbudil iz svojih sanjarij, in ko se je streznil iz omamice boleznij, — spoznal je pa že tudi sam, da ne deluje po božjem naročilu, ampak prav ob svojem; pa sedaj mu je napuh zagradil pot, da ni mogel več nazaj, in ker se je tudi kazal uspeh njegovega delovanja, je odslej do svoje smrti in sicer nalašč in premišljeno varal svoj rod. Kedar je bil v kaki zadregi, moral mu je angelj božji prinesti razodenje, ktero je pač trebal, to je, sam si je izmislil tako razodenje, ki mu je ravno sodilo za njegove namene.

269. Najpred je Muhamed svojo vero širil med sorodniki in med domačini v Meki. Sprva so se mu posmehovali, po časih pa jih je več in več verjelo na njegov preroški visoki poklic. Bolje je njegova vera napredovala v bližnjem mestu Medini, in ko so se njegovi sorodniki v Meki zarotili zoper njega, pobegnil je in se srečno rešil v Medino l. 622. Ta prerokov beg se zove hedžra, in je zaradi tega imeniten, ker od tega bega štejejo Muhamedovci leta, kakor postavimo kristjani od rojstva Kristusovega. Iz Medine je Muhamed začel svojo vero z mečem razširjati. Ker je v prvih manjših bitkah zmagoval, dobil je sam več srca in tudi pri arabskih rodovih si je pridobil zmiraj več veljave. Leta 630. je imel že 10.000 vojakov, s kterimi je napadel Meko, in mesto se mu je moralo brez boja podati na milost in nemilost. Po tej zmagi je postal tako pogumen, ali prav za prav predrzen, da je pisal perzijskemu šahu in bizantinskemu cesarju in drugim knezom in mogotcem ter jih povabil, naj prestopijo k njegovi veri. Ko

je Muhamed leta 632. umrl, bil je gospodar, malo da ne, čez celo Arabijo.

Muhamedova vera se zove islam, kar pomenja „udanost“, in verniki se zovejo moslemi, to je „Bogu udani.“ Njegova vera je puhla in siromašna; prav, da ni vzrastla v obljubljeni deželi, nego v arabski puščavi. Muhamed je učil vero v enega samega Boga, v stvarjenje iz ničesa in v dobre in hudobne angelje, kakor tudi v vstajenje mrtvih; pravoverniki in dobri dobili bodo v nebesih večno plačilo, dokler bodo neverniki trpeli v peklu neznane muke, ker pogorela koža jim bo zrastla vedno iznova. Krščanska vera nas uči, „da izvoljeni v nebesih se ne bodo mogli in ženili, nego bodo kakor angelji božji,“ — a Muhamed je ondi svojim vernikom obljubil vse posvetno veselje, katerokoli more človeško srce poželeti. — O kako sveta so vendar nebesa kristjanov, a Muhamedovcev nebesa niso drugo nego ovenčana grešna jama. Nauk o presveti Trojici, o podedovanem grehu, o učlovečenji in o božjem Zveličarji Jezusu Kristusu, — mu je bil celo nepoznan. Abraham, Mojzes in Jezus bili so po njegovem mnenju sicer tudi poslanci božji, kateri pa so prinesli le nekaj božjega razodenja, največji med njimi je pa Muhamed, za Jude obljubljeni Mesija in za kristjane obečani Tolažnik — sv. Duh. O notranjem posvečenju po milosti sv. Duha in o svetih zakramentih se Muhamedovcem niti ne sanja. Na mesto božje pravičnosti je postavil strašno osodo, ktere se nobeden človek ne more nikdar otresti in ogniti; kar je vsakemu sojeno, to ga zadene, naj stori, kar hoče.

Muhamedov nauk tudi ne meri na notranjo svetost življenja. Sovražnikov bi verniki ne smeli ljubiti, nego vse, kateri v preroka ne verujejo, bi morali sovražiti in ugonobiti; vsakemu, kateri umrje v vojski zoper nevernike, odprta so rajska vrata na stežaj. Potem je prerok svojcem dovolil po več žen, in sicer vsak muhamedanec bi naj smel imeti štiri žene, prerok sam in njegovi nasledniki pa toliko, kolikor se jim jih poljubi. Žena nima tistih pravic kakor mož, ampak je zgolj zato na svetu, da služi možu. Vsa dobra dela, ktera prerok nalaga svojim vernikom, so le zunanja dela, brez notranje vrednosti. Muhamedanci morajo vsak dan petkrat moliti, a pred molitvijo se morajo umiti ter se z licem obrniti proti sveti Kabi v Meko. Kedar je čas molitve, gre duhovnik, ako ga smemo tako imenovati, — pravega duhovenstva namreč niti niso imeli, — na vrh stolpa in zakliče na vse strani te le besede: „Bog je velik; ni ga Boga

razum enega edinega, a Muhamed je njegov prerok.“ Tudi je svojim vernikom zapovedal vbogaime dajati in se večkrat postiti, zlasti v meseci Ramazanu. Muhamed je rad pravil: „Z molitvijo pride človek do pol pota k Bogu, post ga pripelje pred nebesa, miloščina pa mu odpre nebeška vrata.“ Vsak moslem naj roma vsaj enkrat v svojem življenji v Meko, petek bi naj bil praznik, a hlapčevsko delo je tudi ta dan dovoljeno.

Muhamed ni zapisal nobenega svojih razodenj, ampak njegovi verniki so se jih ali na pamet naučili ali deloma tudi zapisali. Še le po njegovi smrti je njegov naslednik, kalif Abu-Bekr pobiral vsa prerokova razodenja, da se ne poizgubijo, in jih je zbral v knjigah „koran“, ki so svete bukve Muhamedancev. Kar je lepega in modrega v koranu, posnel je Muhamed iz sv. pisma starega in novega zakona; tako je postavimo ondi zapisana skoro od besede do besede zgodba o egiptovskem Jožefu. Vse drugo pa so prazne domišljije, katere mu je narekovala prenapetost, puhla ošabnost, mesena poželjivost ali tudi odkrita hinavščina in zanikarnost.

Kako se je Muhamedova vera razširjala?

270. Muhamedovci so svojo vero razširjali z ognjem in mečem. Bili so jaki in navdušeni junaki, ki se niso ustrašili nobenega, še tako mogočnega sovražnika; kdor namreč pogine v boji zoper nevernike, tistemu je prerok obljubil v raji prvo mesto in največje veselje. Tudi je rekel Muhamed, da kateremu ni sojeno umreti, tisti ne bode poginil v boji; kateremu pa je sojeno, pa umrje, čeravno ostane doma. Taki nauki so nenavadno navdušili in razgrelili mosleme, in sprva, dokler te niso nekaj ohladili, bili so skoro nepremagljivi. Najpred so udarili na bizantsko cesarstvo. Pa ravno tiste pokrajine grške države, ki so bile ob arabski meji, so bile zelo pirave in po velikih verskih prepirih močno oslabele in razjedene. Že leta 633. so Arabci užugali vojsko cesarja Heraklija ter so vzeli močno sirsko mesto Damask, in leta 637. se jim je moral udati tudi Jeruzalem, kjer je kalif Omar na torišči Salomonovega templja velel postaviti mošejo, to je cerkev za mosleme. — Egipt so podjarmili leta 640. in leta 641. se jim je pokorilo imenitno mesto Aleksandrija; do leta 651. so zdrobili celo perzijsko državo. Za cesarja Konstantina „bradača“ so se arabske vojne razlile čez celo Malo Azijo in njihovo brodovje je sedem

let oblegalo Carigrad, pa Arabci ga niso mogli osvojiti, zato ker je neki Kalinik iznašel tako zvani „grški ogenj“, kterege so iz mesta v morje metali; ker je ta ogenj gorel tudi v vodi, požgali so tako ladije sovražnikov. Vsi otoki sredozemskega morja tje do Sicilije in do Laškega so o tem času slušali že Arabce in celo severna Afrika je bila kalifom podložna od leta 707., in od leta 721. tudi Španska. — Tako so bili v prah potlačeni trije mogočni krščanski patrijarhati: aleksandrijski, antijohijski in jeruzalemski, in niti sence ni ostalo o njihovi nekdanji slavi.

Zakaj je pa ljubi Bog dopustil, da so Arabci osvojili toliko krščanskega sveta in toliko škode naredili njegovi sveti cerkvi? Brez božje volje nam namreč ne pade niti las raz glavo, kako bi se polomile tako velike veje raz drevesa svete cerkve brez posebnih božjih namenov! Pravijo, da je Bog to dopustil, da so Muhamedovci zadušili po tolikih verskih prepirih pokvarjeni krščanski nauk v bizantinskem cesarstvu, da se ne bi od ondod dalje razširjal tje v sredino Azije, kjer je zibel človeškega roda in kjer prebiva največ ljudij. Drugi trdijo, da je Bog Muhamedovce porabil, da so v brezštevilnih afrikanskih in azijskih ljudstvih zatrli strašno malikovanje in jih spravili do vere na enega edinega Boga. In ta vera na enega Boga bi naj bil po božji volji tako rekoč most, po katerem bi ona ljudstva laže prišla v božjo cerkev. — Resnično tudi bo, da je Oče nebeški spletel bič, s katerim je tepel svoje nemarne otroke, — ničvredni in grešni krščanski svet, ter jih je tako vzdramil k novemu krščanskemu življenju. Ta bič pa je Bog dal Muhamedovcem v roke; a kakor se Bog toži v starem zakonu po preroku, da so Babilonci Izraeljce bolj pokorili in tlačili, kakor jim je Bog zapovedal, tako so seveda tudi Arabci po svoji hudobni volji več prizadejali krščanski cerkvi, kakor je bila božja volja. Slednjič še recimo, da je Bog pripustil toliko nadlogo priti nad sv. cerkev, da se zopet vidi, da je na skalo zidana in da je tudi vrata peklenska ne bodo zmagala.

2. Borba zoper svete podobe na jutrovem.

271. V starem zakonu so bile podobe prepovedane, da bi Judje, ki so bili močno naklonjeni k malikovanju, po časih ne molili podob, in pozabili moliti edinega Boga. Sveta katoliška cerkev pa svetih podob nikdar ni zametavala,

dasiravno jih je v prvih časih le malo imela in sicer zaglavoljo, da se Judje ne bi pohujšali nad njimi in da ne bi jim pogani kje očitali malikovanja. Pozneje pa, ko je bilo že jasno ko beli dan, da kristjani molijo le edinega Boga, spoštovali so verniki visoko svete podobe, ki so jih spodbujale k večji pobožnosti. Zlasti je bila kristjanom priljubljena podoba sv. križa, tako da so zavoljo tega kristjane radi zvali molilce križa. Namen svetih podob pa je, da bi se kristjani po njih učili lepega krščanskega življenja, in da bi ž njimi spodobno okinčali svoje cerkve. Sv. papež Gregorij „veliki“ je tedaj pograjal škofa Serena v Marseill-u, ki se je bil prenagril ter vse podobe pometal iz cerkve, rekši: „Ti ne bi bil smel potreti, kar v cerkvi ni bilo postavljeno na molitev, nego samo na častitev. Kaj druga je, podobo moliti, in zopet kaj druga, iz podobe se naučiti, koga da moramo moliti. Kajti, kar je za tiste, ki brati znajo, pismo, to je za tiste, ki ne vedo brati, podoba, ker na njej tudi neolikani vidijo, kako je treba živeti. Iz podobe tisti berejo, kateri pisanega brati ne vejo.“

Muhamedovci, katerim je njihov prerok sploh vse podobe prepovedal, spodtikali so se tedaj zelo nad podobami kristjanov, ki so med njimi živeli, ter so jim očitali malikovanje. Kalif Jezid II. je vsled tega že leta 823. po vseh krščanskih pokrajinah, ktere si je bil osvojil, pokončal vse podobe. Po njegovem vzgledu je surovi Leon III. leta 726. tudi v grškem cesarstvu začel borbo zoper svete podobe, ker je menda res menil, da je češčenje podob malikovanje, in ker so mu pravili, da so prav podobe krive, da Muhamedovci in Judje ne prestopijo v krščansko cerkev. Najpred je cesar zapovedal vse podobe po cerkvah više obesiti, da bi se jih nihče dotakniti ali jih poljubiti ne mogel. Naslikane podobe je velel z apnom pobeliti, ali tudi iz stene postrgati; pozneje je pa ukazal, sploh vse podobe zatreti in pokončati. Cesar sam pošlje vojaškega častnika, ki bi naj v mestu neko čudodelno podobo Kristusovo potrupal. Nekoliko pobožnih žen, ki so ondi stale, prosi vojaka, naj tega ne stori; ker pa se ta ne zmeni za njihove prošnje, ampak trikrat s sekiro udari po obrazu Kristusovem, podmaknejo mu razdražene žene lestvico, na kateri je stal, in ga ubijejo. Cesar se je potem hudo maščeval in je večino tistih žen umoril, a Carigraščane je silil, da so po mestu pobrali vse podobe Zveličarja, Matere Božje in svetnikov in jih sredi mesta požgali. Veliko prebivalcev se je bra-

nilo kaj takega storiti, in bili so vsled tega na telesu poškodovani ali tudi umorjeni. V mestu Niceji, ktero so takrat Arabci obsedali, pognal je neki vojak kamen v podobo Matere Božje, ki je bila v mestu postavljena, in jej je noge zdrobil; pa že drugi dan, ko so Arabci napadali mesto, poginil je ravno tisti vojak od kamena zadet.

272. Papež Gregorij II. se je takoj uprl v dolgem pismu do cesarja njegovim naredbam, ter mu je na drobno razkazal, da kristjani ne molijo podob, nego jih le spoštujejo; tudi ga je ostro posvaril, da naj ne pohujšuje več svojih podložnikov, ki ga že itak preklinjajo, in celo otroci, da ga že zasmehujejo. „Poskusi se samo v šoli prikazati, pisal mu je papež, — in reci: jaz sem pobijalec podob, in vsi otroci bodo svoje tablice v tebe pometali.“ Pa niti papež niti pobožni carigrajski očak German ni mogel zaslepljenemu cesarju kaj dopovedati, ampak German je bil celo s svoje škofvske stolice pahnjen, njegovo čast pa je dobil drugi človek, ki se je vselej uklanjal volji cesarja Leona. Tudi sv. Janez Damaščan je zagovarjal svete podobe v posebnih knjigah. Takrat še Janez ni bil duhovnik, ampak je opravljal eno najvišjih služeb na dvoru kalifa v Damasku. Da bi se Leon nad Janezom maščeval, podvrigel je neki kalifu pismo, v katerem je Janezov rokopis posnemal, in po katerem Janez Leona vabi, da bi naj prišel v Damask nad kalifa. Kalif se je razjezil nad nevernim Janezom ter mu velel desnico odsekati, ki pa mu je prê čez noč zopet zrastle na priprošnjo Matere Božje. Papež Gregorij III. je sklical v Rimu leta 732. zaradi podob cerkveni zbor, ki je to vprašanje na vse plati dobro preudarjal ter sklenil, da je spoštovanje svetih podob lepa in koristna navada, ki nič ne moti spoznavanja enega pravega Boga, ter da se ima tudi zanašati ohraniti. Ob enem so zbrani škofje prokleli vse tiste, ki bi trdili, da je greh častiti slike svetnikov. Cesar Leon pa je vkljub temu le dalje preganjal častilce podob ter je celo papežu, dasiravno zastonj, stregel po življenji, dokler trdovratneža ni smrt zadela leta 741.

Njegov sin Konstantin V. „Kopronim“, (741—775) je še hujše zatiral svete podobe, posebno pa je preganjal menihe, ki so češčenje podob krepko zagovarjali. Namesto podob iz Jezusovega življenja in namesto slik svetnikov je velel cerkvene stene poslikati z drevesi, pticami, z lovskimi slikami in tudi s konjskimi dirkami. — Najpred je cesar sklical v Carigrad čez tri sto škofov (752), ki so svete po-

dobe prepovedali, ker niso imeli toliko srca, da bi se ustavili volji grozovitega cesarja; pa rimski papež Štefan III. in tudi trojica iztočnih očakov je zavrgla sklep tega zbora in proklela pobijalce podob. — Sedaj se je začelo krvavo preganjanje pravovernih kristjanov. Kdor se ni hotel odpovedati podobam, bičali so ga do krvi ali do smrti, odrezali so mu nos, odsekali roke ali mu iztaknili oči, ali pa so ga ob glavo dejali, ali ga uteknili v vrečo ter ga vrgli v morje. Nekterim menihom so tudi brado s smolo namazali in požgali, ali s težkimi podobami lubanjo prebili.

273. Pri Nikomediji je takrat živel pobožni opat Štefan, katerega je ljudstvo zavoljo njegovega svetega življenja jako cenilo, ter v verskih rečeh vsikdar poslušalo njegovo besedo. Ker je bil Štefan goreč zagovornik podob, poslal je cesar trumo vojakov v njegov samostan. Njegove učence so razpodili, cerkev in samostan upepelili, Štefana samega so s silo potegnili iz njegove celice, topli so ga in na vsak način mučili in slednjič so ga prognali na otok Prokonez v pregnanstvo. Za dve leti ga zopet pripeljejo na rokah in nogah zvezanega v Carigrad, da ga umorijo. Še enkrat poskusi cesar Štefana pregovoriti in ga na svojo stran pridobiti. Pošlje dva svoja služabnika v ječo, naj ga ali pregovorita ali pa naj bičata, dokler ne bo umiral. Ko služabnika vidita svetega mučenika v verigah, se jima močno usmili, in Štefan jih celo na pravo vero pregovori. Večkrat poljubita svetnika in potem ga zapustita, cesarju pa oznanita, da sta ga tako stolkla, da bo težko drugega jutra učakal. Drugi dan so divji vojaki Štefana privlekli iz ječe na ulico in so ga ubili s kamenjem in baticami (767). — Pravijo, kako lepo da je Štefan v Carigradu pred cesarjem zagovarjal češčenje podob. Cesar mu je namreč rekel: „Bedak, to pač vsak pameten človek izprevidi, da nikdar ne bodeš razžalil Jezusa Kristusa, ako samo njegovo podobo v blato vržeš in jo z nogami poteptaš.“ Sveti opat vzame na to denar s cesarjevo podobo in ga Konstantinu pokaže rekoč: „Po tem takem smem jaz tudi ta denar, ki nosi tvojo sliko, vreči pod noge in se ne bom pregrešil zoper spoštovanje, katero sem ti dolžen kot svojemu vladarju.“ Po teh besedah vrže denar ob tla in ga potepta. Ko je sedaj vsa dvorska gospoda planila nanj, zavrne jih on mirno: „Tedaj tudi po vaši pameti ni prav, če kdo zasramuje podobo posvetnega kralja, — a podobo najvišjega kralja nebes in zemlje onečastiti bi naj bilo do-

voljeno?“ — Kruti cesar je leta 775. za hudo boleznijo umrl, — a češčenja podob ni zatrl.

Njegov sin in naslednik **Leon IV.** sicer ni preklical postav svojega očeta zoper podobe, pa častilcem slik ni ravno kaj hudega prizadejal. Njegova žena **Irena**, ki je po njej smrti (780) vladala za svojega sinka **Konstantina VI.**, je pa bila celo verna katoličanka. Kmalu je zatiranim vernikom povrnila pravice in pregnane menihe je nazaj poklicala. Očak **Pavel**, ki je bil tudi podpisal sklepe zoper podobe, se je zdaj jako kesal svojega čina; rad se je sam odpovedal očaški časti in na njegovo mesto je bil očakom izvoljen pošteni in pravoverni **Tarazij**. Da bi se iztočni kristjani zopet spravili z zahodnimi, ki so vselej zvesto častili svete podobe, pozvala je Irena leta 787., z dovoljenjem papeža **Hadrijana I.**, sedmi vesolni zbor v **Nicejo**, ki bi naj končno poravnal prepir zaradi češčenja podob. Cerkveni očetje so enoglasno zavrgli poprejšnje sklepe zoper svete podobe ter so natanko razložili, „da je češčenje podob kaj drugega, kakor moljenje, ktero gre le samemu Bogu; ako se kdo pred podobami prikloni ali na kolena vrže, je to znamenje ljubezni in spoštovanja, ki je namenjeno tistemu, katerega podoba stavi pred oči.“

Po smrti cesarice **Irene** (803) bil je še mir zastran podob do cesarja **Leona V.** (813—820) „**Armenijca**“, katerega so slabi svetovalci pripravili, da se je borba znova začela. Posebno veliko je trpel opat **Teodor Studita**, ki je bil v temno ječo vržen, ker je cesarju v lice povedal, da nima nobene pravice se mešati v cerkvene stvari. Zaslupljeni cesar je neki o njem rekel: „Res da je smrt za služil, pa nočem ga za mučenika napraviti.“

Mihail II. „jecljavec“ (820—829) je sprva dovolil, da se prognanci smejo vrniti domov, a pozneje je tudi začel ropotati zoper podobe. Njegovega sina **Teofila** (829 do 842) pa je sovražnik podob očak **Janez Gramatik** odgojeval in je že mladeniča naučil sovražiti svete podobe, in kar se vcepi v mlado srce, rado je močne kali. Še enkrat se je začelo preganjanje vernih kristjanov zavoljo svetih slik. Veliko samostanov so razdejali, nobeden menih se ni smel več v **Carigradu** prikazati; meniha **Lazarja**, ki je slikal podobe, bičali so do krvavega, in drugim vernim umetnikom so roke neusmiljeno žgali z razbeljenimi železnimi ploščami. Dva brata, **Teofan** in **Teodor**, sta dobila vsaki po 200 batic, in lice so jima z ognjem oskrunili, ker ju cesar ni mogel

pripraviti na svojo vero. Še na smrtni postelji je velel generala Teofaba ob glavo dejati, in dokler drugi kristjani s svetim križem v rokah umirajo, je Teofil položil svojo roko na krvavo glavo Teofabovo in je tako izdihnil črno svojo dušo (842).

Cesarica Teodora, ki je sedaj vladala mesto svojega sinka Mihaela, je očaka Janeza prognala iz škofijske stolice in je imenovala pravovernega Metoda za očaka. Ta je precej sklical sinodo v Carigrad, ki je vse sovražnike podob proklela ter potrdila sklepe sedmega vesoljnega cerkvenega zbora in vojska zoper svete podobe je bila na jutrovem končana. Od samega veselja, da je prava vera zopet zmagala, uvedli so v grški cerkvi v spomin te zmage poseben praznik, tako imenovani „praznik pravovernosti.“

3. Borba zoper svete podobe v Galiji.

274. Carigrajski cesarji so eno in drugokrat poskusili tudi frankovske kralje na svojo stran potegniti, ker rimskih papežev in zahodnih škofov nikakor niso mogli za preganjanje podob pridobiti. Pa frankovski verni kralji niso veliko kaj cenili vseh takih vabil, in v Galiji in Nemčiji je vse, kar zadeva podobe, pri starem ostalo. Leta 791. pa je papež Hadrijan I. poslal kralju Karolu „Velikemu“ sklepe sedmega vesoljnega cerkvenega zbora v Niceji, in sicer v latinski prestavi, da bi tudi v Galiji zvedeli, kar je nezmotljiva cerkev z ozirom na podobe sklenila. Ko je Karol dobil papeževa pisma, prebrali so jih pred njim, a on in njegovi učeni bogoslovci so si precej takrat eden ali drugi stavek zapomnili, s katerim niso bili zadovoljni. Na Karolovo povelje so se tedaj spisale tako imenovane „Karolove knjige“, v katerih so Franki oporekali nekterim določbam jutrovcev. Mar se je bil torej res občni zbor nicejski zmotil gledé na podobe? Nikakor ne; ampak Karol je dobil v roke popačene zborove sklepe. To se je pa tako zgodilo. Tisti, kdor je na povelje papeževu predstavil pismo nicejskega zbora iz grškega na latinsko, je prestavljal strogo od besede do besede in ni pazil na to, povejo li tudi sedaj latinske besede po svojem značaju tisto, kakor grške, in ker za nekatere grške besede v latinščini ni pogodil pravega izraza, in ker je slednjič tudi ločnice med važnimi besedami in stavki zmešal, tedaj so bila resnično vsa zborova pisma nekoliko nejasna, deloma tudi kriva, in cerkveni zbor v Franko-

brodu leta 794. se je vsled tega izrekel zoper češčenje podob. Papež Hadrijan je potem razloge „Karolovih knjig“ ovrget in prepir je prenehal. — Leta 825. je pa cerkveni zbor v Parizu nicejski zbor celo zavrgel, po prizadevanji turinskega škofa Klavdija in Agobarda lionskega škofa. Klavdij je tako daleč zabredel, da je hotel razven drugih podob celo podobo sv. križa iz svoje cerkve odpraviti. Vendar Jonas, škof orleanski, in menih Dungal iz samostana St. Denis-a v Parizu, sta z dobrim uspehom zagovarjala češčenje podob, tako da je prepir naskorem zaspal.

Cesar Karol, — zahodno rimsko cesarstvo ponovljeno.

275. Malo tako slavnih mož nahajamo v zgodovini, kakor je bil frankovski kralj Karol Veliki. On je zapovedoval vsem germanskim rodom, od Labe tje do Ebra na Španskem in do Aniže na Avstrijskem. Da se je v tej obširnej državi cerkveni red hitro do dobrega utrdil, k temu je razun sv. Bonifacija veliko pripomogel Karol Veliki. Močno je stalo njegovo kraljestvo, ker ga je postavil na krščanski podlagi; vse njegove posvetne postave so polne pravega krščanskega duha, ker Karol je bil prepričan, da nobena postava nima potrebne veljave, če se ne naslanja na vero. Kedar je očitno govoril, nikdar ni zatajil svojega verskega prepričanja, nego je je srčno poudarjal. V Ahenu je na priliko leta 802. v zboru duhovnih in posvetnih velikašev tako-le govoril: „Poslušajte, preljubi bratje, ker za vašega zveličanja voljo smo prišli semkaj, da vas opomnimo, kakor vam je treba v Bogu pravično in lepo živeti. — Najprej vas opominjam, da verujemo na enega Boga, vsemogočnega Očeta in Sina in sv. Duha. Verujte, da je Sin Božji človek postal, da bi svet odrešil. — Verujte le na eno cerkev in pomnite, da se le tisti morejo zveličati, kateri so v tej cerkvi stanovitni do konca. — Prvo je, da ljubite Boga vsemogočnega iz celega srca in iz vseh svojih močij; — pa ljubite tudi svojega bližnjega kakor sami sebe, dajajte vbogaime kolikor premorete. Tujce jemljite pod streho, bolnike obiskujte; odpuščajte si med seboj dolgove, če hočete, da vam Bog odpusti vaše dolgove. — Branite vdove in sirote — pravično sodite in krivici ne pritrjujte. — Vsak naj v tistem stanu, v katerem je, Bogu zvesto služi. — Imejte zmiraj v spominu, kar pravi adostol: *Vsi bodemo morali stopiti pred sodni stol Kristusov* (Rimlj. 14.), — da

se vsakemu plača kakor je zaslužil, ali hudo ali dobro. — Kratko je to življenje in negotov je čas smrti; kaj druga je storiti, nego da smo zmiraj pripravljeni? Mislimo, kako strašno je pasti v roke Božje!“ — Kdo je slišal v naših časih ktereга si bodi krščanskega kralja tako govoriti? — Karol pa je vedel, če kralj svoje podložnike vere uči, da potem na svojem prestolu trdno sedi. — Kralj si je prizadeval, čeravno ne vselej po pravih sredstvih, poganske narode za sv. cerkev pridobiti; s krivoverci se je tudi sam poskusil; za cerkve je ustanovil bogate ustanovitve; celo pri mizi so mu brali pridige cerkvenih učenikov, ktere je jako rad poslušal. Posebno je pa cenil sv. Avgušтина, tako da je kedaj rekel: „da bi vsaj dvanajst takšnih mož imel, kakor je bil sv. Avguštin“. — Od vseh stranij je poklical na svoj dvor pobožnih in učenih možakov, da bi bolj in bolj olikali njega in njegovo ljudstvo; pravijo, da je kralj kedaj sam sedel na šolski klopi kraj učencev v dvorni šoli. On nič ni tako želel, kakor da se ljudstvo bolj in bolj izobražuje in da se omika pomnoži v deželi, — pa omika na krščanski podlagi; omika namreč brez verske podlage je podobna sadnemu drevesu, ki ni požlahtnjeno, in ki ob svojem času ne prinese dobrega in okusnega, nego le trpkega sadú. Vsled takih nazorov je tudi jako častil svetega očeta in mu je njegovo posvetno državo ne le potrdil, nego tudi povečal. Svojemu sinu in nasledniku je pa v oči naročil leto dnij pred svojo smrtjo: „Naj ti bo prva skrb Boga ljubiti čez vse in se ga bati in spolnovati njegove zapovedi. V tem smislu brani sveto cerkev, spoštuj škofo kot svoje očete in ljudstvo ljubi kot otroke svoje, hudobne pa strahuj, da jih zvabiš na pot pravice; tolaži menihe in siromake.“

276. Najimenitnejši dan njegovega življenja pa je bil božič leta 800. Ta dan je Karol v Rimu pobožno molil pred oltarjem v cerkvi sv. Petra, kjer je sam papež pel slovesno sveto mašo. Po končani sveti daritvi stopi Leon III. h klečečemu kralju, mu dene nenadoma dragoceno krono na glavo ter ga okliče za rimskega cesarja. Rimsko ljudstvo, ktereга je bilo vse natlačeno v velikanski cerkvi, je veselo odobravalо papeževo dejanje ter prosilo Boga, naj dolgo poživi novega rimskega cesarja. Odkar je bil leta 475. zadnji rimski cesar Romul Avgustul odstavljen, zahodna stran ni imela več svojega cesarja, dokler ni zdaj Leon III. Karola povzdignil v to imenitno čast. S tem mu

sicer papež ni podelil oblasti nad rimskim mestom in nad deželami nekdanjega zahodnega rimskega cesarstva, ampak ga je postavil na čelo vsem vladarjem rimskega krščanskega sveta. Novi rimski cesar je bil tedaj od papeža izvoljeni branitelj rimske katoliške cerkve, in kedar bi šlo za sveto vero in pravice sv. katoliške cerkve, bi naj rimski cesar prvi meč potegnil in bi naj one druge krščanske vladarje vodil na bojišče. Ni pa dobil rimski cesar kakove posvetne oblasti čez druge krščanske vladarje in njihove države, samo gledé na varstvo sv. vere in katoliške cerkve je imel on prvo besedo med njimi. Svojo oblast bi naj rimski cesar v to obračal, da kar najdalje razširi sv. vero med poganška ljudstva in da sploh skrbi za blagor krščanske cerkve. Rimski papež in rimski cesar sta odslej bila najvišja krščanska vladarja na zemlji; prvi je imel največjo duševno, drugi največjo posvetno oblast. Ves rimsko-katoliški svet bi naj bil velika država, v kateri bi bil sveti evangelij prva in edina postava, katero je varoval papež s svojim duhovnim mečem in cesar s svojo posvetno oblastjo. Cesar je postal le tisti, kogar je papež v Rimu kronal, zato pa je tudi cesar dobil pravico potrditi vsakega na novo izvoljenega papeža. Res, to je bila blaga misel, — to je bil srečni zakon med obojo oblastjo na zemlji, v katerem ste se cerkev in država čutili presrečni. Ne da bi naj ena oblast bila nad drugo, ampak kakor dve dobri prijateljici bi naj vstric hodili posvetna in cerkvena oblast.

Karol pa je res bil tudi vreden velike časti rimskega cesarja, in sam se je potem rad imenoval „pobožnega branitelja svete cerkve in najponižnejšega pomočnika.“ Po vsej pravici kralja Karola zgodovinarji imenujejo „velikega“; samo v njegovem zakonskem življenji ni bi bilo vse v redu, kar nekoliko temni njegovo svetlo ime v zgodovini. Umrli je leta 814. v Ahenu, — a njegov spomin še več stoletij ni preminil iz hvaležnega krščanskega sveta.

Cerkev in papeži za časa Karlovičev (814—911).

277. Ludovik „pobožni“ (814—840) je sprva lepo slušal svojega očeta Karola in je vrlo branil sv. cerkev; pa njegova druga žena Judita mu je popolnoma glavo zmešala in ga je pripravila, da je tudi njenemu sinu Karolu „gologlavemu“ podelil kos dežele za vladanje, in tako je prikrajšal pravice, ktere je že pred dal svojim trem sinom

iz prvega zakona. Vsled tega se je začel dolgotrajni boj med očetom in sinovi, ki sinom nikakor ni na čast. Papež Paskal I. je Lotarja, ki je bil sovladar Ludovikov, kronal za cesarja, ki si je že za papeža Evgenija II. začel svojiti pravico, da v Rimu izvoljenega papeža nikdar ne bi smeli posvetiti, dokler ne pride cesarjevo privoljenje. Gregorij IV. je poskusil, med Ludovikom in njegovimi sinovi posredovati, in se je vsled tega napotil na Nemško, a ni se mu posrečilo jih pogoditi, in žalosten se je vrnil na Talijansko. Pri izvolitvi Sergija II. bil bi rad neki rimski dijakon sam po sili papež postal, in vsled tega so novega papeža hitro posvetili, in niso čakali na cesarske poslanca; toda Lotar je to že tako zameril, da je svojega sina Ludovika poslal z vojno v Rim. — Sergij je pred lateransko cerkvo položil svete stopnice, tistih osemnajst stopnic namreč, po katerih je Jezus kedaj moral iti v hišo Pilatovo. Leta 846. so Saraceni napadli Italijo in so prišli tudi pred Rim, kjer so oplenili predmestja in tudi cerkvi svetih apostolov Petra in Pavla, ki ste stali zunaj mestnega zida. Papež Leon IV. (847—855) je kronal Lotarjevega sina Ludovika II. za cesarja in si je veliko prizadeval zoper Saracene, ki so bili naposled na morji do dobrega pobiti. Leona je nasledil Benedikt III., pa ne papežinja „Ivana“, kakor so hudobni jeziki zmislili kakih dve sto let pozneje, ker pisma iz tistega časa in pa denar, kterege je Benedikt dal kovati, že imajo napisano leto 855, in tedaj ona debela laž nima prostora med Leonom in Benediktom.

Nikolaj I. (858—867) je bil vpričo cesarja Ludovika II. izvoljen in posvečen, in prvi med poglavarji sv. cerkve tudi kronan, v znamenje najvišje duhovne oblasti in časti na zemlji. On je bil jako nadarjen mož, proti pobožnim mil in prijazen, proti hudobnim pa oster kakor kedaj prerok Elija. Prava milost božja je bila to, da je ravno zdaj stopil odločen mož na krmilo sv. cerkve, ko je moč Karlovičev bolj in bolj pešala, napačnost pa med posvetno in duhovno gospodo rastla više in više. Lotar II., kralj Lotaringije, ki je bil svojo ženo pustil zavoljo grešne ljubezni do druge, moral se je pokoriti, in slabe škofe, ki so bili odobrili ločitev zakona, je papež odstavil. Ko je nadškof Hinkmar brez pravega vzroka odstavil škofa R o t a d a Soisson-skega, povrnil mu je pravični Nikolaj zopet njegovo škofijo, zraven pa je tudi Hinkmara poučil, da nadškof brez privoljenja rimske stolice nima pravice škofov odstavljati.

Istega duha kakor Nikolaj je bil tudi njegov naslednik Hadrijan II. (867—872). Sedaj je prišel Lotar na Laško odveze prosit in ker se je zaprisegel, da ni nič imel opraviti s svojo baburo, odkar ga je papež bil izobčil, odvezal ga je Hadrijan in ga je tudi obhajal, v znamenje sprave s cerkvijo. Toda precej potem se je kralju zblodilo, tudi golč mu je zabegnil in naglo je umrl, tako da so ljudje sploh rekali, da je sv. obhajilo prejel bil po nevrednem. Ta papež je tudi sveta brata Cirila in Metoda leta 869. pooblastil za sveti misijon med slovanskimi narodi.

278. Papež Ivan VIII. (872—882) je na vse strani obilno deloval; papeževa oblast je rastla vedno više, in ker so bili cesarji slabi vladarji, gledalo je vse najbolj na papeža. Po smrti cesarja Ludovika kronal je Ivan Karola (875) „plešca“ za cesarja, ki pa ni zadostil svojim dolžnostim; niti Saracenov ni mogel ugnati, niti ne upokojiti notranjih nemirov. Med mnogimi, ki so se za njim poganjali za cesarsko krono, izbral je papež za njo Karola „debelega“ (l. 881.), kateri je kmalu združil vse dežele Karola Velikega pod svojo oblastjo, ker so sorodniki skoro vsi pomrli. Vendar Karol tudi s toliko močjo ni nič opravil, niti zoper notranje niti zoper zunanje sovražnike. Plemenitniki ga niso spoštovali, pa tudi ne podpirali: to niso bili več stari junaki, ampak pomehkužena gospoda, ki je najraje doma sedela in se med seboj prepirala, namesto da bi se sovražnikom na pot postavila. Od krepkih Normanov, ki so prihajali iz Skandinavije ter od vseh strani napadali cesarjeve dežele, moral je za drag denar kupiti mir; tudi Saracenom nikdo ni zapiral pota v Italijo. Silno se tedaj škofje tožijo na nekem cerkvenem zboru radi reve tistih časov in pravijo, da so povsod videti razdejana mesta, podrti samostani, požgane cerkve, pusta polja; — a to da je pravična šiba božja, ker ljudje ravnaajo zoper vse božje in človeške postave. Papež Formoz (891—896) je Arnulfa, vnuka cesarja Ludovika „nemškega“ kronal za cesarja; s tem pa se je močno zameril mogočni stranki v Rimu in na Laškem sploh, ki bi rajši ktereга laškega kneza povzdignili v cesarsko čast. Po smrti papeža Formoza je ta stranka pri izvolitvi novega papeža zmagala in je svojega privrženca Štefana VII. posadila na rimsko stolico, ter si tudi svojo jezo ohladila nad umrlim Formozom. Novi papež se je namreč tako daleč spozabil, da je izkopal truplo rajnega papeža, potem ga oblekel s papeževo obleko in ga je po-

sadil na tožno klop. Sodniki so ga obsodili, da njegova izvolitev za papeža ni bila po redu, in da je vse neveljavno, kar je storil kot papež. Potem so truplo zopet slekli, zmandrali in pa v reko Tiberio vrgli. Toda ta hudobija je tako razkačila prijatelje Formozove, da so se vzdignili za njegovo čast in so Štefana prijeli in ga v ječi zadušili. Zdaj so prišli za cerkev in za rimsko stolico posebno žalostni in hudi časi. V osmih letih je bilo devet papežev, dokler ni bil leta 904. Sergij III. papežem izvoljen.

Papeži desetega stoletja.

279. Ko so Karloviči pomrli, potegovale so se najimenitnejše laške rodbine za cesarsko čast, in tudi na papežev sedež je zdaj ena, zdaj druga laška rodbina porinila svojega sorodnika ali vsaj svojega privrženca. Ni jim bilo sicer toliko za to, da bi kateri njihovih postal papež, ampak to so visoko cenili, da je papež ob enem bil tudi posvetni gospodar Rima in papeževe države, in da je papež imel pravico kronati cesarja. Po takih človeških nakanah se je zgodilo, da so v desetem stoletju sedeli papeži na rimski stolici, o katerih moramo reči, da bi jih bolje ne bilo. Zgodovina ravno tega stoletja je prav umazan list v cerkveni zgodovini in najraje bi ga iztrgali, samo da bi potem knjige več cele ne bile. Bog pa je trpel po svoji neizvedljivi modrosti take nevredne papeže na rimski stolici, kakor je kedaj trpel tudi izdajalca Judeža med svojimi apostoli. Toda tudi nevredni papeži so bili nasledniki Kristusovi na svetu, in sv. papež Leon pravi, „da ta čast tudi v nevrednem nasledniku ne mine.“

Začetkom desetega stoletja je imel Adalbert, mejni grof toskanski, največjo oblast v Rimu, in troje imenitnih a nesramnih babur je takrat jako vplivalo na izvolitev papežev, in sicer Teodora in njeni dve hčeri Teodora mlajša in Marocija. Najpred povzdignejo na rimsko stolico ljubljenca svojega Sergija III. (904—911), ki pa je bil še precej dober papež. Leta 914. je bil papežem izvoljen sorodnik starejše Teodore Ivan X., ki si je prizadeval Saracene iz Laškega iztirati, kar se mu je tudi deloma posrečilo. Na čast tega papeža moramo povedati, da bi se bil rad iznebil spon, v ktere so ga uklenili pokrovitelji njegovi; toda ravno to je bilo krivo, da ga je mogočna in hudobna Marocija vrgla v ječo, kjer je umrl leta 928.

Nekoliko pozneje, leta 931. je Marocija celo svojega sina iz prvega zakona, Ivana XI., povzdignila v papeževost, ki je po takem bil popolnoma odvisen sprva od matere, pozneje pa od svojega brata Alberika, ki ga je slednjič tudi v ječo zaprl. Po Ivanovi smrti je sledilo nekoliko pobožnih papežev, ki pa niso mogli kaj posebnega opraviti, ker so njihovo delovanje v Rimu ovirale mogočne stranke, ki so se vedno med seboj prepirale.

280. Toda kjer je velika sila, tam je roka božja najbolj mila: božja previdnost je nemškega kralja Otona I. izvolila, naj zmešnjave v Italiji in v Rimu zopet spravi v pravi red. Veliko mogotcev na Laškem je namreč že bilo nevoljnih ter se je naveličalo vednega boja; papež Ivan XII. (956—964) in drugi mogotci so tedaj Otona naprosili, naj pride za Božjo voljo in zavoljo svetih apostolov, kateri so sveto cerkev utemeljili, v Italijo, da cerkev reši trinogov, ki jo zatirajo. Otona v Rimu sijajno sprejmejo in papež ga ovenča leta 962. s cesarsko krono. Pri tej priliki je cesar prisegel papežu, da bo zvesto varoval njega, pa tudi vse pravice in vsa posestva rimske cerkve, in da se ne bo nikdar vtikal v papeževa prava. Vendar pozneje se je Oton tako obnašal, kakor bi bil najvišji posvetni gospodar tudi papežev in v papeževi državi, in vsled tega se je papež pri cesarji pritožil. Tako sta se cesar in papež sprla, in Ivan je bežal iz Rima, kjer je Oton potem na njegovo mesto postavil drugega papeža. To je bil samovoljen čin cesarja, in kakor hitro je Oton Rim zapustil, pokličejo Rimljani Ivana nazaj, ki se je strašno znosil nad svojimi sovražniki. Ivan, ki je bil še le osemnajst let star, ko je papež postal, s prvega sicer ni lepo živel, čeravno menda ni vse resnično, kar mu očitajo zgodovinarji, a naposled je Bog tako napravil, da je moral tudi ta papež zagovarjati in se vojskovati za pravice rimske cerkve. Umrli je od mrtuda zadet leta 964.

Za papeža Ivana XIII. (965—972) so se stranke v Rimu zopet spoprijele, in Oton je šel tretjokrat čez Alpe na Laško in je ostro kaznoval papeževe nasprotnike, papež pa je za cesarja ovenčal štirinajstletnega njegovega sina Otona II. Ko je bil Oton I. umrl, in ker je njegov sin bil še premlad, da bi se ga bali laški razbojniki, vzdignili in ravsali so se zopet za papeževost, in v desetih letih so trije papeži storili smrt po sili. Tudi na papeža Ivana XV. (985—996) je tako pritiskala neka stranka, da

se ni mogel prav gibati ali kaj odločnega opraviti na hasek sv. cerkve. Leta 996. pa je cesar Oton III. Rimljanom svetoval svojega stričnika za papeža, ki je bil tudi izvoljen kot Gregorij V., in kateri je potem Otona kronal za cesarja. Gregorij je prvi nemški papež, kakor njegov naslednik Silvester († 1003) prvi francoski, ki sta oba sveto cerkev vladala krepko in previdno, pa skrbno, čeravno tudi z vso krotkostjo branila pravice rimske stolice.

Papeži enajstega stoletja do Gregorija VII.

281. Ko sta leta 1003. papež Silvester in cesar Oton umrla eden za drugim, potegovali ste se v Rimu zopet dve stranki za papeževo stolico, da na njo spravite svoje strankarje. Najpred se je grofom Tuskulčanom posrečilo, da so svojega Ivana XVII. postavili za papeža, a za njim so grofi Krescencijčani dva svoja privrženca, Ivana XVIII. in Sergija IV. posadili na rimski sedež; Benedikt VIII. (1012—1024) je bil zopet ud tuskulske grofovske rodbine. Ta je poklical cesarja Henrika II. v Italijo in ga je leta 1014. ovenčal za cesarja, potem ko je bil obljubil, da hoče zvesto braniti rimsko cerkev. Henrik je ostal zvest svoji obljubi, je postave cerkvenega zbora v Paviji leta 1018. za zboljšanje krščanskega življenja odobril in razglasil tudi kot državne postave, in sploh je s papežem tako vzajemno deloval, da mu neki nemški zgodovinar prisoja venec med rimskimi cesarji. Za Benediktom, ki je Italijo krepko branil tudi pred Saraceni, bil je njegov brat Ivan XIX. papežem izvoljen, ki še do zdaj ni bil duhovnik, ki pa je prav lepo vladal sv. cerkev: tudi je prvega nemškega kralja iz frankovske rodbine Konrada II. ovenčal za cesarja. Po smrti Ivanovi leta 1033. pa grof Alberik Krescencijčan ni več trpel, da bi zopet tuskulska rodbina svojega moža porinila na rimsko stolico; zategadelj podmiti tiste, ki so imeli pri volitvi prvo besedo, da njegovega lastnega nemarnega, še le osemnajst let starega sina povzdignejo v apostolsko čast. Ker so namreč najvišji glavarji katoliške cerkve bili ob enem vladarji rimske dežele, bila je stara navada, da so tudi posvetni gospodje volili papeža. Benedikt IX., tako se je namreč zval novi papež, živel je tako zlobno, da ni dopovedati. Njegovo grdo obnašanje je razčemerilo rimsko ljudstvo, in dvakrat ga je pognalo iz Rima; tretjokrat pa je papež sam zapustil Rim in se je za

dober denar odpovedal tudi papeževi časti, da bi ljudje njegovega življenja več tako ne opazovali, če sam za se živi. Že pred so na mesto nevrednega papeža izvolili Silvestra III., in zdaj, ko je sam zapustil rimsko stolico, so postavili za papeža Gregorija VI.; toda Benedikt se je hitro kesal, da je odstopil, in od svojih sorodnikov podpiran, zasedel je zopet papežev sedež. Tako je bila rimska cerkev glokoko ponižana: trije papeži so hoteli ob enem vladati!

Zdaj pride nemški kralj Henrik III. v Italijo, da razsodi žalostni prepir. Henrik je imel lepo navado, da se je vselej posvetoval z modrimi duhovniki, kedar se je moral vtikati v cerkvene reči. Tako je ravnal tudi zdaj in prišedši na Laško je sklical cerkveni zbor v Sutri leta 1046., ki je odpravil vse tri papeže ter na mesto njih izvolil modrega in pobožnega nemškega škofa, ki se je kot papež imenoval Klement II. Na božič istega leta je novi papež Henrika in njegovo soprogo Nežo v cerkvi sv. Petra ovenčal s cesarsko krono. Klement je ostro kaznoval vse, kateri so za denar prodajali ali kupovali cerkvene službe, a že za leto dnij je umrl. Zdaj so Rimljani cesarja prosili, da jim imenuje papeža, in cesar je izvolil Damaza II. za naslednika sv. Petra, ki je pa tudi že leta 1048. umrl. Še enkrat bi bil Benedikt IX. rad začel nekaj rovati; pa slutil je, da se mu bliža smrt, in skesanega srca gre v samostan, kjer tudi umrje.

282. Ker so bile cerkvene reči zelo zmešane in ker je krščansko življenje pešalo povsod, sedaj dolgo niso mogli od nikod papeža dobiti. Slednjič je prevzel težko breme papeževe časti in odgovornosti škof toulski kot Leon IX. (1049—1054). Menih Hildebrand, ki je novega papeža spremljal v Rim, je bil posvečen za subdijakona, in Leon mu je izročil jako težavno službo oskrbnika posestev Petrove stolice, ker papež niti pisanega beliča ni našel v papeževi blagajnici. Prva papeževa skrb je bila, da zaceli najhujše rane sv. cerkve, in zategadelj je izdal ostre postave zoper oženjene in prešeštne duhovnike in zoper simonijo. Kako je bilo takrat krščansko življenje v cerkvi na slabem, popisuje pobožni kardinal Peter Damijan v svoji „gomorski knjigi“, ktero je zategavoljo tako imenoval, — ker so neki kristjani tiste dobe blizu tako živeli, kakor kedaj Gomorčani. Leon je prepotoval Laško, Francosko in Nemško, in kamor ni mogel sam priti, tje je poslal svoje poslanca, da

so nevredne duhovnike ali odstavili ali pa pripravili k pokori. Papež Viktor II. je deloval celo v smislu svojega prednika in je potem še cerkveno premoženje in porabo istega premoženja pridržal edino le cerkveni oblasti. Cesar Henrik III. je papeža poklical pred svojo smrtjo na Nemško in mu je v skrb priporočil svojo ženo Nežo in sinka svojega štiriletnega Henrika IV. — Viktorja je nasledoval papež Štefan X. in škoda je, da ni vladal dalje, nego leto dnij.

Po smrti tega papeža ste bili v Rimu zopet dve stranki; na eno stran so vlekli posvetna gospoda in bolj nemarni duhovniki, na drugi strani pa so stali pošteni kardinali in Hildebrand. Ta stranka je slednjič tudi zmagala in papežem izvolila Nikolaja II. Nikolaj (1058—1061) je hitro spoznal, kako potreben je nov red za izvolitev papeža, da se odstranijo posvetni mogotci, ki pri tem poslu niso nikoli imeli cerkvenih potreb v očeh, nego najbolj svoj lastni hasek. Zaukazal je tedaj na rimski sinodi l. 1059: „Po smrti papeža naj se posebno škofje kardinali posvetujejo, zraven pa se naj tudi ozirajo na želje rimskega duhovenstva in ljudstva. Inostranca naj volijo le takrat, ako med rimskimi duhovniki ni sposobnega moža. Če bi kedaj v Rimu ne mogli svobodno voliti, sme se volitev tudi drugod vršiti. Nikdar pa ne sme biti papež tisti, kateri po upor pride na papežev sedež.“ — Poleg tega je sinoda tudi dala postave zoper simonijo in zoper nezdržne duhovnike ter je določila, da naj nikdo ne gre k maši takega duhovnika. Roberta Gviskarda, junaškega poveljnika Normanov v južni Italiji, pripoznal je Nikolaj za vojvodo Kalabrije in Apulije, vendar tako, da ostane papežev vasal, a Robert se je zavezal papežu zvest ostati, mu davek dajati in pa rimsko cerkev in svobodno izvolitev papežev braniti.

Po smrti papeža Nikolaja so kardinali izvolili Aleksandra II. za papeža, in si niso popred šli po cesarsko dovoljenje. To je tako razdražilo Nemce in njihovo cesarico, da so Aleksandru nasproti postavili drugega papeža, ki pa se ni mogel obdržati, ker se je Aleksander upiral na močne Normane. Nemci so se zdaj tožili, da se jim kratijo pravice glede na izvolitve papežev, a cerkveni zbor v Mantovi leta 1064. je zavrgel to pritožbo in rekel, da so papeži cesarjem le zategavoljo podelili pravico potrjevati papeže, da zabranijo nered pri izvolitvi, nikakor pa ne, da bi njihovo potrdilo še le oveljavilo iz-

volitev. — Nemški mladi kralj Henrik IV. bi se bil rad ločil od svoje blage žene Berte, da bi se lože z drugimi družil, kar pa mu je papež odločno zabrani. Takrat že je Henrik rekel: „Torej pa se hočem premagovati in nositi jarem, kterega se ne morem iznebiti.“ Sedaj so tudi Sasi Henrika tožili pri papežu, da jih neusmiljeno tlači, in da njegovi svetovalci cerkvene službe prodajajo. Brezbožne svetovalce je papež takoj izobčil, tudi Henrik se je pogrozil in ga je malo pred svojo smrtjo poklical v Rim, da se ondi opraviči.

4. O grškem razkolništvu.

283. Odkar se je veliko rimsko cesarstvo razdelilo na dvoje in so v Carigradu stolovali iztočni cesarji, svojili so si carigrajski škofje večkrat neko večjo čast in oblast na jutrovem, nego so jo imeli škofje antijohijski, jeruzalemski in aleksandrijski, ki so sedeli na stolicah, ktere so apostoli sami postavili, dokler vendar carigrajska škofija ni bila apostolskega početka; a nekteri ondašnji škofje so se hoteli celo z rimskim papežem meriti, ki ima ključe sv. Petra in prvo in največjo oblast v sveti katoliški cerkvi. To prizadevanje carigrajskih škofov so cesarji navadno jako podpirali, zakaj, čim više so stopali škofje v čast, tem imenitnejše je postajalo tudi njihovo prestolno mesto Carigrad. Toda rimska stolica je odločno branila svoje pravice in ni hotela nikomur prepustiti oblasti, ktero je Jezus sam sv. Petru izročil, branila pa je tudi prednost apostolskih cerkev pred dosti mlajšo cerkvo carigrajsko. Ta prepir med Rimom in Carigradom je bil prvi vzrok, da je začela vez ljubezni med obema popuščati. Drugič so bili bizantinski cesarji močno samosilni in svojeglavni in so hoteli vladati ne samo v državi, ampak tudi v cerkvi, in celo v verskih rečeh so si svojili prvo besedo. Papež, ki je varuh cerkvenih pravic, moral je večkrat cesarja ostro zavriniti čez mejo v njegov delokrog, in tako sta se soseda začela hudo gledati. Nadalje so se jutrovski škofje v dolgih verskih prepirih tako rekoč navadili cesarjevega nasilstva, ter so bili preslabi in premehki, da bi se posvetni sili srčno ustavljali; zavoljo tega greha jih je Rim večkrat ostro pokoril, a jutrovski škofi so se bolj in bolj lecali rimske stolice, kakor se otrok, ki ima slabo vest, ogiba očeta, ki ima šibo v rokah. — Nekteri visoki in prevzetni carigrajski očaki so se radi obnašali

kakor poglavarji jutrovske cerkve, in seveda se s tem niso zamerili cesarjem, pa tudi ošabnemu ljudstvu so se s tem prikupili, ki itak ni posebno kaj cenilo zahodnih kristjanov. Kdor pa si tuje blago svoji, pred lastnikom rad beži, — in tudi carigrajski očaki so se bolj in bolj oddaljali od Rima. — Pozneje ko je v Rimu nastala papeževa država in ko je papež imenoval frankovskega kralja „Karola“ častnim naslovom „rimskega cesarja“, mislili so carigrajski cesarji, da se jim krivica godi, in da jih rimska stolica zanemarja, ter so se nevoljni obračali proč od Rima. Naposled je še borba o svetih podobah skoraj popolnoma razčiniła cerkveno vez med Rimom in Carigradom.

284. Tako se je tedaj dolgo pripravljalo grško razkolništvo, dokler se ni cerkev do dobrega razklala na dvoje za cesarja Mihaela (842—866). Cesar Mihael je bil še mlad, zraven pa jako razkošen in poželjiv človek, tako da ga zgodovinarji zovejo „pijanca“. Vsa vladarska opravila je poveril svojemu ujcu Bardi, sam pa se je družil z najbolj razuzdanimi ljudmi, s katerimi je po cele noči pijančeval ter zasmehoval najsvetejše reči. Ščasom je imel Barda cesarja tako popolnoma v svoji oblasti, da je celo njegovo mater Teodoro na cesarskem dvoru izpodrinil in v neki samostan posilil. Sedaj pa je živel tako brezobzirno in brezbožno, da se je celo s ženo svojega sina družil, in pobožni očak Ignacij mu ni mogel več prizanesti, ampak mu je na praznik razglasenja Gospodovega očitno odrekel sv. obhajilo. S tem se ve si je nakopal Bardovo jezo, ki je Ignacija tako dolgo po krivem tožil veleizdajstva, dokler ga cesar ni odstavil leta 857.

Na njegovo mesto so sedaj porinili na očaško stolico Fokija, dasiravno še dozdej ni bil duhovnik. Fokij je bil cesarskega pokolenja, bistrumen in prebrisan mož, ob enem pa zvit in prekanjen človek. Večina škofov je iz slabosti Bardi pritrdila in Ignacija odstavila; samo pet škofov je vernih ostalo postavnemu očaku. Dvorska gospoda se je tedaj obrnila do papeža Nikolaja I., da bi Fokija potrdil za očaka; da bi papeža tem lože prekanili, pisal mu je Fokij pismo rekši, da se je upiral zoper očaško čast, dokler je mogel. Toda papež se ni dal prevariti in odposlal je dva poslanca v Carigrad, da ondi stvar natanko preiščeta in presodita. Poslanca pa v Carigradu nista mogla nič pravega zvedeti, in ker so ju tudi dobro podmitili in nekaj menda tudi prestrašili, privolila sta na cerkvenem zboru

leta 861. in odločila, da je Ignacij odstavljen, a Fokij da je pravi očaj. Toda modri Nikolaj je izpregledal njihove misli in ni potrdil zborovih sklepov, nego nemarna poslanca je proklel in lažnjivega Fokija je odstavil od vsake duhovske službe.

V Carigradu pa je ostalo, kar je zadevalo Fokija, vse pri starem; za papeževa pisma se nihče niti ni zmenil, Fokij pa je zdaj tembolj roval zoper Rim, posebno ker se je bolgarski knez podal v očaško oblast rimskega škofa; zmislil si je, da se je s cesarjem kedaj tudi prva stolica iz Rima preselila v Carigrad, in da so od tiste dobe, odkar cesarji v Carigradu vladajo, carigrajski očaki poglavarji vesoljne katoliške cerkve; slednjič je trdil, da so neki zahodni kristjani s papežem vred sami krivoverci, ker učijo, da sv. Duh ne izhaja le iz Očeta, ampak tudi iz Sina. Fokij je bil tako prevzet in predrzen, da je na sinodi v Carigradu leta 867. celo papeža izobčil, in od zdaj je očitno na to delal, da bi se iztočni kristjani popolnoma odcepili od Rima.

Vendar zdaj sta Fokijeva branitelja, Barda in Mihael, zaporedoma bila umorjena. Novi cesar Vasilij I. (867 do 886) je pa Fokija takoj odstavil in v samostan zaprl, in sv. Ignacij je bil z veliko častjo zopet na svoje mesto postavljen. Vasilij in Ignacij sta se sporazumela in sta z dovoljenjem papeža Hadrijana II. sklicala v Carigrad osmi vesoljni cerkveni zbor l. 869., na katerem bi se naj v prvi vrsti presodila Ignacijeva in Fokijeva reč. — Kako je bilo sedaj pač vse drugače na krščanskem svetu, kakor kedaj popred! Le na posebno cesarjevo prošnjo je arabska vlada dovolila, da so antijohijski, jeruzalemski in aleksandrijski očaki ali njihovi poslanci smeli potovati v Carigrad, in veliko manje škofov se je bilo zbralo, kakor navadno. Po prizadevanji papeževih poslancev obsodijo in prekolnejo Fokija kot prisiljenca v cerkveno čast in kot začétnika razkolništva in tudi vse druge njegove nasledovalce izobčijo. Sedaj je bil razpor med Latinci in Grki zopet poravnán, ko bi prašanje zaradi cerkvene oblasti čez Bolgarijo zopet ne vznemirjalo obojih; niti sv. očaj Ignacij se ni mogel tako do dobrega odločiti, da bi Bolgarijo celo prepustil v oblast rimskega patrijarha.

285. Ko je pa leta 877. Ignacij umrl, postal je premeteni Fokij znova očaj, ker se je vedel cesarju prikupiti, škofom pa zvito prikrivati svoje namene. Papež Ivan VIII. ga je sedaj tudi pogojno pripoznal, namreč, ako se pred

sinodo opraviči in odpuščenja prosi, in ako obljubi zanaprej lepo krščansko živeti. Toda zviti Fokij je latinska pisma, ktera so rimski poslanci s seboj prinesli, prestavil na grško in jih tako izpremenil, kakor so mu najbolj sódila. Poslance, ki niso znali grški, zvodil je Fokij tako popolnoma, da so na cerkvenem zboru v Carigradu l. 879. skoraj vse sklepe odobrili, akoravno se je Fokij že kakor drugi papež obnašal in so njegovi privrženci osmi vesoljni zbor zavrgli. Papež je tedaj v cerkvi sv. Petra z evangeljskimi bukvami v rokah zopet proklel Fokija, in cesar Leon VI., ki je leta 886. vlado nastopil, mu je za zmiraj vzel to imenitno cerkveno službo, ktere itak nikdar ni bil vreden, ter ga je odpravil v samostan, kjer je kmalu potem umrl leta 891.

V celem desetem stoletji je bilo življenje med zahodno in iztočno cerkvijo tako, kakor med dvema sosedoma, ktera drug drugemu ne zaupata ter se pisano gledata. Sredi enajstega stoletja pa je ošabni carigrajski oćak Mihael Cerularij predrzno pretrgal tudi zadnjo nit, ki je še vezala grško cerkev na Rim, in tako iztočno cerkev do dobrega odcepil od rimsko-katoliške. Za cesarja Konštantina IX. († leta 1054.) je Mihael napisal v svojem imenu in v imenu Leona, velikega škofa bolgarskega, okrožno pismo, v katerem napada rimsko cerkev ter jej očita, da ne veruje več tega, kar so apostoli verovali, nego uči, da izhaja sv. Duh iz Očeta in Sina; zraven tega se rimski duhovniki ne ženijo, se pri sveti daritvi poslužujejo opresnega kruha, se v soboto postijo in v postnem času pri cerkvenih molitvah alelujo izpuščajo. Toda vsa ta očitanja so jalova in se tičejo samo cerkvenih obredov, v kterih je edinost v celi cerkvi želeti, a ni neobhodno potrebna. Imenitno je edino versko prašanje, izhaja li sv. Duh tudi iz Sina. To resnico pa, ktero so v zahodni cerkvi prej sprejeli v veroizpoznanje kakor v iztočni, so od nekda j grški cerkveni učeni ki ravno tako jasno učili kakor latinski, kar so katoliški bogoslovci že stokrat doprićali in Grke že tudi preprićali, — a oni zmiraj zopet v stari rog trobijo. Papež Leon IX., ki je v ućeni in temeljiti razpravi do dobrega opravićil katoliško cerkev in njene obićaje, je res pravo besedo postavil, ko je Grkom ob konci lista bil rekel, „da razloček v cerkvenih obićajih ni na škodo zvelićanju našemu, pać pa pomanjkanje vere in ljubezni.“ Papeževi poslanci, ktere je potem Leon IX. zaradi sprave poslal v Carigrad, z visokim oćakom Mihaelom niso mogli ničesar opraviti, dasiravno jih

je cesar Konstantin sam dobrovoljno sprejel. Ker je Mihael velel v Carigradu vse katoliške cerkve zapreti in je tudi ljudstvo hujskal zoper papeževe poslanca, so ti v cerkvi, posvečeni „božjej modrosti“, očitno prokleli Cerularija in vso carigrajsko duhovščino leta 1054., ta pa je na to proklela papeža in vse katoličane. Sedaj je Cerulariju tako zrastel greben, da se je začel nositi kakor cesar ter se je v škrlat oblačil in je hotel ob enem tudi cesar biti. Zategavoljo ga je cesar prognal iz Carigrada, a ostala je nesreča razkolništva, katero je ondi pouzročil. Odslej so v Carigradu nas katoličane prištevali krivovercem, sami sebe pa so zvali pravoverne ali pravoslavne kristjane, — in tudi mi jih sedaj tako imenujemo. — Nad grškimi razkolniki je potem strašno pela ostra šiba božja, da bi jih zopet zavrnila nazaj v hlev Kristusov, — a do današnjega dne so utrdili svoja srca in nočejo razumeti glasu božjega.

5. Kriva vera škofov Elipanda in Feliksa.

286. Toledski škof Elipand in urgelski škof Feliks sta okoli leta 780. na Španskem trosila krivi nauk, da je Kristus le po svoji božji natori pravi božji Sin, a po svoji človeški natori da je samo posinovljen sin božji, namreč, da je Bog človeka Kristusa iz milosti posinovil. To je pa kriv nauk in očivestno razdira Kristusa, ker po takem bi bili v Kristusu dve osebi, — božja in človeška, kar pa ni drugo, kakor stara Nestorijeva krivovera v novi suknji. Mi katoličani namreč verujemo, da je Kristus kakor Bog in človek (v eni osebi) pravi Sin Božji. Elipandu, ki je svojo škofijo imel pod muhamedansko vlado, katoliški svet ni mogel do živega; Feliksova škofija pa je spadala pod oblast Karola Velikega. Feliks je moral priti v Režno na sinodo, ki je njegov nauk obsodila, njega pa pripravila, da se je novi veri odpovedal leta 792. Potem je šel še v Rim, kjer je tudi pred papežem ponovil svojo odpoved. Toda komaj se je Feliks bil vrnil v svojo škofijo, širil je že spet prejšnjo krivo vero, kar je učenega Alkuina na Karolovem dvoru napotilo, da mu je pisal prijazen list, v katerem mu je temeljito dokazal napačnost njegovega nauka. Leta 794. skliče Karol Veliki cerkveni zbor v Frankobrod, ki je krivoverca Feliksa zopet obsodil, ta se pa takrat ni več upal prikazati, da bi zagovarjal svoj nauk. Sedaj se je krivovera razširila že tudi po južnem Francoskem, zategavoljo je Karol

poslal dva škofa na Špansko, ki bi naj poučila zapeljano ljudstvo, a Feliksa da bi naj pregovorila obiskati v Ahen u cerkveni zbor (leta 799). Feliks je res prišel v Ahen, kjer se je Alkuin šest celih dnij ž njim prepiral ter ga slednjič tudi premagal. Zopet se je krivoveri odpovedal, a da bi se kje zopet ne izneveril, izročili so ga lijónskemu škofu Leidradu v oblast in na opazovanje. Ošabni starec Elipand do smrti ni popustil krive vere, pa tudi o Feliksu ne moremo reči, če li se je popolnoma odrekel zmoti, ker po njegovi smrti so našli listke, na katerih se je še trudil dokazati, da bi vendar mogoče bilo, da ima on prav.

6. Godešalkova krivovera.

287. Godešalk, sin nekega sasonskega grofa, je bil že od mladih nog po svojih stariših odločen za meniški stan, ter je v Fuldi živel v samostanu, menda bolj prisiljen od starišev, kakor iz lastnega poklica. Da bi našel dušni mir, je pridno prebiral knjige sv. Avgušтина; ker pa v verskih rečéh ni imel posebne učenosti, ni dobro razumel visokih mislij tega sv. učenika; zraven je bil tudi sploh prenapet človek, ki je vsako reč rad pretiral. Našel je tedaj v bukvah sv. Avgušтина verske nauke, katerih pa tisti nikdar ni učil, in je rekel: da je dvojna božja izvolitev, in da je po eni izvolitvi Bog za naprej nektare ljudi odločil za večno pogubo. To je pač pretirana beseda! Sv. Duh namreč govori: *Glej, vsakemu pocrnem po njegovih delih* (Razod. 22.), to je: Bog se ozira na naša dela, dobra ali hudobna, in po teh nam bo odločil nebesa ali pekel. Ker je Godešalk hodil po krivi poti, zabredel je dalje in dalje v zmoto in je učil, da sv. zakramenti odločenim v pogubo nič ne pomagajo, in da jim Bog ne daje potrebnih milosti za zveličanje, — da je Kristus umrl samo za izvoljene, in da Bog noče, da bi bili vsi ljudje zveličani, — dokler vendar že vsak otrok na šolski klopi ve, da Bog hoče, da bi se vsi ljudje zveličali, ter tudi vsakemu daje toliko milosti, da se more zveličati, če je njegova volja. — Sinoda v Moguncu (l. 848.) je zavrgla strašni nauk Godešalkov, ki bi človeka res lahko pripravil v obupanje. Isto je storil cerkveni zbor v Karizjaku (Quiercy) l. 849., ki je ob enem velel krivoverca v samostan zapreti, njegova pisma pa požgati. Toda kazen ga ni spokorila, ampak ga je le potrdila v njegovi trmi; umrl je leta 868. in ni se spravil z Bogom.

7. Prepiri o zakramentu presv. Rešnjega Telesa.

288. Sveta katoliška cerkev je vedno učila, da je v zakramentu presv. Rešnjega Telesa Jezus Kristus resnično in bistveno pričujoč v podobah kruha in vina; veliki učeniški prvih stoletij so jasno učili to resnico, in verna srca srečnih kristjanov so jo sprejemala vselej s ponižnim češčenjem in duhovnim veseljem. Človeška pamet, ki se je do devetega stoletja tako rekoč že pravdala in skregala z vsako versko resnico, ni se upala do skrivnosti presv. zakramenta; — kako bi tudi majhen človek segal za visokim solncem, dosegel bi ga itak nikdar ne! Tudi Paskazij Radbert, korbejski menih, ki je leta 831. pisal krščanski nauk o presv. zakramentu, ni učil nič krivega, samo rabil je nekatere nenavadne in okorne izraze, katerim so drugi oporekali. Rekel je postavimo: po novem čudeži božje vse-mogočnosti je v roki mašnikovi Kristus v ravno istem mesu pričujoč, ki je bilo rojeno iz Marije, ki je umrlo na križi in je zopet vstalo. — To je pa tudi gola resnica; samo toliko so mu ugovarjali nadškof Raban Maver in še nekateri drugi, da je za naše oči vendar razloček med presv. zakramentom in med Jezusovim telesom na križi, ker ondi je človeško oko gledalo res človeško telo, tukaj pa vidijo naše oči podobo kruha, dasiravno je pravo živo telo Kristusovo.

Očitno kriv nauk o presv. zakramentu je pa spravil na dan okoli leta 1040. Berengar, učenik na Turonski šoli. Pot mu je nekako pripravil Janez Skot Erigena, ki je tako modroval o ti skrivnosti, kakor bi Kristus ne bil resnično in bistveno pričujoč v podobi kruha; vendar njegove besede so pretemne, da se ne ve, kaj je prav za prav hotel povedati. Dalje modroval je potem za njim Berengar; toda njegova modrost ga je kmalu zapustila, ker je popolnoma zgrešil pravo pot. Krščanski nauk o presv. Rešnjem Telesu je namreč tako visoka in globoka skrivnost, kakor je globoko neizmerno morje; varno pot po morji ima le tisti, kateri je v ladiji, — tako tudi o skrivnostih sv. vere le tisti pravo uči, kateri je v ladjici sv. Petra, t. j. kateri se zvesto drži nauka sv. cerkve; vsak drug, kateri zapusti ladijo, ne obdrži se dolgo na vodi, nego vtopi se v neznane globočine. Tako se je tudi Berengarju, ki se je zanašal na svojo lastno pamet, precej v glavi zmotilo in zabredel je globoko v zmote. Učil je, da je Kristus v zakramentu le na duhovni način pričujoč, nikakor pa ne bi-

stveno, in besede Jezusove: *To je moje telo, — moja kri*, povedane so ravno tako po priliki, kakor sv. pismo Kristusa samo po priliki in ne v resnici imenuje leva ali jagnje ali vogelni kamen. — Berengarjev krivi nauk je bil na več zborih obsojen in tudi bukve Erigenove o presv. Telesu Gospodovem so bile sežgane, ker so bile Berengarja zmotile. Dvakrat je Berengar preklical svoj nauk in dvakrat ga je zopet povzel; naposled se je pa vendar ponižal, in ker Bog ponižnim daje svojo milost, dal je tudi njemu milost, da je spoznal pravi nauk katoliške cerkve; ter je kot vzgled pravega spokorjenca umrl leta 1088.

III. poglavje.

Notranje cerkvene zadeve.

1. Razmere med cerkvijo in državo v tej dobi.

289. Razmere med novimi slovanskimi in germanskimi državami in med cerkvijo so bile vse druge, kakor nekdaj med cerkvijo in med rimsko državo. V prejšnji dobi je bila, kakor smo rekli, cerkev v rimski državi že gospodinja, pridobila si je že vse svoje pravice v hramu. Dočim se je tedaj v rimsko državo cerkev tako rekoč priženila in si le po časih pridobivala veljavo v državi, bila je v novih državah kot skrbna mati, in kakor pred očmi materinimi rastejo njeni otroci, tako so se pod varstvom cerkve in po njeni skrbi snovale nove države in nova kraljestva. Otroci pa, dokler niso izprijeni, najbolj poslušajo materino besedo; tako je tudi v novih državah, ki so se osnovala po preseljevanji narodov na krščanski podlagi, sv. cerkev imela prvo odločilno besedo; poglavarja cerkve so narodi spoštovali kakor svojega očeta. Zategadelj so postavimo Franki šli v Rim prašat, ali bi bilo prav, da si izvolijo novega kralja; Hrvati so se zatekli pod obrambo rimskega papeža, in madjarski kralj sv. Štefan je sv. očeta poprosil, da ga on povzdigne v kraljevsko čast. Postave novih držav so bile prav take, kakor bi jih bili izpisali iz sv. evangelija.

Dostikrat pa se zgodi, da otroci vzrastejo, a se le malo zmenijo za svojo mater, se izmuznejo iz njenih rok, ne poslušajo več njenega svarilnega glasú, tudi celo ustavljajo se jej in svojo zlobno roko vzdigajo zoper njo. Prav

tako se je godilo v tej dobi sv. materi cerkvi. Ko so se nove države že utrdile in stale na močnih nogah, bila jim je mati za mizo na poti in so jo pahali za dveri; če ni otrokom storila vsega po njihovi volji, so se tudi skušali ž njo.

Nemci so nekdanjim prebivalcem rimskega cesarstva vzeli mnogo sveta ter si ga razdelili med seboj. Vsak prosti vojščak je dobil svoje zemljišče, plemenitaši so dobili še večje kose, kralji pa so navadno dobili toliko sveta, da ga niso mogli vsega obdelovati. Dali so tedaj nekoliko graščin plemenitašem v najem; tako najeto posestvo se je imenovalo „fevd“ in taki najemniki so se zvali „vasali“. Že Karloviči, pa tudi pozneje nemški kralji so zemljišča in graščine svoje najrajši oddajali duhovnim gospodom, ker so se najbolj zanesli na njihovo pomoč in vernost, nekaj pa tudi za tegavoljo, ker škofje niso imeli zaroda, ki bi „fevd“ po njihovi smrti svojili, dokler so si posvetni vasali zmiraj prizadevali, da je fevd ostal tudi njihovim moškim naslednikom. Škofje so svoje fevde obdržali do smrti, a po njihovi smrti so spadali na kralja nazaj, in kralj je iznova mogel ž njim obdariti katerega zaslužnega plemenitaša ali pa katerega vernega škofa. Škofje so po tem takem postali vasali krone.

290. Ker so tedaj škofje in opati bili ob enem bogati gospodje in imenitni državni dostojanstveniki, imelo je to za cerkev svojo solnčno, a tudi svojo senčno stran. Dobro je bilo, da je duhovna gosposka imela tudi besedo v državnih rečeh, ker vsled tega je lažje z večjim uspehom delovala med novimi narodi in so po časih lahko odpravili ali vsaj popravili stare postave ter jih napolnili s krščanskim duhom. Slabo, zelo slabo pa je bilo, da so škofje postali odvisni od kralja, kateremu so kot njegovi vasali prisegali vernost in udanost. Zgodilo se je potem, da so posvetni mogotci preveč vplivali na izvolitev škofov, in so merili najbolj na tistega moža, na katerega bi se lahko najbolj zanesli, ne pa na takega moža, ki bi bil najboljši duhovni pastir. S tem sicer nočemo reči, da bi posvetni vladarji ne smeli niti besede izpregovoriti pri volitvi škofov in opatov, ker cerkev se je vselej ozirala na pravična zahtevanja poštenih vladarjev; samo to je bilo cerkvi na kvar, če so samovlastni vladarji prekoračili meje svoje oblasti. Tako so vladarji časih celo ob svojem imenovali škofe, časih so mladeniče imenitnih rodbin povzdigovali na škofijske sedeže, da so jih tako oskrbeli, časih so škofijsko palico izročili tistemu, kateri jo je najboljše plačal, časih niso izpraz-

njenih stolic tudi nikomur oddali, ampak so sebi ohranili škofove dohodke. Taki pastirji pa niso prišli skozi prava vrata v ovčji hlev, ampak so drugod prilazili vanj, in tedaj so bili dostikrat tatje in razbojniki, ne pa dobri pastirji. Ker pa škofje niso imeli pravega božjega duha, tudi nižji duhovniki niso bili kaj prida in so semtertja zelo posvetno živeli in tudi v znanostih močno zaostajali. V desetem stoletji nahajamo škofove, ki so morali opominjati svoje duhovnike, naj se vsaj toliko potrudijo, da se „očenaša“ in „apostolske vere“ pošteno naučijo. — Karol Veliki je bil priredil že izdelane pridige za take duhovnike ki niso bili zmožni sami pridige napraviti.

Kraljevi vazali so morali iti tudi na vojsko, kolikorkrat jim je kralj zapovedal, in tedaj je tudi duhovna gospoda, ki je imela kraljevska zemljišča, morala večkrat hoté ali nehoté iti v boj, da ni zaostala za posvetnimi mogočnimi vazali, — a dolžnosti svojega stanú in poklica pa je zanemarjala. Sploh so imeli škofje kot posvetni dostojanstveniki navadno toliko posvetnega posla, da so poleg tega zamujali duhovna svoja opravila. Da cerkev ne trpi po krivici še večje škode, začeli so papeži sredi enajstega stoletja vrlo braniti stare cerkvene pravice, in cerkveni zbor v Rheims-u l. 1049. je določil, da nikdo ne sme več biti škof, katerega ni izvolilo duhovništvo in krščansko ljudstvo.

2. Duhovništvo.

O prvaštvu papežev; — o kardinalih.

291. Vsi pisatelji te dobe priznavajo papeža za poglavarja vesoljne cerkve prav zavoljo tega, ker je sv. Peter postavil rimsko stolico. Med postavami Karola Velikega zatorej nahajamo besedo: „Vse postave apostolskega sedeža se morajo tako vsprejeti, kakor bi jih božji glas Petrov potrdil.“ Cerkveni zbori, škofje in posvetni knezi so videli, kako se je delovanje rimskih škofov raztezalo po celem krščanskem svetu, in nikdo se ni našel, ki bi bil papežem očital, da so s tem prestopili meje svoje oblasti. Kot poglavarji cerkve so rimski papeži skrbeli za razširjanje sv. vere, so pooblaščali misijonarje, pa so tudi branili sv. vero, da je nikdo ni popačil. Sedaj so sami papeži nove škofije ustanavljali ali že obstoječe delili, dokler so v najprvih

časih to smeli veliki škofje ali metropoliti storiti. Tudi škofo so le papeži prestavljali ali odstavljali, in cerkveni zbor v Troyes-u leta 867. je celo sv. očeta Nikolaja poprosil, da naj za to skrbi, da ne bode nobeden škof več odstavljen brez papeževega dovoljenja. Škofje, kateri so bili obsojeni od svojih metropolitov ali pa od pokrajinskih cerkvenih zborov, so se pritoževali pri papežu, ki je potem obsodbo ali odobril, ali spremenil, ali tudi celo zavrgel. Celoprosti duhovniki, kateri so mislili, da se jim krivica godi, obračali so se do sv. očeta. Ker pa papež ne more biti povsod in vsega sam storiti in se vsega z lastnimi očmi prepričati, pošiljal je ta v razne dežele svoje vikarje ali namestnike, ki so mesto njega in v njegovem imenu razsojevali v cerkvenih pravicah in sploh urejali vse cerkvene reči. Časih je papež tudi doma, v deželi sami, ktere ga škofa izvolil ter ga postavil za svojega vikarja za tisto deželo.

Med drugimi častnimi naslovi so škofu sploh tudi pridevali ime „kardinala“. Beseda „kardinal“ se izvaja iz latinske besede „cardo“, kar v slovenščini pomenja „tečaj“. Kakor namreč hišna vrata visijo in tečejo ob tečaji, ravno tako sloni vsa skrb za cerkev božjo na ramah škofovih, in kakor nikdo ne more ulomiti v hram, če tečaj pri durih ne popusti, ravno tako ne more nobeden tat in razbojnik v hlev Kristusov, dokler skrbni višji pastirji na straži stojijo in sovražniku pot do črede zapirajo. Sem od enajstega stoletja pa so častni naslov „kardinala“ dobivali zlasti škofje sedmerih najbližjih škofij okoli Rima, potem župniki 28 župnij rimskega mesta in tudi 18 dijakonov rimske cerkve, in papež Nikolaj II. je zapovedal, da se razum teh imenovanih kardinalov zanaprej nikdo več ne sme udeležiti volitve papeža.

O škofih, o pomočnih škofih in o kanonikih.

292. Cerkevni zbori naročajo škofom, naj svoje škofije pridno in vestno ogledujejo ali vizitujejo, naj ne trpijo takih duhovnikov, kateri se po svetu klatijo in nobenega pravega škofa nimajo, a svojo duhovščino naj imajo lepo na skrbi. Ob enem pa cerkvene postave škofom prepovedujejo, ž njihovimi duhovniki kakor si bodi ravnati. Škofje sami imajo pravico, da oddajo župnije svoje škofije; toda ta pravica se jim je v tem času nekoliko skrčila, ker je to pra-

vico dobil „patron“ cerkve, t. j. tisti, kateri je cerkev postavil in župnijo ustanovil s svojim premoženjem. Patroni pa niso bili vselej pravi možje in dobri kristjani, in so torej dostikrat duhovnikom kratili dohodke, ali so jim jih tudi celo odrekli, časih so patroni celo za svete maše mesto duhovnikov jemali in so potem duhovniku dali kaj malega na sv. mašo, ostalo pa za se obdržali.

Škofje brez stalnega sedeža so v tej dobi preminjali ter so v desetem stoletju celo preminili. Na njihovo mesto so stopili „pomočni škofje“ na stran takim škofom, kateri so bili ali z delom preobloženi, ali zaradi starosti niso mogli več opravljati svojih škofovskih poslov. Ker pomočni škofje niso imeli svojih lastnih škofovskih cerkev, dobivali so imena takih škofovskih cerkev, v katerih so nekdanje stale škofijske stolice, a so potem prišle v last poganov, ki so je porušili.

Sv. Avguštin in tudi drugi škofje so se že v prejšnjih časih trudili svoje duhovenstvo združiti v skupno, tako rekoč meniško življenje. Živel so s svojimi duhovniki v enem hramu po določenih pravilih, jedli so ž njimi pri eni mizi, skupno so opravljali svoje molitve. Sedaj je pa škof Hrodegang v Metz-u l. 765. tudi združil duhovnike svoje katedrale ali škofovske cerkve okoli sebe, in jim je predpisal posebna pravila ali „kanone“, po katerih so morali živeti. Poglavitni namen pri tem podjetju mu je bil, da se duhovniki „kanoniki“ privadijo čednemu krščanskemu življenju, ob enem pa tudi, da se dobro izurijo v bogoslovskih vedah. Kar je začel Hrodegang, posnemali so drugi škofje in tako so nastali „stolni kapitoli.“ — Tudi pri cerkvah na kmetih so se duhovniki tu in tam združili v skupno življenje, in tako so nastali „kapitoli in kanoniki na kmetih.“

Služba stolnih kanonikov, ki so bili škofovi svetovalci in so škofa podpirali v oskrbovanju škofije, postala je sčasom zelo imenitna. — Pa prva gorečnost kanonikov se je po časih ohladila in ker so se naveličali skupnega rednega življenja, razvezali so se, razdelili so dohodke med seboj in zopet vsak za se živeli. Taki kanoniki so se zvali „posvetni“, dokler so tiste, kateri so ostali v zvezi, imenovali „redovne“ kanonike. — Omeniti še moramo, da je do sredine enajstega stoletja škofovska cerkev bila edina župna cerkev v škofovskih mestih, in še le odsihdob so nastajale poleg škofijske cerkve tudi druge župnije.

3. Bogočastje.

293. Katoliška cerkev je skrbela za to, da se je služba božja obhajala jako lepo in slovesno, da so se bolj in bolj zanimala za njo srca na novo pokristjanjenih narodov. Povsod so stavili lepe hrame božje, da bi bili vredna stanovišča Gospoda nebes in zemlje. Z večine so bile cerkve sicer še lesene, nahajamo pa tudi že zidanih velikanskih in veličastnih hramov božjih. Poleg cerkve, ali tudi združen s cerkvijo je stal stolp, v katerem so viseli zvonovi. Zvonove so pred porabo blagoslavljali ali krstili, in tedaj je obveljala navada, da so jim tudi pridajali imena svetnikov.

V tej dobi se lepo razvija češčenje bogorodnice blažene Device Marije; več Marijinih praznikov se je znova uvedlo v cerkvi: praznik oznanjenja in očiščenja Marijinega, mala in velika gospojnica. Kristjani so radi ponavljali mili pozdrav angeljev do Marije: „Češčena Marija, milosti polna, Gospod je s teboj, blažena si med ženami.“ Zraven pa so tudi dodajali eno ali drugo skrivnost Jezusovega življenja ter so tako začeli spletati Mariji na čast „rožne vence“ ali „rožne krone“, iz katerih je nekoliko pozneje nastal naš sedanji „Marijin rožni venec“. Od leta 1000 je sobota odločena za posebno češčenje Marijino, in dočim so do enajstega stoletja kristjani „očenaš“ molili sam za-se, dodajali so odsihdob „Očenašu“ vselej „Češčeno Marijo“, kar je ostalo do današnjega dne v katoliški cerkvi navada.

Da bi krščansko ljudstvo ne zablodilo in ne častilo kogar si bodi za svetnika, ki ni resnično sveto živel, pripuščali so rimski papeži sem od desetega stoletja češčenje le takih svetnikov, ktere je bila rimska stolica proglasila za svetnike. — Papež Bonifacij IV. je upeljal praznik „vseh svetnikov“, in okoli l. 1000 so začeli obhajati tudi „spomin na verne duše.“

Zastran sv. zakramentov in službe božje povemo, kar je v tej dobi postalo drugače, nego je bilo popred. — Često-krat nahajamo pritožbo, da se je zakrament sv. poslednjega olja zanemarjal. Orleanski škof Jonas je zatorej ostro naročil maziljenje bolnikov s sv. oljem, in isto je storila tudi sinoda v Paviji l. 850. Pri sv. obhajilu so zdaj jemali sploh le neopresni kruh; da bi se presveta kri kje ne razlila, použivali so jo po zlatih cevkah ali pa so posvečeni kruh namakali v krvi Kristusovi. Da se služba božja uredi

kar najlepše, uvel je Karol Veliki v cerkvi rimski obrednik Gregorija Velikega in tudi Gregorijansko petje. Vsled tega pokliče Karol pevcev iz Rima, ker dijakon Ivan pravi: „da so bila nemška grla še prenerodna in préhripava, da bi mogla zapeti poblažene rimske melodije.“ Rimski pevci so pozneje razlagali, da so Nemci takrat še bolj tulili kakor peli. V Metzu in Soissonsu ustanovi Karol pevske šole, in orgle so odsihdob mnogo pripomogle k vrlemu petju; prve orgle je bil grški cesar Konštantin Kopronim daroval Karolovemu očetu Pipinu.

Svete ostanke Kristusove, sv. apostolov in drugih slavnih svetnikov so kristjani visoko cenili, ob enem pa je cerkev zvesto pazila, da ni kdo sleparil ter ljudstva opeharil z lažnivimi ostanki. Cesar Henrik I. je umetno izdelano sulico, v katero je bil zataknjen žrebelj križa Kristusovega, hotel po vsej sili dobiti v svojo last in je vojvodi burgundskemu Rudolfu dal za njo lep kos dežele. Ravno tako so si trgovci iz Benetek za veliko denarja kupili truplo sv. evangelista Marka. Na božjo pot so kristjani najrajši hodili v Jeruzalem, ali v Rim, ali v Tours na Francosko na grob sv. Martina, ali v Kompostelo na Španško na grob sv. apostola Jakoba, deloma zato, da se spokorijo, deloma pa tudi zategavoljo, da si zaslužijo posebnih milostij ter ponovijo v sebi duha prave ljubezni božje.

4. Krščansko življenje.

294. Kakor svetle zvezde so vzhajali na obnebbi krščanskega življenja tudi v tem veku sveti možje, kakor postavimo sv. škofje: Patricij, Avguštin, Severin, Rupert, Bonifacij, Ciril in Metod, in sv. opatje: Gregorij, Šturm in Beda „častivredni“; toda tudi senčne strani tega časa ne smemo prezreti. Ko se je končalo preseljevanje narodov, je namreč krščansko življenje sploh zelo hiraló, zlasti na Francoskem za časa Merovejcev. Nekoliko se je stvar zboljšala za časa Karlovičev; toda nekterih poganskih razvad cerkev nikakor ni mogla odpraviti, nego jih je morala z veliko potrpežljivostjo prenašati. Posebno dolgo so trajale tako zvane „božje sodbe“, dasiravno jim je cerkev dosti nasprotovala. Skoro vsi poganski narodi so bili namreč prepričani, ako človek sam ne more dopričati svoje nedolžnosti, da se mora potem Bog sam, če prav na čudoviten način, potegniti za tistega, kateri je po krivici obdolžen. Na tem prepričanju slonijo vse

„božje sodbe“. Cerkev dolgo ni mogla zatreti božjih sodeb, pa spravila jih je pod svojo nadzorstvo s tem, da jih je v cerkev prestavila. Takova božja sodba je, postavimo, bila „poskušnja z grižljajem kruha“. Obdolžencu so podali v cerkvi kos blagoslovljenega kruha; če ga je lahko požrl in mu ni škodil, bilo je to znamenje, da ni kriv hudobije, ktere ga tožijo; ako pa se je dolgo davil ž njim in ga slednjič vendar ni mogel požreti, ali ako se je zadavil ž njim, je to svedočilo, da je kriv. Navadna je bila tudi „poskušnja s presy. obhajilom“. Kdor je prejel sv. obhajilo, da bi se opravičil, in je potem naskorem umrl, o tem so sodili, da je krivičnik. Celo svetniki božji so časih po božji sodbi dopričali svojo nedolžnost. Sv. Kunigundo, deviško soprogo cesarja Henrika II., so nekdaj obdolžili, da je nezvesta svojemu možu. Da bi spričala svojo nedolžnost, stopila je brez škode bosa na položene razbeljene plužne lemeže, in ni se prav nič opekla.

Bolj posvetne božje sodbe so bile „tehtanje copernic“ in „kopanje copernic“. Ako je bila copernica nenavadno lahka, če so jo tehtali; ali pa se je vtapljala, če so jo položili na vodo, to je bilo znamenje, da je prava copernica. Pri tako zvani „križevi“ božji sodbi je stal vsak zatoženec ob svojem križi z razprostrtimi rokami: kateri je prvi pobesil roke, bil je kriv. Takih in enakih božjih sodeb je bilo še več med ljudmi; naposled pa so vendar spoznali verni kristjani, da je to klicanje Boga na sodbo — predrzno, in božje sodbe so postajale redkeje.

295. V srednjem veku se je utrdila „pravica močnejše pesti“. To pa ni tako umeti, da bi kdorbodi močnejši imel pravico udariti na slabega svojega soseda kedarbodi in kakorsibodi; ampak vsak je moral svojo pravico iskati najpred pri postavnem sodniku. Toda takrat ni bilo toliko sodnikov in sodišča niso bila tako lepo urejena kakor dandanes, ampak dostikrat se je zgodilo, da kdo ni mogel priti do svoje pravice, bodi si zavoljo nemarnosti, bodi si zavoljo slabosti ali boječnosti sodnikove. V takem slučaju je imel državlján sam pravico vzdigniti se zoper svojega nasprotnika in ga s trdo pestjo in z mečem v roki prisiliti, da mu je pravičen; samo toliko je bilo zapovedano, da je tisti, kateri je prasko začel, moral to tri dni pred naznaniti svojemu sovrážniku, da se je mogel ta ali pripraviti na brambo, ali pa se z dobra pogoditi. Pa ravno to pravico so zlorabili bojaželjni vitezi in lačni plemenitaši, tako da je bila osebna

varnost in varnost imetja popolnoma podkopana. V letnikih tistega časa je na vsaki strani brati, kako so samosilneži brez vsakega vzroka vasi upepelili, prebivalce oropali, in polja pomandrali. Posvetna oblast sama ni mogla več brzdati takove surove sile, morala se je začeti naslanjati na višjo duhovno oblast. Cerkev je tedaj uvedla tako zvani „božji mir“, in knezi in velikaši so obljubili se pogajati med seboj in lepo v miru živeti. Toda škofje so precej izprevideli, da takega občnega in večnega božjega miru ne bode moči ohraniti, in zategadelj so ga prikrčili le na nekoliko dnij v tednu. Od srede po solnčnem zahodu in do pondeljka do solnčnega vzhoda nikdo ni smel začeti svaje, ker ti dnevi so posvečeni po trpljenji Jezusa, Sinú Božjega; in če bi se kdo vendar bil predrznil to storiti, tak je bil izobčen iz cerkve in propal je v cerkveno prepoved. Tako je cerkev nedolžne in revne ljudi obvarovala velikih nezdod in dosti nevolje ter se tako do dobrega potegovala za pravico slabejših. „Mir božji“ je le po časih povsod obveljal.

Sploh pa bomo menda zadeli pravo, če o tem veku rečemo, da se je takrat cerkev trudila mlade narode navaditi na jarem Kristusov, — a včasih so se jej izmuznili z rok in so zopet svobodno vzdigali svoje glave ter jih nosili po konci, dokler jih slednjič sv. cerkev ni bodi si z dobrim, bodi si s hudim vendar le pokorila.

Redovniki tega časa.

296. Redovniki so bili vseskozi sami benediktinci. V burnih in neugodnih časih je že precej hiralo redovno življenje, a sv. Bonifacij je zopet do dobrega na svetlo spravil pravila sv. Benedikta, in nastali so nekteri zelo slavni benediktinski samostani, kakor postavimo v Fuldi, pri sv. Golu, v Reichenavi, v Korveji, pri sv. Blaži in drugod.

Ko pa so nemške dežele pomandrali Normani od zahodne, in Madjari od iztočne strani, — oplenili so veliko samostanov in jih podrli, menihe pa razpodili; takrat so se samostani močno pokvarili, ker so po svetu razpršeni menihi vrnivši se v samostan nazaj prinesli posvetnega duha. Tudi bogastvo, kterege so si pridobili, težilo in tiščalo je menihe močno na zemljo, da niso mogli več tako prosto gledati proti nebesom; imeli so po samostanih večkrat posvetne gospode za opate, kar je bilo redovnim hišam posebno velik kvar. — Iz tega grešnega spanja se je najpred

vzdramila opatija Clugny (r. Klüni) na Francoskem, kateri je že prvi opat Berno pripravil dobro ime, in ta je potem čudovito vplivala na vse samostane daleč okoli. Opata sv. Odo († 941) in Odilo († 1048) sta ondi tako lepo uredila samostan, da so tudi drugi samostani celo na Španškem in Poljskem slušali opata v Clugny-ji. Tukaj so natančno spolnovali ostra pravila sv. Benedikta; vedno so molčali, grehov so se očitno izpovedavali, delali so in med delom so Bogu veselo prepevali psalme. Za deveto in deseto stoletje je bila prav ta opatija nov kvas lepega krščanskega življenja; vse kar je pospeševalo pobožnost, rodilo se je ondi, in tudi v znanostih se je ondi največ storilo.

Na Laškem, kjer je bilo takrat krščansko življenje menda najbolj podrovano, uvedla sta nov red sv. Romuald in pa Janez Gualbert. Romuald je bil rodom vojvoda ravenski, ki je v mladih letih živel precej lahko in nemarno. Trideset let star je gledal dvoboj, v katerem je oče njegov ubil nekega sorodnika, s katerim se je bil sprl. Ta prizor je tako presunil njegovo srce, da je precej zbežal v samostan Montekasino, kjer se je pokoril grehov svojih. Ko je med menihe sprejet, prehodi velik del Italije in povsod pridiga zoper pregrehe in izprijenost tistega časa, zlasti zoper simonijo; po samostanih priporoča redovna pravila, in mlačne nagiba na gorečo ljubezen do Boga. Slednjič se naseli s svojimi učenci v pustih apeninskih gorah in ustanovi samostan Kamaldoli l. 1018.

Sv. Janez Gualbert bi se bil moral krvavo maščevati nad morilcem, ki je ubil nekega njegovih sorodnikov. Ravno na veliki četrtek ga sreča morilec na takem mestu, kjer se mu ni mogel umakniti. Morilec ga prosi klečé za božjo voljo milosti, in Janez mu pusti življenje. Takoj začne tudi spokorno živeti in ustanovi samostan Vallombroso na Toskanskem. Njegovi učenci so nosili pepelnato obleko in so do pike spolnovali pravila sv. Benedikta.

Druga doba.

Od Gregorija VII. do Lutra.

(1073—1517.)

Oblast papežev zraste do vrhunca — a za Bonifacija VIII. začne zopet pešati; — čas sovražnikov oblasti papeževe; — cerkveni zbori za prenovljenje krščanskega življenja; — najde se novi svet.

I. poglavje.

Razširjanje krščanske cerkve.

A. Križne vojske.

297. Izaija je v duhu gledal grob Kristusov in je prerokoval: *Njegov grob bo častljiv* (Iz. 11.). In resnično, odkar je Jezus zapustil svet, romali so pobožni kristjani zmiraj h grobu Kristusovemu ter so ondi častili dobrega Pastirja, „ki je dal življenje za svoje ovce.“ To svedoči sv. Jeronim, rekoč: „Predaleč bi zašli, ko bi vsaki čas od Gospodovega vnebohoda do današnjega dne posebej preiskovali in dokazovali, koliko škofov, mučenikov in v krščanskem nauku zgovornih mož je prišlo v Jeruzalem, ker so menili, da drugači niso dosti sveti in učeni, in ker se jim je zdelo, da nekaj manjka njihovi čednosti, dokler niso molili na onih svetih mestih Kristusa“. Najbolj se je pa bila božja pot v sveto deželo uglasila, ko je sv. Helena, mati cesarja Konstantina, našla sv. križ in je nad božjim grobom pozidala prekrasno cerkev. O svojih časih potem pravi ravno tisti sv. Jeronim, da dohaja od vseh krajev veliko število romarjev v sveto deželo, ki sicer „govorijo razne jezike, toda pobožnost je pri vseh ravno tista.“

Pobožne duše so bile presrečne, ako so mogle poklekati na Kristusovem grobu ter poljubovati zemljo, katero je kropila presveta Jezusova kri. „Kjer je mrtvo truplo, ondi se zbirajo orli“: kjer je počivalo nekdaj truplo Jezusovo,

ondi se pač najrajše zbirajo pobožne duše, ki po nebesih koprnijo, kakor tudi ptica orel ne poletava nizko ob zemlji, nego se visoko proti nebesom vzdiguje.

Za časa grških cesarjev tedaj je bila kristjanom prosta pot v Jeruzalem, in ko so Arabci vzeli mesto, tudi kalifi sprva niso branili kristjanom obiskovati svetih krajev, zlasti zategavoljo ne, ker so razumni muhamedanci hitro izprevideli, da ptujci mnogo denarjev donašajo v deželo; toda pozneje je jeza do sv. križa že tako oslepila muhamedance, da je kalif Hakim razdril cerkev, ki je bila pozidana na čast Kristusovega vstajenja. Še hujše se je kristjanom godilo, ko je sveta dežela prišla v oblast turških divjakov. Nihče ni smel vstopiti v Jeruzalem, kdor ni pred plačal suhega cekina. Pa kako bi naj plačevali reveži, ktere so Turki do dobrega oropali že med potom, tako da so komaj živi prišli do svetega mesta, in odkod bi naj jemali, da odštejejo vstopnino? Pripetilo se je tedaj, da je po tisoč romarjev ležalo kupoma pred mestnim zidom, ki so nagi in lačni čakali dopuščenja vstopiti v mesto, in mnogo jih je pomrlo, preden so videli grob božjega Zveličarja. Trda se je godila tudi v mestu domačim kristjanom. Neki zgodovinar na primer poroča: „Med božjo službo so nenadoma prilomastili neverci, vsedli so se na oltar, prevrgli so kelih in zgrabili očaka za lase in brado ter ga vrgli ob tla.“

V takošnih stiskah so se iztočni kristjani obrnili do svojih evropskih bratov, in že papež Gregorij VII. je mislil oklicati sveto vojsko, ali ravno takrat se je bil najhujše poprijel z nemškim kraljem Henrikom.

298. Najpred je neki puščavnik Peter povzdignil svoj glas za trpeče kristjane na iztoku. Zovejo ga Petra amienskega, ker je bil doma iz francoskega mesta Amiens. On je romal v sveto deželo in si je tam skusil vse nadloge, ktere je moral prestajati pobožni romar, in je na svetih mestih videl z lastnimi očmi, koliko so tamošnji kristjani trpeli pod sramotnim jarmom grozovitih Turkov. Jeruzalemski očak Simeon mu izroči pisma do sv. očeta in do krščanskih knezov na zahodu, in česar pisma niso povedala, to je doma razodel zgovorni jezik navdušenega Petra. Preden se iz Jeruzalema odpravi na pot, prebedi še enkrat celo noč v cerkvi sv. groba v molitvi. Ko ga ondi nekoliko spanec posili, prikaže se mu v sanji Kristus, ki ga spodbuja, rekoč: „Vstani, dobri prijatelj, in brez strahu izvrši, kar ti je izročeno, kajti jaz sem s teboj. Čas je že, da se

očisti moje svetišče in dojde pomoč mojim spoznavalcem.“ Ta prikazen je Petra do dobrega okrepila in vesel se je poprijel pretežavnega svojega posla.

V Rimu ga je lepo sprejel papež Urban II. in Peter mu je prav živo popisoval trpljenje in strahovanje, katero mora prenašati ubogo krščansko ljudstvo na jutrovem, in pokazal mu je vso hudobijo nevercev, ki se ondi šopiri na svetih mestih. Papež Urban obljubi pomoči; za zdaj pa pošlje Petra po krščanskem svetu, da pridiguje križ zoper nevernike in zove na boj v sveto deželo. Peter je obhodil skoro vso Laško in Francosko in čudovito je, kako je v vseh srcih odmevala njegova navdušena beseda. Povsod, kjer se je prikazal, vrelo mu je ljudstvo nasproti in častilo ga je prav kakor apostola Kristusovega. Pobožni kristjani so bili tako navdušeni, kedar je govoril, kako oskrunjajo sveta mesta v Jeruzalemu in v Betlehemu, da jim je lice kar gorelo notranje navdušenosti, in večkrat jih je vnela sveta jeza, da so že prijemali za meč, da bi ga sukali nad turškimi glavami.

Leta 1095. je bil Urban sklical cerkveni zbor v Klermont najbolj zavoljo svete vojske. Nad dve sto škofov se je bilo zbralo in toliko število drugega ljudstva, da so morali zborovati zunaj cerkve v neki široki in prostorni ulici. Najpred poprime Peter besedo, in ljudstvo je na glas jokalo, ko je slišalo grozne reči, ktere se godijo v sv. deželi. Zdaj še tudi Urban povzdigne svoj očetovski glas in pravi: „Osrčite se, dragi bratje! in primite za orožje, da rešite sveto deželo iz rok nevernikov. Resnično in po vsej pravici je to sveta dežela, v kateri ni pednja zemlje, da ne bi je bilo poveljčalo in posvetilo ali telo ali senca Odrešenikova, ali častita pričujočnost svete božje porodnice, ali družba svetih apostolov, ali prelita kri mučenikov. Toda kjer so bila poprej sveta torišča, ondi so zdaj hlevi, duhovniki so pomorjeni, device so onečaščene. Mi hočemo iti svojim bratom na pomoč.“ Po teh besedah je vse ljudstvo na glas klicalo: „Sam Bog to hoče, sam Bog hoče vojsko“. Urban povzdigne hvaležno svoje oči proti nebesom in pravi: „Bog sam to hoče“, to naj bo beseda, po kateri se boste v vojski spoznavali, in kdor se hoče Bogu darovati, naj pripne znamenje svetega križa na svoja prsa.“ Na to pristopi škof Adamar, mož veličastne postave in vedrega lica, in poklekne prvi pred sv. očeta ter ga poprosi za rudeči križ in za sveti blagoslov; za njim še cela vrsta drugih junakov in korenjakov

sega za križem, tako da jih je zmanjkalo papežu in da je moral razrezati svoj lastni plašč in ga porabiti za križce. Vsakteri pa, kdor je vzel rudeči suknjasti križec, obljubil je s tem, da pojde bojevati se v sv. deželo. Po tem znamenji svetega križa, ki je pomenjal visoki cilj svetega boja, zvali so se bojevalci križniki, vojne pa križne vojne.

1. Prva križna vojska.

299. Ko je bila sveta vojska sklenjena, začeli so se po vseh krajih oboroževati in pripravljati na težavno dolgo pot, in po celi zahodni Evropi je bilo živahno gibanje, kakor je na mravljinjaku vse živo, če se mravlje pripravljajo na boj zoper krivične sosedinje. Kraljev se ni nobeden udeležil prve vojne, pač pa se je oglasilo mnogo druge veljavne gospode. Najimenitnejši so bili: Toulonski grof Rajmund, knez Boemund in njegov stric Tankred, posebno pa vojvoda Gottfried Bouillonski, poznan kot vrl junak in pošten možak, katerega so zategavoljo tudi izvolili za vrhovnega poveljnika prve križne vojske.

Vendar prosto ljudstvo, ki je bilo kakor ogenj vneto za sveto stvar, ni hotelo počakati, da se plemenitaši do dobrega oborožijo, temuč izvolivši si Kristusa za višjega poveljnika, je šlo za Petrom amienskim skozi Ogersko in Bolgarsko proti Carigradu. Toda te prve čete niso bile srečne. Že med potom jih je mnogo poginilo gladi in drugih nadlog, in ko so se čez morje pripeljali v Malo Azijo, poklal je nespametne romarje, ki tudi med seboj niso bili složni, skoro vse ostri turški meč. Začetkom l. 1097. je došla tudi velika vojska, okoli šest sto tisoč mož, pod Gottfriedom Bouillonskim pred Carigrad. Grški cesar Aleksij se ustraši tolike vojske, ki se je kakor velika povodenj valila skozi njegove dežele, in jej dolgo samopridno nagaja, dokler jej slednjič vendar dovoli ladij, da se po malem prepelja v Malo Azijo. Kakor hitro so stopili vojaki na turška tla, že so morali obsedati trdno mesto Nikejo, ktero so še le po težavnem boji vzeli. Pri Dorileji prime prvokrat močna turška vojska, ki je štela 150.000 vojakov, Boemunda in slabo bi se mu bilo godilo, če mu ne bi še o pravem času Gottfried prišel na pomoč; zdaj pa križniki Turke popolnoma potolčejo in dobijo v taboru dosti bogatega plena. Na dolgem potu proti Antijohiji so potem kristjani veliko veliko prestali. Turki so namreč vso deželo pred njimi tako

opustošili, da so križniki zmirom glad in žejo trpeli; razun tega so romarje nadlegovali po noči in po dnevu, prihajali so na urnih svojih konjičih, zdaj eno zdaj drugo četo napadli in pobili, in preden je prišla zdatna pomoč, preminili so pa zopet Bog vé kam. Tudi neznanska vročina jim je veliko prizadevala in vročinske bolezni so kar kosile romarje. Samo pol križne armade še dojde do Antijohije. Mesto je bilo s trdnim visokim zidom ograjeno, a za zidom je stala močna turška posadka, ki je celih devet mesecev hrabro odbijala vsak napad že utrujenih križnikov, tako da je že najsrčnejim upadalo srce. Toda sedaj odpre po noči neki turški poveljnik kristjanom vrata, in takoj se križniki vsujejo v mesto, posekajo turško posadko in se polastijo bogatega mesta. Komaj tri dni so še bili križniki gospodarili v Antijohiji, in že se prikaže pod mestnim zidom velikanska turška armada, ki bi jim zopet rada iz rok iztrgala lepo mesto. Le za en las je manjkalo, in kristjani bi bili zopet Antijohijo izgubili, ker lakota je bila tolika, da je bil vsakdo prepričan, da bode treba podati se prej ali slej grozovitnemu sovražniku. V tej strašni stiski prinese neki francoski duhovnik na svetlo sulico, s katero je nekdam rimski vojak prebodel presv. srce križanega Jezusa in katero je bil izkopal v cerkvi sv. Petra v Antijohiji. Sv. apostol Andrej se mu je namreč bil že večkrat v sanjah prikazal, ter mu je obetal, da bodo križniki zmagali, če s to sulico udarijo na sovražnike. Ta dragocena svetinja jih neizrečeno potolaži v nadlogi ter jih znova osrči; ne občutijo več niti gladú niti žeje; kakor levi planejo za sveto sulico iz mesta na sovražnika, in preden je solnce šlo za božjo milost, pobijejo in razkadijo celo turško vojsko. Ko so se vsemogočnemu Bogu lepo zahvalili za pomoč, izvolijo Boemunda za antijohijskega kneza, ter se napotijo dalje proti sv. deželi.

300. „Le naprej proti sv. grobu“ — tako so se križniki navduševali drug drugega in kakor na perutnicah ljubezni so hiteli naprej proti sv. mestu. Nekega dne je ravno večerno solnce s svojimi zlatimi žarki pozlatilo jeruzalemsko mesto, ko pobožni romarji zagledajo Jeruzalem. Pero je preokorno, da bi popisalo vso radost, katero so v tem hipu občutili kristjani. „Jeruzalem, Jeruzalem!“ kličejo vsi na glas; v očeh jim igra solza veselja, z lica jim sveti zadovoljnost, srce jim hoče razpočiti, — prepolno je dozda nepoznanih občutkov: tako srečni so, da jezik tega ne more dopovedati. Križniki padejo na tla in poljubujejo

zemljo in jo močijo s svojimi solzami; tudi sezujejo se, ker se spominjajo besed, ktere je Bog nekđaj Mojzesu govoril iz gorečega grma: *Sezuј se, kajti svet je kraj, na kterem stojiš.* Toda od preštevilne križne vojske je le dvajset tisoč mož dospelo do Jeruzalema. Tukaj je zopet čakalo križnike krvavo delo, zakaj štirideset tisoč muhamedancev je bilo v mestu zaprtih, ki so hrabro branili njegovo trdno zidovje. Že mesec dnij so kristjani obsedali mesto; naposled se jim 15. julija l. 1099. posreči leseni stolp, ktereга so si napravili, poriniti celo blizu do mestnega zida. Takoj poskačejo iz stolpa nekteri srčni vitezi na mestni zid, Gottfried Bouillonski najprej, in po strašnem boji porinejo Turke tolikanj nazaj, da svojcem odprejo mestna vrata. Kakor povodenj se vsujejo križniki v mesto in se razlijejo po celem mestu, in razkačeni res celo pozabijo na zapoved krščanske ljubezni: vse pokoljejo in podavijo, kar jim pride na pot, niti nedolžnim otrokom in slabemu ženskemu spolu ne prizane-sejo. Ko se romarjem poleže prva divja jeza, kesajo se pre-pozno svojega grozovitega čina. V cerkvi vstajenja Gospo-dovega se romarji zahvalijo Bogu, da jim je pomagal oteti sveto deželo iz rok nevernih divjakov.

V sveti deželi osnujejo sedaj krščansko državo, pobož-nega in pravičnega Gottfrieda Bouillonskega pa izvolijo je-ruzalemskim kraljem. Ponižni vojvoda je sicer volitev spre-jel, toda zlate kraljeve krone nikakor ni hotel ondi nositi na svoji glavi, kjer je Jezus, „kralj vseh kraljev“, nekđaj nosil trnjevo krono. Ko je Gottfried že za leto dnij umrl, nasledil ga je njegov brat Balduin I. Toda pra-vega miru si je jeruzalemsko kraljestvo le malo zaužilo, ker so si muhamedanski vladarji vedno prizadevali, da bi krist-janom po časih zopet iz rok izvili sveto deželo.

Duhovni viteški redi.

301. Da se je jeruzalemska država lože obranila ne-vernikov, k temu so dosti pripomogli duhovni viteški redi. Duhovni vitezi so bili namreč menihi, ki so ob enem tudi dobro znali meč sukati, ali vitezi, ki so spokorno in pobožno kakor menihi živeli. Slušali so na meniški zvon, ki jih je vabil k molitvi, in ravno tako hitro so ubogali, če je bojna tromba zapela ter jim v boj iti velela.

Italijanski trgovci iz Amalfija so bili že leta 1048. blizu božjega groba v Jeruzalemu ustanovili samostan, kjer

so romarji prenočevali in kjer so bolehnje in uboge romarje lepo oskrbovali. Patron te bratovščine je bil sv. Ivan Krstnik, in po njem so zvali brate tega samostana Ivanovce. Drugi predstojnik Rajmund je tako uredil samostan (1118), da so brati razun trojih navadnih redovnih obljub še sprejeli četrto obljubo: vojskovati se hrabro zoper nevernike. V samostanu so bili združeni duhovniki, vitezi in služabni bratje. Duhovniki bi naj opravljali službo božjo in bolnike oskrbovali, vitezi so spremljali in branili romarje in se vojskovali zoper nevernike, služeči bratje pa so ali duhovnikom ali vitezom segali pod roke. Poglavar vseh redovnikov zval se je veliki mojster. Papež Kalist II. je potrdil ta duhovni viteški red, ki se je pozneje, ko so neverniki sveto deželo zopet vzeli, najprej preselil na otok Malto, in vsled tega so te viteze imenovali tudi Maltezarje.

Ravno tudi l. 1118. napravi devet vitezov, katerim je bil Hugo de Payens (reci: Pejen) na čelu, obljubo duhovnega viteštva. Jeruzalemski kralj jim je podaril svojo palačo poleg nekdanjega Salamovega templja, in od tod so dobili ime templarjev. Papež Honorij II. je vitezom določneje odkazal njihovo nalogo, ter jim naročil, da naj po cestah popotnike varujejo tatov in roparjev in se v križnih bojih vojskujejo v prvi vrsti. V vojskah zoper Turke in Saracene so se templarji izvrstno obnašali in zelo odlikovali. Ko so kristjani l. 1291. izgubili mesto Ptolomaido, zdržavali so se templarji nekaj časa na otoku Cipru, a potem je bilo njihovo glavno selo v Parizu.

Od l. 1128. je v Jeruzalemu imela tudi nemška bratovščina svojo bolnišnico, v kateri je oskrbovala bolehnje in uboge romarje iz Nemškega. Ta bratovščina se je pozneje s papeževim dovoljenjem prestrojila v nemški viteški red, kateremu je bila Devica Marija patroninja, a Henrik od Valpot-a prvi veliki mojster (1190). Leta 1226. za velikega mojstra Hermana od Salce so se nemški vitezi preselili na Prusko, in so se zavezali ondi braniti kristjane zoper sosedne nevernike. Njihov sedež je bil od leta 1309. v Marienburgu na Pruskem, kjer so nemški vitezi utemeljili svojo državo, ktera se je veliko bojevala s sosednimi Poljaki in Litavci. Ko je pa veliki mojster Albreht Braniborski l. 1521. prestopil k protestantizmu, postala je iz te države posvetna pruska vojvodina, v kateri je vladal rod Albrehtov, in iz ktere je vzrastla pruska kraljevina.

2. Druga križna vojska.

302. Kristjani na jutrovem nikakor niso bili na dobrem slovesu. Bili so med seboj nesložni *a kraljestvo samo zoper sebe razdvojeno, kako zamore obstati?* (Mark. 3.) Močno krščanski knezi v Edesi, v Antiohiji in v Tiberiadi niso podpirali jeruzalemskega vladarja, nego vlekli so vsak na svojo stran in tako so hitro razvlekli moč kristjanov na jutrovem. Otroci, ki so se romarjem rodili v sveti deželi, niso imeli dobrega duha svojih starišev, ampak bili so tako svadljivi, mehkuzni in trmasti, da so jih psovali „pulane“ t. j. žrebeta. Takov rod se pač ni mogel obraniti turške sile, in že l. 1144. se je Edesa morala podati silnemu turškemu poveljniku Nuradinu. To je bil prežalosten glas za zahodne kristjane. Papež Evgenij III. je takoj klical na novo križno vojno, da bi se na jutrovem ne izgubilo vse, kar se je s tolikim trudom pridobilo. Najprej je slušal njegov glas francoski kralj Ludovik VII., ki je rad prejel križ, da bi se v križni vojni lažje spokoril, ker je nekdanj v jezi sežgal cerkev, v kateri je zgorelo več stotin ljudi. Velikega sv. Bernarda, opata v samostanu Clairvaux (beri: Klervó) na Francoskem, izvoli papež, da navduši tudi ljudstvo za novo križno vojsko. Evgenij res ni mogel bolj sposobnega moža dobiti za ta posel, ker njegovi krepki besedi in mili zgovornosti se niso mogla ustavljati srca, in povsod je ljudstvo klicalo: „Križev — križev nam dajte!“ Tudi na Nemškem ni bila zastoj njegova beseda, veliko gospode se je odločilo za križno vojno. Edino le nemški kralj Konrad III. ni bil voljen vzeti križa, in se je vsled tega ogibal sv. Bernarda, kolikor je le mogel. Toda sv. Bernard bil je kralju povsod za petami. Koncem leta 1146. skliče Konrad v Špejer državni zbor; tudi sv. Bernard prihiti tje. Ljudstvo ga sprejme kakor svetnika in ga v slovesni procesiji sprevede v stolno cerkev. Mašniki molijo na glas molitev: „Salve regina“, t. j. „Češčena si kraljica“, — in ko odmolijo, nastane velika tihota. Sedaj pade sv. Bernard na kolena pred podobo Matere Božje in kliče na ves glas: „O dobrotljiva, o usmiljena, o sladka Devica Marija!“ Od tega časa pristavljajo kristjani molitvi „Češčena kraljica“ te besede. Po veliki sveti maši, katero je pel Bernard sam, obrne se sv. opat do kralja in mu pravi: „Kako se bodeš sodnji dan opravičeval? Ali boš mogel reči, da si storil svojo dolžnost?“ Ta beseda je zadela kraljevo

srce; sv. Bernard mu pred oltarjem pripne znamenje sv. križa in mu poda v roke blagoslovljeno vojno zastavo.

Leta 1147. sta bila dva najmogočnejša zahodna vladarja na poti v sveto deželo. Toda med križniki sedaj ni bilo tiste svete navdušenosti kakor prvokrat, nego zanašali so se bolj na svojo lastno moč. Mogočni vojski ste precej srečno hodili do Carigrada; ondi pa in v Mali Aziji je zakrivila zanikarnost grškega cesarja Manuela, da je skoro vsa križna vojska poginila deloma gladú, deloma po turškem meču; Ludovik in Konrad sta domu pripeljala le male odlomke svojih vojakov in nista tako rekoč nič opravila. — Sedaj je moral sv. Bernard bridke požirati, ker on je najbolj spravil toliko vojsko na noge. Toda svetnik božji se je izgovarjal, da so božja pota nezvedljiva in da so grehi križnikov najbolj zakrivili vso nevoljo. Porok tega pa, da on ni kriv preroč, ampak da je po božji volji pozival na sveto vojsko, je to, da je Bog po njem čudeže delal ter s tem potrjeval njegovo podvzetje.

3. Tretja križna vojska.

303. V sveti deželi je sedaj vse šlo rakovo pot; egipovski slavní sultan Saladin je l. 1187. obsedal Jeruzalem sam. Križna posadka se ni mogla več braniti, zategadelj se je udala sultanu s tem, da cerkev božjega groba in bolnica Ivanovcev ostanete kristjanom, in da vsak, kdor plača odločeni denar, svobodno obišče sveta mesta. Ko se je po Evropi raznesel glas, da je Jeruzalem zopet v rokah nevernikov, napolnil je vseh srca neki čút, ki je bil žalost in sveta jeza ob enem. Vse noge so se gibale in vse roke so hitele, da se oborožijo in pripravijo na novo križno vojsko: telo jim je vse prepočasno, njih duh se je že davno vojskoval v sveti deželi. Na državnem zboru v Moguncu leta 1188. vzame cesar Friderik I. „rudečebradec“ križ in mnogo nemških knezov ga posnema. Tudi angleški kralj Rikard „z levjim srcem“ in francoski kralj Filip II. obljubita iti na sveto vojsko. Mogočni cesar Friderik se je napravil prvi na pot. Zopet je delal grški cesar Izak kristjanom največ preglavice in niti ladij ni hotel dati za prevoznjo, dokler se mu Friderik ni zagrozil, da udari drugače vojska po Carigradu, če se noče z dobrega ž njim pogoditi. V Mali Aziji je armada med vednim bojevanjem in večnimi bitkami prišla do reke Salefa. Vojska se je ondi

cesarju prepomalem po ozkem mostu pomikala črez reko, zategavoljo podbode svojega konja in ga požene v reko, da jo preplava. Toda deroča voda podnese konju noge ter ga pokoplje z jahačem vred. Po tej nesrečni dogodbi so se nekteri križniki vrnili naravnost domu, ostali pa so izvolili cesarjevega sina Friderika za vrhovnega poveljnika ter so šli dalje v sveto deželo. V Palestini so križniki najprvo obsedali imenitno primorsko mesto Akon, kjer je tudi vojvoda Friderik umrl za kugo, in nemški romarji so si izvolili Leopolda avstrijskega za svojega vodjo. Med tem sta tudi francoski in angleški kralj po morji dospela v Palestino, in zdaj so se vse tri vojne združile pred Akonom.

Sultan Saladin pride mestu na pomoč in obkoli križno vojsko od vseh strani, tako, da so se križniki morali od dveh strani braniti sovražnika, od spredaj mestne posadke in od zadaj Saladina. Križniki sicer med seboj niso bili prav složni, ali kedar so šli nad sovražnika, se to ni poznalo, temveč poskušali so se med seboj, kako bi v srčnosti prekosili drug drugega. Mesto Akon se je moralo kmalu podati. Sedaj bi bila Rikardu prosta pot v Jeruzalem, a zamudil je lepo priliko, ker Rikard je bil sicer srčen vojak, ne pa moder poveljnik. Odslej je pa število in moč križnikov pojemala od dne do dne. Najpred je zapustil sveto deželo kralj Filip, ker se ni mogel privaditi tamošnjemu nebu; nekoliko poprej je odjadrал tudi avstrijski vojvoda Leopold, ker ga je Rikard bil razžalil; sam Rikard pa je bil preslab, da bi se lotil Jeruzalema, in ker je tudi z doma dobival žalostna poročila, in ker so lagodne bolezni razsajale med križniki, sklenil je raji s Saladinom pomirje na tri leta. Po ti pogodbi so kristjani obdržali obrežje od Tira do Jope, ter so smeli prosto hoditi na božjo pot v Jeruzalem in druge svete kraje. To je bil ogromnega dela skromni hasek. Rikard je stopil v jeseni l. 1192. na ladijo, da bi se vozil proti domu, toda vožnja po morji je bila zelo neugodna. Hudi viharji so njegovo ladijo več tednov gonili sem ter tja po sredozemskem morji in so jo naposled zanesli iz pravega tira v jadransko morje. Tukaj je stopil med Benetkami in Oglejem na suho in se je preoblečen napotil čez Avstrijsko in Nemško domu na Angleško. Toda blizu Dunaja so vohuni Rikarda izvohali in prijeli ter izročili vojvodi Leopoldu, ki se je sedaj maščeval nad njim ter ga v ječo vrgel. Pozneje ga je še dal v roke nemškemu

cesarju Henriku VI., ki je Rikarda tako dolgo hranil ujetega, dokler ga Angleži niso za dobre denarje odkupili.

4. Četrta križna vojska.

304. Kristjani niso pozabili na sv. deželo; seri papež Celestin III. je storil, kar je bilo mogoče, da bi spravil novo križno vojsko na noge. Saladin je bil namreč l. 1193. umrl; ni se bilo več bati njegove močne roke in krvavega njegovega meča. Cesar Henrik VI. je poslal nekoliko vojske v sveto deželo, kamor se je bil tudi sam namenil; ali ker ga je prehitela smrt že leta 1198, vrnile so se njegove čete brez vsakega uspeha domú. Prav v tistem letu je postal slavní Inocencij III. rimski papež. On je napenjal vse moči, protrosil tudi sam največ denarja za križno vojsko, in ni opešal, dokler ni navdušil kristjanov za nov boj proti sovražnikom Kristusovega imena. Takrat sta vodila razne čete grof Bonifacij od Montferrata in grof Balduin Flanderski ter jih srečno pripeljala v Benetke. Benečani so bili obljubili ladij za prevoznjo; ker pa križniki niso mogli plačati pobotane prevoznine, pregovori jih beneški vojvoda ali duždo Dandolo, da so križniki Benečanom za prevoznjo najpred zopet pridobili dalmatinsko mesto Zadar, ki se Benečanom ni hotelo več pokoriti. Drugi, ki je križnikom pot v sveto deželo zmešal, bil je grški cesar Aleksij, ki je križnike naprosil, da so mu v Carigradu znova pomagali na cesarski prestol. Pa Aleksij si sam ni vedel pomagati in po tem takem tudi križnikom ni bil zelo na hasek, ker jim ni mogel izpolniti vsega, kar jim je bil poprej obetal; pri vsem tem podjetji so imeli zopet le Benečani največ haska. Da bi cesar Aleksij nabral obljubljenih novcev, iztirjal jih je s silo od svojih podložnikov, ki so se pa zategovoljo vzdignili zoper cesarja in ga umorili. Zdaj križniki še enkrat udarijo na Carigrad in se ga zopet polastijo, a takrat za se, ustanovijo novo samostalno „latinsko cesarstvo“ in cesarjem izvolijo grofa Balduina leta 1204. Papež Inocencij je ostro grajal križnike, da napadajo krščanske države, namesto da bi šli nad sovražnika sv. križa. Da bi se križniki zopet prikupili papežu, rekli so, da se bodo zdaj grški razkolniki lože zedinili z rimsko cerkvo, ker je glavno mesto Carigrad v rokah katoliškega vladarja Balduina, in da se Grkom ni zgodila krivica, ker so oni največ zakrivili, da so se tako slabo obnesle prve tri križne vojske.

Inocencij se je potem nekoliko upokojil; vendar ko je slišal o sramotnem in grozovitnem obnašanju križnikov v Carigradu, rekel je na glas, da bodo črna dela Latincev še le prav odvrčale Grke, da se ne vrnejo v katoliško cerkev.

305. Tedaj tudi četrta križna vojska ni dosegla svojega namena; križniki niti videli niso svete dežele, pa tudi Egipta ne, kamor so bili najpred namenjeni, da bi iz Egipta tem lože se lotili svete dežele. Po celi Evropi je bilo krščansko ljudstvo nevoljno, da je bil Jeruzalem še zmirom v oblasti nevernikov. Ljudje so začeli govoriti, da Bog grešnikom noče dati svete dežele, ampak le nedolžni otroci so vredni božje pomoči in le oni zamorejo premagati nevernike. Tako se je začela otročja križna vojska. Neki pastirček Štefan na Francoskem je trdil, da se mu je na paši prikazal Kristus, ter mu naročil, naj oznanjuje sveto vojsko. Prehodil je mesta in grajščine in povsod je popeval: „Gospod Jezus Kristus, pomagaj nam zopet do sv. križa.“ Povsod, kjer se prikaže, gredo mu dečki z zastavami nasproti, in kmalu se je po vsem Francoskem oglasilo blizu trideset tisoč romarčkov, ki so se s Štefanom namenili v sveto deželo. Če so jih pitali: kam pa greste? odgovarjali so jim: „K Bogu tje za morje, ondi hočemo sveti križ poiskati.“ Nič ni pomagalo, če so jim stariši branili oditi; zbežali so jim ter se pridružili Štefanu in vsak otrok je bil zelo srečen, če je le kak njegov las, ali kako nit iz njegove obleke imenoval svojo lastnino. Kralj Filip Avgust je vprašal duhovnike za svet, a ti niso odobrili, kar otroci počenjajo; tudi kralj je otrokom zastonj zapovedoval, naj se vrnejo k svojim starišem. Ko je papež Inocencij III. slišal o početju dečkov, vzdihoval je neki ter rekel: „Ti dečki nas osramotijo; dokler mi spimo, spravljajo se ti sigurno na pot, do rešijo sveto deželo.“ V Marseillu sta se otrokom ponujala dva sleparja, ki sta imela svoje ladije, rekoč, da jih rada zastonj prepeljata v sveto deželo, ker nič tako ne želite, kakor da pridejo sveti kraji zopet v oblast kristjanov. Toda goljufa sta imela celo druge misli. Peljala sta dečke na jutrovo, da bi jih ondi v sužnike oddala turškim muhamedancem. Po vsem pa se jima njihova hudobija vendar ni posrečila. Pri otoku Sardiniji se razbijete dve ladiji in večina otrok se potopi v valovih sredozemskega morja, in le ostale sta v Aleksandriji oddala nečloveška barantača.

Tudi na Nemškem vzame kakih dvajset tisoč dečkov in deklic sveti križ, oblečejo se v dolge halje in s palico v

roki in s torbo na hrbtu napotijo se čez Alpe v Italijo. Ljudje so zaupali na čudeže: otroci bodo neki kar s suhimi nogami šli čez morje, Jeruzalem se jim bode hitro podal in napravili bodo stalen mir na svetu. Toda po temnih gajih in visokih alpskih gorah jih že pogine več tisoč, in samo kakih sedem tisoč jih pride do Genove, in ti so pa bili bolj smrti, kakor človeku podobni. Nekteri so še šli potem dalje v doleno Italijo do Brindisija, kjer pa jim je modri škof prevožno zabranil, prepričan, da jih brezvestni barantači le za tega voljo na ladijo vabijo, da jih zapeljejo v sužnost. Zapuščeni in izstradani otroci so kar na cesti umirali in le nekoliko romarčkov je doseglo Rim, kjer jim je papež njihovo obljubo, potovati v svete kraje, preložil na moška leta. Še več sto let potem so se nekatere imenitne rodbine po Italiji ponašale, da so njihovi predniki bili mali romarčki.

Kako pa bomo mi sodili o teh otroških križnih vojskah? Recimo: struna dobro napeta lepo poje, — prenapeta pa se utrga; ravno tako je bila velika navdušenost za svete kraje kristjanom na čast; ko je pa prekipela, bila je zdravi pameti na škodo.

5. Peta križna vojska.

306. Papež Inocencij III. ni odjenjal do svoje smrti ter je tako dolgo priganjal krščanske vladarje na sveti boj, dokler mu ga nekoliko vladarjev ni obljubilo. Toda vsi vladarji so pozabili obljube; edini ogersko-hrvatski kralj Andrej II. ostane mož beseda in pelje precej številno vojsko na jutrovo l. 1217. Zopet so bile nekaj krive sebične trgovske duše v Benetkah, da romarji niso mogli hitro čez morje, nekaj pa je bil tudi Andrej sam preslab, da se ni upal vzeti dobro utrjenega Jeruzalema. Ogerski kralj se je moral l. 1218. vrniti nazaj na Ogersko.

Papež Honorij III. se je tolažil, da bode nemški cesar Friderik II. bolj srečen. Ta je namreč že l. 1215. v Ahenu bil obljubil križno vojsko, ko je bil ondi za nemškega cesarja venčan. Osemkrat še je potem cesar obljubil iti v Palestino, pa vselej je zopet pozabil na svojo besedo. Temu je bilo nekaj krivo sicer to, da je imel v Italiji in doma na Nemškem obilno posla, pa pravi vzrok pri cesarji je bil, da ni imel dobrega božjega duha: če pa ugodnega vetra ni, ladija obstoji. Cesarju namreč ni bilo prav nič mar, ali v

Jeruzalemu zapoveduje kristjan ali pogan. Ko se je bil Friderik oženil z Jolanto, edino hčerko Ivana Brienskega, jeruzalemskega kralja, mislili so vendar, da se bo cesar odlej bolj brigal za sveto deželo, pa tudi zdaj je še odlašal pot v Palestino. Cesar je dobro izprevidel, da se naposled vendar mora ganiti, drugače ga zaničujejo njegovi lastni podložniki. Ker se mu je popretil tudi odločni papež Gregorij IX., šel je na ladijo ter se je na posebnem brodu odpeljal za križno vojsko, ki se je že prej bila odpravila na morje. Pa že tretji dan se pripelje nazaj v Italijo; delal se je namreč bolnega in je šel rajši v neke toplice. Križna vojska pa, ki je stala toliko truda in denarja, bila je sedaj kakor roj brez matice in se je raztepla na vse vetre. Slednjič si papež ni vedel več pomagati in je proklel lažnjivega cesarja. To je pomagalo. Friderik se je l. 1228. napotil v sv. deželo, — a za njim je šla cerkvena kletev, in tako ni bilo mogoče, da bi ondi mogel kaj zdatnega opraviti. Sploh pa se cesar ni menil vojskovati za svete kraje, ampak on se je z lepa pogajal z egiptovskim sultanom Hamel-om in se je z njim tudi tako pogodil, da mu na deset let prepuusti mesta Jeruzalem, Betlehem in Nazaret, pa tudi ves svet, ki leži med temi mesti in tje do morja. Cesar je 17. sušca l. 1229. slovesno šel v Jeruzalem, je obiskal cerkev božjega groba, kjer se je sam ovenčal za jeruzalemskega kralja; duhovniki namreč niso mogli občevati z njim, ker je bil od papeža proklet. Potem je cesar takoj stopil na ladijo in se odpeljal nazaj v Italijo, — a v sveti deželi je ostalo vse le samo tako na pol urejeno.

6. Šesta in sedma križna vojska.

307. Leta 1244. so udarili divji Hovaresmijani, ki so bili turškega plemena in so bežali pred Mongoli, na sveto deželo in na Jeruzalem ter so ga vzeli v svojo oblast. Papež Inocencij IV. je glasno klical na pomoč zahodne kristijane. Toda kako so se časi izpremenili, — nikdo se ni več kaj zmenil za svete kraje, prva navdušenost se je do dobrega bila ohladila. Edini kralj francoski sv. Ludovik IX. je še mislil na sv. deželo, in tudi njega je prav za prav pripravila na križno vojno le obluba, ktero je storil v neki hudi bolezni. Njegova sveta mati Blanka in njegovi bratje so si sicer na vso moč prizadevali, da bi ga odvrnili od križnega boja; pa stanovitni kralj se nikakor ni

dal zmotiti, nego je po zvijači tudi mnogo velikašev dobil na svojo stran. Na kraljevem dvoru je bila namreč navada, da so dvorni velikaši dobivali na božični praznik zjutraj rano plašče v dar, s katerimi so potem šli v procesiji k službi božji. Na vse plašče je kralj že prej velel pripeti križe, ktere so viteži še le potlej pri belem dnevu, ko so prišli iz cerkve, zapazili; sedaj se jih je veliko sramovalo odstopiti in odločili so se za sveto vojsko. Meseca velikega srpana l. 1248. je križna vojska stopila na adije in odveslala v Egipt, kjer je po velikih nezgodah še le rožnika l. 1249. stopila na suho. V prvem strahu popustijo muhamedanci močno trdnjavo Damietto križnikom, in ko bi križna vojska hitro stopala naprej, bi menda lahko zmagala sovražnika. Toda v Damietti so vojščaki lepo počivali, dokler sovražnikom ni minil prvi strah in dokler se niso zopet osrčili, da so se jih Francozi komaj obranili v bitki pri Manzuri. V tej bitki je križna vojska izgubila toliko vojakov korenjakov, da je kralj solze točil za nje; skoro vsi vitezi pa, ki so še živeli, so bili ranjeni: treba je bilo hitro se v Damietto nazaj pomakniti. Toda nevolja hodi redko sama po sveti. Tudi sedaj je pomor moril vojščake in tako strašen glad je strahoval križnike, da so Francozi Damietto ponujali sovražniku s tem pogojem, da se smejo svobodno vrniti nazaj domov. Sultan je tirjal, da mora kralj zaostati za poroka. Na to odgovorijo francoski baroni: „Rajši nas Saraceni naj vse pomorijo ali polovijo, kakor da bi nam kdo oponašal, da smo zastavili kralja svojega.“ Sedaj so se križniki hoteli z mečem prebiti do morja, toda preslabi so bili. Saraceni so jih premagali in skoraj vse posekali, ker so se bali, da se ne nalezejo kuge od njih; ujeli so tudi kralja samega. Ludovik je v molitvi iskal in našel moči, da ni obupal v toliki nadlogi. Damietto je moral sultanu podati in za se je platil 900.000 bizantinskih zlatov odkupnine. Precej potem se je Ludovik peljal čez morje v Akon ali Ptolomaido, ker se ni hotel vrniti domov na Francosko, ne da bi videl svete dežele. Ondi je hotel počakati novih vojščakov iz Francoskega, s katerimi je nameraval vojsko nadaljevati. Zastonj ga je njegova skrbna mati Blanka pozivala domov, rekši, da ni dobro za državo, če kralj predolgo z doma ostaja. Pobožni sin jej je odgovoril, da Francoski ni treba boljšega vladarja, nego je gospa Blanka. Do leta 1253. je kralj ondi čakal pomoči, a ni je dočakal, pač pa ga je iz doma iznenadila žalostna novica, da mu je umrla

blaga in sveta njegova mati. Ker je imel kraljevič sinko še komaj 11 let, primoran je bil sedaj vrniti se na Francosko. V Parizu je kralju njegovo udano ljudstvo veselo vriskalo nasproti, ter mu donášalo vsake vrste darila; toda nesrečna križna vojska mu je tako težila srce, da je preslišal skoro vse veselje svojih podložnikov; niti kvišku ni pogledal, le vzdihoval je in je vso nezgodo pripisoval svojim grehom; ali več so menda bili nesreče krivi kristjani na jutrovem, ki so živeli hujše nego pogani. Zlasti o mestu Akonu, ki je bilo takrat središče izhodnih kristjanov, pravi papežev namestnik: „Nihče ne ve za vse strašne pregrehe, katerih je Akon kriv, kakor jaz sam. Bog jih bode moral tako kaznovati, da se bode mesto izpralo s krvjo svojih prebivalcev.“

308. Med obilnim vladarskim poslom pa Ludovik ni pozabil svoje obljube: rešiti Jeruzalem in sveto deželo iz rok nevernikov. Vedno je še nosil na svoji obleki rudeči križec, ki ga je dan za dnevom spominjal na novo križno vojsko. Iz jutrovega je en žalosten glas pritiral drugega. Po odhodu francoske vojske je namreč mogočni egiptovski sultan Bibars prihrul v sveto deželo, in kolikor je še bilo ondi svobodnih krščanskih mest, moralo se je drugo za drugim podati zmagovalnemu sovražniku. Kako strašno je sultan s kristjani ravnal na jutrovem, kaže nam dovolj ta edina vest, da je v mestu Saphad-u, ko ga je bil premagal, dejal šest sto kristjanov ob glavo, a dva frančiškana je ogulil pri živem telesu, ker sta kristjanom svetovala, da se naj dobro branijo. Vsaka taka vest je najbolj zbolela kralja Ludovika, in vsak žalosten glas je najbolj globoko segal v njegovo srce. Leta 1267. dene kralj v državnem zboru v Parizu trnjevo krono Jezusa Kistusa na svojo glavo in opominja svoje podložnike, da naj odvzamejo sramoto od sv. dežele. Zopet vzame dosti velikašev in vitezov križ, pa bolj iz ljubezni in postrežljivosti do kralja, kakor iz lastnega prepričanja. Tri leta so se križniki oboroževali in leta 1270. so potem udarili čez morje najprej na muhamedansko državo z imenom Tunis. Tako ravnati je imel Ludovik več vzrokov. Prvič je bilo Tunis zelo bogato mesto, ki je egiptovskega sultana zmiraj podpiralo zoper križnike. Drugič je kralj imel že od poprej nekoliko upanja, da bode tuniškega sultana preobrnili h krščanski veri. Potem je svetega moža tudi zelo mikala blaga misel, da domovino sv. Ciprijana in sv. Avguština, dvojih

velikih cerkvenih učnikov, zopet pridobi za katoliško cerkev. Toda križniki zopet niso dosegli niti enega teh treh namenov. Pod vročim in žarečim južnim nebom je nastal med križno vojsko strašen pomor, za katerim je kralj sam zbolel in tudi umrl leta 1271. Ležeč na kupu pepela je umiraje vzdigal svoje roke proti nebesom ter klical: „Lepi Gospod Bog, usmili se tega ljudstva, ki se tukaj uzdržuje, in vodi ga srečno na njegov dom, da ne pade v roke svojih sovražnikov.“ Zgodovina ne ve lepšega vzgleda vladarjem, kateri želijo vladati po božji volji in svojemu ljudstvu na hasek, kakor je bil sv. Ludovik. Z Ludovikom je minila navdušenost za svete kraje. Leta 1291. so izgubili kristjani na jutrovem še svoje zadnje mesto Akon. Iz Rima so papeži še zmiraj zvali na sveti boj, toda ušesa zahodnih kristjanov so bila že preposvetna in niso več slušala na glas sv. očeta.

Kaj so koristile križne vojske?

309. Celih dve sto let so trajale strašne križne vojske, sto in sto tisoč kristjanov je storilo smrt za svete kraje, — in kaj so naposled dosegli? Sveta dežela je bila zopet v rokah nevernikov kakor nekdanj? Marsikdo je tedaj rekel, da je pač škoda toliko prelite krvi, in da križne vojske niso bile nič drugega, nego trma nekterih prenapetih kristjanov in gola zduha samopridnih papežev, ki so si s križnimi boji hoteli pomagati tudi do najvišje posvetne oblasti; z eno besedo, križne vojske so jim pravi nebodijih treba. Toda kdor tako govori, ne pozna zgodovine in ne vidi na tanko; sovražstvo do sv. katoliške cerkve ga je oslepilo. Bistro krščansko oko pa hitro vidi, koliko so križne vojske koristile, dasiravno niso dosegle prvega svojega namena, in niso rešile sv. dežele iz rok sovražnikov.

Nijeden moder človek ne graja sv. mučnikov prvih krščanskih stoletij, ki so za sveto vero dali svoje življenje, in tudi križnikov ne moremo grajati, če so za svete kraje darovali svojo kri. Mučeniki so bili cvet rimskega in grškega krščanskega sveta, in tudi križne vojske so bile še le takrat mogoče, ko se je krščanstvo med novimi krščanskimi narodi že lepo razcevelo. Kdo bi grajal mladeniča, ki za svojo domovino gre v boj, če mu tudi vojna sreča ni mila, — kdo bi grajal možaka, ki ne odstopi za las od pravice, če mu tudi s smrtnim nožem pretijo? Tako tudi križnikov ne moremo obsoditi, ampak občudovati moramo njih ple-

menito srce, da so zapustili svoj dom in svoje imetje, da se niso borili za posvetno bogastvo in za lastni prid, nego da so svoje življenje zastavljali za svete kraje, kjer je nekdanj bival naš Odrešenik, Božji Sin Jezus Kristus, da si naberejo zaslug za boljše življenje na onem svetu. Mila mi je ptica, ki se prosto in veselo vzdiguje visoko proti nebesom; črni kavran mi mrzi, ki s svojim kljunom blato na cesti razkapa. Do tako uzvišenih mislij se pač ne more vzdigniti naš sedanji svet, ki samo posvetno gleda, za nadzemeljske reči pa nima očij. Neverne duše, katerim je Kristus norost, ne bodo križnih vojsk nikdar po vrednosti obcenile, le verni kristjani jih zamorejo čislati, kateri svoje oči proti nebesom povzdigujejo ter vdihujejo: Moj Bog, moje vse! Majhen človek ne vidi nikamor, le velike duše razumevajo velika dela. Zdaj če bi kdo klical na križni boj krščanski svet, ne spravi ga na noge v sto letih, — to pa je tudi znamenje, da zdaj krščanska pobožnost spi, dokler je takrat veselo bedela. Celó neverni muhamedanci so se čudom čudili sveti navdušenosti krščanskih junakov in so začeli bolj ceniti krščansko vero. Ko so v prvi križni vojski bili moslemi pri Antijohiji popolnoma pobiti, se jih je mnogo pokristjani-
nilo, ker so dejali, da krščanska vera dela boljše junake, kakor njihov islam. Samo zategavoljo so križne vojske pomenljive, ker so svetu pokazale, kako je krščanska vera surova srca evropejskih narodov oblažila, da si niso več zbirali zakladov na zemlji, ampak v nebesih.

310. Največji hasek križnih vojsk pa je brez dvoma ta, da so križniki muhamedansko svetno moč doma v Aziji poiskali, in jo ondi toliko ponižali, da se več sto let ni mogla lotiti Evrope, in ko se je slednjič zopet toliko okrepila, da je prestopila v Evropo, bila je preslaba in ni mogla do dobrega premagati zahodnih krščanskih narodov. Grki pravijo, da je trojanski kralj Laomedon nekdanj morskega boga razžalil. Zavaljo tega je bog mesto Trojo kaznoval z morskim zmajem, ktere-
ga kralj ni mogel drugače potolažiti, kakor da je svojo lastno hčerko nastavil na morskem pobrežji zmagu, da jo pogoltne. Ravno takrat pa pride po sreči v Trojo junak Herkul ter obljubi rešiti kraljevsko hčer. Oborožen skoči v žrelo strašne pošasti, tri dni rova v zmajevem drobu in ga razsekuje, dokler tretji dan zopet pride zdrav na svetlo, samo le svojih lasij se je bil iznebil. Prav tako je muhamedanski zmaj že priroval do grškega morja in je ondi prežal na priložnost, da pogoltne deviško

krščansko Evropo. Toda sedaj se odpravijo mnogoštevilne križne čete v Azijo, ktere je strašni zmaj sicer vse pogoltnil, ali križniki so vendar tako strašno razsajali v njegovem drobu in osrčji, da je dolgo na teh ranah bolehal, in nikdar več ni dobil prve svoje moči. Ko so namreč Turki v 15. stoletji vzeli Carigrad ter se razlili po Evropi, so sicer kakor z železnimi rokami objemali krščanske narode, toda toliko moči niso več imeli, da bi jih zdrobili, nego so se morali pred krščanskim mečem dalje in dalje nazaj pomikati.

Papeži, ki so najbolj klicali na križne boje, pridobili so si s tem veljavo, ker so se krščanska ljudstva, kakor tudi kralji in cesarji navadili papeža slušati, kakor svojega očeta. Kakor je oče zapovedal, tako se je v hiši katoliških narodov vse vršilo, in njegovi besedi se nobena posvetna oblast ni upala upirati. S tem pa posvetni vladarji niso nič izgubili, če je papeževa oblast rastla više in više, ampak križne vojne, katerim so krščanski vladarji bili na čelu, so učinile, da je verno ljudstvo častilo svoje vladarje kot od Boga postavljene oblastnike. V časti so imeli svoje vladarje, ki so jih vodili v sveto deželo, kakor kedaj Izraelci Mojzesa. Zraven tega so vladarji v tem času zelo obogateli, ker so njim ostala posestva tistih plemenitašev, kateri so v svetih bojih poginili, pa tudi so okrepili svojo kraljevsko moč, ker dosti velikašev, ki so zmiraj majali ob kraljevskem stolu in njegovih pravicah, ni več bilo nazaj iz sv. dežele. Sv. cerkev novih pokristjanjenih narodov najdalje ni mogla navaditi na pošteno delo. Delal bi naj nesvoboden kmet in živil svojega plemenitega grajščaka. Viteze in plemenitaše je le krvavo delo veselilo. Da tedaj vitezi niso več doma drug družega po krivici napadali in ubogega krščanskega ljudstva zatirali, ampak so s svojo močjo rajši služili sveti stvari, to so zopet napravile križne vojske. Prej so meči vitezov rjaveli od krščanske prelite krvi, a sedaj so se svetili v službi svete vere. Mislimo tukaj na viteške duhovne rede, ki so se osnovali za časa križnih vojsk.

311. Največ se je v teh časih izpremenilo po mestih, ki so se po križnih vojskah prav za prav še le začela. Mesta so namreč tako nastala, da so se svobodni in tudi nesvobodni podložniki okoli grajščin naselili ter so svoje stanje ogradili z zidom, za katerim so jih grajščaki s svojimi oboroženimi hlapci branili krivičnih napadov. Ti mestjani so bili pravi sužnji svojih gospodarjev, in niso imeli

nobenih pravic in nobene svobode. Ko ste pa v križnih vojskah oživali trgovina in obrtnija, obogateli so mestjani bolj in bolj, in so si začeli kupovati več in več pravic od svojih gospodarjev, katerim je bilo treba dosti denarja za dolgo pot v sv. deželo; a ker so plemenitaši dostikrat v križnih bojih umrli, so mesta postala celo svobodna in samo-svoja. Ko je pa mestom enkrat prisijalo solnce svobode, rastla je tako naglo njih moč in njih blagostanje, da nahajamo koncem križnih bojev mesta, ki so gleštala več nego cele dežele, ter so imela marsikterokrat toliko vojakov, kakor kateri si bodi vladar.

Ravno na isti način kakor mesta osvobodil se je tudi prosti kmet, ki je bil prej pravi trpin in suženj in je moral delati tlako svojemu grajščaku. Na papeževo besedo je moral grajščak spustiti vsakega, ki je sprejel romarski križ, in ker se je vsled vojske zmiraj manjšalo število delavcev, morala je gospoda začeti lepše ravnati s kmeti, da jej niso odbežali k drugemu gospodarju, ali pa so jim morali prepustiti nekoliko svojega zemljišča v last, na katerem je bil potem kmet sam svoj gospodar. Če bi križne vojske ne bile storile nič drugega, nego da so le raztrgale verige nestrp-ljivega robstva prostemu kmetu, dovolj so storile.

Pred križnimi vojskami je bil vsak narod, vsaka država za se, kakor bi bila s plotom ograjena in z deskami obita. S križnimi vojskami se je pa začelo živahno gibanje med narodi, kar je hasnilo vedam, umetnosti, pa tudi obrtniji in kupčiji. Meje so se odprle, narod se je učil od naroda, kakor če kmet pogleda čez mejo in vidi pri sosedu kaj novega in reče, to je pametno, to hočem tudi jaz poskusiti. Več glav več vé, pa tudi kdor več vidi, več vé povedati. Na jutrovem so našli zaklade nekdanje učenosti, ter so jih prinesli domú, in so ž njimi vzbudili toliko ljubezen do učenja, da so nastale ljudske šole in tudi visoke šole tako goste, kakor bi jih bil nasejal. Nekdo pa pravi, da so bile križne vojske same nekakova šola za narode. Videli so križniki na dolgem potu na jutrovi strani kaj lepih stavb, in tako so tudi doma najprej na Laškem, pozneje tudi na Nemškem, stavili velikanske krasne cerkve, katerim se še dandanes čudimo. Pobožnih ustanovitev za dušni blagor in dobrotnih zavodov niso nikdar toliko napravili, kakor ravno v tem času.

Vendar nobena reč na svetu ni tako svetla, da bi se vsaj nekaj prahú na njej ne naleglo, in tudi križne vojske

imajo svojo senčno stran. Resnica je namreč, da so križniki prinesli nalezljive bolezni iz jutrovega, da so se ondi naučili razkošno in mehkužno živeti, da jih je veliko šlo v sveto deželo iz sebičnih namenov, in da se je križnikom časih v previsokem navdušenju zavrtelo v glavi, da so postali prav praznovorni; toda hasek križnih vojsk je tako velik, da ga nikdar ne bode presegel kvar, ktereга so pouzročile.

7. Krščanstvo v Pomorji in pri drugih polabskih Slovanih.

312. Pomorje je bila dežela segajoča od polabskih Slovanov dalje na jutro ob Baltiškem morji. Ondi se je krščanska vera še le takrat začela bolj širiti, ko je poljski vojvoda Boleslav III. Pomorce premagal, ter vzel trdno njihovo mesto Štetin l. 1121. in si pokoril njihovega vojvodo Vratislava, ki je moral Poljake spoznavati za svoje gospodarje. Najpred je ondi španski misijonar Bernard oznanoval sv. križ, a imenitni Pomorci niso marali ubogega meniha ter so ga zasmehovali in rekali, da si Gospodar celega sveta ne bode izvolil berača za svojega poslanika. Tedaj pooblasti papež Kalikst II. bamberskega škofa Otona za misijonarja med Pomorci. Oton se odpravi bogato oblečen in s številnim sijajnim spremstvom na svoje delo, ker mu je Bernard, ki se je pri njem zglasil, povedal, zakaj da on ni nič veljal pri Pomorcih. Med potom je Oton obiskal poljskega vojvodo v Gnezdnu in potem se napotil k pomorskemu vojvodi Vratislavu, ki je že bil prej v Meziboru krščen, toda zavoljo svojega ljudstva si ni upal kazati svoje vere, ampak se je držal še poganskih navad. Že med potom je Oton naletel na ljudi, ki so skrivoma bili že krščeni, in tudi na take, ki so njega prosili za krst. Oton se je modro in blago obnašal, prikazal se je povsod sijajno, zraven pa je bil tako dobrotljiv in radodaren, da se je zelo prikupil poganskim Pomorcem, ki do svojih bogov itak niso imeli več pravega zaupanja: saj so jim v slednjih vojskah le slabo pomagali. Na vojvodskem gradu Pirici je v kratkem mogel več tisoč poganov krstiti. Vojvoda in več velikašev je očitno sprejelo krščansko vero. V Kaminu je vojvodinja sama pripravila mnogo ljudij za sv. krst, in nekteri odpadenci so se zopet spravili s sv. cerkvijo. Oton jim je prepovedal po več žen imeti in novorojene deklice moriti; kar je on rekel,

je skoro vselej obveljalo, ker je svojo besedo z bogatimi darili podpiral. Zapustivši v Kaminu duhovnika potuje Oton v bogati pomorski mesti Julin in Volin, kjer so večinoma živeli mornarji in vojaki. Tukaj Oton sicer ni veliko opravil, pa toliko so mu nazadnje obljubili Julinčani, da se bodo v verskih rečeh ravnali po Štetinu, ki je najstarejše in najimenitnejše mesto pomorsko. Štetinčani so sprva tudi rekli, da ne potrebujejo nove vere, ker jim je stara celo dovoljna; vendar ko jim je Oton poljski jarem po svoji priprošnji pri poljskem vojvodi zdatno polajšal, pridobil je srca Štetinčanov, ki so začeli podirati temple svojih krivih bogov. Sedaj so res tudi Julinčani posnemali Štetinčane in v dveh mesecih je bilo nad dvajset tisoč Pomorcev krščenih. Duhovnika Adalberta je Oton posvetil škofom in njegovo stolico postavil v Julinu, sam pa je šel nazaj v svojo škofijo Bamberg. Kmalu za njim je prišel v Bamberg tudi žalostni glas, da so se Pomorci, našuntani po brezbožnih popih, po mestih zopet izneverili krščanstvu. Takoj se Oton v drugič napoti na Pomorsko in ondi pomiri razdražena srca, ki so se zopet udala ljubeznivemu škofu, in ljudstvo je na številnem zboru v Usedomu sklenilo po celi deželi uvesti krščansko vero. Julinsko škofijsko stolico je papež Inocencij II. prestavil v mesto Kamin l. 1170.

Med Lužičani je deloval kot izvrsten misijonar sv. Vigelin, škof odenburški, † 1154. Toda kar je opravil on in kar so sosedni škofje hasnili krščanstvu, to so zopet skazili nemški knezi, seosebno saska vojvoda Henrik „lev“ in Albrecht „medved“, zlasti po svoji skoposti in krutosti. Neki nemški zgodovinar sam pravi: „Ako bi bili posvetni knezi bolj gledali na božjo reč kakor na svoj lastni dobiček, bila bi krščanska vera lože in hitreje premagala poganstvo.“ Polabski Slovani so se tako rekoč do zadnjega moža bili za svojo domovino, vsled tega je bil narod že redko nasejan; zato so nemški knezi napravili med njimi nemške naselbine, ki so po časih pokristjanile pa tudi ponemčile še ostale polabske Slované. Najdalje so se severni Slovani na otoku Rujani branili nemške sile, a tudi krščanske vere; toda danski kralj Valdemar I. ni pred odjenjal, dokler ni vzel dobro zavarovanega otoka in trdnega glavnega mesta Arkone leta 1168. Tam, kjer je pred stal tempel boga Svetovida, sèzidali so zmagovalci krščansko cerkev, in otok Rujana je ostal pod višjo oblastjo danskega kralja. Slovanski narod ob Labi pa je bolj in bolj ginil; tu in tam so

prebivalci še govorili slovansko narečje, dokler se niso popolnoma ponemčili. Le drobtina nekdanjih mogočnih severnih Slovanov se je ohranila; peščica lužičkih Srbov še namreč dandanes govori slovanski.

B. Cerkev in država.

I. Petdesetletni boj za investituro.

Med Gregorijem VII. in Henrikom IV.

313. Leta 1073. je bil v Rimu slavní Gregorij VII. od duhovenstva in ljudstva enoglasno papežem izvoljen. Povzdignili so Gregorija s tem k najvišji časti namestnika Kristusovega na zemlji, pa ob enem mu naložili tudi težek križ na njegove rame, katerega je moral do svoje smrti nositi. Kardinal Hildebrand, tako se je Gregorij prej zval, je dobro vedel, kaj ga čaka na rimski stolici, in vsled tega se je v resnični ponižnosti branil visoke časti in tolike odgovornosti. Pisal je tedaj nemškemu kralju Henriku IV. pismo, v katerem ga prosi, naj ne potrdi njegove izvolitve, ker on bi mu zavoljo več njegovih obče znanih pregreh nikakor ne mogel prizanašati. Kralj pa je le potrdil njegovo izvolitev, in tako je Gregorij moral nastopiti svojo visoko službo. Že od poprej je Gregor poznal žalostni stan sv. cerkve, ker je kot papežev poslanec prehodil skoro vse dežele, ter se je tako lahko sam prepričal vsakovrstnih napak, in je z lastnimi očmi videl rane, na katerih je bolehala nevesta Kristusova. Zatorej ga je bilo zdaj strah dela, ko je moral sam nastopiti službo zdravnika, in glasno je tožil: „Jutrova cerkev se je izneverila. Naj pogleda človek na večerno stran, na jug ali na sever, ni ga skoraj škofa, ki je na pravični način dospel do svoje službe, ali kateri bi po svojem stanu spodobno živel; ni ga kneza, kateri bi se poganjal bolj za božjo čast kakor za svojo, ter bi pravico više cenil nego lastni svoj dobiček. Ljudje v Rimu, med kterimi sam živim, Rimljani, Longobardi, Normani so, kar jim večkrat pravim, hujši od judov in poganov. In če sam sebe pogledam, me grehi moji tako težijo, da le od usmiljenega Kristusa upam zveličanja. Če bi namreč ne upal enkrat priti v boljše življenje in sveti cerkvi koristiti, bi nikakor ne ostal v Rimu, kjer že dvajset let bógme prisiljen živim.“

Toda že je Gregor položil roko na plug, in ni se več ozrl, akoravno je videl, da bode trdo oral.

Največ je katoliški cerkvi škodovalo to, da škofov in opatov niso postavljali po cerkenih postavah. Škofje in opati so bili namreč ob enem tudi posvetni knezi, ki so imeli od kraljev feyde ali posojena zemljišča. Ako je tedaj škof umrl, oddal je kralj fevd komu drugemu s tem, da mu je izročil škofovo palico in prstan. Škofova palica pa in prstan sta znamenje duhovske škofovske oblasti, in na ta način je tisti, ki je dobil fevd, bil ob enem tudi škof, dokler vendar nobena posvetna oblast nima pravice škofov postavljati. Ta podelitev škofij po posvetni gospodi s tem, da so izročili škofovsko palico in prstan, se je imenovala po latinski investitura, in prepir, ki se je zdaj zaradi oddajanja duhovnij začel med višjo cerkveno in posvetno oblastjo, zove se boj za investituro. Poleg posvetne investiture je bila cerkvi zelo na kvar tudi ženitev duhovnikov in pa simonija. Tolik nered je bil namreč takrat v cerkvi božji, da so se duhovniki v nemar ženili, kar so bili seveda le divji zakoni, in da so posvetni in duhovni patroni cerkvene službe za denar ponujali in jih tistemu prodajali, kateri je bil za njo največ obljubil. Gregor vzame takoj oster vinjak, da otrebi žlahtno trto divjakov, ki so pili trtin sok ter jo tako kvarili. Na sinodi ali cerkvenem shodu v Rimu l. 1074. je ponovil stare postave, ki duhovnikom zapovedujejo zdržljivost. Oženjenim duhovnikom je prepovedal vsaktero duhovno službo, a od krščanskega ljudstva je zahteval, naj se ogibljejo oženjenih duhovnikov, in naj nobene službe ne tirjajo od njih. Duhovniki so na glas kričali, da se jim po tem ukazu krivica godi, in na Nemškem so duhovniki papeževim poslancem rekli: „da raji pustijo duhovenstvo kakor zakon; papež naj si le gre angeljev iskat za cerkveno službo, če mu ljudje več ne zadostujejo“. In tudi nekteri francoski škofje so na cerkvenem zboru v Parizu rekli: „da so Gregorjevi ukazi nestrpljivi in zategavoljo tudi nespametni.“ Toda papež ni za las odjenjal od svoje besede, in duhovniki so se morali pokoriti. Ljudstvo nikdar in nikoli ni maralo za oženjene duhovnike, ampak želelo si je čistih mašnikov, in tako je krščansko ljudstvo hitro stopilo na stran papeževo in je njegove ukaze podpiralo, a nepokorni duhovniki so obsedeli na suhem. Ravno tista sinoda je sklenila: „da vsak izgubi duhovnijo, kateri jo je za denar kupil, in da prihodnjič nikdo ne sme cerkvene službe oddajati ali kupovati.“

Ker je bila investitura v tesni zvezi s simonijo, zato je potem l. 1075. rimska sinoda tudi zapovedala: „Kdorkoli prejme bodisi škofijo, bodisi opatijo ali katero si bodi nižjo cerkveno službo iz posvetnih rok, je odstavljen, in knezi, kateri za taka mesta investujejo, so izobčeni iz katoliške cerkve.“

Papeževi ukazi so najbolj zboleli v gorenji Italiji, na Francoskem, zlasti pa na Nemškem, kjer je vladal razuzdani in samosilni kralj Henrik IV. Nemški kralj se je najraje mudil na gradu v Goslaru, kjer je imel cel trop brezvestnih svetovalcev in nemarnih žensk okoli sebe. Henrik je kar trosil denarje med nje in zaradi tega mu jih je rado zmanjkalo. Da si torej pripravi novega denarja, kupčeval je s škofijami in duhovnijami sploh, ali jih je časih tudi poklanjal svojim ničvrednim tovarišem. Kdor je tedaj hotel imeti škofijsko stolico, moral je polno mošnjo prinesiti na kraljev dvor, da je mogel vse prazne žepe napolniti in vse kraljeve ljubljenske zadovoljiti. Vsakemu le na pol poštemu človeku seveda se je gabila taka barantija, in bila je očitna nevarnost, da same spake dospejo do najvišjih cerkvenih služeb. Gregor je najprej z dobra govoril s kraljem. Kralj ponižno obljubi se poboljšati, pa spolnil ni, kar je obetal, nego je cesarske svetovalce, ki so bili zavoljo simonije izobčeni iz katoliške cerkve, zopet pozval v službo, naprej oddajal duhovnije največjim nepoštenjakom in je tudi sicer neznansko tlačil verne podložnike Sase.

Ves nevoljen pokliče zdaj Gregor kralja v Rim na besedo, da se opraviči. Henrik, ki je bil ravno Sase premagal in je vsled tega še glavo bolj po konci nosil, zapodi papeževe poslance iz dežele ter pozove svoje škofo na zbor v Worms (1076), kjer so papeža odstavili in mu ob enem celo red hudobij in pregreh očitali. Neki zgodovinar tukaj pravi: „To je pač dokaz, kako so takovi škofoje kakor slepci služili posvetni oblasti, in kako jim je bilo treba ostrega poglavarja na čelu.“ Ko je tedaj Gregor v Rimu zvedel sklep vormskega zbora, je Henrika svečano proklel ter nemško ljudstvo odvezal prisege zvestobe, ki so jo bili dolžni svojemu kralju. To ostro papeževo postopanje je na Nemškem mnogo škofov streznilo, ki so zdaj stopili na papeževo stran. A ker je tudi posvetnim velikašem že davno predsedalo samovoljno kraljevo vladanje, sklenila je v zboru v Triburu duhovna in posvetna nemška gospoda po stari nemški postavi, da kralj ne sme dalje izvrševati vladarske

oblasti, in ko bi se za leto dnij ne iznebil cerkvenega prokletstva, si hoče gospoda izvoliti novega kralja.

314. Henrik je dobro vedel, da se je zdaj treba podvzati iz spraviti s papežem, drugače izgubi krono in kraljestvo. Takoj po zimi l. 1077. se napoti na Italijansko s svojo ženo Berto, s sinčkom in z nekterimi spremljevalci. Njegovi sovražniki pa so mu zaprli ravni pot na Laško in tako je moral zelo na vanjek hoditi in visoke francoske Alpe prekoračiti, kjer je že vse polno snega zapalo. Prevzetni Henrik je moral po teh gorah bolj plaziti kot hoditi, ali vse je voljno trpel, da le papeža dobi še doma na Italijanskem; zakaj ta se je že tudi bil na Nemško napotil, da se ondi kralj pred njim opraviči. Gregor se na trdnem gradu Kanosi toliko pomudi pri pobožni toskanski grofinji Matildi, da pozve, zakaj Henrik prav za prav prihaja na Laško. Ko se tedaj kralj prikaže pred kanoškim gradom kot pobožni in skesani romar in papeža odveze prosi, razveseli se Gregor spokorjenca, akoravno mu ni celo zaupal, ker je že poznal nestanovitnega kralja. V tistem času so se pa grešniki bolj ostro pokorili, kakor se mi pokorimo, in tudi Henrik je moral obleči spokorno haljo, ter je tri dni od zore do mraka bos, gologlav in tešč stal na grajskem dvorišči in je čakal odveze. Še le četrti dan ga Gregor odveže pokletstva in mu podeli v znamenje popolne sprave presveto obhajilo, ob enem pa mu tudi naznani, da kraljeve oblasti ne sme prevzeti, dokler nemški državni zbor o tem ne izreče svoje sodbe. Prav ta dogodek pri Kanosi so nemški pisarji in tudi drugi kričarji, ki pravice in resnice ne ljubijo, zelo zamerili katoliški cerkvi, rekši, da je to bilo osramočenje nemškega kralja, in da je takrat obledel in otemnel lesk in blesk nemškega cesarstva. Je li res pokora — sramota, in je li to osramočenje, če se ubogi grešnik poniža pred večnim Bogom? Je li to škodilo kralju Davidu, da je na svojo glavo prah in pepel trosil ter svojo pijačo s solzami mešal? Zgodovinar Leo, dasi protestant, zatorej celo pametno govori, ko pravi: „Ako bi se Henrik bil pod trnjevo krono, ktero si je sam dejal na glavo, tudi v senci bil izpreobrnil, bi se sedaj njegovo ime prelepo svetilo v zgodovini, — svetloba Kristusa bi ga razsvetljevala in poslavljala. Ker mu je pa bila trnjeva krona samo šema, s ktero je zakrival svoje pravo lice, hočemo se božje pravičnosti veseliti, ki je zadela notranje izprijenega človeka, dasi je bil zunanje kralj in kraljevo dete“. Če je Kristus, kralj

nebes in zemlje, nosil težki križ za naših grehov volje, ne more za krščanskega kralja sramotno biti, ako zavoljo svojih lastnih grehov obleče spokorno haljo.

Kar je bil papež slutil, to se je zgodilo. Navzlic vsem svojim obljubam je Henrik začel že v gorenji Italiji zbirati svoje prijatelje ter se pripravljati na boj zoper papeža. Sedaj si izvolijo nemški velikaši Rudolfa švabskega za kralja, dasiravno jim je Gregor to odsvetoval. Henrik se vrne na Nemško in najde še dosti zaveznikov, da začne krvavi boj zoper svojega nasprotnika. Papež je zdaj pripoznal Rudolfa za nemškega kralja, a Henrika je znova proklel, dočim so škofje v Paviji, sami Henrikovi privrženci, Gregoriju vzeli papežev oblast in namesto njega izvolili novega papeža Klementa II. Henrik je zbral močno vojsko ter jo peljal naravnost proti Rimu. Gregor se mu je umaknil v Rimu na angeljski grad, in se je naslanjal na mogočnega normanskega vojvodo Roberta Guiskarda, ki je bil že iz rok papeža Nikolaja II. dolenjo Italijo prejel kot fevd. Tri leta zaporedoma je Henrik oblegal Rim in še le v spomladi l. 1084. je po izdaji premagal mesto. Kralj je Gregoriju vse mogoče obetal, da bi ga potegnil na svojo stran, celo svojega papeža Klementa mu je obljubil zapustiti. Toda Gregor se s praznimi obljubami ni dal več prevarati, ampak je terjal istinito pokoro in je ob enem ponovil cerkveno kletv čez vse sovražnike sv. cerkve. Na to je velel tudi Henrik neki sinodi papeža Gregorija zakleti, in njegov papež Klement ga je prav na veliko noč v cerkvi sv. Petra ovenčal za cesarja. Papežu se je na angeljskem gradu že trda godila, ko mu pride še ravno v pravem času vojvoda Robert Guiskard na pomoč. Zdaj je Gregor zbežal iz Rima v mesto Salerno, kjer je precej umrl med velikimi stiskami, a tudi z veselim upanjem na boljše življenje. Njegove zadnje besede so bile: „Ljubil sem pravico in sovražil krivico, zato umiram prognan.“

Sovražniki velikemu papežu Gregoriju tudi oponašajo, da je učil, da ima posvetna oblast svoj začetek od hudega duha. Toda to je gola laž. Gregor je le učil, da je duhovna oblast povzdignjena nad posvetno oblast; primerjal je obe oblasti solncu in mesecu, in očesoma telesa. Kakor dobi mesec svojo luč od solnca, tako bi naj vsaka krščanska posvetna oblast spoznala nad seboj duhovno oblast namestnika Kristusovega, in imela bi naj cerkev za gospo, ne pa za deklo; in kakor obe očesi človeku svetite in ga varujete

nezgode, ravno tako obe oblasti branite človeštvo nesreče in mu svetite k njegovi sreči. — Da bi bil še le Gregor v cerkvi uvedel celibat t. j. sebiten stan duhovnikov, to trdijo in ponavljajo dadanes samo še tisti, kateri povestnico le po imenu poznajo.

Od smrti Gregorija VII. do vormske pogodbe.

315. Gregorijev naslednik Viktor III. je samo dve leti vladal sveto cerkev, pa tudi on je izdal prepoved zoper simonijo in investituro. Za njim je bil Urban II. papežem izvoljen (1088—1099), ki pa niti stolovati ni mogel v Rimu, kjer je Henrik podpiral svojega papeža Klementa. Toda sedaj je hitela rasti setev, katero si je Henrik nasejal. Bojna sreča ga je jela zapuščati, njegovi prijatelji so se večnega boja naveličali, njegova lastna žena ga je obtožila grdih pregreh, in celo njegov stareji sin Konrad se je vzdignil l. 1093. zoper svojega očeta. Na cerkvenem zboru v Klermontu l. 1095. je papež prepovedal vsem duhovnikom prisegati homagij posvetni gospodi, t. j. tako prisego zvestobe, kakor jo prisegajo posvetni vazali svojim gospodarjem, ker taka prisega je spravila dostikrat duhovnike v zadrego, ki morajo v prvi vrsti spolnovati svoje dolžnosti do cerkve. Na Italijanskem je stanovitna toskanska vojvodinja Matilda po malem celo izpodrinila Henrika, in ker je navdušenost za križno vojsko še bolj poparila njegovo moč, zapustil je leta 1097. Italijo. Papež Urban se je lahko pred svojo smrtjo slovesno napotil v Rim ter se ondi vsedel na papežev stol.

Urban se je moral vojskovati tudi s francoskim kraljem Filipom I., ktereга je zavoljo pregrešne tovaršije z neko Bertrando izobčil iz svete cerkve.

Papež Paskal II. (1099—1118) je bil mož dobrega duha in zdravih načel. Rekel je: da je treba k ležečemu pripogniti se, toda pregugniti se ne smemo t. j. ravnotežja ne smemo izgubiti. Tudi Henrik se je delal, kakor bi se hotel s papežem pogoditi; a ker je cesar vedno drugače govoril in drugače mislil, zopet ni prišlo do sprave. Cesar je rival svojo mater, sveto cerkev, do praga ter jej njene pravice kratil v svoji državi, a cesarja Henrika je njegov lastni sin Henrik porinil čez prag in mu vzel krono in državo. Prav tako zanikarno in hinavsko, kakor se je obnašal stari Henrik zoper cerkev, tako se je obnašal mladi Henrik zoper svojega očeta. Ko se je tedaj oče prisiljen moral odpove-

dati kraljevski oblasti, opominjal je svojega sina: „Naj se ti godi kakor očetu tvojemu, če ne bodeš pravično vladal in cerkve branil.“ Henrik IV. je umrl l. 1106., ne da bi se bil spravil s sveto cerkvijo.

316. S Henrikom V. (1106—1125) pa cerkev ni nič kaj pridobila, kajti Henrik je bil pravi sin svojega očeta, in je z materjo cerkvijo ravnal ravno tako brezvestno, kakor popred s svojim telesnim očetom. Komaj je trdno sedel na kraljevem prestolu, že je odločno tirjal od papeža pravico imenovati škofo v svoji državi; tega mu pa Paskal nikakor ni dovolil, ampak mu je oznanil, da po Kristusovi krvi osvobodjena cerkev ne sme več služiti za deklo. Zaradi tega se odpravi Henrik z močno vojsko na Italijansko, kjer sta se v Sutri l. 1111. s papežem pogodila tako-le, da škofje in opati kot posvetni knezi povrnejo vsa svoja velika posestva kralju proti temu, da on imenovanje škofov prepusti papežu. Blagi Paskal je namreč mislil in je bil prepričan, da se bo cerkev bolje počutila, če je tudi uboga pa zato svobodna, nego če je sicer bogata pa sužnja, kakor je tudi ptica v prostem zraku veselejša ob pičlem trošku, nego v kletki pri polni kopanji. Duhovniki naj bi se raji, rekel je papež, uzdržavali v svojih cerkvah, kakor se potikali na cesarskem dvoru. Kralj je bil seveda s to pogodbo jako zadovoljen; toda zdaj so zoper njo na glas vpili knežskoškofje, kateri se nikakor niso hoteli odpovedati svoji posvetni oblasti in svojemu premoženju, a tudi posvetnim knezom se je zdela pogodba kriva, ker so se bali, da bi kralj zdaj bil premogočen. Po tem takem papež ni mogel pogodbe izvršiti, in vsled tega se tudi kralj ni hotel investiture odpovedati, in tako je ostalo zopet vse pri starem. Ker se je Paskal odločno branil Henrika kronati za cesarja, je to cesarja tako raztogotilo, da je velel papeža in več njegovih kardinalov zgrabiti ter jih odvesti v svoj tabor. Ves Rim je bil na nogah zavoljo tolike cesarjeve hudobije in Henrik je moral Rimljane miriti z mečem. Zdaj so se vsi Henrikovi privrženci zagnali na dobrega papeža, kakor ose na med, in so ga deloma s protenjem deloma z dobra naposled prisilili, da je cesarju prepustil pravico podeljevati škofije s škofovsko palico in s prstanom, in mu je ob enem prisegel, da ga ne bode nikdar več preklel. Paskal je Henrika V. tudi v cerkvi sv. Petra za cesarja kronal in se je izgovarjal, rekoč: „Prisiljen sem zavoljo cerkvenega miru in svobode trpeti to, česar prej ne bi bil trpel, če bi tudi trebalo kri

in življenje dati.“ S to pogodbo je šlo vse po vodi, kar je Gregor VII. s toliko težavo priboril za sv. cerkev.

Henrik je tedaj na Italijanskem našel, kar je iskal, in se je zadovoljen vrnil na Nemško. Pa kmalu niso samo v Italiji, ampak tako rekoč po vsem katoliškem svetu svarili papeža zavoljo jalove pogodbe, katero je bil sklenil s cesarjem. Sinoda v Lateranu l. 1112. je celo to pogodbo kot prisiljeno zopet zavrgla ter je ta sklep ob enem naznanila tudi cesarju. Cesar se je malo brigal za takšne sklepe, in ni za nič odstopil od pravic, katere mu je dovolila sutrijska pogodba. Zdaj umrje l. 1115. toskanska grofinja Matilda, ki je vso svojo zemljo bila s pismom sporočila rimskemu stolu. Znova sta se spoprijela papež in cesar. Henrik si je namreč Toskano svojil in je po smrti vojvodinje ondi postavil svojega namestnika. Zaradi tega ga je lateranska sinoda leta 1116. izobčila iz cerkve. Zopet je peljal cesar mnogoštevilno armado na Laško, da bi se osvetil nad papežem, in papež je moral pobegniti iz Rima, ker se ni prav zanesel na omahljive Rimljane. Kmalu potem l. 1118. je umrl papež, kateremu je skoraj vse izpodletelo, kar je počenjal na korist sv. cerkve, dasiravno je imel vedno najboljše namene.

317. Ko je papež Kalikst II. dobil papeževo oblast, ponujal je cesarju spravo precej na cerkvenem zboru v Rheims-u l. 1119. Vladohlepnemu cesarju pa ni bilo mar sprave, ker ne bi rad izgubil svoje oblasti v cerkvi; zato je Kalikst, ki je sploh odločno postopal, cesarja proklel. Zdaj so cesarja njegovi prijatelji drug za drugim zapuščali, in ker se je Henrik bal, da bi se mu na zadnje ne zgodilo, kakor nekdanj očetu njegovemu, začel se je s papežem pogajati. Slednjič sta se tudi pogodila na številnem zboru v Vormsu l. 1122. Z vormsko pogodbo se je končal petdesetletni prepir za investituro. To vormsko pogodbo je potrdil

deveti vesoljni cerkveni zbor,

kterega je papež obhajal v Lateranu, t. j. v svojem stolnem gradu v Rimu l. 1123. Pogodba se tako-le glasi: Redovniki si sami volijo svojega opata, kapitelj svojega škofa, toda pred cesarjem ali pred njegovim namestnikom, in sicer brez sile in brez simonije. Izvoljenemu v njegovi škofiji cesar ne podeljuje več posvetne oblasti s prstanom in s škofovo palico, ampak s cesarskim žezlom. Pri dvomljivih

volitvah naj razsodi cesar, vendar naj prej popraša škofo tiste pokrajine za njihovo mnenje. Cesar cerkvi povrne vsa posestva, ktera je kedar si bodi on ali oče njegov vzel cerkvi.

V tem dolgoletnem prepiru med cerkvijo in državo se je jasno pokazalo, kako sveta cerkev svojih božjih pravic nikdar ne more pa tudi ne sme zatajiti; kolikorkrat in kedarkoli se cerkev bori za svoje božje pravice, ne bo nikdar osramočena, ker sta jej Bog in sv. Peter na strani. Zato je Kalikst že prej bil pisal Henriku, rekoč: „Jaz ne segam za tem, kar je cesarjevega; ti pa bi se moral sam rad tega odpovedati, kar ti ne gre. Ti imaš sicer za svojo stran veliko vojakov, cerkev je temu nasproti kakor na slabem; v resnici pa so vendar močnejši na njeni strani: apostoli namreč in Bog sam.“

2. Borba za cerkvene pravice na Angleškem.

318. Kakor na Nemškem, ravno tako se je tudi na Angleškem cerkev morala dolgo boriti za svoje pravice.

Kralj Vilhelm II., ki je l. 1087 zasedel angleški kraljevi stol, je hudo zadeval katoliški cerkvi. Izpraznjenih škofij in opatij ni podelil nikomur, ampak spravljal je njih dohodke v svoj globoki žep, cerkveno premoženje preoblagal z davki, in dobre cerkvene službe oddajal tistim, kateri so mu jih najboljše plačevali. Tega bi ne smel trpeti nobeden katoliški škof, še manj pa je to trpel sv. Anzelm, ki je bil ta čas nadškof kanterbury-ski. Kraljevim nameram je bil Anzelm tako na poti, da je Viljem v Rimu papeža prosil, naj Anzelma odstavi od njegove škofije. Toda papež Urban II. tega ni storil, ampak je škofa Anzelma, ki je tudi v Rimu pri očetu vsega krščanstva iskal pomoči, sprejel z največjo slovesnostjo ter tako odobril njegovo delovanje. Tudi z Henrikom I., bratom in naslednikom Vilhelmovim, moral se je Anzelm vojskovati, dokler niso na državnem zboru v Londonu l. 1107. vendar obveljale cerkvene pravice. Kralj je popustil investituro in je dovolil prosto volitev škofov in opatov; cerkev pa je pripustila, da so izvoljeni cerkveni dostojanstveniki kralju prisegali zvestobo.

Kralj Henrik II., ki je l. 1154. prišel na krmilo, bi bil pa zopet rad po svojem zapovedoval cerkvi. Zavaljo tega je povzdignil na nadškofovsko stolico v Kanterbury-ji svojega pečatnika, Tomaža Beket-a, ki je bil

do zdaj bolj posveten mož, ter se je vsaki kraljevi želji podal. Toda novi škof precej popusti svoje prejšnje razkošno življenje, ter tako lepo živi, da ga je ljudstvo kot svetnika častilo. Vendar se tudi Tomaž slednjič udá kraljevi volji, ter obljubi zastran cerkvenih pravic držati se „stare šege“. K temu so ga najbolj naklonili njegovi škofje, ki so vsi stali na kraljevi strani, zlasti pa neki ničvreden opat, ki mu je prinesel ponarejena pisma iz Rima, v kterih prê papež sam zahteva, naj kralju več ne nasprotuje. „Stara šega“, za katero se je bil Tomaž odločil, pa je bila ravno ta: cerkvene pravice prezirati in cerkev po mogočnosti odirati. Ko je tedaj Tomaž spoznal, da je krivo storil, kesal se je takoj svojega dejanja in je sam sebe zatožil sv. očetu Aleksandru III. S tem si je nakopal kraljevo jezo, in ker so ga tudi cerkveni postojanstveniki izveča zapustili, zbežal je tihoma za Francosko l. 1164.

Papež Aleksander se je čvrsto poganjal za pravice angleške cerkve in za škofa Tomaža, a šest dolgih let se s kraljem nista mogla pogoditi. Leta 1170. vendar kralj pred pričami obeča papeža ubogati ter povrniti, kar je po sili vzel cerkvi, in nadškofa zopet milostljivo sprejeti. Pa tudi zdaj ni bilo mirú. Kralj je namreč po svoje tolmačil pogodbo, a zopet drugače jo je razumel Tomaž, ki odslej niti za piko ni odstopil od cerkvenih pravic. Kralj je tedaj o neki priliki izustil te-le besede: „Ali ga ni moža med mojimi ljudmi, ki bi me maščeval nad tem malovrednim duhovnikom?“ Takoj se odpravijo štirje vitezi v mesto Kanterbury; tam umorijo nadškofa v njegovi stolni cerkvi, ki ni maral bežati in tudi ni pustil cerkvenih vrat zapreti, l. 1170. To je bil krvavi sad kraljeve nepremišljene besede. Ko pride glas o moritvi do kralja, obleti ga groza in strah radi tolike pregrehe. Precej se ostro pokori ter roma tudi na grob sv. škofa in mučenika, kterega je Bog s čudeži poslavljal. Iz krvi zvestega in dobrega pastirja pa je angleški cerkvi zrastla pravica in svoboda.

3. Razpori pri papeževih volitvah; deseti vesoljni cerkveni zbor.

319. Po smrti Kaliksta II. so se kardinali razdvojili pri volitvi novega papeža; nekteri so izvolili kardinala Teobalda, a večina je izvolila Honorija II. (1124—1130) za papeža. Teobald se ni mogel obdržati na papeževem stolu,

in zategavoljo se je odrekel papeževi časti, ktere itak po pravici nikdar ni imel. Na Nemškem je zdaj vladal kralj Lotar II.; bil je po vsem pravičen sveti katoliški cerkvi. Sam se je rad odrekel svoji pravici, ktero mu je dajala vormska pogodba, ter ni več pošiljal svojih poverjencev k volitvam škofov, da se pri volitvi ne bi kdo zbal kraljeve zamere. Papež in kralj sta se tako dobro razumevala, da so ljudje veseli pravili, da ste zdaj cerkvena in posvetna oblast lepo zložni, kakor dvoje krščanskih zakonskih.

Po smrti Honorijeve ste se v Rimu dve plemeniti rodbini vtikali v papeževo volitev ter ste rovali tako dolgo, da ste zopet razdvojili kardinale. Po pravici je bil Inocent II. (1130—1143) papežem izvoljen, a nekteri so glasovali za kardinala Leoni-ja, ki je tedaj bil samo divji papež. Toda Leoni je bil močnejši od Inocenta, ker se je upiral na mogočnega normanskega vojvodo Roger-ja; osvojil si je cerkev sv. Petra, a Inocent je moral naglo iz Rima pobegniti na Francosko. Vendar nemški kralj se je potegnil za sv. očeta ter ga je privedel nazaj v Rim, kjer je potem Inocent Lotarja ovenčal za rimskega cesarja. Toda Lotar se je moral kmalu zopet na Nemško vrniti, kajti imel je premalo vojske, da bi užugal divjega papeža, kardinala Leonija, pred katerim je Inocent moral zopet bežati iz Rima. Leta 1136. gre Lotar znova v Italijo, pa z veliko večjo vojsko kakor prvokrat, ter jo mahne to pot naravnost na Neapolitansko, da poniža Roger-ja, na kterege se je naslano lažipapež Leoni, in ki je najbolj bil kriv razpore na apostolskem stolu. Roger je bil preslab, da bi se ustavljal cesarju, zatorej je bežal čez morje na otok Sicilijo. Tako je ostal Leoni na suhem, in moral je Rim prepustiti pravemu papežu Inocentu II., ki je l. 1139. obhajal v Lateranu

deseti vesoljni cerkveni zbor.

Tamo se je bilo zbralo blizu tisoč očakov, nadškofov, škofov, opatov iz raznih krščanskih pokrajin. Najprej so prokleli normanskega vojvodo Rogerja, ki je bil največ kriv razpore pri papeževih volitvah, in potem so ponovili postave zoper divji zakon duhovnikov. Naposled je zbor zapovedal Arnoldu Breščijanskem, da naj dé tiho. Ta je namreč bil prenapeta glava, in je vedno trobil zoper posvetno premoženje duhovnikov. Tako je bil v cerkvi mir, a v Rimu še sploh ni bilo vse v redu. Tukaj kakor tudi po drugih

italijanskih mestih so se puntali mestjani, katerim je bilo vse nekako pretesno ter so si želeli večje svobode; sanjalo se jim je nekaj o nekdanji ljudovladi, kakoršna je bila v Rimu pred Kristusovim rojstvom. Radi bi bili razdrli papeževo posvetno oblast in jo razdelili med seboj, zakaj papeža prê posvetna oblast itak zadržuje v njegovem vzvišenem poklicu. Papež Lucij II. poprosi nemškega cesarja Konrada III. na pomoč zoper uporne Rimljane. Ker ga pa cesar ni uslišal, začel je sam boj, v katerem je papežu nekdo tako silno kamen zagnal v čelo, da ga je ubil. Tudi papež Evgenij III. ni mogel obladati prekucuhov; to se je posrečilo še le Hadrijanu IV., ko je bil Rim dejal v cerkveno prepoved.

4. Stoletna vojska med papeži in Hohenštaufoviči (1154—1254).

Do mira v Benetkah leta 1177.

320. Friderik „rudečebradec“ je bil prvi nemški kralj iz rodbine Hohenštaufovičev. Res škoda je mladega kralja, da je poleg svojih sicer lepih čednostij premalo spoštoval cerkev Kristusovo, in da je ošabno preziral dobro pravico drugih ljudij. S svojim stricem, cesarjem Konradom, je bil na tretji križni vojski na jutrovem, in ondi je videl neomejeno oblast grških cesarjev in samosilno vladanje turških sultanov, in prav tako oblast bi si on rad osvojil doma na zahodu. Vsi bi se naj uklanjali njegovi volji, vsi bi naj služili njegovi oblasti: cerkev za deklo, državni knezi za hlapce, mesta za podajače: to je bila njegova vroča želja. Sam je rekel: „Jaz, jaz sem gospodar svetá; kar se kralju dopada, to je postava“. Neki zgodovinar torej pravi, da so bili Hohenštaufoviči že take krvi, da jih je nekako mikalo vsako ograjo preskočiti, s katero so bile omejene njihove pravice. S takim sosedom tedaj, kakor je bil Friderik, se je težko pogajati in v miru živeti; zato so se posvetni in duhovni knezi in mesta začeli potegovati za svoje pravice, in papež sam se je tako rekoč moral spreti s Friderikom.

Na rimski stolici je v tem času sedel Hadrijan IV., prvi in edini papež, ki je rodom Anglež. Kot ubog deček je nekdanj beračil, a lepo njegovo obnašanje in bistra njegova glava ga je dvigala više in više ter ga slednjič povdignila za poglavarja vesoljne cerkve. Hadrijan je bil

sicer miroljubnega značaja, pa tudi mirnega moža človek razdraži, ako se preveč v njega zaganja. Ko je Friderik prišel l. 1154. z malo vojsko v Italijo, šel mu je papež do Sutrija nasproti. Ondi se je nekaj prigodilo, česar skoro ni vredno praviti, pa je vendar bilo krivo, da sta se cesar in papež začela pisano gledati. V Sutriji bi namreč cesar moral po stari navadi in po nemški postavi stremen držati papežu, ko je ta zajahal svojega belca, in ga potem nekoliko časa voditi za uzdo, da s tem počasti Kristusovega namestnika na zemlji. Friderik se je pa tega odločno branil, in komaj in komaj so ga stareji nemški knezi pregovorili, da je prijel za uzdo. Nekoliko dnij pozneje je papež ovenčal Friderika v cerkvi sv. Petra v Rimu za rimskega cesarja.

Friderik se je bil vrnil nazaj na Nemško, kjer je zdaj hitro pokazal, da je sovražnik svete cerkve in njenih pravic. Svojevoljno je postavljajl škofo ter je svojim duhovnikom prepovedal duhovnije prejemati iz papeževih rok. Sploh se je tako obnašal, kakor nič ne bi vedel o vormski pogodbi. Tudi so na Nemškem dva škofa, ki sta šla iz Rima domov na Dansko, oropali in zaprli, a Friderik ju ni branil, nego se je delal, kakor bi se nič ne bilo zgodilo. Papež se je po tem takem moral zgласiti ter se potegniti za cerkvene pravice, in cesarja opozoriti na dolžnosti, ktere ima kot rimski cesar. Pisal mu je list, v katerem mu očita, da premalo spoštuje rimsko cerkev, ki mu je že toliko dobrot skazala. Friderik je pismo nalašč krivo razumel ter je papežu očital, da ga hoče ponižati do svojega podložnika ali vazala. V okrožnem listu je potem cesar papeža tožil pri nemškem ljudstvu, da je vse svaje edino papež kriv, ki pravi, da ima cesar od njega svojo oblast, dokler ima cesar svojo oblast edino le od Boga po volitvi nemških knezov. Cesar nadalje v tem listu obeta nemškim škofom, da se hoče zmirom boriti za svobodo nemških cerkev ter jih rešiti jarma, ktereга jim je naložil rimski stol. Kmalu potem je papež Hadrijan pisal drugo pismo, v katerem je komaj potolažil razkačenega cesarja, rekoč, da ni tako mislil, kakor je on njegove besede razumel, in da njegov list nema tistega pomena, ktereга so mu podrinili on in njegovi tolmači.

321. Leta 1158. gre Friderik v drugič na Italijansko in ondi skliče na ronkaljsko polje veliko število odlične gospode, pa tudi četvero najbolj učenih učenjakov z bolonjskega vseučilišča, da naj po pravici odločijo, koliko oblasti da gre cesarju, in ktere pravice imajo ostati mestom in

drugi duhovni in posvetni gospôdi. Ona četvorka je pa toliko pravic stlačila pod cesarski klobuk, da je druga gospôda in torej tudi cerkvena gologlava ostala. Cerkev je z enim mahom izgubila čuda pravic, katerih si je pošteno priborila; oropali so jo njenih dohodkov, priškrcnili so jo v njenem premoženji in zeló so jej pristrigili njeno svobodo. Cesar Friderik se je zdaj védel tudi v papeževi državi kot višji posvetni gospodar in ondi je naročeval papeževim podložnikom, da so morali oskrbovati njegovo armado na svoje stroške. Zraven tega je postavljajl škofo in nadškofe in se niti ni zmenil za to, kaj bo rekel papež. Hadrijan zopet opomni cesarja na dolžnosti, ktere ima kot sin do svoje matere cerkve ter ga prosi, naj ne prezira več tako ošabno cerkvenih pravic. Toda predrzni Friderik ni slušal besed sv. očeta, nego mu je tako kljuboval, da so bolj strogi kardinali že terjali od papeža, naj cesarja izobči. Preden se pa to zgodi, umrje Hadrijan l. 1159.

Kardinali so Hadrijanu za naslednika izvolili pogumnega Aleksandra III.; samo dva kardinala, ki sta bila za cesarja zavzeta, volila sta Viktorja IV. za krivega ali — divjega papeža. Friderik se takoj ponudi in bi bil rad razsodil, kdo je zdaj pravi papež, ali Aleksander ali Viktor; iz tega namena pokliče cerkveni zbor v Pavijo (1160), kamor obema papežema priti zapové, „v imenu božjem in sv. katoliške cerkve“. Tudi francoski in angleški škofje bi imeli obiskati zbor, a ni jih bilo; sešlo se je komaj kakih 50 samih nemških škofov. Papež Aleksander je odločno rekel, da na tak cerkveni zbor, ktereга je sklical cesar, nikakor ne more priti. Dejal je: „To ni bila nikdar navada cesarjevih prednikov in cesar je s tem prekoračil meje svoje oblasti, da je pozval zbor, ne da bi za to vedel rimski škof. Samo rimska cerkev ima po svetem Petru od Gospoda pravico, v cerkvenih rečeh preiskovati in razsojevati, in v tem ni podvržena razsodbi nobenega človeka. Z najmanjšimi cerkvami drugi knezi ne ravnaajo tako hudo, kakor zdaj cesar dela z rimsko cerkvijo.“

Divji papež Viktor IV. je pa rad prišel na cerkveni zbor, in zato ga je ta proglasil za postavnega papeža in se mu je priklonil, Aleksandra pa je proklel.

Toda Aleksander je bil mož po božji volji, imel je tudi pravo srcé in se ni zbal nobenega še tako močnega sovražnika. Odločno se loti svojega nasprotnika Friderika. Najpred cesarja izobči, a potem hiti na Francosko. Ondi je

sinoda v Toulousi (1161) natanko pregledala volitvena pisma in se je iz čista prepričala, da je edino le Aleksander pravilno izvoljeni papež. Tedaj sta ga Francoska in Angleška spoznali za pravega papeža, in celó nemški škofje, kar jih je bilo bolj značajnih, kakor tudi redovniki, ostali so verni Aleksandru. Cesar je še zmiraj mislil, da bode mogel Aleksandra izpodriniti. Zaraditega se je začel pogajati s francoskim kraljem Ludovikom VII., da ga najprej ondi spravi ob veljavo. Toda francoski kralj je precej izprevidel, da Friderik ž njim nima čistih namenov, in pustil ga je na cedilu.

Leta 1164. umrje divji papež. Cesar Friderik zdaj ni vedel, ali bi se pogodil z Aleksandrom, ali bi se še dalje pipal ž njim; pa njegov pečatnik Rajnald ga je tiral naprej na krivem poti, da ni mogel podati papežu roke v spravo. Zopet sta samo dva kardinala volila novega — divjega papeža Paskala III. Da so cesarski strankarji tako grdo mleli z največjo častjo in oblastjo Kristusovega namestnika na zemlji, to ni ugajalo niti cesarjevim privržencem, in bolj in bolj je ginila stranka divjega papeža, dokler so prijatelji Aleksandrovi od dne do dne močnejši postajali. Friderik je na Nemškem zatiral škofo in preganjal menihe, ki se niso hoteli klanjati njegovemu papežu, in potem se je napotil še na Laško, da tudi ondi zatara v gorenji Italiji zavezo lombardijskih mest, ki so se zavezala zoper njega. Aleksander je cesarja zopet proklel in odstavil od njegove kraljevske oblasti, a potem se mu je umaknil iz Rima v Benevent. Friderik se je pa polastil Rima in cerkve sv. Petra, katero so Nemci oskrunili z ognjem in s krvjo. Prav ondi je zdaj Paskal ovenčal Friderika za rimskega cesarja. Cesar misli, da je zdaj zrastel do nebes in da že sega do zvezd, a Bog ga je hitro ponižal. V njegovi vojski je nastala kuga, ki je kar pobirala vojake ter jih v nekterih dneh več tisoč pokosila. Pogrebačev je zmanjkalo, — toliko je bilo mrličev: očitna kazen za oskrunjene grobe svetih apostolov Petra in Pavla. Le medle ostanke svoje močne armade je cesar dovedel v gorenjo Italijo, in ošabni „rudečebradec“ je kot kak begunec bežal čez Alpe na Nemško ter je komaj živ odnesel zdrave peté.

Cesar tudi zdaj ni miroval, nego je šel, kakor bi božji šibi kljuboval, že petokrat z vojsko na Italijansko, da se maščuje nad svojimi sovražniki. Papež in Lombardi se med seboj zvežejo zoper Friderika, in vsi zviti cesarjevi poma-

gači ne morejo razrušiti trdne zveze med njimi. Zato Friderik potegne meč, da si pribori svojo prejšnjo oblast na Italijanskem. Toda takrat je zadel na močnega nasprotnika. Lombardi so se bili kakor pravi junaki, ter so pri Lignani popolnoma zmagali cesarjevo vojsko (l. 1176.). Globoko ponižan si je cesar zdaj želel mirú in začel se je s papežem pogajati. Aleksander sprejme cesarja v Benetkah v cerkvi sv. Marka. Friderik poklekne pri velikih vratih, da bi papežu nogo poljubil, a papež ga vzdigne in ga poljubi v znamenje mirú. Drugi dan je papež po cesarjevi volji služil veliko mašo, in cesar je pri daritvi daroval svoje darove, a po službi božji je vodil papeževega belca za uzdo. Cesar je spoznal Aleksandra za pravega poglavarja katoliške cerkve, papež pa je potrdil škofo, ktere je cesar bil imenoval med razporom.

Zdaj so tudi Rimljani spoznali svojo krivico ter so papeža prosili, da naj zanaprej v Rimu stoluje. Rimljani so mu morali priseči zvestobo, ter ga zagotoviti potrebne varnosti, in potem se je papež l. 1178. preselil v Rim, kamor je tudi sklical cerkveni zbor, ktereга je bil obljubil v Benetkah.

Ednajsti vesoljni zbor leta 1179.

322. Pri ednajstem vesoljnem zboru v Lateranu se je zbralo nad tri sto škofov. Da se zanaprej pri papeževi volitvi zabranijo tako žalostni razpori, kakor jih je cerkev bila doživela zadnja leta, sklenila je zbornica najprej, da bode prihodnjič le tisti veljavno izvoljen papež, kateri dobi dve tretjini kardinalskih glasov; kdor bi si pa brez te večine glasov svojil papežev stolico, ta naj bo izobčen iz cerkve in odstavljen od duhovenstva. Razven tega je zbor ponovil postave zoper simonijo, zoper oženjene duhovnike, zoper odrtijo, in je tudi zavrgel zmôte nekterih krivovercev. Tako je Aleksandru III. po dolgotrajni borbi za cerkvene pravice koncem njegovega življenja prisijala vesela zmaga, ktero je po vsej pravici zaslužila njegova stanovitnost. Umrí je l. 1181. Nagrobni napis imenuje rajnega „luč duhovenstva, kinč cerkve, očeta rimskega mesta in svetá“. Vse to je bil resnično. Aleksander je brez dvoma eden največjih papežev, kar jih je kedaj sedelo na rimski stolici.

Od miru v Benetkah do 12. vesoljnega cerkvenega zbora.

323. Ako bi kdo mislil, da se je z benetskim mirom prepir med papežem in cesarjem iz čista poravnal, motil bi se močno. Cesar je cerkvi vedno delal kake neprilike, in prav malo je manjkalo, da ga papež Urban III. ni zopet proklel. Friderik bi bil pač pri škofijskih volitvah rad nekaj imel govoriti, dobro bi mu bil sodil bogati cerkveni desetki, najbolj pa mu je po glavi rojila lepa dedovina papežev po rajni mejni grofinji Matildi, in zelo težko jo je popolnoma popustil. Nekoliko je Friderik krivico, katero je cerkvi storil v svojem življenju, popravil s tem, da je šel koncem svojega življenja na križno vojsko, na kateri ga je dohitela smrt, kar smo že bili povedali na svojem mestu.

Njegov sin in naslednik Henrik VI. je bil še le pravi nasprotnik cerkvenih pravic. Oče ga je bil oženil s Konštancijo, sicilisko kraljčino, da bi ž njo potegnil sicilisko kraljestvo k svoji hiši. To kraljestvo pa je bilo papežev fevd, in papež ga je oddajal, komurkoli je hotel. Po smrti kralja Viljema II. tedaj papež siciliskega kraljestva ni podelil Henriku, ampak grofu Tankredu, ki je bil sicer postranski otrok normanske kraljevske rodbine, ali imel je za seboj vse ljudstvo, ki se je balo, da se jim Nemci ne ugnezdijo v njihovi deželi. Papežu ni moglo biti po volji, da bi Henrik dobil sicilisko kraljestvo, ker potem bi bila papeževa dežela od vseh stranij obkoljena od nemške oblasti in bi se težko prosto gibala. Leta 1191. je papež Celestin III. dal cesarsko krono Henriku in njegovi soprogi, pa je ob enem prepovedal cesarju, naj ne sega po sicilijanskem kraljestvu. Toda cesar je malo poslušal sv. očeta in je šel naravnost v dolenjo Italijo, da si osvoji sicilisko kraljestvo, in le pomor ga je obrnil, da se je vrnil na Nemško. Doma na Nemškem je lakomni in grozoviti cesar uganjal res strašne reči. Samovoljno je preziral vormsko pogodbo, umoril je nekega škofa in je potem njegovo škofijo za dober denar prodal nekemu drugemu, in slavnega križnika Rikarda z „levjim srcem“ je imel tako dolgo zaprtega, dokler mu niso zanj našteali neznano velike odkupnine. Milosrčni papež Celestin je zastonj prosil in svaril Henrika, a ta se niti ni zmenil zanj, ampak se napotil drugič v dolenjo Italijo, da si jo osvoji. Nektera mesta so se mu sama rada podala, druga so se mu morala pokoriti. Tankredovemu sinku je velel oči iztakniti, njegovo mater v

ječo zapreti, duhovnike pa in tudi posvetno gospodo je dolžil izdajstva, ter jih je večkrat grozno trpinčil in do smrti mučil. Tudi je veliko veliko denarja ljudem pojemal, ali sam ali pa po svojih uradnikih; poleg vsega tega pa se je dobrikal papežu, in mu s tem jemal oči, da mu je obetal križno vojsko. Zdaj pa smrt nenadoma pobere (1197) zanikarnega in nesramnega trinoga, ko je bil še komaj 32 let star. Tako je dobri Bog rešil svojo cerkev velike nevarnosti, ker sivi starček papež Celestin bi se ne bil mogel obraniti zvitega Hohenštaufoviča, ki nikdar ni gledal na sredstva, ktera je rabil, ako je le svoj cilj dosegel.

Celestina, ki je umrl l. 1198., je nasledil na rimskem stolu Inocent III., ki je bil eden najimenitnejših in najmogočnejših med vsemi papeži, pravi velikan na apostolski stolici. Ta čas, dokler je on stoloval v Rimu, gledal je ves krščanski svet na-nj, on sam je zapovedoval, vsi drugi pa so poslušali na njegovo besedo. Njegovo bistro oko je videlo vse, njegova močna roka vse vodila, njegova modra glava je na vse mislila, in plemenito njegovo srce je vse obsegalo. Bil je učenik celega sveta in oče kraljev, in res so ga tudi imenovali tako. Sploh je čas njegovega vladanja na rimskem stolu najsijajnejši v celi zgodovini. Najprej je na papeževem dvoru vse lepo uredil, ker se je spominjal besed sv. apostola Pavla: *Ako kdo v svoji hiši gospodariti ne zna, kako bo skrbel za cerkev božjo.* (I. Tim. 3.) Ona posestva in pokrajine, ktere je krivični cesar Henrik bil pojemal papeževi deželi, je zopet pridobil, in ker je dobil v svojo last tudi Matildina posestva v Toskani, imela je papeževa država zopet stare svoje meje.

324. Na Nemškem je po Henrikovi smrti večina knezov kraljem volila brata rajnega cesarja, Filipa „švabskega“, a manjšina Otona IV., vojvodo saskega. Inocent je takoj opominjal Nemce, naj se zedinijo pod eno krono in naj pustijo krvavi domači boj, ali pa naj njemu prepustijo stvar, da on razloči, kdo da je pravi kralj. Leta 1201. se je papež odločil za Otona, kateri je svečano prisegel, da hoče zvesto varovati vsa posestva, časti in pravice rimske cerkve. Nekteri zgodovinarji tukaj papežu očitajo, da ni spoštoval nemških državnih knezov, ki imajo edino le pravico voliti nemškega kralja. Toda tu ni šlo za nemško krono, ampak za rimsko cesarsko krono. Inocent Nemcem popolnoma priznava pravico voliti kralja, toda ob enem se tudi svoje pravice trdno drži ter le tistemu dá cesarsko krono, ktere ga si

sam izvoli. Med tem ko sta se oba kralja potegovala za cesarsko krono, je razžaljeni grof Oton Wittelsbaški ubil Filipa l. 1208.

Sedaj so Otona vsi pripoznali za kralja, posebno tudi zaradi tega, ker se je zaročil z Beatrikso, hčerko rajnega kralja Filipa. Oton je napisal pismo, v katerem je izjavil, da je porok za vse cerkvene pravice in za njeno svobodo. Vsled tega je bil v Rimu ovenčan tudi s cesarsko krono. Ko so se bile Otonu tako spolnile vse njegove želje, pokazal se je pa precej, čegave matere sin da je. Vkljub svoji prejšnji prisegi se hitro postavi zoper cerkev, pograbi papežu več pokrajin in se napoti v južno Italijo, da si jo osvoji. To je bila res črna nehvaležnost, ki jej ni enake v zgodovi, ker Oton sam priznava v nekem listu do papeža, da bi „ležal v prahu“, če bi ga papeževa roka ne bila postavila na noge. Inocent je cesarja opomnil na njegovo prisego, a predrzni Oton mu je odgovoril, naj papež njegovo prisego le lepo hrani v svoji „omari“. Na to ga je papež na veliki četrtek l. 1211. proklel, in cerkvena kletev je storila, da so tudi nemški knezi kralja odstavili na državnem zboru v Norimbergu. Ker je bil Oton sploh ošaben in nevaren človek, krčilo se je število njegovih privržencev hitro, in kakor bi se ogledal, je sedel na suhem. Nemški knezi pa so si namesto Otona s papeževim privoljenjem izvolili Friderika II. za kralja, mladega sina cesarja Henrika VI.

325. Ob očetovi smrti Friderik še ni dopolnil tretjega leta, a kmalu potem mu je umrla tudi njegova mati. Odslej je skrbel papež Inocent III. za mladega kraljiča in kot njegov varih je vladal mesto njega sicilijsko kraljevino. Tako mu je papež ohranil to kraljevino, dal ga je učeno odgojiti, oženil ga je z aragonsko kraljičino in naposled mu tudi pomagal na nemški prestol.

Toda papeževo delovanje se ni poznalo samo na Nemškem, nego njegova delavna roka je povsod okoli in okoli po krščanskem svetu imela opraviti.

Na Angleškem so izvolili ob enem dva nadškofa za prvaški škofijski stol v Kanterbury-ji (reci: Kenterbüri). Enega so izvolili škofje tiste pokrajine, enega pa menihi samostana sv. Trojice. Inocent je obojo volitev ovrgel kot nepostavno, in je po tedanjih cerkvenih postavah sam v Rimu izvolil za kanterburyskega nadškofa Angleža Štefana ter ga ondi posvetil. Angleški kralj Ivan „brez dežele“ se je obotavljal pripoznati novega nadškofa; zato ga je Inocent

izobčil ter podložnike njegove odvezal zvestobe, katero so bili prisegli kralju. Še ravno o pravem času se je Ivan spokoril ter Štefana priznal za nadškofa. Tedaj je tudi Inocent kralju zopet povrnil angleško kraljestvo in sicer zdaj kot fevd rimskega stola, in Ivan se je zavezal vsako leto v Rim nekaj za to plačati. Med tem pa, ko sta se papež in kralj vojskovala med seboj, porabili so angleški velikaši in baroni lepo priložnost in si prisvojili vsakojake pravice, ter so kralja prisilili, da jim jih je potrdil v posebnem pismu, katero pismo so zvali „veliko karto svobode.“ Ker so pa baroni s tem pismom segali v kraljevske pravice, potegnili se je zdaj pravični Inocent hitro za kralja, in je karto preklical kot neveljavno. Vendar baroni si niso dali tako hitro izviti iz rok, kar so že trdno držali. Baronom so ostale vse pravice, za katere so prikrajšali kraljevo oblast, in še dandanašnji je velika karta na Angleškem široka podlaga, na kateri trdno stojijo velike svoboščine angleškega naroda.

Tudi francoski kralj Filip Avgust, ki je svojo pravo ženo sunil iz kraljeve hiše ter se oženil z drugo, moral se je pokoriti papežu Inocentu. Akoravno je kralj dvajset let tuhtal po vzrokih, po katerih bi se svobodno ločil od svoje žene, papež vendar ni razvezal zakona, ampak je vedno branil nerazrušljivost prve zakonske vezi.

Povsod je Inocent pravici pripravljajal pot, a vselej zatiral krivico. Radi so ga pozivali, da je razsojal pravde, in uklanjali so se mu najimenitnejši mogotci. Slabim je vselej podajal roko, da so se z njegovo pomočjo laže ubranili mogočnejših. Na vsako mesto je postavil pravega moža, in tako je tudi ljudske moči modro porabljal za svoje vzvišene namene. Ostro je tirjal, da so škofje vestno opravljali svoje dolžnosti, a posvetni in redovni duhovniki so se morali lepo držati svojega reda. Poleg tolikih opravil pa je Inocent še vedno imel toliko časa, da je pogostoma pridigal ljudstvu in duhovenstvu. Podpiral je ubožce, za cerkvene namene je dajal obilo denarjev in udeleževal se je vsakega blagega podvzetja ter je tako tudi druge dramil s svojim vzgledom; kakor „čuvaj je stal na zidu v Jeruzalemu“ in je gledal na jutrovo stran, pa tudi doma na večerni strani ni spregledal ničesar.

Dvanajsti vesoljni cerkveni zbor (1215).

326. Ob večeru svojega življenja je Inocent še poklical veliki cerkveni zbor v Rim s temi ganljivimi be-

sedami; „Željno sem želel to velikonočno jagnje jesti z vami, preden se ločim.“ Od vseh krajev sveta se je zbralo nad 400 škofov in 800 opatov v Lateranu, kjer so se posvetovali o novi križni vojski in o tem, kako bi se dalo v cerkvi prenarediti in ponoviti vse, kar je napačnega in krivega. V ta namen so izdali sedemdeset zapovedij gledé na vero in krščansko življenje, a žalibog, da se te zapovedi niso vse izpolnile; bile bi gotovo do dobrega ponovile obraz cerkve. Inocent je umrl leta 1216. v Peružiji še le 56 let star.

Od Inocenta III. do smrti cesarja Friderika II.

327. Dokler je Inocent živel, cesar Friderik cerkvi ni nasprotoval ter se je tako nekoliko hvaležnega skazal papežu, ki je bil njegov največji dobrotnik na zemlji; še le po papeževi smrti je pokazal svoj pravi obraz. Friderik je bil hraber in bistroumen in je ljubil umetnosti in znanosti ter je velike reči snoval s svojim velikim umom; poleg tega pa je bil ošaben vladar, letal je neznano visoko, trm je bil, hlinjav in sklizek, da ga ni bilo moči prijeti. Sploh je bila v njem skrita neka zmes duhovitosti in zanikarnosti, da se tak človek redko nahaja v zgodovini. Hitro je zastavil svojo besedo, ali malokdaj je ostal mož beseda, in tudi prisego je prelomil lahkega srca, ako mu ni sodilo, da bi jo izpolnil. Vladohlepen je bil kakor vsi Hohenštavfoviči, ter ni mogel prenašati nobene druge oblasti poleg svoje; zato je sklenil svobodna mesta podjarmiti in cerkveno oblast ponižati. Naj bi papeži takrat bili sami angelji, s takim človekom ni moči živeti v miru. Cesar je prej bil slovesno obljubil, da ne bode nikdar obojih kron, nemške namreč in pa normanske, zedinil na eni glavi, a sedaj je vendar že sam nosil obe, in je še ob enem delal na to, da obedve zagotovi tudi svojemu sinu Henriku. Že v Ahenu, kjer je bil ovenčan za nemškega kralja, je obljubil voditi novo križno vojsko v sveto deželo, a zdaj jo je odlagal od leta do leta, tako da mu je papež Honorij (1216—1227) že pretil s cerkveno kletvijo. Friderik se je izgovarjal, da hoče še doma na Nemškem vse lepo urediti in priti v Rim po cesarsko krono, preden gre na jutrovo. S tem je pomiril dobrega starčka Honorija. Papež je l. 1220. Friderika kronal za nemškega cesarja, in cesar je po kronanji papežu zopet prisegel, da pojde prihodnje leto s križno vojsko na jutrovo. Sploh je papež s cesarjem dosti potrpel, samo da ga spravi

na križno vojsko. Friderik je bil tako drzen, da je tudi že v papeževi državi hotel zapovedovati, v južni Italiji pa je zatiral duhovnike, in škofo je kar ob svojem postavljaj. Zdaj se cesar oženi z Jolanto, hčerko jeruzalemskega kralja, in tedaj je vsak človek in tudi papež Honorij sam mislil, da bode kralju kaj več mar za svojo novo kraljestvo; vendar neki zgodovinar celo prav piše, da bi bil vsak ubog grof več storil za sveto deželo, ako bi ga povzdignili za jeruzalemskega kralja, nego je storil rimski cesar Friderik, pokrovitelj svete cerkve. Honorij je dolgo živel, pa tega vendar ni čakal, da bi bil Friderik peljal križno vojsko v sveto deželo. Umril je l. 1227. Že drugi dan po njegovi smrti mu izvolijo Gregorija IX. za naslednika. O Gregoriji priznava sam Friderik, da je bil po redu mož, zelo pobožen, zgovoren in učen, svetel kakor svetla zvezda na nebu; toda tudi ž njim se cesar ni mogel pogajati. V dolnji Italiji je cesarja že dolgo čakala vojska, da bi jo vodil v sveto deželo; pa cesarja od nikoder ni bilo. Med križnike se pri-tepe kuga, ter jih mnogo pobere. Naposled se cesar ven-dar napoti na jutrovo, — a že za tri dni se pripelje nazaj rekši, da je zbolel, in vsa križna vojska, ki je stala toliko denarja, se je sčasom razkadila. Friderik je rajši sedel doma, kakor se vozaril po nevarnem morji; bolj kakor sveta dežela se mu je prikupila dolnja Italija, kjer je živel raz-uzdano in pohotno, prav kakor sultan, turški cesar. Na-posled je papež moral prokleti brezvestnega in nevernega cesarja, ki je neki včasih celo očitno zasmehoval katoliško vero. Toda že sv. Duh pravi: *Spačeni človek ne ljubi tistega, kteri ga svari* (Preg. 15.). Tudi zlobni Friderik se je čutil močno razžaljenega, da se je papež upal prokleti ga. Raz-poslal je po vsem svetu okrožna pisma, v katerih sramotno ugovarja in graja papeža, češ, naj bi vendar enkrat svet otresel raz rebe nestrpljivi jarem papeževe oblasti. Sled-njič pa je cesar le šel v sveto deželo, ne sicer da bi se bil ustrašil cerkvene kletve, ampak za tega voljo, ker se je bal, da drugače pride ob vso vero in poštenje pri krščanskem ljudstvu. Med tem je po cesarjevem povelji vojvoda Raj-nald s svojimi vojaki napadel papeževo deželo, in papež je moral nabrati veliko vojsko, da se je obranil krutega na-sprotnika. Ko Friderik iz jutrove dežele zopet pride na-zaj, precej spozna, da je zelo narastlo število njegovih so-vražnikov, in začel se je s papežem pogajati. Papež je že itak dolgo mirú želel, in vsled tega sta se s cesarjem v

San Germanu l. 1230. tako pogodila, da papež cesarja odveže kletve, a Friderik da povrne papežu, kar mu je vzel njegove države, cerkvam in samostanom pa pograbljena posestva, in da nazaj pozove pregnane škofe, ter se tudi v volitev škofov zanaprej ne vtika več. Friderik pa se je naskorem izneveril pogodbi; on je pač hotel sam gospodariti na Laškem, a temu je bila pogodba nasproti; že tisto leto ga je moral papež opominjati na njegovo obljubo. Vendar papeževa dobra beseda cesarja ni zavrnila na pravo pot, marveč ga je utrdila v hudobiji, ker Friderik je bil poreden sin sv. matere katoliške cerkve, poreden otrok pa tembolj kriči, čimbolj mu mati kaj brani. Cesar je namreč zložil nov zakonik za sicilijско kraljestvo, da je potem cerkev lahko preganjal po postavi in iz pisma; po tem zakoniku sedi cesarska oblast sama za mizo in se dobro masti, a cerkev nima nobenih pravic: za durmi stoji in obira kosti. Verne katoličane, bodi si posvetne bodi si duhovne, je cesar kruto preganjal, in je Saracenom skoro več zaupal kakor kristjanom ter jim je celo dovolil neko katoliško cerkev razdejati. Kako blago je bilo nasproti srce papežev do cesarja! Ko se je namreč cesarjev sin Henrik leta 1235. spuntal zoper svojega očeta, branil je Gregor odločno očetove pravice, in je upornega sina izobčil, ter ostro kaznoval duhovno gospodo, ki se je ž njim bila zavezala. Toda čim svetleje je solnce, tem bolj boli črnega krta; tudi blagost papeževa ni ganila cesarja, ampak bolela je črno njegovo dušo. Friderik ni mogel gledati v jasno ogledalo lepega vzgleda Gregorjevega, ker je v njem vselej zagledal hudobno lastno lice. Cesar je črtil papeža kot strahonjo svojo, ki mu je zmiraj stal na poti, ki je prekrižal vse njegove samosilne naklepe in ki ga je vedno svaril, naj si je bilo cesarju „priležno ali nepriležno“. Tudi papeževa samolastna država sredi Italije mu ni bila po volji, ker bi bil rad vso Laško deželo združil pod svojo krono. Največ preglavice mu je pa delala papeževa duhovna oblast, ktere se je krščansko ljudstvo vendar več balo, kakor krvavega meča, s katerim jim je on pretil.

328. Najzvestejši papeževi zavezniki v dolgotrajnem boji zoper Friderika so bili Lombardi, ki se tudi najdalje niso hoteli pokoriti krivičnemu trinogu. Ali v strašni bitvi pri Kortenu l. 1237., v kateri je blizu deset tisoč Milančanov poginilo, je cesar slavno zmagal Lombarde, in ta zmaga ga je tako omamila, da je odslej še bolj zanemarjal

papeža in cerkvene pravice. O vsaki priložnosti je očitno zasramoval papeža, Rimljane šuntal zoper njega, njegove poslance zapiral, škofe in duhovnike preganjal in mučil, in nekatere tudi grozovito umoril, puščal je škofije brez škofov, in po saracenskih hlapcih razdiral katoliške cerkve. Ob enem so cesarja tudi tožili nesramnega življenja, krive vere ter nevere, in sicer po vsej pravici, čeravno nekteri zgodovinarji tega ne dajo veljati in bi radi s širokim svojim hrbtom zakrili to cesarjevo sramoto. Vsled tolikih hudobij ga je papež Gregorij IX. znova prokletl l. 1239. in ga kot kralja odstavil ter Nemce odvezal zvestobe do njihovega kralja. Razkačeni Friderik je pisal na vse krščanske kralje in kneze in tudi na kardinale dolga pisma, v katerih je papeža strastno napadal ter ga krivil, da je njegov osebni sovražnik, da je neznosen trinog, proklinjevalec in požeruh; predrzno pa je tajil vse ono, kar je papež njemu očital. S takimi pismi je cesar opravil toliko, da si na Nemškem niso volili novega kralja na mesto prokletega Friderika, nego so mu zvesti ostali. Če kdo koga tudi po krivici graja, mu pač zmiraj nekaj ostaja. Leta 1240. gre Friderik s svojo vojsko v Rim nad papeža. Gregor se pa obrne k Bogu za pomoč in obhaja v Rimu s sv. križem in z glavami sv. apostolov slovesno procesijo in naposled s krepko svojo besedo Rimljane tako navduši, da se Frideriku srčno nasproti postavijo. Cesar je moral, ne da bi kaj opravil, iti mimo Rima v doljenjo Italijo, a potem si je svojo jezo s tem hladil, da je ono rimsko procesijo zasmehoval rekši, da je to bila komedija za deco in za stare babičke.

Friderik sam je terjal vesoljni cerkveni zbor, da se opraviči pred svetom. Ko pa je Gregor IX. resnično tak zbor sklical v Rim za veliko noč l. 1240., pokazal je cesar očitno, da mu gladko ni mar za tak zbor, v katerem bi očitno govorili o njegovih grehah, in na vso moč se je trudil, da ga zabrani. V alpinske soteske in po obalih morja je tedaj nastavlil stražarje, katerim je obljubil bogato plačo, če škofom in posvetnim knezom zaprejo pot v Italijo in v Rim. Njegov hotiv Enzo pa je na morji prežal na genoveške ladije, ki so peljale veliko duhovenstva na cerkveni zbor. Po kratki pomorski vojski je Enzo vzel Genovčanom dvaindvajset ladij, tri je potonil v globočino morja, in ujel nad sto škofov in tri kardinale, ki so bili na brodu, ter jih je poslal nekaj v Apulijo v zapor, nekaj pa so jih dotlej vozili po morji, da je minil čas zborovanja. Po ječah so cesarski hlapci tako ne-

usmiljeno ravnali z ujetimi škofi, da jih je veliko pomrlo. Cesar niti zakrival ni tega črnega čina, ampak je veselo oznanjal, kako lepo se mu je nagodila ta reč s tujimi škofi, ter se je s tem pokazal zlobnega sovražnika cerkve. Zopet je peljal cesar svojo vojsko nad Rim, in že je pustošil v rimski okolici, ko papež Gregor IX. umrje l. 1241. Da Friderik še bolj ne razkači krščanskega ljudstva, izpustil je ujete kardinale, da so šli v Rim novega papeža volit. Izvolili so Celestina IV., a ko je ta že za dva tedna umrl, ni bilo skoro dve leti nobenega papeža. Slednjič so se zbrani škofje vendar odločili za Inocenta IV. (1243—1254).

329. Novi papež bi se rad z lepega pomiril in se je začel pogajati s Friderikom, ki je zdaj obljubil, da hoče cerkvi povrniti vse pravice in papežu celo njegovo deželo. Toda tudi takrat cesar ni menil spolniti svojih obljub, ampak samo za tega voljo je nekaj obečal, da bi ga papež kletve odvezal. Papež je izpregledal zvitega nasprotnika in ga ni hotel odvezati prokletstva, in ko je cesar začel znova obsedati Rim, je papež zbežal iz mesta ter je srečno prišel do morja, kjer ga je čakala ladija, ki ga je peljala na Francosko. Ondi je sklical vesoljni cerkveni zbor v Lion, kjer se je zbralo sto in štirideset škofov.

Trinajsti vesoljni cerkveni zbor v Lionu (1245).

Inocent je na tem zboru najprej lepo pridigoval o besedah sv. pisma: *Po velikih bridkosti razveseljujejo tvoje tolažbe (o Gospod) mojo dušo.* (Ps. 93.) Potem so se posve-tovali, kaj bi se dalo storiti za sveto deželo, ki je bila v veliki stiski; kako li bi bilo moči odvrniti nevarnost, ki je krščanski Evropi grozila od divjih Mongolov, ki so strahovito razsajali posebno po Poljskem in Ogerskem; kako bi se mogla grška cerkev zopet zediniti z rimsko, in kako bi se dale odpraviti nerednosti višje in nižje duhovščine. Naposled je zbor še sodil Friderika, ki ga je papež dolžil ne-vere, krive vere, krive prisege, ter ga tožil, da je oplenil cerkev in da je prijatelj muhamedancem. Prebrisani cesar-ski pečatnik Tadej je sicer zagovarjal in izgovarjal svojega gospoda, kolikor se je dalo, toda ni ga mogel opravi-čiti, in zbrani škofje so ga svečano prokleli, z gorečimi sve-čami v rokah, ktere so potem vrgli na tla ter tako ugasili. Ko je cesar zvedel, da je proklet, bil je celo nor od jeze. Ker mu je zbor vzel tudi krono raz glave, velel je cesar

vse svoje krone prinesti in je eno izmed vseh postavil na svojo glavo, rekoč: „Še imam svoje krone, in nobeden papež in nobeden cerkveni zbor mi jih ne bode zbil raz glave brez krvavega boja.“ Na to je brezobzirno nadaljeval vojsko zoper papeža, in je na vse kralje pisal dolga pisma, v katerih sam sebe opravičuje, papeža pa toži, da nima nobene pravice odstavljati kraljev, posebno pa rimskega cesarja ne, kateri stoji visoko nad vsemi postavami. Friderik je rekel, da se je navolil naklo biti, po katerem je papež tolkel; odslej hoče on biti kladvo za papeža. Po razuzdanem življenji je bilo njegovo srce že celo topo, in njegova grozovitost je že zadušila vsak boljši čut v njegovi duši. Vsled tega je neusmiljeno trpinčil papeževe prijatelje in zlasti njegove sorodnike, kruto je preganjal duhovnike, ki so slušali sklepe lijonskega zbora, ter je zlasti menihe, frančiškane in dominikane, ki so se posebno zvesto papeža držali, dal po dva in dva skupaj zvezati ter jih velel sežgati. Nemci sami, ki so itak dolgo zvesto stali na njegovi strani, niso več marali za cesarja, ampak so si izvolili novega kralja, Henrika Raspe-ja, in ko je ta že za leto dnij umrl, izbrali Viljema Holandskega za kralja. Na Laškem si je bil cesar že zopet osvojil večji del papeževe dežele, ko l. 1250. naglo zboli za grižo ter tudi umrje. Na smrtni postelji se je spovedal nadškofu iz Palerma, ki ga je odvezal. V svoji oporoki se je Friderik trudil nekoliko popraviti vnebovpijočo krivico, katero je cerkvi prizadejal. Neki nemški zgodovinar piše dobro, da življenje cesarja Friderika II. najlepše svedoči, „da se v boji s cerkvijo skažejo najmogočnejši trinogi zadnjič kot slabi dečaki.“

330. Friderika II. bi imel njegov sin Konrad IV. na Nemškem naslediti. Ta se je po smrti svojega očeta poganjil za kraljevsko krono; toda kralj Viljem Holandski ga je premagal, in zdaj je Konrad šel rajši v Italijo, da si ondi osvoji oboje sicilijsko kraljestvo. Pa tudi do oboje sicilijske kraljevine Konrad ni imel nobene pravice, ker je bila papežev fevd, in jo je tedaj papež po Friderikovi smrti mogel prosto oddati, komurkoli je hotel. Papež Inocent IV. je iskal med zunanjiimi kraljeviči novega kralja za sicilijsko kraljevino, pa ga ni mogel lahko najti. Med tem si je Konrad že do dobrega utrdil svojo kraljevsko oblast, a preden se je s papežem sporazumel, je umrl, od cerkve proklet, še komaj 26 let star l. 1254. Še istega leta je umrl tudi Inocent IV. Njegov naslednik, Aleksander IV., je bil voljan

sicilijsko kraljestvo pustiti sinu Konrada IV., Konradinu, ki je bil ob očetovi smrti še komaj dve leti star, za ktere ga bi naj njegov stranski brat Manfred opravljal kraljestvo. Toda s Hohenštavfoviči se papeži nikdar niso mogli pogajati, in ker je Manfred tudi zopet napadal papeževo državo, ponudil je papež Urban IV. sicilijsko krono francoskemu kraljeviču Karolu Anžuvinskemu. Tukaj papež ni pogodil pravega moža, ker Karol je bil še grozovitnejši trinog kakor Hohenštavfoviči. Akoravno ga je papež lepo opominjal ter brez ovinkov karal njegovo lagodnost, nečloveški Karol pač le ni slušal papeževe besede. Naposled so nevoljni Neapoljci poklicali mladega Konradina na pomoč zoper trdosrčnega Karola. Konradin ni imel upanja, da bi na Nemškem kedaj prišel na kraljevski prestol in je tedaj poskusil dobiti vsaj južno Italijo ter je peljal precej močno vojsko na Laško. Ko je papež Klement IV. (1265—68) zvedel, da se Konradin bliža ter da je že v Veroni, ga je proklel in mu prepovedal dalje iti. Pa Konradin ne sluša glasú papeževega in draplje naprej po Italiji do Tagliacozze, kjer sreča Karolovo vosko. Že je bil Konradin Karola zmagal in njegovo vojsko razkadil, ko stopi na bojišče 800 hrabrih vitezov, ktere je bil Karol skril, da jih porabi v odločnem trenutku, in znova se začne bitka. Nemška vojska se je bila po prvi zmagi razvezala in nekoliko jih je celo že dejalo svoje orožje raz sebe in tako jim je ta peščica vitezov hitro vzela lavor zmage raz glave, s katerim so že bili ovenčali svoje čelo. Konradina so do dobrega premagali in Karlovi privrženci so ga ujeli. Brez vse milosti je velel Karol vnuka cesarja Friderika na velikem trgu v Neapolji ob glavo dejati l. 1268. Spominjajmo se tukaj, kako si je Friderik II. sam dejal krono na glavo, ko ga je papež bil proklel, ter je rekel: nobeden papež mi ne vzame krone raz glavo, — toda že njegovemu vnuku je odbil krvavi meč glavo s krono vred.

Tako žalostno se je končal stoletni boj med cerkvijo in Hohenštavfoviči. Cerkev je v tem boji sicer dosti prestala, vendar nikdar ni bila cerkvena oblast tako velika, in čast papežev tako visoka, kakor ravno v tem času. Hohenštavfoviči pa so se zastonj bili zaganjali v sv. cerkev; pozabili so, da ima za vogelni kamen Jezusa Kristusa samega, in *da se razbije, kdor čez ta kamen pade.* (Mat. 21.)

5. Rudolf Habsburški.

331. Na Nemškem 15 let ni bilo pravega kralja, in papež Gregor je opominjal nemške kneze, naj se zedinijo k volitvi, drugače bi moral cesarsko krono drugod oddati. Nemški volilni knezi tedaj res soglasno kraljem izvolijo grofa Rudolfa Habsburškega ter ga l. 1273. v Ahenu slovesno ovenčajo s kraljevsko krono. S tem so Rudolfa poklicali na veliko delo; on naj bi rešil pogubljenja Nemčijo, ktero so Hohenštavfoviči porinili na kraj jame, on naj bi zopet razmotal prejo, ki je bila v Nemčiji in na Laškem do dobrega zamotana. Grof Rudolf sicer ni bil tako močen, kakor so bili drugi knezi v državi, pa imel je trdo pest, dobro glavo in močno voljo, in zraven tega je bil pošten kristjan, ki je zaupal na božjo pomoč, in za tega voljo so volilni knezi dobro sodili, da bo Rudolf pravi možak za nemško krono. Rudolf I. je glava slavne naše cesarske habsburške rodbine, ktero mi Slovenci slušamo že nad šest sto let. Najprej je novi kralj napravil red na Nemškem, in celo mogočni češki kralj Otakar moral se mu je pokoriti, ki se je bil branil priti poklanjat „siromaškemu nemškemu grofu.“ Potem je skrbel za to, da pomnoži domačo moč habsburške hiše, da ga razvajeni mogočni nemški knezi niso mogli več prezirati kot siromaka. Rudolfu so največ zapupali duhovni volilni knezi, in kralj je bil tudi vreden zupanja, ker je bil cerkvi po vsem pravičen in je papežu prisegel, da hoče vselej in povsod braniti cerkvene pravice. Obilno opravilo na Nemškem je zamudilo kralja, da ni peljal križne vojske v sveto deželo, kakor je bil obljubil, in da tudi v Rim ni utegnil iti po cesarsko krono, s ktero bi ga papež bil rad ovenčal, ampak je prej umrl l. 1291.

Štirnajsti vesoljni cerkveni zbor.

Po smrti Klementa IV. je ostal papežev stol skoro tri leta prazen; še le leta 1271. so se zjediniili kardinali ter za papeža izvolili Gregorija X. Novi papež je sklical štirnajsti vesoljni zbor v Lion. Ondi se je l. 1274. zbralo nad 500 škofov in druge častne duhovščine. Ta zbor je zavoljo tega znamenit, ker je na njem umrl sv. Bonaventura, slavni frančiškanski general in kardinal, in ker je potovaje na ta zbor umrl najučenejši bogoslovec tistega časa, sveti cerkveni učenik Tomaž Akvinski. Tudi v Lionu so se

zbrani škofje najprej posvetovali o tem, kaj bi se dalo storiti za sveto deželo, in papež je pridobil vse škofo zaporedoma za to, da naj vsi duhovniki, kateri imajo boljše cerkvene službe, en del svojih dohodkov prepustijo za prihodnjo križno vojsko. Dne 24. rožnika so v Lionu slovesno sprejeli poslance grškega cesarja Mihaela Palaeologa, ki bi naj na tem zboru dognali zedinjenje pravoslavnih kristjanov s sveto katoliško cerkvijo. Vsi škofje in drugo duhovenstvo in vsi papeževi dvorniki so jim šli nasproti ter so jih sprevedli do papeževe palače, kjer so imeli poslanci stopiti pred papeža in mu dati poljub mirú. Nekoliko dnij pozneje je papež sam pel veliko sveto mašo, pri kateri se je berilo in sveti evangelij bral tudi v grškem jeziku, in so med vero trikrat zaporeporedoma zapeli pristavek „in iz Sina,“ namreč, da izhaja sv. Duh iz Očeta in iz Sina, česar pravoslavni kristjani niso verovali. Dokler je živel grški cesar Mihael, držala je ta zveza med Grki in Rimom kolikor toliko, dasiravno cesar sam menda ni bil iz čistih namenov za združenje, ampak zaradi tega, ker se je bal Latincev, da mu vzamejo krono in državo. Ko pa je cesarja po njegovi smrti nasledil njegov sin Andronik, popuščala je naglo vez edinosti med iztokom in zahodom, in kmalu so bili pravoslavni kristjani zopet odcepljeni od sv. cerkve kakor poprej. Na tem zboru je Gregor tudi izdal znamenito določbo, po kateri morajo kardinali zanaprej v tisti dvorani, ktera je odkazana za volitev papeža, tako dolgo zaklenjeni biti, dokler papeža ne izvolijo. Ker še deloma dandanašnji velja ta določba, ktera bi naj zabranila zakasnele volitve papežev, hočemo jo tukaj priobčiti. Glasi se tako-le: „Ako papež umrje v mestu, v katerem je stoloval, naj kardinali deset dnij čakajo na svoje tovariše, kateri niso ondi navzočni. Po tem obroku naj gredo v hram, kjer je stanoval papež, kamor sme vsak le po enega služabnika s seboj vzeti. V hramu morajo vsi stanovati v eni in isti dvorani, ktera je od vseh stranij zaprta, razun navadnega skrivnega vhoda, tako da nikdó ne more prihajati ali odhajati. Kardinalov ne sme nikdo obiskati ali skrivoma z njimi govoriti. Tudi kardinalom ni pripuščeno izpošiljati poslov ali listov. V odločeni dvorani mora odprto ostati samo eno pripravno okno, skoz katero dobivajo kardinali potrebno hrano, toda tako veliko ne sme biti to okno, da bi kdo v dvorano priti mogel skoz njo. Ako se kardinali prve tri dni niso mogli sporazumeti za novega papeža, morajo prihodnjih pet

dnij zadovoljni biti, da dobijo opoldne in večer samo po eno skledo. Ako pa tudi v tem času niso oskrbeli cerkve, smejo zanaprej dobivati samo kruha, vina in vode, dokler ne izvolijo papeža.“ Kardinali so se sicer z obema rokama branili tega papeževega odloka, toda Gregor ga ni popustil in slednjič je vendar obveljal.

6. Papež Bonifacij VIII.

332. Papež Gregor X. je umrl l. 1276. Njegovi nasledniki so hitro umirali drug za drugim; v kratkih osemnajstih letih je vladalo sv. cerkev sedem papežev. V teh letih se ni kaj posebno drugega važnega dogodilo, kakor za papeža Martina IV. na sicilijskem otoku tako imenovane „sicilijske večernice“ l. 1282. Kruti trinog Karol I. Anžuvinec je namreč vladal tako grozovitno, da Neapoljci in Sicilijci niso več mogli prenašati tolikih krivic. Med ljudstvom naseljeni Francozi so bili za Lahe prave pijavice, ki so jim hotele vso zdravo kri popiti ter vse premoženje pojemati. Razun tega so Lahe tudi zasramovali zaradi njihovih narodnih šeg, in ko enkrat neki nesramni Francoz neke poštene žene v cerkvi ni pustil pri miru, porinil mu je razkačeni njen mož bodalo med rebra ter ga umoril. Hipoma se ta krvavi čin zve v mestu, in drugi možje planejo tudi po ostalih Francozih ter v kratkih dneh pobijejo in podavijo vse francoske naselnike v Palermu in po celem sicilijskem otoku. Ker se je to godilo na velikonočni ponedeljek med večernicami, zovejo zgodovinarji ta strašni dogodek sicilijske večernice. O papežu Martinu pa moramo reči, da je bil preveč prijazen Anžuvincu, in da je časih njegove sovražnike tudi z duhovnimi kaznimi zatiral, kar je bilo krivo, da so ljudje cerkvene kazni bolj in bolj prezirali. Sploh so Lah vse krivice, ktere so morali prestati od grozovitnega Karola, nekako pisali na papežev račun, ker je on podal Anžuvincu kraljestvo, dasiravno papež ni mogel naprej vedeti, da bo francoski kraljevič in brat sv. kralja Ludovika taka pošast.

Leta 1294. izvolijo kardinali po dolgotrajnem posvetovanji pobožnega puščavnika Petra za papeža, ki se je zval Celestin V. Medli, suhi starček jokaje sprejme toliko čast samo zato, ker je prepričan, da ga Bog sam kliče. Zviti kralj Karol se je takoj vrival novemu papežu, in ga je, ki je bil prosta duša in ni poznal zlobnega sveta, do dobrega

potegnil na svojo stran. Celestin je Karola slušal že bolj kakor kardinale in je oklical skoro same Francoze za kardinale. Po časih pa je papež vendar izprevidel, da ni zmožen za toliko službo, vest ga je začela vznemirjati, in milo mu je bilo tudi po njegovi prejšnji samoti. Vsled vsega tega se je odpovedal papeževi časti, in kardinali mu izvolijo Bonifacija VIII. za naslednika.

Bonifacij je bil zelo učen in vreden papež, dasiravno ga hudo zasegajo s svojimi strupenimi jeziki nekteri zgodovinarji, kateri niso prijatelji cerkve. Bil je mož visoke postave in veličasten, a lepa je bila tudi njegova duša; vse je gledalo nanj in na njegovo prihodnje delovanje. Najprej prekliče pisma, po katerih je njegov prednik iz prevelike dobrote delil ljudem milosti na kvar svete cerkve in papežev. Prednika svojega Celestina je moral dati pod ključ, ter ga imeti v zaporu, da ni nastal razpor v cerkvi, ker so njegovi protivniki, med kterimi sta bila celo dva kardinala, slabotnega starčka zlorabili ter ga šuntali, da si naj nazaj vzame papežovo oblast, kateri se je bil prej sam rad odpovedal. Toda zapor papeža nikakor ni bil oster, nego na nekem gradu je Celestin imel svojo posebno izbico, kjer je lahko samotno živel, kakor je bil že peprej vaje kot puščavnik. Ko je bil ondi l. 1296. umrl, govorili so protivniki zopet Bog vé kaj vse zoper Bonifacija, samo resnice niso hoteli povedati, da namreč Celestin nikakor ni bil s silo umorjen, ampak da je lepo mirno in sveto v Gospodu zaspal.

333. Ko se je bil zdaj Bonifacij vsedel na papežev stol, bile so reči po vsem krščanskem svetu močno zapletene. Za otok Sicilijo sta se pipala Karol II. in Friderik aragonski. V Italiji je bilo vse po konci; nekaj jim je svoboda omamila glave, nekaj bi vsaka stranka bila rada gospodovala; Benetke in Genova ste se med seboj vojskovali, Pisa in Florencija ste se ravno tako pisano gledali. Na Nemškem sta se Adolf nasavski in Albreht avstrijski poganjala za kraljevsko čast; Filip „lepi“, francoski kralj, in Edvard I., kralj angleški, sta se že dolgo bojevala. Bonifacij bi bil rad sicilijski otok v roke spravil Karolu II., kar mu je bil že prej obljubil, ko je bil za papeža izvoljen. Toda Lahom je tako mrzelo do Francozov, da nikakor niso marali za Karola, ampak so Friderika aragonskega oklicali za svojega kralja. Zastonj je tukaj Bonifacij tratil cerkvene kazni, Sicilijcev se niso več prijele

in niso se jih več bali, ker se jim je zdelo, da niso po vsem opravičene, nego da se papež preveč k Francozom nagiblje.

Na Nemškem bi moral po pravici Adolf nasavski vladati, a vojna sreča je potegnila za Albrehta avstrijskega. Bonifacij, ki ju je brez vspeha miril, je poklical Albrehta pred svoj sodni stol, a pozneje se je spravil ž njim in ga je pripoznal za nemškega kralja.

Prav do smrti svoje pa je Bonifacij imel opraviti z ošabnim in sebičnim francoskim kraljem Filipom. Bonifacij bi bil rad, da bi prenehal krvavi boj med Filipom in Edvardom I., in je kraljema pretil s cerkveno kletvijo, ako takoj ne položita mečev; tudi se jima je ponudil, da hoče kot oče vsega krščanstva sam posredovati med njima ter ju spraviti. To tirjati je papež brez dvoma imel pravico tudi po tedanjih državnih postavah. Toda Filip „lepi“, pa grdega značaja, se je predrzno odrezal ter rekel, da v posvetnih rečeh ne sluša papeža, in nobenega drugega gospoda nad seboj ne spoznava, kakor Boga samega. Da bi papež svoje-glavnega kralja kaznoval in ga naklonil k miru, prepovedal mu je v posebni buli („bula“ se zove očitno papeževo pismo), da duhovščini ne sme več davkov nalagati brez njegovega dovoljenja, ker je itak že pregloboko segel v cerkveno premoženje, tako da se škofje pritožujejo pri njem. Ako bi pa kralj vendar še storil kaj takega, pretil mu je s cerkveno kletvijo in z odstavo. Na to pismo je Filip odgovoril s tem, da je strogo prepovedal iz Francoskega izvažati srebra, zlata in drugih dragocenostij, pa tudi vsakovrstnega žita. Da papež ni izgubil vseh dohodkov, kateri so mu dohajali iz Francoske, moral je sedaj svojo ostro bulo nekoliko pogladiti, ter je kralju oznanil, da mu ni menil sploh vseh dohodkov, ki mu izvirajo iz cerkvenega premoženja, zatakniti, ampak samo to zabraniti, da cerkve ne preoblaga z davki; če mu duhovniki z dobra dajejo desetek, je to papežu celo po volji. Sedaj je kralj preklical tudi svojo prepoved ter je ob enem privolil v to, da Bonifacij posreduje med njim in njegovim nasprotnikom Edvardom. Papež je reč celo po pravici razsodil, a Filip vendar ni bil zadovoljen z razsodbo, in zopet ni bilo miru med Filipom in papežem.

334. Na francoskem kraljevskem dvoru so začenjali take reči, da papež ni mogel tiho dejati. Nesramno so segali po cerkvenem premoženji in s čista so hoteli podkopati svobodno in samostalno cerkev. Ako je bila ktera duhov-

nija izpraznjena, takoj si je kralj prisvojil dohodke, in pobožne ustanove je pograbil za se; duhovniki so vedno plačevali, a nikdar niso mogli doplačati, kar so kraljevi uradniki terjali od njih; Francozi sploh so že komaj in komaj dihal pod težkim jarmom samosilnega kralja. Prav tiste namene, ktere so nekdanj lovili Hohenštavfoviči, je zdaj pozelel doseči francoski kralj Filip. Celi krščanski svet bi naj bila ena država, v kateri bi zapovedoval on sam; vse cerkveno premoženje se naj spoji z državnim zakladom, papež naj bi bil prvi škof v tej državi, toda ponižno bi naj slušal na kraljevo besedo, in cerkev bi naj pokorna služila njegovim nameram. Zavoljo tolikih krivic se je Bonifacij pritožil pri Filipu po svojem poslaniku Bernardu, škofu pamiorskem. Ali kralj ni poslušal pritožbe poslanikove, ampak je velel škofa zapreti kot veleizdajico. Papež je odločno terjal, da se Bernard brž izpusti iz zapor, in je v dolgem pismu naštel Filipu vse krivice, ktere cerkvi dela, ter mu je to pismo poslal po Jakobu Normansu, arhidijakonu narbonskem. Ko je Filip javno poslušal papeževga poslanca, izmaknil mu je kraljev stric, grof Artois-ski, papežev pismo iz rok ter je v ogenj vrgel. Namesto tega papeževga pisma pa so kraljevi prijatelji trosili po deželi druga lažnjiva pisma, s kterimi so hoteli razdražiti francoske narodnjake zoper papeža, češ, da papež na Francoskem tudi v posvetnih zadevah hoče zapovedovati.

Koncem l. 1301. pozove papež v Rim sinodo, na kateri naj bi se med drugimi stvarmi obravnavale tudi francoske zadeve. Kralj hitro izprevidi, da se papež hoče v boji z njim vpirati na cerkveni zbor, in takoj si tudi on išče zaslombe in pokliče l. 1302. plemstvo, duhovništvo in poslanike tretjega stanú, iz mest namreč in iz kmetov, na narodni zbor v Pariz. Kraljevi podajachi ondi tožijo papeža, da francosko cerkev tlači in sesá, in lažejo, da hoče kralja tudi v posvetnih rečeh strahovati, ter si na Francoskem prisvojiti kraljevsko oblast. Prekanjeni Filip se je delal tako nesrečnega in nedolžnega, da se je res usmilil plemstvu in poslancem tretjega stanu; sklenili so kralja podpirati, posebno zavoljo tega, ker se jim je ljubkoval kot njih prijatelj, ki mu ni mar, da bi jim zapovedoval kot njihov gospod. Po tem takem so bili navzočni škofje nekoliko splašeni in niso našli moške besede, da bi jo postavili za čast papeža in rimske cerkve. To jim je papež tudi zameril in jih je v posebnem listu precej ostro po-

karal ter rekel: da je francoska cerkev malomarna hči, ktera svojo dobro rimsko mater zaničuje, dasiravno ne more v srd premeniti njene materne ljubezni. Vkljub kraljeve prepovedi so tedaj vendar prišli francoski škofje v jesen l. 1302. na cerkveni zbor v Rim. Ondi so izdali zbrani očetje po dolgem posvetovanji imenitno pismo, v katerem so natanko potegnili meje med cerkveno in državno oblastjo, in v katerem je konečno izrečeno, da je papeževi oblasti podvržen vsak kristjan brez izjeme, — in torej tudi kralj. Ako torej kralj daje zapovedi na kvar božjim ali cerkvenim postavam, ima papež pravico posvariti ga in kaznovati, prav kakor vsakega drugega kristjana, kateri se pregreši zoper božjo ali cerkveno zapoved. Zoper to papeževo bulo niso ničesar mogli ugovarjati sovražniki papeževi na Francoskem, in vsled tega so popustili dokaze in so jeli papeža osebno napadati.

335. Francoski državniki so kralja prosili, ali prav za prav z besedami silili, da se naj vendar zavzame za sveto cerkev ter jo varuje zoper krivega Bonifacija. Toda vso to reč so prej dogovorili med seboj, da bi se potem kralj lahko izgovarjal, da je le prisiljen postopal zoper papeža. Res nesramna so pa bila obrekovanja, s kterimi so papeža obrekovali, in celo smešno je, kar so mu vse podtikali. Z nagrbančenim čelom so trdili, da Bonifacij ne verjame na neumrljivo dušo in na večno življenje, da nečistosti ne prišteva grehom, da mu duhovniki morajo praviti, kar iz spovednice vedô, da je zakrivil smrt papeža Celestina, da ima svojega domačega hudiča, in še več takih in enakih rečij so mu očitali. Kralj se je nazival na vesoljni zbor in na prihodnjega papeža, in zopet so bili škofje in opati tako boječi, da so kralju pritrdili; kateri so mu pa nasprotovali, tiste je dal ali pozapreti ali iz dežele pognati. Bonifacij se je ravno mudil v svojem rojstnem mestu Anagni-ju, ko je zvedel, kaj na Francoskem počenjajo. Ostro je zavrnil in kaznoval vse duhovnike, kateri so potegnili s kraljem, a za kralja samega je pripravljaj bulo, da ga prekolne in podložnike odveže prisežene zvestobe, ako se naskorem ne poboljša. Toda ravno zdaj se je pokazala vsa Filipova hudobija: surova sila bi mu naj pomagala do zaželenega cilja. Kraljev pečatnik Nogaret in kardinal Colona, zagrizena sovražnika papeževa, prideta s polnimi žepi na Italijansko, ondî nabereta iz papeževih sovražnikov majhno vojsko in nenadoma udarita na mesto Anagni, vzameta pa-

pežev grad in 84 letnega papeža ujameta. Bonifacij je sedel na svojem prestolu kot papež opravljen, in je mirno čakal, dokler ne prilomastijo divji njegovi nasprotniki. Ti ga grdo zmerjajo, ga raz stol potegnejo, in Colona ga celo udari z železno rokavico po licu. Potem so imeli svetega očeta dva dni zaprtega in pravijo, da mu v tem času niti hrane niso dali, da bi ga prisilili papeštvu se odpovedati. Tolika zlobnost Francozov je vendar vzbudila anagni-ske mestjane, da so se potegnili za namestnika Kristusovega, rekoč: „Živio papež, — smrt izdajalcem!“ V krvavi borbi so oteli Bonifacija in Francoze pregnali. Blagi papež je pa pomilostil vse ustaše, razun morilcev in izdajalcev. K temu pravi neki zgodovinar: „Ne poznam milejšega, blažjega in močnejšega dela v zgodovini, kakor je dejanje tega veličastnega starčka, ki na vse neznane hudobije, za ktere bi se bil lahko maščeval, ni imel besede, nego besedo — odpuščam! In tukaj je treba dobro pomisliti, da je to tisti nagli, nespravljlivi in lagodni Bonifacij,“ kakor ga namreč slikajo njegovi sovražniki. Vrnivši se v Rim je ondi naskorem umrl za vročinsko boleznijo koncem l. 1303. Bonifacij je bil pobožen, učen in strogo pravičen mož. Zgodi se sicer, da tistemu, ki reže preveč natanko kraj meje, črtalo časih nekoliko zagrabi tujega sveta; toda Bonifacij je bil vselej pripravljen zopet ponuditi svojo roko k spravi. Da ga tedaj zgodovinarji večkrat napačno sodijo, temu je krivo to, ker jim je mogočni Filip takrat do dobrega skalil vodo, tako da v njenem zrcalu niso mogli več videti prave podobe Bonifacijeve.

7. Babilonska 70 letna sužnost papežev. Klement V.

336. Na rimskem prestolu je Bonifacija nasledil Benedikt XI. Novi papež je, kar je najbolj mogel, lepo ravnal s Filipom. Toda sebičneža človek težko zadovolji, in tudi Filip ni bil zadovoljen s papežem, nego je zahteval od njega, da pozove občni cerkveni zbor, ki naj sodi umrlega Bonifacija zaradi krivovere. To tirjatev je papež moral kralju odločno zanikati. Kralj bi si namreč bil po svoji zatožbi rad svojo jezo ohladil nad rajnim papežem, nekaj pa bi bil tudi rad sam sebe opravičil pred krščanskim svetom zaradi svojega grdega obnašanja do Bonifacija, da bi bil cerkvenemu zboru natrosil v oči nekoliko peska, rekši, da bi s

papežem nikdar ne bil tako ravnal, ako bi ga ne bil smatral za krivoverca.

Benedikt je umrl že l. 1304. Zdaj se kardinali leto dni niso mogli sporazumeti za njegovega naslednika. Slednjič so papežem izvolili nadškofa bordeaux-skega (r. bordôškega) kot Klementa V. Zakaj so zdaj ravno Francoza izvolili za papeža, vsakdo lahko vidi, kateri ima odprte oči. Filip „lepi“ je bil takrat na vrhunci svoje moči, in on je želel, da bi bil izvoljen papež, ki bo mu naklonjen. V Italiji je neapoljski kralj bil tudi Francoz, in na gorenjo Italijo je velik upljiv imel kraljevič Karol valoiski, brat kralja Filipa. Zraven tega je bilo med kardinali največ Francozov in je torej očitvidno, zakaj je Francoz zdaj dobil tijaro (t. j. papeževo krono). Klement je takoj povabil kardinale v Lion, kjer so slovesno kronali novega papeža. Pri veliki svečani procesiji se je v neki ulici podrla stara stena ter je ubila brata papeževega in več ljudij, brata cesarjevega pa je ranila, a papeža samega je vrgla raz konja tako, da je tijara daleč proč odletela in se je en dragi biser izgubil iz nje. Ljudje so rekali, da to ne pomenja nič dobrega. Klement ni šel v Rim, nego ostal je na Francoskem, in od l. 1309. je stoloval on in za njim šest njegovih naslednikov v mestu Avignonu. Tako so se začeli žalostni časi za papeštvo, v katerih je tijara izgubila pač več kakor eden biser svoje svobode in veličastnosti. Papeži so bili namreč ondi 70 let odvisni od francoske vlade ter se niso mogli prosto gibati. Vsled tega so zvali to dobo babilonsko sužnost papežev, ker je cerkev takrat po svoji prostoti vzdihovala, kakor so nekdaj Izraelci tožili v babilonski sužnosti po izgubljeni sveti deželi. Bog pa je pripustil, do se je apostolski stol prestavil iz Rima na Francosko, naj bi spoznali puntarski Rimljani, ki so papežem zmiraj zadrege delali, kaj je Rim brez papeža, ker po teh kratkih letih že je bilo v Rimu vse prazno in mrtvo.

337. Precej ko je bil kronan papež Klement, tirjal je Filip odločno od njega, da prekolne rajnega papeža Bonifacija in da pogubi viteški red templarjev. Filip je toliko pritiskal na papeža, da je Klement slednjič privolil poslušati zatožnike papeža Bonifacija, dasiravno je izjavil, da je osebno popolnoma prepričan o njegovi nedolžnosti. Pravda se je začela, toda ker se ni prav kralju po volji sukala, prepustil je Filip celo stvar papežu na razsodbo. S tem se ve je papežu srce zelo olajšal, in zdaj je tudi papež javno

izrekel, da so kralj in njegovi pomagači vse, kar so začenjali zoper rajnega papeža, storili v pravi veri in iz dobrih in čistih namenov ter niso nikdar namerjali kaj hudega.

Še bolj na tesnem je pa bil papež zastran viteškega reda templarjev. Templarji res niso bili brez vseh slabostij, ampak nekteri so bili visoke glave, sebični, neverni, menda tudi praznovorni, toda vse to ni bil pravi vzrok, zakaj je Filip tiral papeža, naj templarje ugonobi. Najbolj je kralja v oči bodlo veliko premoženje templarjev, kterega bi bil Filip krvavo trebal, in tudi njihova vojna moč mu je bila na poti, zakaj bilo jih je 15.000 samih dobro oboroženih junakov. Ker so vstajali vedno novi zatožniki templarjev, naravnal je papež preiskovanje zoper ta viteški red. Ljudje so namreč templarje tožili, da so s hudičem zavezani, da molijo nekega malika dolgih lasij in krvavih očíj, da so po veri bolj mohamedanci nego kristjani, da so nesramni, da morajo novi redovni bratje sveti križ z nogami teptati in v Kristusa bljuvati.

Lakomni kralj ni mogel dočakati razsodbe papeževega sodišča, ampak takoj je začel sam na svojo roko preiskovati, koliko je resničnega v tem, kar se očita templarskim vitezom. Zdaj so se začeli žalostni časi za ta nekdanj toliko zaslužni red. Kralj Filip razpošlje po vsem Francoskem ostro povelje (1307), da naj kar takoj denejo vse templarske viteze v zapor z velikim mojstrom vred, ter da se naj proti njim začne sodna preiskava zaradi krivoverstva in drugih pregreh, kterih so jih bili obdolžili. Pred sodiščem in tudi na nateznici so vitezi stanovitno trdili, da so nedolžni in da se med njimi nihče ni izneveril Kristusovi veri. Marsikteri vitez je naposled sicer priznal, karkoli so hoteli zvedeti od njega, ter se je raji zlagal, samo da se je rešil neznosih muk in grozovitnega trpinčenja; ali komaj so nekoliko odjenjale muke, preklical je zopet vsakteri, kar je bil prej v strašnih bolečinah priznal po krivici. Večina pa jih je bilo pravih krščanskih in stanovitnih mučenikov, ki so pretrpeli rajši smrt, nego bi le besedico povedali po krivici in na kvar svojega reda. Milo je bilo poslušati, kako so si drug drugemu srce delali ter Jezusa Kristusa, sveto Devico Marijo in vse svetnike na pomoč klicali, da bi do konca stanovitni ostali. Hitro je Filip segel po njihovem premoženji ter zarubil vsa njihova posestva. Klement V. sicer nikakor ni odobral krivičnega postopanja, toda kaj bi naj storil zoper surovo silo francoskega kralja? Posvetne moči

ni imel, za besedo pa Filip ni maral; a itak mu je papež povedal, da duhovnega reda viteškega nima pravice soditi nikdo, nego samo cerkev, in da mora takoj popustiti pograbljeno imetje templarjev. Toda zviti Filip je vedel zopet tako obrniti besedo, da je papeža potolažil, rekoč, da on ne potrebuje denarja za se, ampak da vse bogastvo templarjev samo hrani za prihodnjo križno vojsko. Filip pa je tako dolgo hranil ono premoženje, da je naposled pač izginilo pod njegovimi rokami in ga ni bilo nikjer več.

Petnajsti vesoljni cerkveni zbor v Vieni (1311).

338. Na cerkvenem zboru v Vieni je papež velel voliti odbor, kateri bi se naj ž njim posvetoval, ali so templarji kaj zakrivili ali nič, in kaj bi se naj ž njimi zgodilo. Večina odbornikov je rekla, da ni dovolj dokazano, da bi bili templarji krivoverci in da se vsled tega tudi ne morejo obsoditi, a manjšina je terjala, da se vitezi takoj obsodijo, zakaj če zbor začne znova ž njimi obravnavati, ne bode nikdar konec pravde, ki se že itak tako dolgo vleče, in tudi sodniki ne bodo čuli nič novega, ampak predavale in razpravljale se bodo zopet stare umazane reči. Klement V. se ni nagnil niti na eno niti na drugo stran, nego je stal sredi obeh strank rekši, da po pravici res ne more obsoditi templarjev, a da jih vendar hoče po svoji polni papeževi oblasti odpraviti, ker bode to za zdaj najboljše in najugodnejše za sveto cerkev. To se je leta 1312. tudi zgodilo, posebno ker je kralj Filip prišel v Vieno, da je papeža porival s svojo silo, ako se je pravda ustavljala in ni prav napredovala. V posebnem pismu je papež odločil, da premoženje templarjev naj dobijo Ivanovski vitezi, a kraljev žep je bil tako globok, da Ivanovci denarja niso mogli nikdar doseči. Cerkveni zbor v Vieni sklenil je še novo križno vojsko, ktere pa nikdar ni bilo, a potem ga je papež razpustil l. 1312. Velikega mojstra Jakoba Molay-a bi bil imel papež sam soditi, toda pozneje ga je izročil takim duhovnim sodnikom, ki so bili tudi kralju po volji. Zdaj pred duhovno sodnijo je veliki mojster preklical vse pregrehe, ktere je prej pred posvetnimi sodniki bil po sili priznal, da se je začasno rešil neznanskih muk, s kterimi so ga trpinčili. Zategavoljo pa so ga dobili zopet sodniki v oblast, ki so ga koj na grmado obsodili in sežgali. Jakob Molay je l. 1214. umrl kot pravi mučenik. Ko že plamen šviga okoli njega,

oglasil se še enkrat in kliče: „Še je v nebesih pravični sodnik, ki bode ostro kaznoval vsako krivico; preden bo minulo leto dnij, bodeš se ti kralj Filip moral zagovarjati pred njegovim prestolom“. In resnično, tistega leta nista preživela niti kralj Filip niti papež Klement. V štirinajstih letih po kraljevi smrti je pomrla že tudi vsa njegova številna rodbina; ni bilo več ne sinu, ne vnuka za njim.

339. Po smrti Klementa V. je bila papeževa stolica dve leti prazna. Kardinali se pri volitvi za naslednika nikdar niso mogli zediniti, ker francoski kardinali so vlekli na svojo stran in bi radi Francoza imeli za papeža, ki bi ostal v Avignonu, Italijani pa bi radi takega moža izvolili, ki bi se zopet vrnil v Rim in ondi vladal. Slednjič so vendar soglasno papežem izvolili Ivana XXII. Bil je mož majhne in borne postave, a duhovit, živ in moder. Ko so ga bili slovesno kronali v Lionu, šel je novi papež v Avignon, kjer vseh 18 let, kar je vladal, ni zapustil svoje palače, razun kar je peš hodil v svojo škofovsko cerkev, ki je stala tik palače. V svoji pisarni je bil silno delaven, pravijo, da je bil sam uredil nad 60.000 raznih listin in pisem. Precej je imenoval sedem novih francoskih kardinalov, in zopet so imeli Francozi v svetem zboru (tako se namreč imenuje zbor kardinalov) dobro večino.

Na Nemškem sta bila zdaj dva kralja, ki sta se bojevala za nemško krono. Ko je naposled Ljudovik „bavarski“ zmagal Friderika „lepega“, obnašal se je tako, kakor bi bil že tudi rimski cesar, ter si je na Laškem svojil pravice, katerih ni imel, dokler mu jih ni prisodil papež. Ivan je tirjal, da Ljudovik v treh mesecih pride pred njega in se opraviči. Kralj ni vedel, ali bi šel ali ne bi šel, in ker ni ubogal, ga je zadela cerkvena kletev, a deželo njegovo cerkvena prepoved ali interdikt. To je pa na Nemškem napravilo novih zmešnjav, zakaj v deželi, za katero je papež napovedal interdikt, je nehala vsa božja služba, niso delili sv. zakramentov, razun na smrt bolnim, zvonovi so umolknili, ni bilo slišati cerkvenega petja, oltarje, križe in podobe svetnikov pa so morali zagrnuti. Na cerkveno kletev je kralj odgovoril s kraljevim pismom, v katerem krivi papeža, da je krivoverec in da prezira pravice nemških volilnih knezov. Tako se je začel med papežem in Ljudovikom prepir, kakoršnih smo že več razlagali v tej dobi. Ljudovik se v tem prepiru nikakor ni moško obnašal, ampak omahoval je zdaj na to zdaj na ono stran. Časih se je popolnoma

podal papežu, časih je zopet vse preklical in se s papežem niti ni hotel pogajati, nego se je pozival na vesoljni cerkveni zbor, ki bi naj razsodil njegovo pravico. Vsled tega je papež moral bolj ostro postopati zoper Ljudovika, a na Nemškem so si to tolmačili tako, da se Ivan zavoljo Francozov, od katerih je odvisen, z nemškim kraljem ne sme spoprijazniti. Da bi bil Ivan XXII. krivoverec, kar mu je podtikal Ljudovik, tega ne moremo reči. Učil je sicer v nekterih pridigah, da duše pravičnikov ne pridejo precej po smrti v nebesa, da bi Boga gledale, ampak še le po vstajenji, združene s svojimi telesi, vendar ob smrtni uri je papež razločno izpovedal: „Čiste duše so pri Kristusu v nebesih, v družbi angeljev, kjer gledajo božje obličje.“ Prepirl med papežem in kraljem se je potem tudi raztrosil med učeni svet, in nekteri so pisali za papeža, ter nad vse povzdigovali njegovo oblast, drugi so zopet za kralja pisarili ter rekali, da njegova oblast presega papeževo, in da niti papež niti vesoljni zbori niso nezmotljivi.

Leta 1327. je šel Ljudovik z vojsko v Italijo in je imenoval Miklavža V. za nasprotnega papeža, kateri je potem kralja v Rimu ovenčal s cesarsko krono. Toda zakotni papež ni dolgo užival svoje časti; že leta 1330. se je moral ponižati pred pravim papežem, in tudi kralj je s časom Rimljanom bil na posmeh ter je moral Rim zapustiti in se osramočen vrniti na Nemško. Papež Ivan XXII. je umrl l. 1334. Prihranil je osemnajst milijonov zlatih goldinarjev in za sedem milijonov dragocenostij v ta namen, da bi se s tem poplačali stroški za prihodnjo križno vojsko in za povrnitev papeževe stolice v Rim.

340. Novi papež Benedikt XII. (1334—1342) se je po vsej pravici mislil vrniti v Rim. Pa niti to se mu ni posrečilo in tudi s kraljem Ljudovikom se ni mogel sporazumeti, ker je francoska vlada tako pritiskala na-nj, da se ni mogel prosto gibati. Na Nemškem je tedaj bolj in bolj pojemale spoštovanje do papeževega stola. Duhovnikom, kateri so se še ravnali po interdiktu, pogrozil se je cesar z ostrimi kaznimi in stanje nemške cerkve je bilo vedno bolj žalostno. Papežu Klementu VI. bi se kralj Ljudovik že rad bil podvrgel, toda papež je zdaj tirjal od njega take reči, da jih kralj res ni mogel s častjo spolniti, in tudi državni zbor v Frankfurtu se je izrekel zoper papeževe tirjatve. Klement je za 80.000 zlatih goldinarjev kupil mesto Avignon in je s tem pokazal, da se ni menil v Rim povrniti, ampak

papežovo stolico na Francoskem do dobrega utrditi. Njegov naslednik Inocent VI. je odpravil na papežem dvoru veliko življenje, kakor so ga bili kardinali za časa Klementa vajeni, in je ovrigel tudi tisto besedo, katero so si kardinali bili dali pred njegovo izvolitvijo, da bi naj novo izvoljeni papež s kardinali delil svoje oblasti in svoje dohodke. Kar je že Inocent namerjal, to je dovršil njegov naslednik Urban V., pravi apostolski mož, ter se leta 1367. vrnil v Rim, kjer ga je ljudstvo sprejelo z živahnim voseljem. Toda že za dve leti je Urban zopet zapustil večno mesto, ker se ni več čutil celo varnega. Šel je nazaj v Avignon, dasiravno mu je sv. Brigita prerokovala, da gre samo še umirat na Francosko.

Leta 1370. je bil Gregor XI. papežem izvoljen. Imenoval je osemnajst novih francoskih kardinalov, kar je malo dobrega obetalo za sveto cerkev. V Rimu bi bilo zdaj najbolj treba papeža, zakaj skoro vsa večja mesta papeževe države postala so že samostalna. Slavna redovnica Katarina Sienska iz reda sv. Dominika je tedaj zahtevala v več pismih, naj se apostolska stolica prestavi zopet v Rim. Njena srčna želja in njena zgovorna beseda je tudi obveljala, ker jo je krščanski svet častil kot veliko svetnico in prerokinjo. Gregor se je l. 1377. zoper voljo kardinalov in zoper voljo francoskega kralja preselil v Rim. Na Laškem je bilo takrat vse križem, in pred tolikimi strankami bi bil papež zopet zbežal na Francosko, toda smrt ga je prej pokosila l. 1378.

8. 40letni razpor na papeževi stolici.

341. Babilonska sužnost papežev je zakrivila drugo veliko nevoljo v katoliški cerkvi, razpor namreč ali razkolništvo na papeževi stolici. Papež Gregor XI. je kratko pred svojo smrtjo izdal bulo, v kateri je tiste kardinale, ki so ž njim v Rim prišli, pooblastil voliti novega papeža brez obzira na one kardinale, ki so ostali v Avignonu. Kardinali izvolijo v Rimu soglasno Jerneja, bariškega, ki se je kot papež imenoval Urban VI. (1378). Novi papež je bil sicer pobožen mož in vesten duhovnik, pa po nesreči je vladal tako brezobzirno in gospodaril tako iz čistega, da se je osorni in ostri mož zameril vsem kardinalom, ki so se zdaj kesali, da so ga izvolili za papeža. Urban je namreč kardinalom v lice očital njih lakomnost in njihovo ve-

liko življenje, škofo je grajal, ker so mu bili preposvetni, in po svojih ostrih besedah in novih postavah je do dobrega razsrdil Francoze, ktere človek itak lahko razdraži. Najprej zapustita dva kardinala s papeževim dovoljenjem Rim ter odideta v Anagni, da bi ondi, kakor sta rekla, zauživala bolji zrak. Kmalu pridejo za njima tudi drugi kardinali, nekaj z dovoljenjem papeževim, nekaj brez njegovega dovoljenja. Tukaj v Anagni-ju si nekteri kardinali naenkrat zmislijo, da so Urbana le prisiljeno izvolili za papeža, in da treba zdaj, ko ne trpé več sile, znova voliti papeža. Francoska vlada je rada odobravalala to postopanje kardinalov, da se je tako maščevala nad Urbanom, ki ni hotel iti na Francosko vladat. Res izvolijo uporni kardinali še isto leto Klementa VII. za nasprotnega papeža, kateri je v Avignonu postavil svojo stolico. Večina krščanskega sveta je sicer Urbana pripoznavala za pravega papeža, toda tudi Klement je dobil zaveznike, in sicer ga je slušalo neapoljsko kraljestvo in francoska dežela. Urban je sprva mislil, da se bo stvar z dobra poravnala, ko pa je videl, da razpor postaja vedno večji, izobčil je nasprotnika svojega, a Klement je nasproti tudi Urbana izobčil. Tako je nastal v sv. cerkvi razpor, ki je trajal celih štirideset let. Krščanski svet je bil razdvojen in ni prav vedel, kterege papeža bi slušal.

Da bi pa kardinali bili prisiljeni izvolili Urbana za papeža, in da bi ga bili izvolili samo zategavoljo, ker si drugače niso bili svesti življenja — to je gola laž. Po volitvi so namreč kardinali bili poslali svojim tovarišem v Avignon poročilo, v katerem pravijo sami: „Na osebo častivrednega očeta gospoda Jerneja, nadškofa bariškega, smo prosto in soglasno napeljali svoje glasove“. Sploh kaže obnašanje kardinalov po volitvi, da nobeden niti ni mislil na to, da bi bila volitev Urbana neveljavna, kajti od njega so prejemale cerkvene službe in časti, pri njem so si prosili milosti za se in za svoje rodbine, in ko so že bili odšli v Anagni, pisali so še tudi od ondot pisma, v katerih so ga pripoznavali za pravega papeža. In ko so se kardinali v Anagniju slednjič odločili, da odstopijo od Urbana, pravdali so se dolgo med seboj, kako bi naj postopali zoper njega. Močen dokaz za to, da je bil Urban pravilno izvoljen, je tudi beseda cesarja Karola IV., kateri je puntarske kardinale opomnil, naj se s papežem spravijo, ter jih spominjal na dopise, po katerih so mu bili volitev Urbanovo

naznanili kot postavno. Sprva sploh nijeden kristjan ni dvomil o postavnosti Urbanove volitve.

Ker so se tedaj Urbanu razum enega izneverili vsi kardinali, imenoval si je zdaj 29 novih kardinalov, odpadnike francoske kardinale pa je izobčil ž njihovimi privrženci vred, in je v Rimu spravljal vse v najlepši red. Klement VII. pa je v Avignonu gospodoval. Francoska, ki je prav za prav zakrivila razpor na papeževi stolici, je morala zdaj dobro plačevati za to, da je imela papeža v svoji sredini, a tudi Klement, hlapec v službi francoske vlade, je moral marsikaj prebiti ter se mnogokrat zelo ponižati. Do dobrega sta se papeža med seboj sprla zaradi neapoljskega kraljestva, kterega je Urban podelil Karolu III., stričniku Ljudovika, ogerskega kralja, dokler je Klement stal na strani kraljice Ivane. Ko se je potem papež Urban svadil s svojim vazalom Karolom, nekteri kardinali niso bili tistih mislij kakor papež, ampak so Karolu prijazni ostali. To je tako razjezilo ostrega papeža, da je zapovedal uporne kardinale v ječo vreči in trpinčiti.

342. Ko je bil Urban I. 1389. v Rimu umrl, izvolili so mu naslednikom Bonifacija IX., in ko je I. 1394. umrl tudi krivi papež Klement, postavili so mu njegovi kardinali Benedikta XIII. za naslednika. Krščanstvo je bilo tedaj zopet razdvojeno, kakor poprej. Učeni možje na pariškem vseučilišči so si prizadevali na vso moč, da bi zopet zedinili krščanski svet ter so v ta namen nasvetovali, naj se oba papeža prostovoljno odpovesta svoji časti, in potem naj ali pravični sodniki ali pa prihodnji vesoljni zbor odloči, kateri med njima je pravi papež. Toda zviti Benedikt, ki je dobro premislil in presodil vsako reč, je dobil prvake pariškega vseučilišča na svojo stran, in tako je vse ostalo pri starem. Po smrti Bonifacija je bil papežem izvoljen Inocent VII., ki pa ni vladal veliko črez leto dnij. Potem je dobil Gregor XII. tijaro. Da bi odstranila nesrečni razpor na papeževi stolici, začela sta se papeža med seboj dogovarjati in sta se po svojih poslancih tako dogovorila, da se v jesen I. 1407 snideta v mestu Savoni. Toda Gregor se je sčasom zbal Savone, ker je to mesto slušalo nasprotnega papeža, Benedikt pa ni hotel nobenega drugega mesta sprejeti za shod, in zopet je sprava splavala po vodi. Gregor, kterega so njegovi sorodniki celo imeli v svoji oblasti, se je sčasom s svojim obnašanjem tako zameril kardinalom, da so mu odbežali ter mu pokorščino odpovedali. Ž njimi so

potem potegnili tudi kardinali krivega papeža Benedikta XIII., in oboji so v Livorni sklenili, sklicati v Piso občni cerkveni zbor, ki bi naj zopet upokojil cerkev. To postopanje kardinalov sicer ni bilo opravičeno, ker nikdo nima pravice sklicati vesoljnega cerkvenega zbora, kakor papež sam; vendar so se našli takrat duhovni in posvetni učenjaki, ki so odobravalii početje kardinalov rekši, če je papež mrtev, ali če ga verniki ne pripoznajo za papeža, potem more po kardinalih poklican vesoljni zbor cerkvi dati novega poglavarja.

Cerkveni zbor v Pisi.

343. Krščanski svet si je veliko obetal od cerkvenega zbora, kateri se je l. 1409. v Pisi začel. Ondi se je zbralo 22 kardinalov, 80 škofov in še lepo število druge duhovne gospode in posvetnih dostojanstvenikov. Predsedoval je najstarejši kardinal Malosec. Najprej je zbor sam o sebi sklenil, da je postavno sklican, da je vesoljen, in da vso cerkev zastopa in torej tudi govori v imenu vesoljne cerkve. Za to, da sta papeža zboru ugovarjala, se zbor niti zmenil ni, nego ju je kot nespokorljiva krivoverca in razkolnika odstavil od njune časti ter izobčil. Potem je zbor dal kardinalom pravico voliti novega papeža. Kardinali so podelili najvišjo cerkveno oblast Alekandru V. Novi papež je bil učen bogoslovec in dober govornik in je tudi lepo živel. Bil je kot škof bogat, kot kardinal ubog, kot papež pa zaradi prevelike svoje darežljivosti berač, in akoravno je imel najboljše namene, ga je vendar zviti kardinal Cossa (Kosa) sčasom dobil popolnoma pod se. Ker pa niti Gregor XII. niti Benedikt XIII. nista hotela dobrovoljno odstopiti, imela je zdaj katoliška cerkev tri poglavarje, kar je nemški kralj Ruprecht bil že poprej prerokoval. Kar je celi krščanski svet želel, da se namreč cerkev ponovi na glavi in po udih, isto izvršiti je želel Aleksander V. Toda večina škofov je že zapustila Piso, in zaostalim se je ravno tako tudi mudilo domov, v svoje škofije, in tako se ni nič storilo za ponovljenje krščanskega življenja.

Aleksander je vladal komaj leto dnij. Po njegovi smrti so kardinali papežem izvolili kardinala Cosso kot Ivana XXIII., dasiravno so ljudje ugibali, da je on Aleksandra zastupil. Ni sicer vse res, kar zgodovinarji Cossi očitajo, a to je resnica, da je bil bolj posveten kakor duhoven gospod in da mu ni precej kakova stvar vznemirila vesti. Tako

je cerkev zopet imela tri glavarje, kar je bilo na kvar ne samo cerkvi, ampak je tudi v državi napravilo velike zmešnjave. Cesar Sigmund si je vsled tega na vso moč prizadeval in ni prej odjenjal, dokler ni papeža Ivana XXIII. pregovoril in tako rekoč prisilil, da je sklical vesoljni cerkveni zbor v Kostnico, ki je imel v prvi vrsti poravnati cerkveni razpor, a potem tudi zatreti Husovo krivoverstvo in odpraviti nekatere nerodnosti in nerednosti, ktere so se po časih vrinile v katoliško cerkev, ter tako ponoviti njen obraz.

Šestnajsti vesoljni zbor v Kostnici (l. 1414—1418).

344. Koncem meseca vinotoka je dospel papež Ivan XXIII. s številnim spremstvom v Kostnico, kjer so ga „kot angelja miru“ sprejeli z neizmernim veseljem. Prav na sveti dan l. 1414. se je začel občni zbor s tem, da je papež sam bral veliko sveto mašo, pri kateri je cesar Sigmund s krono na glavi kot dijakon pel sveti evangelij. Navzočnih jo bilo nad 300 škofov, nad 100 opatov, blizu 300 doktorjev sv. pisma, veliko zastopnikov vseučilišč in stolnih kapitulov in mnogo drugih duhovnikov. Večina cerkvenega zbora je precej izprevidela, da se ne more z vspehom lotiti nobenega dela, dokler bode katoliška cerkev imela tri glavarje; zbog tega je sklenila, da se vsi trije papeži morajo odreči svoji oblasti, a potem da bo zbor izvolil novega glavarja. Ivan XXIII. je bil s tem zadovoljen, ker je mislil, da bode itak zopet izvoljen, ker je bilo največ Italijanov, njegovih privržencev, v zboru. Njegovo zvijačo izpregledajo pa tudi drugi zborniki in vsled tega zahtevajo odločno, da se na tem zboru naj ne glasuje kakor navadno po številu glasov, ampak po narodih. Vsak narod, namreč francoski, angleški, nemški, italijanski in španski naj odda le po en glas. Te sklepe bi Cossa se ve bil rad podrl; ker pa tega ni mogel storiti, odpovedal se je s pismom papeževe časti, a potem je zoper svojo prisego zbežal iz Kostnice in je svojo odpoved preklical. Zbrana duhovna gospoda pa se ni dala motiti, ampak je razglasila, da je oblast vesoljnega cerkvenega zbora nad papeževo oblastjo, in da se jej mora sam papež pokoriti. Sklenili so, da vesoljnega zbora brez njegove dovolitve papež ne more niti razpustiti niti kam drugam prestaviti, in da mora papež, kar se tiče vere in tudi tega, kako se naj popravi razpor na papeževi stolici, vesoljni zbor slušati. Vsak verni kristjan lahko spozna, da

ti odborovi odloki niso resnični, ampak da so zoper sveto vero. Ravno nasprotno je namreč resnično, da je papeževa oblast nad oblastjo vesoljnega zbora, ker papež sam ima pravico vesoljni zbor sklicati, v zboru predsedovati in odborove sklepe potrditi. Brez glave je celo telo mrtvo, glava vsem udom zapoveduje; da bi pa udje glavo strahovali in da bi se udje nad glavo mogli povzdigovati, tega nihče trdil ne bode. Tudi kostniški cerkveni zbor ni bil ravno prepričan o resničnosti svojih sklepov, in Gerson, imeniten učenjak tega zbora, naravnost pravi: „da je samo bridki in zamotani razpor to zakrivil ter zbor prisilil, da je zavrgel do sedanjih časov občno obstoječi nauk o prednosti papeževe oblasti.“

V svoji dvanajsti seji je tedaj zbor po novih načelih, ktere je bil proglasil, odstavil Ivana XXIII. ter mu vzel papeževo oblast. Kakor hitro je cerkveni zbor izrekel (leta 1415.) svojo sodbo nad Ivanom, odpovedal se je tudi Gregor XII. dobrovoljno papeževi časti. Le Benedikt XIII. je bil trdovraten in se nikakor ni hotel podati. Cesar Sigmund sam je šel k njemu v Perpignan, kjer je stoloval; toda zastonj, ni ga mogel pregovoriti, da bi se odpovedal papeštvu. Benedikt je ošabno trdil, da je samo še v mesteci Penikoli, kamor se je bil preselil, katoliška cerkev ohranjena, kakor se je bil nekdanj v Noetovi barki ohranil človeški rod. Toda za-nj se zdaj nihče ni zmenil več, ker je bilo očitno, da je samo vsiljen papež.

345. Sigmund in nemški narod je tirjal, in angleški narod ju je podpiral, naj se sedaj najprej kaj zgodi za ponovljenje krščanskega življenja ter se odpravijo nekatere napake, ki so se v cerkev priteple; pa to ni obveljalo, ker je neki moder kardinal poudarjal, da je pred vsem treba papeža izvoliti, rekoč: *Vsako kraljestvo, somo zoper sebe razdeljeno, bo razdejjano in ne bode obstalo.* (Mat. 12.) Ta beseda je obveljala. Zatorej so najprej volili papeža in izvolili Martina V. (1417), moža blagega srca, pa tudi dobrega duha. Tako je dolgoletni žalostni razpor na papeževi stolici bil poravnán in katoliška cerkev je zopet imela enega edinega vrhovnega poglavarja. Prvo nalogo torej, ktero si je bil cerkveni zbor postavil, je srečno rešil, in zdaj je prišla na vrsto druga imenitna stvar, o ktere se je imel posvetovati, Husova krivovera namreč. Toda o tem bomo več povedali v zgodovini Husove krivovere. Na posled bi še zbor moral kaj storiti za ponovljenje kršćan-

skega življenja. Papež je tudi predložil zboru postave, ki so merile na to; toda zbor teh postav ni odobril, ker je vsaka skupina kaj drugega zahtevala, in narodi se v tej reči niso mogli zediniti med seboj. Naposled so posamezni narodi vsak za se s papežem sklepali pogodbe, po katerih bi se naj odpravile najhujše napake po krščanskih deželah.

Mnogo se je pisalo o prašanji, se li sme kostniški cerkveni zbor prištevati vesoljnim cerkvenim zborom. Mi pravimo, da je v svojih končnih sejah, ko je imel v svoji sredini postavnega papeža Martina, vsekako dobil veljavo občnega zbora; a tudi prejšnji odloki kostniške sinode so dobili veljavo sklepov vesoljnih zborov, pa le tisti, ktere je papež potrdil. Papež Martin pa je potrdil tiste zborove sklepe, ktere so zborniki sklenili v lepi edinosti o verskih rečeh in v dušni prid, — nikakor pa ne tega, kar so odločili v narodni praski. Odločno pa pravi pismo naslednika Martinovega, papeža Evgenija IV., da tistih sklepov on ne sprejme, ki bi bili sklenjeni pravicam, časti in prednosti svetega apostolskega rimskega stola na kvar.

Sedemnajsti vesoljni cerkveni zbor v Bazileji (1431—1443).

346. Tudi na kostniškem zboru se tedaj ni nič zdatnega storilo za ponovljenje krščanskega življenja, za katerim je vendar že dolgo zeval krščanski svet, kakor zeva suha gruda za dežjem. Od vrha do tal bilo bi se moralo v hiši cerkve božje marsikaj popraviti, pa ljudje se dolgo niso mogli pripraviti na delo, ker so dobro vedeli, da se bode med popravilom še le prav pokazalo, koliko prhljadi in vsakoršne škode je v hramu. Za papeža Evgenija IV. (1431 do 1447) se vendar zbere zopet cerkveni zbor v Bazileji, ki je bil v prvi vrsti sklican za to, da se čvrsto loti tega težavnega dela. Ta cerkveni zbor je bil sprva le malo obiskan. Zavoljo tega in ker bi se pravoslavni grški škofje, ki so zdaj obetali spravo, rajši sešli v kakem laškem mestu s katoliškimi škofi, razpustil je Evgenij IV. zbor v Bazileji. To ravnanje je tako razdražilo zbor, da so nekteri prenapeti doktorji rekli, da je to sam hudič zmislil, da se zdaj zbor razpusti, in so že zopet govorili o tem, da oblast cerkvenega zbora presega papeževo oblast. Toda papež Evgenij je ravnal tako zmerno, da se je zbornica zopet pomirila. Zdaj je do 25. svoje seje sklenila sicer marsikaj dobrega, ali tudi papežu je kratila pravice ter na vsak na-

čin omejevala njegovo oblast Papež je bil blaga duša, pa vsega tega vendar ni mogel prenašati; vsled tega je sinodo prestavil iz Bazileje v Feraro, posebno zategavoljo, ker so že tudi bili prišli pravoslavni grški škofje na Laško. Večina onih, ki so bili v Bazileji zborovali, se ni zmenila za papeževo pismo, nego je dejala papeža na obtožno klop ter ga pozvala na opravičevanje. Naposled je sedem še navzočnih škofov in nekoliko doktorjev sv. pisma zablodilo tako daleč, da so papeža Evgenija odstavili in Feliksa V. postavili za nasprotnega papeža. Ta pa je bil žalosten papež, kar je tudi sam izprevidel in je svojo čast dobrovoljno položil v roke Nikolaja V., naslednika Evgenijevega. Kar je bazilejski zbor sklenil v svojih prvih 25. sejah gledé na krivovero in gledé na pomirjenje krščanskega življenja, to ima veljavo vesoljnega cerkvenega zbora. Vse drugo pa, kar je zbornica v teh sejah na kvar papeževi oblasti in njegovih pravic ropotala in sklepala, nima nobene veljave, kakor so tudi vse seje po 25. seji razkolniške, ker se je takrat zbornica že bila papežu odpovedala in ker poglavar svete cerkve zbora ni več pripoznal kot postavnega.

Cerkveni zbor v Ferari in v Florenciji (1438).

347. Na jutrovem so Turki vedno hujše pritiskali na grško cesarstvo. Grki so dobro občutili, da se sami dolgo več ne bodo mogli braniti in obraniti silnega sovražnika, in zategadelj so se začeli ozirati na večerno stran. To je bila lepa prilika, katero je modri papež Evgenij IV. hitro porabil in povabil Grke na cerkveni zbor v Feraro. Sinoda v Ferari in Florenciji se ne šteje kot poseben zbor, nego kot podaljšan zbor bazilejski. 700 Bizantincev, med njimi cesar Ivan VI. „paleolog“ sam, in carigrajski očak Jožef, pripeljali so se na Laško v ladijah, katerih jim je bil papež Evgenij IV. doposlal. Sprva bi se bilo skoro vse razdrlo zavoljo gizdavih Grkov, katerim Latinci nikdar niso mogli dovolj časti skazati. Grški cesar bi bil neki rad celo v cerkev jahal.

Pred vsem so se očetje razgovarjali o naukih, v kterih se Grki ne strinjajo s katoliško cerkvijo. Grki učijo, da izhaja sv. Duh samo iz Očeta, pa po dobrih dokazih prepričani prirekli so slednjič, da sv. Duh izhaja tudi iz Sina. Pri zakramentu presv. rešnjega Telesa rabijo jutroveci kvašen

kruh, dokler se katoliška cerkev poslužuje opresnega; zbor je odločil, da se more oboji kruh veljavno posvetiti v presveto rešnje Telo, naj torej ostane vsaka stran pri svoji stari navadi. O vicah Grki učijo, da duše umrlih, ktere še za svoje grehe niso zadostile v življenji, ne gorijo v ognji, ampak trpé druge kazni. Očetje so določili, da so vice, v kterih duše trpijo, in da moremo vernim dušam pomagati z molitvami in dobrimi deli; o tem pa, kakovo kazen duše ondi trpijo, niso nič odločili. Priznali so tudi prvaštvo rimskega papeža, ktero so Grki tako dolgo tajili, in so pritrdili, da je rimski škof najvišji duhovnik, namestnik Kristusov, pastir in učenik vseh kristjanov. Slednjič so spravo podpisali vsi očetje razun edinega Marka, efeškega škofa, in dne 6. mal. travna 1438. leta so v Florenciji, kamor je bil papež zbor prestavil, svečano oklicali zedinjenje med katoliško in izhodno cerkvijo rekoč: „da se naj veselijo nebesa in se naj raduje zemlja“ nad tem veselim dogodkom. Grki so sicer sigurno zagovarjali svoja verska načela, da so se pa naposled vendar udali, temu je največ pripomoglo pismo umirajočega carigradskega očaka Jožefa, v kterem je jutrovce k spravi opominjal. Njegovo pismo se glasi tako-le: „Jožef, po božji milosti nadškof konštantinopolski, in vesoljni oćak. — Ker sem dospel h koncu svojega življenja, in ker moram Bogu plaćati občni dolg vsega ćloveštva, hoćem z božjo milostjo svoje mnenje na hasek svojih (duhovnih) sinov oćitno napisati in podpisati: Vse tedaj, kar katoliška in apostolska cerkev našega Gospoda Jezusa Kristusa v starem Rimu spoznava in ući, to tudi jaz spoznavam in sveto zagotavljam, da sem vsemu temu tudi pokoren.“

Toda že med tem, ko so se grški očetje v Florenciji spravljali z rimsko-katoliško cerkvijo, hiteli so doma na jutrovem ostri jeziki lažljivih menihov in zagriznjenih nižjih duhovnikov rezati vez zedinjenja. Šuntali so prosto ljudstvo na škofo in spravo z Latinci opisovali kot strašno nesrećo. Marko, škof efeški, bil je vsem sovražnikom sprave na ćelu, in je po neštevilnih listih in tudi knjigah z lažmi tako omazal spravo, da na jutrovem nikdo več ni maral za-njo. Većina škofov, ki so na sinodi bili glasovali za spravo, je svoje podpise preklicala, deloma, da se opravići pred razdraženo drhaljo, deloma, ker menda od zaćetka veliko škofov ni imelo pravega srca za zedinjenje, ampak veliko jih je šlo samo cesarju na ljubo v Florencijo, in ravno tako so tudi spravo podpisali samo zavoljo cesarja, da ne

bi prekrizali njegovih namenov. Še enkrat je bila milost božja nepokorno ovco t. j. iztočno cerkev privedla v varen hlev, a ker ga je zanikarna ovca zopet svojeglavno zapustila, prišla je volku v zobé. Muhamed II., turški sultan, je l. 1453. s strašno armado oblegal mesto Carigrad. Slednji bizantinski cesar Konštantin XI. se je obrnil do raznih evropejskih vladarjev, a nihče mu ni hotel pomagati, ker so bili nemarni Grki prej tako sramotno ovrgli spravo s katoliško Evropo. Cesar, ki je bil osebno pobožen in srčen vladar, je torej sklenil, da hoče sam glavno mesto braniti do zadnjega izdihljeja. Pred zadnjim napadom prejme sv. obhajilo, vrže od sebe cesarski plašč, zgrabi potem za meč in plane na sovražnika ter umrje kot pravi junak. Tako je Muhamed vzel starodavni Carigrad, kterege so zdaj imenovali Stambul, krasno cerkev Modrosti božje je premenil v turško džamijo (turško molilnico), zlati križ na njej pa zamenil s polumesecem. Odkar se je bilo iztočno rimsko cesarstvo ločilo od sv. katoliške cerkve, bilo je odtrta svrž, suha veja, katero je zdaj popolnoma zmlela in zdrobila turška sila.

9. Slednji papeži drugega veka.

348. Papež Kalikst III. (1455 — 1458) je zapovedal o poldne zvoniti, da verno ljudstvo s svojimi molitvami podpira krščansko vojsko, ki se je vojskovala zoper Turke, kateri so grabili vedno dalje na večerno stran v osrčje Evrope. Tej molitvi je pripisati sijajno zmago pri Belgradu (1456), v kateri so krščanski junaki premagali sovražnika ter mu za dalje časa z mečem zaprli pot na večerno stran. Sicer jaki papež je žalibog v svoji visoki časti preveč oskrboval svoje sorodnike. Da se takemu neredu v okom pride, naredili so kardinali po njegovi smrti tako zvano „volitveno pismo“, na katero so vsi prisegli, in po katerem se je prihodnji papež zavezal, da zanaprej brez odobrenja kardinalov ne bode imenoval novih kardinalov, ne škofov, pa tudi ne oddajal pokrajin. Izvoljen je bil Pij II. (1458 do 1464), ki v svoji mladosti ni najlepše živel, in je na cerkvenem zboru v Bazileji papežu Evgeniju IV. celo nasprotoval. Toda že s papežem Nikolajem V. se je bil lepo spravil, ga je z vso svojo močjo podpiral in je tudi duhovnik postal. Hude bolezni so ga tako spametovale, da je rekal: „Vedeti, kako umreti, to je največja učenost; če človek ob smrtni uri česa pogreša, je izgubljen, ako je tudi

poprej lepo živel.“ Kot papež je napenjal vse svoje moči, da Evropo reši turškega jarma, ki jej je pretil. Ker so se pa krščanski knezi in kralji le počasi napravljali na vojsko, se je Pij sigurno sam postavil na čelo armade, misleč, če bodo videli očeta krščanskega sveta in sicer že oslabelega starčka iti na vojsko, bodo kmalu vsi vladarji potegnili za njim. Pa pustili so ga brez zdatne pomoči. Pred svojo smrtjo je pismeno preklical pregrehe svoje mladosti ter je rekel: „V svoji mladosti sem kakor Pavel oslepljen in ne vedoč preganjal cerkev božjo in apostolsko stolico. Toda zavrzite Aeneja Silvija (to je bilo njegovo prejšnje ime), a Pija II. sprejmite“. Naj še opomnimo, da je Aeneja Silvij zaužival kedaj dohodke župnije Starega trga v naši lavan-tinski škofiji, dasiravno je osebno nikdar ni oskrboval.

Zdaj pa je za papežev stol nastopil čas skoro bolj žalosten, kakor kedaj poprej. Pavel II. (1464—71) je preveč ljubil sijajno življenje in gizdav lesk in blesk na svojem dvoru. Zato pa mu je bilo treba denarjev in moral je tujim cerkvam nalagati težka bremena, visoko dačo. Papež Sikst IV. (1471—1484) je delal bolj za razširjenje svoje posvetne oblasti, a le malo se je pečal s cerkvenimi rečmi. Dasiravno je drugače živel lepo in čisto, ga vendar zgodovinarji hudo grajajo za tega voljo, ker je na papeževi stolici skrbel zgolj za svojo rodbino. Inocent VIII. (1484—1492) je bil prej oženjen. Ko mu je žena umrla, postal je duhovnik, škof in celo papež; pa tudi on je potem, kakor njegov prednik, skrbel najbolj za svoje sorodnike. Na njegovo čast pa moramo omeniti, da je v Rimu po možnosti skrbel za lep red in za pošteno, krščansko življenje. Papež Aleksander VI. (1492—1503) je bil po duhu velikan; a zavoljo svojega življenja ga skoro vsi grajajo. Vednosti in umetnosti je sicer ljubil, je bil prostim ljudem prijazen in visokim oster, bil je tudi močen in zveden vladar, pa pohotnega prejšnjega svojega življenja menda tudi na papeževem stolu ni sčista popustil. Dasiravno pa Aleksander ni bil na dobrem glasu, vendar vernikom nikdar ni zapovedal kaj nepoštenega in tudi ne kaj takega, kar bi bilo zoper vero. Resnična je pač beseda sv. Leona velikega: „Čast sv. Petra se tudi v nevrednem nasledniku ne izgubi“.

349. Leta 1503. so povzdignili Julija II. na papežev stol, ki je bil po svojem duhu bolj posveten vladar, kakor sv. katoliške cerkve poglavar. Julij skliče leta 1512.

osemnajsti vesoljni zbor v Lateran,

ker so vedno glasneji postajali glasovi, kateri so tirjali popravek notranjega stanja cerkvenega. Za papeža Leona X. (1513 — 1521) je zbor nadaljeval svoje delovanje, toda ponovljenje krščanskega življenja in cerkvenega stanja v obče izvršiti, — to ni bilo malo delo, in zbornica se ga je res tudi zbala. Nekteri očetje niti spoznali niso pravih virov vseh nerednostij, in večina škofov je rajši svoje pravice zagovarjala, kakor se pečala s popravami, s katerimi bi itak sami pri sebi morali začeti. Tudi ta zbor tedaj ni rešil tega nujnega posla, nego ga je zopet odložil na poznejši, kakor je pač menil — boljši čas.

II. poglavje.

A. K r i v o v e r c i.

I. Kathari.

350. Manihejska krivovera na jutrovem nikdar ni do dobrega zaspala, ampak skrivoma se je potepala po izhodnji strani. Začetkom dvanajstega stoletja je ta krivovera zopet bolj oživila, in v bizantinskem cesarstvu, ki je takrat štel na evropski strani veliko Slovanov, so se ti sanjači zvali slovenskim imenom „bogumili.“ Ker se je po križnih vojskah večerna stran bolj in bolj dotikala jutrovega sveta, zgodilo se je, da so se tudi manihejska načela vedno dalje proti večeru zatrosila, in že koncem dvanajstega stoletja nahajamo v gorenji Italiji in na južnem Francoskem precejšno število takih strankarjev. Ondi so si radi sami pridevali ime „kathari“ t. j. čisti ali sveti. Katharom se je blodilo, da ni bog svetlobe stvaril sveta, ampak bog teme ali hudič. Njegov sin Lucifer je v nebesih zapeljal nekoliko angeljev, kateri so potem morali nebesa zapustiti ter se preseliti v človeška telesa, kakor v svojo ječo. Njih te ječe rešit je prišel Kristus na svet, ki pa ni bil Bog, nego samo angelj iz nebes, in ki tudi ni imel pravega človeškega telesa, ampak samo telo na videz. Kathari niso verovali v enega trojedinega Boga, ne na učlovečenje Kristusovo, ne na vstajenje mesa, zavrgli so vse zakramente, in o zakonu so rekali, da je to zveza, ktero si je zlodej

zmislil. Toda vsi kathari niso imeli enega in istega nauka, ker sanje rade hitro spreminjajo svoje lice, in le obraz resnice je vedno ravno tisti. Grešnikom so s tem grehe odpuščali, da so jim roke na glavo pokladali; spovedi in kesanja ni bilo treba. Učili so, da tisti, kateri je enkrat grehov očiščen, ne more več grešiti. Ker pa jih je skušnja učila, da so njihovi „svetniki“ vendar zopet padali v stare grehe, morali bi spoznati, da je njihov nauk lažnjiv. Rajši pa, kakor bi svoj nauk popravljali, odločili so potem, da se mora tisti, kteremu so bili grehi enkrat odpuščeni, sam usmrtiti ter si žile prerezati, ali se jedi zdržati ali na kakov drug način umoriti. Potem se ve se je lahko ovaroval priložnosti zopet pasti v stari greh. Za duhovništvo v katoliški cerkvi niso marali, ampak sami sebe so cenili kot prave namestnike Kristusove.

2. Valdovci.

351. Peter Valdo je bil imeniten trgovec v Lionu na Francoskem. L. 1170. ga je nagla smrt njegovega prijatelja tako prestrašila, da je popustil svoje lahko življenje in je začel skrbeti za svoje zveličanje. Svoje premoženje je razdelil med ubožce in precej je začel učiti, da mora vsak, kdor hoče v nebesa priti, živeti v vednem uboštvu. S časom se mu je pridružilo precejšno število ljudij, ki so tudi vsi pridigovali evangelij uboštva. Večjidel pa so bili to revni in nevedni ljudje, ki se niso učili ničesar, in vsled tega so bile njihove pridige polne pomot. Lionski nadškof Ivan jim tedaj prepove pridigovati in sveto pismo razlagati; tudi papeža Aleksander III. in Inocent III. sta jih preklela. A oni so le pridigovali ter se svoje trme držali rekši: „da je treba Boga bolj slušati, kakor ljudi.“ Tako so se očitno sprli s sv. katoliško cerkvijo in so si potem kakor vsi drugi krivoverci zmôto za zmôto nalagali na rame. Pred vsem so terjali, da bi cerkev postala uboga, kakor je bila nekdanj v apostolskih časih. Papež, škofje in duhovniki naj bi ne dobivali niti desetine niti nobenih drugih dohodkov, ampak naj bi se živili ob delu svojih rok. Za izobčenje iz cerkve se ni treba zmeniti, in zakramentov ni treba prejemati, ker itak nimajo nobene veljave. Vsak pobožen kristjan, t. j. vsak valdovčan je že sam ob sebi duhovnik in more grehe odpuščati; praznike in postne dni so

odstranili; ustno sporočilo so zavrgli in samo svetega pisma so se držali. Zdi se nam, da katoliški duhovniki v tistem času na južnem Francoskem niso imeli niti dobre volje niti zmožnosti zadosti, da bi bili sveto vero obranili teh nepoklicanih kričačev. Za tega voljo so valdovci vedno bolj srce dobivali, zakaj prosto ljudstvo in tudi mogočni plemenitaši so stali na njihovi strani. To sicer lahko razumemo, ako pomislimo, da si je prosto ljudstvo od valdovcev obetalo, da jih rešijo silne desetine in drugih dač, a plemenitaši so poželjivo gledali in prežali na bogata in lepa cerkvena posestva. Sprva so valdovci lepo prosto in pošteno živeli, in nekteri so menda tudi res z dobrega namena ž njimi držali, toda s časom, ko so se namreč začeli družiti s kathari, spredili so se do dobrega.

Vojska zoper Albižane.

352. Koncem dvanajstega stoletja je na južnem Francoskem kar mrgolelo krivovercev. Bili so ondi raztrošeni kathari, valdovci in cela zmes še drugih prenapetnežev in strankarjev, kateri so dobili občno ime „Albižani“, ker je bilo mesto Albi tako rekoč njihovo središče. Cerkveni in državni red so bili ondi zmešali in ker niso marali za dobro besedo, ni bilo druge obrambe zoper nje kakor meč, ktereга so bili popolnoma zaslužili. Niso namreč samo verskih pomot širili, ampak katoliške duhovnike so zatirali, svete posode oskrunjali in trupali ter po cerkvah plenili. Sv. Bernard piše v nekem pismu: „Cerkve so prazne, ljudstvo je brez duhovnikov in sv. zakramenti so brez časti; tako umirajo ljudje brez cerkvene pomoči, brez pokore in poboljšanja.“ Papeži so pošiljali svoje poslance, da bi se ž njimi pogajali ter jih spravili na pravo pot. Pa niti dogovarjanja niti pridige niso pomagale, ampak Albižanom je greben zrastel tako, da so celo enega papeževih poslancev ubili. Zavoljo tega je papež Inocent III. l. 1208. velel križno vojsko pridigovati zoper nespokorjene krivoverce, rekši, da so „ti krivoverci hujši od Saracenov ali Turkov“. Križno vojsko je vodil grof Sim. Montfort. Večina plemenitašev, kateri so krivovercem dajali potuho, ustrašila se je boja in se je raji pridružila križni vojski, trdovratne strankarje pa so premagali s silo. Po papeževem posredovanji so l. 1229. mir sklenili. Zoper tiste krivoverce, ki so skrivoma še zmiraj rovali, so upeljali cerkveno inkvizicijo ali preiskavanje.

Inkvizicija.

353. Inkvizicija — to je taka naprava v sv. katoliški cerkvi, katero skoro vsi ljudje psujejo, ali le malo jih je, kateri jo dobro razumejo; to je strašilo, kterega se nevedni otroci bojijo, a modrejših ni strah pred njim. Malo dogodkov je v cerkveni zgodovini po sovražnikih tako popačenih in pokvarjenih, kakor ravno zgodovina inkvizicije, pred katero večkrat tudi sicer dobre kristjane mraz preletava. Sploh pa so zdaj vsi pošteni zgodovinarji enih mislij, da namreč inkvizicija ni bila tako krvava in grozovitna naprava, kakor so jo bili razkričali; toda sovražnikom pravice in resnice se škoda zdi popustiti tako ugodno strašilo, katero so postavili pred sv. katoliško cerkev, da bi se ljudje ne upali blizu nje. Kakor smo rekli, je inkvizicijo po albižanskem boji toulouski cerkveni zbor l. 1229. v cerkvi uvel in tako uredil, da so škofje po župnijah enega duhovnika in pa po dvoje ali troje poštenih mož odločili ter jim naročili, naj pazijo na farane in tiste ovadijo, kateri so kot krivoverci na sumu. Kdor bi krivovercem dajal potuho, naj izgubi svoje premoženje, in hišo naj poderejo, v kateri najdejo krivoverca skritega. Sveta dolžnost inkvizitorjev je bila, da so tiste, katerim so dopričali krivoverstvo, nagovarjali na pravo vero, ter se trudili jih zopet zjediniti s sv. cerkvijo. Trdovratne krivoverce so pa prepuščali posvetni oblasti, da jih kaznuje, akoravno so vselej prosili za nje, da jim naj ne jemlje življenja.

Vendar dokazi, da je kdo kriv krivoverce, so morali biti jasni kakor beli dan, in inkvizitorji niso nikdar mogli ob svojem dokončati pravde, ampak so jo morali poprej škofu predložiti, da jo je pregledal in potem ali odobril ali zavrgel. Da pa je posvetna oblast nespokorljive krivoverce na grmadi sežigala, kdo pa more za to? Je li tega sv. cerkev kriva? Gotovo ne; ampak v tistih vernih časih je v posvetni postavi bila krivovercu zapisana smrt, ker po takratni postavi je bila krivovera večje zločinstvo, kakor veleizdajstvo. In ravno liberalni cesar Friderik II. je v svojem zakoniku postavil na krivovero kazen smrti na grmadi. Krvavi čini pri inkviziciji se tedaj ne morejo zapisati na račun katoliške cerkve. Na to pa paziti in o tem razsojati, je li kdo krivoverec ali ne, je bila vselej dolžnost svete cerkve, in bode njena skrb do konca sveta; v tem ne naj-

demo nobene krivde. Sicer ne moremo in nočemo trditi, da bi bilo ravnanje inkvizitorjev brez vsake črne pike, ker človek ostane človek, če je tudi inkvizitor; le Bog sam je vselej pravičen sodnik.

354. Celo kaj drugega kakor cerkvena inkvizicija je pa bila španska državna inkvizicija. Aragonskemu kralju Ferdinandu „katoliškemu“ se je namreč slednjič posrečilo, da je vendar enkrat na Španskem zatrl moč muhamedancev ali Mavrov, kakor so jih tudi imenovali, ko so bili tam celih 800 let gospodarili. Kralj je Mavrom pustil njihovo vero in jih dalje ni nadlegoval. Ko pa so Mavri pletli zaroto zoper državo, jih je Ferdinand zasledil in je potem izdal strogi ukaz, da morajo vsi muhamedanci ali prestopiti h krščanski veri ali pa se umakniti iz dežele, za katero so bili prave pijavke, tako da so krščanski prebivalci ondi do dobrega obožali. Da jim tedaj ni bilo treba iti iz dežele, je veliko muhamedanov in judov prestopilo h katoliški veri, sicer ne iz prepričanja, ampak ker se je muhamedanom mililo zapustiti zemljo, v kateri so tako dolgo gospodovali, in ker se je judom tožilo, kar takoj zapustiti bogato deželo, v kateri so se do dobrega udomačili. Na take podložnike in „po sili“ kristjane se španski vladarji se vé niso smeli toliko zanašati, ker so zmiraj gledali vun iz dežele tje črez morje v Afriko, ter so ondi pri svojih verskih bratih iskali in od tam pričakovali pomoči zoper španski jarem, ktereга so jako težko nosili. V takih razmerah je bila na Španskem potrebna državna inkvizicija, ki je zvesto gledala na take nezanesljive državljane, ter povsod zasledovala njih dejanje, da država ni škode trpela. Sama ob sebi bi bila torej tudi španska državna inkvizicija celo modra državna naprava. Toda španska država bi si bila rada po tem potu čestokrat pomagala iz denarstvenih zadreg, in ker je mlada država stala še na slabih nogah, se je na ta način najlože iznebila velikih mogotcev, ki bi jej mogli postati nevarni. Zavoljo tega se je zgodilo, da so posebno bogate in mogočne državljane pri inkviziciji obsojali, in včasih je bila sodba res krvava. Za to pa katoliška cerkev nikakor ne more biti odgovorna, dasi ravno so tudi duhovniki preiskave vodili, ker tukaj so duhovniki službovali kot državni uradniki po kraljevih naročilih. Poglavarji sv. cerkve so pa vselej povzdignili svoj glas zoper postopanje državne inkvizicije, kolikorkrat so pozvedeli, da ne hodi po pravih potih.

3. Viklifci.

355. V celi tej dobi so se slišali glasovi, ki so tirjali, naj se cerkvene razmere popravijo, in naj se odstranijo napake, ki so se utihotapile v cerkev; samo da je med moži, kateri so to zahtevali, bil velik razloček. Nekteri, kakor postavimo sv. Bernard, začeli so sami pri sebi popravljati, in so tudi v tem poslu podpirali s ponižno in odkritosrčno besedo in z modrimi nasveti cerkvene predstojnike, ki imajo v taki reči prvo besedo. Drugi pa so kričali in so zoper cerkev nazivali ljudstvo in posvetne kneze, ki s cerkvenimi reči nič nimajo opraviti, in so na ta način več pokvarili kakor hasnili. Tem prištevamo Viklifa in pa posnemovalca njegovega, Husa.

Ivan Viklif, ki se je rodil leta 1324. na Angleškem, študiral je v Oksfordu, postal duhovnik in svet ga je štel za poštenega moža in prebrisanega učenjaka. Prav osebne stvari so ga potem napotile, da je začel grdo in nesramno oštevati beraške redovnike in papeževo stolico. Najprej ga je razsrdilo to, da je moral po papeževi odločbi mastno službo prepustiti nekemu menihu, ker je bila tista služba samo za menihe ustanovljena. To ga je tako peklo, da je beraške redovnike imenoval farizeje in pismarje ter rekel, da v beraški red stopiti prav toliko pomeni, kakor nebesom se odpovedati. Pozneje je Viklif postal kaplan na kraljevem dvoru, in ga je med drugimi kralj pooblastil, da se s papeževimi poslanci dogovarja zaradi letnine, katero je Angleška sèm od časov Ivana „brez dežele“ plačevala rimski stolici, pa jo je bila zdaj že čez trideset let dolžna ostala. Ker pa to dogovarjanje ni imelo zaželenega uspeha, lotil se je Viklif kar papeža in ga je zmerjal, ter ga v pridigi imenoval „ošabnega in posvetnega rimskega mašnika, prokletega oderuha in antikrista“. S takim neobzirnim obnašanjem se je Viklif na kraljevem dvoru prikupil in postal je leta 1372. profesor v Oksfordu, a ob enem je tudi zaužival dobre dohodke župnije Lutterworth. Kot profesor je na široka usta grajal menihe, bogate duhovnike, papeža in duhovništvo sploh, in je dobival vedno več vpliva; zakaj obsevala ga je dvojna slava, od ene strani slava pravega evangeljskega pridigarja in od druge strani slava sigurnega in neustrašljivega zagovornika angleških državnih pravic. Ker je Viklif enkrat začel majati ob skali sv. Petra, oddaljal se je zmiraj

bolj od resnice. Zato naberejo nasprotniki Viklifovi iz njegovih spisov 19 krivih stavkov in jih pošljejo papežu Gregoriju XI., kateri je angleške škofo pokaral zavoljo njihove malomarnosti in jim ob enem naročil, naj natanko preiščejo stvar, a Viklifa da naj zaprejo. Začetkom l. 1378. so začeli preiskavo, toda Viklif se je zvijal, kakor kača, in je svoj nauk sukal tako premeteno, da je škofo zadovoljil in so ga izpustili, samo zapovedali so mu, naj zanaprej molči o tej stvari. Da bi škofo Viklifa zaprli, na to niti mislili niso, ker je bil kraljevi dvor za-nj zavzet. Goreči katoliški duhovniki so se kar čudili boječnosti in malomarnosti angleških škofov.

Razpor na papeževi stolici je učinil, da je Viklif še bolj lajal na papeštvo, in na videz je bila stvar res taka, kakor da bi Viklif imel prav. Kmalu je tajil tudi več drugih verskih resnic. Učil je, da v presv. zakramentu pod podobami kruha in vina Jezus ni bistveno pričujoč, da je sv. pismo edini vir prave vere, in da človek ne more storiti tega, kar bi rad, ampak tisto, kamor ga osoda tira, in da je vsled tega popolnoma brez svobode. Nobeden škof in mašnik, kateri je smrtno grešil, ne more sv. zakramentov deliti, in papež, če je grešnik, nima nobene oblasti nad vernimi kristjani. Duhovniki naj bi živeli v uboštvu, in posvetni kralji in knezi so po svoji vesti dolžni, premoženje duhovnikov pograbititi državi na hasek in Bogu na čast. Tako daleč je zablodil, da ni veroval več v enega trojednega Boga, kateri nad svetom vlada, ampak učil je: „da je vsa narava in vsaka stvar bog, — tudi osel.“ Na kmete je Viklif poslal svoje „uboge pridigarje“ oznanjevat svojih naukov, in ljudstvo se je začelo povsod gibati za novo vero. Nadškof kanterburyški je sklical l. 1382. v London sinodo, ktera je proklela Viklifovo krivovero. Viklif bi se bil zopet rad upiral na milost kraljevega dvora, toda takrat se je zastonj zatekel tje: odstavili so ga od profesure. Zdaj je šel na svojo župnijo Lutterworth, kjer je l. 1384. umrl. Med mašo, ktero je daroval njegov kaplan, ravno pri povzdigovanji ga je zadel mrtvud, ni mogel več niti spregovoriti niti ganiti se, in tretji dan že je izdihnil svojo dušo. Ustaše, kateri so vsled njegovih pridig vstajali na kmetih in se upirali vsaki oblasti, premagali so s silo. Sploh pa je imel Viklif več privržencev med učenjaki in med plemenitaši, nego med prostim ljudstvom.

4. Husovci.

356. Ko so se učenjaki na slavnih in takrat jako obiskovanih visokih šolah v Pragi sèznanili z Viklifovimi spisi, spoznali in zavrgli so nekteri njegove krive nazore, a drugi so jih odobraval in hvalili. Med zadnjimi je bil posebno Ivan Hus, od l. 1398. profesor na visokih šolah in spovednik kraljice Zofije. Sin prostih kmetov iz Husinec na Češkem, je bil Hus prebrisana glava, spreten govornik, bled in suh mož, ki je kot duhovnik ostro živel, ali manjkalo mu je prave ponižnosti in pokorščine, kar češki zgodovinar Palacki sam priznava rekoč: „Hus je rad pozabil, da se ponižnost in pokorščina tudi šteje med krščanske čednosti“. V Pragi je Hus ob praznikih imel pravico pridigovati v tako zvani betlehemski kapeli, kjer se je samo češki pridigalo. Tu je kar očitno grajal nekatere napake svojih duhovnih tovarišev in je zagovarjal Viklifove nauke, a naposled se je tako spozabil, da je začel napadati katoliško cerkev samo in njene nauke. V svojih pridigah je najprej šuntal ljudstvo zoper duhovnike, kateri so mu bili prebogati in preposvetni, a precej je tudi začel tako brezobzirno ropotati zoper papeža samega, da mu je nekda neki poslušalec oporekel: „Učenik, jaz sem tudi bil v Rimu in sem videl papeža in kardinale, pa tako hudo, kakor vi pravite, vendar ni“. Leta 1408. je praško vseučilišče obsodilo 45 stavkov iz spisov Viklifovih, toda češki učenjaki niso odobrili obsodbe, in Hus in njegov prijatelj Jeronim Praški sta se očitno poganjala za Viklifove nauke. Več duhovnikov je Husa tožilo pri nadškofu Zbineku, in moral je priti opravičevati se. Zagovarjal se je oholo in zvito, in vsled tega mu je bilo prepovedano pridigati v betlehemski kapeli.

Zmešnjava na Češkem in posebno v Pragi je bila od dne do dne večja, kajti učeniki, dijaki in duhovniki in tudi drugi stanovi so se razcepili na dva nasprotna tabora. Na eni strani je stal Hus in češki narodnjaki in plemenitaši, kateri so prežali na cerkveno premoženje, in tudi kralj Vaclav sam; na drugi strani je bil nadškof in njegova duhovščina, kakor tudi večina učencikov na praškem vseučilišči. Zdaj je Vaclav l. 1409. s posebnim kraljevim pismom ukazal, da imajo tuji na praškem vseučilišči vprihodnje le eden glas, Čehi pa tri. Ker se je videlo, da bode praško vseučilišče zdaj s Husom potegnilo, zapustili so nemški profesorji s svojimi dijaki Prago ter v Lipskem utemeljili novo vseučilišče.

Hus je imel sedaj na vseučilišči prosto roko in njegova kriva vera se je čimdalje bolj razširjala. Vkljub prepovedi je pridigal v betlehemski kapelici, in je razgreval ljudstvo s svojo strastno besedo. Slednjič je praški nadškof slovesno proklel Husa ter dal očitno sežgati Viklifove spise (1410). Hus se ni zmenil za prokletsvo, v katero ga je nadškof obsodil v imenu papeževem, ampak je pridigoval kakor poprej, ter se pozival na vesoljni cerkveni zbor.

Se bolj je vrelo v Pragi, ko je papež Ivan XXIII. razpisal popolne odpustke za vse, kateri bi vstopili v križno vojsko zoper izobčenega neapoljskega kralja Ladislava ter ob enem s skesanim srcem prejeli sv. zakramente. Hus in njegovi prijatelji, ki so tajili veljavo odpustkov, zmerjali so oznanjevalce odpustka, pa šuntali ljudstvo zoper nje in so papeževo bulo očitno sežgali. Leta 1412. je zatorej papež sam proklel Husa, a češki kralj ga je izgnal iz Prage.

Zdaj ko je Hus živel na kmetih in se je potikal po gradih plemenitašev, razložil je svoje verske nazore do dobrega, in je pridigal po vaseh in tudi pod milim nebom, kjerkoli je pač imel poslušalcev, zoper duhovništvo in zoper verske resnice katoliške cerkve. Hus je učil, da je Kristus sam poglavar sv. katoliške cerkve, in da se ne more dokazati, da bi bil Kristus postavil tudi vidnega poglavarja; večje oblasti papeži niso dobili po božji volji, ampak po cesarski milosti. Vsak posvetni in duhovni predstojnik more le tako dolgo zapovedovati, dokler je v milosti božji; kakor hitro pa se pregreši, mora se svoje službe odreči; med škofi in duhovniki ni razločka; cerkvenih kaznij se ni treba bati, in vsak duhovnik naj prosto pridiguje vkljub škofovej prepovedi, ako si ni nobene pregrehe svest; verjeti se mora le to, kar pravi sv. pismo. Ti Husovi nauki niso bili samo krivi, ampak tudi jako prekucijski, ker se po njih vsakdo lahko ustavlja posvetni in duhovni gospodi rekši, da je grešna in da tedaj nima kaj zapovedovati.

Hus na cerkvenem zboru v Kostnici.

357. Kralj Vaclav in cesar Sigmund sta Husa nago-varjala, naj gre v Kostnico, da se ondi očitno opraviči pred cerkvenim zborom, ker je Hus vedno trdil, da ni krivoverec. Ob enem mu je Sigmund s cesarkim pismom zagotovil, da bode lahko varno potoval, in da se mu med potjo ne bode zgodilo nič žalega. Dasiravno so mu njegovi prijatelji od-

svetovali hojo v Kostnico, šel je Hus vendar tje, ker se je bil sam popred že sklicaval na občni cerkveni zbor. Sprva je Hus v Kostnici svobodno hodil po mestu; ko je pa tudi ondi skrivoma in javno razlagal svoj nauk, velel ga je papež Ivan XXIII. zapreti. Cesarju Sigmundu to ni bilo prav, ker so češki plemenitaši, kateri so Husa spremljali v Kostnico, kričali, da ni držal svoje cesarske besede; ali cesar se je dal potolažiti, ko so mu kardinali dopovedali, da je Hus sam prouzročil svoj zapor, in da mu niso mogli dopustiti, da bi v Kostnici v pričo cerkvenega zbora širil svojo krivovero ter uganjal zločinstvo, zaradi kterega bi se moral ondi zagovarjati. Po cesarjevi želji je Husa zbor trikrat očitno zaslišal. Sprva je bilo videti, kakor bi se Hus hotel podati zborovi obsodbi; pa kmalu je rekel: „da ne vé, da bi kateri Čeh kedaj ali zdaj bil krivoverec.“ Zbornica je potem zavrgla njegove krive nauke, a Husa nikakor ni mogla pripraviti, da bi jih preklical. Sicer je dejal cesarju Sigmundu: „Nisem prišel semkaj česa trdovratno zagovarjat, ampak ponižno popraviti, ako me prepričajo, da sem učil kaj napačnega.“ Toda zbornica se tukaj ni mogla pričkatí ž njim in razgovarjati o verskih resnicah, ker Hus je stal kot zločinec pred svojimi sodniki, in tu je bilo vprašanje: si li ti to učil ali nisi, in — hočeš li to preklicati ali nečeš. Saj se, postavimo, s tatom sodnik tudi ne pravda o tem, je li krasti greh ali ne, ampak samo o tem, ali je kradel ali ne. Zbor se je vedno nadejal, da bo Hus še v zadnjem trenutku vendar preklical svojo zmôto; pa tudi zdaj je ostal trdovraten. Vsled tega je zbornica obsodila njegove spise v ogenj, a Husa samega so svečano prokleli in odstavili od duhovniške časti in službe. Naposled so ga oblekli kakor mašnika, kateri meni maševati iti, ter ga še enkrat pozvali, naj prekličé svojo krivo vero. Ko je pa Hus le vedno svojo trdil, slekli so mu v pričo zbrane gospode mašno oblačilo in so ga izročili posvetni oblasti, ktera ga je po ostri tedanji posvetni postavi kot krivoverca dala pred mestom na grmadi sežgati l. 1415. — Tako strašna smrt, pa za raztrgan prt! — Husove smrti tedaj ni katoliška cerkev kriva, ker ona grešnike in krivoverce sicer pokori, ali nikoli in nikdar jih ne ubija. Da bi moral cesar in njegovo pismo Husa obsodbe in smrti obraniti, kakor nekteri sodijo, tudi to ni res. Sigmund namreč Husu ni napisal pisma, da ga ovaruje kazni, ako ga na cerkvenem zboru krivega spoznajo, ampak da mu zagotovi varno pot v Kostnico; ker cesar mu je gladko povedal: „Kar

se nas tiče, ne bomo mi nikdar zagovarjali tvojih trdovratnih zmôt; rajši bomo s svojimi lastnimi rokami ogenj zakurili, kakor dovolili, da ti v svoji kljubetni trmi ostaneš“. Tudi Hus sam je dobro vedel, kaj ga čaka, če mu krivo vero dopričajo; rekel je namreč: „Ako me na cerkvenem zboru prepričajo zmote in krive vere, branil se ne bom trpeti, katere si bode kazni, ktera je krivovercem namenjena“.

Husovski boji.

358. Ko je v Kostnici ugasnila grmada, na kateri je umrl Hus, užgal se je pa na Češkem s plamenom ogenj upora, katerega je bil Hus že prej zanetil. Husovci so rekali, da je to sramota za ves češki narod, da so jim v Kostnici Husa sèžgali. V Pragi so hrame pravovernih duhovnikov ropali in požigali, mašnike so trpinčili in pobijali ter oblegali nadškofov grad, in nadškof je komaj in komaj skrivaj pobegnil. Husovcem se je kmalu pridružilo lepo število plemenitašev, ki so se veselili cerkvenega premoženja. Njihov voditelj Jakobek je zdaj začel trditi, da je sv. obhajilo le tedaj veljavno, če ga človek prejme v podobi kruha in vina, a ne samo v jedni podobi, kakor je v katoliški cerkvi navada. Razgreti Husovci so takoj kričali in zahtevali kelih, ki je bil odslej nakako znamenje za Husovce, po katerem so se drug drugega spoznavali. Kar je kristjanom sv. križ, ali Turkom polumesec, to je bil kelih Husovcem. L. 1419. so napravili Husovci v Pragi veliko procesijo, pri kateri so nosili in svečano častili kelih. V dolgi procesiji so se krivoverci pomikali po ulicah, a ko pridejo do mestne hiše, prileti iz hiše kamen in zadene nekoga husovskega duhovnika. To je Husovce strašno razkačilo. Hipoma razbijejo vrata, proderejo v hišo, zgrabijo nekatere mestne svetovalce, kateri se jim ne morejo več umakniti, in jih zahitijo čez okno dol na cesto, kjer jih je divja drhal sprejela s svojimi sulicami ter jih neusmiljeno mučila do smrti. Več imenitnih gospâ in kraljica sama je proslavljala Husa kot „mučenika“; kralj pa je klel ter se jezil, ker si ni vedel pomagati. Godilo se mu je kakor se godi nemarnemu gospodarju, kateri sprva izpregleda nerodnosti in hudobije svojih sinov, pozneje pa si ne more več pomagati, kedar je v hramu vse poprek in naopak. Kralj je kmalu potem umrl za mrtvudom.

Nemški cesar Sigmund imel je zdaj tudi na Češkem nasledovati svojega brata Vaclava; toda Husovci ga niso

marali, ker prav njega so dolžili, da je v Kostnici zakrivil Husovo smrt. Čelovodja Husovcev je bil strahoviti, enoki Ivan Žižka, bivši kamornik kralja Vaclava; Žižka je vodil Taborovce t. j. tiste Husovce, ki niso hoteli Sigmunda imeti za kralja, in ker je bil Žižka izvrsten vojskovodja, dobil je zmago za zmago, ter je pobil vsako cesarsko vojsko in razpodil tudi križne vojske, ktere je bil papež Martin V. spravil na noge. Ubogi katoličani so takrat na Češkem mnogo hudega trpeli. Razdraženi in zagrizli prekucuhi niso prizanašali nikomur; mesta in vasi so požigali, veliko tisoč vernikov je pomoril ogenj in meč. Žižka je v neki bitki izgubil svojo edino oko, pa tudi slep je razpostavljal svoje vojake vedno tako modro, da so morali zmagati. Prvi udarec za Husovce je tedaj bil, ko jim je Žižka umrl l. 1424. Da počastijo pogreb svojega slavnega vojskovodje, užgejo divji taborovci katoliško mesto Příbislavo, ter je do tal sežgejo s prebivalci vred. Pravijo, da so taborovci po Žižkovi smrti njegovo kožo napeli na boben, in kakor hitro so zabobnali na tisti boben, vselej so sovražniki pobegnili pred njimi.

Po Žižkovi smrti si večina taborovcev izvoli Prokopa „velikega“ za svojega vojskovodjo, ktereга jim je bil Žižka sam na smrtni postelji priporočal. Oni drugi taborovci pa so ostali brez glave in so se zvali „sirote“, rekši, da nikdo ni vreden, da bi za „očetom“ Žižko zapovedaval. Mirnejša kri pa, kakor po taborovcih, se je pretakala po žilah „obojevcev“, ki so sicer sv. Rešnje telo prejemali pod obojima podobama, a drugače so se držali obredov sv. katoliške cerkve. Vzrok torej, da je začela divja moč Husovcev pešati, bil je ta, da med seboj niso bili več složni. Obojevci so se začeli katoliški cerkvi bližati in so se na cerkvenem zboru v Bazileji ž njo tudi precej pogodili, ker jim je zbor obhajilo dovolil pod obojima podobama. Tega pa nemirni taborovci niso mogli prenašati, in so nadaljevali boj zoper katoličane in tudi zoper obojevce, ker so ti neki izdali Husovo stvar. Slednjič je zapustila taborovce tudi vojna sreča. L. 1434. so združene taborovce premagali pri Lipanah, in odslej so ostali pri tleh, niso se mogli več kvišku zravhati. Zdaj so po vsem Češkem Sigmunda spoznali za svojega vladarja. Peščica trdovratnih Husovcev, ki je na tistem še živela, in ktere so pozneje zvali „češke in moravske brate“, spojila se je v 16. stoletji z lutrovci.

Da je Hus trezno in pošteno živel, tega ne tajimo, da

je probudil v svojem narodu narodno zavest, temu ne oporekamo, — pa tudi to moramo povedati, da ni nobeden sovražnik češkega naroda pred njim in za njim navalil toliko dušnega in gmotnega zla na Češko, kakor ravno Hus.

B. Cerkveni učeniki,

a) Sv. Bernard.

359. Sv. Bernard se je porodil l. 1091. na gradu Fontaines na Francoskem. Njegov oče Tecelin, starega viteškega pokolenja, je bil navadno na bojišči, a njegova pobožna mati Alojzija je skrbno odgojevala ljubčeka svojega, katerega je za duhovski stan odločila. Pravijo, da se je njegovi materi pred njegovim rojstvom sanjalo, kakor bi v svojih nedrih nosila belega ovčarskega psa, ki je neprenehoma lajal. Neki pobožen redovnik, kteremu je to skrivnost zaupala, ji reče: „Ne boj se, dobra mati; to dete bode enkrat čredo božjega Pastirja z veliko čuječnostjo varovalo in močno lajalo zoper sovražnike sv. vere ter postalo sloveč pridigar“. Zatorej je mati nad Bernardom čula, kakor nad svojim lastnim očesom, in je veselo gledala v njegov nedolžni obraz, kakor vrtnarica na cvetlico, kedar se začne razcvetati. Bridki kelih življenja je mladenič prvokrat pokusil, ko mu je bila nemila smrt pobrala ljubljeno mater. Materina smrt je storila, da ga je bolj in bolj popuščala ljubezen, ki ga je vezala na svet, a tem bolj se je zategnila vez ljubezni, ki ga je vezala na Boga. Bernard je bil bistrega uma in ognjenega duha, pa se je tudi rad učil in premišljeval božje reči. Ogibal se je velikega sveta, ljubil je tihoto in samoto. Star 21 let odločil se je za meniški stan. Ogenj, ki mu je gorel v prsih, razgrel je še druga srca. Kmalu je Bernard zbral okoli sebe trideset tovarišev, samih krepkih mladeničev in vrlih mož, ki so vsi želeli stopiti v samostan. Ko so se Bernard in njegova stareja brata, ktera je tudi pregovoril na svojo stran, ločili od domače hiše in se poslavljali od najmlajšega brata, rekli so mu: „Poglej, vse premoženje, katero bi mi imeli podedovati, je zdaj tvoje“. Na to jim odgovori deček: „Vi si jemljete za-se nebesa, a meni prepuščate zemljo, — to pač ni pravična razdelitev!“

Bernard in njegovi tovariši so l. 1112. stopili v ostri cistercijski red, katerega je benediktinski opat Robert usta-

novil. Po sv. Bernardu se vzbudi v tej duhovni hiši novo življenje. Med vsemi se Bernard najbolj zatajuje in najostreje pokori; oni drugi pa hitijo, kolikor kateri more, za dišavo njegovih čednostij. Bernard si je v samostanu vedno stavil prašanje: „Bernard, po kaj si prišel semkaj?“ — in prav to prašanje ga je tiralo naprej, zmiraj naprej na poti krščanske popolnosti. Pridno je delal na polji in ondi prosto povzdigoval svojega duha v nebesa ter premišljeval božje reči. Sam pravi, da si je to, kolikor pač sv. pisma vé in razume, in kolikor pozna božjih rečij, pridobil po logih in na polji po premišljevanji in notranji molitvi, in da ni imel drugega učenika, kakor bukovje in hrastje. Njegova pobožnost in svetost je privabila zopet drugih, ki bi tudi radi s silo nebesa potegnili na-se. Cistercijski samostan je postal pretesen, in ustajalo je po Francoskem več drugih opatij, med katerimi je postala opatija v Clairvaux-u (r. Klervó) najbolj znamenita. Bernard je bil še komaj tri leta menih, in že so ga izvolili temu samostanu za opata. Ko je stopil pred škofa, ki ga je za opata blagoslovil, bilo ga je sama kost in koža; bil je bolj smrti kakor človeku podoben. Njegova zvezda je potem prihajala vedno više in više, tako da je kmalu ves krščanski svet gledal na njo.

360. V tem času je bila edinost v katoliški cerkvi razdrta, kajti imela je dva papeža, Inocenta II. in pa krivega papeža Anakleta II. Inocent je moral pred svojim nasprotnikom zbežati na Francosko. Tukaj je iskrena beseda sv. Bernarda do dobrega prepričala zbrane škofo, da je edino le Inocent pravi papež, in ko se je papež l. 1132. vračal v Italijo, spremljal ga je tje sv. Bernard. Za leto dnij se Bernard vrne na Francosko. Povsod, koder je hodil, so ga bili veseli. Kó je šel čez Alpe, prihajali so pastirji in kmeti doli s skalnatega gorovja ter ga prosili blagoslova, potem pa so šli zopet veseli domov. Ko se je slednjič poravnal razpor na papeževi stolici, hvalili so vsi enoglasno Bernarda ter trdili, da je to njegovo zasluženje.

Leta 1140. je bila v Sens-u zbrana številna sinoda, da bi razsojala o Abelardu in njegovem napačnem nauku. Abelard, za katerim je hodilo mnogo učencev, je rekel, da hoče pred Bernardom očitno zagovarjati svoj nauk. Dasi ravno je bil Bernard zoper tako očitno prepiranje o verskih rečéh, ker se pri taki priliki bolj strasti vzbujajo in se bolj trdovratnost podpira, kakor se laž podira, se ga vendar ni mogel ogniti, da se ne bi reklo, da so se katoliški bogo-

slovci zbali Abelardovih razlogov. Bernard je tedaj sinodi predložil krive stavke, ktere je bil nabral iz Abelardovih spisov, a ob enem je temu nauku priložil izreke sv. očetov, s kterimi je pobijal njegova kriva načela. Ko je Bernard tudi izjavil, da Abelard, ako govori o Trojici, diši po „Ariju, ako govori o milosti, diši po Pelagiju, in ako govori o Kristusovi osebi, diši po Nestoriju“, je zbornica Abelardov nauk proklela.

Leta 1145. so Evgenija III., ki je bil učenec in prijatelj sv. Bernarda, posadili na apostolsko stolico, pa že za leto dnij moral je bežati iz nemirnega in nevarnega Rima. Evgenij je pribežal na Francosko, kjer so ga lepo sprejeli; a sv. Bernard se je takoj obrnil do Rimljanov ter jim je očital njih nepokojno srcé, in je tudi cesarja Konrada III. pozval, naj pomaga papežu, a nad Rimljani se naj znosi. Da je bil sv. Bernard duša, ki je oživila drugo križno vojsko, smo na svojem mestu že povedali. — Ob konci svojega življenja je pisal imenitne knjige „o prěmišljevanji samega sebe“, ktere je papežu Evgeniju namenil in v kterih daje poglavarju sv. cerkve prelepe nauke, kako bi naj vestno spolnoval težavne svoje dolžnosti, ter mu odkritosrčno pokaže napake, ktere so se utihotapile v krščanski svet. Drugi dve znameniti knjigi, kteri je napisal sv. Bernard, ste: „kako je Boga ljubiti“ in o „stopnjah ponižnosti in napuha“. Zraven tega imamo od njega nad 400 pisem, nad 390 cerkvenih govorov, in več krajših razprav, kterih pa nam vseh ni treba imenovati. Njegova pisava je mila, časih preobila, kakor je bilo prepolno ljubeče njegovo srce; beseda mu je tekla sladko kakor med raz jezika, zatorej ga imenujemo „medenega“ Bernarda. Umrl je l. 1153., a že l. 1173. ga je papež Aleksander III. prištel svetnikom božjim.

2. Sv. Bonaventura.

361. Bonaventura je leta 1221. zagledal beli svet v mesteci Bagnarea v papeževi državi. Pri sv. krstu so mu dali ime Janez. Ko je imel otrok 4 leta, zbolel je na smrt; njegova mati se zateče k sv. Frančišku Asiškemu, ga priporoči njegovi mogočni molitvi in obljubi, naj otrok, ako odraste, Bogu služi v redu sv. Frančiška. Otrok ozdravi, in še le po tem veselem dogodku je otrok po sv. Frančišku dobil ime „Bonaventura“, to je „srečen prigodek“. Ker ga je pobožna mati že kot otroka posvetila Bogu, odgojevala

ga je tudi že od mladih nog za Boga, in Bonaventura izpolnivši obljubo svoje ljube matere stopi 17 let star v red sv. Frančiška. Njegovi predstojniki ga pošljejo v Pariz na visoko šolo, kjer je vrlo poslušal znamenitega učenika, frančiškana Aleksandra. Modri učenik je kmalu spoznal bistri um in sveto dušo svojega učenca in je rekel o njem: „To je pravi Izraelit, v katerem Adam brž ni grešil“. In Gerson pravi, da dvomi, je li imela pariška visoka šola kedaj tako duhovitega učenika, kakor je bil Bonaventura, ali ne. Ne dolgo namreč potem, ko je bil Aleksander umrl, moral je mladi Bonaventura ondi sam prevzeti službo učenika. Podučeval je temeljito, dasiravno je bila njegova beseda priprosta, in on ni nikdar na to nameraval, da bi se sam lesketal v svoji učenosti in da bi ga svet zaradi tega občudoval, temuč on je iskal resnico samo iz tega namena, da Boga slavi, ki je večna resnica, in da pri svetli luči resnice sam ne zgreši pota, ki vodi v večno življenje. Mladeniče je tako razgrel za učenje, da jih je bilo veselo gledati, kako so si prizadevali drug drugega prekositi. Srca vseh učencev so mu bila naklonjena. Bil je namreč visoke, zale postave, njegovo oko je bilo ljubeznivo in dobrotljivo, z njegovega obraza je sijal nebeški mir in neka prečudna miloba, ki si je pridobila vsako srce. Imel je zvest pomnež, bil je bogatih mislij in beseda mu je gladko tekla. Zato so rekali o njem: „On svoje poslušalce popolnoma zavzame, ako govori, posebno pa, ako pridiguje“. Dali so mu ime serafskega učenika.

362. Na slavni pariški visoki šoli so si učenjaki iz beraških redov sv. Frančiška in sv. Dominika zaslužili dobro in častno ime, kar je močno peklo ove druge profesorje. Neki Vilhelm je tedaj napisal zoper beraške redovnike psovko, v kateri jih imenuje farizeje, ter jih zasramuje kot pravega antikrista. Toda Vilhelm se je lotil premočnega nasprotnika, in ko sta sv. Bonaventura in sv. Tomaž Akvinski pismeno zagovarjala svoje redovne brate, je Vilhelm moral osramoten zapustiti bojišče. Očetje frančiškani so dobro poznali svojega brata Bonaventuro, da je samo zlato, ter ga l. 1257. soglasno izvolili za višjega glavarja celega reda, dasiravno je bil še komaj 36 let star. Ko je potem v Rimu nastopil svojo novo službo, poznal se je kmalu v vsem redu sad njegovega delovanja. Celi red je razdelil v več pokrajin, katerim je postavil posebne predstojnike, in sploh je vse uredil tako lepo, da ga frančiškani po vsej pravici častijo kot svo-

jega drugega ustanovnika. Sam je pregledal večinoma vse redovne pokrajine, in povsod mu je njegova prijazna dobrotljivost, prizanesljivost in svetost naklonila srca vseh bratov.

Sv. Bonaventura bil je luč, ki je že dolgo svetila v frančiškanskem redu in v krogu učenih mož; papež Gregor X. je tedaj še više povzdignil to luč, da se oveseli še več sveta njenega svita. Že poprej bi bil Bonaventura moral postati nadškof na Angleškem, toda takrat je mogel papeža preprositi, da mu ni naložil tolike odgovornosti. Gregor X. pa, ki je postal najbolj na besedo sv. Bonaventure papež, ga je imenoval nadškofom albanskim ter mu je ob enem podelil kardinalski klobuk. Bonaventura je ravno v nekem samostanu iz ponižnosti pomival mizno posodo, ko so mu papeževi poslanci prinesli kardinalski klobuk. Papež je namreč namenil izvrstne dušne moči, ktere je imel Bonaventura, dobro porabiti pri drugem občnem lyonskem zboru, ktereга je bil razpisal. Po papeževem povelji je tedaj on vodil vse priprave za ta zbor, in njegova skrb je bila, da se je zbor z Grki o zedinjenji dogovarjal. Prav pri tem poslu in pri tej priložnosti je podoba Bonaventure najlepše obsijana.

Njegovi čednosti in učenosti, njegovi bistrosti in blagosti pripisujemo, da so se Grki tako hitro odločili za spravo s sv. katoliško cerkvijo. To je bilo njegovo zadnje delo. Neprestano delovanje in prevelike skrbi so ga tako potlačile, da je zbolel na smrt in da po četrtni seji ni prišel več v zbornico. Papež sam mu je podelil zakrament sv. poslednjega olja, in ko je umrl (l. 1274.), sprevedli so ga do groba zastopniki tako rekoč vsega krščanskega sveta, ki so bili na zboru pričujoči.

Sv. Bonaventura je spisal o verskih resnicah dvoje imenitnih knjig, o katerih trdijo učeni bogoslovci, da je v njih vsaki stavek biser, in da hranijo jedro vsega bogoslovja. Tudi je lepo in gladko tolmačil več delov sv. pisma. Najbolj znane pa so njegove bukve „življenjepis sv. Frančiška“. Prav pri tem delu ga je enkrat dobil sv. Tomaž Akvinski, ko ga je bil obiskal; ker je pa bil Bonaventura celo zamaknjen v svoj posel, ni ga Tomaž motil dalje, ampak rekel je znamenite besede: „Naj le svetnik za svetnika deluje!“ Papež Sikst V. mu je dal l. 1587. častni naslov cerkvenega učenika.

3. Sv. Tomaž Akvinski.

363. Svetla zvezda na obzorji cerkvene učenosti je tudi sv. Tomaž Akvinski. Kakor dva mogočna bregova, ki se vzdigujeta visoko proti nebesom, takova velika sta bila sv. Bernard in sv. Bonaventura v bogoslovskih vedah, in sv. Tomaž je tretji velikan, a toliko višji nad obojima, da njima gleda preko glave. Tomaž se je porodil l. 1226. na gradu Roccasecci (r. Rokaseki) na Neapoljskem. Njegov oče je bil Landulf, grof Akvinski, in njegova mati Teodora. Rodbino Akvinskih grofov moramo prištevati prvim plemenitim rodbinam tiste dobe, ker bila si je celo s cesarsko rodbino v rodu. Ko je blagorodna mati pod srcem nosila sinka svojega, naleti neki dan na pobožnega puščavnika Bona, kateri jej reče: „Veseli se, gospa, ti bodeš sinka rodila in ga Tomaža imenovala; ti in tvoj soprog bosta sicer želela, da bi otrok postal menih na Montecassini ter ondi sčasoma dosegel opatovo čast in njene bogate dohodke, toda Bog bode drugače ž njim naravnal; on bode namreč dominikanski rodovnik, in bode po učenosti in svetosti tako slovel, da mu o njegovem času na celem svetu ne bode vrstnika.“ Pet let je bil Tomaž star, ko ga stariši v odgojo izročijo menihom na Montecassini. Ker je imel pet talentov, učil se je prav dobro. Komaj 13 let star gre na visoke šole v Neapolj. Sedemnajst let star že dovrši z odličnim uspehom svoje šole in kar je še več vredno, ohranil je tudi čisto in belo svojo dušo, dasiravno so v tistih časih dijaki po visokih šolah živeli nemarno in razuzdano. Vsi so ga bili veseli, vse je gledalo na lepega in pobožnega mladeniča. Cesar pa svet ni videl, to je bil sklep, kateri je dozorel v njegovi duši in po katerem se je odločil za meniški stan. Nepokvarjenemu njegovemu srcu se je namreč gabilo grdo življenje njegovih tovarišev, in rajši kakor bi gledal za posvetno nevesto, izbral si je za posestrimi učenost in pobožnost, in se je rajši podal v tiho samostansko izbico, da ga kje ne oglušijo posvetni šum, in da ga ne omami zapeljivi svet. Na enkrat iznenadi rodbino njegovo in vse, kateri so ga poznali, glas, da je Tomaž stopil v red sv. Dominika.

Marsikteri zgodovinarji si tukaj glave belijo in semi ter tje ugibljejo, kdo bi mladeniča pripravil na to misel, ali kdo ga je posilil stopiti v beraški red; menda ga že dominikanci imajo na svoji vesti, dobivši ga na svoje limance. Nam pa je stvar popolnoma jasna. Jezus je pač Tomaža

klical: „Pojdi za menoj!“ — in kakor nekdanj apostoli, zapustil je tudi on vse in šel za njim.

Mati je naskore zvedela, kar se je zgodilo v Neapolji in takoj se je napotila tje. Očetje dominikanci misleč, da hoče mati ljubljene sина odvrniti od njegovega sklepa, hitro preselijo Tomaža v Rim v drugi samostan. Toda dobri materi za otrokom nikdar ni predolga pot, in tudi Teodora se obrne mahoma v Rim za svojim sinom. Tam je Teodora sicer pozvedela za kraj, v katerem je stanoval njen otrok, pa ni ga mogla dobiti nazaj, niti videla ga ni, ampak redovniki so poslali Tomaža z nekaterimi drugimi brati v Pariz. Tje pa mati ni mogla več za njim; zategavoljo pa je naročila svojima starejšima sinoma, ki sta v Toskani služila pri cesarskih, naj prežita na-nj, in naj ga na poti pobereta ter privedeta na dom. Mlada častnika, kterima itak ni bilo prav, da bi grof Akvinski jedel beraški kruh in nosil gnusno meniško haljo, rada ubogata mater in kmalu pritirata ponižnega brata Tomaža domov.

Mati je bila srečna, da je zopet imela svojega sина; s solzami ga prosi, naj si vendar izvoli kak drugi stan. Ko grofinja vidi, da pri stanovitnem Tomažu nič ne opravi, odkaže mu v gradu samotno sobo, kjer razun obojih sester nikdo ni smel ž njim občevati. Menimo, da je mati zaradi tega tako ostro ravnala ž njim, da se prepriča, je li Tomaž iz lastnega prepričanja stopil v meniški red, in je li to božji glas, kteri ga kliče, ali ne. Prav za prav namreč pobožna Teodora nikdar ni menila sinu zapirati pota v meniški stan, ampak zveča je bila nekaj nevoljna na dominikance, ki so nekoliko prezirali visoko gospo. V materinem smislu ste tudi obe sestri večkrat govorili s Tomažem; toda on je bil bolj zgovoren in je svoji sestrici pregovoril, da ste zaničevali vso posvetno veselje ter se do dobrega zavzeli za službo božjo. Sestri stopite potem v skrivno zvezo z dominikanci, ki so Tomaža oskrbovali s potrebnimi knjigami, da je mogel tudi v zaporu ondi nadaljevati svoje učenje.

Med tem se vrneta njegova brata iz vojne in dospeta na grad Roccasecco. Tukaj pozvesta, da je Tomaž neomahljiv kakor skala, ktere nihče omajati ne more. To ju tako raztogoti, da svojega brata primeta, ter mu strgata raz telesa meniško obleko, ktere nista mogla gledati. Vendar huda jeza njegovih bratov ni mogla vznemiriti njegove svete duše; radostno gleda kosce svoje razcapane obleke, ki so

mu znamenje zmage, kakor vojaki prišedši iz vojske ponosno gledajo na svojo razstreljeno in podrapano zastavo. Ker brata s silo ne moreta podreti njegove močne volje, poskusita ga zvoditi na polzki pot nesramnosti, misleča, da mu morebiti ondi spodrknejo noge, da pade. Zlobna in brezbožna brata mu namreč porineta zalo in zapeljivo žensko skoz vrata v njegovo izbo in ju sama pustita. Hitro izpregleda modri mladenič namen hudobnih bratov, sveta jeza se vzbudi v njegovih prsih in vsa kri mu vskipi v glavo in lice; nagloma popade na pečnem komnu gorečo poleno in ž njim zapodi nesramnico, ki se naglo kakor kača zmuzne skoz vrata. Potem zariše z ogorkom polenovim na steno podobno svetega križa, pade prednj na svoja kolena in iskreno moli, dokler ga vsega onemoglega spanec ne posili. V spanji pa je imel Tomaž prikazen dvojih angeljev, ktera mu stisneta njegovo ledovje in ga ob enem zagotovita, da bode odslej vse svoje življenje prost vseh nečistih skušnjav.

Ko je Tomaž skoraj že dve leti trpel domači zapor, dogovori se s svojima sestrama, da hoče skrivoma pobegniti iz grada, kar je naposled tudi mati sama odobrila. Neko temno noč čakajo pod gradom preoblečeni dominikanci ob zgovorjeni uri na Tomaža, kterege sestri skoz okno po voži doli spustite v ravno tistem košu, v katerem si je prej bukve dovažal tudi črez okno. Srečno potem dospe v Neapolj, kjer nemudoma stori slovesne obljube.

364. Po storjenih obljubah ga pošljejo v Rim, kjer so ravno dominikanci obhajali glavni zbor svojega reda. Ta zbor sklene, blagega in nadepolnega mladeniča v nadaljnje izobraževanje izročiti najbolj glasovitemu učeniku dominikanskega reda, Albertu „velikemu“, kateri je takrat v Kolinu vodil visoke šole. Tomaž ni brenčal kakor bučela, kedar nosi medú, ampak tiho in marljivo kakor mravlja je znašal in nabiral znanosti za svoj prihodnji poklic, in zategavoljo so mu součenci njegovi zabavljali rekši, da je „mutast sicilijanski vol“. Toda ko se Albertovi učenci prvo-krat med seboj poskusijo v učenosti, Tomaž zlahka vse prekosi in je sam najbolj glasen, dokler so vsi drugi prej utihnili. Poslušalci so koj strmeli nad umom in pametjo Tomaža. Albert veliki pa je po dokončanem razgovorjanji očitno rekel: „Mi imenujemo tega le nemega vola; ali on bo v svoji učenosti tako mukal, da bode po celem svetu donelo“. Leta 1245. se Tomaž napoti v Pariz, da ondi dovrši bogoslovske šole. Tri leta pozneje se vrne zopet v

Kolin, kjer je začel v modroslovji in bogoslovji poučevati. Njegovo ime je tako slovelo, da ga že l. 1251. pokličejo v Pariz, ter mu ondi ponudijo stolicu, s ktere je učil bogoslovje. Tomaž se je sicer čutil preslabega za toliki posel, ali slušal je vendar le, ter s solznimi očmi prosil božje pomoči. Tukaj se je tudi on, kakor sv. Bonaventura, poganjal za čast in dobro ime beraških redov zoper profesorja Viljema, kateri jih je napadal. Leta 1261. ga pokliče Urban IV. v Rim, kjer mu je namenil najvišje in najimenitnejše cerkvene službe; pa Tomaža niso nikdar mogli pregovoriti, da bi sprejel kakovo častno službo, on je pač hotel kot prost redovni brat živeti in umreti. V Rimu je sestavil molitve, ktere so duhovniki dolžni na Telovo moliti. Ko je bil dovršil ta posel, zgrudi se k nogam križanega Jezusa, in med solzami Jezusa izprašuje, je li dobro pisal o njem. Takrat Jezus s križa pohvali Tomaža in reče: „Tomaž, dobro si pisal o meni!“ — Ko je papež Klement IV. zasedel stol sv. Petra, mu je kar naravnost podelil neapoljsko škofijo; toda Tomaž je bil zaradi tega tako žalosten in pobit, da se je usmilil sv. očetu, in preklical je svojo prvo besedo. — Leta 1266. gre na povelje svojih višjih v Bologno, da bi ondi učil in pridigoval. Tudi tam se je precej zbiralo veliko učencev in neštivilno ljudstvo okoli njega, da poslušajo zlate njegove nauke. Ko je l. 1272. dominikanski red zopet obhajal svoj glavni zbor, prosilo je več najimenitnejih šol za slavnega Tomaža; posebno pa so se za njega potegovale visoke šole v Parizu, v Bologni in Neapolji. Glavni zbor je odločil Tomaža poslati v Neapolj, ker je menda menil, da s tem najbolj ustreže tudi Tomaževim srčnim željam. Tako se je tedaj Tomaž vrnil v svojo domačijo, ktere dolgih 28 let ni videl. Njegov prihod v Neapolj je bil pravi slavnostni vhod; ne samo mesto, nego cela dežela je praznovala njegov prihod kot presrečen dogodek; vsi stanovi so se poskušali med seboj, da skažejo slavnemu možu dolžno čast. Toda njegov delavni dan se je nagibal proti večeru; njegovo telo je tako oslabelo, da ni moglo več nositi tako velike duše, kakor je bila Tomaževa. H koncu l. 1273. ga večkrat obvlada omamica, večkrat je tudi zamaknjen v božje reči. Enkrat je dolgo gledal v duhu čudne reči in je potem rekel: „Skrivne besede sem slišal; — od zdaj ne bom več pisal, pa tudi živel ne bom več dolgo“.

Papež Gregor X. je sklical l. 1274. vesoljni cerkveni zbor v Lyon. Zeló je želel, da bi tudi Tomaž obiskal zbor.

Bolehen in slab kakor je bil, hotel je vendar ustreči sv. očetu ter se je napotil na Francosko. Pa že v opatiji Fossanuovi ga tako hudo prime bolezen, da ne more več dalje. Na smrtni postelji je Tomaž tolmačil „visoko pesem“ in je tako ustregel redovnim bratom, ki so ga za to prosili. Sv. zakramente je prejel z veliko gorečnostjo in je umrl l. 1274. star 49 let.

Največje delo sv. Tomaža, da vsa druga dela zamolčimo, je „celota ali skupina vseh bogoslovskih nauk v treh delih“. Tukaj so vsi verski in nrafski nauki spravljeni v lep red, a vsaka posebna resnica je natanko omejena in tako jasno razložena in tako utrjena po razlogih sv. pisma, posebno pa po pametnih razlogih, da ni nič boljšega. Zategavoljo zahtevajo sedanji sv. oče Leon XIII. v posebnem okrožnem pismu, katero so izdali l. 1879., od vseh škofov sv. katoliške cerkve, da naj vsi učniki bogoslovja verske resnice utrjujejo in dokazujejo po modroslovskih ali pametnih razlogih sv. Tomaža. Po pametnih dokazih se namreč sovražniki sv. vere trudijo resnice sv. vere podreti, rekši, da so resnice sv. vere zoper zdravo pamet. Z močnimi in mogočnimi pametnimi dokazi sv. Tomaža torej naj tudi krščanski učniki pobijajo takove sovražnike. Po tem načinu namreč izvijajo sovražnemu Goljatu meč, s katerim jih hoče pobiti, in mu ž njegovim lastnim mečem glavo odsekajo. Veljava te Tomaževe knjige, namreč njegove „skupine“, je v sv. katoliški cerkvi tolika, da je na najslavnejšem cerkvenem zboru, kterega je dozda cerkev obhajala, na tridentinskem zboru namreč, poleg sv. pisma in zraven pisem rimskih papežev ležala tudi ta njegova knjiga na oltarji sredi zbornice, da so očetje tudi iz nje zajemali nauke. Papež Pij V. je sv. Tomaža l. 1567. proglasil za „učenika sv. katoliške cerkve“; med bogoslovci je dobil ime „angeljskega“ učenika.

III. poglavje.

Notranje razmere.

I. Duhovništvo.

O papeštvu.

365. Sv. katoliška cerkev si je izredila otroke — krščanska nemška in slovenska ljudstva. Verno so poslušali otroci glas sv. cerkve in niso si upali oporekati cerkvenim zapovedim, kakor si tudi dobro odgojen deček ne upa ustavljati se povelju svojega učenika. Papež, najvišji poglavar sv. cerkve, je gledal na to, kako se krščanski nauk po vseh krščanskih deželah spolnuje, in knezi in kralji so se bali kaj takega zapovedati, kar bi ne bilo po krščanski pravici, ker bi se jim najvišji učenik v Rimu takoj bil pogrozil. Na ta način je stopil papež na visoko stopnico duhovne in posvetne oblasti. Papež je bil najvišji poglavar velike krščanske družbe. Zato je volil in kronal najvišjega posvetnega vladarja, rimskega cesarja; zato je tudi on delil kraljevsko čast ter tako kneze sprejemal v veliko krščansko družino. Papež je spravljal sovražnike in pomirjal tiste, kateri so se bili posvadili; on je razsojal pravice kot najvišji sodnik, in vsi so spoštljivo pripoznavali pravičnost njegove sodbe. Slabejega krščanskega vladarja je branil zoper nasilstvo močnejega, in k njemu so se zatekali vsi, kateri drugod nikjer niso več našli pomoči. Celó države in kralji so se podajali pod njegovo obrambo, kedar jim je pretel mogočen sovražnik. Samosilnim vladarjem so stopili papeži na pot, da niso celo pohodili in potlačili ubogega podložnika, in kedar se je puntalo ljudstvo, pomirili so ga papeži s svojo veljavno besedo. Rimski papeži tedaj v tej dobi niso imeli samo najvišje cerkvene oblasti, ampak tudi najvišjo nadzorstvo krščanskih držav, ktere pa se niso polastili sami, ampak to so tedanje razmere same nanesle, in bila je v teh samosilnih časih prava sreča za vladarje in za ljudstva, da je bil papež nad obojimi, ki jim je pravico delil. Dasiravno ste imeli cerkev in tudi država svoj lastni delokrog in omejene lastne pravice, vendar živa vera kristjanov je morala dajati duhovni oblasti toliko prednosti pred posvetno, kolikor je, postavim, duša večje vrednosti od telesa in kolikor je nebo višje nad zemljo; ravno tako kakor

v sedanjih brezvernih časih krščanski svet, ki papeževi oblasti stavi vse mogoče zapreke, tedanje papeževe oblasti ne more zdobreti, ker temo bolj ljubi od luči, in ker mu je pozemeljska gruda dražja od nebes.

Tolika oblast papežev sicer ni bila po godu nekterim samostalnim in razuzdanim knezom, in majali so ob nji, kakor postavimo nemški kralj Henrik IV., francoski kralj Filip Avgust, angleški kralj Henrik II. in poljski kralj Boleslav; toda niso je mogli omajati, ker je ljudstvo stalo na strani papežev, in tudi posvetna postava sama je dajala papežem toliko oblast, ktera se je v teh pravadah še bolj utrdila, kakor se sploh po zmagi okrepi veljavnost tistega, kateri je bil zmagal. Visoka je bila papeževa oblast, pa neomejena in samovoljna ni bila nikdar, ampak omejena je bila že po božjem pravu, pa tudi po starih cerkvenih postavah, katerih so se papeži seveda morali držati.

366. Verhunc je dosegla papeževa oblast in največji vpliv na posvetne in državne stvari za časa modrega papeža Inocenta III.; poslej pa je naglo padala. Kako se je pa to godilo? Najprej je papeževo oblast omajal stoletni prepir rimskega stola s Hohenštavfoviči, ker v predolgi vojski opeša tudi tisti, kateri konečno zmaga, bolj in bolj. In ko je bila vojska najbolj vroča, se Hohenštavfovič Friderik II. ni več pošteno vojskoval, ampak on in njegovi pomagači so papeže osebno napadali s svojimi blatnimi jeziki; blato pa se vselej pozna na beli steni, dasiravno so pobalini, kateri jo oblatijo. V dolgotrajni borbi je papežem tudi trebalo dosti denarja, in morali so cerkvam po raznih deželah nalagati velik davek; neposlušne škofo so morali odstavljati, a zveste duhovnike, ktere so cesarji doma zatirali, so po drugih deželah nastavljali ter jih ondi z bogatimi cerkvenimi službami odškodovali. Zato pa so se slišale tu in tam tožbe, da papeževi poslanci odirajo cerkve, in duhovniki so bili nevoljni, da najmastneje službe dobivajo tujci. Začetkom 14. stoletja je pa že sploh vejal tak duh po krščanskem svetu, da papež Bonifacij ni mogel nič opraviti zoper predrznega francoskega kralja Filipa IV., in da si je ta upal, papeža preganjati s surovo silo. Ko se je potem začela babilonska sužnost papežev, tudi dobri kristjani niso več prav zaupali poglavarjem sv. cerkve v Avignonu, in so rekali, da zdaj papež itak družega ne sme počenjati, kakor to, kar je francoski vladi po volji. Najbolj pa je slednjič papeževo oblast ponižal razpor na papeževi stolici, ki je bil

bridki sad avignonske sužnosti. Papeži v Rimu in zakotni papeži v Avignonu so se potegovali, da jih priznajo posvetni knezi, in tedaj so jim morali marsikaj spregledati, da si niso nakopali njihovih jeze. Po tem takem so posvetni vladarji vedno bolj vpljivali na cerkne reči, a cerkveno življenje je bolj in bolj propadalo. Cerkev so morale več davkov plačevati, ker dvoje papeževih oblastij je več stalo, kakor ena. Papeža sta drug drugega devala v cerkvene kazni, in ljudje so se cerkvenim kaznim nekako privadili, in nihče se jih več ni bal. Škofije in opatije se niso oddajale onim, kateri so si jih najbolj zaslužili, ampak tistim, kateri so bili posvetnim poglavarjem najbolj po godu in na ktere so se mogli najbolj zanašati, ali tudi tistim, ktere so hoteli oskrbeti, kar zopet cerkvi ni bilo v hasek. Najhujše pa je bilo, da so celo verni možje in veliki cerkveni zbori kriva načela snovali gledé na posvetno in duhovno oblast, in gledé na papeževo oblast v cerkvi. Ladija sv. Petra se je tistokrat pač na visokih valovih tako močno zibala, da celo tisti, kateri so se v nji vozili, niso imeli več trdnega stališča. Cerkveni zbori so papeže odstavljali in so tako do dobrega podkopali njihovo veljavo in spoštovanje do njih, kar je krščanski svet jako zmešalo in spuntalo, kakor je v vsaki hiši nered, kjer hišni oče svojo veljavo izgubi, in se ga torej otroci niti ne bojijo več, niti ga ne ubogajo.

Papeži bi sicer lahko veliko zla bili odvrnili od krščanstva, ako bi bili imeli jakost Gregorija VII. in sigurnost Inocenta III. Toda njih večina se je zadovoljila s tem, da so tu in tam v cerkvi odškrenili kakov izrastek, tiste grinte pa si niso upali hapiti, ki je od vršiča do tal kvarila vse drevo. Dokler so stražniki na sionski gori spali, podkopali so sovražniki njeno zidovje. Dobro življenje, neumna zapravljalivost in nemarna lahkoživost se je v cerkvi udomačila, a dobri krščanski duh je opešal.

Ostali udje cerkvenega duhovništva.

367. Kardinali so dobili po papeževih pismih oblast in pravico, da smejo edini voliti papeža; bili so tudi papeževi svetovalci, ter so ga podpirali v vladanji cele sv. cerkve. Po cerkvenih določbah bi se smeli le učeni in vrli možje in sicer iz vesoljnega krščanskega sveta sprejemati v sveti kolegij; pa žalibog da nekteri papeži, posebno za časa avignonske sužnosti, niso marali za te postave, nego so raji

svoje sorodnike bogatili s temi dobrimi službami. Za časa Inocenta IV. so dobili kardinali rudeč klobuk in pozneje tudi rudeč bired in škrlatasto obleko v znamenje svoje visoke časti; samo tisti kardinali, ki so ob enem tudi redovniki, nosijo obleko tiste barve, kakor njihovi redovni bratje.

Kakor so bili papeži v 12. in 13. stoletji skoraj sami vzgledni možje, tako v tem času tudi nahajamo celo red svetih škofov. Papeževa stolica je trdno stala, zato pa so tudi škofje, ki so podpirali papeža, imeli veliko čast med narodi in so bili tako rekoč najbolj spoštovani gospodje tudi v državi. Ko so pa duhovni gospodje zeló obogateli, otemnil je lesk zlata in srebra svetle njihove čednosti. Cerkveni dostojanstveniki so rajši lovili zverino, kakor da bi ovce pasli; gostili so se pri posvetnih veselicah, sveto mašo pa so služili le tri ali štirikrat na leto; tudi so se pravdali s posvetnimi velikaši, mesto da bi mir božji oznanjevali. Tudi niso ostajali doma pri svoji čredi, ampak so rajši okoli hodili, in tudi s svojimi kapituli so se večkrat pipali navadno za zgolj posvetne reči. Sicer je Rim gledal na to, da so se le pobožni in učeni možje postavljali za pastirje, nevedne in nevredne pa je prisilil, da so se morali svoje časti odpovedati, a vseh napak vendar ni mogel zabraniti.

368. Škofje so svoje škofije vladali s pomočjo stolnega kapitula, ki je navadno imel pravico voliti škofa. Svoje pravice je stolni kapitul s tem pomnožil, da je tu in tam kaj odškrenil škofovim pravicam po pismih, na ktere je izvoljeni škof moral pred volitvo priseči. Število korarjev je bilo omejeno, nove ude so navadno volili korarji sami, ali so vsaj postavljali pogoje sprejetja. Nekteri kapitul je terjal, da mora biti žlahtnega rodú, kdor hoče sprejet biti, ali je celo zahteval, da našteje toliko in toliko plemenitih prededov. Ta pogoj pa je Gregor IX. 1232. grajal v pismu do kapitula strasburškega, v katerem pravi, da človeka ne stori žlahtno koleno Bogu prijetnega, ampak žlahtne čednosti in plemenito srcé; večkrat so kapituli sprejeli sinove plemenitih rodbin med svoje, kateri so pa potem ostali posvetni, dasiravno so cerkvene postave velevala, da morajo taki v svojem času se posvetiti. Prvo čast v kapitolu je imel stolni prošt, drugo stolni dekan, kar je obveljalo do današnjega dne.

Dokler so korarji in tudi redovniki zeló obogateli in v obilnem življenji svoje bogastvo trošili, bili so nižji posvetni duhovniki revni, in uboštvo je storilo, da so se časih

zablodili, kamor bi drugače ne zašli, ter so se poprijemali opravkov, kakoršni se z duhovnim stanom ne strinjajo. Nekteri duhovniki so iz same dobičkarije opravljali po več maš na dan, drugi so zopet celo opuščali maševanje, tako da so jih morale postave siliti, vsaj tri ali štirikrat v letu stopiti pred oltar. Posvetnjaki so cerkev sovražili in zavidali za voljo njenega premoženja; prosto ljudstvo pa ni imelo zaupanja do preimenitnih svojih pastirjev ter si je želelo bolj priprostitih in ponižnih duhovnikov. Cerkev ni odobraval, da bi duhovniki dobivali plačo od države, da se duhovniki državi preveč ne zavežejo.

Človek je namreč slab in najrajši tistemu služi in se tistemu odkriva, kateri mu mizo pokriva; duhovniki bi tako lahko zamujali svoje dolžnosti do cerkve in zahujali svojo prostost.

2. Bogočastje.

369. Četrty lateranski zbor je zapovedal, da se mora vsak kristjan, kateri je k pameti prišel, vsaj enkrat v letu svojemu dušnemu pastirju izpovedati in ob velikonočnem času sv. obhajilo prejeti; ako bi pa kdo tega ne storil, mu cerkev zabranjuje cerkveni pogreb. Iz te zapovedi nekteri ljudje, katerih je izpovedi hudo strah, sklepajo, da izpovedi prej ni bilo v katoliški cerkvi, ampak da je izpoved le zduha tega zbora. Toda sv. mati katoliška cerkev tukaj le znova poudarja sv. izpoved, ktera je bila od nekdaj v cerkvi, da njeni otroci ne pozabijo svoje dolžnosti. Da je moral takrat vsak kristjan o veliki noči ravno k svojemu dušnemu pastirju iti k izpovedi, to je bila modra postava, in to storijo tudi zdaj vsi pridni kristjani; samo tisti, kateri so lahko-mišljeni in nezanesljivi po župnijah, nosijo svoje grehe vun iz fare. Isti zbor naroča izpovednikom, da naj so goreči, modri, previdni, in o tem, kar v izpovednici slišijo, naj molčijo kakor zemlja. Kdor bi pa iz izpovednice kaj povedal, naj ga odstavijo od mašniške časti in službe, in naj ga za vse žive dni zaprejo v samostan. Zdravnikom je zbor zapovedal, naj bolnikom o pravem času nasvetujejo duhovnika.

Za zadostilo so nalagali večja ali manjša dobra dela, ktera bi naj grešnika poboljšala in pomanjšala kazni, ktere bi ga čakale v vicah. V tem času so se nekteri, in sicer celo knezi in kralji, še tudi očitno pokorili za očitne grehe. Za pokoro so nalagali: miloščino, post, božjo pot, molitev;

nekteri so tudi za pokoro služili v križnih vojskah, ali so stopili v kak duhovni red, ali so se tudi bičali. Toda v bičanju so nekteri presegali pravo in pametno mero. V 13. stoletju so se klatile cele procesije takih bičarjev po Laškem, po Ogerskem in Nemškem, ki se niso vselej dostojno obnašale, tako da jih je cerkev morala prepovedati. Nekteri grehi so bili že takrat zadržani papežu, drugi pa škofu. Onih grehov, kateri so bili škofu zadržani, so odvezavali posebno zato pooblašчени duhovniki, ktere je škof pošiljal po škofiji. Kako natanko so se takrat izpovedavali tudi najmanjših grehov, kažejo nam izpovedna ogledala iz tistega časa.

Na četrtem lateranskem zboru je papež Inocent III. škofom tudi skrčil oblast dajati odpustke, ker so nekteri bili ž njimi preveč radodarni, in odslej škofoje niso več imeli oblasti dajati popolnih odpustkov. Prve „jubilejske“ odpustke je obhajal l. 1300 papež Bonifacij VIII. v Rimu, katerih se je udeležilo nad dve sto tisoč romarjev.

Sv. obhajilo v podobi vina, ki se je prej otrokom dajalo po krstu, je sem od 12. stoletja nehalo. Odrasle so že samo s podobo kruha obhajali, ker se je tako lahko pripetilo, da se je sv. kri pri obhajanju razlila in tako onečastila. Sv. popotnico so med zvonjenjem nosili in z gorečimi svečami sprevajali. Sredi 13. stoletja je začela cerkev obhajati veseli praznik presv. Rešnjega Telesa ali Telovo.

Neka pobožna nuna v Lutihu na Nizozemskem je imela med molitvijo večkrat čudne prikazni. Videla je namreč na nebu plavati polno luno, ali vselej je bil kos njenega kroga temen, kakor bi ga kdo bil kos odlomil. Po goreči molitvi ji Bog naznani pomen te prikazni ter ji razodene, da luna pomenja sedanji stan sv. cerkve, a temni del v luni pomenja, da v cerkvi manjka praznik presv. Rešnjega Telesa. Lutiški škof je potem l. 1246. najprej Telovo obhajal v svoji škofiji, in papež Urban IV. je l. 1264. ta praznik uveljčil za vso katoliško cerkev; Ivan XXII. pa je zapovedal slovesno procijo s presv. Rešnjim Telesom.

Sv. mašo so zlasti ob velikih praznikih posebno slovesno obhajali. Za rajnimi so obhajali dolge obletnice, in nekteri so že tudi za žive darovali črne maše, da bi jih tako izmaševali. Zoper to razvado je cerkev izdala ostre postavbe. S sv. mašo se je navadno vršila pridiga; več cerkvenih zborov je grajalo zanemarjanje božje besede. Število praznikov je zelo narastlo, kar je bila posebna dobrotà za ljudi na kmetih in za podložnike, ki so morali trdno

delati. Toulouška sinoda z l. 1229. imenuje božične praznike — do sv. treh kraljev, štiri praznike Matere Božje, tri praznične dni o veliki noči in o binkoštih, križev teden in vnebohod Kristusov, dva praznika sv. križa, godove sv. križa, godove sv. apostolov, praznik sv. Janeza Krstnika, sv. Mihaela, sv. Lavrencija, Miklavža, Marije Magdalene, praznik posvečevanja cerkvâ in patrona vsake cerkve. Sinoda ob enem veleva, naj ob teh dnevih vsi farani pridejo k božji službi, in sicer tudi k pridigi, ter do konca pri božji službi ostanejo. Tem praznikom so se pozneje pridružili: god čistega spočetja Marijinega, Telovo in praznik presv. Trojice. Zelo se je udomačila pobožnost sv. križnega pota in sv. rožnega venca.

3. Krščansko življenje.

370. Kedar človek premišluje življenje, bodi si duhovnih bodi si posvetnih ljudij v srednjem veku, spominja se rad ali nerad njive, o kateri Jezus govori v priliki, da je gospodar na njo zasejal dobro seme, a o svojem času prikazal se je tudi kolkoli; kaže se nam namreč gledé na нравno življenje svet deloma prelepo obsijan, deloma pa tudi mrzla in neprijetna senčna stran.

Križne vojske so znamenja žive, močne vere; božjih potov v sv. deželo in na druge sv. kraje so se kristjani pogosto in z veseljem udeleževali ter tako pokazali, da jim je mar božjih rečij. Novoustanovljeni redovi so dobivali prav mnogo udov, ki so zapuščali vse posvetno ter tako utrjali upanje svoje na nebeško plačilo. Velikanske cerkve so zidali in jih dragoceno okrasili: vse na večjo božjo čast. Cerkvenim samostanom so verni kristjani veliko in radi izporočali, tako da so jako obogateli. Za bolnike, ubožce in sirote se nikdar ni storilo toliko, kakor ravno v tem času; povsod so zidali bolnišnice, stavili sirotišnice in oskrbnišnice; bogati kristjani so dali časih pol svojega premoženja, ali tudi vse svoje imetje na pobožne ustanove, ker so si bili svesti, da ga enkrat v nebesih dobijo s stoterimi obrestmi nazaj. Iz prejšnjih samostanskih in iz stolnih šol so zdaj izrastle visoke šole, katerim so bili skoraj vseskozi papeži očetje, a sv. katoliška cerkev jim je bila mati in rednica. Visoke šole so se namreč živile iz cerkvenega premoženja, tudi profesorji in dijaki so skoro povprek jedli cerkveni kruh. Papeži so nadzorovali pouk, in visoke šole

so bile v njihovem zavetji; oni so dajali učenikom oblast učiti, in visokim šolam pravico imenovati doktorje. Vse véde so se opirale na vero in so zaradi tega trdno stale, a profesorji so bili učenjaki in verni poštenjaki, zato so tudi dijakovi bili jaki. Delavci so se družili v društva in rokodelci v tovaršije; ravno tako tudi obrtniki in umetniki. Vsako društvo je imelo svojega patrona, svoje cerkvene praznike in svojo zastavo, okoli ktere so se zbirali. Z eno besedo: vse kar ima ta dōba velikega, bodi si v védi ali umetnosti, bodi si v državnem, meščanskem ali cerkvenem življenji, vse ima nekako pobožno lice, vse obseva in pregreva luč sv. evangelija.

371. Tudi v tej dōbi nahajamo krasni cvet krčanske čednosti in mnogo svetnikov ne samo izmed škofov in duhovnikov, ne samo med redovniki, ampak tudi sredi svetnih ljudij. Imenujemo sv. škofa Andraža Korzini-ja, kateri je sprva živel sicer pohotno, a potem se je spokoril; spolnile so se sanje matere njegove, kateri se je bilo sanjalo, da je porodila volka, ki je v cerkev šel in se ondi premenil v jagnje († 1373); sv. Antonina, nadškofa v Florenci († 1459), in sv. Lovrencija, prvega očaka beneškega († 1445). Dve dišeči cvetlici iz slovan-
skih vrtov sta duhovnika Janez Nepomučan iz Češke, ki je postal mučenik zavoljo izpovedne tajnosti († 1393), in sv. Janez Kancij iz Poljske, profesor bogoslovja, ki je ob vsi svoji čistosti bil velik spokornik. Sv. kralja Ludovika bi njegova sv. mati Blanka rajši mrtvega videla sebi pred nogami, nego da bi kedaj storil smrtni greh; Elizabeta, grofinja Turingiška, je prelep vzgled pobožne in svete žene. Na severnem nebu, na Švedskem, se sveti svetla zvezda sv. Brigita, († 1373), ki je gledala nebeške prikazni in čudna razodenja, zlasti o trpljenji Jezusovem; na južnem nebu razveseljuje naše oko sv. devica Katarina Sienska, ki je rada in veliko trpela, da se Bog le usmili svoje sv. cerkve. Zveličani Miklavž s Flüe († 1485) se je celih dvajset let zdržal vse zemske hrane, ter se živil samo s sv. obhajilom; pobožna devica orleanska Ivana, ki je z božjo pomočjo rešila svojo domovino sovražnikov, je morala storiti grozovitno smrt na grmadi († 1431).

Pa kakor se deklica, kedar se zavé svoje lepote, začne visoko nositi, in ne pomisli, da ji je Bog dal lepo lice, tako se je cerkev (namreč zbor vernikov s svojimi cerkvenimi

poglavarji) tačas imenitno počutila ter pozabljala, da jo je Bog tako visoko povzdignil, in da tega ni dosegla po svojih posvetnih pripomočkih in iz lastne moči. In kakor se Bog vsakemu posameznemu ošabnemu človeku ustavlja, in le ponižnemu daje svojo milost, tako je tudi pripustil, da je takrat preimenitna cerkev padala bolj in bolj v svoji veljavi, „da, kakor je pisano, *se noben človek ne hvali pred njegovim obličjem*“ (I. Kor. 1.) Tudi veliko posvetno bogastvo, ktero si je cerkev pridobila, ji je škodovalo, in se je nevesti Kristusovi obvezalo na noge, in tako ni mogla hiteti v visočine svojemu božjemu ženinu nasproti, „*ki je v solnce postavil svoj šotor in kakor velikan teka po potu*“ (Ps. 18.); teža zlata in srebra jo je vlekla doli na zemljo, da je postala bolj in bolj posvetna in pozemeljska. Kristjani, celo duhovniki, so pohotno živeli, in mlačnost in duhovna topost ali malomarnost se jih je lotila. Saj je tudi bogatin v evangeliji razkošno živel *ter se vsak dan imenitno gostil*, in drugemu, ki je tudi nekaj gleštal, ni bilo mar priti na večerjo, nego je rajši šel *ogledovat nove svoje pristave in poskušat volov, ktere je kupil*“. Sit trebuh pa je lenuh: in tedaj so tudi znanosti zaostajale. Sicer so v tej dōbi vēde, posebno bogoslovske, dosegle vrhunec, in nikdo ni tako na drobno razvrstil verskih resnic ter jih tako jasno tolmačil, kakor sv. Tomaž Akvinski, in nikdo se ni tako globoko zamislil v božje reči, kakor zveličani Tomaž Kempčan, ki nam je sad svojih premišljevanj ohranil v svoji zlati knjigi „Hoja za Kristusom“. Toda v 14. in 15. stoletji krščanski svet ni bil več dovolj trezen, da bi se tako visoko povspél, in bil je že preslasten, ni se mogel več tako globoko zakopati v premišljevanje. Sploh je bogoslovski nauk in pouk mrzel lahkoživim kristjanom, in bolj in bolj so se poprijeli starih rimskih in grških pisateljev, ter se tistih držali kakor sv. pisma. Pisava bogoslovcev jim je bila namreč prepriposta in vsakdanja in jezik premalo olikan, zato so tembolj hvalisali in do neba povzdigovali lepi jezik in krasni slog nekdanjih poganskih spisov. Hvalili so lepo odejo, ali nam se zdi, da jim je bolj dopadel spaček, ki je bil v njo povit; namreč neverski nazoni in slastna vsebina so jim boljše ugajali, kakor božji nauk in ostre cerkvene zapovedi.

Kjer je pa nevera gospá, tam je prav gotovo prazna vera domá. Vedežev, ki so vedeževali iz zvezd ali iz drugih znamenj, nahajamo ne samo na dvoru gospode, nego tudi v bajti siromakov. Ljudje, ki večni resnici niso ver-

jeli, verovali so nemarnim sleparjem. Vražarji in čarovnice bili so v tem veku zelo na glasu, in večkrat se je zgodilo, da so kako nedolžno bablje sežgali, ktera bi, ako bi vedela kaj napraviti s čaranjem, gotovo pred vsem sebe začarala v deveto deželo, da je ne bi zatirali neumni ljudje. Zoper toliko bedarijo se je morala cerkev pogosto glasiti. Tako je pobožno življenje umiralo in veljava cerkve je pojemala, a posvetna oblast je bila preslaba, da bi mogla duhove krotiti in pomiriti, in zopet je obveljala pravica močnejše pesti.

Slednjič so čisto vodo kalili tudi pesniki, ki so najrajši krožili zaljubljene pesmi, ki so bile sladek strup za mlade in stare ljudi. Zopet drugi so trosili nesramne knjižurice med svet in so ga ž njimi kužili.

Beraški redovi.

Sv. Frančišek Asiški.

372. Kedar sv. cerkev bolna leži, vselej iz lastnega krila zopet zdravilo dobi. V cerkvi so vstajali krivoverci, kateri so se s svojim uboštvom ponašali ter se bahali s svojim ostrim življenjem, zaničevali pa bogato cerkev in visoke duhovnike. Ljudstvo si je pa res želelo ponižnih pastirjev, ki bi bili bolj enaki ubogim apostolom. Bog je tedaj obudil svoji cerkvi moža — *kupca, ki je našel drag biser*, — biser ubogega evangeljskega življenja, *ki je šel ter prodal vse, kar je imel, in ga je kupil* (Mat. 13). Ta mož je bil sv. Frančišek, začetnik beraškega reda bratov frančiškanov.

Frančišek se je porodil v Asisi na Laškem l. 1182. Bil je sin bogatega trgovca. Ko se je bil nekoliko izšolal, pomagal je svojemu očetu kupčevati, dasiravno se mu trgovstvo nikdar ni prav prikupilo. Mladenič je bil veselega srca in je rad prepeval. Poštena dobra volja mu je bila vselej draga in ljuba, in njegovi tovariši so pri svojih veselicah neradi pogrešali njegovega prijaznega in vedrega lica. Do ubožcev je imel že od mladih nog dobro srce ter jim je obilno dajal vbogaime. Nekega dne se mu vendar primeri, ker je bilo sila veliko opraviti, da mu neki siromak odide brez darú; pa brž ko se domisli, kaj je storil, steče za njim in ga bogato obdari. Zavoljo njegovega blagega in pohlevnega srca in zaradi čednega njegovega vedenja so ga bili vsi veseli. V svojem 24. letu Frančišek hudo zboli, in prav ta bolezen ga popolnoma premeni. Jezus je potrkal na mlado

njegovo srce in Frančišek mu ga je odprl na stežaj, a vsem posvetnostim ga je odslej skrbno zapiral.

Zdaj je bil njegov najljubši posel goreča molitev in postrežba bolnikov. Pozneje je šel v samotni kraj, ter je ondi premišljeval božje reči. Leta 1208. zasliši v cerkvi čitati besede sv. evangelija, ktere je Jezus govoril, ko je svoje učence poslal po svetu: *Ne imejte ne zlata, ne srebra, ne denarjev v svojih paséh, ne torbe na poti, tudi ne dveh sukenj, ne čevljev, ne palice.* (Mat. 10.) Ves zavzet zakliče Frančišek: „To je, česar želim, to je, po čemur iz cellega srca hrepenim!“ Precej si izvoli vedno uboštvo za svojo nevesto ter se nameni ustanoviti red, ki bi naj po svetu pokoro oznanjeval kakor nekdanji apostoli. Mnogi so ga zaradi tega zaničevali, oče sam ga je pahnil od sebe; pa drugi so ga častili kot svetnika, in kmalu so se mu pridružili tovariši.

V borni rasovni obleki pepelnate barve, bos in z motvozom prepasan se Frančišek l. 1208. odpravi v Rim k sv. očetu Inocentu III., da mu potrdi pravila, ktera je napisal za svoje brate. Papež se sprva brani spolniti mu voljo; a ko v spanji vidi, kako se podira cerkev lateranska, in kako bi se podrla, ako je Frančišek ne podpre in ne podrži, potrdil je papež rad novi red. Rekel je svetniku: „Pojdite z Bogom, ljubi sinovi, in kakor vas bo Bog razsvetil, oznanjujte pokoro!“

Sv. Frančišek je vadal svoje, naj učijo z vzgledom kakor z besedo; tirjal je od njih obljube devištva, pokorščine in popolnega uboštva. Drugi redovniki sicer vsak za se tudi nič ne glešajo, pač pa more red sam imeti svoje premoženje. Med njimi in med beraškimi redovniki je torej ta razloček, da beraški redovniki tudi vsi skupaj nič ne glešajo, ampak od dne do dne ob miloščini živijo. Zraven tega je Frančišek želel, da bi njegovi brati ne bili potuhnenci in hinavci, ampak naj bi bili zmirom vedrega lica in veselega srca. Število njegovih bratov je hitro rastlo, in pošiljal jih je po vsem svetu, da pridigajo pokoro in zavračajo tiste, kateri hodijo krive poti, da ozdravljajo ranjene in tolažijo potrte. On sam je šel na Špansko in celó v Egipt in v Sirijo med nevernike oznanjevat božjo besedo. V Jeruzalemu, kjer je obiskal božji grob, je pustil nektare brate, in odsihdob so bratje frančiškani do današnjega dne ostali verni čuvaji sv. groba. Leta 1219. skliče Frančišek

vse svoje brate na zborovanje, in že se zbere okoli 5000 njegovih bratov.

373. Sv. Frančišek ustanovi tudi red za ženski spol in mu dá ista ostra pravila l. 1212. Službo prve matere prednice je v tem redu na povelje svetnikovo prevzela imenitna pa pobožna devica sv. Klara, ki je bila tudi v Asisi-ji doma, ter se je bila popolnoma Bogu posvetila. Tretji red sv. Frančiška, ki je pa prav za prav samo bratovščina, obstoji iz bratov in sester, ki ne stopijo v samostan, ampak ostanejo med svetom, in se ondi pokorijo ter za krščansko popolnost skrbijo.

Kako prisrčno, kako goreče je sv. Frančišek ljubil Boga, to se ne dá popisati, ne dopovedati. Bil je v resnici seraf v človeški podobi, in po vsej pravici si je zaslužil ime „serafski“. Ogenj ljubezni, ki je gorel globoko v njegovem srci, svetil se je tudi z njegovega obraza, ves njegov život je bil nekako obsijan. Neizrečeno velika je tudi bila njegova ljubezen do neumrjochih duš, za ktere je Jezus svojo kri prelil; zato je pogosto bridko jokal radi ubogih grešnikov, je neprenehoma molil za njihovo izpreobrnjenje in jih z veliko ljubeznijo sprejemal. Takih pridig, na ktere bi se naj prej pripravljaj, Frančišek ni maral, in ko se je enkrat res pridigo dobro naučil in je potem govoril pred sv. očetom Honorijem, mu je do dobrega spodletelo. Kedar pa je govoril iz polnega svojega srca in iz globočine svoje svete duše, takrat je presunil vsakega grešnika ter ga vpregel v sladki jarem evangeljskega nauka.

Celó neumne živali je objemala njegova ljubezen. Slavni Görres pravi: „Ker je greh v sebi celo zatrl, bili so v njem tudi nasledki greha prvih starišev izbrisani, in stvari so mu bile prijazne, kakor so bile človeku pred grehom mile, in živali so bile tako domače ž njim, kakor so bile nekda v raji domače.“ Z ljubkim glasom jih je imenoval bratce in sestrice, in slušale so ga na besedo. Med mnogimi vzgledi, ktere je zapisal sv. Bonaventura, povemo le nekte. Poleg sienskega mesta je Frančišek nekda prišel na travnik, kjer se je cela čreda ovac pasla. Ko jih je Frančišek pozdravil prijazno kakor navadno, popustile so vse pašo ter so bežale k njemu in ga gledale. Skazovale so mu toliko časti, da so se pastirji in tudi njegovi brati čudili, da ovce in ovni tako čudno poskakujejo okoli njega. Drugokrat mu je nekdo podaril živega zajčka. Vzame ga v svoje naročje, kakor mati otroka, in opominjajoč ga, naj se ne pusti zopet ujeti, ga izpusti.

Toda kolikorkrat ga položi na zemljo, vselej skoči zajček nazaj v njegovo krilo, dokler ga njegovi bratje ne zanesejo v bolj samotne varne kraje. Zopet drugokrat se sprehaja z nekim bratom blizu Benetek; tu naletita na celi trop ptic, ki so v grmovji prepevale. Ko jih zapazi, reče bratu: „Sestrice ptice hvalijo svojega stvarnika; pridruživa se jim in moliva med njimi svoje dnevne molitve“. Pevke se niso ganile s torišča, ko sta stopila med nje, ampak zagnale so tak vrišč, da brata nista mogla drug drugega slišati. Tedaj jim reče svetnik: „Sestrice ptičice, nehajte peti, dokler mi dva Bogu hvale ne izpojeva“. Takoj so potihnile in ostale mirne, dokler jim ni zopet dovolil peti.

Dasiravno je sv. Frančišek visoko spoštoval vse cerkve, vendar je vse žive dni najbolj cenil cerkvico Porcijunkulo blizu asiškega mesta, ktera je bila posvečena Materi Božji in sv. angeljem. Ondi se mu prikaže l. 1221. Gospod Jezus sam, opominjajoč ga, naj si kakšno milost izprosi od njega. Frančišek je prosil popolnoma odpustek za vse tiste, kateri to cerkev obiščejo ter se skesani svojih grehov izpovejo, in ga je tudi dobil. Odtôd imajo porcijunkulski odpustki svoj začetek.

Posebno srce je Frančišek imel tudi do trpljenja Kristusovega, zato pa mu je Zveličar dve leti pred njegovo smrtjo vtisnil svojih krvavih ran, katerih je bil Frančišek močno vesel, dasi so ga silno bolele. Gospod mu je razodel uro njegove smrti. Prosil je tedaj brate, da ga zanesejo v cerkev Porcijunkulo, kjer je vesel, da bo razvezan, na golih tleh umrl l. 1226.

Sv. Dominik.

374. Dominik se je porodil v Kalarogi na Španskem leta 1170. Njegovi stariši, ki so bili plemenitega rodu, so sinka lepo odgojevali, in že mladenič je bil do dobrega pobožen in usmiljen do ubožcev. Ko je bil v Valenciji visoke šole dovršil z največjo slavo, sprejme ga osmaški škof med svoje redovne kanonike. Na nekem potovanji, na katerem je spremljal svojega škofa Diego, prišel je na južno Francosko. Tukaj vidi, kako hudo krivoverci Albižani gospodarijo, in takoj se nameni ustanoviti red, ki bi se s pridigovanjem poganjal in potegoval za sv. vero; toda za zdaj še ohrani to misel za se. Oblekel je revno obleko in s palico v roki je prehodil deželo in je učil s krepko besedo in z lepim vzgledom. Ni se bal krute krivoverske svojadi, ki

so se po Francoskem klatile semtertja, ker roka božja ga je očitvidno varovala povsodi. Tako je sv. Dominik kot pravi apostol deset let molil, jokal in trpel za blagor duš. Toda krivovera se je bila v deželi ukoreninila tako globoko, da je bilo človeku skoro nemogoče, jo izrovati, in razuzdanost je tako poparila vse krščansko življenje, da skoro ni bilo upati, da bo še kedaj ozelenelo. V tej največji sili je Dominiku pomagala ona, ki je pribežališče grešnikov in pomoč kristjanov: Marija Devica ga je naučila moliti sv. rožni venec. Dolgo je sv. Dominik hodil trnjevo pot; ko pa je začel po deželi hoditi z rožnim vencem v roki, izpreminjal se je hitro obraz dežele, in tej molitvi je najbolj zahvaliti, da se je krivovera v kratkem popolnoma zatrla. Ko se je Dominiku pridružilo že več učencev, gre v Rim sv. očeta prosit, da mu potrdi njegov novi red. Honorij III. je potem l. 1217. potrdil pravila novega reda. Dominikanci ali „bratje pridigarji“ nosijo belo obleko in črn plašč s kapuco. Ne celo v treh letih se je red sv. Dominika razširil po Laškem, Francoskem, Španskem, Angleškem, Nemškem, Poljskem in Ogerskem. Dominika samega pa papež pokliče v Rim in ga postavi svojemu dvoru za pridigarja. Ko je prišla njegova zadnja ura, pokliče svoje brate ter jih blagoslovi, a tudi slehernemu zapreti z božjo jezo, kateri bi v njegovem redu, zapustivši uboštvo, si hotel nabirati bogastva. Umrl je leta 1221.

Oba velika beraška reda sta se čudovito hitro razširjala po vsem krščanskem svetu, bila sta potrebam tistega časa celo primerna in sta složno delovala, kakor sta se tudi oba sveta ustanovnika čislala in ljubila med seboj. Red sv. Frančiška je bil med ljudmi bolj priljubljen; toda tudi dominikanski red se je krepko ž njim meril, posebno na polji učenosti in misijonov.

375. Tukaj naj še imenujemo red karmelitov. Karmeliti deloma trdijo, da je bil njih ustanovnik prerok Elija in drugi stari puščavniki, kateri so na gori Karmelu v sveti deželi živeli. Prav za prav pa jih je ustanovil križnik Bertold iz Kalabrije, kateri je na karmelski gori poleg votline Elizejeve postavil več kočic in celic, iz katerih je sčasoma samostan postal. Redovnikom je dal jeruzalemski očak Albert l. 1171. ostra pravila, ktera je papež Honorij III. l. 1226. potrdil. Ko so pa karmeliti po Saracenih na jutrovem izgubljali svoje samostane, preselijo se v Evropo, kjer so se hitro razširjali in kjer so jih prištevali beraškim redom.

O Simonu Stoku, šestem generalu tega reda, se pripoveduje, da mu je Devica Marija med molitvijo prinesla škapulir, t. j. naramno redovno oblačilo, in mu je obljubila, da nobeden ne bode skusil večnega ognja, kateri v tej obleki umrje. Poleg moškega reda je pozneje nastal tudi ženski red karmelitaric, in pa veliko bratovščin škapulirja, ktere so posebno častile Mater Božjo ter opravljale dobra dela usmiljenja.

Najden novi svet.

376. Med čudnimi in velikanskimi deli, ktere je opravil srednji vek, je tudi najdenje novega sveta. Preden se je končal srednji vek, postavil si je še velikansk spomenik, ki kaže vrlost duha njegovega in silo, s ktero se je zaganjal za visokimi cilji, in ta spomenik je — najdena Amerika. Brez dvoma gre čast sv. katoliški cerkvi, da je našla Ameriko. V cerkvi so varno hranili misel, da mora zemlja vendar okrogla biti, da se Atlantsko morje mora nekje dotikati indijske vode, da mora onkraj morja biti suha zemlja, na kateri živijo ljudje, ki so z nogami k nam obrnjeni. Ravno Albert „veliki“ in kardinal Peter iz Aliake sta poudarjala to mnenje ter ga podpirala z vsemi mogočimi razlogi. Tudi nagibi, kateri so navdajali vernega Krištofa Kolumba, da je šel iskat novi svet, so bili zgolj pobožni, in po pravici smemo reči, da je skrb cerkve za zveličanje duš najbolj pospeševala njegovo podvzetje.

Krištof Kolumb se je rodil v Genovi na Laškem. Bil je sin plemenitih starišev, ki pa so ubožali, in njegov oče se je moral živiti z mornarstvom, in tudi sinko Kolumb je moral od malih nog že na ladijah služiti. Ker je mladi Kolumb imel veselje z mornarstvom, izuril se je kmalu tako, da ni več služil kot prost mornar, nego je ladije vodil že ob svojem. Takrat so sloveli Portugalci kot najbolj zvedeni mornarji. Tje je šel Kolumb, in ondi med zvedenimi mornarji in iskušenimi brodarji je dozorela njegova misel, da črez Atlantsko morje ne more biti predaleč do suhe zemlje. Starešine genovskega mesta, katerim je najprej naznanil svoj namen, so se mu kot prenapetemu sanjarju smejali. Tedaj je krenil Kolumb l. 1485. na Špansko, kjer kot revež nikjer drugod ni dobil strehe, kakor v nekem frančiškanskem samostanu. Ondešnji gvardijan, oče Perez, se hitro zavzame za visoke namene Kolumbove, ter mu po-

maga, da dobi na španskem kraljevem dvoru posluh. Dolgo in na drobno so ondi pretresovali učenjaki Kolumbovo novo misel, toda dasiravno so se nekteri glasovi za-nj glasili, do dobrega se vendar niso mogli sprijazniti ž njegovimi nameni. Zopet v tem času, ko je zastonj čakal kraljeve pomoči in podpore, je Kolumba preživil samostan dominikancev v Sevili, kjer se je posebno profesor Diego Beza za-nj zavzemal. Zategadelj pravi Kolumb naravnost: „Ko so me vsi zasmehovali, sta mi edino dva meniha v ljubezni zvesta ostala“: Perez namreč in Beza. Pa Kolumb je bil pravi mož, katerega ni prestrašila nobena napota, posebno, ker je vse upanje stavil na Boga, prepričan namreč, da je orodje v božjih rokah, katerega se Bog poslužuje za svoje namene.

Kraljica Izabela mu je slednjič vendar spolnila željo, ter mu pripravila tri ladije, na katerih je Kolumb vesel odveslal na morsko pot. Dva dolga meseca njegovi tovariši niso videli drugega, kakor morje in nebo, in vsem je že upadalo srce, le edini Kolumb ni obupal. Zdaj pa, 12. vinotoka l. 1492., ko napoči zora, zagledajo novi svet, in kakor iz enega grla zakličejo: „zemlja, zemlja!“ Ko stopijo na suho, postavijo na mestu svojega prvega prihoda velik lesen križ, in tako je Kolumb precej dal na znanje celemu svetu, kar ga je prav za prav gnalo iskat novi svet, srčna želja namreč, da bi zanesel tje črez morje znanje sv. križa, ki je znamenje našega zveličanja. Ravno isto je očitno iz onih besed, katere je Kolumb že tretji dan po svojem prihodu na novi svet zapisal v svoj dnevnik, rekoč: „Spoznal sem, da se podajajo zemljani popolnoma pod našo oblast, in da se bodo k naši sveti veri lože z lepa in po pouku, kakor po sili izpreobrnili, in vsled tega sem jim podaril nekoliko drobnih rečij, katere so jih silno razveselile ter jih popolnoma na nas navezale. Zapazil sem tudi, da se hitro naučijo, kar sem jim narekoval, in tedaj menim, da se bodo brez težave naučili Kristusove vere.“ Sicer je moral Kolumb še tudi pozneje prenašati veliko nezgod in dosti nevhvaležnosti, a prestal je vse rad za božje kraljestvo in njegovo razširjanje. Cerkev je tudi hitro pokazala pravi pot, kako je treba dobro porabiti ta srečni dogodek, da osreči divjake novega sveta. V prvem hipu že je namreč skrbela za to, da med njimi prižge luč sv. vere. Prve amerikanske pogane, katere je Kolumb pripeljal v Evropo, so na povelje kralja Ferdinanda in kraljice Izabele poučili v krščanstvu, in kralj

sam jim je bil kum pri sv. krstu; a že leta 1493. je poslal kralj dvanajst duhovnikov črez morje, da med novimi narodi v Ameriki opravljajo svoj apostolski posel.

* *

377. Recimo torej, da je bilo v srednjem veku res marsikaj napačnega in pregrešnega v katoliški cerkvi, kar je tudi takrat že krščanski svet sam priznal, ker je vjedno-mer tirjal ponovljenje na glavi in na udih. Ni pa res, in učeni polovičarji novih časov nas nikdar ne prepričajo, da so v srednjem veku živeli sami mračnjaki in norlaki, in da bi bila takrat tolika tema, da nič hujšega. — Zakaj pa vendar naši brezverni učenjaki zmiraj grajajo srednji vek? To je zeló razumljivo! Brezverni ljudje ne razumejo tistih bogoljubnih in vernih časov, kar že sv. pismo potrjuje, ki pravi: *Natorni človek ne ume tega, kar je božjega Duha, zakaj to mu je nespamet.* (1. Kor. 2.) Posvetneži sedijo prenizko na zemlji ter ne umejo vzvišenih mislij in nadzemeljskih idej. Med sto povemo le eno. Ako razsojamo med dvema podobama Matere Božje, katerih ena je iz srednjih vekov, a druga je iz naših časov, takoj bomo videli velikansk razloček. Slikarji tistih časov so naslikali — svet-nico, — naši umetniki — žensko. Nehvaležni dečaki, ker so zagrizeni sovražniki sv. cerkve, za Boga ne dajo veljati, da bi jim vse imetje, t. j. omiko in oliko, učenost in umetnost, s katero se bahajo, bila prigospodarila njihova mati cerkev, da se torej gizdijo le s tujim gleštom. Gizdavih ljudij šega pa je, da radi gledajo preko črez vse druge ljudi; ker pa je srednji vek velikan poleg naših nadutih možičkov, hočejo ga z besedami ponižati toliko, da bi mogli gledati preko čez njega.

Toda zgodovina, ki je „luč resnice“, t. j. luč, pri kateri mora resnica na dan, ne more tega pripustiti. — Kar je pa naših možakov, občudovali so vsi in vselej srednji vek in ga vedno s častjo imenovali.

K a z a l o.

Drugi vek.

Prva doba.

Od začetka sv. cerkve med Germani in Slovani do
papeža Gregorija VII.

(692—1073.)

*Utemeljitev krščanskega življenja pri Germanih in Slovanih; — ponov-
ljenje zahodnjega rimskega cesarstva, — in nadvlada države nad cerkvo.*

I. poglavje.

A. Razširjanje krščanske cerkve med germanskimi narodi.

	Stran
1. O preseljevanji narodov	3
2. Razširjanje sv. vere med Goti	5
3. Med Vandali	9
4. Med Huni	16
5. Med iztočnimi Goti	18
6. Med Longobardi	20
Sv. Benedikt iz Nurzije	22
7. Med Franki	24
8. Krščanstvo na britanskih otokih	29
9. Krščanstvo med Nemci	32
Sv. Bonifacij, apostol Nemcev	34
10. Med Sasi	37
11. Krščanstvo v severni Evropi	38

B. Krščanstvo med slovanskimi narodi.

1. Med Slovenci	39
2. Med Moravci. Slovanska apostola sv. Ciril in Metod	50
3. Krščanstvo na Češkem	64
4. Na Poljskem	68
5. Na Ruskem	71
6. Med polabskimi Slovani	74

7. Med Hrvati in Srbi	Stran 75
8. Med Bolgari	79

C. Pokristjanjenje Madjarov 81

II. poglavje.

O verskih bojih in prepirih.

1. Muhamed in njegova vera	83
Kako se je Muhamedova vera razširjala	87
2. Borba zoper sv. podobe na jutrovem	88
3. Borba zoper sv. podobe v Galiji	93
Cesar Karol; zahod. rimsko cesarstvo ponovljeno	94
Cerkev in papeži za časa Karlovičev	96
Papeži 10. stoletja	99
Papeži 11. stoletja do Gregorija VII.	101
4. O grškem razkolništvu	104
5. Kriva vera škofov Elipanda in Feliksa	108
6. Godešalkova krivovera	109
7. Prepiri o zakramentu presv. Rešnjega Telesa	110

III. poglavje.

Notranje cerkvene zadeve.

1. Razmere med cerkvijo in državo v tej dobi	111
2. Duhovništvo	113
O prvaštvu papežev — o kardinalih	113
O škofih, pomočnih škofih, o kanonikih	114
3. Bogočastje	116
4. Krščansko življenje	117
Redovniki tega časa	119

Druga doba.

Od Gregorija VII. do Lutra.

(1073—1517.)

Oblast papežev vzraste do vrhunca — a za Bonifacija VIII. začne zopet pešati; — čas sovražnikov oblasti papežev; — cerkveni zbori za prenovljenje krščanskega življenja; — najde se novi svet.

I. poglavje.

Razširjanje krščanske cerkve.

A. Križne vojske	121
1. Prva križna vojska	124
Duhovni viteški redi	126

	Stran
2. Druga križna vojska	128
3. Tretja križna vojska	129
4. Četrta križna vojska	131
5. Peta križna vojska	133
6. Šesta in sedma križna vojska	134
Kaj so križne vojske koristile	137
7. Krščanstvo v Pomorji in pri drugih polabskih Slovanih	141

B. Cerkev in država.

1. Petdesetletni boj za investituro	143
Med Gregorijem VII. in Henrikom IV.	143
Od smrti Gregorija VII. do vormske pogodbe	148
Deveti vesoljni cerkveni zbor	150
2. Borba za cerkvene pravice na Angleškem	151
3. Razpori pri papeževih volitvah	152
Deseti vesoljni cerkveni zbor	153
4. Stoletna vojska med papeži in Hohenštaufoviči	154
Do mira v Benetkah leta 1177.	154
Ednajsti vesoljni cerkveni zbor l. 1179.	158
Od miru v Benetkah do 12. vesoljnega cerkvenega zbora	159
Dvanajsti vesoljni cerkveni zbor	162
Od Inocenta III. do smrti Friderika II.	163
Trinajsti vesoljni cerkveni zbor v Lijonu.	167
5. Rudolf Habsburški	170
Štirinajsti vesoljni cerkveni zbor v Lijonu	170
6. Papež Bonifacij VIII.	172
7. Babilonska 70letna sužnost papežev. Klement V.	177
Petnajsti vesoljni cerkveni zbor v Vieni	180
8. 40letni razpor na papeževi stolici	183
Cerkveni zbor v Pisi	186
Šestnajsti vesoljni cerkveni zbor v Kostnici	187
Sedemnajsti vesoljni cerkveni zbor v Bazileji	189
Cerkveni zbor v Ferari in Florenci	190
9. Slednji papeži drugega veka	192
Osemnajsti vesoljni cerkveni zbor v Lateranu	194

II. poglavje.

A. Krivoverci.

1. Kathari	194
2. Valdovci	195
Vojska zoper Albižane	196
Inkvizicija	197
3. Vikliferi	199

4. Husovci	Stran 201
Hus na cerkvenem zboru v Kostnici	202
Husovski boji	204

B. Cerkvni ueniki.

1. Sv. Bernard	206
2. Sv. Bonaventura	208
3. Sv. Tomaž Akvinski	211

III. poglavje.

Notranje razmere.

1. Duhovništvo	216
O papeštvu	216
Ostali udje cerkvenega duhovništva	218
2. Bogočastje	220
3. Krščansko življenje	222
Beraški redovi. Sv. Frančišek Asiški	225
Sv. Dominik	228
Najden novi svet	230

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000509087

